ॐ

THE

YAJURVEDA BHASHYAM

With

MAHARSHI DAYANANDA SARASWATHI'S COMMENTARY

VOLUME - 5

(23-30 Chapters)

Translated in English by : **DEVI CHAND M.A.**

Translated in to Telugu

By

BRAHMASRI **PANDITA LOKA MALAHARI**

SIDDHANTACHARYA

Editor

Acharya Dr. MARRI KRISHNA REDDY, M.A; M.Ed, Ph.D

Vaidika Sahitya Prachara Samithi, Hyderabad - 60.

2007

ఓ3మ్

పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ

శ్రీమన్మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామినా నిర్మితమ్

యజుర్వేద భాష్యమ్

(సంస్కృతభాష్యం, ఆంధ్రటీకాతాత్పర్యం, ఆంగ్లభావార్థసహితం)

పంచమ సంపుటము

(23-30 అధ్యాయములు)

అనువాదకర్త

'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' - శతాధికగ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య

పరిష్కర్త - సంపాదకులు

సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద

ఆచార్య డా॥ మట్టి కృష్ణారెడ్డి M.A., M.Ed., Ph.D

వైదిక సాహిత్య ప్రచార సమితి, హైదరాబాద్-60

2007

"వైదిక సాహిత్య ప్రచారసమితి" ప్రచురణలు

సంపూర్ణ "యజుర్వేదభాష్యమ్"	:	6 సంపుటములు
ద్వితీయ ముద్రణ	:	శ్రీ వ్యయ పుష్యం, జనవరి - 2007.
ప్రతులు	:	1000
వెల	:	**రూ. 1800/- లు** మాత్రమే.(6 సంపుటములకు కలిపి) (పోస్టేజి అదనము)
సర్వస్వామ్యములు	:	అనువాదక సంపాదకులవి
డి.టి.పి.	:	**వి. రామలింగారెడ్డి (బాలు)**
ముద్రణ	:	**సాయిలిఖిత ప్రింటర్స్**, ఖైరతాబాద్, హైదరాబాదు. ఫోన్ : 98490 05182

ప్రతులకు :

1. **వైదికసాహిత్య ప్రచారసమితి,** 3-30; హనుమాన్ నగర్, ఆర్యసమాజం ఎదురువీధి, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 60. ఆం.ప్ర., ఫోన్ : 040 - 24051322, 9849583929

2. **దిల్‌సుఖ్‌నగర్ ఆర్యసమాజం,** బాదంకాంప్లెక్స్, చైతన్యపురి క్రాస్‌రోడ్డు; దిల్‌సుఖ్‌నగర్, హైదరాబాద్ - 500 060, ఫోన్ : 9849468084, 9395376410

3. వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రామం, కొందుర్గు మండలం, మహబూబ్‌నగర్ జిల్లా. ఫోన్ : 9441200322, 9849583929

4. **భీమాస్ డీలక్స్ హోటల్,** 34-38, జి.కార్ స్ట్రీట్, రైల్వేస్టేషన్ ఎదురుగా, తిరుపతి. ఫోన్ : 0877-2225521

5. **విశాలాంధ్ర బుక్‌హౌస్** (అన్ని బ్రాంచిలలో) హైదరాబాద్, విశాఖపట్టణం, విజయవాడ, గుంటూరు, అనంతపురం, హన్మకొండ, తిరుపతి, కాకినాడ.

పంచమ సంపుటము

23-30 అధ్యాయములు

అధ్యాయసూచిక

1)	23 వ అధ్యాయము	-	1947 - 2026
2)	24 వ అధ్యాయము	-	2027 - 2078
3)	25 వ అధ్యాయము	-	2079 - 2148
4)	26 వ అధ్యాయము	-	2149 - 2182
5)	27 వ అధ్యాయము	-	2183 - 2234
6)	28 వ అధ్యాయము	-	2235 - 2304
7)	29 వ అధ్యాయము	-	2305 - 2383
8)	30 వ అధ్యాయము	-	2384 - 2423

అథత్రయోవింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే పఞ్చషష్టిర్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౩౦౭. హిరణ్యగర్భేత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథేశ్వరః కిం కరోతీత్యాహ. ఈశ్వరుడేమి చేయుచున్న దిందు చెప్పబడినది.

౧౩౦౭ హిరణ్యగర్భః సమవర్త్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకఽ ఆసీత్ ।

స దాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥౧॥

ప.వి:- హిరణ్యగర్భ ఇతి హిరణ్య+గర్భః, సమ్, అవర్త్తత, అగ్రే, భూతస్య, జాతః, పతిః, ఏకః, ఆసీత్, సః, దాధార, పృథివీమ్, ద్యామ్, ఉత, ఇమామ్, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ. ॥౧॥

పదార్థః :- (హిరణ్యగర్భః) హిరణ్యాని సూర్యాదీని జ్యోతింషి గర్భే యస్య కారణరూపస్య సః (సమ్) సమ్యక్ (అవర్త్తత) (అగ్రే) సృష్టేః ప్రాక్ (భూతస్య) ఉత్పన్నస్య కార్యరూపస్య (జాతః) ప్రాదుర్భూతః (పతిః) స్వామీ (ఏకః) అసహాయోఽద్వితీయేశ్వరః (ఆసీత్) (సః) (దాధార) ధృతవాన్ ధరతి ధరిష్యతి వా. అత్ర ''తుజాదీనా''మిత్యభ్యాసదైర్ఘ్యమ్. (పృథివీమ్) విస్తీర్ణాం భూమిమ్ (ద్యామ్) సూర్యాదికాం సృష్టిమ్ (ఉత) (ఇమామ్) ప్రత్యక్షామ్. (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ (దేవాయ) సర్వసుఖప్రదాత్రే పరమాత్మనే (హవిషా) ఆత్మాది సర్వస్వదానేన (విధేమ) పరిచరేమ సేవేమహి. విధేమేతి పరిచరణకర్మా..నిఘం. 3.4.॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో భూతస్య జగతోఽగ్రే హిరణ్యగర్భః సమవర్త్తతాఽస్యసర్వస్యైకో జాతఃపతిరాసీత్స ఇమాం పృథివీముత ద్యాం దాధార తస్మై కస్మై దేవాయ యథా వయం హవిషా విధేమ తథా యూయమపి విధత్త.॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యదా సృష్టిః ప్రలయం గత్వా ప్రకృతిస్థా భవతి పునరుత్పద్యతే. తస్యా అగ్రే య ఏకః పరమాత్మా జాగ్రన్ సన్ భవతి. తదానీం సర్వే జీవా మూర్ఛితా ఇవ భవంతి. స కల్పాంతే ప్రకాశరహితాం పృథివ్యాదిరూపాం ప్రకాశసహితాం సూర్యాదిలోకప్రభృతిం సృష్టిం విధాయ ధృత్వా సర్వేషాం కర్మానుకూలతయా జన్మాని దత్వా సర్వేషాం నిర్వాహాయ సర్వాన్పదార్థాన్ విధత్తే. స ఏవ సర్వై రుపాసనీయో దేవోఽస్తీతి వేద్యమ్. ॥౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (భూతస్య) ఉత్పన్నమైన కార్యరూప జగత్తును (అగ్రే) మొదట (హిరణ్యగర్భః) సూర్య చంద్ర తారలు మున్నగు జ్యోతులు గర్భరూపమున ఎవని లోపలనున్నవో, ఆ సూర్యుడు మున్నగు కారణరూప పదార్థములందు గర్భము వలె వ్యాపకుడు, స్తుతింపదగినవాడు (సమవర్తత) చక్కగా వర్తమానమైయున్న మరియు నీ సమస్త విశ్వమునకు (ఏకః) ఒక్కడే (జాతః) ప్రసిద్ధమైన (పతిః) పాలనమొనర్చువాడై (ఆసీత్) ఉండునో (సః) అట్టి (ఇమామ్) ఈ (పృథివీమ్) విస్తారముతో గూడిన పృథివి (ఉత) మరియు (ద్యామ్) సూర్యాది లోకములను రచించి దీనిని (దాధార) ముక్కాలములందును ధరించియున్నాడో, అట్టి (కస్మై) సుఖస్వరూపుడు (దేవాయ) సుఖములను ప్రసాదించు పరమాత్మకు మే మెట్లు (హవిషా) సర్వస్వము దానమొనర్చి యాతని (విధేమ) సేవాపరిచర్యలొనర్చు చున్నామో, మీరును అట్లే యొనర్చు చుండుడు. ॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సృష్టి ప్రలయమును పొందినప్పుడు ప్రకృతియందుగలిసి స్థిరమై యుండును. మరల యుత్పన్నమగును. అంతకు పూర్వమే పరమాత్మ ఒక్కడే జాగరూకుడై యుండును. అప్పుడు జీవులన్నియును మూర్ఛవంటి స్థితిలో చేరియుండును. కల్పాంతమునందు ప్రకాశరహితమగు పృథివ్యాదుల సృష్టి, ప్రకాశయుక్త సూర్యాదిలోకముల సృష్టియొక్క విధానము మరియు సకల ప్రాణులకు కర్మాను సారము జన్మలనిచ్చును, వీని నిర్వాహకమునకై సకల పదార్థముల విధానము జరుగును. అట్టి పరమాత్మయే సర్వజనులకు ఉపాసనీయదేవుడై యున్నాడని తెలిసకొనవలయును. ॥౧॥

1. God is te Creator of the universe, its one Lord, the Sustainer of luminous objects like the sun. He was present before the creation of the world. He sustains this Earth and the sun in past, present and future. Let us worship with self dedication of our soul, Him, the Embodiment of happiness.

౧౩౦౮. ఉపయామగృహీత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, నిచృదాకృతిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నద్విషయమే.

౧౩౦౮ ఉపయామగృహీతోఽసి ప్రజాపతయే త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యో
నిః సూర్యస్తే మహిమా యస్తేఽహన్త్సంవత్సరే మహిమా సమ్బభూవ

యస్తే వాయావన్తరిక్షే మహిమా సమ్బభూవ యస్తే దివి సూర్యే
మహిమా సమ్బభూవ తస్మై తే మహిమ్నే ప్రజాపతయే స్వాహా దేవేభ్యః॥౨॥

ప.వి:- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా + పతయే, త్వా, జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః సూర్యః తే, మహిమా, యః, తే, అహన్, సంవత్సరే, మహిమా, సమ్బభూ వేతి సమ్+బభూవ, యః, తే వాయౌ అన్తరిక్షే, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, యః, తే, దివి, సూర్యే, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, తస్మై, తే, మహిమ్నే, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, స్వాహా, దేవేభ్యః॥౨॥

పదార్థః :-(ఉపయామగృహీతః) యో యామైర్యమసంబంధిభిః కర్మభిరుప సమీపే గృహీతః సాక్షాత్కృతః (అసి) (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ రాజ్ఞే (త్వా) త్వామ్ (జుష్టమ్) ప్రీతం సేవితం వా (గృహ్ణామి) (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) జగత్కారణం ప్రకృతిః (సూర్యః) సవితృమండలమ్ (తే) తవ (మహిమా) మహాత్మ్యమ్ (యః) (తే) తవ (అహన్) దినే (సంవత్సరే) వర్షే (మహిమా) (సంబభూవ) సంభూతోఽస్తి (యః) (తే) (వాయౌ) (అంతరిక్షే) (మహిమా) (సంబభూవ) (యః) (తే) (దివి) విద్యుతి సూర్యప్రకాశే వా (సూర్యే) (మహిమా) (సంబభూవ) (తస్మై) (తే) తుభ్యమ్ (మహిమ్నే) మహితో భావాయ (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ (స్వాహా) సద్విద్యాయుక్తా ప్రజ్ఞా (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః.॥౨॥

అన్వయః :-హే భగవన్ జగదీశ్వర! యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి, తం జుష్టం త్వా ప్రజాపతయేఽహం గృహ్ణామి. యస్య తే ఏష యోనిరస్తి, యస్తే సూర్యో మహిమా, యస్తే ఽహన్ సంవత్సరే మహిమా సంబభూవ. యస్తే వాయావంతరిక్షే మహిమా సంబభూవ, యస్తే దివి సూర్యే మహిమా సంబభూవ. తస్మై మహిమ్నే ప్రజాపతయే తే దేవేభ్యశ్చ స్వాహా సర్వైః సంగ్రాహ్యా.॥౨॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యస్య పరమేశ్వరస్యేదం సర్వం జగన్మహిమానం ప్రకాశయతి తస్యోపాసనాం విహాయాన్యస్య కస్యచిత్తస్య స్థానే చోపాసనా నైవ కార్యా. యః కశ్చిద్ బ్రూయాత్

పరమేశ్వరస్య సత్త్వే కిం ప్రమాణమితి తం ప్రతి యదిదం జగద్వర్తతే తత్సర్వం పరమేశ్వరం ప్రమాణయతీత్యుత్తరం దేయమ్.॥౨॥

పదార్థము :- భగవంతుడవగు ఓ జగదీశ్వరా! ఏ నీవు (ఉపయామగృహీతః) యమాది యోగాభ్యాస సంబంధ కర్మలచే సమీపమందే సాక్షాత్కరింపబడి, అనగా హృదయాకాశమున ప్రకటితమై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి (జుష్టమ్) సేవించబడిన లేక ప్రసన్నమొనర్చబడిన (త్వా) నిన్ను (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకుడగు రాజు యొక్క రక్షణకై నేను (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్చు చున్నాను. ఏది (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) ప్రకృతి జగత్తునకు కారణమై యున్నదో, ఏది (తే) నీ యొక్క (సూర్యః) సూర్యమండలము (మహిమా) మహద్రూపము మరియు (యః) ఏది (తే) నీయొక్క (అహన్) దినము (సంవత్సరే) సంవత్సరమునందు నియమ బంధనముద్వారా (మహిమా) గొప్పదనము (సమ్బభూవ) సంభావితమైయున్నదో (యః) ఏది (తే) నీయొక్క (వాయౌ) వాయువు మరియు (అన్తరిక్షే) అంతరిక్షము నందు (మహిమా) గొప్పదనము (సమ్బభూవ) ప్రసిద్ధమైయున్నదో (యః) ఏది (తే) నీయొక్క (దివి) విద్యుత్తు, అనగా సూర్యాదుల ప్రకాశము మరియు (సూర్యే) సూర్యునియందు (మహిమా) మహత్త్వము (సమ్బభూవ) ప్రత్యక్షమైయున్నదో (తస్మై) అట్టి (మహిమ్నే, ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలనరూప మహత్త్వమున (తే) నీకొరకు మరియు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (స్వాహా) ఉత్తమ విద్యతో గూడిన బుద్ధి ఎల్లరును పొందుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౨॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుని మహిమను ఈ విశ్వమంతయును ప్రకాశ మొనర్చు చున్నదో, యా పరమేశ్వరుని ఉపాసనను వదలి యాతని స్థానమున ఇతరముల నుపాసించవలదు. పరమేశ్వరునియునికిని గూర్చి ప్రమాణమేమి? యని ఎవడైన ప్రశ్నించినచో, దానికి ఈ వర్తమానమై యున్న జగత్తే పరమేశ్వరుని యునికికి ప్రమాణ మని సమాధాన మీయవలయును. ॥౨॥

2. O God, Thou art realisable through yoga. I serve Thee and accept Thee as protector of the King who takes care of his subjects. This primordial mater and the sun testify to Thy Greatness. Thy Majesty is discernible in the day and year. The Majesty is seen in the wind and firmament. Thy majesty is traceable in the luminous sun. For all that, for Thy protecting greatness and for the learned persons, we always sing praises!.

౧౩౦౯. యః ప్రాణత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. వెండియు విషయ మదియే.

౧౩౦౯ యః ప్రాణతో నిమిషతో మహిత్వైకఽఇద్రాజా జగతో బభూవ। యఽ ఈశే ఽఅస్య ద్విపదశ్చతుష్పదః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౩॥

ప.వి:- యః, ప్రాణతః, నిమిషత ఇతి ని+మిషతః, మహిత్వేతి మహి+త్వా, ఏకః, ఇత్, రాజా, జగతః, బభూవ, యః, ఈశే, అస్య, ద్విపద ఇతి ద్వి+పదః, చతుష్పదః, చతుఃపద ఇతి చతుః+పదః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥3॥

పదార్థః :-(యః) పరమాత్మా (ప్రాణతః) ప్రాణినః (నిమిషతః) నేత్రాదినా చేష్టాం కుర్వతః (మహిత్వా) స్వమహిమ్నా (ఏకః) అద్వితీయోఽసహాయః (ఇత్) ఏవ (రాజా) అధిష్ఠాతా (జగతః) సంసారస్య (బభూవ) (యః) (ఈశే) ఈష్టే (అస్య) (ద్విపదః) మనుష్యాదేః (చతుష్పదః) గవాదేః (కస్మై) ఆనందరూపాయ (దేవాయ) కమనీయాయ (హవిషా) భక్తివిశేషేణ (విధేమ) పరిచరేమ. ॥3॥

అన్వయః-హే మనుష్యాః యథా వయం య ఏక ఇన్మహిత్వా నిమిషతః ప్రాణతో ద్విపదశ్చతుష్పదోఽస్య జగతో రాజా బభూవ, యోఽస్యేశే, తస్మై కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ, తథాఽస్య భక్తివిశేషో భవద్భిర్విధేయః. ॥3॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! య ఏక ఏవ సర్వస్య జగతో మహారాజాధి రాజోఽఖిలజగన్నిర్మాతా సకలైశ్వర్యయుక్తో మహాత్మా న్యాయాధీశోఽస్తి తస్యైవోపాసనేన ధర్మార్థకామమోక్షఫలాని ప్రాప్య సర్వే భవంతః సంతుష్యంతు.॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (యః) ఏ (ఏకః, ఇత్) ఒక్కడు మాత్రమే (మహిత్వా) తన మహిమతో (నిమిషతః) నేత్రాదులచే చేష్టల నొనర్చుచు (ప్రాణతః) ప్రాణిరూప (ద్విపదః) రెండు కాళ్లుగల మనుష్యాదులు మరియు (చతుష్పదః) నాల్గుకాళ్లుగల గోవులు మున్నగు పశుసంబంధమగు ఈ (జగతః) జగత్తు యొక్క (రాజా) అధిష్ఠాత (బభూవ) యగుచున్నాడో మరియు (యః) ఎవడు (అస్య) ఈ ప్రపంచమునకు (ఈశే) సర్వోపరిస్వామియైయున్నాడో, అట్టి (కస్మై) ఆనందస్వరూపుడును (దేవాయ) అతి మనోహరుడగు పరమేశ్వరుని (హవిషా) విశేషభక్తిభావముచే (విధేమ) సేవింతుమో అటులనే విశేషభక్తిభావముతో మీరును సేవించుడు. ॥3॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఈ జగత్తంతటికిని ఒక్కడే ఎవడు మహారాజాధిరాజా, సమస్త జగదుత్పాదకుడు,సకలైశ్వర్య యుక్తుడు, మహాత్ముడు, న్యాయాధీశుడునై యున్నాడో ఆతనినే యుపాసించి మీరెల్లరును ధర్మార్థ కామమోక్షముల ఫలములను పొంది సంతుష్టులగుడు. ॥3॥

3. God by His grandeur is the sole Ruler of the moving world that breathes and slumbers. He is the Sovereign Lord of these men and cattle. Let us worship with devotion, Him, the Embodiment of happiness.

౧౩౧౦. ఉపయామగృహీత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా. వికృతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః. పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౩౧౦ ఉపయామగృహీతో౽సి ప్రజాపతయే త్వా జుష్టం గృహ్ణామ్యేష తే యోని
శ్చన్ద్రమాస్తే మహిమా। యస్తే రాత్రౌ సంవత్సరే మహిమా సమ్బభూవ యస్తే
పృథివ్యామగ్నౌ మహిమా సమ్బభూవ యస్తే నక్షత్రేషు చన్ద్రమసి మహిమా
సమ్బభూవ తస్మై తే మహిమ్నే ప్రజాపతయే దేవేభ్యః స్వాహా॥౪॥

ప.విః- ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, త్వా జుష్టమ్, గృహ్ణామి, ఏషః, తే, యోనిః, చన్ద్రమాః, తే, మహిమా, యః, తే, రాత్రౌ, సంవత్సరే, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, యః, తే, పృథివ్యామ్, అగ్నౌ, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, యః తే, నక్షత్రేషు, చన్ద్రమసి, మహిమా, సమ్బభూవేతి సమ్+బభూవ, తస్మై, తే, మహిమ్నే, ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, దేవేభ్యః, స్వాహా.॥౪॥

పదార్థః :-(ఉపయామగృహీతః) ఉపయామేన సత్కర్మణా యోగాభ్యాసేన గృహీతః స్వీకృతః (అసి) (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకాయ (త్వా) త్వామ్ (జుష్టమ్) సేవితమ్ (గృహ్ణామి) (ఏషః)(తే) తవ సృష్టౌ (యోనిః) జలమ్. యోనిరిత్యుదకనా..నిఘం. ౧.౧౨. (చంద్రమాః) చంద్రలోకః (తే) తవ (మహిమా) (యః) (తే) తవ (రాత్రౌ) (సంవత్సరే) (మహిమా) సంబభూవ (యః) (తే) (పృథివ్యామ్) అంతరిక్షే భూమౌ వా (అగ్నౌ) విద్యుతి (మహిమా) (సంబభూవ) (యః) (తే) తవ (నక్షత్రేషు) కారణరూపేణ నాశరహితేషు లోకాంతరేషు. (చంద్రమసి) చంద్రలోకే (మహిమా) (సంబభూవ) (తస్మై) (తే) తవ (మహిమ్నే) ప్రజాపతయే (దేవేభ్యః) (స్వాహా) సత్యాచరణ యుక్తాక్రియయా.॥౪॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర! యస్త్వముపయామగృహీతో౽సి,తం త్వా జుష్టం ప్రజాపతయే ౽హం గృహ్ణామి. యస్య తే సృష్టావేష యోనిర్జలం యస్య తే సృష్టౌ చంద్రమా మహిమా యస్య

తే యో రాత్రా సంవత్సరే మహిమా చ సంబభూవ, యస్తే సృష్టౌ పృథివ్యామగ్నౌ మహిమా సంబభూవ. యస్య తే సృష్టౌ యో నక్షత్రేషు చంద్రమసి చ మహిమా సంబభూవ, తస్య తే తస్మై మహిమ్నే ప్రజాపతయే దేవేభ్యశ్చ స్వాహాఽస్మాభి రనుష్ఠేయా.॥౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యస్య మహిమ్నా సామర్థ్యేన సర్వం జగద్విరాజతే యస్యానంతో మహిమాఽస్తి యస్య సిద్ధౌ రచనావిశిష్టం సర్వం జగద్దృష్టాంతమస్తి తమేవ సర్వే మనుష్యా ఉపాసీరన్.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! (ఉపయామగృహీతః) సత్కార్మ అనగా యోగాభ్యాసము మున్నగు ఉత్తమ కర్మలచే ఏ నీవు స్వీకరించబడినవాడవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి (త్వాజుష్టమ్) సేవించబడిన నిన్ను (ప్రజాతయే) ప్రజాపాలకుడగు రాజు రక్షణకై నేను (గృహ్ణామి) గ్రహణమొనర్తును, అనగా మనస్సునందు స్థిరపరతును. ఏ (తే) నీయొక్క ప్రపంచములో (ఏషః) ఏ ఇట్టి (యోనిః) జలముగలదో (తే) నీ జగత్తునందు (చన్ద్రమాః) చంద్రలోకము (మహిమా) గొప్పతనము ఏ (తే) నీయొక్క (యః) ఏ (రాత్రా) రాత్రి (సంవత్సరే) సంవత్సరమునందు, అది (మహిమా) గొప్పదనము (సమ్బభూవ) సంభవ మైనది, అగును, అవగలదు (యః, తే) ఏ నీ సృష్టియందు (పృథివ్యామ్) అంతరిక్షము, భూమి, మరియు (అగ్నౌ) అగ్నియందు (మహిమా) గొప్పదనము (సమ్బభూవ) సంభవించినదో, సంభవించుచున్నదో, సంభవించునో మరియు ఏ (తే) నీసృష్టియందు (యః) ఏ(నక్షత్రేషు)కారణరూపముచే నశించని లోకలోకాంతరములందు మరియు (చన్ద్రమసి) చంద్రలోకమందు అది (మహిమా) మహత్వము (సమ్బభూవ) సంభవమైనది, అగుచున్నది, కాగలదు. అట్టి (తే) నీయొక్క (తస్మై) ఆ (మహిమ్నే) గొప్పతనము (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకుడగు రాజు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (స్వాహా) సత్యాచరణముతో గూడిన క్రియను మనమెల్లరమును అనుష్ఠించవలసి యుండను. ॥౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవని మహిమ, సామర్థ్యములచే విశ్వము విరాజిల్లు చున్నదో, ఎవని మహిమలు అనంతములో దానిని సిద్ధిపరచుటకై రచనాత్మకముగ పూర్ణమైయున్న ఈ విశ్వమే దృష్టాంతమై యున్నది. కావున నాతని యుపాసనయే ఎల్లరకును యోగ్యమై యున్నది. ॥౪॥

4. O God, Thou art realisable through yoga. I serve Thee and accept Thee as Protector of the king who takes care of his subjects. This water and moon testify to Thy greatness. Thy Mjesty is seen in the night and year. Thy majesty is found in the Erth and fire. Thy Majesty is discernible in the immortal worlds and the moon. For all tht, for Thy protecting greatness and for the learned persons, we always sing praises!.

౧౩౧౧. యుంజంతీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశోఽస్తీత్యాహ. మరల నా యీశ్వరు డెటులున్నాడు?

౧౩౧౧ యుఞ్జన్తి బ్రధ్నమరుషం చరన్తం పరి తస్థుషః। రోచన్తే రోచనా దివి॥౫॥

ప.వి:- యుఞ్జన్తి, బ్రధ్నమ్, అరుషమ్,చరన్తమ్, పరి,తస్థుషః,రోచన్తే, రోచనాః,దివి.॥౫॥

పదార్థః :-(యుంజంతి) యుక్తం కుర్వంతి (బ్రధ్నమ్) మహాంతమ్ (అరుషమ్) అరుఃషు మర్మసు సీదంతమ్ (చరంతమ్) ప్రాప్నువంతమ్ (పరి) సర్వతః (తస్థుషః) స్థావరాన్ (రోచంతే) ప్రకాశంతే (రోచనాః) దీప్తయః (దివి).॥౫॥

అన్వయః :-యే పరితస్థుషశ్చరంతం విద్యుతమివ వర్తమానమరుషం బ్రధ్నం పరమాత్మానమాత్మనా సహ యుంజంతి. తే దివి సూర్యే రోచనాః కిరణా ఇవ రోచంతే.॥౫॥

భావార్థః:-హే మనుష్యాః! యథా ప్రతిబ్రహ్మాండే సూర్యః ప్రకాశతే తథా సర్వస్మిన్ జగతి పరమాత్మా ప్రకాశతే. యే యోగాభ్యాసేనాఽన్తర్యామిణం పరమాత్మానం స్వమాత్మనా యుంజతే తే సర్వతః ప్రకాశితా జాయంతే.॥౫॥

పదార్థము :-ఎవడు (పరి) అన్నివైపులనుండి (తస్థుషః) స్థావరజీవులను (చరన్తమ్) పొందుచు విద్యుత్తువలె నుండునో (అరుషమ్) ఏదేని దెబ్బదగిలినంతమాత్రముననే శీఘ్రముగ ప్రాణములు వెడలునట్టి మర్మ స్థానముల రక్షణకై స్థిరమగుచు (బ్రధ్నమ్) సర్వోన్నతుడగు పరమాత్మకు తనయాత్మతో (యుఞ్జన్తి) సంయుక్తపరచుకొనెదరో వారు (దివి) సూర్యునియందు (రోచనాః) కిరణములవలె (రోచన్తే) పరమాత్మయందు ప్రకాశమాను లగుదురు.॥౫॥

భావార్థము :-మానవులారా! ప్రతి బ్రహ్మాండమునందును సూర్యుడు ప్రకాశించుచున్నటులనే సర్వజగత్తునందును పరమాత్మ ప్రకాశమానుడై యున్నాడు. యోగాభ్యాసముచే ఆ యంతర్యామి యగు పరమేశ్వరుని తమయాత్మయందు యుక్తపరుచుకొనువారు అన్నివైపులనుండి ప్రకాశమును పొందగలరు.॥౫॥

5. They, who unite their souls with God, Who pervades all stationary objects, and protects the vital parts of our body, shine in Him like beams in the Sun.

౧౩౧౨.యుంజంత్యస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సూర్యో దేవతా, విరాడ్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

అథ కేనేశ్వరః ప్రాప్తవ్య ఇత్యాహ. ఎవడీశ్వరుని పొందగలడు?

౧౩౧౨ యుఞ్జన్త్యస్య కామ్యా హరీ విపక్షసా రథే। శోణా ధృష్ణూ నృవాహసా॥౬॥

ప.వి:- యుఞ్జన్తి, అస్య, కామ్యా, హరీఽ ఇతి హరీ, విపక్షసేతి వి+పక్షసా, రథే, శోణా, ధృష్ణూఽ ఇతి ధృష్ణూ, నృవాహసేతి నృ+వాహసా.॥౬॥

పదార్థః :- (యుంజంతి) (అస్య) జీవస్య (కామ్యా) కమనీయౌ (హరీ) హరణశీలౌ (విపక్షసా) వివిధైః పరిగృహీతౌ (రథే) యానే (శోణా) రక్తగుణవిశిష్టౌ (ధృష్ణూ) దృఢౌ (నృవాహసా) నృణాం వాహకౌ.॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః యథా శిక్షకాః కామ్యా హరీ విపక్షసా శోణా ధృష్ణూ నృవాహసా రథే యుంజంతి, తథా యోగినోఽస్య పరమేశ్వరస్య మధ్య ఇంద్రియాణి మనః ప్రాణాంశ్చ యుంజంతి.॥౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా మనుష్యాః సుశిక్షితైర్ద్రవ్యైర్యుక్తేన యానేన స్థానాంతరం సద్యః ప్రాప్నువంతి తథైవ విద్యాసత్సంగయోగాభ్యాసైః పరమాత్మానం క్షిప్రం ప్రాప్నువంతి.॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! శిక్షణ నిచ్చు సజ్జను లెట్లు (కామ్యా) మనోహరములు (హరీ) కొనిపోవునట్టి (విపక్షసా) అనేక విధముల చక్కగా గ్రహించబడిన (శోణా) రక్తవర్ణముతో గూడిన (ధృష్ణూ) అతిదృఢమగు (నృవాహసా) మానవుల నొక చోటునుండి వేరొక చోటునకు జేర్చు రెండశ్వములను (రథే) రథమునందు (యుఞ్జన్తి) జోడించునట్లు యోగులు (అస్య) ఈ పరమేశ్వరునియందు ఇంద్రియములు, అంతఃకరణము, ప్రాణములను సంయుక్తమొనర్తురు. ॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. చక్కగా శిక్షణనిచ్చిన అశ్వములతో గూడిన రథముపై మానవులు ఒక చోటునుండి వేరొక చోటికి శీఘ్రముగ, క్షేమముగ జేరునట్లు, మానవులు విద్య, సజ్జనసాంగత్యము, యోగాభ్యాసములద్వారా పరమాత్మను శీఘ్రముగా పొందగలుగుదురు.॥౬॥

6. Just as experts yoke to the chariot two beautiful horses, controlled with difficulty and through diverse devices; tawny, stout, our bearers from one place to the other, so do the yogis yoke their organs of sense, mind, and vital breaths to God.

౧౩౧౩. యద్వాత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృద్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునర్మనుష్యః కస్య సంగం కుర్యాదిత్యాహ. మనుష్యుడెవనితో సంగమొనర్చవలయును?

౧౩౧౩ యద్వాతోఽఅపోఽఅగనీగన్ప్రియామిన్ద్రస్య తన్వమ్।
ఏతꣲస్తోతరనేన పథా పునరశ్వమావర్తయాసి నః॥౭॥

ప.వి:- యత్, వాతః, అపః, అగనీగన్, ప్రియామ్, ఇన్ద్రస్య, తన్వమ్, ఏతమ్, స్తోతః, అనేన, పథా, పునః, అశ్వమ్, ఆ, వర్తయాసి, నః.॥౭॥

పదార్థః :-(యత్) యం కలాయంత్రాశ్వమ్ (వాతః) వాయుః (అపః) జలాని (అగనీగన్) ప్రాప్నువంతి ((ప్రియామ్) కమనీయమ్ (ఇంద్రస్య) విద్యుతః (తన్వమ్) విస్తృతం శరీరమ్ (ఏతమ్) (స్తోతః) స్తావక (అనేన) (పథా) మార్గేణ(పునః) (అశ్వమ్) ఆశుగామినమ్ (ఆ) (వర్తయాసి) వర్తయేః (నః) అస్మాన్.॥౭॥

అన్వయః :-హే స్తోతర్యథా శిల్పిజనా ఇంద్రస్య ప్రియాం తన్వం వాత ఇవ ప్రాప్య యద్ యమపోఽగనీగ ంస్తథైతమశ్వమనేన పథా త్వం ప్రాప్నోషి. పునర్నోఽస్మానావర్తయాఽసి. తం భవంతం వయం సత్కుర్యామ. ॥౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యే యుష్మాన్ సుమార్గేణ గమయంతి తత్సంగేన యూయం వాయువిద్యుదాదివిద్యాం ప్రాప్నుత.॥౭॥

పదార్థము :-(స్తోతః) ఓ స్తుతించువాడా! శిల్పులెట్లు (ఇన్ద్రస్య) విద్యత్తుయొక్క ((ప్రియమ్) అతిసుందరమైన (తన్వమ్) విస్తారమగు శరీరమును (వాతః) వాయువువలె పొంది (యత్) ఏ కళాయంత్రరూపమగు అశ్వమును మరియు (అపః) జలములను (అగనీగన్) ప్రాప్తించుకొందురో, అట్లే (ఏతమ్) ఇట్టి (అశ్వమ్) శీఘ్రముగా నడచు ఈ కళాయంత్రరూపాశ్వమును (అనేన) పై దెలిపిన విద్యుద్రూప (పథా) మార్గమును నీవు పొందుదువు (పునః) మరల (నః) మమ్ము (ఆ, వర్తయాసి)చక్కగా అటునిటు గొనిపోవుదువు. అట్టి నీకు మేము సత్కార మొనర్తుము. ॥౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! మిమ్ము ఉత్తమ మార్గమున గొనిపోవువారి సాంగత్యముచే మీరు వాయువు, విద్యుత్తు మున్నగు విద్యలను చక్కగా పొందుడు॥౭॥

7. O laudable learned person, just as artisans control the beautiful diffused from of electricity, swift like the wind, an erect electrical contrivances worked with water, so do ye prepare with the aid of electricity a fast moving machine, tht takes us from on place to the other!.

౧౩౧౪.వసవ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వాయ్వాదయో దేవతాః, అత్యష్టి శ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్వంతీత్యాహ. విద్వాంసు లేమి యొనర్చుదురు?

౧౩౧౪ వసవస్త్వాఽఞ్జన్తు గాయత్రేణ ఛన్దసా రుద్రాస్త్వాఽఞ్జన్తు త్రైష్టుభేన ఛన్దసాదిత్యాస్త్వాఽఞ్జన్తు జాగతేన ఛన్దసా। భూర్భువః స్వర్లాజీ 3 ఞ్ఛాచీ 3న్యవ్యే గవ్యఽఏతదన్నమత్త దేవాఽ ఏతదన్నమద్ధి ప్రజాపతే ॥౮॥

ప.వి:- వసవః, త్వా, అఞ్జన్తు, గాయత్రేణ, ఛన్దసా, రుద్రాః, త్వా, అఞ్జన్తు, త్రైష్టుభేన, త్రైష్టుభేనేతి త్రై+స్తుభేన, ఛన్దసా, ఆదిత్యాః, త్వా, అఞ్జన్తు, జాగతేన, ఛన్దసా, భూః, భువః, స్వః లాజీ౩న్, శాచీ౩న్, యవ్యే, గవ్యే, ఏతత్, అన్నమ్, అత్త, దేవాః, ఏతత్, అన్నమ్, అద్ధి, ప్రజాపత ఇతి ప్రజా+పతే.॥౮॥

పదార్థః :-(వసవః) ప్రథమకల్పా విద్వాంసః (త్వా) త్వామ్ (అంజంతు) కామయంతామ్ (గాయత్రేణ) గాయత్రీఛందోవాచ్యేన (ఛందసా) అర్థేన (రుద్రాః) మధ్యమకల్పా విద్వాంసః (త్వా) త్వామ్ (అంజంతు) (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్ప్రకాశితేనార్థేన (ఛందసా) (ఆదిత్యాః) ఉత్తమా విద్వాంసః (త్వా) (అంజంతు) (జాగతేన) జగతీఛందఃప్రకాశితేనార్థేన (ఛందసా) స్వచ్ఛందేన (భూః) ఇమం లోకమ్ (భువః) అంతరిక్షస్థాన్ (స్వః) ప్రకాశస్థాంల్లోకాన్ (లాజీన్) స్వస్వకక్షాయాం చలితాన్ (శాచీన్)వ్యక్తాన్ (యవ్యే) యవానాం భవనే క్షేత్రే జాతమ్ (గవ్యే) గోర్వికారే (ఏతత్) (అన్నమ్) (అత్త) భక్షయత (దేవాః) (విద్వాంసః) (ఏతత్) (అన్నమ్) (అద్ధి) భుంక్ష్వ (ప్రజాపతే) ప్రజారక్షక!॥౮॥

అన్వయః :-హే ప్రజాపతే! వసవో గాయత్రేణ ఛందసా యం త్వాఽఞ్జంతు, రుద్రాస్త్రైష్టుభేన ఛందసా యం త్వాఽఞ్జంత్వాదిత్యా జాగతేన ఛందసా యం త్వాఽఞ్జంతు, స త్వమేతదన్నమద్ధి. హే దేవాః! యూయం యవ్యే గవ్య ఏతదన్నమత్త. లాజీన్ శాచీన్ భూర్భువః స్వర్లోకాన్ ప్రాప్నుత చ.॥౮॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసః సాంగోపాంగాన్ వేదాన్ మనుష్యానధ్యాపయంతి తే ధన్యవాదార్హా భవంతి.॥౮॥

పదార్థము :-(ప్రజాపతే) ప్రజాపాలనమొనర్చు ఓ రాజా! (వసవః) మొదటి శ్రేణికి జెందిన విద్వాంసులు (గాయత్రేణ) గాయత్రీ ఛన్దస్సుతో పఠించదగిన (ఛన్దసా) స్వచ్ఛందమగు అర్థముతో ఏ (త్వా) నిన్ను (అఞ్జన్తు) కోరెదరో (రుద్రాః) మధ్యమకక్షకు చెందిన విద్వాంసులు (త్రైష్టుభేన) త్రిష్టుప్ ఛందస్సుతో ప్రకాశపరచబడిన (ఛన్దసా) స్వచ్ఛందమగు అర్థముచే, ఏ (త్వా) నిన్ను (అఞ్జన్తు) కోరెదరో (ఆదిత్యాః) ఉత్తమ శ్రేణికి జెందిన విద్వాంసులు (జాగతేన) జగతీ ఛన్దముచే ప్రకాశితమొనర్చబడిన (ఛన్దసా) స్వచ్ఛందమగు అర్థముతో, ఏ (త్వా) నిన్ను (అఞ్జన్తు) కోరెదరో అట్టి నీవు (ఏతత్) ఇట్టి (అన్నమ్) అన్నమును (అద్ధి) భుజించుము (దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (యవ్యే) యవలచేలలోనుత్పన్నమగు (గవ్యే) గోక్షీరములు పెరుగు మున్నగు ఉత్తమ

పదార్థములందు గలసియున్న (ఏతమ్) ఇట్టి (అన్నమ్) అన్నమును (అత్త) భుజించుడు. మరియు (లాజీన్) స్వంతకక్షలందు నడచుచు (శాచీన్) ప్రకటితములునగు (భూః) ఈ ప్రత్యక్షలోకము (భువః) అంతరిక్ష మందలి లోకములు (స్వః) ప్రకాశమునందు స్థిరమై యున్న సూర్యాది లోకములను పొందుడు. ।౮॥

భావార్థము :- సాంగోపాంగముగ నాలుగువేదములను మానవులకు చదివించు విద్వాంసులు ధన్యవాదార్హులై యుందురు. ।౮॥

8. O king, the protector of his subjects, the Vasus approach thee with Vedic verses in Gayatri Metre, Rudras approach thee with verses in Trishtup metre, Adityas approach thee with verses in jagati metre, eat thou this food, O learned people eat ye this food prepared from barley and co'w milk and its products, and move in Earth, ether, Heaven, and distinct planets moving in their orbits!.

౨౩।౯. కః స్విదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః జిజ్ఞాసుర్దేవతా, నిచృదత్యష్టి శ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ విద్వాంసః కిం కిం ప్రష్టవ్యా ఇత్యాహ. విద్వాంసుల నేనేమి ప్రశ్నించవలయును?

౨౩।౯ కః స్విదేకాకీ చరతి కఽఉ స్విజ్జాయతే పునః ।

కిꣳస్విద్ధిమస్య భేషజం కిమ్వావపనం మహత్।౯॥

ప.విః- కః స్విత్, ఏకాకీ, చరతి, కః, ఊంఁ ఇత్యూంఁ స్విత్, జాయతే, పునరితి పునః, కిమ్, స్విత్, హిమస్య, భేషజమ్, కిమ్, ఊం ఉ ఇత్యూం, ఆవపనమిత్యా+వపనమ్, మహత్.।౯॥

పదార్థః:-(కః) (స్విత్) ప్రశ్నే (ఏకాకీ) అసహాయః (చరతి) గచ్ఛతి (కః)(ఉ) వితర్కే (స్విత్) (జాయతే) (పునః) (కిమ్)(స్విత్) (హిమస్య) శీతస్య (భేషజమ్) ఔషధమ్ (కిమ్) (ఉ) (ఆవపనమ్) సమంతాద్వపతి యస్మింస్తత్ (మహత్) విస్తీర్ణమ్. ।౯॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో వయం యుష్మాన్ కః స్విదేకాకీ చరతి; క ఉ స్విత్ పునః పునర్జాయతే? కిం స్విద్ధిమస్య భేషజం? కిము మహదావపనమస్తీతి పృచ్ఛామః ।౯॥

భావార్థః :-ఏతేషాం ప్రశ్నానాముత్తరస్మిన్మంత్ర ఉత్తరాణి కథితానీతి వేద్యమ్. మనుష్యా ఈదృశానేవ ప్రశ్నాన్ కుర్యుః.।౯॥

పదార్థము :-విద్వాంసులారా! మేము మిమ్ము అడుగుచున్నాము. ఏమన (కః స్విత్) ఎవడు (ఏకాకీ) ఏకాకీయై అనగా ఒంటరిగా (చరతి) తిరుగును? (ఉ) మరియు (కః స్విత్) ఎవడు (పునః) మాటి మాటికి (జాయతే) ప్రకటమగు చున్నాడు? (కిమ్, స్విత్) ఏది (హిమస్య) శీతమునకు (భేషజమ్) ఔషధము, మరియు (కిమ్ ఉ) ఏది (మహత్) గొప్ప (ఆవపనమ్) బీజావాపనమునకు స్థానము? ॥౯॥

భావార్థము :- పై ప్రశ్నలకు సమాధానము క్రింది మంత్రమున తెలుపబడినదని దెలియవలయును. మనుష్యు లట్టి ప్రశ్నలను సదా విద్వాంసుల నడిగి తెలిసికొనవలెను. ॥౯॥

9. Who moveth singly and alone? Who is brought forth to life again? What is the remedy of cold? What is the vast field for production?

౧౩౧౬. సూర్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, సూర్యో దేవతా, అనుష్టుప్, ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ పూర్వోక్తప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్రమునందలి ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుచున్నాడు.

౧౩౧౬ సూర్యఽ ఏకాకీ చరతి చన్ద్రమా జాయతే పునః ।

అగ్నిర్హిమస్య భేషజం భూమిరావపనం మహత్॥౧౦॥

ప.విః- సూర్యః, ఏకాకీ, చరతి, చన్ద్రమాః, జాయతే,పునరితి పునః, అగ్నిః, హిమస్య, భేషజమ్, భూమిః, ఆవపనమిత్యా+వపనమ్, మహత్.॥౧౦॥

పదార్థః :-(సూర్యః) సవితా (ఏకాకీ) (చరతి) (చంద్రమాః) చంద్రలోకః (జాయతే) (పునః) (అగ్నిః) పావకః (హిమస్య) (భేషజమ్) (భూమిః) (ఆవపనమ్) (మహత్).॥౧౦॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసవో మనుష్యాః! సూర్య ఏకాకీ చరతి. పునశ్చంద్రమాః ప్రకాశితో జాయతే. అగ్నిర్హిమస్య భేషజం, భూమిర్మహదావపనమస్తీతి యూయం విత్త.॥౧౦॥

భావార్థః :-అస్మిన్ సంసారే సూర్యః స్వాకర్షణేన స్వస్యైవ కక్షాయాం వర్తతే. తస్యైవ ప్రకాశేన చంద్రాదయో లోకాః ప్రకాశితా భవంతి. అగ్నినా తుల్యం శీతనివారకం వస్తు, పృథివ్యా తుల్యం మహత్ క్షేత్రం కిమపి నాస్తీతి మనుష్యైర్వేదితవ్యమ్.॥౧౦॥

పదార్థము :-తెలిసికొనయోగ్యులగు జిజ్ఞాసువులారా! (సూర్యః) సూర్యుడు (ఏకాకీ) ఇతర సహాయములేక ఒంటరిగా తన కక్షయందే (చరతి) నడచును (పునః) మరల ఈ సూర్యుని ప్రకాశముచే (చన్ద్రమాః) చంద్రలోకము (జాయతే) ప్రకాశిత మగుచుండను (అగ్నిః) అగ్ని (హిమస్య) శీతమునకు

(భేషజమ్) ఔషధము (భూమిః) భూమి (మహత్) గొప్ప (ఆవపనమ్) బీజావాపన స్థానమని వీరెల్లరును దెలిసికొనుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :-ఈ విశ్వమునందు సూర్యలోకము తన యాకర్షణశక్తిచే తన కక్షయందే వర్తమానమై యున్నది. మరియు దాని ప్రకాశముచేతనే చంద్రుడు మున్నగు లోకములు ప్రకాశితములై యున్నవి. శీతలమును దొలగించుటకు అగ్ని మరియు బీజావాపనమునకు భూమికి సమమైన పెద్దస్థానములు లేవని మనుష్యులు దెలిసికొనవలయును. ॥౧౦॥

10. The sun moves singly and alone. The Moon is brought to life again. Fire is the remedy of eold. The Earth is the vast field for production.

౧౩౧౭.కా స్విదాసీ దిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, జిజ్ఞాసుర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱల ప్రశ్నల జెప్పుచున్నాడు.

౧౩౧౭ కా స్విదాసీత్పూర్వచిత్తిః కిꣳస్విదాసీద్బృహద్వయః।
కా స్విదాసీత్పిలిప్పిలా కా స్విదాసీత్పిశఙ్గిలా॥౧౧॥

ప.విః-కా, స్విత్, ఆసీత్, పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ+చిత్తిః, కిమ్, స్విత్, ఆసీత్, బృహత్, వయః, కా, స్విత్, ఆసీత్, పిలిప్పిలా, కా,స్విత్, ఆసీత్, పిశఙ్గిలా.॥౧౧॥

పదార్థః :-(కా) (స్విత్) (ఆసీత్) అస్తి (పూర్వచిత్తిః) పూర్వా చాసౌ చిత్తిః ప్రథమా స్మృతివిషయా (కిమ్) (స్విత్) (ఆసీత్) (బృహత్)మహత్ (వయః) యో వేతి గచ్ఛతి స పక్షీ (కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పిలిప్పిలా) ఆర్ద్రీభూతా చిక్కణా శోభనా. శ్రీర్వై పిలిప్పిలా. శ. ౧౩. ౨. ౬.౧౬. (కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పిశంగిలా) యా పిశం ప్రకాశరూపం గిలతి సా. పిశమితి రూపనామ. ॥౧౧॥

అన్వయః :- హే విద్వాంసః! వయం యుష్మాన్ ప్రతి కా స్విత్ పూర్వచిత్తిరాసీత్? కింస్విత్ బృహద్వయ ఆసీత్? కా స్విత్ పిలిప్పిలాఽఽసీత్కా స్విత్ పిశంగిలాఽఽసీదితి పృచ్ఛామః.॥౧౧॥

భావార్థః:-ఏతేషాముత్తరాణ్యుత్తరత్ర మంత్రే సంతి. యది విదుషః ప్రతి ప్రశ్నాన్న కుర్యుస్తర్హి విద్వాంసోఽపి న భవేయుః.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! మేము మిమ్ము ప్రశ్నించుచున్నాము (కా,స్విత్) ఏది (పూర్వచిత్తిః) స్మరణమునకు మొట్టమొదటి విషయము (ఆసీత్) ఐ యున్నది? (కిమ్ స్విత్) ఎయ్యది (బృహత్) గొప్పగా

(వయః) ఎగురునట్టి పక్షి (ఆసీత్) ఐయున్నది? (కా,స్విత్) ఏది (పిలిప్పిలా) మిక్కిలి మృదువు, నున్నని వస్తువు (ఆసీత్) ఐ యున్నది. మరియు (కా, స్విత్) ఎయ్యది (పిశఙ్గిలా) ప్రకాశస్వరూపమును మ్రింగివేయు వస్తువై (ఆసీత్) ఉన్నది? ॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునకు సమాధానము తరువాయి మంత్రమున గలదు. ఇట్లు విద్వాంసులను ప్రశ్నించకున్న తాము విద్వాంసులు గాజాలరు.॥౧౧॥

11. What is the primary thought? What is the bird of mighty size? What is the majestic beautiful thing? What absorbs light?

౧౩౧౮.ద్యౌరాసీదిత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః, విద్యుదాదయో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ ప్రాక్ప్రశ్నోత్తరాణ్యాహ. పూర్వ ప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరములు.

౧౩౧౮ ద్యౌరాసీత్పూర్వచిత్తిరశ్వఽ ఆసీద్బృహద్వయః ।

అవిరాసీత్ పిలిప్పిలా రాత్రిరాసీత్ పిశఙ్గిలా॥౧౨॥

ప.విః- ద్యౌః, ఆసీత్, పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ+చిత్తిః, అశ్వః, ఆసీత్, బృహత్, వయః, అవిః, ఆసీత్, పిలిప్పిలా, రాత్రిః, ఆసీత్, పిశఙ్గిలా.॥౧౨॥

పదార్థః :-(ద్యౌః) దివ్యగుణప్రదా వృష్టిః. ద్యౌర్వై వృష్టిః, శత. కాం. ౧౩. ౨. ౬. ౧౬, (అసీత్) అస్తి (పూర్వచిత్తిః) ప్రథమస్మృతివిషయా (అశ్వః) యోఽశ్నుతే మార్గాన్ సోఽగ్నిః (ఆసీత్) (బృహత్) మహత్ (వయః) యో వేతి గచ్ఛతి సః (అవిః) రక్షణాదికర్త్రీ పృథివీ (ఆసీత్) (పిలిప్పిలా) (రాత్రిః) (ఆసీత్) (పిశంగిలా). ॥౧౨॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసవః! పూర్వచిత్తిర్ద్యౌరాసీద్ బృహద్వయోఽశ్వ ఆసీత్. పిలిప్పిలాఽవి రాసీత్పిశంగిలా రాత్రిరాసీదితి యూయం బుధ్యధ్వమ్.॥౧౨॥

భావార్థః :-హవనసూర్యరూపాద్యగ్నితాపేన సర్వగుణసంపన్నాఽన్నాదినా సంసారస్థితి నిమిత్తా వృష్టి ర్జాయతే తతః సర్వరత్నాఢ్యా భూర్భవతి. సూర్యాగ్నినిమిత్తేనైవ ప్రాణినాం శయనాయ రాత్రిర్జాయతే.॥౧౨॥

పదార్థము :-తెలిసికొను నిచ్ఛగల జిజ్ఞాసువులారా! (పూర్వచిత్తిః) మొట్టమొదటి స్మృతి విషయము (ద్యౌః) దివ్యగుణముల నిచ్చు వృష్టియై (ఆసీత్) ఉన్నది (బృహత్) గొప్పగా (వయః) ఎగురునట్టి (అశ్వః)

వూర్గవములందు వ్యాప్తవుగు, పక్షితుల్యవు అగ్ని (ఆసీత్) ఐ యున్నది. (పిలిప్పిలా) వర్షమువల్ల మిక్కిలిమెత్తగా, మృదువుగా, శోభాయమానము (అవిః) మున్నగు రక్షణాదులకు ఉత్తమ గుణములను ప్రకటించునట్టి పృథివి (ఆసీత్) ఐ యున్నది. మరియు (పిశఙ్గిలా) ప్రకాశస్వరూపమును మ్రింగివేయు, అనగా అంధకారమును గలిగించు (రాత్రీః) రాత్రి (ఆసీత్) ఐ యున్నదని మీ రెరుగవలయును. ॥౧౨॥

భావార్థము :-హవనము మరియు సూర్యరూపాది యగ్నులు తాపముచే సర్వగుణములతో గూడిన అన్నాద్యులద్వారా విశ్వస్థితిని గలిగించు వర్షము గలుగును. అట్టి వర్షముచే సర్వ ఓషధాదుల శ్రేష్ఠపదార్థములతో గూడిన పృథివి యగును. సూర్యరూపాగ్నిచేతనే ప్రాణుల విశ్రాంతికొరకు రాత్రియగు చున్నది.॥౧౨॥

12. Rain is the primary thought. Fire is like the mighty bird, Earth is the majestic, beautiful objects that protects us with corn. Night absorbs light.

౧౩౯౯.వాయురిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, బ్రహ్మాదయో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ విద్వద్భి ర్మనుష్యాః క్వ యోజనీయా ఇత్యాహ. మానవులు విద్వాంసుల నెక్కడ నియోగించవలయును?

౧౩౯౯ వాయుష్ట్వా పచతైరవత్వసితగ్రీవశ్ఛాగైర్న్యగ్రోధశ్చమసైః శల్మలి ర్వృద్ధ్యా।
ఏష స్య రాథ్యో వృషా పడ్భిశ్చతుర్భిరేదగన్ బ్రహ్మాకృష్ణశ్చ
నోఽవతు నమోఽగ్నయే ॥౧౩॥

ప.విః- వాయుః , త్వా, పచతైః, అవతు, అసితగ్రీవ ఇత్యసిత+గ్రీవః, ఛాగైః, న్యగ్రోధః, చమసైః, శల్మలిః, వృద్ధ్యా, ఏషః, స్యః రాథ్యః, వృషా, పడ్భిరితి పడ్+భిః, చతుర్భిరితి చతుః+భిః, ఆ, ఇత్, అగన్, బ్రహ్మా, అకృష్ణః, చ, నః, అవతు, నమః, అగ్నయే.॥౧౩॥

పదార్థః :-(వాయుః) ఆదివః స్థూలః కార్యరూపః (త్వా) త్వామ్ (పచతైః) పరిపాక పరిణామైః (అవతు) రక్షతు (అసితగ్రీవః) అసితా కృష్ణా గ్రీవా శిఖా యస్య సః (ఛాగైః) ఛేదనైః (న్యగ్రోధః) వటః (చమసైః) మేఘైః (శల్మలిః) వృక్షవిశేషః (వృద్ధ్యా) వర్ధనేన (ఏషః) (స్యః) సః (రాథ్యః) రథేషు హితా రథ్యాస్తాసు కుశలః (వృషా) వర్షకః (పడ్భిః) పాదైః. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన దస్య డః. (చతుర్భిః) (ఆ) (ఇత్) ఏవ (అగన్) గచ్ఛతి. (బ్రహ్మా) చతుర్వేదవిత్ (అకృష్ణః) అవిద్యాంధకారరహితః (చ) (నః) అస్మాన్ (అవతు) ప్రవేశయతు (నమః) అన్నమ్ (అగ్నయే) ప్రకాశమానాయ విదుషే. ॥౧౩॥

అన్వయః:-హే విద్యార్థిన్! పచతైర్వాయుశ్ఛాగైరసితగ్రీవశ్చమసైర్న్యగ్రోధో వృద్ధ్యా శల్మలి స్త్వాఽవతు. య ఏష రాథ్యో వృషస్య చతుర్భిః పద్భిరిత్త్వాఽగన్ యోఽకృష్ణో బ్రహ్మ చ నోఽస్మానవతు. తస్మా అగ్నయే విద్యయా ప్రకాశమానాయ నమో దేయమ్. ॥౧౩॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! వాయుః ప్రాణేనాగ్నిః పాచనేన సూర్యో వృష్ట్యా వృక్షాః ఫలాదిభిరశ్వాదయో గత్యా విద్వాంసః శిక్షయా యుష్మాన్ రక్షంతి. తాన్ యూయం విజానీత విదుషస్సత్కురుత చ.॥౧౩॥

పదార్థము :-విద్యార్థీ (పచతైః) ఉత్తమ పాకములచే (వాయుః) స్థూలకార్యరూప పవనము (ఛాగైః) కోయునట్టి క్రియలచే (అసితగ్రీవః) నల్లని శిఖలు గలిగిన అగ్ని (చమసైః) మేఘములచే (న్యగ్రోధః) వటవృక్షము (వృద్ధ్యా) ఉన్నతితో గూడ (శల్మలిః) బూరుగుచెట్టు (త్వా) నిన్ను (అవతు) పాలించుగాక! ఏ (ఏషః) ఇట్టి (రాథ్యః) [రాచ] మార్గములందు నడచుటయందు యోగ్యము (వృషః) సుఖవర్షములను గలిగించు (స్యః) అట్టి (చతుర్భిః,పద్భిః;ఇత్) నాలుగు కాళ్లచేనడచునట్టిది నీకు (ఆఽగన్) ప్రాప్తించుగాక! (చ) మరియు నేది (అకృష్ణః) అవిద్యారూప అంధకారము నుండి వేరైయున్న (బ్రహ్మ) చతుర్వేదపారంగతుడగు విద్వాంసుడు (నః) మమ్ము సమస్త సద్గుణములందు (అవతు) చేర్పించుగాక! అట్టి (అగ్నయే) విద్యాప్రకాశకుడు నాల్గువేదముల నిష్ణాతుడును నగు విద్వాంసునకు (నమః) అన్నము నీయవలయును.॥౧౩॥

భావార్థము :-మానవులారా! వాయువు శ్వాస మున్నగు వానిని నడుపుట, అగ్ని అన్నాదులను పాకమొనర్చుట, సూర్యమండలము వర్షము, వృక్షములు ఫలాదులను,అశ్వములు మున్నగునవి ప్రయాణము ద్వారా మరియు విద్వాంసులు శిక్షణచే మీ రక్షణను యొనర్చుచుందురు. దానిని మీరు ఎరుగుడు. విద్వాంసులను సత్కరించుడు. ॥౧౩॥

13. O student, may air help thee with cooked viands black - necked fire with powers of digestion, fig tree with clouds, Shalmali tree with its increase. May the stallion, tht moves on the roads the chariot, bestower of happiness come unto thee on his four feet. May the learned scholar of the four Vedas, free from the darkness of ignorance fill us with virtues. May we offer him food!.

౧౩౨౦.సఀశితో రశ్మినేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, బ్రహ్మ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్యు రిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయవలయును?

౧౩౨౦ సఀశితో రశ్మినా రథః సఀశితో రశ్మినా హయః ।

సఀశితో అప్స్వప్సుజా బ్రహ్మ సోమపురోగవః ॥౧౪॥

ప.విః-సంశిత ఇతి సమ్+శితః, రశ్మినా, రథః, సంశిత ఇతి సమ్+శితః, రశ్మినా, హయః, సంశిత ఇతి సమ్+శితః, అప్స్విత్యప్+సు, అప్సుజా ఇత్యప్సు+జా, బ్రహ్మ, సోమపురోగవ ఇతి సోమ+పురోగవః.॥౧౪॥

పదార్థః :-(సంశితః) సమ్యక్ సూక్ష్మీకృతః (రశ్మినా) కిరణసమూహేన (రథః) రమణసాధనః (సంశితః) (రశ్మినా) (హయః)అశ్వః (సంశితః) స్తుతః (అప్సు) ప్రాణేషు (అప్సుజాః) ప్రాణేషు జాయమానః (బ్రహ్మ) మహాన్‌యోగీ విద్వాన్ (సోమపురోగవః) సోమః ఓషధిగణబోధ ఐశ్వర్యయోగో వా పురోగామీ యస్య సః.॥౧౪॥

అన్వయః:-యది మనుష్యై రశ్మినా రథః సంశితో రశ్మినా హయః సంశితోఽప్స్వప్సుజాః సోమపురోగవో బ్రహ్మ సంశితః క్రియేత తర్హి కిం కిం సుఖం న లభ్యేత?॥౧౪॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః పదార్థవిజ్ఞానేన విద్వాంసో భవంతి తేఽన్యాన్ కారయిత్వా ప్రశంసాం ప్రాప్నువంతు.॥౧౪॥

పదార్థము :-ఏ మనుష్యులు (రశ్మినా) కిరణ సమూహముద్వారా (రథః) ఆనందమును సాధించునట్టి యానము (సంశితః) శ్రేష్ఠముగా సూక్ష్మనిపుణత్వముచే సిద్ధపరచబడిన (రశ్మినా) కళ్లెపు పగ్గము మున్నగు వానిచే (హయః) అశ్వము (సంశితః) బహుబాగుగా నడచుటయందు తీక్ష్ణత, అనగా ఉత్తమ క్రియ మరియు (అప్సు) ప్రాణములందు (అప్సుజాః) ప్రాణవాయువురూపమున సంచరించునట్టి పవనము లేక భాష్పము (సోమపురోగవః) ఓషధులబోధ మరియు ఏ ఐశ్వర్య యోగము ఇంతకు పూర్వము ప్రాప్తియగునో, అట్టి (బ్రహ్మ) విద్వాంసుడగు మహాయోగి (సంశితః) అతి ప్రశంసారూపమున నొనర్చబడినచో సర్వసుఖములు ప్రాప్తించును. ॥౧౪॥

భావార్థము :-పదార్థవిజ్ఞానముతో విద్వాంసులగువారు ఇతరులను గూడ విద్వాంసులుగ నొనర్చి ప్రశంసనీయులు గావలయును. ॥౧౪॥

14. Body is strengthened through penance, warm like the sun's rays. Organs are also strengthened through penance. Vital breaths are invigorated through penance. A learned yogi advances spiritually through the attainment of love for God.

౧౩౨౧.స్వయమిత్యస్య ప్రజాపతిర్‌ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః,గాంధారః స్వరః.

అథ జిజ్ఞాసవః కీదృశా భవేయురిత్యాహ.

చదువవలయునని ఉత్తమ విద్య నభ్యసించవలయునని కోరువా రెటులుందురు?

౧౩౨౧ స్వయం వాజింస్తన్వం కల్పయస్వ స్వయం యజస్వ స్వయం జుషస్వ।
మహిమా తేఽన్యేన న సన్నశే ॥౧౫॥

ప.వి:- స్వయమ్, వాజిన్, తన్వమ్, కల్పయస్వ, స్వయమ్, యజస్వ, స్వయమ్, జుషస్వ, మహిమా, తే, అన్యేన, న, సన్నశ ఇతి సమ్+నశే.॥౧౫॥

పదార్థః:-(స్వయమ్) (వాజిన్) జిజ్ఞాసో (తన్వమ్) శరీరమ్ (కల్పయస్వ) సమర్థయస్వ (స్వయమ్) (యజస్వ) సంగచ్ఛస్వ (స్వయమ్) (జుషస్వ) సేవస్వ (మహిమా) ప్రతాపః (తే) తవ (అన్యేన) (న) (సన్నశే) సమ్యక్ నశ్యేత్. ॥౧౫॥

అన్వయః :-హే వాజింస్త్వం స్వయం తన్వం కల్పయస్వ. స్వయం విదుషో యజస్వ. స్వయం జుషస్వ చ యతస్తే మహిమా ఽన్యేన సహ న సంనశే.॥౧౫॥

భావార్థః :-యథాఽగ్నిః స్వయం ప్రకాశః స్వయం సంగతః స్వయం సేవమానోఽస్తి తథా యే జిజ్ఞాసవః స్వయం పురుషార్థయుక్తా భవంతి తేషాం మహిమా కదాచిన్న నశ్యతి.॥౧౫॥

పదార్థము :-(వాజిన్) బోధను కోరువాడా! నీవు (స్వయమ్) స్వంతముగ (తన్వమ్) నీ శరీరమును (కల్పయస్వ) సమర్థపరచుము (స్వయమ్) నీవు ఉత్తమ విద్వాంసులను (యజస్వ) సందర్శించుము (స్వయమ్) స్వయముగా వారి (జుషస్వ) సేవలనొనర్చుము. అందువల్ల (తే) నీయొక్క (మహిమా) గొప్పతనము మరియు నీ ప్రతాపము (అన్యేన) ఇతరులతో గూడ (న సంనశే) నష్టపరచుకొనకుము. ॥౧౫॥

భావార్థము :-ఏవిధముగ అగ్ని స్వయముగా ప్రకాశితమగునో, స్వయం లబ్ధమగునో మరియు స్వయముగా సేవకుప్రాప్తమగునో, అదేవిధముగ జ్ఞానమునాకాంక్షించువారు స్వయముగా పురుషార్థవంతుడగును. వారి ప్రతాపము, గౌరవము నష్టమెప్పుడునుగాదు. ॥౧౫॥

15. O seeker after knowledge, thyself strengthen the body, thyself walk in the company of the learned, and thyself serve them. Let not thy greatness be marred by any one!.

౧౩౨౨.న వా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, విరాడ్ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

అథ మనుష్యాః కీదృశా భవేయురిత్యాహ. మానవు లెటులుండవలయును?

౧౩౨౨ న వాఽఉఽఏతన్మ్రియసే న రిష్యసి దేవాఽ౨॥ఽఇదేషి పథిభిః సుగేభిః।
యత్రాసతే సుకృతో యత్ర తే యయుస్తత్ర త్వా దేవః సవితా దధాతు॥౧౬॥

ప.వి:- న, వై, ఊఁ ఇత్యూఁ, ఏతత్, మ్రియసే, న, రిష్యసి, దేవాన్ ఇత్, ఏషి, పథిభిరితి పథి+భిః, సుగేభిరితి సు+గేభిః, యత్ర, ఆసతే, సుకృత ఇతి సు+కృతః, యత్ర, తే, యయుః, తత్ర, త్వా, దేవః, సవితా, దధాతు.॥౧౬॥

పదార్థః :-(న) నిషేధే (వై) నిశ్చయేన (ఉ) వితర్కే (ఏతత్) (మ్రియసే) (న) (రిష్యసి) హింధి (దేవాన్) దివ్యాన్ గుణాన్ విదుషో వా (ఇత్) ఏవ (ఏషి) ప్రాప్నోషి (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుఖేన గంతుం యోగ్యైః (యత్ర) (ఆసతే) ఉపవిశంతి (సుకృతః) ధర్మాత్మానః (యత్ర) (తే) యోగినో విద్వాంసః (యయుః) యాంతి. (తత్ర) (త్వా) త్వామ్(దేవః) స్వప్రకాశః(సవితా) సకలజగదుత్పాదకః పరమేశ్వరః(దధాతు) ధరతు.॥౧౬॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్! యత్ర తే సుకృత ఆసతే, సుఖం యయుర్యత్ర సుగేభిః పథిభిస్త్వం దేవానేషి, యత్రైతదు వర్తతే స్థితస్త్వం న మ్రియసే న వై రిష్యసి, తత్రేత్ త్వా సవితా దేవో దధాతు.॥౧౬॥

భావార్థః :-యది మనుష్యా స్వస్వరూపం జానీయుస్తర్హి తేఽవినాశిత్వం విద్యుః. యది ధర్మ్యేణ మార్గేణ గచ్ఛేయుస్తర్హి సుకృతానందం ప్రాప్నుయుః. యది పరమాత్మానం సేవేరఀస్తర్హి సత్యే మార్గే జీవాన్ దధ్యుః. ॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ విద్యార్థీ! (యత్ర) ఎచ్చట (తే) అట్టి (సుకృతః) విద్వాంసులు, ధర్మాత్ములు నగు యోగులు (అసతే) కూర్చుందురో (యయుః) సుఖప్రాప్తినొందెదరో (యత్ర) ఎచ్చట (సుగేభిః) సుఖముగ పయనించదగిన (పథిభిః) మార్గములందు నీవు (దేవాన్) ఉత్తమోత్తమ దివ్యగుణములను లేక విద్వాంసులను (ఏషి) పొందుదువో మరియు నెచ్చట (ఏతత్) ఈ పై దెలిపిన వృత్తాంతములన్నియు (ఉ) ఉన్నవియో మరియు వానియందు స్థిరమైయున్న నీవు (న, మ్రియసే) నష్టమునొందవో (న, వైష్యసి) ఇతరులను నష్టపరచవో (తత్ర) అచ్చట (ఇత్) మాత్రమే (త్వా) నిన్ను (సవితా) సమస్త సృష్టినిర్మాతయగు పరమేశ్వరుడు (దేవః) స్వయంప్రకాశకుడగు నాతడు (దధాతు) స్థాపనమొనర్పుగాక!॥౧౬॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు తమ తమ నిజరూపముల నెరిగెదరో వారే అవినాశ భావము నెరుగ గలరు. ధర్మయుక్తమార్గమున నడచువారు సత్కర్మలనాచరించువారు పొందు యానందమును పొందగలరు. పరమాత్మను సేవించువారు జీవులను సత్యమార్గమున నడపగలుగుదురు. ॥౧౬॥

16. O Soul, thou art immortal and indestructible. By fair pths thou cultivatest noble qualities. May the resplendent God place thee in that place, where the godly yogis dwell, and derive pleasure!.

౧౩౨౩. అగ్నిరిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, అతిశక్వర్యౌ ఛందసీ, పంచమః స్వరః.

అథ కే పశవ ఇత్యాహ. పశు వేదియను విషయము చెప్పబడుచున్నది.

౧౩౨౩ అ॒గ్నిః ప॒శురా॑సీ॒త్తేనా॑యజన్త స ఽఏ॒తం లో॒కమ॑జయ॒ద్ యస్మి॑న్న॒గ్నిః
స తే॑ లో॒కో భ॑విష్య॒తి తజ్జే॑ష్య॒సి పిబై॒తా ఽఅ॒పః। వా॒యుః
ప॒శురా॑సీ॒త్తేనా॑యజన్త స ఏ॒తం లో॒కమ॑జయ॒ద్యస్మి॑న్ వా॒యుః
స తే॑ లో॒కో భ॑విష్య॒తి తం జే॑ష్య॒సి పిబై॒తా ఽఅ॒పః।
సూర్యః॑ ప॒శురా॑సీ॒త్తేనా॑యజన్త స ఽఏ॒తం లో॒కమ॑జయ॒ద్ యస్మి॒న్త్సూర్యః॑
స తే॑ లో॒కో భ॑విష్య॒తి తం జే॑ష్య॒సి పిబై॒తా ఽఅ॒పః॥౧౭॥

ప.వి:- అ॒గ్నిః, ప॒శుః, ఆ॒సీ॒త్, తేన, అ॒య॒జ॒న్త॒, సః, ఏ॒తమ్, లో॒కమ్, అ॒జ॒య॒త్, యస్మి॑న్, అ॒గ్నిః, సః, తే॒, లో॒కః, భ॒వి॒ష్య॒తి, తమ్, జే॒ష్య॒సి, పిబ, ఏ॒తాః, అ॒పః, వా॒యుః, ప॒శుః, ఆ॒సీ॒త్, తేన, అ॒య॒జ॒న్త॒, సః, ఏ॒తమ్, లో॒కమ్, అ॒జ॒య॒త్, యస్మి॑న్, వా॒యుః, సః, తే॒, లో॒కః, భ॒వి॒ష్య॒తి, తమ్, జే॒ష్య॒సి, పిబ, ఏ॒తాః, అ॒పః, సూర్యః, ప॒శుః, ఆ॒సీ॒త్, తేన, అ॒య॒జ॒న్త॒, సః, ఏ॒తమ్, లో॒కమ్, అ॒జ॒య॒త్, యస్మి॑న్, సూర్యః, సః, తే॒, లో॒కః, భ॒వి॒ష్య॒తి, తమ్, జే॒ష్య॒సి, పిబ, ఏ॒తాః, అ॒పః.॥౧౭॥

పదార్థః :-(అగ్నిః) వహ్నిః (పశుః) దృశ్యః (ఆసీత్) అస్తి (తేన) (అయజంత) యజంతు (సః) (ఏతమ్) (లోకమ్) ద్రష్టవ్యమ్ (అజయత్) జయతి (యస్మిన్) లోకే (అగ్నిః) (సః) (తే) తవ (లోకః) (భవిష్యతి) (తమ్) (జేష్యసి) (పిబ) (ఏతాః) (అపః) జలాని (వాయుః) (పశుః) ద్రష్టవ్యః (ఆసీత్) (తేన) (అయజంత) (సః) (ఏతమ్) వాయ్వధిష్ఠాతృకమ్

(లోకమ్) (అజయత్) జయతి (యస్మిన్ (వాయుః) (సః) (తే) (లోకః) (భవిష్యతి) (తమ్) (జేష్యసి) ఉత్కర్షయసి (పిబ) (ఏతాః) (అపః) ప్రాణాన్ (సూర్యః) (పశుః) దృశ్యః (ఆసీత్) (తేన) (అయజంత) (సః) (ఏతమ్) సూర్యాధిష్ఠితమ్ (లోకమ్) (అజయత్) జయతి (యస్మిన్) (సూర్యః) (సః) (తే) (లోకః) (భవిష్యతి) (తమ్) (జేష్యసి) (పిబ) (ఏతాః) (అపః) వ్యాప్తాన్ ప్రకాశాన్.॥౧౭॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసో! యస్మిన్ సోఽగ్నిః పశురాసీత్తేనాఽయజంత. తేన త్వం యజ. యథా స విద్వాంస్తేనైతం లోకమజయత్తథైతం జయ, తం చేజ్జేష్యసి తర్హి సోఽగ్నిస్తే లోకో భవిష్యతి, అతస్త్వమేతా యజ్ఞేన శోధితా అపః పిబ. యస్మిన్ స వాయుః పశురాసీద్యేన యజమానా అయజంత. తేన త్వం యజ తథా స ఏతం లోకమజయత్తథా త్వం జయ, యది తం జేష్యసి తర్హి స వాయుస్తే లోకో భవిష్యతి. అతస్త్వమేతా అపః పిబ. యస్మిన్స సూర్యః పశురాసీత్తేనాఽయజన్త యథా స ఏతం లోకమజయత్ తథా త్వం జయ, యది త్వం తం జేష్యసి తర్హి స సూర్యస్తే లోకో భవిష్యతి. తస్మాత్త్వమేతా అపః పిబ.॥౧౭॥

భావార్థః:- హే మనుష్యాః! సర్వేషు యజ్ఞేష్వగ్న్యాదీనేవ పశూన్ జానంతు నైవ ప్రాణినోఽత్ర హింసనీయా హోతవ్యా వా సంతి య ఏవం విదిత్వా సుగంధ్యాదిద్రవ్యాణి సుసంస్కృత్యాఽగ్నౌ జుహ్వతి తాని వాయుం సూర్యం చ ప్రాప్య వృష్టిద్వారా నివర్త్య ఓషధీః ప్రాణాన్ శరీరం బుద్ధిం చ క్రమేణ ప్రాప్య సర్వాన్ప్రాణిన ఆహ్లాదయంతి. ఏతత్కర్తారః పుణ్యస్య మహత్త్వేన పరమాత్మానం ప్రాప్య మహీయంతే.॥౧౭॥

పదార్థము :- విద్యాభ్యాసజిజ్ఞాసూ! (యస్మిన్) చూడదగిన ఏ లోకమందు (సః) ఆ (అగ్నిః)అగ్ని (పశుః) చూడదగినదియై (ఆసీత్) ఉన్నదియో (తేన) దానిచే ఏవిధముగ యజ్ఞమును జేయువారు (అయజన్త) యజ్ఞమును జేయుదురో అదేవిధముగ నీవును యజ్ఞమునొనర్చుము ఎట్లు (సః) ఆ విద్వాంసుడు (ఏతమ్) ఈ (లోకమ్) చూడదగిన స్థానమును (అజయత్) జయించునో అట్లే దీనిని జయించుము (తమ్) దానిని (జేష్యసి) జయించితివేని ఆ (అగ్నిః) అగ్ని (తే) నీకు (లోకః) చూడదగినది (భవిష్యతి) కాగలదు. దీనిచే నీవు (ఏతాః) ఈ యజ్ఞముచే శుద్ధపరచబడిన (అపః) జలములను (పిబ) త్రాగుము (యస్మిన్) ఎందులో (సః) అట్టి (వాయుః) పవనము (పశుః) చూడదగినది (ఆసీత్) ఐయున్నదో మరియు దేనిచే యజ్ఞమునొనర్చువారు (అయజన్త) యజ్ఞము నొనర్చెదరో (తేన) దానిచే నీవు యజ్ఞము నొనర్చుము. ఎట్లు (సః) ఆ విద్వాంసుడు (ఏతమ్) ఈ వాయుమండలమున నుండునట్టి (లోకమ్) లోకమును (అజయత్) జయించునో, అట్లే నీవు జయించుము (తమ్) దానిని (జేష్యసి) జయించితివేని, ఆ (వాయుః) వాయువు (తే) నీకు (లోకః) చూడదగినది (భవిష్యతి) అగును. దీనిచే నీవు (ఏతాః) ఈ (అపః) యజ్ఞముద్వారా శుద్ధపరచబడిన ప్రాణరూప పవనమును (పిబ) ధారణ మొనర్చుము (యస్మిన్) దానియందు ఆ (సూర్యః)

సూర్యమండలము (పశుః) చూడదగినదై (ఆసీత్) ఉండును (తేన) దానిచే (అయజన్త) యజ్ఞమొనర్చువారు యజ్ఞమును జేయవలెను. ఎట్లు (సః) ఆ విద్వాంసుడు (ఏతమ్) ఈ సూర్యమండలము నిలుచునట్టి (లోకమ్) లోకమును (అజయత్) జయించునో అదేవిధముగ నీవు జయించుము. అట్టినీవు (తమ్) దానిని (జేష్యసి) జయింతువేని (సః) ఆ (సూర్యః) సూర్యమండలము (తే) నీకు (లోకః) చూడదగిన (భవిష్యతి) కాగలదు. దీనిచే నీవు (ఏతాః) యజ్ఞముచే శుద్ధపరచబడిన (అపః) విశ్వమునందు వ్యాప్తమగుచున్న సూర్యప్రకాశములను (పిబ) గ్రహింపుము. ॥౧౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! సకల యజ్ఞములందును అగ్ని మున్నగు వానినే పశువులని యెంచుడు. కాని ఏప్రాణియు ఈ యజ్ఞముల మిషతో చంపవలదు. అవి చంపదగినవి, హోమమొనర్చదగినవి ఎంతమాత్రమును కావు. ఇట్లు దెలిసికొనినవారు సుగంధము, రోగనాశకము, పుష్టి వర్ధకము, క్రిమినాశకము మున్నగు ఉత్తమోత్తమ పదార్థములను ఉత్తమముగా సేకరించి, శోధించి అగ్నియందు హోమమొనర్చవలెను. అట్టివి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మరూపము దాల్చి వాయువు మరియు సూర్యుని ప్రాప్తిజేసికొని వర్షముద్వారా ఆ ప్రదేశమునుండి విడివడి క్రమముగా జలము, ఓషధులు, ప్రాణము, శరీరము మరియు బుద్ధిని పొంది సకల ప్రాణులకు ఆనందము ప్రసాదించగలవు ఈ యజ్ఞకర్మనాచరించు పుణ్యాత్ములు దీనిఫలితముగా పరమాత్మను ప్రాప్తిజేసికొని సత్కారార్హులగుదురు. ॥౧౭॥

17. O seeker after knowledge, in this world, fire is a thing of beauty. Just as learned persosns perform yajnas with it, so shouldst thou do. Just as a learned persons masters this beutiful place of sacrifice, so shouldst thou do. If thou wilt properly manage the place of yajna, fire will manifest itself as a thing worth seeing. Drink thou the waters purified by the yajna!.

Air is a thing of beauty. Just as learned person perform yajnas with it, so shouldst thou do. Just as a learned person msters the atmosphere, the home of air, so shouldst thou do. If thou wilt master the atmosphere, air will look as a beautiful thing. Breathe thou the air purified by the yajna. Sun is a thing of beauty. The learned perform yajnas with its aid. Just as a learned person acquires full knowledge about the sun, so shouldst thou do. If thou wilt do it, sun will appear as a beautiful thing unto thee. Enjoy thou the beams of the sun purified through the yajna, and reigning of the universe.

౧౩౨౪. అథ ప్రాణాయేత్యస్య మంత్రస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః ప్రాణాదయో దేవతాః, విరాడ్ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కిం విజ్ఞేయమిత్యాహ. మానవు లేమేమి తెలుసుకొనవలయును?

౧౩౨౪ ప్రాణాయ స్వాహాఽపానాయ స్వాహా వ్యానాయ స్వాహా ।

అమ్బేఽఅమ్బికేఽమ్బాలికే న మా నయతి కశ్చన ।

ససస్త్యశ్వకః సుభద్రికాం కామ్పీలవాసినీమ్ ॥౧౮॥

ప.వి:-ప్రాణాయ, స్వాహా, అపానాయ, స్వాహా, వ్యానాయేతి వి+ ఆనాయ,స్వాహా అమ్బే, అమ్బికే, అమ్బాలికే, న,మా, నయతి,కః, చన, ససస్తి,అశ్వకః, సుభద్రికామితి సు+భద్రికామ్, కామ్పీలవాసినీమితి కామ్పీల+వాసినీమ్.॥౧౮॥

పదార్థః :-(ప్రాణాయ) ప్రాణపోషణాయ (స్వాహా) సత్యా వాక్ (అపానాయ) (స్వాహా) (వ్యానాయ) (స్వాహా) (అంబే) మాతః (అంబికే) పితామహి (అంబాలికే) ప్రపితామహి (న)నిషేధే (మా) మామ్ (నయతి) వశే స్థాపయతి (కః) (చన) కోఽపి (ససస్తి) స్వపితి (అశ్వకః) అశ్వ ఇవ గంతా జనః (సుభద్రికామ్) సుష్ఠుకళ్యాణకారికామ్. (కాంపీలవాసినీమ్) కం సుఖం పీలతి బధ్నాతి గృహ్ణాతీతి కంపీలః, స్వార్థేఽణ్, తం వాసయితుం శీలమస్యాస్తాం లక్ష్మీమ్.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే అంబేఽంబికేఽమ్బాలికే కశ్చనాశ్వకో యాం కాంపీలవాసినీం సుభద్రికామాదాయ ససస్తి న మా నయతి, అతోఽహం ప్రాణాయ స్వాహాఽపానాయ స్వాహా వ్యానాయ స్వాహా చ కరోమి. ॥౧౮॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యథా మాతా పితామహీ ప్రపితామహ్యోఽపత్యాని సుశిక్షాం నయంతి తథా యుష్మాభిరపి స్వసంతానాః శిక్షణీయాః ధనస్య స్వభావోఽస్తి యత్రేదం సంచీయతే తాన్నిద్రాలూనలసాన్ కర్మహీనాన్ కరోతి. అతో ధనం ప్రాప్యాపి పురుషార్థ ఏవ కర్తవ్యః.॥౧౮॥

పదార్థము :-(అమ్బే) ఓ మాతా! (అమ్బికే) నాయనమ్మా! (అమ్బాలికే) ముని నాయనమ్మా! [తాతమ్మ] (కశ్చన) ఎవడు (అశ్వకః) అశ్వమువంటి శీఘ్రగామి మనుష్యుడో వాడు (కామ్పీల వాసినీమ్) సుఖమును పొందు మనుష్యులను వసింపజేయునట్టి (సుభద్రికామ్) ఉత్తమ కల్యాణమును ప్రసాదించు లక్ష్మిని గ్రహణమొనర్చుకొనును (ససస్తి) నిద్రించువాడు (మా) నన్ను (న, నయతి) వశపరచుకొన జాలడు. దీనిచే నేను (ప్రాణాయ) ప్రాణపోషణమునకై (స్వాహా) సత్యవాణి (అపానాయ) దుఃఖనాశనముకై (స్వాహా) సుశిక్షితవాణి మరియు (వ్యానాయ) శరీరమందంతటను వ్యాప్తమై యుండు ఆత్మకై (స్వాహా) సత్యవాణిని యుక్తపరచుచున్నాను.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ తల్లి, నాయనమ్మ, తాతమ్మ తమ తమ సంతానములను ఉత్తమ విద్యలద్వార పురుషార్థపరులనుగా జేయుదురో అట్లు మీరును మీ సంతానములకు చక్కని శిక్షణ నీయుడు. ధనముయొక్క స్వభావమేమన! ఇది సంచయమై యున్నచోట ఆ వ్యక్తులను నిద్రాళువులు,

సోమరిపోతులు, కర్మహీనులనుగ జేసి వేయును. కావున ధనముల నార్జించియును మానవులు పురుషార్థపరులై ధర్మమార్గమున నడువవలయును.॥౧౮॥

18. O mother, grandmother, great - grandmother, I cannot be subdued by a man, who, though he be quick like a horse, and in full possession of wealth, the bringer of good fortune, and sustainer o an easeloving person, but lies in idle slumber. I utter truthful speech for the sustenance of vital breth. I use instructive speech for warding off misery I speak the truth for the preservation of my soul that pervades the body!.

౧౩౭౫. గణానాం త్వేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, గణపతిర్దేవతా, శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశః పరమాత్మోపాసనీయ ఇత్యాహ. మానవు లెటువంటి పరమాత్మ నుపాసించవలయును?

౧౩౭౫ గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే ప్రియాణాం త్వా ప్రియపతిగ్ం హవామహే నిధీనాం త్వా నిధిపతిగ్ం హవామహే వసో మమ ఆహ మజాని గర్భధమా త్వమజాసి గర్భధమ్ ॥౧౯॥

ప.వి:- గణానామ్, త్వా, గణపతిమితి గణ+పతిమ్, హవామహే, ప్రియాణామ్, త్వా, ప్రియపతిమితి ప్రియ+పతిమ్, హవామహే, నిధీనామితి ని+ధీనామ్, త్వా, నిధిపతిమితి, నిధి+పతిమ్, హవామహే, వసోఽఇతి వసో, మమ, ఆ, అహమ్, అజాని, గర్భధమితి గర్భ+ధమ్, ఆ, త్వమ్, అజాసి, గర్భధమితి గర్భ+ధమ్.॥౧౯॥

పదార్థః :-(గణానామ్) సమూహానామ్ (త్వా) త్వామ్ (గణపతిమ్) సమూహపాలకమ్ (హవామహే) స్వీకుర్మహే (ప్రియాణామ్) కమనీయానామ్ (త్వా) (ప్రియపతిమ్) కమనీయం పాలకమ్. (హవామహే) (నిధీనామ్) విద్యాదిపదార్థః పోషకాణామ్ (త్వా) (నిధిపతిమ్) నిధీనాం పాలకమ్ (హవామహే) (వసో) వసంతి భూతాని యస్మిన్స్త వసుస్తత్సంబుద్ధౌ (మమ) (ఆ) (అహమ్) (అజాని) జానీయామ్ (గర్భధమ్) యో గర్భం దధాతి తమ్. ఆ (త్వమ్) (అజాసి) ప్రాప్నుయాః (గర్భధమ్) ప్రకృతిమ్.॥౧౯॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర! వయం గణానాం గణపతిం త్వా హవామహే, ప్రియాణాం

ప్రియపతిం త్వా హవామహే. నిధీనాం నిధిపతిం త్వా హవామహే. హే వసో! మమ న్యాయాధీశో భూయాః. యం గర్భధం త్వమాజాసి, తం గర్భధమహమాజాని.॥౧౯॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యః సర్వస్య జగతో రక్షక ఇష్టానాం విధాత్రైశ్వర్యాణాం ప్రదాతా ప్రకృతేః పతిః సర్వేషాం బీజాని విదధాతి తమేవ జగదీశ్వరం సర్వ ఉపాసీరన్.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! మేము (గణానామ్) [ప్రాణి] గణములమధ్య (గణపతిమ్) గణములను పాలించునట్టి (త్వా) నిన్ను (హవామహే) స్వీకరించుచున్నాము (ప్రియాణామ్) అతిప్రియమగు సుందరుల మధ్య (ప్రియపతిమ్)అతిప్రియ సుందర ప్రాణులను పాలించు (త్వా) నిన్ను (హవామహే) ప్రశంసింతుము. (నిధీనామ్) విద్య మున్నగు పదార్థములను పుష్టిపరచువాని మధ్య (నిధిపతిమ్) విద్యాదిపదార్థములను రక్షించునట్టి (త్వా) నిన్ను (హవామహే) స్వీకారమొనర్తుము (వసో) ఓ పరమాత్మా! ఏ నీయందు సకల ప్రాణులు వసించునో అట్టి నీవు (మమ) మాకు న్యాయాధీశుడవగుము (గర్భధమ్) గర్భమువలె విశ్వమును ధారణమొనర్చునట్టి ప్రకృతిని ధరించు (త్వమ్) నీవు (ఆ అజాసి) జన్మములు మున్నగు దోషములు లేనివాడవై చక్కగా ప్రాప్తింతువో అట్టి (గర్భధమ్) ప్రకృతిని ధరించునట్టి నిన్ను (అహమ్) నేను (ఆ, అజాని) బాగుగానెరుగుదునుగాక.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు సకల జగత్తును రక్షించువాడో, కాంక్షించిన సుఖములను ప్రసాదించువాడో, ఉత్తమరీతిలో ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించునో, ప్రకృతి పాలనము మరియు సకల బీజములను విధానపరచుచున్నాడో అట్టి పరమేశ్వరునే ఎల్లరును ఉపాసించవలెను. ॥౧౯॥

19. O God, we invoke Thee, the troop-lord of troops. We invoke Thee, the Lord of the beloved ones. We invoke Thee, the Lord of the treasure of knowledge. I God, all beings reside in Thee. Thou art my judge. I know Thee full well free from birth, the Sustainer of matter that keeps the universe in its womb. Thou knowest matter!.

౧౩౨౯.తా ఉభావిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజప్రజే దేవతే, స్వరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ రాజప్రజాజనాః పరస్పరం కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. రాజు ప్రజలు పరస్పర మెటుల మెలగవలయును?

౧౩౨౯ తా౨ ఉభౌ చతురః పదః సమ్ప్రసారయావ స్వర్గే లోకే
ప్రోర్ణువాథాం వృషా వాజీ రేతోధా రేతో దధాతు ॥౨౦॥

ప.విః- తౌ, ఉభౌ, చతురః, పదః, సమ్ప్రసారయావేతి సమ్+ప్రసారయావ, స్వర్గ ఇతి స్వః +గే, లోకే, ప్ర, ఊర్ణువాథామ్, వృషా, వాజీ, రేతోధా ఇతి రేతః+ధాః, రేతః, దధాతు.॥౨౦॥

పదార్థః:-(తౌ) ప్రజారాజానౌ (ఉభౌ) (చతురః) ధర్మార్థకామమోక్షాన్ (పదః) ప్రాప్తవ్యాన్ (సంప్రసారయావ) విస్తారయావః (స్వర్గే) సుఖమయే (లోకే) ద్రష్టవ్యే ((ప్ర) (ఊర్ణువాథామ్) ప్రాప్నుయాథామ్, (వృషా) దుష్టానాం శక్తిబంధకః (వాజీ) విజ్ఞానవాన్ (రేతోధాః) యో రేతఃశ్లేషమాలింగనం దధాతి సః (రేతః) వీర్యం పరాక్రమమ్ (దధాతు).॥౨౦॥

అన్వయః :-హే రాజప్రజే! యువాం ఉభౌ తౌ యథా స్వర్గే లోకే చతురః పదః ప్రోర్ణువాథాం తథైతానావామధ్యాపకోపదేశకౌ సంప్రసారయావ. యథా రేతోధా వృషా వాజీ రాజా ప్రజాసు రేతో వీర్యం దధ్యాత్తథా ప్రజాపి దధాతు. ॥౨౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది రాజప్రజే పితాపుత్రవద్వర్తేయాతాం తర్హి ధర్మార్థకామమోక్షఫలసిద్ధిం యథావత్ప్రాప్నుయాతాం యథా రాజా ప్రజాసుఖబలే వర్ధయేత్తథా ప్రజా అపి రాజ్ఞః సుఖబలే ఉన్నయేత్. ॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! ప్రజలారా! మీరు (ఉభా) ఇరువురు (తౌ) ప్రజలు రాజపురుషులు, ఎట్లు (స్వర్గే) సుఖపూర్ణమగు (లోకే) దర్శించదగిన వ్యవహారములు లేక పదార్థములందు (చతురః) నాలుగు, ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములు (పదః) పొందదగిన వానిని (ప్రోర్ణువాథామ్) పొందెదరో, అట్లే వీనిని అధ్యాపకోపదేశకులమగు మే మిరువురము (సంప్రసారయావ) విస్తారపరచెదముగాక! (రేతోధాః) ఆలింగనము, అనగా ఇతరులను గలిసికొనుటకు మరియు (వృషా) దుష్టుల సామర్థ్యమును నీరు గార్చజేయుటకు అనగా వారి శక్తిని నిరోధించుటకు (వాజీ) విశేషజ్ఞానవంతులగు రాజు మరియు ప్రజలయందు (రేతః) తమ పరాక్రమమును స్థాపించెదరో, అదే విధముగ ప్రజలును (దధాతు) స్థాపించవలయును. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజు మరియు ప్రజలు పితాపుత్రులవలె వర్తించెదరో వారు ధార్మార్థకామమోక్షముల ఫలమును యథా వతుగ పొందగలరు. రా జెట్లు ప్రజల సుఖము, బలములను వృద్ధిపరుచునో, అట్లే ప్రజలును రాజుయొక్క బలము, సుఖములను వృద్ధి పరచవలయును. ॥౨౦॥

20. The King and his subjects in unison, magnify the four stages of Dharma, Arth, Kama, Moksha, wherewith they reside happily in their country. The King, the chastiser of the wicked, full of knowledge, the possessor of strength and prowess, lends valour to his subjects.

౧౩౨౭. ఉత్సక్థ్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః న్యాయాధీశో దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునా రాజ్ఞా దుష్టాచారాః సమ్యగ్ దండనీయా ఇత్యాహ.

దుష్టాచారులను రాజు బాగుగా దండించవలయును.

౧౩౨౭ ఉత్సక్థ్యా॒ అవ గు॒దం ధే॑హి॒ సమ॒ఞ్జిం చా॑రయా వృషన్।
య స్త్రీ॒ణాం జీ॑వభో॒జనః ॥౨౧॥

ప.వి:-ఉత్సక్థ్యా ఇత్యుత్ + సక్థ్యాః, అవ, గు॒దమ్, ధే॒హి॒, సమ్, అ॒ఞ్జిమ్, చా॒ర॒య॒, వృ॒ష॒న్, యః, స్త్రీ॒ణామ్, జీ॒వ॒భో॑జ॒న ఇతి జీవ+భో॒జనః.॥౨౧॥

పదార్థః :-(ఉత్సక్థ్యాః) ఊర్ధ్వం సక్థినీ యస్యాస్తస్యాః ప్రజాయాః (అవ) (గుదమ్) క్రీడామ్ (ధేహి) (సమ్) (అంజిమ్) ప్రసిద్ధన్యాయమ్ (చారయ) ప్రాపయ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (వృషన్) శక్తిమన్ (యః) (స్త్రీణామ్) (జీవభోజనః) జీవా భోజనం భక్షణం యస్య సః.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే వృషన్! యః స్త్రీణాం జీవభోజనో వ్యభిచారీ వ్యభిచారిణీ వా స్త్రీ వర్తేత, తం తాం చ నిగృహ్యోత్సక్థ్యాస్తాడయ స్వప్రజాయాం చ గుదమవ ధేహ్యఞ్జిం సంచారయ. ॥౨౧॥

భావార్థః:-హే రాజన్! యే విషయసేవాయాం క్రీడంతో జనాః క్రీడంత్యః స్త్రియో వా వ్యభిచారం వర్ధయేయుస్తే తాశ్చ తీవ్రేణ దండేన శాసనీయాః.॥౨౧॥

పదార్థము :-(వృషన్) ఓ శక్తిశాలీ! (యః) ఏ (స్త్రీణామ్) స్త్రీలమధ్య (జీవభోజనః) ప్రాణుల మాంసమును భుజించు వ్యభిచారుడు లేక పురుషుల మధ్య పై దెలిపినట్టి వ్యభిచారిణి, మాంసాహారిణి యగు స్త్రీ యున్నచో, అట్టి స్త్రీపురుషులను చక్కగా బంధించి (ఉత్సక్థ్యాః) తలక్రిందుల వ్రేలాడదీసి దండించి తన ప్రజలమధ్య (అవ, గుదమ్) ఉత్తమసుఖములను (ధేహి) ధారణమొనర్చుము. మరియు (అంజిమ్) ప్రకటించబడిన తన చక్కని న్యాయమును (సంచారయ) శ్రేష్ఠముగా నడిపించుము.॥౨౧॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! విషయాదుల సేవనమందు రమించుచు వ్యభిచారమును వ్యాపింపజేయు స్త్రీ పురుషులను ప్రబలదండనముచే గట్టిగా శిక్షించుము.॥౨౧॥

21. O powerful king, punish the immoral person residing amongst women, and the degraded woman living amongst men, with feet upwards, and head downwards; spread happiness amongst your people, and establish your well established reign of justice!.

౧౩౨౮.యకాసకావిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః రాజప్రజే దేవతే, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్ళీ నద్విషయమే.

౧౩౨౮ యకాసకౌ శకున్తికాహలగితి వఞ్చతి।
ఆహన్తి గభే పసో నిగల్గలీతి ధారకా ॥౨౨॥

ప.వి:- యకా, అసకౌ, శకున్తికా, ఆహలక్, ఇతి, వఞ్చతి, ఆ, హన్తి, గభే, పసః, నిగల్గలీతి, ధారకా.॥౨౨॥

పదార్థః :-(యకా) యః (అసకౌ) అసౌ ప్రజా (శకుంతికా) అల్పా పక్షిణీవ నిర్బలా (ఆహలక్) సమంతాద్ధలం విలేఖనమఞ్చతి సః (ఇతి) అనేన ప్రకారేణ (వంచతి) ప్రలంభతే (ఆ)(హంతి) (గభే) ప్రజాయామ్ (పసః) రాష్ట్రమ్ (నిగల్గలీతి) భృశం నిగలతీవ వర్తతే (ధారకా) సుఖస్య ధర్త్రీ.॥౨౨॥

అన్వయః :-యస్యాం గభే రాజా పసో రాష్ట్రమాహంతి సా ధారకా ప్రజా నిగల్గలీతి యతో యకాఽసకౌ శకుంతికా శకుంతికేవ వర్తతే తస్మాదిమామాహలగ్రాజా వఞ్చతీతి.॥౨౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది రాజా న్యాయేన ప్రజాయా రక్షణం న కుర్యాదకృత్వా కరం గృహ్ణీయాత్తర్హి యథా ప్రజాః క్రమశః క్షీణా భవంతి తథా రాజాఽపి నష్టో భవతి. యది విద్యావినయాభ్యాం ప్రజాః సంరక్షేత్తర్హి రాజప్రజే సర్వతో వర్ద్ధేతామ్.॥౨౨॥

పదార్థము :-ఏ (గభే) ప్రజలలో రాజు తన (పసః) రాజ్యమును (అహన్తి) తెలిసికొనునో లేక ప్రాప్తించుకొనునో అట్టి (ధారకా) సుఖముల ధారణ మొనర్చునట్టి ప్రజలు (నిగల్గలీతి) నిరంతర సుఖములను మ్రింగుచున్నట్లుండును. మరియు దానివల్ల (యకా) అట్టి (అసకౌ) ఈ ప్రజలు (శకున్తికా) చిన్నపిచ్చుకలవలె దుర్బలురైయున్నారు. నీ ప్రజలను (ఆ హలక్) చక్కగా నాగలిచే భూమిని దున్నించు అనగా పంటచేలకు కప్పము (శిస్తు)ను పొందురాజు (వఞ్చతి) ప్రజలకు ఇబ్బందులు గలుగని విధముగా తమ శిస్తు ధనమును పొందుచున్నాడు.॥౨౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు న్యాయయుక్తముగ ప్రజలను రక్షించక పీడించి కప్పమునుగ్రహించుచుండినచో ప్రజలు నష్టపోవునట్లే రాజుకూడ నష్టమగును. అట్లుగాక విద్యావినయములతో ప్రజలను ఉత్తమముగా రక్షణచేయుచుండిన రాజు మరియు ప్రజలు అన్నివిధములుగ వృద్ధి యగుదురు. ॥౨౨॥

22. The king establishes his rule over his subjects, which aspiring after happiness, acquire it bit by bit. His subjects are weak like the tiny sarrow. ealises land revenue from the people to be spent on their advancement.

౧౩౭. యకో౽సకావిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజప్రజే దేవతే, బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల నా విషయమే.

౧౩౭ యకో౽సకౌ శకున్తక౽ ఆహలగితి వఞ్చతి ।

వివక్షత౽ ఇవ తే ముఖమధ్వర్యో మా నస్త్వమభిభాషథాః॥౨౩॥

ప.వి:- యకః, అసకౌ, శకున్తకః, ఆహలక్, ఇతి, వఞ్చతి, వివక్షత౽ ఇవేతి వివక్షతః+ ఇవ, తే, ముఖమ్, అధ్వర్యో౽ ఇత్యధ్వర్యో, మా, నః, త్వమ్, అభి, భాషథాః.॥౨౩॥

పదార్థః:-(యకః) యః (అసకౌ) అసౌ రాజా (శకుంతకః) నిర్బలః పక్షీవ (ఆహలక్) సమంతాద్విలిఖితం యథా స్యాత్తథా (ఇతి) (వఞ్చతి) వంచితో భవతి (వివక్షత ఇవ) వక్తుమిచ్ఛోరివ (తే) తవ (ముఖమ్) ఆస్యమ్ (అధ్వర్యో) యో౽ధ్వరమివాచరతి తత్సంబుద్ధౌ (మా) (నః) అస్మాన్ (త్వమ్) (అభి) (భాషథాః) వదేః.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే అధ్వర్యో! త్వం నో మాభిభాషథా మిథ్యాభాషణం వివక్షత ఇవ తే ముఖం మా భవతు. యద్యేవం యకో౽సకౌ కరిష్యసి తర్హి శకుంతక ఇవ రాజా౽౽హలగితి న వంచతి.॥౨౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. రాజా కదాచిన్మిథ్యాప్రతిజ్ఞః పరుషవాదీ న స్యాన్న కంచిద్వంచయేత్. యద్యయమన్యాయం కుర్యాత్తర్హి స్వయమపి ప్రజాభిర్వంచితః స్యాత్.॥౨౩॥

పదార్థము :-(అధ్వర్యో) యజ్ఞమువంటి ఉత్తమాచరణముగల ఓ రాజా! (త్వమ్) నీవు (నః) మా యెడ (మా, అభిభాషథాః) అసత్యమాడకుము. మరియు (వివక్షతః, ఇవ) అధిక ప్రసంగి [కోతలరాయడు] వదరుబోతు ముఖమువలె (తే) నీయొక్క (ముఖమ్) ముఖము గారాదు. ఒక వేళ ఈ విధముగ (యకః) ఏదైన (అసకౌ) ఈ రాజు ప్రగల్భము లాడుచున్నట్లైన (శకున్తకః) దుర్బలపక్షివలె (ఆహలక్) బాగుగా లోకువైపోవును (ఇతి) ఈ విధముగ (వఞ్చతి) వంచింపబడగలడు.॥౨౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. రాజు ఎన్నడును అసత్యపు ప్రతిజ్ఞల నొనర్చుట, కటువచనముల పలుకుటవంటివి చేయరాదు. ఎవ్వరిని గూడ వంచించగూడదు. రాజు అన్యాయ కారియగుచో ఒకప్పుడు తాను కూడ ప్రజలద్వారా తప్పక వంచితుడు గాగలడు. ॥౨౩॥

23. O harmless King, don't utter untruth before us. Let not thy tongue utter meaningless words like a prattler. A King who has got not control over his tongue will be extirpated like a weak sparrow, and defrauded by his subjects!.

౧౩౩౦.మాతా చేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, భూమిసూర్యౌ దేవతే, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౩౩౦ మాతా చ తే పితా చ తేఽగ్రం వృక్షస్య రోహతః।
ప్రతిలామీతి తే పితా గభే ముష్టిమతꣳసయత్ ॥౨౪॥

ప.విః- మాతా, చ తే, పితా, చ, తే, అగ్రమ్, వృక్షస్య, రోహతః, ప్రతిలామి, ఇతి, తే, పితా, గభే, ముష్టిమ్, అతꣳసయత్.॥౨౪॥

పదార్థః :- (మాతా)పృథివీవ వర్తమానా మాతా (చ) (తే) తవ (పితా) సూర్య ఇవ వర్తమానః పితా (చ) (తే) తవ (అగ్రమ్) ముఖ్యశ్రియమ్ (వృక్షస్య) వ్రశ్చితుం ఛేత్తుం యోగ్యస్య సంసారాఖ్యస్య రాజ్యస్య (రోహతః) (ప్రతిలామి)స్నిహ్యామి. (ఇతి)(తే) తవ (పితా) (గభే) ప్రజాయామ్ (ముష్టిమ్) ముష్ట్యా ధనగ్రాహకం రాజ్యమ్ (అతంసయత్) తంసయత్యలంకరోతి. ॥౨౪॥

ఇయం వై మాతాఽసౌ పితాభ్యామేవైనం స్వర్గం లోకం గమయత్యగ్రం వృక్షస్య రోహత ఇతి.శ్రీర్వై రాష్ట్రస్యాగ్రꣳ శ్రియమేవైనꣳ రాష్ట్రస్యాగ్రం గమయతి ప్రతిలామీతి తే పితా గభే ముష్టి మతꣳసయదితి. విడ్ వై గభో రాష్ట్రం ముష్టీ రాష్ట్రమేవావిశ్యాహంతి తస్మాద్ రాష్ట్రీ విశం ఘాతుకః.॥శ. కాం. ౧౨;అ ౨, బ్రాహ్మ.౫,కం.౭.॥౨౪॥

అన్వయః:- హే రాజన్ యది తే పృథివీవ మాతా చ సూర్య ఇవ తే పితా చ వృక్షస్యాగ్రం రోహతః యది తే పితా గభే ముష్టి మతం సయత్తర్హి ప్రజానోఽహం ప్రతిమీతి.॥౨౪॥

భావార్థః:-యౌ మాతాపితరౌ పృథివీ సూర్య వద్ధైర్య విద్యా ప్రకాశితై న్యాయేన రాజ్యం పాలయిత్వాగ్ర్యాం శ్రియం ప్రాప్య ప్రజా భూషయిత్వా స్వస్య పుత్రం రాజనీత్యా యుక్తం కుర్యాతాం తై రాజ్యం కర్తు మర్హేతామ్.॥౨౪॥

పదార్థము :-ఓ రాజా! ఒక వేళ (తే) నీయొక్క (మాతా) పృథివివలె సహనశీలము, మన్ననయొనర్చు నట్టి తల్లి (చ) మరియు (తే) నీయొక్క (పితా) సూర్యుని వలె తేజోవంతుడు పాలనయొనర్చు నట్టి తండ్రి

(చ) కూడ (వృక్షస్య) ఛేదన మొనర్చదగిన జగద్రూప వృక్షమువంటి రాజ్యమును (అగ్రమ్) ముఖ్యమగు శ్రీ, శోభ, లక్ష్మిపై (రోహతః) ఆరూఢులు [అధికారులు] అగుచో (తే) నీయొక్క (పితా) తండ్రి (గభే) ప్రజలయందు (ముష్టిమ్) పిడికిళ్లచే ధనము దీసికొను రాజ్యమును, ధనమును దీసికొని (అతంసయత్) ప్రకాశపరచినట్లైన (ఇతి) ఈవిధముగ ప్రజనైన నేను (ప్రతిలామి) అట్టి రాజును చక్కగా ప్రేమింతును.॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. తల్లిదండ్రులు పృథివి సూర్యుని వలె ధైర్యము, విద్యద్వారా ప్రకాశమును న్యాయముగ రాజ్యపాలన మొనర్చి ఉత్తమ లక్ష్మి, మరియు శోభను పొంది, రాజును సుశోభితునిగ జేసి తన పుత్రుని రాజనీతిజ్ఞునిగ నొనర్చునో అట్టివాడే రాజ్యమొనర్చుటకు తగినవాడగును. ॥౨౪॥

24. O king, thy forbearing and loving mother, and thy father brilliant and nourishing like the sun, ruler over the prosperity and riches of the sovereignty of this mundane universe. Thy father has beautified his rule for his subjects. I, as his subjects, do love him dearly!.

౧౩౩౧.మాతా చేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, భూమిసూర్యౌ దేవతే, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్మాతాపితరౌ కీదృశౌ భవేతామిత్యాహ. తల్లిదండ్రు లెటులుండవలయును.

౧౩౩౧ మాతా చ తే పితా చ తేఽగ్రే వృక్షస్య క్రీడతః ।

వివక్షతఽఇవ తే ముఖం బ్రహ్మన్ మా త్వం వదో బహు ॥౨౫॥

ప.వి:- మాతా, చ, తే, పితా, చ, తే, అగ్రే, వృక్షస్య, క్రీడతః, వివక్షతఽఇవేతి వివక్షతః + ఇవ, తే, ముఖమ్, బ్రహ్మన్, మా, త్వమ్, వదః బహు.॥౨౫॥

పదార్థః :- (మాతా) పృథివీవజ్జననీ (చ) (తే) (పితా) సూర్యవద్వర్తమానః (చ) (తే) (అగ్రే) విద్యారాజలక్ష్మ్యం (వృక్షస్య) రాజ్యస్య మధ్యే (క్రీడతః) (వివక్షత ఇవ) (తే) తవ (ముఖమ్) (బ్రహ్మన్) చతుర్వేదవిత్ (మా) (త్వమ్) (వదః) వదేః (బహు).॥౨౫॥

అన్వయః :- హే బ్రహ్మన్! యస్య తే మాతా చ యస్య తే పితా చ వృక్షస్యాగ్రే క్రీడతస్తస్య తే వివక్షత ఇవ యన్ముఖం తేన త్వం బహు మా వదః.॥౨౫॥

భావార్థః :- యౌ మాతాపితరౌ సుశీలౌ ధర్మాత్మానౌ శ్రీమంతౌ కులీనౌ భవేతాం తాభ్యాం శిక్షిత ఏవ పుత్రో మితభాషీ భూత్వా కీర్తిమాప్నోతి.॥౨౫॥

పదార్థము :-(బ్రహ్మన్) చతుర్వేద పారంగతుడవగు సజ్జనుడా! (తే) సూర్యునివంటి తేజస్వివగు నీ యొక్క (మాతా) పృథివివంటి తల్లి (చ) మరియు (తే) ఏ నీయొక్క (పితా) తండ్రి (చ) యును (వృక్షస్య) జగద్రూపరాజ్యమందు (అగ్రే) విద్యా రాజ్యముల శోభయందు (క్రీడతః) రమించెదరో, అట్టి (తే) నీయొక్క (వివక్షత ఇవ) అధిక ప్రసంగియగు మనుష్యుని ముఖమువంటి (ముఖమ్) ముఖముగలదో వానితో (త్వమ్) నీవు (బహు) అధికముగ (మా, వద) మాటలాడకుము.॥౨౫॥

భావార్థము :- ఎవని తల్లిదండ్రులు, సుశీలురు, ధర్మాత్ములు, శ్రీమంతులు, ఉత్తమ వంశస్థులో అట్టి వారిచే శిక్షితులైన పుత్రులు, ప్రమాణయుక్తులు మిత భాషులున్నై సత్కీర్తిని పొందగలుగుదురు. ॥౨౫॥

25. O master of all the four vedas, thy mother patient like the Earth, and thy father shining like the sun, enjoy with knowledge and grandeur the mastery of the universe. Thy mouth is eager to speak, but thou shouldst not talk much,

౧౩౩౨. ఊర్ధ్వమిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, శ్రీర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునా రాజపురుషః కాముత్కృష్టాం కుర్య రిత్యాహ. మరల రాజపురుషులు ఎవరిని అభివృద్ధి పఱచవలెను.

౧౩౩౨ ఊర్ధ్వామేనాముచ్ఛ్రాపయ గిరౌ భారꣳహరన్నివ।

అథాస్యై మధ్యమేధతాꣳ శీతే వాతే పునన్నివ ॥౨౬॥

ప.విః- ఊర్ధ్వామ్, ఏనామ్, ఉత్, శ్రాపయ, గిరౌ, భారమ్, హరన్నివేతి హరన్+ ఇవ, అథ, అస్యై, మధ్యమ్, ఏధతామ్, శీతే, వాతే పునన్నివేతి పునన్+ ఇవ.॥౨౬॥

పదార్థః:-(ఊర్ధ్వామ్) ఉత్కృష్టామ్, (ఏనామ్)రాజ్యశ్రియా యుక్తాం ప్రజామ్, (ఉత్) (శ్రాపయ) ఊర్ధ్వం నయ, (గిరౌ) పర్వతే (భారమ్) (హరన్నివ) (అథ) (అస్యై) అస్యాః, (మధ్యమ్) (ఏధతామ్) వర్ధతామ్, (శీతే) (వాతే) వాయౌ, (పునన్నివ) పృథక్ కుర్వన్నివ.॥౨౬॥

ఉర్ధ్వామేనాముచ్ఛ్రాపయేతి. శ్రీర్వై రాష్ట్రమశ్వమేధః శ్రియమేవాస్మై రాష్ట్రమూర్ధ్వముచ్ఛ్రయతి, గిరౌ భారꣳహరన్నివేతి, శ్రీర్వై రాష్ట్రస్య భారః శ్రియమేవాస్మై రాష్ట్రం సంనహ్యత్యథో శ్రియమేవాస్మిన్ రాష్ట్రమధినిదధాతి. అథాస్యై మధ్యమేధతామితి శ్రీర్వై రాష్ట్రస్య మధ్యంశ్రియమేవ రాష్ట్రే మధ్యతోఽన్నాద్యం దధాతి శీతే వాతే పునన్నివేతి, క్షేమో వై రాష్ట్రస్య శీతం క్షేమమేవాస్మై కరోతి. శత. కాం.౧౩.అ.౨.బ్రా.౯.కం. ౨,౩,౪.౫.॥౨౬॥

అన్వయః :-హే రాజన్! త్వం గిరౌ భారం హరన్నివైనామూర్ధ్వాముచ్ఛ్రాపయ. అథాస్యై మధ్యం ప్రాప్య శీతే వాతే పునన్నివ భవానేధతామ్.॥౨౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారౌ. యథా కశ్చిద్భారవాట్ శిరసి పృష్ఠే వా భారముత్థాప్య గిరిమారుహ్యోపరి స్థాపయేత్తథా రాజా శ్రియమున్నతిభావం నయేత్. యథా వా కృషీవలా బుసాదిభ్యోఽన్నం పృథక్కృత్య భుక్త్వా వర్ధంతే, తథా సత్యన్యాయేన సత్యాసత్యే పృథక్ కృత్య న్యాయకారీ రాజా నిత్యం వర్ధతే.॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (గిరౌ) పర్వతముపైకి (భారమ్) బరువును (హరన్నివ) చేర్చువాని వలె (ఏనామ్) ఈ రాజ్యలక్ష్మితో గూడిన (ఊర్ధ్వామ్) ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన ప్రజలను (ఉచ్ఛ్రాపయ) ఎల్లప్పుడును అధికాధికముగ ఉన్నతి పరచుచుండుము (అథ) ఇప్పుడు (అస్యై) ఈ ప్రజలయొక్క (మధ్యమ్) మధ్యభాగమగు లక్ష్మిని పొంది (శీతే) శీతల (వాతే) పవనమునందు (పునన్నివ) కర్షకుల కృషిచే శుద్ధమగుచున్న అన్నాదులవలె, వాయువుయోగముచే స్వచ్ఛమగుచున్నజలములవలె నీవు (ఏధతామ్) వృద్ధిని ప్రాప్తిజేసికొనుచుండుము.॥౨౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున రెండు ఉపమాలంకారములు గలవు. బరువును మోయువాడు తన శిరము లేక వీపుపై భారమునెత్తుకొని పర్వతముపైకెక్కి భారమును పైన స్థాపించునట్లు లక్ష్మిని ఉన్నతమొనర్చుటకై ప్రయత్నించవలెను. కర్షకుడు పొల్లు, ఊక మున్నగువాని నుండి స్వచ్ఛమగు ధాన్యమును వేరుపరచి అట్టి యన్నమును తినుచు, తినిపించుచు వృద్ధియగునట్లు సత్యన్యాయములచే సత్యాసత్యములను వేరుపరచి న్యాయము నొనర్చు రాజు సదా యభివృద్ధినొందుచుండును. ॥౨౬॥

26. O king, like the man taking a load up to the mountain, always lift up these excellent subjects of thine full of sovereign wealth!.

౧౩౩౩. ఊర్ధ్వమేనమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, శ్రీర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౩౩౩ ఊర్ధ్వమేనముచ్ఛ్రయతాద్ గిరౌ భారꣳ హరన్నివ।
అథాస్య మధ్యమేజతు శీతే వాతే పునన్నివ ॥౨౭॥

ప.విః- ఊర్ధ్వమ్, ఏనమ్, ఉత్, శ్రయతాత్, గిరౌ, భారమ్, హరన్నివేతి హరన్+ ఇవ, అథ, అస్య, మధ్యమ్, ఏజతు, శీతే, వాతే, పునన్నివేతి పునన్+ ఇవ.॥౨౭॥

పదార్థః:-(ఊర్ధ్వమ్) అగ్రగామినమ్, (ఏనమ్) రాజానమ్, (ఉచ్ఛ్రయతాత్) ఉచ్ఛ్రితం కుర్యాత్, (గిరౌ) పర్వతే, (భారమ్) (హరన్నివ) (అథ) (అస్య) రాష్ట్రస్య (మధ్యమ్) (ఏజతు) సత్కర్మసు చేష్టతామ్ (శీతే) (వాతే) (పునన్నివ). ॥౨౬॥

అన్వయః :-హే ప్రజాస్థ విద్వన్! భవాన్ గిరౌ భారం హరన్నివైనం రాజానమూర్ధ్వ ముచ్ఛ్రయతాత్. అథాస్య మధ్యం ప్రాప్య శీతే వాతే పునన్నివైజతు. ॥౨౬॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారౌ. యథా సూర్యో మేఘమండలే జలభారం నీత్వావర్షయిత్వా సర్వానున్నయతి తథైవ ప్రజా రాజపురుషానున్నయేదధర్మాచరణాద్భిభీయాచ్చ. ॥౨౬॥

పదార్థము :-ప్రజలయందుండు విద్వాంసుడా! నీవు (గిరౌ) పర్వతముపైకి (భారమ్) బరువును (హరన్నివ)చేర్చునట్లు (ఏనమ్) ఈ రాజ్యసంబంధ (ఊర్ధ్వమ్) సమస్త వ్యవహారముల ముందుండువానిగ (ఉచ్ఛ్రయతాత్) ఉన్నతి యుక్తునిగ నొనర్చుము (అథ) ఆ పిదప ఎట్లు (అస్య) ఈ రాజ్యముయొక్క (మధ్యమ్) మధ్యభాగమగు లక్ష్మిని ప్రాప్తించుకొని (శీతే) శీతల (వాతే)పవనమునందు (పునన్నివ) శుద్ధియగుచున్న అన్నాదులవలె (ఏజతు) ఉత్తమకర్మలందు ప్రయత్నమొనర్చుచుండుము. ॥౨౬॥

భావార్థము:-సూర్యుడు మేఘమండలమునకు జలములను చేర్చి అచ్చటినుండి వర్షింపజేసి సమస్తమును వృద్ధిపరచునట్లు ప్రజలు రాజపురుషులను ఉన్నత పరచవలయును. అధర్మాచరణమునందు వెరచియుండ వలయును. ॥౨౬॥

27. O learned persons among the subjects, elevate this king in all administrative designs, as a labourer taks a load up to the mountain. Having thus contibuted to the prosperity of the State, aspire after pure deeds, like the corn purified in a cool breeze!.

౧౩౩౪. యదస్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౩౩౪ యదస్యా౾అꣳహుభేద్యాః కృధు స్థూలముపాతసత్।

ముష్కావిదస్యా ఏజతో గోశఫే శకులావివ ॥౨౮॥

ప.విః- యత్, అస్యాః, అꣳహుభేద్యా౾ ఇత్యꣳహు+భేద్యాః, కృధు, స్థూలమ్, ఉపాతసదిత్యుప + అతసత్, ముష్కౌ, ఇత్, అస్యాః, ఏజతః, గోశఫ౾ ఇతి గో + శఫే, శకులావివేతి శకులౌ+ ఇవ. ॥౨౮॥

పదార్థః:- (యత్) యః, (అస్యాః) ప్రజాయాః, (అంహుభేద్యాః) అంహుమపరాధం యా భినత్తి తస్యాః, (కృధు) హ్రస్వమ్. కృధ్వితి హ్రస్వనామ....3.2. (స్థూలమ్) మహత్ కర్మ, (ఉపాతసత్) ఉపభూషయేత్ (ముష్కౌ) మూషకౌ, (ఇత్) ఏవ, (అస్యాః) (ఏజతః) కంపయతః, (గోశఫే) గోఖుర చిహ్నే, (శకులావివ) హ్రస్వౌ మత్స్యావివ. ॥28॥

అన్వయః:- యద్యో రాజా రాజపురుషశ్చాస్యా అంహుభేద్యాః కృధు స్థూలం కర్మోపాతసత్తావస్యా ఏజతో గోశఫే శకులావివ ముష్కావిదేజతః.॥28॥

భావార్థః:- అత్రోపమాలంకారః. యథా ప్రీతిమంతౌ మత్స్యావల్పేఽపి జలాశయే నివసతస్తథా రాజరాజపురుషావల్పేఽపి కరలాభే న్యాయేన ప్రీత్యా వర్తేయాతాం, యది దుఃఖచ్ఛేదికాయాః ప్రజాయాః స్వల్పమహదుత్తమం కర్మ ప్రశంసయేతాం తర్హి తౌ ప్రజా ఉపరక్తాః కృత్వా స్వవిషయే ప్రీతిం కారయేతామ్.॥28॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ రాజు లేక రాజపురుషుడు (అస్యాః) ఇట్టి (అంహుభేద్యాః) అపరాధములను వినాశపరచునట్టి ప్రజలయొక్క (కృధు) కొంచెము మరియు (స్థూలమ్) అధికములగు కర్మలను (ఉపాతసత్) సుశోభితమొనర్చవలయునో, ఆ యురువురును (అస్యాః) ఇట్టి (ఏజతః) కర్మలనొనర్చ జేయుదురో, అట్టి మీరు (గోశఫే) గోవుగిట్టలచే భూమి యందేర్పడిన గుంటలయందు (శకులావివ) రెండు చిన్నచేపలవలె (ముష్కౌ, ఇత్) ప్రజలనుండి సేకరించిన శిస్తుధనమును దొంగిలించుటకు భీతిల్లుదురు. ॥28॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఒక దాని నొకటి ప్రేమించుకొను చేపలు చిన్నచెరువు లేక గుంటయందున్నను నిరంతరము ఉత్సాహముగనున్నట్లే రాజు మరియు రాజపురుషులు కొద్ది పాటి శిస్తు లాభమునందు న్యాయముచేగూడిన ప్రీతితో వర్తించవలయును. దుఃఖములను దూరపరచు ప్రజల యొక్క చిన్నవిగాని, పెద్దవిగాని, చేసిన సత్కర్మలను ప్రశంస యొనర్చుచు వారిరువురును ప్రజలను ప్రసన్నులనుగ జేసి తమయందు వారికి ప్రీతిగలునట్లు మెలగవలయును. ॥28॥

28. The king and offcials, who contribute to the grandeur of their subjects in part of full, and both make them energetic, tremble when they unjustly realise taxes from them, just as tiny fishes tremble in the water below the cow's hooves.

1332. యద్దేవాస ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళల విషయ మయ్యదియే.

1332 యద్దేవాసో లలామగుం ప్రవిష్టీమినమావిషుః సక్థ్నా।
దేదిశ్యతే నారీ సత్యస్యాక్షిభువో యథా ॥29॥

ప.విః- యత్, దేవాసః, లలామగుమితి లలామ+గుమ్, ప్ర, విష్టిమినమ్, ఆవిషుః, సక్నా, దేదిశ్యతే, నారీ, సత్యస్య అక్షిభువఇత్యక్షి+భువః, యథా.॥౨౯॥

పదార్థః:-(యత్) యమ్, (దేవాసః) విద్వాంసః, (లలామగుమ్) యేన న్యాయేనేప్సాం గచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతి తమ్. ((ప్ర) (విష్టిమినమ్) విశిష్టా బహవః ష్టీమా ఆర్ద్రీభూతాః పదార్థా విద్యంతే యస్మింస్తమ్, (ఆవిషుః) వ్యాప్నుయుః, (సక్నా) శరీరావయవేన, (దేదిశ్యతే) భృశముపదిశ్యేత, (నారీ) నరస్య స్త్రీ, (సత్యస్య) (అక్షిభువః) యదక్షిణి భవతి ప్రత్యక్షం తస్య. (యథా).॥౨౯॥

అన్వయః:-హే రాజన్! యథా సత్యస్యాక్షిభువో మధ్యేవర్తమానా దేవాసః సక్నా నారీవ యద్విష్టిమినం లలామగుం న్యాయం ప్రావిషుర్యథా చాఽప్తేన సత్యమేవ దేదిశ్యతే తథా త్వమాచర.॥౨౯॥

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యథా శరీరాంగైః స్త్రీ పురుషౌ లక్ష్యేతే తథా ప్రత్యక్షాది ప్రమాణైః సత్యం లక్ష్యతే, తేన సత్యేన విద్వాంసో యథా ప్రాప్తవ్య మార్ద్రీభావం ప్రాప్నుయుస్తథేతరే రాజప్రజాస్థాః స్త్రీపురుషా విద్యయా వినయం ప్రాప్య సుఖ మన్విచ్ఛంతు.॥౨౯॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! (యథా) ఎట్లు (సత్యస్య) సత్యము (అక్షిభువః) కన్నులయెదుట జరిగిన ప్రత్యక్షవ్యవహారమునందున్న (దేవాసః) విద్వాంసులు (సక్నా)తొడ మరియు తన శరీరాంగముచే (నారీ) స్త్రీ వలె (యత్) ఏది (విష్టిమినమ్) సుందరము మరియు తడి గలిగిన పదార్థముగలదో (లలామగుమ్) మనోవాంఛితఫలమును పొందునట్టి న్యాయమును (ప్రావిషుః) వ్యాప్తి గలదో లేక ఏవిధముగ శాస్త్రవేత్తలగు విద్వాంసులు సత్యమును (దేదిశ్యతే) నిరంతరము ఉపదేశించుచుందురో అదేవిధముగ మీరును ఆచరణ మొనర్చుచుండుడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. శరీరాంగములచే స్త్రీపురుషులు లక్షింపబడుచున్నట్లు ప్రత్యక్షాది ప్రమాణములద్వారా సత్యము లక్షింప బడును. ఆ సత్యముచే విద్వాంసులు పొందదగు కోమలత్వమును పొందునటులనే రాజు మరియు ప్రజలయొక్క స్త్రీపురుషులెల్లరును విద్యచే వినయము పొంది సుఖముల నపేక్షింతురుగా. ॥౨౯॥

29. Just as we distinguish between man and woman from their organs, so we realise truth from visible evidence. Learned persons with the help of truth acquire humility and their desired objects.

౧౩౩౬.యద్ధరిణ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స రాజా కథమాచరేదిత్యాహ ఆ రాజెట్టుల ఆచరించవలయును?

౧౩౩౬ యద్ధరిణో యవమత్తి న పుష్టం పశు మన్యతే ।

శూద్రా యదర్యజారా న పోషాయ ధనాయతి ॥౩౦॥

ప.విః- యత్, హరిణః, యవమ్, అత్తి, న, పుష్టమ్, పశు, మన్యతే, శూద్రా, యత్, అర్యజారేత్యర్య + జారా, న, పోషాయ, ధనాయతి.॥౩౦॥

పదార్థః :-(యత్) యః, (హరిణః) పశుః, (యవమ్) (అత్తి) (న) (పుష్టమ్) (పశు) పశుమ్, (మన్యతే) (శూద్రా) శూద్రస్య స్త్రీ, (యత్) యా, (అర్యజారా) అర్యో స్వామివైశ్యో జారయతి వయసా హంతి సా, (న) నిషేధే, (పోషాయ) పుష్టయే, (ధనాయతి) ఆత్మనో ధనమిచ్ఛతి. ॥౩౦॥

అన్వయః :-యత్ యో రాజా హరిణో యవమత్తీవ పుష్టం పశు న మన్యతే స యదర్యజారా శూద్రేవ పోషాయ న ధనాయతి.॥౩౦॥

భావార్థః :-యో రాజా పశువద్వ్యభిచారే వర్తమానః ప్రజాపుష్టిం న కరోతి, స ధనాఢ్యా శూద్రా జారా దాసీవ సద్యో రోగీ భూత్వా పుష్టిం వినాశ్య ధనహీనతయా దరిద్రః సన్ మ్రియతే, తస్మాద్రాజా కదాచిదీర్ష్యాం వ్యభిచారం చ నాచరేత్. ॥౩౦॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ రాజు (హరిణః) హరిణము [జింక] ఎట్లు (యవమ్) పంటచేలయందు పెరిగినయవలు మున్నగువానిని (అత్తి) తినునో, అట్లే (పుష్టమ్) పుష్టి (పశు) చూడదగిన తన ప్రజలను (నమన్యతే) సరకు చేయదో, అనగా ప్రజలు బలపరాక్రమములతో నుండుటను లక్ష్యముంచక తినుచుండునో ఆ రాజు (యత్) ఎవడు (అర్యజారా) యజమానుని లేక వైశ్యవంశమును పడుచుదనమునుండి వృద్ధులనుగాజేయు దాసియగు (శూద్రా) శూద్రస్త్రీవలె (పోషాయ) పుష్టికొరకు (న ధనాయతి) తన ధనమునే వాంఛించువాడు కాకుండును. ॥౩౦॥

భావార్థము :-ఏ రాజు వ్యభిచారమునందు పశువువలె సంచరించుచు ప్రజలను పుష్టిపరచడో, ఆతడు ధనాఢ్యురాలగు శూద్రస్త్రీయొక్క జారకర్మనొనర్చు దాసివలె శీఘ్రముగానే రోగిష్టియై తన సర్వశక్తులను నష్టపరచుకొని ధనహీనతచే దరిద్రుడై మరణించును. కావున రాజు సదా ఈర్ష్య, వ్యభిచారములను ఆచరించవలదు. ॥౩౦॥

30. A licentious king who squeezes money out of his subjects, like the deer who destroys the barley field, cannot see his people hrive. A Shudra maid servant who has got illicit connection with her master, does not desire the progress of her family.

౧౩౩౭. యద్ధరిణ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజప్రజే దేవతే, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స రాజా కేన హేతునా నశ్యతీత్యాహ. ఆ రా జేకారణముచే నశించిపోవును?

౧౩౩౭ యద్ధరిణో యవమత్తి న పుష్టం బహు మన్యతే।

శూద్రో యదర్యాయై జారో న పోషమను మన్యతే ॥౩౦॥

ప. విః- యత్, హరిణః, యవమ్, అత్తి, న, పుష్టమ్, బహు, మన్యతే, శూద్రః, యత్, అర్యాయై, జారః, న, పోషమ్, అను, మన్యతే.॥౩౦॥

పదార్థః :- (యత్) యః, (హరిణః) (యవమ్) (అత్తి) భక్షయతి, (న) (పుష్టమ్) ప్రజాజనమ్ (బహు) అధికమ్ (మన్యతే) జానాతి (శూద్రః) మూర్ఖకులోత్పన్నః (యత్) యః (అర్యాయై) అర్యాయాః స్వామినో వైశ్యస్య వా స్త్రియాః (జారః) వ్యభిచారేణ వయోహంతా (న) నిషేధే (పోషమ్) పుష్టిమ్ (అను) (మన్యతే).॥౩౦॥

అన్వయః :- యద్యః శూద్రోఽర్యాయై జారో భవతి స యథా పోషం నాఽనుమన్యతే యత్ యో రాజా హరిణో యవమత్తీవ పుష్టం ప్రజాజనం బహు న మన్యతే. స సర్వతః క్షీణో జాయతే.॥౩౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది రాజా రాజపురుషాశ్చ పరస్త్రీవేశ్యాగమనాయ పశువద్వర్తంతే తాన్ సర్వే విద్వాంసః శూద్రానివ జానంతి, యథా శూద్ర ఆర్యకులే జారో భూత్వా సర్వాన్ సంకరయతి తథా బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యాః శూద్రకులే వ్యభిచారం కృత్వా వర్ణసంకరనిమిత్తా భూత్వా నశ్యంతి.॥౩౦॥

పదార్థము :- (యత్) ఎవడు (శూద్రః) మూర్ఖకులమున జన్మించిన మూఢుడు (అర్యాయై) తనస్వామి అనగా ఎవరిసేవకుడో ఆ యజమాని భార్యతోనో లేక వైశ్యస్త్రీతోనో (జారః) వ్యభిచరించుచు తన ఆయువును క్షీణపరచుకొనువాడగుచున్నాడో, వాడెట్లు (పోషమ్) పుష్టి, మర్యాదలను (న అనుమన్యతే) ఆలోచించడో, లేక (యత్) ఏ రాజు (హరిణః) హరిణమువలె (యవమ్) మొలిచిపెరుగుచున్న యవలు మున్నగు చేలను (అత్తి) తినుచుండునో, అట్లే (పుష్టమ్) ధనైశ్వర్యములు, స్త్రీ, సంతానము, సుఖము మున్నగు వానితో

పుష్టియైయున్న తన ప్రజలను (బహు) అధికముగ (న మన్యతే) మాన్యత నీయడో ఆతడన్ని దిశలనుండి హీన క్షీణుడు, నష్టభ్రష్టుడై పోవును. ॥30॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఏ రాజు మరియు రాజపురుషులు పరస్త్రీ, వేశ్యాగమనములకై పశువులవలె వర్తింతురో, అట్టి వారిని విద్వాంసులు శూద్రునిగా భావించవలెను. శూద్రమూర్ఖజనము, శ్రేష్ఠులకులములందు వ్యభిచరించి ఎల్లరను వర్ణసంకర మొనర్చునట్లు బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యకులములవారు శూద్రులతో వ్యభిచరించి వర్ణసంకరమునకు కారకులైన వినాశముపాలగుదురు. ॥30॥

31. A King, who destroys his subjects, like the deer the barley field, cannot see his people thrive.

A Shudra servant who has got illicit connection with his mistress, does not desire the progress of his family.

1338. దధిక్రాప్ణ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స రాజా కస్యేవ కిం వర్ధయేదిత్యాహ. ఆ రాజు ఎవరివలె దేని నభివృద్ధి పఱచవలయును?

1338 దధిక్రావ్ణో౽ అకారిషం జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః।

సురభి నో ముఖా కరత్ ప్రణ౽ ఆయూꣳషి తారిషత్ ॥31॥

ప.వి:- దధిక్రావ్ణ ఇతి దధి+క్రావ్ణః, అకారిషమ్, జిష్ణోః, అశ్వస్య, వాజినః, సురభి, నః, ముఖా, కరత్ ప్ర, నః, ఆయూꣳషి, తారిషత్. ॥31॥

పదార్థః :-(దధిక్రాప్ణః) యో దధీన్ పోషకాన్‌ధారకాన్ వా క్రామ్యతి తస్య, (అకారిషమ్) కుర్యామ్ (జిష్ణోః) జయశీలస్య (అశ్వస్య) ఆశుగామినః (వాజినః) బహువేగవతః, (సురభి) ప్రశస్తసుగంధియుతాని, (నః) అస్మాకమ్ (ముఖా) ముఖాని, (కరత్) కుర్యాత్, ((ప్ర) (నః) (అస్మాకమ్) (ఆయూంషి) (తారిషత్) సంతారయేత్. ॥31॥

అన్వయః :-హే రాజన్! యథా౽హం దధిక్రావ్ణో వాజినో జిష్ణోరశ్వస్యేవ వీర్యమకారిషం తథా భవాన్ నః సురభి ముఖేవ వీర్యం ప్రకరన్న ఆయూంషి తారిషత్. ॥31॥

భావార్థః :-యథా౽శ్వశిక్షకా అశ్వాన్ వీర్యరక్షణనియమేన బలిష్ఠాన్ సంగ్రామే విజయనిమిత్తాన్ కుర్వంతి తథైవాధ్యాపకోపదేశకాః కుమారాన్ కుమారీంశ్చ పూర్ణేన బ్రహ్మచర్యసేవనేన విద్యాయుక్తాన్ విదుషీశ్చ కృత్వా శరీరాత్మబలాయ ప్రవర్త్య దీర్ఘాయుషో యుద్ధశాలీనాన్ సంపాదయేయుః. ॥31॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! నేను (దధిక్రాన్ణః) ధారణ పోషణ మొనర్చువారికి లభించునట్టి (వాజినః) అధిక వేగము గలది (జిష్ణోః) జయించునది మరియు (అశ్వస్య) త్వరగాపరుగిడు తురగమువంటి పరాక్రమమును (అకారిషమ్) నేను చేయుచున్నట్లు నీవును (నః) మాయొక్క (సురభి) సుగంధముతో గూడిన (ముఖా) ముఖములవంటి పరాక్రమమును (ప్ర, కరత్) ఉత్తమముగ నొనర్చుము. మరియు (నః) మా యొక్క (ఆయూంపి) ఆయుష్యములను (తారిషత్) వాని యవధి [హద్దు] ని దాటించుము. ॥౩౨॥

భావార్థము :- అశ్వశిక్షకులు అశ్వములను పరాక్రమ రక్షణ నియమములద్వార బలిష్ఠము మరియు రణక్షేత్రములందు విజయమును సాధించునవిగా నొనర్చునట్లే అధ్యాపకోపదేశకులు విద్యల నభ్యసించు బాలబాలికలను సంపూర్ణ బ్రహ్మచర్యసేవనమున విద్వాంస, విదుషీ రత్నములుగ, శరీరాత్మల బలముకొరకు ప్రవృత్తమొనర్చి దీర్ఘాయుష్మంతులుగను, రణవిద్యకోవిదులుగను నొనర్చవలయును. ॥౩౨॥

32. I sing the praise of God, obtainable by him who deeply meditates upon Him, the Remover of miseries, and full of splendour. May He strengthen our vital breaths, and prolong days we have to live.

౧౨౩౯. గాయత్రీత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, ఉష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౨౩౯ గాయత్రీ త్రిష్టుబ్జగత్యనుష్టుప్పఙ్క్త్యా సహ।

బృహత్యుష్ణిహా కకుప్సూచీభిః శమ్యన్తు త్వా ॥౩౩॥

ప.వి:- గాయత్రీ, త్రిష్టుప్, త్రిస్తుభితి త్రి+స్తుప్, జగతీ, అనుష్టుప్, అనుస్తుబిత్యను+స్తుప్, పంక్త్యా, సహ, బృహతీ ఉష్ణిహా, కకుప్, సూచీభిః, శమ్యన్తు, త్వా. ॥౩౩॥

పదార్థః :- (గాయత్రీ) గాయంతం త్రాయమాణా (త్రిష్టుప్) యయాఽధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికాని త్రీణి సుఖాని స్తోభతే స్తభ్నాతి సా (జగతీ) జగద్వద్విస్తీర్ణా (అనుష్టుప్) యయాఽనుష్టోభతే సా. (పంక్త్యా) విస్తృతయా క్రియయా (సహ) (బృహతీ) మహదర్థా. (ఉష్ణిహా) యయా ఉషః స్నిహ్యతి తయా (కకుప్) లాలిత్యయుక్తా (సూచీభిః) సేవనసాధికాభిః. (శమ్యంతు) (త్వా) త్వామ్. ॥౩౩॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యే విద్వాంసః పంక్త్యా సహ గాయత్రీ త్రిష్టుబ్జగత్యనుష్టుబుష్ణిహా సహ బృహతీ కకుప్సూచీభిరివ త్వా త్వాం శమ్యంతు. తాంస్త్వం సేవస్వ. ॥౩౩॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసో గాయత్ర్యాదిఛందో౽ర్థవిజ్ఞాపనేన మనుష్యాన్ విదుషః కుర్వంతి సూచ్యా ఛిన్నం వస్త్రమివ భిన్నమంతాన్యనుసంద ధత్యైకమంత్యే స్థాపయంతి తే జగత్కల్యాణకారకా భవంతి.॥33॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడా! ఏ విద్వాంసులు (పంక్త్యా) విస్తారవంతమగు పంక్తి ఛందస్సుతో (సహ) గూడ ఏ (గాయత్రీ) గానమొనర్చు వారిని రక్షించు గాయత్రీ ఛన్దస్సు (త్రిష్టుప్) ఆధ్యాత్మిక, ఆధిదైవిక, అధిభౌతిక మను నీ మూడు దుఃఖముల నిలిపివేయునట్టి త్రిష్టుప్ ఛన్దస్సు (జగతీ) జగత్తువలె వ్యాప్తమైయున్న జగతీ ఛన్దస్సు (అనుష్టుప్) ఎద్దానివెనకనుండి ప్రాపంచిక దుఃఖములను స్థగితమొనర్చబడునో అట్టి అనుష్టుప్ ఛందస్సు (ఉష్ణిహా) ప్రాతఃకాలమునందు ప్రాప్తించునట్టి ఉష్ణిక్ ఛందస్సుతో గూడ (బృహతీ) గంభీరాశయముగల బృహతీఛందము (కకుప్) లలితపదముల అర్థముతో గూడి యున్న కకుప్ఛందస్సుతో (సూచీభిః) సూదులతో వస్త్రములను కుట్టునట్లు (త్వా) నిన్ను (శమ్యన్తు) శాంతియుక్తులుగ నొనర్చెదరో లేక సకల విద్యలను బోధించెదరో వారిని నీవు సేవించుము. ॥33॥

భావార్థము :-ఏ విద్వాంసులు గాయత్రీ మున్నగు ఛందస్సుల అర్థములను జూపుచు మానవులను విద్వాంసులను గా జేయుదురో, చిరిగిన వస్త్రములను సూదితో కుట్టునట్లు వేర్వేరుభావములు [మతములు] గలవారిని సత్యమార్గమునందు కలిపివేసెదరో మరియు వారిని ఒక్కమతము [ఏకాభిప్రాయము] గలవారినిగ జేయుదురో, వారు జగత్కల్యాణ కారకు లగుచున్నారు. ॥33॥

33. O king, may the vedic verses in Gayatri, Trishtup, Jagati, Anushtup, Pankti, Brihati, Ushnik and Kakup metres uttered by the subjects, pacify thee!.

౧౩౪౦. ద్విపదా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజా దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్యురిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి యొనర్చుదురు?

౧౩౪౦ ద్విపదా యాశ్చతుష్పదాస్త్రిపదా యాశ్చ షట్పదాః ।

విచ్ఛన్దా యాశ్చ సచ్ఛన్దాః సూచీభిః శమ్యన్తు త్వా ॥34॥

ప.వి:- ద్విపదా ఇతి ద్వి+పదాః, యాః, చతుష్పదా ఇతి చతుః+పదాః, త్రిపదా ఇతి త్రి+పదాః, యాః, చ, షట్పదా ఇతి షట్+పదాః, విచ్ఛన్దా ఇతి వి+ఛందాః, యాః, చ, సచ్ఛందా ఇతి సచ్ఛన్దాః, సూచీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥34॥

పదార్థః :- (ద్విపదాః) ద్వే పదే యాసు తాః (యాః) (చతుష్పదాః) చత్వారి పదాని యాసు తాః, ((త్రిపదాః) త్రీణి పదాని యాసు తాః (యాః) (చ) (షట్పదాః) షట్పదాని యాసు తాః. (విచ్ఛందాః) వివిధాని ఛందాంస్యూర్జనాని యాసు తాః (యాః) (చ) (సచ్ఛందాః) సమానాని ఛందాంసి యాసు తాః,(సూచీభిః) అనుసంధానసాధికాభిః, క్రియాభిః, (శమ్యన్తు) (త్వా).॥34॥

అన్వయః :- యే విద్వాంసః సూచీభిర్యా ద్విపదా యాశ్చతుష్పదా యాస్త్రిపదా యాశ్చ షట్పదా యా విచ్ఛందా యాశ్చ సచ్ఛందాస్త్వాం గ్రాహయిత్వా శమ్యంతు శమం ప్రాపయంతు తాన్ నిత్యం సేవస్వ.॥34॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసో మనుష్యాన్ బ్రహ్మచర్యనియమేన వీర్యవృద్ధిం ప్రాపయ్యారోగాన్ జితేంద్రియాన్ విషయాసక్తివిరహాన్ కృత్వా ధర్మ్యే వ్యవహారే చాలయంతి తే సర్వేషాం పూజ్యా భవంతి.॥34॥

పదార్థము :- ఏ విద్వాంసులు (సూచీభిః) సంధులను గలిపివేయునట్టి క్రియలద్వారా (యాః) ఏ (ద్విపదాః) రెండేసి పాదములుగలవియు (చతుష్పదాః) నాలుగేసి పాదములుగలవియు (త్రిపదాః) మూడు పాదములు గలవియు (చ) మరియు (యాః) ఏవి (షట్పదాః) ఆరుపాదములు గల ఏ (విచ్ఛన్దాః) అనేక విధములగు పరాక్రమముగలవి (చ) మరియు (యాః) ఏవి (సచ్ఛన్దాః) ఒకే విధమగు ఛందస్సులు గలవియో, అట్టిక్రియలను (త్వా) నీకు లబ్ధపరచి (శమ్యన్తు) శాంతిసుఖములను గలిగింతురో అట్టివారిని నీవు సదా సేవించుచుండుము. ॥34॥

భావార్థము :-ఏ విద్వాంసుడు మానవులను బ్రహ్మచర్య నియమమున వీర్యవంతులుగా, రోగరహితులుగా, జితేంద్రియులుగా, విషయాసక్తి రహితులుగా నొనర్చి ధర్మయుక్త వ్యవహారములందు నడిపించెదరో అట్టి వారు సర్వజనులకు పూజనీయులు, సత్కారయోగ్యులుగ నగుదురు. ॥34॥

34. O king, may the two-footed, four footed, three-footed, sixfooted metrical divisions, with different metres or one uniform metre, uttered by the subjects pacify thee.

1341. మహానామ్న్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజా దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కీదృశా భవేయురిత్యాహ. విద్వాంసు లెటులుండవలయును?

1341 మహానామ్న్యో రేవత్యో విశ్వా ఆశాః ప్రభూవరీః।

మైఘీర్విద్యుతో వాచః సూచీభిః శమ్యన్తు త్వా ॥35॥

ప.వి:- మహానామ్న్య ఇతి మహా+నామ్న్యః, రేవత్యః, విశ్వాః, ఆశాః, ప్రభూవరీరితి ప్ర+భూవరీః, మైఘీః. విద్యుత ఇతి వి+ద్యుతః, వాచః, సూచీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥35॥

పదార్థః :-(మహానామ్న్యః) మహన్నామ యాసాం తాః, (రేవత్యః) బహుధనయుక్తాః (విశ్వాః) అఖిలాః, (ఆశాః) దిశః, (ప్రభూవరీః) ప్రభుత్వయుక్తాః (మైఘీః) మేఘానామివమాః, (విద్యుతః) (వాచః) (సూచీభిః) (శమ్యంతు) (త్వా) త్వామ్.॥35॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసో! సూచీభిర్యా మహానామ్న్యో రేవత్యః ప్రభూవరీర్విశ్వా ఆశా ఇవ మైఘీ ర్విద్యుత ఇవ చ వాచస్త్వా శమ్యంతు. తాస్త్వం గృహాణ.॥35॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యేషాం వాచో దిగ్వత్సర్వాసు విద్యాసు వ్యాపికా మేఘస్థా విద్యుదివ సర్వార్థప్రకాశికాః సంతి తే శాంత్యా జితేంద్రియత్వం ప్రాప్య మహాకీర్తయో జాయంతే.॥35॥

పదార్థము :-జ్ఞానార్జనము నొరనర్చు జిజ్ఞాసువా (సూచీభిః) సంధింపజేయు క్రియలతో ఏ (మహానామ్న్యః) గొప్ప పేరువహించిన (రేవత్యః) అనేక విధములగు ధనము మరియు (ప్రభూవరీః) ప్రభుత్వముతో గూడిన (విశ్వాః) సమస్త (ఆశాః) దిశల వలె (మైఘీః) మేఘముల కలవరము (విద్యుతః) విద్యుత్తు వలె గలదో, అట్టి (వాచః) వాణి (త్వా) నిన్ను (శమ్యన్తు) శాంతియుక్త మొనర్చు గాక! వానిని నీవు గ్రహించుము.॥35॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవని వాణి దిశలవలె సకల విద్యలందు వ్యాప్తియగుచు మేఘములందు ఇమిడియున్న విద్యుత్తు వలె అర్థమును ప్రకాశపరచునదై యున్నదో అట్టి విద్వాంసుడు శాంతితో జితేంద్రియత్వమును పొంది గొప్ప కీర్తిప్రతిష్ఠలను పొందును. ॥35॥

35. May the Mahanamni and Revati vedic verses, all far spread Supreme Regions, the lightning in the clouds, and the voices uttered by the subjects, satisfy the king.

౧౩౪౨.నార్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, స్త్రియో దేవతాః, భురిగుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః, స్వరః.

అథ కన్యాః కియద్ బ్రహ్మచర్యం కుర్యు రిత్యాహ.

కన్య లెంత బ్రహ్మచర్యము ననుష్ఠించవలయును?

౧౩౪౨ నార్యస్తే పత్న్యో లోమ విచిన్వన్తు మనీషయా।

దేవానాం పత్న్యో దిశః సూచీభిః శమ్యన్తు త్వా॥36॥

ప.వి:- నార్యః, తే, పత్న్యః, లోమ, వి, చిన్వన్తు, మనీషయా, దేవానామ్, పత్న్యః, దిశః, సూచీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥౩౬॥

పదార్థః :-(నార్యః) నరాణాం స్త్రియః (తే)తవ,(పత్న్యః) స్త్రియః, (లోమ) అనుకూలం వచనమ్, (వి) (చిన్వంతు) సంచితం కుర్వంతు. (మనీషయా) మనస ఈషణకర్త్ర్యా ప్రజ్ఞయా, (దేవానామ్) విదుషామ్, (పత్న్యః) స్త్రియః (దిశః) (సూచీభిః) అనుసంధాన క్రియాభిః, (శమ్యంతు) (త్వా) త్వామ్.॥౩౬॥

అన్వయః :-హే విదుష్యధ్యాపికే! యాః కుమార్యో మనీషయా తే లోమ విచిన్వంతు తా దేవానాం నార్యః పత్న్యో భవంతు. హే కుమారి! యా దేవానాం పత్న్యో భూత్వా సూచీభిః దిశ ఇవ శుద్ధా విదుష్యః సంతి తాస్త్వా త్వాం శమ్యంతు.॥౩౬॥

భావార్థః:-యాః కన్యా ఆద్యే వయసి అషోడశాదాచతుర్వింశద్వర్షబ్రహ్మచర్యేణ విద్యాసుశిక్షాః ప్రాప్య స్వసదృశానాం పత్న్యః స్యుస్తాః దిశ ఇవ సుప్రకాశితకీర్తయో భవంతి. ॥౩౬॥

పదార్థము :- పండితురాలవు, అధ్యాపకురాలవునగు ఓ విదుషీమణీ! ఏ కుమారీరత్నములు (మనీషయాః) తీక్ష్ణబుద్ధిచే (తే) నీయొక్క (లోమ) అనుకూలమగు ఆజ్ఞలను (విచిన్వన్తు) సమకూర్చెదరో వారు (దేవానామ్) పండితులకు (నార్యః, పత్న్యః) పండితుల పత్నులగుదురు. ఓ కుమారీ ఏ పండితులకు (పత్న్యః) పత్నివగుదువో (సూచీభిః) సంధించు క్రియలద్వారా (దిశః) ఎవరు దిశలవలె శుద్ధ పాకవిద్యను చదివియున్నారో, అట్టివారు (త్వా) నీకు (శమ్యన్తు) శాంతిని, జ్ఞానమును ప్రాప్తింపజేయుదురుగాక!॥౩౬॥

భావార్థము :- ఏ కన్యలు మొదటి వయస్సునందు ౧౬ నుండి ౨౪ సంవత్సరముల వయస్సువచ్చు వరకు బ్రహ్మచర్యముద్వారా విద్య, ఉత్తమ శిక్షణలను పొంది తమకు సదృశులగు భర్తలకు పత్నులగుదురో వారు దిశలవలె ఉత్తమ ప్రకాశముతో గూడిన కీర్తిని పొందినవా రగుదురు. ॥౩౬॥

36. O learned teachress, the girls, who with sharp intellect, obey the order, become the wives of learned persons. O unmarried girl, the wives of learned persons, who through careful inspection learn the art of cooking, pure like the regions, grant thee knowledge and peace!.

౧౩౪౩.రజతా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః స్త్రియో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తాః కీదృశో భవేయురిత్యాహ. ఆ కన్యలెటులుండవలెను?

౧౩౪౩ రజతా హరిణీః సీసా యుజో యుజ్యన్తే కర్మభిః।

అశ్వస్య వాజినస్త్వచి సిమాః శమ్యన్తు శమ్యన్తీః॥౩౭॥

ప.వి:- రజతాః హరిణీః, సీసాః, యుజః యుజ్యన్తే, కర్మభిరితి కర్మ+భిః, అశ్వస్య, వాజినః, త్వచి, సిమాః, శమ్యన్తు, శమ్యన్తీః.॥౩౭॥

పదార్థః:-(రజతాః) అనురక్తాః, (హరిణీః) ప్రశస్తో హరణం విద్యతే యాసాం తాః, (సీసాః) ప్రేమబంధికాః. అత్ర 'షిఞ్ బంధనే' ఇత్యస్మాదౌణాదికః క్సః ప్రత్యయోఽన్యేషామపీతి దీర్ఘః (యుజః) సమాహితాః, (యుజ్యంతే) (కర్మభిః) ధర్మ్యాభిః క్రియాభిః (అశ్వస్య) వ్యాప్తుం శీలస్య (వాజినః) ప్రశస్తబలవతః (త్వచి) సంవరణే. (సిమాః) ప్రేమ్ణా బద్ధాః, (శమ్యంతు) ఆనందంతు, (శమ్యంతీః) శమం ప్రాప్నువతీః ప్రాపయంత్యో వా.॥౩౭॥

అన్వయః :- యథా స్వయంవరా వాజినోఽశ్వస్య త్వచి సంయుజ్యంతే తథా కర్మభీ రజతా హరిణీః సీసా యుజః శమ్యంతీః సిమా హృద్యాన్ పతీన్ ప్రాప్య శమ్యంతు.॥౩౭॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యే సుశిక్షితాః స్వయంవరా భూత్వా స్త్రీపురుషాః స్వేచ్ఛయా పరస్పరస్మిన్ ప్రీతా వివాహం కుర్వంతి తే భద్రాన్ లావణ్యగుణస్వభావయుక్తాన్ సంతానానుత్పాద్య సదానందంతి.॥౩౭॥

పదార్థము :-స్వయంవర విధానముగ వివాహితలగు స్త్రీ లెట్లు (వాజినః) ప్రశంసనీయబలముగలవాడు (అశ్వస్య) ఉత్తమ గుణశాలియగు తన పతిని (త్వచి) కప్పుకొనుట [సంవరణమొనర్చుట] యందు (యుజ్యన్తే) సంయుక్తమగుదురో, అనగా పతిని వస్త్రాదులతో అలంకరించుటవంటి సేవలందు లీనమగుదురో, అట్లే (కర్మభిః) ధర్మయుక్త క్రియలద్వారా (రజతాః) అనురాగము, అనగా ప్రీతిని పొందినవారు (హరిణీః) ప్రశంసిత స్వీకృతి గలవారు, అట్టి (సీసాః) ప్రేమగలవారు (యుజః) సావధానచిత్తులై, శ్రేష్ఠకర్మలొనర్చువారు (శమ్యన్తీః) శాంతిని పొందినవారు, శాంతిని గలిగించువారు (సిమాః) ప్రేమచే బంధితురాండ్రగు స్త్రీలు తమ హృదయములకన్న మిన్నగా తమ పతులను ప్రాప్తించుకొని (శమ్యన్తు) ఆనందము ననుభవింతురుగాక!॥౩౭॥

భావార్థము :- మానవులారా! విద్యాసుశిక్షణములు గలిగి స్వయంవర విధానముచే వివాహితులగు స్త్రీ పురుషులు స్వేచ్ఛగా పరస్పరప్రేమ గలిగినవారై, లావణ్యము, చక్కని గుణములు, ఉత్తమస్వభావముగల సంతానము నుత్పన్నపరచి సదా ఆనందముతో గూడినవారగుదురు. ॥౩౭॥

37. Affectionate, fascinating, a morous wives, well trained in domestic economy, according to religious rites, are united for life with powerful husbands full of noble qualities, and placed under their protection. May they tranquil and peaceful, bound by the ties of affection, enjoy life.

౧౩౪౪.కువిదంగేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సభాసదో దేవతాః, నిచృత్పంక్తి శ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అథాఽధ్యాపకాఽధ్యేతారః కీదృశాః స్యురిత్యాహ.

చదువువారు, చెప్పువారు ఎటువంటివారుగ నుండవలయును.

౧౩౪౪ కువిదఙ్గ యవమన్తో యవఞ్చిద్యథా దాన్త్యనుపూర్వం వియూయ।

ఇహేహైషాం కృణుహి భోజనాని యే బర్హిషో నమఽఉక్తిం యజన్తి॥౩౮॥

ప.విః- కువిత్, అఙ్గ, యవమన్త ఇతి యవ+మంతః, యవమ్, చిత్, యథా, దాన్తి, అనుపూర్వ మిత్యను+పూర్వమ్, వియూయేతి వి+యూయ, ఇహేహేతీహ+ ఇహ, ఏషామ్, కృణుహి, భోజనాని, యే బర్హిషః, నమఽ ఉక్తిమితి నమః + ఉక్తిమ్, యజన్తి.॥౩౮॥

పదార్థః :-(కువిత్) బహువిజ్ఞానయుక్తః, (అంగ) మిత్ర (యవమంతః) బహుయవాది ధాన్యయుక్తాః (యవమ్) ధాన్యసమూహమ్, (చిత్) అపి,(యథా) (దాంతి) ఛిందంతి (అనుపూర్వమ్) అను కూల్యమనతిక్రమ్య, (వియూయ) వియోజ్య సమ్మిశ్ర్య చ, (ఇహేహ) అస్మిన్నస్మిన్వ్యవహారే, (ఏషామ్) జనానామ్, (కృణుహి) కురు, (భోజనాని) పాలనార్థాన్యన్నాని, (యే) (బర్హిషః) జలస్య (నమ ఉక్తిమ్) నమసోఽన్నస్య వచనమ్, (యజంతి) సంగచ్ఛంతే.॥౩౮॥

అన్వయః :-హే అంగ! కువిత్ త్వమిహేహైషాం యథా యవమంతో కృషీవ యవం వియూయ చిదప్యనుపూర్వం దాంతి యే చ బర్హిషో నమఉక్తిం యజంతి తేషాం భోజనాని కృణుహి. ॥౩౮॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. హే అధ్యాపకాధ్యేతారో! యూయం యథా కృషీవలాః పరస్పరస్య క్షేత్రాణి పర్యాయేణ లునంతి బుసాదిభ్యోఽన్నాని పృథక్ కృత్వాన్యాన్ భోజయిత్వా స్వయం భుంజతే, తథైవేహ విద్యావ్యవహారే నిష్కపటతయా విద్యార్థిభిరధ్యాపకానాం సేవామ

ధ్యాపకై ర్విద్యార్థినాం విద్యావృద్ధిం చ కృత్వా పరస్పరాన్ భోజనాదినా సత్కృత్య సర్వ ఆనందంతు. ॥౩౮॥

పదార్థము :-(అఙ్గ) ఓ మిత్రవరా! (కువిత్) గొప్పవిద్వాంసుడవగు నీవు (ఇహేహ) ఈ వ్యవహారమందు (ఏషామ్) ఈ మనుష్యులతో (యథా) ఎట్లు (యవమన్తః) యవలు మున్నగు అనేక విధములగు పంటలను పండించువారు (యవమ్) యవలు మున్నగు వానిని ఊకమున్నగువానినుండి (వియూయ) వేరుపరచి (చిత్) మరియు (అనుపూర్వమ్) క్రమపద్ధతిలో (దాన్తి) ఛేదించువారి, (యే) ఎవరు (బర్హిషః) జలము మరియు (నమ ఉక్తిమ్) అన్నమునకు సంబంధించిన వచనములను (యజన్తి) చెప్పుచు సత్కరించెదరో, వారికి (భోజనాని) భోజనాదులను (కృణుహి) సమకూర్చుము. ॥౩౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునం దుపమాలంకారము గలదు. ఓ అధ్యాపకులారా! విద్యార్థులారా! ఏ విధముగా కృషీవలురు పంటచేలయందు పరస్పరము పంటలను కోయుట, నూర్చుట, తూర్పారబట్టుట మున్నగు క్రియలొనర్చి ఇతరులను భుజింపజేయుచు తామును భుజించు చుందురో, అదే విధముగ ఇచ్చట విద్యావ్యవహారములందు నిష్కపట భావముతో విద్యార్థులను చదివించువారికి సేవ మరియు చదివించువారు విద్యార్థుల విద్యలను అభివృద్ధిపరచుచు పరస్పరము భోజనాది సత్కారముల నొనర్చుకొనుచు ఎల్లరును ఆనందముల ననుభవించవలెను. ॥౩౮॥

38. O king, just as farmers reap the barley - corn, winno and protect it; so shouldst thou arrange for food for those ngaged in the contemplation of God!.

౧౩౪౫.కస్త్వా చ్ఛ్యతీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అధ్యాపకో దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునరధ్యాపకా విద్యార్థినాం కీదృశీం పరీక్షాం గృహ్ణీయురిత్యాహ.

శిక్షకులు విద్యార్థుల నెటుల పరీక్షించవలయును.

౧౩౪౫ కస్త్వాచ్ఛ్యతి కస్త్వా విశాస్తి కస్తే గాత్రాణి శమ్యతి। కఉ ఉ తే శమితా కవిః॥౩౯॥

ప.వి:- కః, త్వా, ఆచ్ఛ్యతి, కః, త్వా, వి, శాస్తి, కః,తే, గాత్రాణి, శమ్యతి, కః, ఉ ఇత్యు తే, శమితా, కవిః.॥౩౯॥

పదార్థః :-(కః) (త్వా) త్వామ్, (ఆచ్ఛ్యతి) సమంతాచ్ఛినత్తి, (కః) (త్వా) త్వామ్, (వి)(శాస్తి) విశేషేణోపదిశతి. (కః) (తే) తవ,(గాత్రాణి) అంగాని, (శమ్యతి) శామ్యతి శమం ప్రాపయతి, అత్ర 'వా ఛందసీ'తి దీర్ఘత్వాభావః. (కః) (ఉ) వితర్కే (తే) తవ, (శమితా) యజ్ఞస్య కర్తా, (కవిః) సర్వశాస్త్రవిత్. ॥౩౯॥

అన్వయః :-హే అధ్యేతస్త్వా త్వాం క ఆచ్ఛతి. కస్త్వా విశాస్తి? కస్తే గాత్రాణి శమ్యతి? క ఉ తే శమితా? కవిరధ్యాపకోఽస్తి? ॥౩౯॥

భావార్థః :-అధ్యాపకా అధ్యేతౄన్ ప్రత్యేవం పరీక్షాయాం పృచ్ఛేయుః.కే యుష్మాక మధ్యయనం ఛిందంతి? కే యుష్మానధ్యయనాయోపదిశంతి?, కేఽంగానాం శుద్ధిం యోగ్యాం చేష్టాం చ జ్ఞాపయన్తి కోఽధ్యాపకోఽస్తి కిమధీతం కిమధ్యేతవ్యమస్తీత్యాది పృష్ట్వా సుపరీక్ష్యోత్త మానుత్సాహ్యాధమాన్ ధిక్కృత్వా విద్యావృన్నయేయుః. ॥౩౯॥

పదార్థము :-చదువుకొను విద్యార్థీ! (త్వా) నిన్ను (కః) ఎవడు (ఆచ్ఛతి) ఛేదించుచున్నాడు? [విభాజనమొనర్చుచున్నాడు?] (కః) ఎవడు (త్వా) నిన్ను (విశాస్తి) బాగుగ చదివించుచున్నాడు? (కః) ఎవడు (తే) నీయొక్క (గాత్రాణి) అంగములకు (శమ్యతి) శాంతిని చేకూర్చుచున్నాడు? (కః) ఎవడు (ఉ) చక్కగా (తే) నీచే (శమితా) యజ్ఞమును జేయించువాడు? (కవిః) సకలశాస్త్రములజ్ఞాతయై చదివించువాడు?॥౩౯॥

భావార్థము :-ఓ విద్యార్థులారా! ఎవడు మీ చదువును నరకుచున్నారు? అనగా విఘ్నము కలిగించుచున్నారు? ఎవరు మీకు చదువుట ప్రోత్సహించుచున్నారు? ఎవరు అంగముల శుద్ధి మరియు యోగ్యచేష్టల నెరుగుదురు? ఎవరు మిమ్ము చదివించుచున్నారు? చదువదగిన దేది? ఇత్యాదిప్రశ్నలు శిష్యులను అధ్యాపకులు ప్రశ్నించి, పరీక్షించి ఉత్తమ విద్యార్థుల కుత్సాము గలిగించి, దుష్టస్వభావులను ధిక్కరించి విద్యాభ్యాసముల నున్నతినొందించవలయును. ॥౩౯॥

39. O student, who admonishes Thee? Who imparts thee sound instruction? Who pacifies thy orgns? Who is thy teaher who is well versed in religious lore and performs the Yajnas?

౧౩౪౬.ఋతవ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషాః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. స్త్రీపురుషు లెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౧౩౪౬ ఋతవస్తఽ ఋతుథా పర్వ శమితారో విశాసతు ।

సంవత్సరస్య తేజసా శమీభిః శమ్యన్తు త్వా ॥౪౦॥

ప.విః- ఋతవః, తే, ఋతుథేత్యృతు+థా, పర్వ, శమితారః, వి, శాసతు, సంవత్సరస్య, తేజసా, శమీభిః, శమ్యన్తు, త్వా.॥౪౦॥

పదార్థః :-(ఋతవః) వసంతాద్యాః, (తే)తవ, (ఋతుథా)ఋతుభ్యః, (పర్వ) పాలనమ్, (శమితారః) అధ్యయనాధ్యాపనాఖ్యే యజ్ఞే శమాదిగుణానాం ప్రాపకాః. (వి,శాసతు)

విశేషేణోపదిశంతు, (సంవత్సరస్య) (తేజసా) జలేన. తేజ ఇత్యుదకనా, నిఘం. ౧. ౧౨ (శమీభిః) కర్మభిః (శమ్యంతు) (త్వా) త్వామ్.॥౪౦॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్! యథా తే ఋతవ ఋతుథా పర్వేవ శమితారోఽధ్యేతారం విశాసతు. సంవత్సరస్య తేజసా శమీభిస్త్వా త్వాం శమ్యంతు తాంస్త్వం సదైవ సేవస్వ. ॥౪౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ఋతవః పర్యాయేణ స్వాని స్వాని లింగాన్యభిపద్యంతే, తథైవ స్త్రీపురుషాః పర్యాయేణ బ్రహ్మచర్యగృహస్థవానప్రస్థ సంన్యాసాశ్రమాన్ కృత్వా బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణ్యశ్చాఽధ్యాపయేయుః. క్షత్రియాః ప్రజా రక్షంతు. వైశ్యాః కృష్యాదికమున్నయంతు, శూద్రాశ్చైతాన్ సేవంతామితి.॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ విద్యార్థీ! ఎట్లు (తే) నీయొక్క (ఋతవః) వసంతము మున్నగు ఋతువులు (ఋతుథా) తమ స్వగుణములను (పర్వ) పాలించునో (శమితారః) అట్లే చదివి చదివించునట్టి యజ్ఞమునందు శమదమాది గుణములను ప్రాప్తిగలిగించు అధ్యాపకులు తమ శిష్యులకు (వి, శాసతు) విశేషముగ ఉపదేశించవలెను (సంవత్సరస్య) సంవత్సరపు (తేజసా) జలములు మరియు (శమీభిః) కర్మలచే (త్వా) నీకు (శమ్యన్తు) శాంతిని గలిగింతురుగాక! సదా నీవు వారిని సేవించుము. ॥౪౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఋతువులు తమ వంతుల ప్రకారము తమ చిహ్నముల నెట్లు పొందుచున్నవో, అట్లే స్త్రీ పురుషులు వరుసగా బ్రహ్మచర్యము, గృహస్థాశ్రమ ధర్మములను నిర్వహించి వానప్రస్థులై వనములందు గడపి తపమునొనర్చుట మరియు సన్న్యాసాశ్రమమునందు బ్రాహ్మణ, బ్రాహ్మణీమణులు చదివించుచు ఉపదేశించవలయును. క్షత్రియులగు స్త్రీపురుషులు ప్రజారక్షకులై యుండవలయును. వైశ్యస్త్రీపురుషులు పాడిపంటల నభివృద్ధి పరచవలయును, శూద్రులగు స్త్రీపురుషులు పై వర్ణముల కృషియందు తోడ్పడుచు, సేవించుచు అన్నివిధముల యభివృద్ధి నొందవలయును. ॥౪౦॥

40. May the truly learned persons, bestowers of peace, give necessary instructions for rearing the subjects. O people, may they paciy ye by means of king's dignity, and peaceful expedients!.

౧౩౪౭. అర్ధమాసా ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ప్రజా దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ బాలకేషు మాత్రాదయః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. బాలురందు మాత్రాదు లెటుల మెలగవలయును?

౧౩౪౭ అర్ధమాసాః పరూꣳషి తే మాసాఽఆ చ్ఛ్యన్తు శమ్యన్తః।

అహోరాత్రాణి మరుతో విలిష్టꣳసూదయన్తు తే ॥౪౧॥

ప.వి:- అర్ధమాసా ఇత్యర్ధ+మాసాః, పరూంషి, తే, మాసాః, ఆ,చ్ఛ్యన్తు, శమ్యన్తః,
అహోరాత్రాణి, మరుతః, విలిష్టమితి వి +లిష్టమ్, సూదయన్తు, తే.॥౪౧॥

పదార్థః:-(అర్ధమాసాః) కృష్ణశుక్లపక్షాః (పరూంషి) కఠోరాణి వచనాని, (తే) తవ, (మాసాః) చైత్రాదయః. (ఆ)సమంతాత్ (ఛ్యన్తు) ఛిందంతు, (శమ్యంతః) శాంతిం ప్రాపయంతః, (అహోరాత్రాణి) (మరుతః) మనుష్యాః, (విలిష్టమ్) విరుద్ధమల్పమపి వ్యసనమ్ (సూదయంతు) దూరీకారయంతు (తే) తవ. ॥౪౧॥

అన్వయః :- హే విద్యార్థిన్నహోరాత్రాణ్యర్ధమాసా మాసాశ్చాయూంషీవ తే తవ పరూంషి శమ్యంతో మరుతః దుర్వ్యసనాన్యాఛ్యన్తు. తే తవ మాసా విలిష్టం సూదయంతు.॥౪౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మాతాపితృధ్యాపకోపదేశకాతిథయో బాలానాం దుర్గుణాన్న నివర్తయేయుస్తర్హి తే శిష్టాః కదాచిన్న భవేయుః. ॥౪౧॥

పదార్థము :- విద్యార్థులారా! (అహోరాత్రాణి) దివారాత్రములు (అర్ధమాసాః) శుక్ల, కృష్ణ పక్షములు మరియు (మాసాః) చైత్రము మున్నగు మాసములు ఎట్లు ఆయువును తగ్గించుచున్నవో అట్లే (తే) నీ యొక్క (పరూంషి) కఠోరవచనములకు (శమ్యన్తః) శాంతిని గలిగించుచు (మరుతః) ఉత్తమ మానవులు దుష్టకర్మలను (ఆచ్ఛ్యన్తు) వినాశపరచెదరుగాక! (తే) నీయొక్క (విలిష్టమ్) కొద్దిపాటి దుర్వ్యసనములున్నను (సూదయన్తు) దూరమొనర్చుదురుగాక! ॥౪౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. తల్లిదండ్రులు, అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు, అతిథులు మున్నగువారు బాలుర దుర్గుణములను తొలగించకున్న వారు శిష్టులు, అనగా ఉత్తములెప్పుడును కాజాలరు. ॥౪౧॥

41. O King, may day and night, half months and months, affording felicity, adorn the different periods o thy life. May the learned remove thy doubt!.

౧౩౪౮.దైవ్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః భురిగుష్ణిక్ ఛందః. ఋషభః. స్వరః.

అథాధ్యాపకాదయః కథం వర్తేరన్నిత్యాహ. చదివించువారు మొ॥ సజ్జను లెటుల ప్రవర్తించవలయును?

౧౩౪౮ దైవ్యా॒ అధ్వర్యవస్త్వాచ్ఛ్యన్తు వి చ శాసతు।
గాత్రాణి పర్వశస్తే సిమాః కృణ్వన్తు శమ్యన్తీః॥౪౨॥

ప.వి:- దైవ్యాః, అధ్వర్యవః, త్వా, ఆ, ఛ్యన్తు, వి, చ, శాసతు, గాత్రాణి, పర్వశ ఇతి పర్వ+శః, తే, సిమాః, కృణ్వన్తు, శమ్యన్తీః.॥౪౨॥

పదార్థః :- (దైవ్యాః) దేవేషు విద్వత్సు కుశలాః, (అధ్వర్యవః) ఆత్మనో౽హింసాఖ్య యజ్ఞమిచ్ఛన్తః, (త్వా) త్వామ్ (ఆ) (ఛ్యన్తు) ఛిందన్తు, (వి) (చ) (శాసతు) ఉపదిశన్తు. (గాత్రాణి) అంగాని (పర్వశః) సంధితః (తే) తవ, (సిమాః) ప్రేమబద్ధాః, (కృణ్వన్తు) (శమ్యన్తీః) దుష్టస్వభావం నివారయన్త్యః.॥౪౨॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్ విద్యార్థిని వా! దైవ్యా అధ్వర్యవస్త్వా విశాసతు చ తే తవ దోషానాచ్ఛ్యన్తు పర్వశో గాత్రాణి పరీక్షన్తాం సిమాః శమ్యన్తీః సత్యో మాతరో౽ప్యేవం శిక్షాం కృణ్వన్తు.॥౪౨॥

భావార్థః :-అధ్యాపకోపదేశకా౽తిథయో యదా బాలకాన్ శిక్షయేయుస్తదా దుర్గుణాన్ వినాశ్య విద్యాం ప్రాపయేయురేవమధ్యాపికోపదేశికా విదుష్యః స్త్రియో౽పి కన్యాః ప్రత్యాచరేయుః వైద్యకశాస్త్రరీత్యా శరీరావయవాన్ సమ్యక్ పరీక్ష్యౌషధాన్యపి ప్రదద్యుః. ॥౪౨॥

పదార్థము :-ఓ విద్యార్థీ విద్యార్థినులరా! (దైవ్యాః) విద్వాంసులలో కుశలురు (అధ్వర్యవః) తమ రక్షణా రూపయజ్ఞము నపేక్షించు అధ్యాపకోపదేశకులు (త్వా) నీకు (వి,శాసతు) విశేషరూపములో ఉపదేశమొనర్తురుగాక! (చ) మరియు (తే) నీ దోషములను (ఆ, ఛ్యన్తు) నాశమొనర్తురు గాక! (పర్వశః) ప్రతిసంధులనుండి (గాత్రాణి) అంగములను పరీక్షింతురుగాక! (సిమాః) ప్రేమచే బంధింపబడిన (శమ్యన్తీః) దుష్టస్వభావములను మాత మున్నగు స్త్రీలు దూరము (కృణ్వన్తు) చేయుదురుగాక! ॥౪౨॥

భావార్థము :-అధ్యాపకులు, ఉపదేశకులు, అతిథులు మున్నగువారు బాలబాలికలకు శ్రేష్ఠముగ ఉపదేశించి నేర్పినప్పుడు వారు ఉత్తము లగుదురు. ఇట్లు విద్యాభ్యాసము, ఉపదేశముల నొనర్చి మహిళలు కన్యలను తీర్చిదిద్దవలెను. వైద్యశాస్త్రానుసారము వారి సర్వాంగముల పరీక్షించి ఓషధులద్వారా చక్కపరచ వలెను.॥౪౨॥

42. O male and female students, may the learned teachers and preachers give ye special instructions; and thereby eliminate your weaknesses. May they examine each joint of your limbs. May your mother and other female relations bound in the ties of affection, give ye similar instrutions!.

౧౩౪౫.ద్యౌరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజా దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునరధ్యాపకాదయః కీదృశా భవేయురిత్యాహ. అధ్యాపకాదు లెటువంటివారుగ నుండవలయును?

౧౩౪౯ ద్యౌస్తే పృథివ్యన్తరిక్షం వాయుశ్ఛిద్రం పృణాతు తే।
సూర్యస్తే నక్షత్రైః సహ లోకం కృణోతు సాధుయా॥౪౩॥

ప.విః- ద్యౌః, తే, పృథివీ, అన్తరిక్షమ్, వాయుః, ఛిద్రమ్, పృణాతు, తే, సూర్యః, తే, నక్షత్రైః, సహ, లోకమ్, కృణోతు, సాధుయేతి సాధు+యా.॥౪౩॥

పదార్థః :-(ద్యౌః) ప్రకాశరూపా విద్యుత్ (తే) తవ, (పృథివీ) భూమిః, (అంతరిక్షమ్) ఆకాశమ్, (వాయుః) పవనః (ఛిద్రమ్) ఇంద్రియమ్ (పృణాతు) సుఖయతు (తే) తవ, (సూర్యః) సవితా (తే) తవ, (నక్షత్రైః) (సహ) (లోకమ్) దర్శనీయమ్, (కృణోతు)(సాధుయా)సాధు సత్యమ్. ॥౪౩॥

అన్వయః :-హే శిష్యేఽధ్యాపికే వా! యథా ద్యౌః పృథివ్యంతరిక్షం వాయుః సూర్యో నక్షత్రైః సహ చంద్రశ్చ తే ఛిద్రం పృణాతు. తే తవ వ్యవహారం సాధ్నోతు. తథా తే తవ సాధుయా లోకం కృణోతు.॥౪౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పృథివ్యాదయః సుఖప్రదాః సూర్యాదయః ప్రకాశకాః పదార్థాః సంతి తథైవాధ్యాపకా ఉపదేశకాశ్చాఽధ్యాపికా అప్యుపదేశికాశ్చ సర్వాన్ సన్మార్గస్థాన్ కృత్వా విద్యాప్రకాశం జనయంతు. ॥౪౩॥

పదార్థము :-విద్యార్థినులారా! అధ్యాపకులారా! ఎట్లు (ద్యౌః) ప్రకాశరూప విద్యుత్తు (పృథివీ) భూమి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశము (వాయుః) వాయువు (సూర్యః) సూర్యలోకము మరియు (నక్షత్రైః) తారాగణముతో (సహ) కూడ చంద్రలోకము నీయొక్క (ఛిద్రమ్) ప్రతి ఇంద్రియమునకు (పృణాతు) సుఖమునిచ్చునో (తే) అట్లే నీ వ్యవహారమును సిద్ధింపజేయుగాక! (తే) నీయొక్క (సాధుయా) ఉత్తమ సత్యము (లోకమ్) దర్శింపదగిన లోకమును (కృణోతు) సాధింపజేయుగాక! ॥౪౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ పృథివ్యాదులు సుఖముల నిచ్చునవి మరియు సూర్యాదిపదార్థములు ప్రకాశమునిచ్చునవియై యున్నవో, అదేవిధముగ చదివించు, మరియు ఉపదేశించు విద్వాంస, విదుషీమణులు బాలబాలికల నెల్లరను సన్మార్గమున నుంచి విద్యాప్రకాశమును వారియందుత్పన్నపరచవలయును. ॥౪౩॥

43. O female student or mistress, may Sky, Earth Space, Air, Sun and Moon with the stars of heaven, appease each organ of thine, grant success to thy undertaking; and prepare a nice, true, beautiful world for thee!.

౧౩౫౦. ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, రాజా దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛందః ఋషభః స్వరః.

పునర్మాత్రాదిభిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మాత్రాదులేమి యొనర్చవలయును?

౧౩౫౦ శం తే పరేభ్యో గాత్రేభ్యః శమస్త్వవరేభ్యః।

శమస్థభ్యో మజ్జభ్యః శమ్వస్తు తన్వై తవ ॥౪౪॥

ప. విః- శమ్, తే, పరేభ్యః, గాత్రేభ్యః శమ్, అస్తు, అవరేభ్యః, శమ్, అస్థభ్య ఇత్యస్థ+భ్యః, మజ్జభ్య ఇతి మజ్జ+భ్యః, శమ్, ఉఀ ఇత్యూఀ, అస్తు, తన్వై తవ. ॥౪౪॥

పదార్థః :-(శమ్) సుఖమ్, (తే) తుభ్యమ్, (పరేభ్యః) ఉత్కృష్టేభ్యః (గాత్రేభ్యః) (శమ్) (అస్తు) (అవరేభ్యః) మధ్యస్థేభ్యో నికృష్టేభ్యో వా, (శమ్)(అస్థభ్యః) అస్థిభ్యః, 'ఛందస్యపి దృశ్యత' ఇత్యనేన హలాదావప్యనఙ్, (మజ్జభ్యః) (శమ్) (ఉ) (అస్తు) (తన్వై) శరీరాయ (తవ). ॥౪౪॥

అన్వయః:-హే విద్యామిచ్ఛో! యథా పృథివ్యాదితత్త్వం తవ తన్వై శమస్తు, పరేభ్యో గాత్రేభ్యః శమ్వవరేభ్యో గాత్రేభ్యః శమస్తు. అస్థభ్యో మజ్జభ్యః శమస్తు, తథా స్వకీయైరుత్తమ గుణకర్మస్వభావైరధ్యాపకాస్తే శంకరా భవంతు. ॥౪౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః, యథా మాతాపిత్రాఽధ్యాపకోపదేశకైః సంతానానాం దృఢాంగాని దృఢా ధాతవశ్చ స్యుర్యైః కల్యాణం కర్తుం మర్హేయుస్తథాఽధ్యాపనీయ ముపదేష్టవ్యం చ. ॥౪౪॥

పదార్థము :-విద్యాభిలాషీ! ఏవిధముగ పృథివ్యాదితత్త్వములు (తవ) నీయొక్క (తన్వై) శరీరమునకు (శమ్ అస్తు) సుఖహేతువులగుచున్నవో లేక (పరేభ్యః) అత్యుత్తమ (గాత్రేభ్యః) అంగములకు (శమ్) సుఖమును (ఉ) మరియు (అవరేభ్యః) ఉత్తమములకన్న న్యూనమ్, మధ్యమము మరియు నికృష్టాంగములకు (శమ్) సుఖరూపములు (అస్తు) అగుగాక! మరియు (అస్థభ్యః) ఎముకలు (మజ్జభ్యః) శరీరమున నుండి క్రొవ్వునకు (శమ్) సుఖహేతువగుచున్నదో, అదేవిధముగ తమ ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములచే అధ్యాపకులు (తే) నీకు సుఖము నిచ్చువా రగుదురుగాక. ॥౪౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మాతాపితరులు, అధ్యాపకోపదేశకులు తమ సంతానముల బలపుష్ట్యంగములు మరియు పుష్టివంతమగు ధాతువు గలిగి, ఇతరుల కల్యాణమును గోరునట్టిరీతిలో వారికి విద్యాశిక్షణము, ఉపదేశముల నొనర్చవలయును. ॥౪౪॥

44. O student, just as the Erth contributes to the walfare of vital and minor organs of thy body, thy bones and marrow, so thy teachers with their qualitiecs, actions and noble nature add to thy pleasure!.

౧౩౫౧.కః స్విదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, జిజ్ఞాసుర్దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ విదుషః ప్రతి ప్రశ్నా ఏవం కర్తవ్యా ఇత్యాహ. విద్వాంసుల నిటుల ప్రశ్నల నడుగవలయును.

౧౩౫౧ కః స్విదేకాకీ చరతి కఉ ఉ స్విజ్జాయతే పునః।

కిగ్ంస్విద్ధిమస్య భేషజం కిమ్వావపనం మహత్ ॥౪౫॥

ప.విః- కః, స్విత్, ఏకాకీ, చరతి, కః, ఉ॥ ఇత్యూ॥స్విత్, జాయతే, పునరితి పునః, కిమ్, స్విత్, హిమస్య, భేషజమ్, కిమ్, ఉ॥ ఇత్యూ॥ఆవపన మిత్యా+వపనమ్, మహత్.॥౪౫॥

పదార్థః:-(కః) (స్విత్) (ఏకాకీ) అసహాయోఽద్వితీయః (చరతి) ప్రాప్నోతి (కః) (ఉ) (స్విత్) అపి, (జాయతే) (పునః)(కిమ్) (స్విత్) (హిమస్య) శీతస్య, (భేషజమ్) ఔషధమ్, (కిమ్) (ఉ) (ఆవపనమ్) సమన్తాత్సర్వాధారమ్; (మహత్).॥౪౫॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! అస్మిన్ సంసారే కః స్విదేకాకీ చరతి? క ఉ స్విత్పునర్జాయతే? కిం స్విద్ధిమస్య భేషజం? కిము మహదావపనమస్తీతి? వదస్వ.॥౪౫॥

భావార్థః :-అసహాయః కో భ్రమతి? శీతనివారకః కః? కః పునః పునరుత్పద్యతే మహదుత్పత్తిస్థానమ్ కిమస్తీత్యేతేషాం ప్రశ్నానాముత్తరేణ మంత్రేణ సమాధానాని వేదితవ్యాని. ॥౪౫॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఈ విశ్వమునందు (కః,స్విత్) ఎవడు (ఏకాకీ) ఒక్కడుమాత్రమే [తోడులేక] (చరతి) తిరుగును, నడచును లేక పొందును? (ఉ) మరియు (కః,స్విత్) ఎవడు (పునః) మాటిమాటికి (జాయతే) ఉత్పన్నమగును? (కిం,స్విత్) ఎయ్యది (హిమస్య) శీతమునకు [చలికి] (భేషజమ్) ఔషధము? (కిమ్, ఉ) మరియు నేది (మహత్) గొప్పదైన (ఆవపనమ్) ఉత్తమరూపములో సమస్త బీజములను విత్తుటకు గొప్ప ఆధారమో తెలుపుడు. ॥౪౫॥

భావార్థము :-నిస్సహాయముగా భ్రమించువాడెవడు? మాటిమాటికి ఉత్పన్నముగువా డెవడు? శీతనివృత్తి యొనర్చునదేది? మహా ఉత్పత్తిస్థానమేది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానములు దిగువ మంత్రమున చూడవచ్చును.॥౪౫॥

45. Who moveth singly and alone? Who is brought forth to life again? What is the remedy of cold? What is the vast field for production.

౧౩౫౨.సూర్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సూర్యాదయో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః పూర్వోక్తప్రశ్నోత్తరాణ్యాహ. పూర్వోక్త ప్రశ్నలకిచ్చుట ప్రత్యుత్తరము లివ్వబడుచున్నవి.

౧౩౫౨ సూర్యఽ ఏకాకీ చరతి చంద్రమా జాయతే పునః।

అగ్నిర్హిమస్య భేషజం భూమిరావపనం మహత్ ॥౪౬॥

ప.విః- సూర్యః, ఏకాకీ, చరతి, చంద్రమాః జాయతే, పునరితిఽ పునః, అగ్నిః హిమస్య, భేషజమ్, భూమిః, ఆవపనమిత్యా+వపనమ్, మహత్.॥౪౬॥

పదార్థః :- (సూర్యః) సూర్యలోకః, (ఏకాకీ) అసహాయః (చరతి) (చంద్రమాః) ఆహ్లాదకరశ్చంద్రః, (జాయతే) ప్రకాశితో భవతి, (పునః) పశ్చాత్ (అగ్నిః) పావకః (హిమస్య) శీతస్య, (భేషజమ్) ఔషధమ్, (భూమిః) భవంతి భూతాని యస్యాం సా పృథివీ, (ఆవపనమ్) సమంతాద్వపంతి యస్మింస్తత్, (మహత్) విస్తీర్ణమ్.॥౪౬॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసో! సూర్య ఏకాకీ చరతి. చంద్రమాః పునర్జాయతేఽగ్నిర్హిమస్య భేషజం, మహదావపనం భూమిరస్తీతి.॥౪౬॥

భావార్థః :-హే విద్వాంసో! సూర్యః స్వస్యైవ పరిధౌ భ్రమతి న కస్యచిల్లోకస్య పరితః. చంద్రాదిలోకా స్తేనైవ ప్రకాశితా భవంతి. అగ్నిరేవ శీతవినాశకస్సర్వ బీజవపనార్థం మహత్ క్షేత్రం భూమిరేవాస్తీతి యూయం విజానీత.॥౪౬॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువా! తెలియనిచ్చగించువాడా! (సూర్యః) సూర్యలోకము (ఏకాకీ) ఒంటరిగా (చరతి) తన పరిధియందు తిరుగును (చన్ద్రమాః) ఆనందప్రదాతయగు చంద్రుడు (పునః) మాటిమాటికి (జాయతే) ప్రకాశవంతుడగుచున్నాడు (అగ్నిః) అగ్ని (హిమస్య) శీతమునకు (భేషజమ్) ఓషధియై యున్నది (మహత్) గొప్ప (ఆవపనమ్) సకల వస్తువులను విత్తుట కాధారభూతమైనది (భూమి) అదియే భూమియై యున్నది.॥౪౬॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! సూర్యుడు తన పరిధి [కక్ష] యందే తిరుగును కాని ఏ లోకాంతరములందో నలువైపుల దిరుగడు. చంద్రుడు మున్నగులోకములు ఆతని ప్రకాశముచేతనే ప్రకాశితములగుచున్నవి. అగ్నియే శీతమును దూరపరచు ఔషధము. సమస్త బీజముల నాటుటకు గొప్ప క్షేత్రము భూమియై యున్నదని దెలిసికొనుడు. ॥౪౬॥

46. The sun moves singly and alone. The moon is brought to life again. Fire is the remedy of cold. Earth is the vast field for production.

౧౩౪౩. కిం స్విదిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, జిజ్ఞాసుర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మరల ప్రశ్నలను చెప్పెను.

౧౩౪౩ కిꣳస్విత్సూర్యసమం జ్యోతిః కిꣳసముద్రసమꣳసరః।

కిꣳస్విత్ పృథివ్యై వర్షీయః కస్య మాత్రా న విద్యతే ॥౪౭॥

ప.విః- కిమ్, స్విత్, సూర్యసమమితి సూర్య+సమమ్, జ్యోతిః, కిమ్, సముద్రసమమితి సముద్ర+సమమ్, సరః కిమ్, స్విత్, పృథివ్యై, వర్షీయః కస్య, మాత్రా, న విద్యతే.॥౪౭॥

పదార్థః :-(కిమ్) (స్విత్) (సూర్యసమమ్)సూర్యేణ తుల్యమ్, (జ్యోతిః) ప్రకాశస్వరూపమ్. (కిమ్) (సముద్రసమమ్) (సరః) సరంతి జలాని యస్మిన్ తడాగే తత్, (కిమ్) (స్విత్) (పృథివ్యై) పృథివ్యాః. అత్ర పంచమ్యర్థే చతుర్థీ. (వర్షీయః) వృద్ధమ్.(కస్య) (మాత్రా) మీయతే యయా సా (న) (విద్యతే) భవతి.॥౪౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! కింస్విత్ సూర్యసమం జ్యోతిః? కిం సముద్రసమం సరః? కింస్విత్ పృథివ్యై వర్షీయః? కస్య మాత్రా న విద్యత ఇతి. ॥౪౭॥

భావార్థః :- ఆదిత్యవత్తేజస్వి, సముద్రవదుదధి, భూమేరధికం చ కిం, కస్య చ పరిమాణం నాస్తీత్యేతేషాం ప్రశ్నానాముత్తరాణి పరస్మిన్ మంత్రే వేదితవ్యాని.॥౪౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసా! (కిం, స్విత్) ఎవడు (సూర్యసమమ్) సూర్యునివంటి (జ్యోతిః) ప్రకాశస్వరూపుడు? (కిమ్) ఎయ్యది (సముద్రసమమ్) సముద్రమువంటి (సరః) జలాశయము? [ఎద్దానియందు, జలప్రవాహము, జలపాతము మరియు జలముల రాకపోకలుగల తటాకము] (కిమ్, స్విత్) ఎయ్యది (పృథివ్యై) పృథివికంటె (వర్షీయః) అతిగొప్పది? మరియు (కస్య) ఎద్దానికి (మాత్రా) కొలత, తూకపరిమాణము (న, విద్యతే) లేదు? ॥౪౭॥

భావార్థము :-ఆదిత్యునివంటి తేజస్సు, సముద్రమువంటి జలాధారము, భూమికన్న గొప్ప ఏవియై యున్నవి? మరియు దేనికి పరిమాణములేదు? ఈ నాలుగు ప్రశ్నలకు సమాధానము దిగువ మంత్రమున గలవు. ॥౪౭॥

47. What lustre is like the suns' light? What lake is qual to the sea? What is more spacious than the Earth? What thing is tht which is beyond measure.

౧౩౫౮. బ్రహ్మేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, బ్రహ్మాదయో దేవతాః, అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః, స్వరః.

అథైతేషాముత్తరాణ్యాహ. ఉక్తప్రశ్నలకు సమాధానము లిందు చెప్పబడుచున్నవి.

౧౩౫౮ బ్రహ్మ సూర్యసమం జ్యోతిర్ద్యౌః సముద్రసమ్ంసరః।
ఇన్ద్రః పృథివ్యై వర్షీయాన్ గోస్తు మాత్రా న విద్యతే ॥౪౮॥

ప.వి:- బ్రహ్మ; సూర్యసమమితి సూర్య + సమమ్, జ్యోతిః, ద్యౌః, సముద్రసమమితి సముద్ర+సమమ్, సరః, ఇన్ద్రః, పృథివ్యై, వర్షీయాన్ గోః, తు, మాత్రా, న, విద్యతే.॥౪౮॥

పదార్థః :-(బ్రహ్మ) బృహత్ సర్వేభ్యో మహదనంతమ్, (సూర్యసమమ్) (జ్యోతిః) ప్రకాశకమ్, (ద్యౌః) అంతరిక్షమ్, (సముద్రసమమ్)సముద్రేణ సమానః, (సరః) (ఇంద్రః) సూర్యః (పృథివ్యై) పృథివ్యాః, (వర్షీయాన్) అతిశయేన వృద్ధో మహాన్, (గోః) వాచః, (తు) (మాత్రా) (న) (విద్యతే) భవతి.॥౪౮॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసో! త్వం సూర్యసమం జ్యోతిర్బ్రహ్మ, సముద్రసమం సరో ద్యౌః, పృథివ్యై వర్షీయానింద్రో గోస్తు మాత్రా న విద్యత ఇతి విజానీహి, ॥౪౮॥

భావార్థః :- న కించిత్ స్వప్రకాశేన బ్రహ్మణా సమం జ్యోతిర్విద్యతే, సూర్యప్రకాశేన యుక్తేన మేఘేన తుల్యో జలాశయః, సూర్యేణ తుల్యో లోకేశో, వాచా తుల్యం వ్యవహార సాధకం కించిదపి వస్తు న భవతీతి సర్వే నిశ్చిన్వంతు.॥౪౮॥

పదార్థము :- ఓ జ్ఞానజిజ్ఞాసూ! నీవు (సూర్యసమమ్) సూర్యునివంటి (జ్యోతిః) స్వయం ప్రకాశస్వరూపుడు (బ్రహ్మ) సర్వోన్నతుడు, అనంతుడునగు పరమేశ్వరుడు (సముద్రసమమ్) సముద్రమువంటి (సరః) తటాకము (ద్యౌః) అంతరిక్షము (పృథివ్యై) పృథివికంటే (వర్షీయాన్) గొప్ప (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు మరియు (గోః) వాణికి (తు) మాత్రమే (మాత్రా) కొలతతూకములు (న, విద్యతే) లేవని తెలిసికొనుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :-ఎప్పుడైనను స్వయంప్రకాశకుడగు పరబ్రహ్మవంటి జ్యోతి, సూర్యప్రకాశముతో యుక్తమైన మేఘమువంటి జలస్థానము, సూర్యమండలమువంటి లోకేశుడు, వాణికి సమానమైన వ్యవహార సాధనాపదార్థ మెద్దియును లేదని సమస్త మానవులునిశ్చయముగ తెలిసికొనవలయును. ॥౪౮॥

48. God is lustre like the sun. Heaven is a flood to match the sea. Su is vaster than the Earth. Beyond all meaure is speech.

౧౩౫౫.పృచ్ఛామీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రష్టృసమాధాతారౌ దేవతే; అనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱలి నీ మంత్రమందు ప్రశ్నలను చెప్పుచున్నాడు.

౧౩౫౫ పృచ్ఛామి త్వా చితయే దేవసఖ యది త్వమత్ర మనసా జగన్థ।

యేషు విష్ణుస్త్రిషు పదేష్వేష్టస్తేషు విశ్వం భువనమావివేశాం౨౩.॥౪౯॥

ప.వి:- పృచ్ఛామి, త్వా, చితయే, దేవసఖేతి దేవ+సఖ, యది, త్వమ్, అత్ర, మనసా, జగన్థ, యేషు, విష్ణుః, త్రిషు, పదేషు, ఆఇష్ట ఇతి ఆ ఇష్టః, తేషు, విశ్వమ్, భువనమ్, ఆ, వివేశ.॥౪౯॥

పదార్థః :-(పృచ్ఛామి)(త్వా) త్వామ్, (చితయే) చేతనాయ, (దేవసఖ) దేవానాం విదుషాం సుహృద్, (యది) (త్వమ్) (అత్ర) (మనసా) అంతఃకరణేన, (జగంథ) (యేషు) (విష్ణుః) వ్యాపకేశ్వరః ((త్రిషు) త్రివిధేషు, (పదేషు) నామస్థానజన్మాఖ్యేషు, (ఏష్టః) (తేషు) (విశ్వమ్) (భువనమ్) (ఆ) (వివేశ) ఆవిష్టో వ్యాప్తోఽస్తి.॥౪౯॥

అన్వయః :- హే దేవసఖ! యది త్వమత్ర మనసా జగంథ, తర్హి త్వా చితయే పృచ్ఛామి యో విష్ణుర్యేషు త్రిషు పదేష్వేష్టోఽస్తి తేషు వ్యాప్తః సన్ విశ్వం భువనమావివేశ, తం చ పృచ్ఛామి.॥౪౯॥

భావార్థః :- హే విద్వన్! యశ్చేతనః సర్వవ్యాపీ పూజితుం యోగ్యః పరమేశ్వరోఽస్తి తం మహ్యముపదిశ.॥౪౯॥

పదార్థము :- (దేవసఖ) విద్వాంసుల మిత్రుడా! (యది) ఏదేని (త్వమ్) నీవు (అత్ర) ఇచ్చట (మనసా) అంతఃకరణమునుండి (జగన్థ) ప్రాప్తించుచో (త్వా) నిన్ను (చితయే) చైతన్యమునకై (పృచ్ఛామి) అడుగుదును (విష్ణుః) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుడు (యేషు) ఎట్టి ((త్రిషు) మువ్విధములగు (పదేషు) పొందదగిన జన్మ నామ స్థానములందు (ఏష్టః) శ్రేష్ఠముగ ఇష్టుడైయున్నాడో (తేషు) వానియందువ్యాప్తమైన (విశ్వమ్) సంపూర్ణ (భువనమ్) పృథివ్యాదిలోకములందు (ఆ, వివేశ) చక్కగా ప్రవేశించుచుండు పరమాత్మను గూర్చి నిన్ను ప్రశ్నించుచున్నాను. ॥౪౯॥

భావార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! చేతన స్వరూపుడు, సర్వవ్యాపి, పూజ, స్తుతి, ప్రార్థన, ఉపాసనలనొనర్చ యోగ్యుడగు పరమేశ్వరుని గురించి నాకు ఉపదేశించుము. ॥౪౯॥

49. O God, Friend of the learned, I ask for information, if Thou in spirit hast pervaded the universe! Is this created world contained in the three steps in which Vishnu is worshipped?

౧౩౫౬. అపీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథైతేషాముత్తరాణ్యాహ. వీనికి ప్రత్యుత్తరములు.

౧౩౫౬ అపి తేషు త్రిషు పదేష్వస్మి యేషు విశ్వం భువనమా వివేశ।

సద్యః పర్యేమి పృథివీముత ద్యామేకేనాఙ్గేన దివో౽అస్య పృష్ఠమ్ ॥౫౦॥

ప.విః- అపి, తేషు, త్రిషు, పదేషు, అస్మి, యేషు, విశ్వమ్, భువనమ్, ఆవివేశేత్యా+వివేశ, సద్యః, పరి, ఏమి, పృథివీమ్, ఉత, ద్యామ్, ఏకేన, అఙ్గేన, దివః, అస్య, పృష్ఠమ్. ॥౫౦॥

పదార్థః :-(అపి) (తేషు) పూర్వోక్తేషు, (త్రిషు) (పదేషు) ప్రాప్తుం యోగ్యేషు నామస్థానజన్మాఖ్యేషు (అస్మి) (యేషు) (విశ్వమ్) అఖిలమ్ (భువనమ్) జగత్, (ఆవివేశ) సమంతాద్విష్టమస్తి (సద్యః) (పరి) సర్వతః, (ఏమి) ప్రాప్తో౽స్మి. (పృథివీమ్) భూమిమంతరిక్షం వా (ఉత) (ద్యామ్) సర్వప్రకాశమ్ (ఏకేన) (అంగేన) కమనీయేన, (దివః) ప్రకాశమానస్య సూర్యాదిలోకస్య (అస్య) (పృష్ఠమ్) ఆధారమ్. ॥౫౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో జగత్స్రష్టేశ్వరో౽హం యేషు త్రిషు పదేషు విశ్వం భువనమావివేశ తేష్వప్యహం వ్యాప్తో౽స్మి. అస్య దివః పృష్ఠం పృథివీముత ద్యాంచైకేనాంగేన సద్యః పర్యేమి. తం మాం సర్వే యూయ ముపాధ్వమ్. ॥౫౦॥

భావార్థః :-యథా సర్వాన్‌జీవాన్ ప్రతీశ్వర ఉపదిశతి అహం కార్యకారణాత్మకే జగతి వ్యాప్తో౽స్మి, మయా వినైకః పరమాణురప్యవ్యాప్తో నాస్తి. సో౽హం యత్ర జగన్నాస్తి తత్రాప్యనంతస్వరూపేణ పూర్ణో౽స్మి. యదిదం జగదతివిస్తీర్ణం భవంతః పశ్యంతి, తదిదం మత్సన్నిధావేకాణుమాత్రమపి నాస్తీతి తథైవ విద్వాన్ విజ్ఞాపయేత్. ॥౫౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! జగత్తును సృష్టించు ఈశ్వరుడనగు నేను (యేషు) ఎట్టి (త్రిషు) మూడు (పదేషు) ప్రాప్తించుకొనదగిన జన్మ, స్థాన, నామములయందు (విశ్వమ్) సమస్త (భువనమ్) జగత్తు

(ఆవివేశ) అన్నివైపులనుండి ప్రవేశమును పొందుచున్న (తేషు) ఆ జన్మ స్థాన నామములందు (అపి) కూడ నేను వ్యాప్తమై (అస్మి) ఉన్నాను (అస్య) ఈ (దివః) ప్రకాశవంతమగు సూర్యాదిలోకముల (పృష్ఠమ్) ఉపరితలభాగమును (పృథివీమ్) భూమి మరియు అంతరిక్షమును (ఉత) మరియు (ద్యామ్) సమస్త ప్రకాశమును (ఏకేన) ఒకే (అఙ్గేన) పొందదగిన అతిమనోహర వ్యవహారము లేక ప్రదేశముచే (సద్యః) శీఘ్రమే (పరి, ఏమి) అన్నిదిశలనుండి ప్రాప్తించునట్టి నా యుపాసనమే మీరెల్లరను చేయుట యోగ్యము. ॥౫౦॥

భావార్థము :- సమస్త ప్రాణులను గూర్చి పరమేశ్వరు డిట్లుపదేశించుచున్నాడు. ''నేను కార్యకారణాత్మక జగత్తునందంతటను వ్యాప్తమైయున్నాను. నేను లేక ఒక్క పరమాణువుకూడ లేదు''. ఐతే ఎచ్చట ఈ జగత్తు లేదో అచ్చటయును అనంతస్వరూపములచే పరిపూర్ణుడనై యున్నాను. మీరు చూచుచున్నట్టి ఏ అతివిస్తారజగము గలదో ఇది నా యెదుట అణువు మాత్రమైనను గాదు. ఈ విషయము ఇట్లే విద్వాంసులెల్లరును దెలిసికొని, తెలియజెప్పవలెను. ॥౫౦॥

50. I pervade those three steps in which resides the whole of this universe. This Earth and Heaven I encircle in a moment with a part of My might. Even beyond Heaven am I.

౧౩౫౮. కేష్వంత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

అథేశ్వరవిషయే ప్రశ్నానాహ. ఈశ్వరుని గురించి రెండు ప్రశ్నలను చెప్పెను.

౧౩౫౮ కేష్వన్తః పురుష ఆ వివేశ కాన్యన్తః పురుషే అర్పితాని ।

ఏతద్ బ్రహ్మన్నుప వల్హామసి త్వా కిꣳస్విన్నః ప్రతి వోచాస్యత్ర ॥౫౧॥

ప. విః- కేషు, అన్తరిత్యన్తః, పురుషః, ఆ, వివేశ, కాని, అన్తరిత్యన్తః, పురుషే, అర్పితాని, ఏతత్, బ్రహ్మన్, ఉప, వల్హామసి, త్వా, కిమ్, స్విత్, నః, ప్రతి, వోచాసి, అత్ర. ॥౫౧॥

పదార్థః:-(కేషు) (అంతః) మధ్యే, (పురుషః) సర్వత్ర పూర్ణః, (ఆ) (వివేశ) ప్రవిష్టోఽస్తి (కాని) (అంతః) మధ్యే, (పురుషే) (అర్పితాని) స్థాపితాని, (ఏతత్)(బ్రహ్మన్) (బ్రహ్మవిద్విద్వన్, (ఉప) (వల్హామసి) ప్రధానా భవామః (త్వా) త్వామ్, (కిమ్) (స్విత్) (నః) అస్మాన్, (ప్రతి) (వోచాసి) ఉచ్యాః, అత్ర లేటి మధ్యమైకవచనే 'వా ఛందసి సర్వే విధయో భవంతీ' త్యుమాగమః (అత్ర). ॥౫౧॥

అన్వయః:-హే బ్రహ్మన్! కేషు పురుషోఽన్తరావివేశ? కాని పురుషేఽన్తరర్పితాని? యేన వయ ముపవల్హామసి. ఏతత్త్వా త్వాం పృచ్ఛామస్తత్కింస్విదప్యత్ర నః ప్రతివోచాసి. ॥౫౧॥

భావార్థః :- చతుర్వేద విద్విద్వానితరైర్జనైరేవం ప్రష్టవ్యః. హే వేదవిద్విద్వన్! పూర్ణః పరమేశ్వరః కేషు ప్రవిష్టోఽస్తి? కాని చ తదంతర్గతాని సంతి. ఏతత్ పృష్టో భవాన్ యాథార్థ్యేన బ్రవీతు యేన వయం ప్రధానపురుషా భవేమ.॥౫౧॥

పదార్థము :- (బ్రహ్మన్) ఓ వేదవిద్వాంసుడా! (కేషు) వేనియందు (పురుషః) సర్వత్రా పరిపూర్ణుడై యున్న పరమేశ్వరుడు (అన్తః) లోపల (ఆ, వివేశ) ప్రవేశించు చున్నాడో మరియు (కాని) ఎవడు (పురుషే) పూర్ణ ఈశ్వరునియందు (అన్తః) లోపల (అర్పితాని) స్థాపించబడినవో, ఎట్టి జ్ఞానముచే మనము (ఉప, వల్హామసి) ప్రధానులమగుదుమో (ఏతత్) ఇవి (త్వా) మిమ్ము అడుగుచున్నాము (కిం, స్విత్) అది ఏదియో (అత్ర) దీనియందు (నః) మా (ప్రతి) యెడ (వోచాసి) ప్రకటించుడు.॥౫౧॥

భావార్థము :-వేదవిదులగు విద్వాంసులారా! పూర్ణుడగు పరమేశ్వరుడు వేనియందు ప్రవిష్టుడై యున్నాడు? ఆతనియందంతర్గతములై ఏవి కలవు? ఈ విషయము మిమ్ము అడుగుచున్నాము. మే మెట్టి జ్ఞానముతో ఉత్తమ పురుషులము కాగల మని చతుర్వేద పండితునితో ఇతరు లిట్లు ప్రశ్నించి తెలిసికొన వలెను.॥౫౧॥

51. What are the things which God hath entered in? What are the things which God hath contained withing im? This riddle we propose to thee, O knower of the vedas; whereby we become great. Pray tell us what mystery lies in it.

౧౩౫౨.పంచస్వంత ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పూర్వమంత్రోక్తప్రశ్నయోరుత్తరమాహ. పూర్వమంత్రములో నడిగిన ప్రశ్నలకిందు ప్రత్యుత్తరములు.

౧౩౫౨ పఞ్చస్వన్తః పురుషఽఆవివేశ తాన్యన్తః పురుషేఽఅర్పితాని।

ఏతత్త్వాత్ర ప్రతిమన్వానోఽఅస్మి న మాయయా భవస్యుత్తరో మత్॥౫౨॥

ప.విః-పఞ్చస్వితి పఞ్చ+సు, అన్తరిత్యన్తః, పురుషః, ఆ, వివేశ, తాని, అన్తరిత్యన్తః, పురుషే, అర్పితాని, ఏతత్, త్వా, అత్ర, ప్రతిమన్వాన ఇతి ప్రతి+మన్వానః, అస్మి, న, మాయయా, భవసి, ఉత్తరఇత్యుత్+ తరః, మత్. ॥౫౨॥

పదార్థః :-(పంచసు) భూతేషు తన్మాత్రాసు వా (అంతః) (పురుషః) పూర్ణః పరమాత్మా, (ఆ)(వివేశ) స్వవ్యాప్త్యాఽవిష్టోఽస్తి (తాని) భూతాని తన్మాత్రాణి వా (అంతః) మధ్యే (పురుషే) పూర్ణే పరమాత్మని, (అర్పితాని) స్థాపితాని, (ఏతత్) (త్వా) త్వామ్, (అత్ర)

(ప్రతిమన్వానః) ప్రత్యక్షేణ విజానన్; (అస్మి) (న) (మాయయా) ప్రజ్ఞయా. మాయేతి ప్రజ్ఞానా...నిఘం.3,౨.(భవసి) (ఉత్తరః) ఉత్కృష్టం తారయతి సమాదధాతి సః (మత్) మమ సకాశాత్.॥౫౨॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసో! పంచస్వంతః పురుష ఆ వివేశ. తాని పురుషేఽన్తరర్పితాని. ఏతదత్ర త్వా ప్రతిమన్వానోఽహం సమాధాతాఽస్మి యది మాయయా యుక్తస్త్వం భవసి తర్హి మదుత్తరః సమాధాతా కశ్చిన్నాస్తీతి విజానీహి. ॥౫౨॥

భావార్థః :-పరమేశ్వర ఉపదిశతి. హే మనుష్యాః! మదుత్తరః కోఽపి నాస్తి. అహమేవ సర్వేషామాధారః సర్వమభివ్యాప్య ధరామి. మయి వ్యాప్తే సర్వాణి వస్తూని స్వస్వనియమే స్థితాని సంతి. హే సర్వోత్తమా యోగినో విద్వాంసో భవంతో మమేదం విజ్ఞానం విజ్ఞాపయత.॥౫౨॥

పదార్థము :-తెలిసికొన నిచ్ఛగల ముముక్షువా! (పఞ్చసు) పంచమహాభూతములు మరియు వాని సూక్ష్మ తన్మాత్రలందు (అన్తః) లోపల (పురుషః) పరిపూర్ణుడగు పరమాత్మ (ఆ,వివేశ) తన వ్యాప్తిద్వారా ఉత్తమరీతిలో ప్రాప్తించుచున్నాడు (తాని) ఆ పంచభూతములు, వాని తన్మాత్రలు (పురుషే) పరిపూర్ణ పరమాత్మ (అన్తః) లోపల (అర్పితాని) స్థాపితములై యున్నవి (ఏతత్) ఇవి (అత్ర) ఈ జగత్తునందు (త్వా) నీకు (ప్రతిమన్వానః) ప్రత్యక్షముగ నెరుగుచు సమాధానము (అస్మి) చేయుచున్నాను (మాయయా) శ్రేష్ఠ బుద్ధితో గూడిన నీవు (భవసి) అగుదువేని (మత్) నా కంటే (ఉత్తరః) ఉత్తమముగ సమాధాన పరచువాడెవ్వడును (న) లేడని నీ వెరుగుము. ॥౫౨॥

భావార్థము :-పరమేశ్వరుడిట్లుపదేశించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! నా కన్న పైన ఎవ్వడును లేడు. నేను సర్వమున కాధారమై సర్వమునందు వ్యాప్తమై యుండి సర్వమును ధారణమొనర్చి యున్నాను. నేను వ్యాప్తుడనై యున్నందుననే సకల పదార్థములు తమ తమ నియమములందు స్థిరమై యున్నవి. సర్వోత్తములగు విద్వాంసులారా! యోగిపుంగవులారా! మీరు ఈ నా విజ్ఞానమును ప్రకటపరచుడు. ॥౫౨॥

52. Within five things hath God found entrane. These things hath God within Him established. O questioner, this is the thought which I return in answer. Though thou art wise, yet thou art not my superior in wisdom.

౧౩౫౯.కాస్విదిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ప్రష్టా దేవతా, అనుష్టుప్, ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మరల ప్రశ్నలు.

౧౩౫౯ కా స్విదాసీత్పూర్వచిత్తిః కిꣳస్విదాసీద్ బృహద్వయః ।

కా స్విదాసీత్పిలిప్పిలా కా స్విదాసీత్ పిశఙ్గిలా॥౫౩॥

ప.వి:- కా, స్వి॒త్, ఆ॒సీ॒త్, పూ॒ర్వచి॑త్తి॒రితి॑ పూ॒ర్వ+చి॑త్తిః, కిమ్, స్వి॒త్, ఆ॒సీ॒త్, బృ॒హత్, వయః, కా, స్వి॒త్, ఆ॒సీ॒త్, పి॒లి॒ప్పి॒లా, కా, స్వి॒త్, ఆ॒సీ॒త్, పి॒శ॒ఙ్గి॒లా. ॥౫౩॥

పదార్థః:-(కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పూర్వచిత్తిః) పూర్వస్మిన్ననాదౌ సంచయనాఖ్యా (కిమ్) (స్విత్) (ఆసీత్) (బృహత్) మహత్, (వయః) ప్రజననాత్మకమ్, (కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పిలిప్పిలా) ఆర్ద్రీభూతా (కా) (స్విత్) (ఆసీత్) (పిశంగిలా) అవయవాంతః కర్త్రీ. ॥౫౩॥

అన్వయః:-హే విద్వన్నత్ర జగతి కా స్విత్ పూర్వచిత్తిరాసీత్? కిం స్విద్ బృహద్వయ ఆసీత్? కాస్విత్ పిలిప్పిలా ఆసీత్? కాస్విత్ పిశంగిలా ఆసీదితి భవంతం పృచ్ఛామి. ॥౫౩॥

భావార్థః:-అత్ర చత్వారః ప్రశ్నాస్తేషాం సమాధానాని పరస్మిన్మంత్రే ద్రష్టవ్యాని. ॥౫౩॥

పదార్థము:-ఓ విద్వాంసుడా! ఈ ప్రపంచమునందు (కా, స్విత్) ఎయ్యది (పూర్వచిత్తిః) పూర్వము అనాది కాలమున సంచితమగునదై (కిం, స్విత్) ఏది (బృహత్) గొప్ప (వయః) ఉత్పన్న స్వరూపమై (ఆసీత్) ఉన్నది? (కా,స్విత్) ఏది (పిలిప్పిలా) బురదగా, మెత్తగా (ఆసీత్) ఉన్నది? మరియు (కా,స్విత్) ఎయ్యది (పిశఙ్గిలా) అవయవములను లోపలికి దీసికొనునది [మింగునది] (ఆసీత్) ఐ యున్నది? ఇట్లని నే నడుగుచున్నాను. ॥౫౩॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రములో నాల్గు ప్రశ్నలు గలవు. వీని సమాధానములు దిగువ మంత్రమున విషదపరచబడినవి. ॥౫౩॥

53. O learned person, I aks of thee.

What is accumulated in time without beginning? What is the great source of creation? What is the majestic thing?

What absorbs the bodies!.

౧౩౬౦. ద్యౌరాసీదిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, సమాధాతా దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః, స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరములు.

౧౩౬౦ ద్యౌరా॑సీత్పూ॒ర్వచి॑త్తి॒రశ్వ॑ ఆసీద్ బృ॒హద్వయః॑।

అవి॑రాసీత్పిలి॒ప్పి॒లా రాత్రి॑రాసీత్పిశ॒ఙ్గి॒లా॥౫౪॥

ప.వి:- ద్యౌః, ఆసీత్,పూర్వచిత్తిరితి పూర్వ+చిత్తిః, అశ్వః, ఆసీత్, బృహత్, వయః, అవిః, ఆసీత్, పిలిప్పిలా, రాత్రిః, ఆసీత్, పిశఙ్గిలా.॥౫౪॥

పదార్థః :- (ద్యౌః) విద్యుత్, (ఆసీత్)(పూర్వచిత్తిః)ప్రథమం చయనమ్, (అశ్వః) మహత్తత్త్వమ్, (ఆసీత్) (బృహత్) మహత్, (వయః)ప్రజననాత్మకమ్, (అవిః) రక్షికా ప్రకృతిః, (ఆసీత్), (పిలిప్పిలా) (రాత్రిః) రాత్రివద్వర్తమానః ప్రలయః (ఆసీత్) (పిశంగిలా) సర్వేషామవయవానాం నిగలికా.॥౫౪॥

అన్వయః :- హేజిజ్ఞాసో! ద్యౌః పూర్వచిత్తిరాసీదశ్వో బృహద్వయ ఆసీదవిః పిలిప్పిలాఽఽసీద్రాత్రిః పిశంగిలాఽఽసీదితి త్వం విజానీహి.॥౫౪॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యాఽతీవసూక్ష్మా విద్యుత్సా ప్రథమా పరిణతిర్మహదాఖ్యం ద్వితీయా పరిణతిః, ప్రకృతిరమ్మూలకారణపరిణతిః, ప్రలయః సర్వస్యస్థూలవినాశకోఽస్తీతి విజానీత. ॥౫౪॥

పదార్థము :-జిజ్ఞాసువులగు మానవులారా! (ద్యౌః) విద్యుత్తు (పూర్వచిత్తిః) మొట్టమొదటసంచయమై (ఆసిత్) ఉన్నది (అశ్వః) మహత్తత్త్వము (బృహత్) గొప్ప (వయః) ఉత్పత్తి స్వరూపమై (ఆసీత్) ఉన్నది (అవిః) రక్షణ యొనర్చు ప్రకృతి (పిలిప్పిలా) మృదువైన బురదయై (ఆసీత్) ఉన్నది (రాత్రిః) రాత్రివలె నుండు ప్రళయము (పిశఙ్గిలా) సర్వావయవములను మ్రింగివేయునట్టిదై (ఆసీత్) ఉన్నది. అని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౫౪॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! అతి సూక్ష్మమైన విద్యుత్తు మొదటి పరిణామమై యున్నది. మహత్తత్త్వరూపము ద్వితీయ పరిణామము. ఇక ప్రకృతి సర్వమునకు మూలకారణము, పరిణామరహితమై యున్నది. ప్రళయము సమస్త స్థూలజగత్తుకు వినాశరూపమై యున్నదని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౫౪॥

54. O questioner, know that, lightning is accumulated in the beginning. Intellect is the source of creation. Matter is the majestic thing. Dissolution absorbs all bodies!.

౧౩౬౧.కా ఈమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రష్టా దేవతా, అనుష్టుప్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱల ప్రశ్నలను చెప్పుచున్నాడు.

౧౩౬౧ కాఽఈమరే పిశఙ్గిలా కాఽఈం కురుపిశఙ్గిలా।

కాఽఈమాస్కన్దమర్షతి కాఽఈం పన్థాం విసర్పతి ॥౫౫॥

ప.వి:- కా, ఈమ్, అరే, పిశంగిలా, కా, ఈమ్, కురుపిశంగిలేతి కురు+పిశఙ్గిలా, కః, ఈమ్, ఆస్కందమిత్యా+స్కందమ్, అర్షతి, కః, ఈమ్, పన్థామ్, వి, సర్పతి.॥౫౫॥

పదార్థః :-(కా) (ఈమ్) సముచ్చయే, (అరే) నీచసంబోధనే, (పిశంగిలా) రూపావరణకారిణీ (కా) (ఈమ్) (కురుపిశంగిలా) (కః) (ఈమ్) (ఆస్కందమ్) (అర్షతి) ప్రాప్నోతి (కః) (ఈమ్) ఉదకస్య, (పంథామ్) మార్గమ్, (వి) (సర్పతి).॥౫౫॥

అన్వయః:-అరే స్త్రీ కా ఈం పిశంగిలా? కా ఈం కురుపిశంగిలా? క ఈమాస్కంద మర్షతి? క ఈం పంథాం విసర్పతీతి సమాధేహి. ॥౫౫॥

భావార్థః :- కేన రూపమావ్రియతే? కేన కృష్యాదిర్నశ్యతే? కః శీఘ్రం ధావతి? కశ్చ మార్గే ప్రసరతీతి చత్వారః ప్రశ్నాస్తేషాముత్తరాణి పరస్మిన్మంత్రే వేదితవ్యాని. ॥౫౫॥

పదార్థము :-(అరే) ఓ విదుషీమణీ! (కా, ఈమ్) ఎయ్యది మాటిమాటికి (పిశఙ్గిలా) రూపమును ఆవరణమొనర్చు [కప్పుకొను]నది (కా, ఈమ్) ఎయ్యది మాటిమాటికి (కురుపిశఙ్గిలా) యవలు మున్నగు అన్నముల అవయవములను మ్రింగునది (కః, ఈమ్) ఎయ్యది మాటి మాటికి (ఆస్కన్దమ్) దూరదూరపు నడకను (అర్షతి) పొందును. మరియు (కః) ఎయ్యది (ఈమ్) జలముల (పన్థామ్) మార్గమున (వి, సర్పతి) విశేషముగ వ్యాప్తమై నడచుచున్నది? ॥౫౫॥

భావార్థము :-ఎద్దానిచే రూపమునకు ఆవరణము మరియు దేనిచే పైరుపంటలకు నష్టము సంభవించుచున్నది? ఎయ్యది శీఘ్రముగ పరుగిడి పోవుచున్నది? మరియు నేది వ్యాపించునది యను నాల్గు ప్రశ్నలకు దిగువమంత్రమునందు సమాధానములు గలవు. ॥౫౫॥

55. O learned persons! what appears and disappears again and again? Who eats the corn-fields again and again? What movew with rapid spring and bounds again and again? What glides and winds along the path of water?

౧౩౬౭. అజేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః సమాధాతా దేవతా, స్వరాడుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్రములోని ప్రశ్నలకు సమాధానములు.

౧౩౬౭ అజారే పిశఙ్గిలా శ్వావిత్కురుపిశఙ్గిలా।

శశ౭ ఆస్కన్దమర్షత్యహిః పన్థాం వి సర్పతి ॥౫౬॥

ప.వి:- అజా, అరే, పిశఙ్గిలా, శ్వావిత్, శ్వావిదితి శ్వా+విత్, కురుపిశఙ్గిలేతి కురు+పిశ ఙ్గిలా, శశః, ఆస్కన్దమిత్యా+స్కన్దమ్, అర్షతి, అహిః, పన్థామ్, వి, సర్పతి.॥౫౬॥

పదార్థః :-(అజా)జన్మరహితా ప్రకృతిః, (అరే) సంబోధనే, (పిశంగిలా) (శ్వావిత్) పశువిశేష ఇవ. (కురుపిశంగిలా) కురోః కృతస్య కృష్యాదేః పిశాన్యంగాని గిలతి సా, (శశః) పశువిశేష ఇవ వాయుః (ఆస్కన్దమ్) సమన్తాదుల్లృత్య గమనమ్ (అర్షతి) ప్రాప్నోతి (అహిః) మేఘః, (పంథామ్)పంథానమ్, (వి,సర్పతి) వివిధతయా గచ్ఛతి. ॥౫౬॥

అన్వయః:-అరే మనుష్యాః! అజా పిశఙ్గిలా శ్వావిత్కురుపిశంగిలాఽస్తి, శశ ఆస్కంద మర్షత్యహిః, పంథాం విసర్పతీతి విజానీత. ॥౫౬॥

భావార్థః:-హేమనుష్యాః! యాఽజా ప్రకృతిః సర్వకార్యప్రలయాధికారిణీ కార్య కారణాఖ్యా స్వకార్యం స్వస్మిన్ ప్రలాపయతి. యా సేధా కృష్యాదికం వినాశయతి యో వాయుః శశ ఇవ గచ్ఛన్ సర్వం శోషయతి, యో మేఘః సర్పఇవ గచ్ఛతి తాన్ విజానీత.॥౫౬॥

పదార్థము :-(అరే) ఓ మానవులారా! (అజా) జన్మరహితమగు ప్రకృతి (పిశఙ్గిలా) విశ్వముయొక్క రూపమును ప్రళయకాలమందు మింగివేయునది (శ్వావిత్) ఏదుపంది (కురుపిశఙ్గిలా) సిద్ధపరచబడిన పైరు పంటల అంగములను నష్టపరచును. (శశః) చెవులపిల్లి [కుందేలు] వలె వేగయుక్తముగ పంటలు మున్నగు వానియందు కరకరలాడించు వాయువు (ఆస్కన్దమ్) బాగుగా గంతులు వేయుచు, అనగా ఒకదాని నుండి రెండవ పదార్థమును శీఘ్రముగ (అర్షతి) పొందుచున్నది. మరియు (అహిః) మేఘము (పన్థామ్) మార్గమునందు (వి, సర్పతి) వివిధ ప్రకారములుగ పోవుచున్నది. దీనిని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౫౬॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! ఏ ప్రకృతి సమస్త కార్యరూప జగమును ప్రళయమొనర్చి, కార్యకారణరూపమగు తన కార్యమును తనయందు లయమొనర్చు కొనునదైయున్నదో, ఏ యేదుపంది పైరు పంటలు మున్నగు వానిని వినాశపరచుచుండునో, ఏ వాయువు కుందేలు వలె వేగముగావీచుచు సర్వమును శుష్కింపజేయునో, మరియు ఏ మేఘము సర్పమువలె భూమిపై ప్రాకుచు పోవునో, ఆ యన్నిటిని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౫౬॥

56. O questioner know, that eternal matter resolves the world in itself at the time of dissolution, Porcupine destroys the corn-fields. Like hare, the air moves with leaps and bounds. Cloud creeps winding on the path.

౧౩౬౩.కత్యస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః. ప్రష్టా దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱల ప్రశ్నలు.

౧౩౬౩ కత్యస్య విష్ఠాః కత్యక్షరాణి కతి హోమాసః కతిధా సమిద్ధః। యజ్ఞస్య
త్వా విదథా పృచ్ఛమత్ర కతి హోతారఽ ఋతుశో యజన్తి ॥౫౭॥

ప.వి:- కతి, అస్య, విష్ఠాః, విష్ఠా ఇతి వి+స్థాః, కతి, అక్షరాణి, కతి, హోమాసః, కతిధా, సమిద్ధ ఇతి సమ్+ ఇద్ధః, యజ్ఞస్య, త్వా, విదథా, పృచ్ఛమ్, అత్ర, కతి, హోతారః, ఋతుశ ఇత్యృతుఽశః, యజన్తి.॥౫౭॥

పదార్థః :-(కతి) (అస్య)(విష్ఠాః)విశేషేణ తిష్ఠతి యజ్ఞో యాసు తాః (కతి) (అక్షరాణి) ఉదకాని. అక్షరమిత్యుదక నా...నిఘం.౧. ౧౨. (కతి) (హోమాసః) దానాఽఽదానాని, (కతిధా) కతిప్రకారైః, (సమిద్ధః) జ్ఞానాదిప్రకాశకాః సమిద్రూపాః. అత్ర ఛాందసో వర్ణాగమస్తేన ధస్య ద్విత్వం సంపన్నమ్ (యజ్ఞస్య) సంయోగాదుత్పన్నస్య జగతః (త్వా) త్వామ్, (విదథా) విజ్ఞానాని, (పృచ్ఛమ్) పృచ్ఛామి, (అత్ర) (కతి) (హోతారః) (ఋతుశః) ఋతువృతుం ప్రతి, (యజంతి) సంగచ్ఛంతే.॥౫౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నస్య యజ్ఞస్య కతి విష్ఠాః? కత్యక్షరాణి? కతి హోమాసః? కతిధా సమిద్ధః? కతి హోతార ఋతుశో యజంతీత్యత్ర విషయే విదథా త్వాఽహం పృచ్ఛమ్. ॥౫౭॥

భావార్థః :-ఇదం జగత్ క్వతిష్ఠతి? కత్యస్య నిర్మాణసాధనాని? కతి వ్యాపారయోగ్యాని కతివిధం జ్ఞానాది ప్రకాశకం? కతి వ్యవహర్తార ఇతి పంచ ప్రశ్నాస్తేషాముత్తరాణ్యుత్తరత్ర వేద్యాని. ॥౫౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (అస్య) ఈ (యజ్ఞస్య) సంయోగముద్వారా ఉత్పన్నమైన జగద్రూప యజ్ఞమునకు (కతి) ఎన్ని (విష్ఠాః) విశేషించి ప్రపంచరూప యజ్ఞము ఎద్దానియందు స్థిరమై (కతి) ఎన్ని (అక్షరాణి) జలము మున్నగు సాధనములు (కతి) ఎన్ని (హోమాసః) ఇచ్చిపుచ్చుకొనదగిన పదార్థములు (కతిధా) ఎన్నివిధములుగ (సమిద్ధః) జ్ఞానము మున్నగువాని ప్రకాశక పదార్థముల సమిధరూపము (కతి) ఎన్ని (హోతారః) హోత, అనగా ఇచ్చి పుచ్చుకొను మున్నగు వ్యవహారములకర్త (ఋతుశః) వసంతము మున్నగు ప్రతిఋతువునందును (యజన్తి) సంగతమొనర్చుచున్నారో, ఈ విధముగ (అత్ర) ఈ విషయమునందు (విదథా) విజ్ఞానములను (త్వా) నిన్ను నేను (పృచ్ఛమ్) ప్రశ్నించుచున్నాను. ॥౫౭॥

భావార్థము :-ఈ జగము ఎచ్చట స్థిరమై యున్నది? దీనియుత్పత్తి సాధనము లెన్ని? వ్యవహారయోగ్యవస్తువు లెన్ని? జ్ఞానాదుల ప్రకాశక వస్తువు లెన్నివిధములు? వ్యవహరించువారెందరు? ఈ యైదు ప్రశ్నల సమాధానములు తరువాయి మంత్రమున నున్నవి. ॥౫౭॥

57. Hom many supports hath this world got? How many are the means of its creation? Ho many things are worthy bartering? How many things kindle knowledge? How many Hotas worship due season? O learned fellow, here I ask thee of the knowledge of these subjects!

౧౩౬౪.షడస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సమిధా దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్ర కథిత ప్రశ్నలకు ప్రత్యుత్తరము.

౧౩౬౪ షడస్య విష్ఠాః శతమక్షరాణ్యశీతిర్హోమాః సమిధో హ తిస్రః।

యజ్ఞస్య తే విదథా ప్ర బ్రవీమి సప్త హోతార ఋతుశో యజన్తి ॥౫౮॥

ప.విః- షట్, అస్య, విష్ఠాః, విష్ఠా ఇతి వి+స్థాః, శతమ్, అక్షరాణి, అశీతిః, హోమాః, సమిధ ఇతి సమ్+ ఇధః, హ, తిస్రః, యజ్ఞస్య, తే, విదథా, ప్ర బ్రవీమి, సప్త, హోతారః, ఋతుశ ఇతి ఋతు+శః యజన్తి.॥౫౮॥

పదార్థః :-(షట్) ఋతవః,(అస్య) (విష్ఠాః) (శతమ్) (అక్షరాణి) ఉదకాని,(అశీతిః) ఉపలక్షణ మేతదసంఖ్యస్య, (హోమాః) (సమిధః) సమిధ్యతే, ప్రదీప్యతే జ్ఞానం యాభిస్తాః, (హ) కిల, (తిస్రః) (యజ్ఞస్య) (తే) తుభ్యమ్, (విదథా) (విజ్ఞానాని), (ప్ర) ప్రకర్షేణ, (బ్రవీమి) (సప్త) పంచ ప్రాణా మన ఆత్మా చ, (హోతారః)దాతార ఆదాతారః, (ఋతుశః) (యజంతి). ॥౫౮॥

అన్వయః :-హే జిజ్ఞాసవోఽస్య యజ్ఞస్య షడ్ విష్ఠాః శతమక్షరాణ్యశీతిర్హోమాస్తిస్రో హ సమిధః సప్త హోతార ఋతుశో యజంతి తస్య విదథా తేఽహం ప్రబ్రవీమి.॥౫౮॥

భావార్థః :-హే జ్ఞానమీప్సవో జనాః యస్మిన్ యజ్ఞే షడ్ ఋతవః స్థితిసాధకా అసంఖ్యాని జలాదీని వస్తూని వ్యవహారసాధకాని బహవో వ్యవహారయోగ్యాః పదార్థాః సర్వే(ప్రాణ్య)ప్రాణినో హోత్రాదయః సంగచ్ఛంతే యత్ర చ జ్ఞానాదిప్రకాశికాః త్రివిధా విద్యాః సంతి తం యజ్ఞం యూయం విజానీత.॥౫౮॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువులారా! (అస్య) ఈ (యజ్ఞస్య) సంగతజగమునందు (షట్) ఆరు ఋతువులు (విష్ఠాః) విశేష స్థితికి ఆధారములు (శతమ్) అసంఖ్యాక (అక్షరాణి) జలాదుల ఉత్పత్తుల సాధనములు (అశీతిః) అసంఖ్యాత (హోమాః) ఇచ్చి పుచ్చుకొనదగిన వస్తువులు (తిస్రః) ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవికములగు మూడు (హ) ప్రసిద్ధమగు (సమిధః) జ్ఞానాదుల ప్రకాశకమగు విద్యలు (సప్త) పంచప్రాణములు, మనస్సు, ఆత్మ లను ఏడు (హోతారః) ఇచ్చి పుచ్చుకొను మున్నగువ్యవహారముల కర్తలు (ఋతుశః) వసంతము మున్నగు ఋతువులందును (యజన్తి) సంగతమగునట్టి జగముయొక్క (విదథా) విజ్ఞానములను (తే) నీకొరకు నేను (ప్రబ్రవీమి) చెప్పుచున్నాను. ॥౫౮॥

భావార్థము :- జ్ఞానము నపేక్షించు జిజ్ఞాసువులారా! జగద్రూపయజ్ఞమునందు స్థితికి సాధకములగు ఆరుఋతువులు, అసంఖ్యాకములగు జలాదివస్తువులు, వ్యవహారసాధకములగు వస్తువులు, వ్యవహారయోగ్య పదార్థములు, సకలప్రాణులు, అప్రాణులు మరియు హోతలు మున్నగువారు ఎట్లు సంగతులగుచున్నారో మరియు దేనియందు జ్ఞానము మున్నగువానిని ప్రకాశపరచు ముద్విధములగు విద్యలు గలవో అట్టి యజ్ఞమును మీరెల్లరును తెలిసికొనుడు. ॥౫౮॥

58. This world has got six seasons as its supports. Hundreds of things like water etc. are the means of its creation. Countless things are worth using and bartering. Three things kindle knowledge. Seven Hotas perform yajna in due season.

O questioner I explain to thee these different topics of knowledge!.

౧౩౬౯. కో౽అస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రష్టా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మఱల ప్రశ్నల నడుగుచున్నాడు.

౧౩౬౯ కో౽అస్య వేద భువనస్య నాభిం కో ద్యావాపృథివీ౽అన్తరిక్షమ్ ।
కః సూర్యస్య వేద బృహతో జనిత్రం కో వేద చన్ద్రమసం యతోజాః ॥౫౯॥

ప. విః- కః, అస్య, వేద, భువనస్య, నాభిమ్, కః, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, అన్తరిక్షమ్, కః, సూర్యస్య, వేద, బృహతః, జనిత్రమ్, కః, వేద, చన్ద్రమసమ్, యతోజా ఇతి యతః+జాః. ॥౫౯॥

పదార్థః :-(కః) (అస్య) (వేద) జానాతి, (భువనస్య) సర్వాధికరణస్య సంసారస్య, (నాభిమ్) మధ్యమాంగం బంధనస్థానం,(కః) (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ, (అంతరిక్షమ్)

ఆకాశమ్, (కః) (సూర్యస్య) సవితృమండలస్య (వేద) జానాతి, (బృహతః) మహతః, (జనిత్రమ్) కారణం జనకం వా (కః) (వేద) (చంద్రమసమ్) చంద్రలోకమ్, (యతోజాః) యస్మాజ్జాతః.॥౫౯॥

అన్వయః :- హే విద్వన్నస్య భువనస్య నాభిం కో వేద? కో ద్యావాపృథివీ అంతరిక్షం వేద? కో బృహతః సూర్యస్య జనిత్రం వేద? యో యతోజాస్తం చంద్రమసం చ కో వేదేతి సమాధేహి.॥౫౯॥

భావార్థః :- అస్య జగతో ధారకం బంధనం, భూమిసూర్యాంతరిక్షాణి మహతః సూర్యస్య కారణం యస్మాదుత్పన్నశ్చంద్రస్తం చ కో వేదేతి చతుర్ణాం ప్రశ్నానాముత్తరాణి పరస్మిన్మంత్రే సంతీతి వేదితవ్యమ్. ॥౫౯॥

పదార్థము :- విద్వాంసుడా! (అస్య, భువనస్య) సర్వమునకు ఆధారభూతమగు ఈ జగత్తుయొక్క (నాభిమ్) బంధనస్థానమగు మధ్యభాగమును (కః) ఎవడు (వేద) ఎరుగును (కః) ఎవడు (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు మరియు పృథివి (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును ఎరుగుచున్నాడు? (కః) ఎవడు (బృహతః) గొప్పదగు (సూర్యస్య) సూర్యమండలమునకు (జనిత్రమ్) ఉపాదానము లేక నిమిత్తకారణమును (వేద) ఎరుగుచున్నాడు మరియు నెవడు (యతోజాః) ఎద్దానినుండి ఉత్పన్నమైనాడో అట్టి చంద్రుని ఉత్పాదకుని మరియు (చంద్రమసమ్) చంద్రలోకమును (కః) ఎవడు (వేద) ఎరుగునో వీని సమాధానములు చెప్పుడు. ॥౫౯॥

భావార్థము :- ఈ జగత్తుయొక్క ధారణకర్త, బంధనము, భూమి, సూర్యుడు, అంతరిక్షములు, మహాస్ సూర్యుని కారణము, చంద్రు డెద్దానిచే నుత్పన్నమైనాడో, దానిని ఎవ్వరెరుగుదురు? ఈ నాల్గు ప్రశ్నల సమాధానములు దిగువ మంత్రమందున్నవి. ॥౫౯॥

59. Who knoweth the paramount lord of this world?

Who knoweth the Heaven, the Earth, and the wide space between them!.

Who knoweth the creator of the mighty Sun? Who knoweth the Moon, and whence she was generated?

౧౩౬౬.వేదాహమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సమాధాతా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్రోక్త ప్రశ్నలకు సమాధానములు.

౧౩౬౬ వేదాహమస్య భువనస్య నాభిం వేద ద్యావాపృథివీఽ అన్తరిక్షమ్।

వేద సూర్యస్య బృహతో జనిత్రమథో వేద చన్ద్రమసం యతోజాః॥౬౦॥

ప.వి:- వేద, అహమ్, అస్య, భువనస్య, నాభిమ్, వేద, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావా+పృథివీ, అంతరిక్షమ్, వేద, సూర్యస్య, బృహతః, జనిత్రమ్, అథో ఇత్యథో, వేద, చంద్రమసమ్, యతోజా ఇతి యతః+జాః.॥౬౦॥

పదార్థః:-(వేద) (అహమ్) (అస్య) (భువనస్య) నాభిమ్ బంధనమ్. (వేద) (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశాప్రకాశౌ లోకసమూహౌ (అంతరిక్షమ్) ఆకాశమ్, (వేద) సూర్యస్య (బృహతః) బృహత్పరిమాణ యుక్తస్య. (జనిత్రమ్) (అథో) (వేద) (చంద్రమసమ్) (యతోజాః).॥౬౦॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసోఽస్య భువనస్య నాభిమహం వేద ద్యావాపృథివీ అంతరిక్షం వేద బృహతః సూర్యస్య జనిత్రం వేద. అథో యతోజాస్తం చంద్రమసఞ్చాహం వేద.॥౬౦॥

భావార్థః:- విద్వాన్ బ్రూయాత్ - దేహే జిజ్ఞాసదోఽస్య జగతో బంధనస్థితికారణం, లోకత్రయస్య కారణం, సూర్యాచంద్రమసోశ్చోపాదాననిమిత్తే ఏతత్సర్వమహం జానామి బ్రహ్మైవాస్య సర్వస్య నిమిత్తం కారణం ప్రకృతిశ్చోపాదానమితి ॥౬౦॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువా! (అస్య) ఈ (భువనస్య) సర్వమున కధికరణమగు జగత్తుయొక్క (నాభిమ్) బంధనస్థానమగు కారణరూప మధ్యభాగమగు పరబ్రహ్మను (అహమ్) నేను (వేద) ఎరుగుచున్నాను. (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశక మరియు అప్రకాశక లోకసమూహములను మరియు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశమును గూడ (వేద) నే నెరుగుదును (బృహతః) గొప్ప (సూర్యస్య) సూర్యలోకముయొక్క (జనిత్రమ్) ఉపాదాన తైజసకారణము మరియు నిమిత్తకారణమగు బ్రహ్మను (వేద) నే నెరుగుదును (అథో) దీనితరువాత (యతోజాః) ఏ పరమాత్మనుండి ఏ చంద్రు డుదయించెనో, అట్టి పరమాత్మను మరియు (చన్ద్రమసమ్) చంద్రునికూడ (వేద) నే నెరుగుచున్నాను. ॥౬౦॥

భావార్థము :-ఓ జిజ్ఞాసూ! ఈ జగత్తుయొక్క బంధనము, అనగా స్థితికి కారణము, ప్రకాశితములు, అప్రకాశితములు, మధ్యస్థమగు ఆకాశములను నీ మూడులోకములకు కారణము, సూర్య చంద్రులకు ఉపాదానము మరియు నిమిత్త కారణములను ఈ యన్నిటిని నే నెరుగుదును. పరబ్రహ్మయే ఈ సమస్తమునకు నిమిత్తకారణము. మరియు ప్రకృతియే ఉపాదాన కారణమై యున్నదని విద్వాంసులు సమాధాన పరచ వలయును.॥౬౦॥

60. O questioner I know the paramount Lord of this world. I know the Heaven, the Earth, and the wide space between them. I know the efficient and physical causes of the mighty Sun. I know the Moon, and her Creator!.

౧౩౬౭. పృచ్ఛామీత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః, ప్రష్టా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః ప్రశ్నానాహ. మరల ప్రశ్నల వేయుచున్నాడు.

౧౩౬౭ పృచ్ఛామి త్వా పరమన్తం పృథివ్యాః పృచ్ఛామి యత్ర భువనస్య నాభిః।

పృచ్ఛామి త్వా వృష్ణోఽఅశ్వస్య రేతః పృచ్ఛామి వాచః పరమం వ్యోమ॥౬౧॥

ప.విః-పృచ్ఛామి, త్వా, పరమ్, అంతమ్, పృథివ్యాః, పృచ్ఛామి, యత్ర, భువనస్య, నాభిః, పృచ్ఛామి, త్వా, వృష్ణః, అశ్వస్య, రేతః, పృచ్ఛామి, వాచః, పరమమ్, వ్యోమేతి వి+ఓమ.॥౬౧॥

పదార్థః :- (పృచ్ఛామి) (త్వా) త్వామ్, (పరమ్) పరభాగస్థమ్.(అంతమ్) సీమానమ్, (పృథివ్యాః) (పృచ్ఛామి) (యత్ర) (భువనస్య) (నాభిః)మధ్యాకర్షణేన బంధకమ్, (పృచ్ఛామి) (త్వా)త్వామ్, (వృష్ణః) సేచకస్య, (అశ్వస్య) బలవతః, (రేతః) వీర్యమ్, (పృచ్ఛామి) (వాచః) వాణ్యాః (పరమమ్) ప్రకృష్టమ్ (వ్యోమ) ఆకాశరూపం స్థానమ్.॥౬౧॥

అన్వయః:-హే విద్వన్నహం త్వా త్వాం పృథివ్యా అంతం పరం పృచ్ఛామి యత్ర భువనస్య నాభిరస్తి తం పృచ్ఛామి, యద్ వృష్ణోఽశ్వస్య రేతోఽస్తి తత్ పృచ్ఛామి, వాచః పరమం వ్యోమ త్వా పృచ్ఛామీతి వదోత్తరాణి. ॥౬౧॥

భావార్థః:-పృథివ్యాః సీమా, లోకస్యాకర్షణేన బంధనం, బలినో జనస్య పరాక్రమో వాక్ పారగశ్చ కోఽస్తీత్యేతేషాం ప్రశ్నానాముత్తరాణి పరస్మిన్ మంత్రే వేదితవ్యాని. ॥౬౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నేను (త్వా) నిన్ను (పృథివ్యాః) పృథివియొక్క (అన్తమ్, పరమ్) పరభాగావధిని (పృచ్ఛామి) అడుగు చున్నాను (యత్ర) ఎచ్చట నీ (భవనస్య) లోకముయొక్క (నాభిః) మధ్యనుండి లాగుచు బంధించుచున్నదానిని (పృచ్ఛామి) అడుగు చున్నాను. (వృష్ణః) సేచన మొనర్చి [వర్షంపజేసి]న (అశ్వస్య) పరాక్రమశాలియొక్క (రేతః) పరాక్రమమును గూర్చి (పృచ్ఛామి) అడుగుచున్నాను. మరియు (వాచః) ముప్విధములగు వేదరూపవాణియొక్క (పరమమ్) ఉత్తమమగు (వ్యోమ) ఆకాశరూప స్థానమునుగూర్చి (త్వా) నిన్ను (పృచ్ఛామి) అడుగుచున్నాను [దయతో సమాధాన పరచుడు].॥౬౧॥

భావార్థము :-పృథివియొక్క సీమ [సరిహద్దు] ఏది? జగత్తును ఆకర్షణముద్వారా బంధించి బంధించునదేది? బలశాలియొక్క పరాక్రమము మరియు వాణియొక్క పారగతుడు [ఆరితేరిన విద్వాంసుడు] ఎవడు? ఈ నాలుగు ప్రశ్నలకు దిగువ మంత్రమున సమాధానములు గలవు. ॥౬౧॥

61. I ask thee of Earth's extremest limit, Where is the centre of the world, I ask thee? I ask thee of the stength of the powerful stout person. I ask of the highest space where speech abideth.

౧౩౬౮.ఇయమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సమాధాతా దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః, స్వరః.

పూర్వప్రశ్నానాముత్తరాణ్యాహ. పూర్వమంత్రోక్త ప్రశ్నలకు సమాధానములు.

౧౩౬౮ ఇయం వేదిః పరో౽అన్తః పృథివ్యా౽అయం యజ్ఞో
భువనస్య నాభిః। అయꣳసోమో వృష్ణో౽అశ్వస్య రేతో
బ్రహ్మాయం వాచః పరమం వ్యోమ ॥౬౧॥

ప.వి:- ఇయమ్, వేదిః, పరః, అంతః, పృథివ్యాః, అయమ్, యజ్ఞః భువనస్య, నాభిః, అయమ్, సోమః, వృష్ణః, అశ్వస్య, రేతః, బ్రహ్మా, అయమ్, వాచః, పరమమ్, వ్యోమేతి వి+ ఓమ. ॥౬౧॥

పదార్థః:-(ఇయం) (వేదిః) మధ్యరేఖా (పరః) (అంతః) (పృథివ్యాః) భూమేః, (అయమ్) (యజ్ఞః) సర్వైః పూజనీయో జగదీశ్వరః, (భువనస్య) సంసారస్య, (నాభిః) (అయమ్) (సోమః) ఓషధిరాజః, (వృష్ణః) వీర్యకరస్య; (అశ్వస్య) బలేన యుక్తస్య జనస్య, (రేతః) (బ్రహ్మా) చతుర్వేదవిత్, (అయమ్) (వాచః) వాణ్యాః. (పరమమ్) (వ్యోమ) స్థానమ్. ॥౬౧॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసో! ఇయం వేదిః పృథివ్యాః పరో౽న్తో౽యం యజ్ఞో భువనస్య నాభిరయం సోమో వృష్ణో౽శ్వస్య రేతో౽యం బ్రహ్మా వాచః పరమం వ్యోమాఽస్తీతి విద్ధి. ॥౬౧॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యద్యస్య భూగోలస్య మధ్యస్థా రేఖా క్రియతే తర్హి సా ఉపరిష్టాత్ భూమేరంతం ప్రాప్నువతీ సతీ వ్యాససంజ్ఞా లభతే. అయమేవ భూమేరంతో౽స్తి. సర్వేషాం మధ్యాకర్షణం జగదీశ్వరః. సర్వేషాం ప్రాణినాం వీర్యకర ఓషధిరాజః సోమో, వేదపారగో వాక్పారగో౽స్తీతి యూయం విజానీత. ॥౬౧॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసువా! (ఇయమ్) ఈ (వేదిః) మధ్యరేఖ (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (పరః) పరభాగమునకు (అన్తః) అవధియైయున్నది (అయమ్) ఈ (ప్రత్యక్షగుణములుగల (యజ్ఞః) సర్వమునకు పూజనీయుడగు జగదీశ్వరుడు (భువనస్య) విశ్వముయొక్క (నాభిః) నియత స్థితికి బంధకుడై యున్నాడు (అయమ్) ఈ (సోమః) ఓషధులందు ఉత్తమ ప్రకాశవంతమగు సోమము (వృష్ణః) పరాక్రమకర్త (అశ్వస్య) బలశాలియొక్క (రేతః) పరాక్రమము (అయమ్) ఇట్టి (బ్రహ్మ) చతుర్వేదజ్ఞానము నెరిగినట్టి (వాచః) వేద త్రయవాణియొక్క (పరమమ్) ఉత్తమమగు (వ్యోమ) స్థానముగలదు. దీనిని నీవు తెలిసికొనుము.॥౬౨॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈ భూమియొక్క మధ్యస్థరేఖను గుర్తించినచో నదిపైనుండి భూమి యొక్క అంతమునకు చేరుచు వ్యాస సంజ్ఞకమగుచున్నది. ఇది యే భూమికి సీమ [అవధి, సరిహద్దు]యై యున్నది. సమస్త లోకముల మధ్య ఆకర్షణకర్త జగదీశ్వరుడేయై యున్నాడు. సకల ప్రాణులకు పరాక్రమము నిచ్చునది, ఓషధులందుత్తమమైనది, అంశుమంతమునైనది సోమము. చతుర్వేదములను చక్కగా నెరిగినవాడు వాణి పారంగతుడనియును మీరెరుగుడు. ॥౬౨॥

62. This equator is the Earth's extremest limit. This Adorable God imbued with qualitites is the controller of the world. This efficacious Soma, the King of medicines is the strength of a stout person, This master of all the four vedas is the highest abode for vedic speech.

౧౩౬౬.సుభూరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సమాధాతా దేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః, స్వరః.

ఈశ్వరః కీదృశ ఇత్యాహ. ఈశ్వరు డెటువంటివాడు?

౧౩౬౬ సుభూః స్వయమ్భూః ప్రథమోఽన్తర్మహత్యర్ణవే।

దధే హ గర్భమృత్వియం యతో జాతః ప్రజాపతిః॥౬౩॥

ప.విః- సుభూరితి సు+భూః, స్వయమ్భూరితి స్వయమ్+భూః, ప్రథమః, అంతః, మహతి, అర్ణవే, దధే, హ, గర్భమ్, ఋత్వియమ్, యతః, జాతః, ప్రజాపతిరితి ప్రజా+పతిః.॥౬౩॥

పదార్థః :-(సుభూః) యః సుష్ఠు భవతీతి, (స్వయంభూః) యః స్వయంభవత్యుత్పత్తి నాశరహితః, (ప్రథమః) ఆదిమః, (అంతః) మధ్యే, (మహతి) (అర్ణవే) యత్రార్ణాంస్యుదకాని సంబద్ధాని సంతి తస్మిన్సంసారే (దధే) దధాతి,(హ) కిల, (గర్భమ్) బీజమ్, (ఋత్వియమ్) ఋతుః సమ్ప్రాప్తోఽస్య తమ్, (యతః) యస్మాత్, (జాతః) (ప్రజాపతిః) ప్రజాపాలకః సూర్యః.॥౬౩॥

అన్వయః:- హే జిజ్ఞాసో! యతః ప్రజాపతిర్జాతో యశ్చ సుభూః స్వయంభూః ప్రథమో జగదీశ్వరో మహత్యర్ణవేఽన్తరృత్వియం గర్భం దధే తం హ సర్వే జనా ఉపాసీరన్. ।౬౩॥

భావార్థః:- యది యే మనుష్యాః సూర్యాదీనాం పరం కారణం ప్రకృతిం తత్ర బీజాధారకం పరమాత్మానం చ విజానీయుస్తర్హి తేఽస్మిన్సంసారే విస్తీర్ణసుఖా భవేయుః. ।౬౩॥

పదార్థము :- ఓ జిజ్ఞాసూ! (యతః) ఏ జగదీశ్వరునిచే (ప్రజాపతిః) విశ్వమునకు రక్షకుడగు సూర్యుడు (జాతః) ఉత్పన్నమైనాడో మరియు నెవడు (సుభూః) చక్కగా విద్యమానమై యున్నాడో (స్వయంభూః) స్వయంప్రసిద్ధుడు, ఉత్పత్తి నాశరహితుడో అట్టి (ప్రథమః) సర్వోత్తముడగు పరమాత్మ (మహతి) మహాన్ వ్యాపకుడు (అర్ణవే) జలములచే సంబద్ధమైన విశ్వముయొక్క (అన్తః) మధ్యన (ఋత్వియమ్) సమయానుకూలముగ ప్రాప్తమగునట్టి (గర్భమ్) బీజమును (దధే) ఎవడు ధారణ మొనర్చుచున్నాడో (హ) ఆతనినే యెల్లరును ఉపాసించవలెను. ।౬౩॥

భావార్థము :- ఒకవేళ మానవులు సూర్యుడు మున్నగు లోకములు ఉత్తమ కారణ ప్రకృతిని మరియు నా ప్రకృతియందు ఉత్పత్తిశక్తిని ధారణ మొనర్చుచున్న పరమశక్తిమంతుడగు పరమాత్మను దెలిసికొనినచో వారు ఈ విశ్వమునందు విస్తృతసుఖవంతులగుదురు. ।౬౩॥

63. God, Who has produced the Sun, is Excellent, and Self-Existent, the First within the mighty world. He lays down the timely embryo. All should worship Him.

౧౩౭౦.హోతా యక్షదిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ఈశ్వరో దేవతా, విరాడుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

ఈశ్వరః కథముపాస్య ఇత్యాహ. ఈశ్వరు నెటుల నుపాసించవలయును?

౧౩౭౦ హోతా యక్షత్ ప్రజాపతిꣳ సోమస్య మహిమ్నః ।

జుషతాం పిబతు సోమꣳ హోతర్యజ ।౬౪॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్ ప్రజాపతిమితి ప్రజా+పతిమ్, సోమస్య, మహిమ్నః, జుషతామ్, పిబతు, సోమమ్, హోతః యజ. ।౬౪॥

పదార్థః:-(హోతా) ఆదాతా,(యక్షత్) యజేత్ పూజయేత్, (ప్రజాపతిమ్) విశ్వస్య పాలకం స్వామినమ్. (సోమస్య) సకలైశ్వర్యయుక్తస్య (మహిమ్నః) మహతో భావస్య సకాశాత్, (జుషతామ్) (పిబతు) (సోమమ్) సర్వౌషధిరసమ్, (హోతః) దాతః,(యజ) పూజయ. ।౬౪॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా సోమస్య మహిమ్నః ప్రజాపతిం యక్షజ్జుషతాం చ, సోమం చ పిబతు తథా త్వం యజ పిబ చ. ।౬౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథా విద్వాంసోఽస్మిన్జగతి రచనాదివిశేషైః పరమాత్మనో మహిమానం విదిత్వైనముపాసతే,తథైతం యూయముపాధ్వం యథేమే యుక్త్యౌషధాని సేవిత్వాఽరోగా జాయంతే తథా భవంతోఽపి భవంతు.।౬౪॥

పదార్థము :-(హోతః) దానముల నొనర్చు దాతలారా! ఎట్లు (హోతా) గ్రహించువాడు (సోమస్య) సకలైశ్వర్యయుక్తుడు (మహిమ్నః) గొప్పవాడగుటవల్ల (ప్రజాపతిమ్) విశ్వపాలకుడగు స్వామియొక్క (యక్షత్) పూజనొనర్చవలెను. లేక యాతని (జుషతామ్) సేవలద్వారా ప్రసన్నుని జేసికొనవలెను. మరియు (సోమమ్) సమస్త ఉత్తమ ఓషధుల రసమును (పిబతు) ఎట్లు పానమునొనర్చెదరో అట్లు నీవు (యజ) ఆతనిని పూజింపుము. మరియు ఉత్తమ ఓషధీరసమును పానమొనర్చుము. ।౬౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! విద్వాంసు లే విధముగ ఈ జగమునందు రచన మున్నగు చిహ్నములను జూచి పరమాత్మయొక్క మహిమను దెలిసికొని ఆతనినే యుపాసించెదరో, అదే ప్రకారముగ మీరును ఆతని యుపాసనయే యొనర్చుడు. విద్వాంసు లే విధముగ యుక్తిపూర్వక పథ్య పదార్థముల సేవన మొనర్చి ఆరోగ్యవంతులై యుండెదరో అట్లే మీరును యగుడు. ।౬౪॥

64. O Charitably disposed person, just as a learned recipient, with the grandeur of his supremacy, worships the lord of the universe, pleases Him through service, and drinks the essence of medicinal herbs, so shouldst thou worship Him and drink the juice of medicinal herbs!.

౧౩౭౧. ప్రజాపతే నేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౩౭౧ ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా రూపాణి పరి తా బభూవ । యత్కామా స్తే జుహుమస్తన్నోఽ అస్తు వయꣳస్యామ పతయో రయీణామ్ ।౬౫॥

ప.వి:- ప్రజాపత ఇతి ప్రజా+పతే, న, త్వత్, ఏతాని, అన్యః, విశ్వా, రూపాణి, పరి, తా, బభూవ, యత్కామా ఇతి యత్+కామాః, తే,జుహుమః,తత్, నః, అస్తు, వయమ్, స్యామ, పతయః, రయీణామ్. ।౬౫॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతే) సర్వస్యాః ప్రజాయాః పాలక స్వామిన్నీశ్వర! (న) (త్వత్) తవ సకాశాత్ (ఏతాని) పృథివ్యాదీని భూతాని (అన్యః) భిన్నః, (విశ్వా) సర్వాణి, (రూపాణి) స్వరూపయుక్తాని, (పరి) (తా) తాని, (బభూవ) భవతి (యత్కామాః) యః పదార్థః కామో యేషాం (తే) తవ, (జుహుమః) ప్రశంసామః, (తత్) కమనీయం వస్తు (నః) అస్మభ్యమ్, (అస్తు) భవతు (వయమ్) (స్యామ) భవేమ (పతయః) స్వామినః పాలకాః, (రయీణామ్) విద్యాసువర్ణాదిధనానామ్.॥65॥

అన్వయః :- హే ప్రజాపతే పరమాత్మన్నన్యః కశ్చిత్ త్వదన్యస్తా తాన్యేతాని విశ్వా రూపాణి వస్తూని న పరి బభూవ. యత్కామా వయం త్వాం జుహుమస్తన్నోఽస్తు తే కృపయా వయం రయీణాం పతయః స్యామ.॥65॥

భావార్థః :-యది పరమేశ్వరాదుత్తమం బృహదైశ్వర్యయుక్తం సర్వశక్తిమద్వస్తు కించిదపి నాస్తి తర్హి తుల్యమపి న. యో విశ్వాత్మా విశ్వస్రష్టాఽఖిలైశ్వర్యప్రద ఈశ్వరోఽస్తి తస్యైవ భక్తివిశేషేణ పురుషార్థేనైహిక మైశ్వర్యం యోగాభ్యాసేన పారమార్థికం సామర్థ్యం ప్రాప్నుయామ. ॥65॥

పదార్థము :-(ప్రజాపతే) సకలప్రాణిసముదాయ రక్షకుడవు స్వామివినగు పరమేశ్వరా! ఎవ్వరును (త్వత్) మీ కన్న (అన్యః) భిన్నమగు (తా) అటువంటి (ఏతాని) ఈ పృథివి మున్నగు భూతములను మరియు (విశ్వా) సకల (రూపాణి) స్వరూపములతో గూడిన వస్తువులపై (న, పరి, బభూవ) బలవంతుడు గాజాలడు (యత్కామాః) ఏ యే కామితములను గలిగినవారమై (వయమ్) మేము నీయొక్క (జుహుమః) ప్రశంస నొనర్చెదమో (తత్) ఆ యా కామించదగిన వస్తువులు (నః) మాకు (అస్తు) ప్రాప్తించుగాక! (తే) నీ కృపచే మేము (రయీణామ్) విద్య మరియు సువర్ణము మున్నగు ధనములకు (పతయః) రక్షక అధికారులము (స్యామ) అగుదుముగాక! ॥65॥

భావార్థము :-ఏ పరమేశ్వరునికన్న ఉత్తమ, ఉన్నత, ఐశ్వర్యయుక్త, సర్వశక్తిమంత పదార్థమెద్దియును లేదో అతనికి సమానమైనదియును ఏదియు లేదు. ఎవడు సర్వాత్ముడు, సమస్తమును రచించువాడు, సమస్తైశ్వర్యదాత ఈశ్వరుడై యున్నాడో అతని భక్తి విశేషము. మన పురుషార్థముద్వారా ఇహలోక ఐశ్వర్యములు మరియు యోగాభ్యాస సేవనముద్వారా పరలోకసామర్థ్యమును మనము పొందవలయును. ॥65॥

65. O God, none besides Thee, comprehendest all these created forms. Give us our heat's desire when we invoke Thee. May we be lords of rich possessions and knowledge!.

అత్ర పరమాత్మమహిమా, సృష్టిగుణవర్ణనం, యోగప్రశంసా, ప్రశ్నోత్తరాణి, సృష్టిపదార్థప్రశంసనం, రాజప్రజాగుణవర్ణనం, శాస్త్రాద్యుపదేశోఽధ్యయనమధ్యాపనం, స్త్రీపురుషగుణవర్ణనం, పునః ప్రశ్నోత్తరాణి

పరమేశ్వరగుణవర్ణనం, యజ్ఞవ్యాఖ్యా, రేఖాగణితాది చోక్తమత ఏతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్

ఈ యధ్యాయమునందు పరమేశ్వరుని మహిమ, సృష్టిగుణములు, యోగ ప్రశంస, ప్రశ్నోత్తరములు, సృష్టిపదార్థముల ప్రశంస, రాజా మరియు ప్రజల గుణములు, శాస్త్రాదుల యుపదేశము, పఠన పాఠనము, స్త్రీపురుషులు పరస్పర గుణములు, మరల ప్రశ్నోత్తరములు, ఈశ్వరగుణములు, యజ్ఞముయొక్క వ్యాఖ్య, రేఖాగణితము మున్నగువాని వర్ణము గలదు. ఇందువల్ల నీ యధ్యాయముయొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయములోని యర్థముతో సంగతి గలదని గ్రహించవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే త్రయోవింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదిమూడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువదిమూడవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

24వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 40 మంత్రములు, 40 ఛందస్సులు, 624 పదములు, 1823 అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	మానవులు పశువుల నుండి ఎటువంటి ఉపకారమును గ్రహించవలయును?	౧
2.	ఏ పశువు లెటువంటి గుణములు గలవి?	౨-౧౫
3.	దేని కొరకేది రక్షించ తగియున్నది?	౧౬-౧౯
4.	దేని కొరకు వేనిని సమాశ్రయించవలయును?	౨౦
5.	ఏవి ఎందులకు సేవించదగినవి?	౨౧-౪౦

అథ చతుర్వింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే చత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧3౭౨. అశ్వ ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, భురిక్సంకృతిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

అథ మనుష్యైః పశుభ్యః కీదృశ ఉపకారో గ్రాహ్య ఇత్యాహ.

మానవులు పశువులనుండి ఎటువంటి యుపకారమును గ్రహించవలయును?

౧3౭౨ అశ్వస్తూపరో గోమృగస్తే ప్రాజాపత్యాః కృష్ణగ్రీవఽ ఆగ్నేయో రరాటే
పురస్తాత్ సారస్వతీ మేష్యధస్తాద్ధన్వోరాశ్వినావధోరామౌ బాహ్వోః
సోమాపౌష్ణః శ్యామో నాభ్యాఀ సౌర్యయామౌ శ్వేతశ్చ కృష్ణశ్చ
పార్శ్వయోస్త్వాష్ట్రౌ లోమశసక్థౌ సక్థ్యోర్వాయవ్యః శ్వేతః
పుచ్ఛఽ ఇన్ద్రాయ స్వపస్యాయ వేహద్వైష్ణవో వామనః॥౧॥

ప.వి:- అశ్వః, తూపరః, గోమృగ ఇతి గో+మృగః, తే, ప్రాజాపత్యా ఇతి ప్రాజా+పత్యాః, కృష్ణగ్రీవ ఇతి కృష్ణ+గ్రీవః, ఆగ్నేయః రరాటే, పురస్తాత్, సారస్వతీ, మేషీ, అధస్తాత్, హన్వోః, ఆశ్వినౌ, అధోరామావితి అధః+రామౌ, బాహ్వోః, సౌమాపౌష్ణః శ్యామః, నాభ్యామ్, సౌర్యయామౌ, శ్వేతః, చ, కృష్ణః, చ, పార్శ్వయోః, త్వాష్ట్రౌ, లోమశసక్థావితి లోమశ+సక్థౌ, సక్థ్యోః, వాయవ్యః, శ్వేతః, పుచ్ఛే, ఇంద్రాయ, స్వపస్యా యేతి సు+అపస్యాయ, వేహత్, వైష్ణవః, వామనః.॥౧॥

పదార్థః :- (అశ్వః) ఆశుగామీ తురంగః, (తూపరః) హింసకః, (గోమృగః) గౌరివ వర్తమానో గవయః, (తే) (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపతిః సూర్యో దేవతా యేషాం తే, (కృష్ణగ్రీవః) కృష్ణాగ్రీవా యస్య సః, (ఆగ్నేయః) అగ్నిదేవతాకః, (రరాటే) లలాటే, (పురస్తాత్) ఆదితః, (సారస్వతీ) సరస్వతీ దేవతా యస్యాః సా, (మేషీ) శబ్దకర్త్రీ మేషస్య స్త్రీ, (అధస్తాత్) (హన్వోః) ముఖావయవయోః, (ఆశ్వినౌ) అశ్విదేవతాకౌ, (అధోరామౌ) అధో రమణం యయోస్తౌ, (బాహ్వోః) (సౌమాపౌష్ణః) సోమపూషదేవతాకః, (శ్యామః) కృష్ణవర్ణః, (నాభ్యామ్) మధ్యే, (సౌర్యయామౌ) సూర్యయమసంబంధినౌ, (శ్వేతః) శ్వేతవర్ణః, (చ) (కృష్ణః) (చ) (పార్శ్వయోః) వామదక్షిణభాగయోః, (త్వాష్ట్రౌ) త్వష్టృదేవతాకౌ, (లోమశసక్థౌ) లోమాని విద్యంతే యస్య తల్లోమశం సక్థి యయోస్తౌ, (సక్థ్యోః) పాదావయవయోః, (వాయవ్యః) వాయుదేవతాకః, శ్వేతః) శ్వేతవర్ణః, (పుచ్ఛే) (ఇంద్రాయ) ఐశ్వర్యయుక్తాయ (స్వపస్యాయ) శోభనాన్యపాంసి కర్మాణి యస్య తస్మై (వేహత్) అకాలే వృషభోపగమనేన గర్భఘాతినీ, (వైష్ణవః) విష్ణుదేవతాకః, (వామనః) వక్రాంగః॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయమశ్వస్తూపరో గోమృగస్తే ప్రాజాపత్యాః కృష్ణగ్రీవ ఆగ్నేయః పురస్తాద్రరాటే మేషీ సారస్వతీ అధస్తాద్ధన్వోర్బాహ్వోరధోరామావాశ్వినౌ సౌమాపౌష్ణః శ్యామో నాభ్యాం పార్శ్వయోః శ్వేతశ్చ కృష్ణశ్చ సౌర్యయామౌ సక్థ్యోర్లోమశసక్థౌ త్వాష్ట్రౌ పుచ్ఛే శ్వేతో వాయవ్యో వేహద్వైష్ణవో వామనశ్చ స్వపస్యాయేంద్రాయ సంయోజయత.॥౧॥

భావార్థః:- యే మనుష్యా అశ్వాదిభ్యః కార్యాణి సంసాధ్యైశ్వర్యమున్నీయ ధర్మ్యాణి కర్మాణి కుర్వ్యస్తే సౌభాగ్యవంతో భవేయుః. అత్ర సర్వత్ర దేవతాపదేన తత్తద్గుణ యోగాత్పశవో వేదితవ్యాః.॥౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు ఏ (అశ్వః) త్వరగానడుచు తురగము (తూపరః) హింసకారియైనట్టి పశువు (గోమృగః) మరియు గోవులవలెనుండు తెల్లపాదములజింక (తే) అవి (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపాలకుడగు సూర్యుడు దేవతగా గలవి, అనగా సూర్యమండల గుణములుగలవి (కృష్ణగ్రీవః) నల్లని కంఠము గల పశువు (ఆగ్నేయః) అగ్ని దేవతగా గలవి (పురస్తాత్) మొదటి నుండియే (రరాటే) లలాటము [నొసలు] నిమిత్తముగ (మేషీ) ఆడగొఱ్ఱె (సారస్వతీ) సరస్వతి దేవతగా గల (అధస్తాత్) క్రిందనుండి (హన్వోః) కుడి యెడమ భాగములుగ నున్న గడ్డమువైపు (బాహ్వోః) భుజముల నిమిత్తమున (అధోరామౌ) దిగువభాగమున మనోహరముగనున్న (ఆశ్వినౌ) అశ్వినీదేవతలుగల పశువులు (సౌమాపౌష్ణః) సోముడు మరియు పూష [సూర్యుడు] దేవతలుగా గల (శ్యామః) నల్లని వర్ణముగల పశువులు (నాభ్యామ్) నాభి [బొడ్డు] నిమిత్తమున (పార్శ్వయోః) కుడియెడమ దిశలనియమము (శ్వేతః) తెలుపువర్ణము (చ) మరియు (కృష్ణః) నల్లని వర్ణముగల (చ) మరియు (సౌర్యయామౌ) సూర్యుడు, యమునికి సంబంధముగల పశువులు (సక్థ్యోః) కాళ్ల సంధుల

సమీపభాగముల నిమిత్తమున (లోమశసక్థా) అధికరోమములుగల సంధుల దగ్గరిభాగముతో గూడిన (త్వష్ట్రే) త్వష్ట్ర దేవతగల పశువులు (పుచ్ఛే) తోకయందు (శ్వేతః) తెల్లనివర్ణముగల (వాయవ్యః) వాయువుదేవతగా గలవి (వేహత్) కామోద్దీపనములేని [ఎదకురాని] సమయమున ఆబోతు సమీపమునకు వెళ్లి గర్భనష్ట మొనర్చుకొను గోవు (వైష్ణవః) విష్ణువుదేవతగా గల (వామనః) పొట్టిశరీరము గలిగి కొంతవంకర అవయవములు గలిగిన పశువులు ఈయన్నిటిని (స్వపస్యాయ) శ్రేష్ఠకర్మలు గలిగినట్టి (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యవంతునికొరకు సంయుక్త మొనర్చుడు. అనగా పై దెలిపిన ప్రత్యంగములకు ఆనందమును గలిగించు ఉపర్యుక్త గుణములు గల పశువులను నియతపరచుడు.॥౧॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అశ్వములు మున్నగు పశువులచే కార్యము సాధించుకొని ఉన్నతినొంది ధర్మానుకూల కర్మలొనర్చెదరో వారు ఉత్తమ భాగ్యశాలు రగుదురు.॥౧॥

(ఈ ప్రకరణమునందు అన్నిస్థానములందును దేవతా పదములద్వారా, ఆ యా పదముల గుణయోగములచే పశువుల లక్షణములను గుర్తించవలయును. అనేక పెంపుడు జంతువులను వాని వర్ణముల, సుడులనుబట్టి వాని గుణములను మంచి చెడులను గూర్చి తెలిసికొనుట లోకమందు ప్రచలితమై యున్నది. అనేక స్థలములందు అనేక దేవతలుగా జంతువులను ఆ యా దేవతా గుణములు గలవిగా నెంచి ఉపకారమును పొందవలయును. కాని విపరీతార్థములు జేసికొని వానిని హింసించుట అవమానుషము, వేద విరుద్ధమునైయున్నది. వేదమునందనేక స్థలములందు గోవు మున్నగు పశువులను ''అఘ్న్యా'' చంపదగినవి, హింసించదగినవి, బాధించదగినవి కావని ఈ పై శబ్దమే నిర్దేశించుచున్నది. ఈ ప్రకరణమందలి అనేక మంత్రములందు వివిధ పశువులు, పక్షులు, మున్నగు భూచర, ఖేచర, జలచర ప్రాణులన్నింటిని బాగుగారక్షించి వానిచే మానవోచితమగు నుపకారమును పొందవలయునని మహర్షిదయానందులును సిద్ధాంతీకరించినాడు.)

1. Horse, violent goat, forest cow possess the qualities of the sun. A black - necked beast, excellent amongst the beasts, has the qualities of fire.

An ewe possesses the qualities of speech and lives amongst the beasts, like tongue between the jaws. Two goats white-coloured in the lower parts of the bdoy, resemblig two aims possess the qualities of day and night.

A dark - coloured beast possesses the qualities of the sun and moon, and is considered as a navel amongst the beasts.

White and dark - coloured beasts, possess the qualities of the sun and air. They act as sides amongst the beasts.

Beasts with abundance of hair possess the qualities of Twashta. They are like things amongst the beasts. A white beast possesses the qualities of air, and is like tail amongst the beasts.

A cow that slips her calf is imbued with the qualities of Indra, the doer of noble deeds.

A beast dwarfish in size belongs to Vishnu.

౧౩౭౩. రోహిత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సోమాదయో దేవతాః, విచృత్ సంకృతిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః కే పశవః కీదృశగుణా ఇత్యాహ. ఏ పశువు లెటువంటి గుణములు గలవను విషయము చెప్పబడుచున్నది.

౧౩౭౩ రోహితో ధూమ్రరోహితః కర్కన్ధురోహితస్తే సౌమ్యా బభ్రురరుణబభ్రుః శుకబభ్రుస్తే వారుణాః శితిరన్ధ్రోఽన్యతః శితిరన్ధ్రః సమన్తశితిరన్ధ్రస్తే సావిత్రాః శితి బాహురన్యతః శితిబాహుః సమన్తశితిబాహుస్తే బార్హస్పత్యాః పృషతీ క్షుద్రపృషతీ స్థూలపృషతీ తా మైత్రావరుణ్యః॥౭॥

ప.వి:- రోహితః, ధూమ్రరోహిత ఇతి ధూమ్ర+రోహితః, కర్కన్ధురోహితః ఇతి కర్కన్ధు+రోహితః, తే, సౌమ్యాః, బభ్రుః, అరుణబభ్రురితి అరుణ+బభ్రుః, శుకబభ్రురితి శుక+బభ్రుః, తే, వారుణాః, శితిరన్ధ్ర+ఇతి శితి+రన్ధ్రః, అన్యతః శితిరన్ధ్ర ఇత్యన్యతః+శితిరన్ధ్రః, సమంతశితిరన్ధ్రః ఇతి సమన్త+శితిరంధ్రః, తే, సావిత్రాః, శితిబాహురితి శితి + బాహుః అన్యతః శితిబాహురిత్యన్యతః శితిబాహుః, సమన్తశితిబాహురితి సమన్త + శితిబాహుః, తే, బార్హస్పత్యాః, పృషతీ, క్షుద్రపృషతీతి, క్షుద్ర+పృషతీ, స్థూలపృషతీతి స్థూల+పృషతీ, తాః, మైత్రావరుణ్యః.॥౭॥

పదార్థః :-(రోహితః) రక్తవర్ణః, (ధూమ్రరోహితః) ధూమ్రరక్తవర్ణః, (కర్కంధు రోహితః) కర్కంధు ర్బదరీఫలమివ రోహితః, (తే) (సౌమ్యాః) సోమదేవతాకాః, (బభ్రుః) నకులసదృశవర్ణః, (అరుణబభ్రుః) అరుణేన యుక్తో బభ్రు ర్వర్ణో యస్య సః, (శుకబభ్రుః) శుకస్యేవ బభ్రు ర్వర్ణో యస్య సః, (తే) (వారుణాః) వరుణదేవతాకాః, (శితిరంధ్రః) శితిః శ్వేతతా రంధ్రే యస్య సః, (అన్యతఃశితిరంధ్రః) అన్యతోఽన్యస్మిన్ రంధ్రాణీవ శితయో

యస్య సః, (సమంతశితిరంధ్రః) సమంతతో రంధ్రాణీవ శితయః శ్వేతచిహ్నాని యస్య సః, (తే) (సావిత్రాః) సవితృదేవతాకాః, (శితిబాహుః) శితయో బాహ్వోర్యస్య సః, (అన్యతః శితిబాహుః) అన్యతఃశితయో బాహ్వోర్యస్య సః, (సమన్తశితి బాహుః) సమన్తాచ్ఛితయో బాహ్వోర్భుజస్థానయోర్యస్య సః (తే) (బార్హస్పత్యాః) బృహస్పతిర్దేవతాకాః, (పృషతీ) అంగైః సుసిక్తా, (క్షుద్రపృషతీ) క్షుద్రాణి పృషంతి యస్యాః సా, (స్థూలపృషతీ) స్థూలాని పృషంతి యస్యాః సా, (తాః) (మైత్రావరుణ్యః) ప్రాణోదానదేవతాకాః.।।౨।।

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యే రోహితో ధూమ్రరోహితః కర్కంధురోహితశ్చ సంతి తే సౌమ్యాః. యే బభ్రు రరుణబభ్రు శుకబభ్రుశ్చ సంతి తే వారుణాః. యే శితిరంధ్రోఽన్యతశ్శితిరంధ్రః, సమంత శితిరంధ్రశ్చ సంతి తే సావిత్రాః. యే శితిబాహురన్యతః శితిబాహుః సమంతశితిబాహుశ్చ సంతి తే బార్హస్పత్యాః. యాః పృషతీ క్షుద్రపృషతీ స్థూలపృషతీ చ సంతి తా మైత్రావరుణ్యో భవంతీతి బోధ్యమ్.।।౨।।

భావార్థః :-యే చంద్రాదిగుణయుక్తాః పశవః సంతి తైస్తత్కార్యం మనుష్యైః సాధ్యమ్.।।౨।।

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (రోహితః) సామాన్యముగు ఎఱ్ఱని (ధూమ్రరోహితః) ధూమ్రవర్ణపు ఎరుపు గలది మరియు (కర్కన్ధు రోహితః) పండిన రేగుపండువంటి ఎరుపువర్ణముగలది (తే) అవి (సౌమ్యాః) సోమదేవత అనగా సోమగుణము గలవి, ఏవి (బభ్రుః) ముంగిసవంటి ధూమ్ర వర్ణము గల (అరుణ బభ్రుః) ఎరుపును పొందుచున్న ముంగిసవంటి వర్ణముగలది (శుకబభ్రుః) చిలుక పచ్చవర్ణమును పొందుచున్న ముంగిసవంటి వర్ణము గలవియగు ఏ జంతువులు గలవో (తే) అవియన్నియు (వారుణాః) వరుణదేవతకు చెందిన శ్రేష్ఠమైనవియో (శితిరన్ధ్రః) మర్మస్థానములు మున్నగు స్థలములందు తెలుపు గలవి (అన్యతః శితిరన్ధ్రః) ఏవి ఇతర లింగములపై రంధ్రములవంటి తెలుపు మరకలు గలవియో (సమన్త శితిరన్ధ్రః) అన్నివైపులనుండి రంధ్రములవంటి తెలుపు చుక్కలు గల గుర్తులు గలవి (తే) అవి యన్నియును (సావిత్రాః) సవితాదేవత సంబంధమైనవి (శితిబాహుః) ముందరిభుజములపై తెల్లని చిహ్నములుగలవి (అన్యతః శితిబాహుః) వేని ఇతరాంగములనుండి ఇతర అంగములపై తెలుపు మచ్చలు గలవో, ఇట్టి పశువులన్నియు (సమన్త శితిబాహుః) ఏవి అన్నివైపులనుండి ముందరి కాళ్లపై తెల్లని చిహ్నములగల పశువులో (తే) అవి (బార్హస్పత్యాః) బృహస్పతి దేవత సంబంధమైన మరియు ఏవి (పృషతీ) అన్ని అంగములపై చక్కని చుక్కలు గలవి. (క్షుద్రపృషతీ) వేనికి చిన్న చిన్న వర్ణముల మచ్చలు మరియు (స్థూలపృషతీ) వేనికి పెద్దపెద్ద మచ్చలు గలవో (తాః) అవియన్నియును (మైత్రా వరుణ్యః) ప్రాణ మరియు ఉదాన దేవతా సంబంధమైనవిగా దెలిసికొనవలయును. ।।౨।।

భావార్థము :- చంద్రుడు మున్నగువాని ఉత్తమ గుణముల పశువులు ఏవి గలవో, వానిచే ఆ యా గుణముల అనుకూల కార్యములను మానవులు సాధించుకొనవలయును. ॥౨॥

2. The red goat, the smoky red, the jujube-red, these belong to Soma.

The brown, the ruddy brown, the parrot-brown, these beasts belog to Varuna. One with white ear holes, one with partly white, one with wholly white, belong to Savita. Beasts with white, partly white, wholly white arms belong to Brihaspati. Beasts speckled with spots, with small spots, with big spots, belong to pran and Udan.

౧౩౨౪.శుద్ధవాల ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః అశ్వ్యాదయో దేవతాః, నిచృదతిజగతీఛందః, నిషాదః స్వరః

పునః కీదృశగుణాః పశవః ఇత్యాహ. ఎటువంటిగుణములు గల పశువులున్నవి?

౧౩౨౪ శుద్ధవాలః సర్వశుద్ధవాలో మణివాలస్తఽఆశ్వినాః శ్యేతః శ్యేతాక్షోఽ
రుణస్తే రుద్రాయ పశుపతయే కర్ణా యామాఽఅవలిప్తా రౌద్రాః
నభోరూపాః పార్జన్యాః॥౩॥

ప.వి:- శుద్ధవాల ఇతి శుద్ధ+వాలః, సర్వశుద్ధవాల ఇతి సర్వ+శుద్ధవాలః, మణివాల ఇతి మణి+వాలః, తే, ఆశ్వినాః, శ్యేతః, శ్యేతాక్ష ఇతి శ్యేత+అక్షః, అరుణః, తే, రుద్రాయ, పశుపతయ ఇతి పశు+పతయే, కర్ణాః యామాః, అవలిప్తా ఇత్యవ+లిప్తాః, రౌద్రాః నభోరూపా ఇతి నభః+రూపాః, పార్జన్యాః.॥౩॥

పదార్థః :-(శుద్ధవాలః) శుద్ధా వాలా యస్య సః, (సర్వశుద్ధవాలః) సర్వే శుద్ధా వాలా యస్య సః, (మణివాలః) మణిరివ వాలా యస్య సః, (తే) (ఆశ్వినాః) సూర్యచంద్ర దేవతాకాః, (శ్యేతః) శ్యేతవర్ణః, (శ్యేతాక్షః) శ్యేతే అక్షిణీ యస్య సః, (అరుణః) రక్తవర్ణః, (తే) (రుద్రాయ) దుష్టానాం రోదకాయ, (పశుపతయే) పశూనాం పాలకాయ, (కర్ణాః) యైః కార్యాణి కుర్వంతి తే, (యామాః) వాయుదేవతాకాః, (అవలిప్తాః) అవలిప్తాన్యుపచితాన్యంగాని యేషాం తే, (రౌద్రాః) ప్రాణాదిదేవతాకాః, (నభోరూపాః) నభ ఇవ రూపం యేషాం తే, (పార్జన్యాః) మేఘదేవతాకాః.॥౩॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్యే శుద్ధవాలః సర్వశుద్ధవాలో మణివాలశ్చ సంతి త ఆశ్వినాః. యే శ్యేతః శ్యేతాక్షోఽరుణశ్చ సంతి తే పశుపతయే రుద్రాయ. యే కర్ణాః సంతి తే యామాః. యేఽవలిప్తాః సంతి తే రౌద్రాః యే నభోరూపాః సంతి తే పార్జన్యాశ్చ వేదితవ్యాః.॥3॥

భావార్థః :- యో యస్య పశోర్దేవతాఽస్తి స తద్గుణోఽస్తీతి వేద్యమ్.॥3॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఎట్టి (శుద్ధవాలః) చక్కని వెంట్రుకలు లేక శుద్ధమగు చిన్న చిన్న అంగములు (సర్వశుద్ధవాలః) వేనికి సర్వము శుద్ధ వెంట్రుకలు గలవో (మణి వాలః) మణులవలె మెరయుచుండు వెంట్రుకలు గలవి ఏ యే పశువులు గలవో (తే) అవియన్నియును (ఆశ్వినాః) సూర్యచంద్రదేవతల సంబంధ, అనగా సూర్యచంద్రులవంటి దివ్యగుణములు గలవి. ఏవి (శ్యేతః) తెల్లనివర్ణముతో (శ్యేతాక్షః) వేనికి తెల్లని కన్నులు గలవియో మరియు (అరుణః) ఏవి ఎరుపు వర్ణము గలవియో (తే) అవి (పశుపతయే) పశువులరక్షించు, (రుద్రాయ) దుష్టులనేడ్పించు వారివలె నుండు (కర్ణాః) కార్యములొనర్చునవి (యామాః) వాయుదేవతా సంబంధమైనవి (అవలిప్తాః) వేని శరీరములు స్థూలమైయుండునో (రౌద్రాః) ప్రాణవాయువు మున్నగు దేవతాసంబంధమైనవి మరియు (నభోరూపాః) ఆకాశమువంటి నీలవర్ణము గల పశువులేవి గలవో అవియన్నియును (పార్జన్యాః) మేఘదేవతా సంబంధమైనవిగా యెరుగవలయును.॥3॥

భావార్థము :- ఏవి యే పశువుల దేవతలో అవి యా. గుణములు గల పశువులుగా నెంచవలయును. ॥3॥

3. The bright haired, the wholly bright haired, the jewel-haired beasts possess the qualities of the sun and moon. The white, the white - eyed, the reddish beasts, possess the qualities of fire, the protector of cattle. Beasts of burden possess the qualities of air. Beasts with heavy limbs possess the qualities of vital breaths. Sky-coloured beasts belong to the cloud.

౧౩౭౫.పృశ్నిరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, మారుతాదయో దేవతాః, విరాడతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః, స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నా విషయమే.

౧౩౭౫ పృశ్నిస్తిరశ్చీనపృశ్నిరూర్ధ్వపృశ్నిస్తే మారుతాః ఫల్గూర్లోహితోర్ణీ
పలక్షీతాః సారస్వత్యః ప్లీహాకర్ణః శుణ్ఠాకర్ణోఽధ్యాలోహకర్ణస్తే
త్వాష్ట్రాః కృష్ణగ్రీవః శితికక్షోఽఞ్జిసక్థస్తఽఐన్ద్రాగ్నాః
కృష్ణాఞ్జిరల్పాఞ్జిర్మహాఞ్జిస్తఽఉషస్యాః॥4॥

ప.వి:- పృశ్నిః, తిరశ్చీనపృశ్నిరితి తిరశ్చీన+పృశ్నిః, ఊర్ధ్వపృశ్నిరిత్యూర్ధ్వ+పృశ్నిః, తే, మారుతాః, ఫల్గూః, లోహితోర్ణీతి లోహిత+ ఊర్ణీ, పలక్షీ, తాః, సారస్వత్యః, ప్లీహాకర్ణః, ప్లీహాకర్ణ ఇతి ప్లీహ+కర్ణః, శుంఠాకర్ణః శుణ్ఠకర్ణ ఇతి శుణ్ఠ+కర్ణః, అధ్యాలోహకర్ణ ఇత్యధ్యాలోహ+కర్ణః, తే, త్వాష్ట్రాః, కృష్ణగ్రీవ ఇతి కృష్ణ+గ్రీవః, శితికక్ష ఇతి శితి+కక్షః, అఞ్జిసక్థఇత్యఞ్జి + సక్థః, తే, ఐన్ద్రాగ్నాః, కృష్ణాఞ్జి రితి కృష్ణ+అఞ్జిః, అల్పాఞ్జి రిత్యల్ప+అఞ్జిః, మహాఞ్జి రితి మహా+అఞ్జి:, తే, ఉషస్యాః.॥౪॥

పదార్థః :- (పృశ్నిః) ప్రష్టవ్యః, (తిరశ్చీనపృశ్నిః) తిరశ్చీనః పృశ్నిః స్పర్శో యస్య సః, ఊర్ధ్వపృశ్నిః ఊర్ధ్వ ఉత్కృష్టః పృశ్నిఃద స్పర్శో యస్య సః, (తే) (మారుతాః) మరుద్దేవతాకాః, (ఫల్గూః) యా ఫలాని గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి సా, లోహితోర్ణీ లోహితా ఊర్ణా యస్యాః సా, (పలక్షీ) పలే చంచలే అక్షిణీ యస్యాః సా, (తాః) (సారస్వత్యః) సరస్వతీదేవతాకాః, (ప్లీహాకర్ణః) ప్లీహేవ కర్ణే యస్య సః, (శుంఠాకర్ణః) శుంఠౌ శుష్కౌ కర్ణౌ యస్య సః, (అధ్యాలోహకర్ణః) అధిగతం చ తల్లోహం చ సువర్ణం తద్వద్వర్ణో యస్య సః. లోహమితి హిరణ్యనా....నిఘం. ౧.౨ (తే) (త్వాష్ట్రాః) త్వష్టృదేవతాకాః, (కృష్ణగ్రీవః) కృష్ణా గ్రీవా యస్య సః, (శితికక్షః) శితీ శ్వేతౌ కక్షౌ పార్శ్వౌ యస్య సః, (అంజిసక్థః) అంజీని ప్రసిద్ధాని సక్థీని యస్య సః, (తే) (ఐంద్రాగ్నాః) వాయువిద్యుద్దేవతాకాః, (కృష్ణాంజిః) కృష్ణా విలిఖితా అంజిర్మతిర్యస్య సః, అల్పాంజిః-అల్పగతిః, (మహాంజిః) మహాగతిః, (త్రే) (ఉషస్యాః) ఉషోదేవతాకాః ॥౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యే పృశ్నిస్తిరశ్చీనపృశ్నిరూర్ధ్వపృశ్నిశ్చ సంతి తే మారుతాః. యాః ఫల్గూ ర్లోహితోర్ణీ పలక్షీ చ సంతి తాః సారస్వత్యః. యే ప్లీహాకర్ణః శుంఠాకర్ణోఽధ్యాలోహకర్ణశ్చ సంతి తే త్వాష్ట్రాః. యే కృష్ణగ్రీవః శితికక్షోఽఞ్జిసక్థశ్చ సంతి త ఐంద్రాగ్నాః. యే కృష్ణాంజిరల్పాంజిర్మహాంజిశ్చ సంతి త ఉషస్యాశ్చ భవంతీతి వేద్యమ్.॥౪॥

భావార్థః :-యే పశవః పక్షిణశ్చ వాయుగుణా,యే నదీగుణా, యే సూర్యగుణా, యే వాయువిద్యుద్గుణా, యే చోషోగుణాః సంతి, తైస్తదనుకూలాని కార్యాణి సాధనీయాని.॥౪॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (పృశ్నిః) ప్రశ్నించదగిన (తిరశ్చీన పృశ్నిః) స్పర్శ అడ్డముగా గలది

(ఊర్ధ్వపృశ్నిః) ఉన్నత మరియు ఉత్తమ స్పర్శగలది (తే) అవి (మారుతః) వాయుదేవతాసంబంధముగలవి. ఏవి (ఫల్గ్వాః) ఫలములను పొందు (లోహితోర్ణీ) ఎఱ్ఱని ఉన్ని అనగా వెంట్రుకలు గలవి (పలక్షీ) చంచల చపలమైన కన్నులు గల పశువులు గలవో (తాః) అవి (సారస్వత్యః) సరస్వతీ దేవత సంబంధము గలవి (ప్లీహాకర్ణః) వేని చెవులందు ప్లీహరోగమువంటి చిహ్నములు గలవో (శుణ్ఠాకర్ణః) వేని చెవులు ఎండిపోయినట్లుండునో మరియు వేనికి (అధ్యా లోహకర్ణః) చక్కగా ప్రాప్తించిన సువర్ణమువంటి చెవులుండునో (తే) అట్టి పశువులన్నియు (త్వాష్ట్రాః) త్వష్ట్ర దేవతా సంబంధముగలవి (కృష్ణగ్రీవః) నల్లని కంఠముగల (శితికక్షః) ప్రక్కలకు తెల్లని అంగములు గల మరియు (అంజిసక్థః) ఏవి స్థూలమగు తొడలు వేరూగా నున్నట్లు గానవచ్చు పశువులు గలవో (తే) అవియన్నియును (ఐన్ద్రాగ్నాః) వాయువు మరియు విద్యుద్దేవతా సంబంధమైనవి. (కృష్ణాంజిః) ఎర్రని నడక ఎగిరినట్లుండునో (అల్పాంజిః) మెల్లగా నడచునది మరియు (మహాంజిః) వేగవంతమగు నడకగల ఏ పశువులు గలవో అవియన్నియును (ఉషస్యాః) ఉషాదేవత సంబధము గలవని తెలిసికొనవలెను. ॥౪॥

భావార్థము :- ఏ పశుపక్ష్యాదులు వాయుగుణములు, నదీగుణములు, సూర్యగుణములు, విద్యుద్గుణములు సంధ్యాకాల గుణములు గలవియో తెలిసికొని వానిగుణముల కనుకూలమగు కార్యములను మానవులు సాధించుకొనవలెను. ॥౪॥

4. Speckled, transversely speckled, upward speckled beasts belong to the Marutas. The beasts fond of fruits, red-haired, sharp- eyed belong to saraswati.

The beasts having ears like spleen, dry ears, golden ears belong to Twasta. The black-necked, the white-flanked, the bulky-thighed beasts belong to Indra and Agni. Beasts with faltering, feeble, fast gaits belong to the Dawn.

౧౩౭౬. శిల్పా ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః విశ్వేదేవా దేవతాః, నిచృద్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౩౭౬ శిల్పా వైశ్వదేవ్యో రోహిణ్యస్త్ర్యవయో వాచేఽవిజ్ఞాతాఽ
అదిత్యై సరూపా। ధాత్రే వత్సతర్యో దేవానాం పత్నీభ్యః॥౫॥

ప.వి:- శిల్పాః, వైశ్వదేవ్య ఇతి వైశ్వ+దేవ్యః, రోహిణ్యః, త్ర్యవయ ఇతి త్రి+అవయః, వాచే అవిజ్ఞాతా ఇత్యవి+జ్ఞాతాః, అదిత్యై,సరూపా ఇతి స+రూపాః, ధాత్రే, వత్సతర్యః, దేవానామ్, పత్నీభ్యః.॥౫॥

పదార్థః :-(శిల్పాః) సురూపాః శిల్పకార్యసాధికాః, (వైశ్వదేవ్యః) విశ్వదేవదేవతాకాః, (రోహిణ్యః) ఆరోఢుంయోగ్యాః, (త్ర్యవయః)(త్రివిధాశ్చ తా అవయాశ్చ తాః, (వాచే) (అవిజ్ఞాతాః) విశేషేణాజ్ఞాతాః, (అదిత్యై) పృథివ్యై, (సరూపాః) సమానం రూపం యాసాం తాః, (ధాత్రే) ధారకాయ, (వత్సతర్యః) అతిశయేన వత్సా అల్పవయసః, (దేవానామ్) దివ్యగుణానాం విదుషామ్, (పత్నీభ్యః) భార్యాభ్యః. ॥౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్యాః శిల్పా వైశ్వదేవ్యో వాచే రోహిణ్యస్త్ర్యవయోఽదిత్యా అవిజ్ఞాతాః ధాత్రే సరూపా దేవానాం పత్నీభ్యో వత్సతర్యశ్చ తా విజ్ఞేయాః.॥౫॥

భావార్థః :-యే సర్వే విద్వాంసః శిల్పవిద్యయాఽనేకాని యానాదీని రచయేయుః పశూనాం చ పాలనం కృత్వోపయోగం గృహ్ణీయుస్తే శ్రీమంతః స్యుః. ॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (శిల్పాః) సుందరరూపముగల మరియు శిల్పకార్యముల సిద్ధింపజేయునవి (వైశ్వదేవ్యః) విశ్వేదేవాదేవతలుగల (వాచే) వాణికొరకు (రోహిణ్యః) క్రిందినుండి పైకి ఎక్కతగినవి (త్ర్యవయః) మూడు రకముల గొఱ్ఱెలు (అదిత్యై) పృథివికొరకు (అవిజ్ఞాతాః) విశేషముగ గాన్పించునట్టి గొఱ్ఱెలు మున్నగునవి (ధాత్రే) ధారణమొనర్చుటకు (సరూపాః) ఏక రూపముగలవి మరియు (దేవానామ్) దివ్యగుణములు గల విద్వాంసుల (పత్నీభ్యః) స్త్రీలకొరకు (వత్సతర్యః) అతి చిన్న వయస్సుగల దూడలని దెలియవలయును. ॥౫॥

భావార్థము :-విద్వాంసు లెల్లరును శిల్ప మరియు జంతువిద్యలద్వారా అనేక విధములగు యానములు మున్నగునవి నిర్మించి, పశుపాలనమొనర్చుచు వానిద్వార యోగ్యమగు ఉపయోగమును పొంది ధనాఢ్యులు గావలయును. ॥౫॥

5. The beautiful beasts useful in arts, belong to the all-gods. Beasts used for riding and protected by three agencies belong to vak. The unknown beasts belong to Aditi. Beasts of the same colour belong to their protector. Tender-aged goats and sheep possess the qualities of consorts of the gods.

౧౩౭౭.కృష్ణగ్రీవా ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, విరాడుష్ణిక్ ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౩౭౭ కృష్ణగ్రీవా ఆగ్నేయాః శితిభ్రవో వసూనాꣳ రోహితా రుద్రాణాꣳశ్వేతాఽఅవ । రోకిణ ఆదిత్యానాం నభోరూపాః పార్జన్యాః ॥౬॥

ప.వి:- కృష్ణగ్రీవా ఇతి కృష్ణ+ గ్రీవాః, ఆగ్నేయాః, శితిభ్రవ ఇతి శితిభ్రవః, వసూనామ్,

రోహితాః, రుద్రాణామ్, శ్వేతాః, అవరోకిణ ఇత్యవ+రోకిణః, ఆదిత్యానామ్, నభోరూపా ఇతి నభః+రూపాః, పార్జన్యాః.।౬॥

పదార్థః :-(కృష్ణగ్రీవా) కృష్ణా కర్షికా గ్రీవా నిగరణం యేషాం తే, (ఆగ్నేయాః) అగ్నిదేవతాకాః, [శితిభ్రవః] శితిశ్శ్వేతా భ్రూ భ్రుకుటి ర్యాసాం తాః, (వసూనామ్) పృథివ్యాదీనామ్, (రోహితాః) రక్తవర్ణాః (రుద్రాణామ్) ప్రాణాదీనామ్, శ్వేతాః)శ్వేతవర్ణాః (అవరోకిణః) అవరోధకాః, (ఆదిత్యానామ్) సూర్యసంబంధినాం మాసానామ్, (నభోరూపాః) నభ ఉదకమివ రూపం యేషాం తే (పార్జన్యాః) మేఘదేవతాకాః. ।౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యే కృష్ణగ్రీవాస్త ఆగ్నేయాః. యే శితిభ్రవస్తే వసూనాం, యే రోహితా స్తే రుద్రాణాం, యే శ్వేతా అవరోకిణస్త ఆదిత్యానాం యే నభోరూపాస్తే చ పార్జన్యాః బోధ్యాః.।౬॥

భావార్థః :-మనుష్యైరగ్నేరాకర్షణక్రియయా పృథివ్యాదీనాం ధారణక్రియయా వాయూనాం ప్రరోహణక్రియయా ఆదిత్యానామవరోధికా మేఘానాం చ జలవర్షికాః క్రియయా విదిత్వా కార్యేషూపయోజ్యాః.।౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (కృష్ణగ్రీవాః) ముడుచుకొనియున్న కంఠముగలిగి లాగుకొని మేతను మ్రింగునట్టివి (ఆగ్నేయాః) అగ్ని దేవతా సంబంధముగలవి (శితిభ్రవః) తెల్లని కంటిరెప్పలు గలిగినవి (వసూనామ్) పృథివి మున్నగు వసువులకు చెందినవి (రోహితాః) ఎఱుపువర్ణము గలిగినవి (రుద్రాణామ్) ప్రాణము మున్నగు ఏకాదశ రుద్రుల సంబంధముగలవి (శ్వేతాః)తెల్లని వర్ణము గలవి మరియు (అవరోకిణః)అవరోధించునవి, అనగా నిలిపి వేయునవి (ఆదిత్యానామ్) సూర్య సంబంధముగల నెలలు [ద్వాదశాదిత్యుల సంబంధము] (నభోరూపాః) జలమువంటి రూపము గల జీవులు (పార్జన్యాః) మేఘదేవతా, అనగా మేఘములవంటి గుణములు గలవి యని తెలిసికొనవలయును.।౬॥

భావార్థము :-మనుష్యులు అగ్నియొక్క లాగునట్టి [ఆకర్షణము] పృథివ్యాదుల ధారణ మొనర్చు, పవనముల ఉత్తమ రీతిలో పైకెగయు, సూర్యాదుల నిలిపివేయు, మేఘముల జలముల వర్షింపజేయు క్రియలను చక్కగా దెలిసికొని సమస్త కార్యములందు నిరంతరము యథాయోగ్యముగ వినియోగించుకొనవలయును.।౬॥

6. Black necked animals possess the qualities of fire. White browed animals possess the qualities of Vasus. Red coloured animals possess the qualities of Rudras. Bright animals who prevent others from going astray possess the qualities of Adityas. Water coloured animals possess the qualities of clouds.

౧౩౭౮. ఉన్నత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, అతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౩౭౮ ఉన్నతఽ ఋషభో వామనస్తఽ ఐన్ద్రావైష్ణవాఽ ఉన్నతః శితిబాహుః

శితిపృష్ఠస్తఽ ఐన్ద్రాబార్హస్పత్యాః శుకరూపా వాజినాః కల్మాషాఽ

ఆగ్నిమారుతాః శ్యామాః పౌష్ణాః॥౭॥

ప.వి:-ఉన్నత ఇత్యుత్ + నతః, ఋషభః, వామనః, తే, ఐన్ద్రావైష్ణవాః, ఉన్నత ఇత్యుత్ + నతః, శితిబాహురితి శితి + బాహుః, శితిపృష్ఠ ఇతి శితి + పృష్ఠః, తే, ఐన్ద్రాబార్హస్పత్యాః, శుకరూపా ఇతి శుక+రూపాః, వాజినాః, కల్మాషాః, ఆగ్నిమారుతా ఇత్యాగ్ని + మారుతాః, శ్యామాః, పౌష్ణాః.॥౭॥

పదార్థః:-(ఉన్నతః) ఉచ్ఛ్రితః, (ఋషభః) శ్రేష్ఠః, (వామనః) వక్రాంగః,(తే) (ఐంద్రావైష్ణవాః) విద్యుద్వాయు దేవతాకాః, (ఉన్నతః) (శితిబాహుః) శితీ స్తనాకర్తారౌ బాహూ ఇవ బలం యస్య సః,(శితిపృష్ఠః) శితి స్తనాకరణం పృష్ఠం యస్య సః, (తే) (ఐంద్రాబార్హస్పత్యాః) వాయుసూర్య దేవతాకాః, (శుకరూపాః) శుకస్య రూపమివ రూపం యేషాం తే, (వాజినాః)వేగవంతః, (కల్మాషాః) శ్వేతకృష్ణవర్ణాః, అగ్ని (మారుతాః) అగ్నివాయు దేవతాకాః, (శ్యామాః) శ్యామవర్ణాః, (పౌష్ణాః) పుష్టినిమిత్త మేఘదేవతాకాః.॥౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా భవద్భిర్యే ఉన్నత ఋషభో వామనశ్చ సంతి త ఐంద్రావైష్ణవాః. య ఉన్నతః శితిబాహుః శితిపృష్ఠశ్చ సంతి త ఐంద్రాబార్హస్పత్యాః. యే శుకరూపా వాజినాః కల్మాషాః సంతి త అగ్ని మారుతాః. యే శ్యామాః సంతి తే చ పౌష్ణాః విజ్ఞేయాః.॥౭॥

భావార్థః:-యే మనుష్యాః పశూనామున్నతిం పుష్టిం చ కుర్వంతి తే నానావిధాని సుఖాని లభంతే. ॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (ఉన్నతః) ఎత్తైన (ఋషభః) శ్రేష్ఠమగు (వామనః) వంకర అవయవములు గలిగి పొట్టిగానుండు (తే) అవి (ఐన్ద్రా వైష్ణవాః) విద్యుత్తు మరియు పవనదేవతాసంబంధము

గలవి (ఉన్నతః) ఎత్తైన (శితిబాహుః) ఇతర పదార్థములకొరికివేయు, వేరుపరచు బాహువులవంటి బలము మరియు (శితిపృష్ఠః) చిన్నవీపుగల పశువులు (తే) అవియన్నియును (ఐన్ద్రాబార్హస్పత్యాః) వాయువు మరియు సూర్యదేవతా సంబంధము గలవి (శుకరూపాః) చిలుకవంటి రూపముగల (వాజినః) వేగవంతమైన (కల్మాషాః) పలురకపు వర్ణములు గలవి యన్నియు (ఆగ్నిమారుతాః) అగ్ని మరియు పవన దేవతా సంబంధము గలిగినవి ఏవి (శ్యామాః) నల్లని వర్ణము గలవియో, అవి యన్నియు (పౌష్ణాః) మేఘదేవతల పుష్టి పరచునవి యని దెలిసికొనవలెను. ॥౭॥

భావార్థము :- పశువులను ఉన్నతము, మరియు పుష్టివంతముగ నొనర్చి ప్రేమతో యోగ్యములగు కార్యములను సాధించుకొని సుఖములనొందవలెను. ॥౭॥

7. The tall, the sturdy, the animals with distorted organs possess the qualities of electricity and air. Animals possessing the strength of arms that cut and shear things, and delicate back, possess the qualities of air and sun. The parrot-coloured, fast, variegated animals possess the qualities of fire and air. Dark-coloured possess the qualities of a cloud.

౧౩౭౮. ఏతా ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ఇంద్రాగ్న్యాదయో దేవతాః విరాట్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదేవిషయము.

౧౩౭౮ ఏతా౨ ఐన్ద్రాగ్నా ద్విరూపా౨ అగ్నీషోమీయా వామనా౨ అనడ్వాహ౨

ఆగ్నావైష్ణవా వశా మైత్రావరుణ్యో౨ న్యత ఏన్యో మైత్ర్యః ॥౮॥

ప.వి:- ఏతాః, ఐన్ద్రాగ్నాః, ద్విరూపా ఇతి ద్వి+రూపాః, అగ్నీషోమీయాః, వామనాః అనడ్వాహః, ఆగ్నావైష్ణవాః, వశాః, మైత్రావరుణ్యః, అన్యతఏన్య ఇత్యన్యతః+ఏన్యః, మైత్ర్యః. ॥౮॥

పదార్థః :-(ఏతాః) పూర్వోక్తాః (ఐంద్రాగ్నాః) వాయువిద్యుత్సంగినః (ద్విరూపాః) ద్వే రూపే యాసాం తాః, (అగ్నీషోమీయాః) సోమాగ్నిదేవతాకాః, (వామనాః) వక్రావయవాః, (అనడ్వాహః) వృషభాః, (ఆగ్నావైష్ణవాః) అగ్నివాయుదేవతాకాః (వశాః) వంధ్యా గావః (మైత్రావరుణ్యః) ప్రాణోదానదేవతాకాః, (అన్యతఏన్యః) యా అన్యతో యంతి ప్రాప్నువంతి తాః (మైత్ర్యః) మిత్రస్య ప్రియే వర్తమానాః. ॥౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యా ఏతా ద్విరూపాః సంతి తా ఐంద్రాగ్నాః. యే వామనా అనడ్వాహః సంతి తే౨ గ్నీషోమీయా ఆగ్నావైష్ణవాశ్చ. యా వశాః సంతి తా మైత్రావరుణ్యః. యా అన్యత ఏన్యః సంతి తాశ్చ మైత్ర్యో విజ్ఞేయాః. ॥౮॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా వాయ్వగ్న్యాది గుణాన్ పశూన్ పాలయంతి తే సర్వోపకారకా భవంతి.॥౮॥

పదార్థము :- మానవులారా! మీరు (ఏతాః) ఈ పూర్వోక్తమైన (ద్విరూపాః) ద్విరూపములు [రెండేసి రూపములు] గల పశువులు (ఐన్ద్రాగ్నాః) వాయువు మరియు విద్యుత్సంబంధము గలవి (వామనాః) వంకర అంగములు గలిగి కురచగా నున్న (అనడ్వాహః) ఎద్దు లేవి గలవో యవి (అగ్నీషోమీయాః) సోమ మరియు అగ్ని దేవతా సంబంధమైనవి (ఆగ్నావైష్ణవాః) అగ్ని మరియు వాయుదేవతా సంబంధమైనవి ఏ (వశాః) వంధ్య [గొడ్డు] ఆవులు గలవో, యవి (మైత్రావరుణ్యః) ప్రాణ, ఉదాన దేవతాసంబంధమైనవి. మరియు నేవియైనను (అన్యత ఏన్యః) ఎచ్చటినుండి ప్రాప్తించినను అవి (మైత్ర్యః) మిత్రుని ప్రియ వ్యవహారమందుండునవి అని యెరుగుడు.॥౮॥

భావార్థము :- వాయువు, అగ్ని మున్నగు గుణములు గలిగినట్టి గోవులు మొదలగు ఏ పశువులు గలవో, వానిని ప్రేమతో ఎవరు చక్కగా పోషించెదరో వారు సర్వప్రాణులకు ఉపకారమొనర్చినవా రగుదురు. ॥౮॥

8. These two-coloured animals possess the qualities of air and lightning. Animals with distorted organs and the oxen possess the qualities of Soma and fire, and fire and air. Barren cows possess the qualities of Pran and Udan. Partly variegated animals possess the qualities of a friend.

౧౩౮౦. కృష్ణగ్రీవా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, నివృత్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౮౦ కృష్ణగ్రీవాఽఆగ్నేయా బభ్రవః సౌమ్యాః శ్వేతా వాయవ్యాఽఅవిజ్ఞాతాఽ

అదిత్యై సరూపా ధాత్రే వత్సతర్యో దేవానాం పత్నీభ్యః॥౯॥

ప. వి:- కృష్ణగ్రీవా ఇతి కృష్ణ+గ్రీవాః, ఆగ్నేయాః, బభ్రవః, సౌమ్యాః, శ్వేతాః, వాయవ్యాః, అవిజ్ఞాతా ఇత్యవి + జ్ఞాతాః, అదిత్యై, సరూపా ఇతి స+ రూపాః, ధాత్రే, వత్సతర్యః, దేవానామ్, పత్నీభ్యః.॥౯॥

పదార్థః :- (కృష్ణగ్రీవాః) కృష్ణకంఠాః, (ఆగ్నేయాః) అగ్నిదేవతాకాః, (బభ్రవః) నకులవర్ణ వద్వర్ణయుక్తాః (సౌమ్యాః) సోమదేవతాకాః (శ్వేతాః) (వాయవ్యాః) వాయుదేవతాకాః (అవిజ్ఞాతాః) న విశేషేణ జ్ఞాతా విదితాః, (అదిత్యై) అఖండితాయై జనిత్వక్రియాయై, అదితిర్జ నిత్వమితి మంత్రప్రామాణ్యాదత్రాదితిశబ్దేన గృహ్యతే, (సరూపాః) సమానం రూపం యాసాం

తాః (ధాత్రే) ధారకాయ వాయవే (వత్సతర్యః) అతిశయేన వత్సాః (దేవానామ్) సూర్యాదీనామ్,(పత్నీభ్యః) పాలికాభ్యః క్రియాభ్యః.॥౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యే కృష్ణగ్రీవాస్త ఆగ్నేయాః, యే బభ్రవస్తే సౌమ్యాః. యే శ్వేతాస్తే వాయవ్యాః. యేऽవిజ్ఞాతాస్తేऽదిత్యై, యే సరూపాస్తే ధాత్రే. యా వత్సతర్యస్తాశ్చ దేవానాం పత్నీభ్యో విజ్ఞేయాః.॥౯॥

భావార్థః:- యే పశవః కర్షకా నిగలకాస్తే అగ్నివద్వర్తమానాః యు ఓషధీవద్ధారకాః, యు ఆవరకాస్తే వాయువద్వర్తమానాః. యేऽవిజ్ఞాతాస్తే ప్రజననాయ, యే ధాతృగుణాస్తే ధారణాయ, యే సూర్యకిరణవద్వర్తమానాః పదార్థాః సంతి తే వ్యవహారసాధనే ప్రయోజ్యాః. ॥౯॥

పదార్థము :-హే మానవులారా! ఏవి (కృష్ణగ్రీవాః) నల్లని కంఠము గలవి (ఆగ్నేయాః) అగ్ని దేవతా సంబంధముగలవి, ఏవి (బభ్రవః) ముంగిసరంగు గలవియోనవి (సౌమ్యాః) సోమదేవతగలవి (శ్వేతాః) తెల్లని జంతువులు (వాయవ్యాః) వాయుదేవతగలవి (అవిజ్ఞాతాః) విశేష చిహ్నములచే చెప్పరానివి [తెలిసికొనరానివి] (అదిత్యై) నాశరహితమైన ఉత్పత్తి క్రియకు ఏవి (సరూపాః) ఒకే రూపులలో నుండునవి (ధాత్రే) ధారణ మొనర్చునట్టి పవనముకొరకు (వత్సతర్యః) చిన్నచిన్న దూడలు (దేవానామ్) సూర్యాది లోకముల (పత్నీభ్యః) పాలనమొనర్చు క్రియలని ఎరుగవలయును.॥౯॥

భావార్థము :-ఏ పశువులు దున్నుట మరియు మ్రింగునవియగు పశువులు అగ్నివలె, ఔషధమువంటి గుణములను ధారణ మొనర్చునవి, కప్పునవి పవనమువలె, తెలిసికొనజాలనట్టివి, ఉత్పత్తికొరకు ధారణమొనర్చుటవంటి గుణములతో గూడినవి ధారణమొనర్చుకొనుటకు మరియు సూర్యకిరణములవలె నుండు పదార్థములేవియో నవి వ్యవహారములను సాధించుటయందు చక్కగా యుక్తపరచుకొనదగినవి యని ఎరుగవలయును. ॥౯॥

9. Black-necked animals possess he qualities of fire. Animals with brown colour like that of an ichneumon possess the qualities of Soma. White animals belong to air. The undistinguished animals possess the qualities of Earth. Animals of the same colour, possess the qualities of air. Tender - aged calves belong to the protective forces of the sun.

౧౩౮౧.కృష్ణా భౌమా ఇత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః,అంతరిక్షాదయో దేవతాః,విరాడ్ గాయత్రీ ఛందః,షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౮౧ కృష్ణా భౌమాధూమ్రాऽఆన్తరిక్షా బృహన్తో దివ్యాః

శబలా వైద్యుతాః సిధ్మాస్తారకాః ॥౧౦॥

ప.వి:- కృష్ణాః, భౌమాః, ధూమ్రాః, ఆన్తరిక్షాః, బృహన్తః, దివ్యాః, శబలాః, వైద్యుతాః సిధ్మాః, తారకాః.॥౧౦॥

పదార్థః :-(కృష్ణాః) కృష్ణవర్ణా విలేఖననిమిత్తా వా (భౌమాః) భూమిదేవతాకాః (ధూమ్రాః) ధూమ్రవర్ణాః (ఆంతరిక్షాః) అంతరిక్షదేవతాకాః (బృహంతః) వర్ధకాః (దివ్యాః) దివ్యగుణకర్మస్వభావాః (శబలాః) కించిచ్ఛ్వేతాః (వైద్యుతాః) విద్యుద్దేవతాకాః (సిధ్మాః) మంగలకారిణః (తారకాః) దుఃఖస్య పారే కారిణః.॥౧౦॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యే కృష్ణాస్తే భౌమాః. యే ధూమ్రాస్త ఆంతరిక్షాః. యే దివ్యా బృహంతః శబలాస్తే వైద్యుతాః, యే సిధ్మాస్తే చ తారకా విజ్ఞేయాః.॥౧౦॥

భావార్థః:-యది మనుష్యాః కర్షణాదికార్యసాధకాన్ పశ్వాదిపదార్థాన్ భూమ్యాదిషు సంయోజయేయుస్తర్హి తే మంగలమాప్నుయుః.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏవి (కృష్ణాః) నల్లనివర్ణము మరియు భూములను దున్నునవి (భౌమా) అవి భూమిదేవతకు సంబంధించనవి ఏవి (ధూమ్రాః) ధూమ్రవర్ణముగలవి కలవో అవి (ఆన్తరిక్షాః) అంతరిక్ష దేవతకు చెందినవి ఏవి (దివ్యాః) దివ్య గుణ కర్మ స్వభావముతో గూడినవియో (బృహన్తః) వృద్ధినొందుచు మరియు (శబలాః) కొద్దిపాటి తెలుపువర్ణము గలవి (వైద్యుతాః) విద్యుద్దేవతా సంబంధమైనవి మరియు ఏవి (సిధ్మాః)శుభములను గలిగించునవియై యున్నవో అవి (తారకాః) దుఃఖములనుండి తరింపజేయునవి యని తెలిసికొనవలయును.॥౧౦॥

భావార్థము :-ఒక వేళ మనుష్యులు దున్నుటమున్నగు కార్యముల సాధించునట్టి పశువులు మున్నగు సాధకములను భూమి మున్నగువాని యందు సంయుక్త పరచికొనినచో వారు ఆనందశుభములను పొందగలుగుదురు. ॥౧౦॥

10. Black animals used for ploughing the land belong to the Earth. Smoke coloured animals belong to the Firmament. Animals with good nature, actions, and habits, tall in size, and whitish belong to the Lightning. Animals conducive to bliss alleviate our sufferings.

౧౩౮౨.ధూమ్రానిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వసంతాదయో దేవతాః, విరాడ్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩౮౨ ధూమ్రాన్ వసన్తాయాలభతే శ్వేతాన్ గ్రీష్మాయ కృష్ణాన్ వర్షాభ్యో

ఽరుణాఞ్ఛరదే పృషతో హేమంతాయ పిశఙ్గాఞ్ఛిశిరాయ ॥౧౧॥

ప.వి:- ధూమ్రాన్, వసంతాయ, ఆ, లభతే, శ్వేతాన్, గ్రీష్మాయ, కృష్ణాన్, వర్షాభ్యః, అరుణాన్, శరదే, పృషతః, హేమంతాయ, పిశఙ్గాన్, శిశిరాయ.॥౧౧॥

పదార్థః :-(ధూమ్రాన్) ధూమ్రవర్ణాన్ పదార్థాన్ (వసంతాయ) వసంతర్తౌ సుఖాయ (ఆ) సమంతాత్ (లభతే) ప్రాప్నోతి (శ్వేతాన్) శ్వేతవర్ణాన్ (గ్రీష్మాయ) గ్రీష్మర్తౌ సుఖాయ (కృష్ణాన్) కృష్ణవర్ణాన్ కృషిసాధకాన్ వా (వర్షాభ్యః) వర్షర్తౌ కార్యసాధనాయ (అరుణాన్) ఆరక్తాన్ (శరదే) శరదృతౌ సుఖాయ (పృషతః) స్థూలాన్ (హేమంతాయ) హేమంతర్తౌ కార్యసాధనాయ (పిశంగాన్) రక్తపీతవర్ణాన్ (శిశిరాయ) శిశిరర్తౌ వ్యవహారసాధనాయ ॥౧౧॥

అన్వయః:-యో మనుష్యో వసంతాయ ధూమ్రాన్, గ్రీష్మాయ శ్వేతాన్, వర్షాభ్యః కృష్ణాన్, శరదేఽరుణాన్, హేమంతాయ పృషతః, శిశిరాయ పిశంగానాలభతే స సతతం సుఖీ భవతి.॥౧౧॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్యస్మిన్నృతౌ యే పదార్థాః సంచయనీయాః సేవనీయాశ్చ స్యుస్తాన్ సంచిత్యసంసేవ్యారోగా భూత్వా ధర్మార్థకామమోక్షసాధనాన్యనుష్ఠాతవ్యాని.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యుడు (వసన్తాయ) వసంతఋతువునందు సుఖమునకై (ధూమ్రాన్) ధూమ్ర వర్ణపు పదార్థములను (గ్రీష్మాయ) గ్రీష్మఋతువునందు ఆనందమునకై (కృష్ణాన్) నల్లని వర్ణపు మరియు పంటలను, వ్యవసాయపు కార్యములను సాధించునవి (శరదే) శరదృతువునందలి సుఖములకొరకు (అరుణాన్) ఎఱ్ఱని వర్ణపు (హేమన్తాయ) హేమంతఋతువునందు కార్యసాధనమునకు (పృషతః) స్థూలమగు మరియు (శిశిరాయ) శిశిరఋతు సంబంధ వ్యవహారములను సాధించుటకై (పిశఙ్గాన్) ఎరుపుతో గూడిన పసుపు వర్ణపు పదార్థములను (ఆ లభతే) చక్కగా పొందునాతడు నిరంతరము సుఖవంతుడగును. ॥౧౧॥

భావార్థము :-మానవులెల్లరును ఏ ఋతువులందు ఏ పదార్థములు సేకరించదగినవి, సేవించదగినవి లభ్యమగునో ఆ ఋతువులందు ఆ యా వస్తువులను సేకరించి, సేవించుచు నిరంతరము సుఖవంతులై ధర్మార్థకామమోక్షవ్యవహారముల నాచరణయందుంచవలయును. ॥౧౧॥

11. Man should wear smoke coloured clothes in Spring, white in Summer; black in the Rains; red in Autumn; bulky in Winter; reddish-yellow in the Dewy Season.

౧౩౮౩. త్ర్యవయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల వదే విషయము.

౧౩౮౩ త్ర్యవయో గాయత్ర్యై పఞ్చావయస్త్రిష్టుభే దిత్యవాహో ।
జగత్యై త్రివత్సాఽ అనుష్టుభే తుర్యవాహ ఉష్ణిహే॥౧౨॥

ప.వి:- త్ర్యవయ ఇతి త్రి + అవయః, గాయత్ర్యై, పంచావయ ఇతి పంచ+అవయః, త్రిష్టుభే, త్రిస్తుభ ఇతి త్రి+స్తుభే, దిత్యవాహ ఇతి దిత్య+వాహః, జగత్యై, త్రివత్సాఽ ఇతి త్రి+వత్సాః, అనుష్టుభే, అనుస్తుభ ఇత్యను + స్తుభే, తుర్యవాహ ఇతి తుర్య+వాహః, ఉష్ణిహే.॥౧౨॥

పదార్థః :-(త్ర్యవయః) తిస్రోఽవయో యేషాం తే (గాయత్ర్యై) గాయతో రక్షికాయై (పంచావయః) పంచ అవయో యేషాం తే. (త్రిష్టుభే) త్రయాణాం శారీరవాచికమానసానాం సుఖానాం స్తంభనాయ స్థిరీకరణాయ (దిత్యవాహః) దితౌ ఖండనే భవా దిత్యా న దిత్యా అదిత్యాస్తాన్ యే వహంతి ప్రాపయంతి తే దిత్యవాహః (జగత్యై) జగద్రక్షణాయై క్రియాయై (త్రివత్సాః) త్రయో వత్సాస్త్రిషు వా నివాసో యేషాం తే (అనుష్టుభే) అనుస్తవ్నాయ, (తుర్యవాహః) యే తుర్యం చతుర్థం వహంతి తే (ఉష్ణిహే) ఉత్కృష్టతయా స్నిహ్యతి యయా తస్యై క్రియాయై.॥౧౨॥

అన్వయః :- యే త్ర్యవయో గాయత్ర్యై పంచావయస్త్రిష్టుభే దిత్యవాహో జగత్యై త్రివత్సా అనుష్టుభే తుర్యవాహ ఉష్ణిహే చ ప్రయుతేరఽస్తే సుఖినః స్యుః.॥౧౨॥

భావార్థః :-యథా విద్వాంసో ఽధీతైర్గాయత్ర్యాది ఛందోఽర్థైః సుఖాని వర్ధయంతే తథా పశుపాలకా ఘృతాదీని వర్ధయేయుః.॥౧౨॥

పదార్థము :-(త్ర్యవయః) మూడు పశువులుగలవారు (గాయత్ర్యై) గాయనమొనర్చు వారి రక్షణ యొనర్చు దానికై (పఞ్చావయః) ఐదుగోవులు గలవారు (త్రిష్టుభే) మూడు అనగా శరీర, వాణి మరియు మనస్సంబంధ సుఖములను స్థిరపరచుకొనుటకు (దిత్యవాహః) వినాశమునందు ప్రసిద్ధి గానివానిని ప్రాప్తింపజేయునవి (జగత్యై) జగత్తును రక్షణయొనర్చు క్రియకొరకు (త్రివత్సాః) మూడు స్థానములందు నివాసము గలవి (అనుష్టుభే) వెనకనుండి నిలిపివేయు క్రియకొరకు (తుర్యవాహః) తన పశువులందు నాల్గవదానిని ప్రాప్తింపజేయువారు (ఉష్ణిహే) ఏ క్రియద్వారా ఉత్తమత్వమును మరియు ప్రసన్నతను గలిగింతురో అట్టి క్రియకొరకు చక్కని ప్రయత్నమొనర్చి సుఖులు గావలెను ॥౧౨॥

భావార్థము :- విద్వాంసులెట్లు చదివిన గాయత్ర్యాది ఛన్దస్సుల అర్థములతో సుఖములను పెంపొందజేయుచున్నారో అటులనే పశుపాలకులును ఘృతాది పదార్థములను వర్ధిల్లజేయవలెను. ॥౧౨॥

12. Animals protected in the three stages of life belong to the Gayatri metre. Animals well protected with five vital breaths belong to the Trishtup. Beasts of burden belong to Jagati. Grown up animals belong to the Anushtup. The aged beasts belong to Ushnih.

౧౩౮౪. పష్ఠవాడిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విరాజాదయో దేవతాః, నిచృదనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౮౪ పష్ఠవాహో విరాజఽ ఉక్షాణో బృహత్యాఽ ఋషభాః।

కకుభేఽనడ్వాహః పఙ్క్త్యై ధేనవోఽతిఛన్దసే ॥౧౩॥

ప.వి:- పష్ఠవాహ ఇతి పష్ఠ+వాహః, విరాజ ఇతి వి+రాజే, ఉక్షాణః, బృహత్యై, ఋషభాః, కకుభే, అనడ్వాహః, పఙ్క్త్యై, ధేనవః, అతిఛన్దసఽఇత్యతి+ఛందసే. ॥౧౩॥

పదార్థః :-(పష్ఠవాహః) యే పష్ఠేన పృష్ఠేన వహంతి తే, (విరాజే) విరాట్ ఛందసే (ఉక్షాణః) వీర్యసేచనసమర్థాః (బృహత్యై) బృహతీఛందోఽర్థాయ (ఋషభాః) (బలిష్ఠాః) (కకుభే) కకుబుష్ణిక్ ఛందోఽర్థాయ (అనడ్వాహః) శకటవహనసమర్థాః (పంక్త్యై) పంక్తిచ్ఛందోఽర్థాయ (ధేనవః) దుగ్ధదాత్ర్యః (అతిఛందసే) అతిజగత్యాదిచ్ఛందోఽర్థాయ. ॥౧౩॥

అన్వయః:-యైర్మనుష్యైర్విరాజే పష్ఠవాహో బృహత్యా ఉక్షాణః కకుభే ఋషభాః పంక్త్యా అనడ్వాహోఽతిచ్ఛందసే ధేనవః స్వీక్రియంతే తేఽతిసుఖం లభంతే. ॥౧౩॥

భావార్థః:- యథా విద్వాంసో విరాడాది ఛందోభ్యో బహూని విద్యాకార్యాణి సాధ్నువంతి తథోష్ట్రాదిభ్యః పశుభ్యో గృహస్థా అఖిలాని కార్యాణి సాధ్నుయుః. ॥౧౩॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యులు (విరాజే) విరాట్ ఛందస్సుకొరకు (పష్ఠవాహః) వీపుపై బరువులు మోయుచు చేరవేయునవి (బృహత్యై) బృహతీఛందస్సు అర్థమునకై (ఉక్షాణః) వీర్యసేచన మొనర్చుటయందు సమర్థవంతములు (కకుభే) కకుప్, ఉష్ణిక్ ఛందస్సుల అర్థములకై (ఋషభాః) అత్యంతశక్తివంతమగు ప్రాణులు (పఙ్క్త్యై) పంక్తిఛందముయొక్క అర్థమునకై (అనడ్వాహః) బండ్లను, బరువులను లాగుటయందు

సమర్థవంతములగు ఎద్దులు (అతిచ్ఛందసే) అతిజగతీ మున్నగు ఛందస్సుల అర్థముకొరకు (ధేనవః) పాడియావులను స్వీకరించువారు అత్యంత సుఖములను పొందగలరు. ॥13॥

భావార్థము :- ఏ విధముగ విద్వాంసులు విరాట్ మున్నగు ఛందస్సులద్వారా విద్యా విషయక కార్యములను సాధించుకొనెదరో, అదేవిధముగ గోవులు, గొఱ్ఱె, మేకలు, ఒంటెలు మున్నగు పశువుల పాలనమొనర్చు గృహస్థులు సమస్త కార్యములను సాధించుకొనవలయును. ॥13॥

13. Animals who carry burden on the back belong to the virat. Full grown bulls belong to the Brihati. Stron bulls belong to the Kakup. Bulls who carry the cart belong to the Pankti. Milch cows belong to the Atichhand.

14. కృష్ణగ్రీవా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱలనదే విషయము.

14. కృష్ణగ్రీవా ఆగ్నేయా బభ్రవః సౌమ్యా ఉపధ్వస్తాః సావిత్రా

వత్సతర్యః సారస్వత్యః శ్యామాః పౌష్ణాః పృశ్నయో మారుతా

బహురూపా వైశ్వదేవా వశా ద్యావాపృథివీయాః॥14॥

ప.వి:- కృష్ణగ్రీవా ఇతి కృష్ణ+గ్రీవాః, ఆగ్నేయాః, బభ్రవః, సౌమ్యాః, ఉపధ్వస్తా ఇత్యుప+ధ్వస్తాః, సావిత్రాః, వత్సతర్యః, సారస్వత్యః, శ్యామాః, పౌష్ణాః, పృశ్నయః, మారుతాః, బహురూపా ఇతి బహు+రూపాః వైశ్వదేవా ఇతి వైశ్వ+దేవాః, వశాః, ద్యావాపృథివీయాః.॥14॥

పదార్థః :-(కృష్ణగ్రీవాః) కృష్ణకంఠాః (ఆగ్నేయాః) అగ్నిదేవతాకాః, (బభ్రవః) సర్వస్య ధారకాః పోషకా వా(సౌమ్యాః) సోమదేవతాకాః (ఉపధ్వస్తాః) ఉపాధఃపతితాః (సావిత్రాః) సవితృదేవతాకాః (వత్సతర్యః) హ్రస్వా వత్సా యాసాం తాః (సారస్వత్యః) వాగ్దేవతాకాః (శ్యామాః)శ్యామవర్ణాః (పౌష్ణాః) పుష్టికరమేఘదేవతాకాః (పృశ్నయః) ప్రష్టవ్యాః (మారుతాః) మనుష్యదేవతాకాః (బహురూపాః) బహూని రూపాణి యేషాం తే (వైశ్వదేవాః) విశ్వేదేవదేవతాకాః (వశాః) దేదీప్యమానాః (ద్యావాపృథివీయాః) ద్యావాపృథివీదేవతాకాః.॥14॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యే కృష్ణగ్రీవాస్త ఆగ్నేయాః. యే బభ్రవస్తే సౌమ్యాః. య ఉపధ్వస్తాస్తే సావిత్రాః. యా వత్సతర్యస్తాః సారస్వత్యః. యే శ్యామాస్తే పౌష్ణాః. యే

పృశ్నయస్తే మారుతాః. యే బహురూపాస్తే వైశ్వదేవాః. యే వశాస్తే చ ద్యావాపృథివీయా విజ్ఞేయాః.॥౧౪॥

భావార్థః :-యథా శిల్పినో ఉగ్న్యాదిభ్యః పదార్థేభ్యోఽనేకాని కార్యాణి సాధ్నువంతి తథా కృషీవలాః పశుభిర్బహూని కార్యాణి సాధ్నుయుః ॥౧౪॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీకు ఏవి (కృష్ణగ్రీవాః) నల్లని కంఠము గలిగినవియో అవి (ఆగ్నేయాః) అగ్ని దేవతగా గలవి (బభ్రవః) సర్వమును ధారణ పోషణము నొనర్చునవి (సౌమ్యాః) సోమదేవతగా గలవి (ఉపధ్వస్తాః) క్రిందసమీపమున పడియున్నవి (సావిత్రాః) సవితా దేవతగా గలవి (వత్సతర్యః) చిన్నచిన్న లేగదూడలు (సారస్వత్యః) వాణీ దేవతగా గలవి (శ్యామాః) నల్లని వర్ణము గలవి (పౌష్ణాః) పుష్టిని గలిగించునట్టి మేఘ దేవతగా గలవి (పృశ్నయః) ప్రశ్నించదగినవి (మారుతాః) మనుష్యదేవతగా గలవి (బహురూపాః) అనేక రూపములు గలవి (వైశ్వదేవాః) సమస్త విద్వాంసులు దేవతలుగా గలవి (వశాః) నిరంతరము మెరయుచుండునవి (ద్యావాపృథివీయాః) పృథివీ ఆకాశములు దేవతలుగా గలవి యని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :- శిల్పవిద్య [ఇంజినీరింగ్] ఎరుగు విద్వాంసులు అగ్ని మున్నగు పదార్థములచే అనేక కార్యములను సాధించుకొనునట్లే వ్యవసాయము నొనర్చువారు పశువుల గుణస్వభావముల నెరిగి అనేక కార్యములను సాధించవలెను. ॥౧౪॥

14. Black-necked animals belong to Agni. Brown animals are clam by nature. Mixed-coloured belong to Savita. Weaned she-kids belong to Saraswati. Dark-coloured belong to cloud which brings rain. Cows full of milk belong to the agriculturists. Many coloured animals belong to the learned. All glittering substances belong to the Heaven and Earth.

౧౩౮౬. ఉక్తా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, విరాడుష్ణిక్ ఛందః ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩౮౬ ఉక్తాః సఞ్చరాఽ ఏతాఽఐన్ద్రాగ్నాః కృష్ణా వారుణాః।

పృశ్నయో మారుతాః కాయాస్తూపరాః ॥౧౫॥

ప.వి:-ఉక్తాః,సఞ్చరా ఇతి సమ్+చరాః, ఏతాః, ఐంద్రాగ్నాః, కృష్ణాః, వారుణాః, పృశ్నయః, మారుతాః, కాయాః, తూపరాః.॥౧౫॥

పదార్థః :- (ఉక్తాః) కథితాః, (సంచరాః) యే సమ్యక్ చరంతి తే, (ఏతాః) (ఐంద్రాగ్నాః) ఇంద్రాగ్నిదేవతాకాః (కృష్ణాః) కర్షకాః (వారుణాః) వరుణదేవతాకాః, (పృశ్నయః) విచిత్రచిహ్నాః (మారుతాః) (కాయాః) ప్రజాపతిదేవతాకాః (తూపరాః) హింసకాః.॥౧౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిరేతా ఉక్తాః సంచరా ఐంద్రాగ్నాః కృష్ణాః వారుణాః పృశ్నయో మారుతాస్తూపరాః కాయాశ్చ సంతీతి బోధ్యమ్.॥౧౫॥

భావార్థః :- యే నానాదేశసంచారిణః ప్రాణినస్సంతి తైర్మనుష్యా యథాయోగ్యానుపకారాన్ గృహ్ణీయుః.॥౧౫॥

పదార్థము :- మానవులారా! (ఏతాః) ఈ (ఉక్తాః) చెప్పబడినట్టి (సంచరాః) చక్కగా నడచు కొనునట్టి ఏ పశువులు గలవో అవి (ఐన్ద్రాగ్నాః) ఇన్ద్రాగ్ని దేవతలుగా గలవి (కృష్ణాః) లాగుట మరియు దున్నుట మున్నగు పనులను చేయునవి (వారుణాః) వరుణుడు దేవతగా గలవి (పృశ్నయః) చిత్రవిచిత్ర చిహ్నములు గలవి (మారుతాః) మనుష్యుని స్వభావమువంటి (తూపరాః) హింసకములైనవి (కాయాః) ప్రజాపతి దేవతగా గలవి యని తెలిసికొనవలయును.॥౧౫॥

భావార్థము :- అనేక దేశములనుండి రాకపోకలు గల పశువు లేవి గలవో మానవులు వానిచే యథాయోగ్యమగు ఉపకారములను పొందవలయును. ॥౧౫॥

15. These animals who move nicely, have been described. They belong to Indra and Agni. The animals who plough the land and pull carts belong to Varuna. The speckled animals resemble man in nature. The violent animals belong to Prajapati.

౧౩౮౭. అగ్నయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కస్మై కే రక్షణీయా ఇత్యాహ. దేని కొఱకేది రక్షించ తగియున్నది?

౧౩౮౭ అగ్నయేఽనీకవతే ప్రథమజానాలభతే మరుద్భ్యః సాన్తపనేభ్యః సవాత్యాన్

మరుద్భ్యో గృహమేధిభ్యో బష్కిహాన్ మరుద్భ్యః క్రీడిభ్యః

సꣳసృష్టాన్ మరుద్భ్యః స్వతవద్భ్యోఽనుసృష్టాన్ ॥౧౬॥

ప.వి:- అగ్నయే, అనీకవత ఇత్యనీక+వతే, ప్రథమజానితి ప్రథమ+జాన్, ఆ, లభతే, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+ భ్యః, సాన్తపనేభ్య ఇతి సామ్+తపనేభ్యః, సవాత్యానితి స+వాత్యాన్,

మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః, గృహమేధిభ్య ఇతి గృహ+మేధిభ్యః బష్కిహాన్, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః, క్రీడిభ్య ఇతి క్రీడి+భ్యః, సంసృష్టానితి సమ్+సృష్టాన్, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః, స్వతవద్భ్య ఇతి స్వతవత్+భ్యః, అనుసృష్టానిత్యను + సృష్టాన్.॥౧౬॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) పావక ఇవ వర్తమానాయ సేనాపతయే (అనీకవతే) ప్రశంసిత సేనాయ (ప్రథమజాన్) ప్రథమాద్విస్తీర్ణాత్కారణాదుత్పన్నాన్ (ఆ) (లభతే) (మరుద్భ్యః) వాయువద్వర్తమానేభ్యో మనుష్యేభ్యః (సాంతపనేభ్యః) సమ్యక్ తపనం బ్రహ్మచర్యాద్యాచరణం యేషాం తేభ్యః (సవాత్యాన్) సమానవాతే భవాన్ (మరుద్భ్యః) ప్రాణ ఇవ ప్రియేభ్యః (గృహమేధిభ్యః) గృహస్థేభ్యః (బష్కిహాన్) చిరప్రసూతాన్, (మరుద్భ్యః) (క్రీడిభ్యః) ప్రశంసితక్రీడేభ్యః (సంసృష్టాన్) సమ్యగ్గుణయుక్తాన్, (మరుద్భ్యః) మనుష్యేభ్యః (స్వతవద్భ్యః) స్వతో వాసో యేషాం తేభ్యః (అనుసృష్టాన్) అనుషంగిణః.॥౧౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా విద్వాంసోఽనీకవతేఽగ్నయే ప్రథమజాన్ సాంతపనేభ్యో మరుద్భ్యః సవాత్యాన్, గృహమేధిభ్యో మరుద్భ్యో బష్కిహాన్, క్రీడిభ్యో మరుద్భ్యః సంసృష్టాన్, స్వతవద్భ్యో మరుద్భ్యోఽను సృష్టానాలభతే తథైవ యూయమేతానాలభధ్వమ్.॥౧౬॥

భావార్థః :-యథా విద్వద్భిర్విద్యార్థినః పశవశ్చ పాల్యంతే తథైవేతరైర్మనుష్యైః పాలనీయాః.॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎటుల విద్వాంసులు (అనీకవతే) ప్రశంసనీయ సైన్యములనుంచువారు (అగ్నయే) అగ్నివలె ప్రకాశవంతుడగు సేనాధీశునికొరకు (ప్రథమజాన్) విస్తారముతో గూడిన కారణముచే నుత్పన్నమైన (సాన్తపనేభ్యః) ఉత్తమమగు బ్రహ్మచర్యాచరణము గలవారు (మరుద్భ్యః) ప్రాణములవంటి ప్రీతి నుత్పన్నమొనర్చు మనుష్యులకొరకు (సవాత్యాన్) సమానవాతావరణమున నుత్పన్నపదార్థములుగల (గృహమేదిభ్యః) గృహములందు ధీరబుద్ధిగలవారు (మరుద్భ్యః) మనుష్యులకొరకు (బష్కిహాన్) చాల కాలము క్రింద పుట్టినట్టి (క్రీడిభ్యః) ప్రశంసిత విహారానందములు గల (మరుద్భ్యః) మనుష్యులకొరకు (సంసృష్టాన్) చక్కని గుణములతో గూడియున్న మరియు (స్వతవద్భ్యః) స్వంతనివాసములు గలిగిన (మరుద్భ్యః) స్వతంత్రమానవులకొరకు (అనుసృష్టాన్) కలయువారిని (ఆ లభతే) ప్రాప్తించుకొనునట్లు మీరును దీనిని పొందుడు. ॥౧౬॥

భావార్థము :-విద్వాంసులచే విద్యార్థులు మరియు పశువులు పాలించబడునట్లు మానవులును పాలనమొనర్చుట యోగ్యము. ॥౧౬॥

16. A learned person should secure first class high souled, highly educated persons for the commander of the army. For persons who observe celibacy and are affectionate, he should secure men born in virtuous surrounding. For wise householders, he should secure aged persons. For laudable, sportive pleasure-loving persons, he should secure well-merited associates. For the self - strong independent persons, he should secure willing followers.

౧౩౮౮. ఉక్తా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగ్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩౮౮ ఉక్తాః సఞ్చరాఽఏతాఽఐన్ద్రాగ్నాః ప్రాశృఙ్గా మాహేన్ద్రాః ।
బహురూపా వైశ్వకర్మణాః ॥౧౬॥

ప.వి:- ఉక్తాః, సఞ్చరా ఇతి సమ్+చరాః, ఏతాః, ఐన్ద్రాగ్నాః, ప్రాశృఙ్గాః, ప్రశృఙ్గా ఇతి ప్ర+శృఙ్గాః, మాహేంద్రా ఇతి మహా+ ఇన్ద్రాః, బహురూపా ఇతి బహు+రూపాః, వైశ్వకర్మణా ఇతి వైశ్వ+కర్మణాః.॥౧౬॥

పదార్థః :-(ఉక్తాః) నిరూపితాః (సంచరాః) సంచరంతి యేషు తే మార్గాః, (ఏతాః) (ఐంద్రాగ్నాః) వాయువిద్యుద్దేవతాకాః (ప్రాశృంగాః) ప్రకృష్టాని శృంగాణి యేషాం తే, (మాహేంద్రాః) మహేంద్రదేవతాకాః (బహురూపాః) బహువర్ణయుక్తాః (వైశ్వకర్మణాః) విశ్వకర్మదేవతాకాః. ॥౧౬॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్య ఏతా ఐంద్రాగ్నాః ప్రాశృంగా మాహేంద్రా బహురూపా వైశ్వకర్మణాః సంచరా ఉక్తాస్తేషు గంతవ్యమ్. ॥౧౬॥

భావార్థః:-యథా విద్వద్భిః పశ్వాదిపాలనమార్గా ఉక్తాస్తథైవ వేదే ప్రతిపాదితాః సంతి. ॥౧౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (ఏతాః) ఈ (ఐన్ద్రాగ్నాః) వాయువు మరియు విద్యుత్తు దేవతలుగా గల (ప్రాశృంగాః) చక్కని కొమ్ములుగలవి (మాహేన్ద్రాః) మహేంద్రదేవతలుగలిగిన లేక (బహురూపాః) అనేక వర్ణములతో గూడిన (వైశ్వకర్మణాః) విశ్వకర్మ దేవత గలవి (సంచరాః) శ్రేష్ఠముగా రాక పోకలు గలిగిన మార్గముల (ఉక్తాః) చెప్పబడిన మార్గములందు సంచారమొనర్చవలెను. ॥౧౬॥

భావార్థము :-పశుపాలనాదులందు విద్వాంసు లే మార్గముల జెప్పియున్నారో అటులనే ఆ మార్గములు వేదములందు ప్రతిపాదితములై యున్నవి. ॥౧౭॥

17. These paths have been mentioned in which roam the animals belonging to air and lightning; those with beautiful horns belonging to Mahendra, the many - coloured belonging to Vishvakarma.

౧౩౯౯. ధూమ్రా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః పితరో దేవతాః, భురిగతిజగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౯౯ ధూమ్రా బభ్రునీకాశాః పితౄణాం సోమవతాం బభ్రవో
ధూమ్రనీకాశాః పితౄణాం బర్హిషదాం కృష్ణా బభ్రునీకాశాః
పితౄణామగ్నిష్వాత్తానాం కృష్ణాః పృషన్తస్త్రైయమ్బకాః॥౧౮॥

ప.వి:- ధూమ్రాః, బభ్రునీకాశాః, బభ్రునికాశా ఇతి బభ్రు+నికాశాః, పితౄణామ్, సోమవతామితి సోమ+వతామ్, బభ్రవః, ధూమ్రనీకాశాః, ధూమ్రానికాశా ఇతి దూమ్ర+నికాశాః, పితౄణామ్, బర్హిషదామ్, బర్హిసదామితి బర్హి+సదామ్, కృష్ణాః, బభ్రునీకాశాః, బభ్రునికాశా ఇతి బభ్రు+నికాశాః, పితౄణామ్, అగ్నిష్వాత్తానామ్, అగ్నిస్వాత్తానామిత్యగ్ని+ స్వాత్తానామ్, కృష్ణాః, పృషన్తః, త్రైయమ్బకాః.॥౧౮॥

పదార్థః :- (ధూమ్రాః) ధూమ్రవర్ణాః (బభ్రునీకాశాః) నకులసదృశాః (పితౄణామ్) జనక జననీనామ్ (సోమవతామ్) సోమగుణయుక్తానామ్, (బభ్రవః) పుష్టికర్తారః, (ధూమ్రనీకాశాః) (పితౄణామ్) (బర్హిషదామ్) యే బర్హిషి సభాయాం సీదంతి తే, (కృష్ణాః) కృష్ణవర్ణాః (బభ్రునీకాశాః) పాలకసదృశాః (పితౄణామ్) (అగ్నిష్వాత్తానామ్) గృహీతాగ్ని విద్యానామ్ (కృష్ణాః) కృష్ణవర్ణాః (పృషంతః) స్థూలాంగాః (త్రైయంబకాః) త్రిష్వధికా రేష్వంబకం లక్షణం యేషాం తే.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిః సోమవతాం పితౄణాం బభ్రునీకాశాః ధూమ్రా బర్హిషదాం పితౄణాం కృష్ణా ధూమ్రనీకాశాః బభ్రవోఽగ్నిష్వాత్తానాం పితౄణాం బభ్రునీకాశాః కృష్ణాః పృషంత స్త్రైయంబకాశ్చ సంతీతి విజ్ఞేయాః.॥౧౮॥

భావార్థః :-యే జనకా విద్యాజన్మదాతారశ్చ సంతి తేషాం ఘృతాదిభిర్గవాదిదానైశ్చ యథాయోగ్యం సత్కారః కర్తవ్యః.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సోమవతామ్) సోమశాంతిగుణములతో గూడిన జన్మదాతలగు (పితౄణామ్) జననీ జనకులకు (బభ్రునీకాశాః) ముంగిసవంటి (ధూమ్రాః) ధూమపువర్ణముగల (బర్హిషదామ్) సభామధ్యన గూర్చుండునట్టి (పితౄణామ్) పాలనమొనర్చు విద్వాంసుల (కృష్ణాః) నల్లని వర్ణముగల (ధూమ్ర నీకాశాః) పొగవంటివి, అనగా ధూమ్రవర్ణముగల మరియు (బభ్రవః) పుష్టిని గలిగించునవి (అగ్నిష్వాత్తానామ్) అగ్నివిద్యను గ్రహించినట్టి (పితౄణామ్) పాలనమొనర్చు విద్వాంసుల (బభ్రునీకాశాః) పాలనమొనర్చునట్టి (కృష్ణాః) నల్లని వర్ణము గలవి (పృషన్తః) స్థూలాంగములు గలవి (త్రైయమ్బకాః) మూడు అధికారచిహ్నములుగల ప్రాణులు లేక పదార్థములను దెలిసికొనవలయును.॥౧౮॥

భావార్థము :-ఉత్పన్నమొనర్చిన విద్యలను ప్రసాదించినట్టి తల్లిదండ్రులు మరియు విద్వాంసులను ఘృతాది పదార్థములచే మరియు గోవులు మున్నగు వాని దానముద్వారా యథాయోగ్యముగా సత్కారమొనర్చ వలయును. ॥౧౮॥

18. The animals of peace-loving parents are smoke-coloured and of brownish hue. The animals of parents who sit in the assembly for performing yajnas are brown and smoky - looking. The animals of parents who know the science of fire are black and brownish - looking.

The animals of the learned who know the three forces are black and bulky.

౧౩౯౦.ఉక్తాః సంచరా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వాయుర్దేవతా, త్రిపాద్గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౯౦ ఉక్తాః సఞ్చరాఽ ఏతాః శునాసీరీయాః।

శ్వేతా వాయవ్యాః శ్వేతాః సౌర్యాః ॥౧౯॥

ప.వి:- ఉక్తాః సఞ్చరా ఇతి సమ్+చరాః, ఏతాః, శునాసీరీయాః, శ్వేతాః, వాయవ్యాః,శ్వేతాః సౌర్యాః.॥౧౯॥

పదార్థః :-(ఉక్తాః) (సంచరాః) (ఏతాః) (శునాసీరీయాః) శునాసీరదేవతాకాః (కృషిసాధకాః) (శ్వేతాః) శ్వేతవర్ణాః, (వాయవ్యాః) వాయువద్దివ్యగుణాః (శ్వేతాః) (సౌర్యాః) సూర్యవత్ప్రకాశమానాః.॥౧౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యూయం య ఏతాః శునాసీరీయాః సంచరా వాయవ్యాః శ్వేతాః సౌర్యాః శ్వేతాశ్చోక్తాస్తాన్ కార్యేషు సంప్రయుఙ్ధ్వమ్.॥౧౯॥

భావార్థః :- యా యస్య పశోర్దేవతా ఉక్తాః స తద్గుణో గ్రాహ్యః.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ (ఏతాః) ఈ (శునాసీరీయాః) శునాసీరము [నాగేటికఱ్ఱు] అనగా పంటలను సిద్ధిపరచు (సంచరాః) వచ్చిపోవు (వాయవ్యాః) వాయువువంటి దివ్యగుణములుగల (శ్వేతాః) తెల్లని వర్ణముగల లేక (సౌర్యాః) సూర్యునివంటి ప్రకాశముగల (శ్వేతాః) తెల్లని వర్ణముగల పశువులు (ఉక్తాః) చెప్పబడియున్నవియో అట్టి పశువులనే మీరు కార్యములందు నిరంతరము నియుక్త మొనర్చుడు.॥౧౯॥

భావార్థము :- ఏది ఏ దేవతగా చెప్పబడినదో అట్టి పశువు ఆ యా దేవతాగుణములు గలదని తెలిసికొన వలయును. ॥౧౯॥

19. O men bring into use the pre-mentioned agricultural animals, and white animals possessing the qualities of air, and white animals shining like the sun!.

౧౩౯౧.వసంతా యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః వసంతాదయో దేవతాః, విరాడ్ జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః కస్మై కే సమాశ్రయితవ్యా ఇత్యాహ. దేనికొరకు వేనిని సమాశ్రయించవలయును.

౧౩౯౧ వసన్తాయ కపిఞ్జలానాలభతే గ్రీష్మాయ కలవిఙ్కాన్ వర్షాభ్యస్తిత్తిరీఞ్ఛరదే

వర్తికా హేమన్తాయ కకరాఞ్ఛిశిరాయ వికకరాన్॥౨౦॥

ప.వి:- వసన్తాయ, కపిఞ్జలాన్, ఆ, లభతే, గ్రీష్మాయ, కలవిఙ్కాన్, వర్షాభ్యః, తిత్తిరీన్,
శరదే, వర్తికాః, హేమన్తాయ, కకరాన్, శిశిరాయ వికకరానితి, వి+కకరాన్.॥౨౦॥

పదార్థః :-(వసంతాయ) (కపింజలాన్) పక్షివిశేషాన్,(ఆ) (లభతే) (గ్రీష్మాయ) (కలవింకాన్) చటకాన్ (వర్షాభ్యః) (తిత్తిరీన్)(శరదే) (వర్తికాః) పక్షివిశేషాః, (హేమంతాయ) (కకరాన్) పక్షివిశేషాన్, (శిశిరాయ) (వికకరాన్) వికిరకాన్ పక్షివిశేషాన్.॥౨౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! పక్షివిజ్ఞనో వసంతాయ యాన్ కపింజలాన్ గ్రీష్మాయ కలవింకాన్ వర్షాభ్య స్తిత్తిరీఞ్ఛరదే వర్తికా హేమంతాయ కకరాఞ్ఛిశిరాయ వికకరానాలభతే తాన్ యూయం విజానీత.॥౨౦॥

భావార్థః :- యస్మిన్నస్మిన్నృతౌ యే యే పక్షిణః ప్రముదితా భవంతి తే తే తద్గుణా విజ్ఞేయాః. ॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పక్షులనెరుగువారు (వసన్తాయ) వసంతఋతువులకొరకు (కపిఞ్జలాన్) కౌజుపక్షియను పేరుగలవాని ((గ్రీష్మాయ) గ్రీష్మఋతువులకొరకు (కలవిఙ్కాన్) కలవింకలము [ఊరుపిచ్చుక] అను పేరుగల పక్షుల (వర్షాభ్యః) వర్షఋతువునకై (కకరాన్) కకరములను పక్షులను (శిశిరాయ) శిశిరఋతువునకై (వికకరాన్) వికకరములను పక్షులను (ఆ, లభతే) చక్కగా పొంది, వానిని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౨౦॥

భావార్థము :- ఏ యే ఋతువులందు ఏ యే పక్షులు చక్కని యానందమును పొందుచున్నవియో అవి ఆ యా గుణములు గలవిగా నెరుగవలెను. ॥౨౦॥

20. An expert in the knowledge of animals finds Kapinjalas in spring; sparrows in summer; partridger in the Rains; quails in Autumn; Kakras in Winter; Vikakras in the Dwy season.

౧౩౯౨. సముద్రాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వరుణో దేవతా, విరాట్ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునః కే కిమర్థాః సేవనీయా ఇత్యాహ. ఏవి ఎందులకు సేవించదగినవి?

౧౩౯౨ సముద్రాయ శిశుమారానాలభతే పర్జన్యాయ మణ్డూకానద్భ్యో

మత్స్యాన్ మిత్రాయ కులీపయాన్వరుణాయ నాక్రాన్ ॥౨౧॥

ప.వి:- సముద్రాయ, శిశుమారానితి శిశు+మారాన్, ఆ, లభతే, పర్జన్యాయ, మణ్డూకాన్, అద్భ్య ఇత్యప్+భ్యః, మత్స్యాన్, మిత్రాయ, కులీపయాన్, వరుణాయ, నాక్రాన్. ॥౨౧॥

పదార్థః :- (సముద్రాయ) మహాజలాశయాయ (శిశుమారాన్) యే స్వశిశూన్ మారయంతి తాన్ (ఆ) (లభతే) (పర్జన్యాయ) మేఘాయ (మండూకాన్) (అద్భ్యః) (మత్స్యాన్) (మిత్రాయ) (కులీపయాన్) (వరుణాయ) (నాక్రాన్). ॥౨౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యథా జలజంతుపాలనవిత్ సముద్రాయ శిశుమారాన్ పర్జన్యాయ మండూకానద్భ్యో మత్స్యాన్ మిత్రాయ కులీపయాన్ వరుణాయ నాక్రానాలభతే తథా యూయమప్యాలభధ్వమ్. ॥౨౧॥

భావార్థః:- యథా జలచరజంతుగుణవిదస్తాన్ వర్ధయితుం విగ్రహీతుం వా శక్నువంతి తథాఽన్యేప్యాచరంతు. ॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ విధముగా జలచరప్రాణుల పాలనము నెరుగువారు (సముద్రాయ) మహాజలాశయమగు సముద్రముకొరకు (శిశుమారాన్) స్వంత సంతానములనే నష్టపరచుకొను శిశుమారములను వానిని (పర్జన్యాయ) మేఘములకొరకు (మణ్డూకాన్) మణ్డూకము [కప్ప] లను (అద్భ్యః) జలములకొరకు (మత్స్యాన్) చేపలను (మిత్రాయ) మిత్రుని వలె సుఖముల ప్రసాదించు సూర్యునికొరకు (కులీపయాన్) కులీపములను [ఆరణ్యక పశువులను] (వరుణాయ) వరుణునికొరకు (నాక్రాన్) నకరము, మకరము మున్నగు జలచర జంతువులను (ఆ, లభతే) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనునట్లు మీరును పొందుడు.॥౨౧॥

భావార్థము :- జలచర జీవుల గుణముల నెరుగువారు, వానిని వృద్ధిపరచుటకు, నిగ్రహ మొనర్చుటకు సమర్థులగునట్లు ఇతరు లెల్లరును గావలెను. ॥౨౧॥

21. An expert in the knowledge of watery beings, finds porpoises in the sea, frogs after rains, fishes in water, ducks outside water for sunshine, crocodiles in deep water.

౧౩౯౩. సోమాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్‌ఋషిః, సోమాదయో దేవతాః. విరాడ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩౯౩ సోమాయ హంసానాలభతే వాయవే బలాకాఽ ఇన్ద్రాగ్నిభ్యాం క్రుఞ్చాన్ మిత్రాయ మద్గూన్వరుణాయ చక్రవాకాన్ ॥౨౨॥

ప.వి:- సోమాయ, హంసాన్, ఆ, లభతే, వాయవే, బలాకాః, ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామితీన్ద్రాగ్ని+భ్యామ్, క్రుఞ్చాన్, మిత్రాయ, మద్గూన్, వరుణాయ, చక్రవాకానితి చక్ర+వాకాన్.॥౨౨॥

పదార్థః :-(సోమాయ) చంద్రాయౌషధిరాజాయ వా(హంసాన్) పక్షివిశేషాన్ (ఆ, లభతే) (వాయవే) (బలాకాః) బలాకానాం స్త్రియః, (ఇంద్రాగ్నిభ్యామ్) (క్రుఞ్చాన్) సారసాన్ (మిత్రాయ) (మద్గూన్) జలకాకాన్ (వరుణాయ) (చక్రవాకాన్).॥౨౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా పక్షిగుణవిజ్ఞానీ జనః సోమాయ హంసాన్ వాయవే బలాకా ఇంద్రాగ్నిభ్యాం క్రుంచాన్ మిత్రాయ మద్గూన్ వరుణాయ చక్రవాకానాలభతే తథా యూయమప్యాలభధ్వమ్.॥౨౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యై ర్య ఉత్తమాః పక్షిణః సంతి తే ప్రయత్నేన సంపాల్య వర్ధనీయాః.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పక్షులగుణవిశేషముల నెరుగునట్టి మనుష్యులు ఎట్లు (సోమాయ) చంద్రుడు లేక ఓషధులందుత్తమమగు సోమలతకొరకు (హంసాన్) హంసలను (వాయవే) వాయువుకొరకు (బలాకాః) బకము [కొంగ] లను (ఇన్ద్రాగ్నిభ్యామ్) ఇన్ద్ర అగ్నులకొరకు [విద్యుత్తు, అగ్నికొరకు] (క్రుఞ్చాన్) సారసము [బెగ్గురు] పక్షులను (మిత్రాయ) మిత్రులకొరకు (మద్గున్) నీటికాకులు లేక నిప్పుకోడి (వరుణాయ) వరుణునికొరకు (చక్రవాకాన్) చకోరపక్షులను (ఆ,లభతే) సమకూర్చుకొనునట్లు మీరును పొందుడు.॥22॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు ఉత్తమ పక్షులను ప్రయత్నపూర్వకముగా పోషించవలయును. ॥22॥

22. An expert in the knowledge of birds finds geese revelling in moonshine; female cranes near fire; water-crows in the sun; ruddy geese loving each other.

1394. అగ్నయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః అగ్న్యాదయో దేవతాః, పంక్తిశ్ఛందః. పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నావిషయమే.

1394 అగ్నయే కుటరూనాలభతే వనస్పతిభ్యఽ ఉలూకానగ్నీషోమాభ్యాం

చాషా । నశ్విభ్యాం మయూరాన్ మిత్రావరుణాభ్యాం కపోతాన్ ॥23॥

ప.వి:- అగ్నయే, కుటరూన్, ఆ, లభతే, వనస్పతిభ్య ఇతి వనస్పతి+భ్యః, ఉలూకాన్, అగ్నీషోమాభ్యామ్, చాషాన్, అశ్విభ్యామిత్యశ్వి+భ్యామ్, మయూరాన్, మిత్రావరుణాభ్యామ్, కపోతాన్.॥23॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) పావకాయ(కుటరూన్) కుక్కుటాన్(ఆ) (లభతే) (వనస్పతిభ్యః) (ఉలూకాన్) (అగ్నీషోమాభ్యామ్) (చాషాన్) (అశ్విభ్యామ్) (మయూరాన్) (మిత్రావరుణాభ్యామ్) (కపోతాన్).॥23॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా పక్షిగుణవిజ్ఞో౽గ్నయే కుటరూన్ వనస్పతిభ్య ఉలూకా నగ్నీషోమాభ్యాం చాషానశ్విభ్యాం మయూరాన్ మిత్రావరుణాభ్యాం కపోతానాలభతే తథైతాన్ యూయమ ప్యాలభధ్వమ్.॥23॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే కుక్కుటాదీనాం పక్షిణాం గుణాన్ జానంతి తే సద్యైతాన్వర్ధయంతి. ॥23॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పక్షిజాతులగుణముల నెరుగువారు ఎట్లు (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (కుటరూన్) కోళ్లను (వనస్పతిభ్యః) వనస్పతులు, అనగా పుష్పఫలముల నీయని వృక్షములకొరకు (ఉలూకాన్) ఉలూకము [గుడ్లగూబ] లను (అగ్నీషోమాభ్యామ్) అగ్ని మరియు సోమములకై (చాషాన్) నీలకంఠపక్షులను (అశ్విభ్యామ్) సూర్య చంద్రులకొరకు (మయూరాన్) మయూరముల [నెమళ్ల] ను మరియు (మిత్రావరుణాభ్యామ్) మిత్రవరుణులకు (కపోతాన్) పావురములను (ఆ, లభతే) ఉత్తమముగా పొందుచున్నాడో, మీరును పొందుడు.॥౨౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. కోళ్లు, నెమళ్లు మున్నగు పక్షిజాతుల గుణములనెరుగువారు సదా వానిని వృద్ధినొందింతురు.॥౨౩॥

23. An experrt in the knowledge of birds finds cocks enjoying the warmth ot fire; owls sitting on fruitless trees; blue jays enjoying the sun and Soma; peacocks sun and moon; pigeons fond of affection and mutual liking.

౧౩౯౫. సోమాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్‌ఋషిః సోమాదయో దేవతాః, భురిక్ పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౩౯౫ సోమాయ లబానాలభతే త్వష్ట్రే కాలీకాన్గోషాదీర్దేవానాం పత్నీభ్యః

కులీకా దేవజామిభ్యోఽగ్నయే గృహపతయే పారుష్ణాన్ ॥౨౪॥

ప.వి:- సోమాయ, లబాన్,ఆ,లభతే, త్వష్ట్రే, కాలీకాన్,గోషాదీః,గోసాదీరితి గో+సాదీః, దేవానామ్, పత్నీభ్యః, కులీకాః, దేవజామిభ్య ఇతి దేవ+జామిభ్యః, అగ్నయే, గృహపతయ ఇతి గృహ+పతయే, పారుష్ణాన్.॥౨౪॥

పదార్థః :-(సోమాయ) ఐశ్వర్యాయ, (లబాన్) (ఆ) (లభతే) (త్వష్ట్రే) ప్రకాశకాయ (కాలీకాన్) పక్షివిశేషాన్ (గోసాదీః) యా గాః సాదయంతి హింసంతి తాః పక్షిణీః (దేవానామ్) విదుషామ్ (పత్నీభ్యః) స్త్రీభ్యః (కులీకాః) పక్షిణీవిశేషాః (దేవజామిభ్యః) విదుషాం భగినీభ్యః (అగ్నయే)అగ్నిరివ వర్తమానాయ(గృహపతయే)గృహపాలకాయ(పారుష్ణాన్)పక్షివిశేషాన్.॥౨౪॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా పక్షికర్మవిజ్ఞః సోమాయ లబాంస్త్వష్ట్రే కాలీకాన్ దేవానాం పత్నీభ్యో గోసాదీర్దేవజామిభ్యః కులీకా అగ్నయే గృహపతయే పారుష్ణానాలభతే తథా యూయ మప్యాలభధ్వమ్.॥౨౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః పక్షిణాం స్వభావజాని కర్మాణి విదిత్వా తదనుకరణం కుర్వంతి తే బహుశ్రుతవద్భవంతి.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పక్షుల కార్యముల నెరుగువారు (సోమాయ) ఐశ్వర్యములకై (లబాన్) లావుక [బురక] పిట్టలను (త్వష్ట్రే) ప్రకాశమునకై (కౌలీకాన్) కౌలికము అను పక్షులను (దేవానామ్) విద్వాంసుల (పత్నీభ్యః) పత్నులకొరకు (గోసాదీః) గోవులను హింసించునట్టి పక్షులను (దేవజామిభ్యః) విద్వాంసుల తోబుట్టువులకై (కులీకాః) కులీకము [వజ్రము] అను పక్షులు (అగ్నయే) అగ్నివలెనుండు (గృహపతయే) గృహస్థులకై (పారుష్ణాన్) పారుష్ణము అను పక్షులను (ఆ, లభతే) ప్రాప్తించుకొనునట్లు మీరును పొందుడు. ॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. పక్షుల గుణగణముల, స్వభావముల నెరుగు మనుష్యులు వాని కర్మల ననుసరించి కర్మలొనర్చుచుండినట్లైన వారు బహుశ్రుతుని వంటివారగుదురు.॥౨౪॥

24. An expert in the science of birds finds qualis for affuence; Kaulikas for fame; Goshadis for the Consorts of the learned; Kulikas for the sisters of learned; Parushnas for Lord of the Homestead, behaving like fire.

౧౩౯౬. అహ్న ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, కాలావయవా దేవతాః, విరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౩౯౬ అహ్నే పారావతానాలభతే రాత్ర్యై సీచాపూరహోరాత్రయోః సన్ధిభ్యో జతూర్మాసేభ్యో దాత్యౌహాన్త్సంవత్సరాయ మహతః సుపర్ణాన్ ॥౨౫॥

ప.వి:- అహ్నే, పారావతాన్, ఆ, లభతే, రాత్ర్యై, సీచాపూః, అహోరాత్రయోః, సన్ధిభ్య ఇతి సన్ధి+భ్యః, జతూః, మాసేభ్యః, దాత్యౌహాన్, సంవత్సరాయ మహతః, సుపర్ణానితి సు+పర్ణాన్.॥౨౫॥

పదార్థః :- (అహ్నే) దివసాయ (పారావతాన్) కలరవాన్ (ఆ) (లభతే) (రాత్ర్యై) (సీచాపూః) పక్షివిశేషాన్ (అహోరాత్రయోః) (సంధిభ్యః) (జతూః) పక్షివిశేషాన్ (మాసేభ్యః) (దాత్యౌహాన్) కృష్ణకాకాన్ (సంవత్సరాయ) వర్షాయ (మహతః) (సుపర్ణాన్) శోభనపక్షాన్ పక్షిణః.॥౨౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా కాలవిజ్జనో ఽహ్నే పారావతాన్రాత్ర్యై సీచాపూరహోరాత్రయోః సన్ధిభ్యో జతూర్మాసేభ్యో దాత్యౌహాన్సంవత్సరాయ మహతః సుపర్ణానాలభతే తథా యూయమప్యేతానాలభధ్వమ్. ॥౨౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః స్వస్వసమయానుకూల క్రీడకానాం పక్షిణాం స్వభావం కుర్యుస్తే బహువిదస్స్యుః. ॥౨౫॥

పదార్థము :- ఓ మానువులారా! ఎట్లు కాలము నెరుగువారు (అహ్నే) దినమునకై (పారావతాన్) కోమల శబ్దము నొనర్చు పావురముల (రాత్ర్యై) రాత్రికొరకు (సీచాపూః) సీచాపూ యను పేరుగల విహంగముల (అహోరాత్రయోః) రేబవళ్లకై (సన్ధిభ్యః) సంధుల అనగా ప్రాతఃసాయంసంధ్యలకై (జతూః) జతువులను పేరుగల పక్షులు (మాసేభ్యః) మాసముకొరకు (దాత్యౌహాన్) నల్లని కాకులు మరియు (సంవత్సరాయ) వత్సరములకొరకు (మహతః) పెద్దపెద్ద (సుపర్ణాన్) సుందర రెక్కలు గల పక్షులు (ఆ,లభతే) చక్కగా పొందుదురో మీరును అట్లే పొందుడు. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు తమతమ సమయమున కనుకూలమగునట్లు క్రీడలనొనర్చు పక్షుల స్వభావముల నెరిగి తమ స్వభావముల నట్లుజేసి కొనెదరో వారు గొప్ప జ్ఞానులగుదురు. ॥౨౫॥

25. An expert in the science of time should study pigeons in the beginning of the day; sichapus in the night; bats in the morning and evening, gallinules for the knowledge of months, birds with beautiful feathers for realizing the beauty of the year.

౧౩౯౭. భూమ్యా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, భూమ్యాదయో దేవతాః, భురిగనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౩౯౭ భూమ్యా ఆఖూనాలభతే ఽన్తరిక్షాయ పాఙ్క్త్రాన్ దివే
కశాన్ దిగ్భ్యో నకులాన్ బభ్రుకానవాంతరదిశాభ్యః ॥౨౬॥

ప.వి:- భూమ్యై, ఆఖూన్, ఆ, లభతే, అన్తరిక్షాయ, పాఙ్క్త్రాన్, దివే, కశాన్, దిగ్భ్య ఇతి దిక్+భ్యః, నకులాన్, బభ్రుకాన్, అవాన్తరదిశాభ్య ఇత్యవాన్తర+దిశాభ్యః. ॥౨౬॥

పదార్థః :-(భూమ్యై) (ఆఖూన్) మూషకాన్ (ఆ) (లభతే) (అంతరిక్షాయ) (పాంక్త్రాన్) పంక్తిరూపేణ గంతవ్యాన్ (పక్షివిశేషాన్) (దివే) ప్రకాశాయ (కశాన్) పక్షివిశేషాన్

(దిగ్భ్యః) పూర్వాదిభ్యః (నకులాన్) (బభ్రుకాన్) నకులజాతివిశేషాన్ (అవాంతరదిశాభ్యః) ఉపదిశాభ్యః.॥౨౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా భూమిజంతుగుణవిజ్జనో భూమ్యా ఆఖూనంతరిక్షాయ పాంక్త్రాన్ దివే కశాన్ దిగ్భ్యో నకులానవాంతరదిశాభ్యో బభ్రుకానాలభతే తథా యూయమప్యాలభధ్వమ్.॥౨౬॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! భూమ్యాదివమ్మూషకాదిగుణాన్ విదిత్వోపకుర్యు స్తే బహువిజ్ఞానా జాయేరన్. ॥౨౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! భూమిసంబంధ జంతువుల గుణముల నెరుగువా రేవిధముగ (భూమ్యై) భూమికొరకు (ఆఖూన్) మూషికములను (అన్తరిక్షాయ) అంతరిక్షమునకై (పాంక్త్రాన్) పంక్తులు పంక్తులుగా వెళ్ళునట్టి విశేష పక్షులను (దివే) ప్రకాశముకొరకు (కశాన్) కశము లను పక్షులను (దిగ్భ్యః) తూర్పుమున్నగు దిశలకొరకు (నకులాన్) ముంగిసలను మరియు (అవాన్తరదిశాభ్యః) దిశల సంధులగు మూల దిశలకొరకు (బభ్రూకాన్) గోధుమ వర్ణముగల విశేషమైన ముంగిసలను (ఆ, లభతే) ఉత్తమ రీతిలో ప్రాప్తించుకొనెదరో, ఆ విధముగ మీరెల్లరును పొందుడు.॥౨౬॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు భూమ్యాదుల వలె మూషికములు మున్నగువాని యుపకారమును దెలిసికొని గొప్ప ఉపకారవంతులు గావలెను. ॥౨౬॥

26. An expert in the science of Earth should study rats for understanding the nature of ground; birds who fly in groups, for firmament; voles for light; mungooses for the quarters; brownish ichneumons for the intermediate spaces.

౧౩౯౮.వసుభ్య ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః వస్వాదయో దేవతాః, నిచృద్ బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మయ్యదియే.

౧౩౯౮ వసుభ్య ఋశ్యానాలభతే రుద్రేభ్యో రురూనాదిత్యేభ్యో న్యఙ్కూన్।
విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః పృషతాన్త్సాధ్యేభ్యః కులుంగాన్ ॥౨౭॥

ప.వి:- వసుభ్య ఇతి వసు+భ్యః, ఋశ్యాన్, ఆ, లభతే, రుద్రేభ్యః, రురూన్, ఆదిత్యేభ్యః, న్యఙ్కూన్, విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః, పృషతాన్, సాధ్యేభ్యః, కులుఙ్గాన్.॥౨౭॥

పదార్థః :- (వసుభ్యః) అగ్న్యాదిభ్యః (ఋశ్యాన్) మృగజాతివిశేషాన్ పశూన్ (ఆ) (లభతే) (రుద్రేభ్యః) ప్రాణాదిభ్యః (రురూన్) మృగవిశేషాన్ (ఆదిత్యేభ్యః) మాసేభ్యః

(న్యంకూన్) పశువిశేషాన్ (విశ్వేభ్యః) (దేవేభ్యః) దివ్యేభ్యః పదార్థేభ్యో విద్వద్భ్యో వా (పృషతాన్) మృగవిశేషాన్ (సాధ్యేభ్యః)సాధితుం యోగ్యేభ్యః(కులుంగాన్)పశువిశేషాన్.॥౨౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా పశుగుణవిజ్ఞనో వసుభ్య ఋశ్యాన్ రుద్రేభ్యో రురూనాదిత్యేభ్యో న్యంకూన్ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యః పృషతాన్సాధ్యేభ్యః కులుంగానాలభతే తథైతాన్ యూయమప్యాలభధ్వమ్.॥౨౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా మృగాదీనాం వేగగుణాన్ విదిత్వోపకుర్యుస్తే ఉత్యంతం సుఖం లభేరన్.॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! పశువుల గుణముల నెరుగువా రెట్లు (వసుభ్యః) అగ్ని మున్నగు వసువులకొరకు (ఋశ్యాన్) ఋశ్యజాతి జింకలను (రుద్రేభ్యః) ప్రాణము మున్నగు రుద్రులకొరకు (రురూన్) రురువను పశువు [నల్లచారలదుప్పి] లను (ఆదిత్యేభ్యః) పండ్రెండు నెలలకొరకు (న్యన్కూన్) న్యంకునామక పశువులను (విశ్వేభ్యః) సమస్త (దేవేభ్యః) దివ్యపదార్థముల మరియు విద్వాంసులకొరకు (పృషతాన్) పృషతజాతికి చెందిన మృగ లేడి విశేషముల మరియు (సాధ్యేభ్యః) సాధించదగినవానికై (కులుంగాన్) కులుంగను అను పశువివేషములను (ఆ,లభతే) చక్కగా పొందునట్లు మీరును పొందుడు. ॥౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు హరిణము మున్నగువాని వేగరూపగుణములను దెలిసికొని ఉపకారమొనర్చెదరో వా రత్యంత సుఖములను ప్రాప్తించుకొనెదరు.॥౨౭॥

27. An expert in the knowledge of animals should secure blackbucks for Vasu Brahmcharis; stags for Rudra Brahmcharis: Nayanku deer for Aditya Brahmcharis; spotted deer for all the learned; Kulinga antelopes for yogis engrossed in meditation.

౧౩౮౯. ఈశానాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశానాదయో దేవతాః, బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౩౮౯ ఈశానాయ త్వా పరస్వతఽఆ లభతే మిత్రాయ గౌరాన్।

వరుణాయ మహిషాన్ బృహస్పతయే గవయాంస్త్వష్ట్ర ఉష్ట్రాన్ ॥౨౮॥

ప.వి:-ఈశానాయ, త్వా, పరస్వతః, ఆ, లభతే, మిత్రాయ, గౌరాన్, వరుణాయ, మహిషాన్, బృహస్పతయే, గవయాన్, త్వష్ట్రే, ఉష్ట్రాన్.॥౨౮॥

పదార్థః :-(ఈశానాయ) సమర్థాయ జనాయ, (త్వా) త్వామ్ (పరస్వతః) మృగవిశేషాన్, (ఆ, లభతే) (మిత్రాయ) (గౌరాన్) (వరుణాయ) (మహిషాన్) (బృహస్పతయే) (గవయాన్) (త్వష్ట్రే) (ఉష్ట్రాన్). ॥౨౮॥

అన్వయః :-హే రాజన్! యో మనుష్య ఈశానాయ త్వా పరస్వతో మిత్రాయ గౌరాన్ వరుణాయ మహిషాన్ బృహస్పతయే గవయాన్ త్వష్ట్రే ఉష్ట్రానాలభతే స ధనధాన్యయుక్తో జాయతే.॥౨౮॥

భావార్థః :- యే పశుభ్యో యథావదుపకారాన్ గృహ్ణీయుస్తే సమర్థాః స్యుః.॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ రాజా! ఏ మనుష్యులు (ఈశానాయ) సమర్థుడగువానికై (త్వా) నిన్ను మరియు (పరస్వతః) పరస్వతము లనెడి మృగవిశేషములను (మిత్రాయ) మిత్రునికొరకు (గౌరాన్) గౌర [తెలుపు] వర్ణవిశేషమగు లేడి మున్నగు వానిని (వరుణాయ) అతిశ్రేష్ఠులకొరకు (మహిషాన్) మహిషములను (బృహస్పతయే) బృహస్పతి, అనగా మహాత్ముల రక్షకునకు (గవయాన్) గవయము [తెల్లపాదములు గల లేడి] విశేషములను (త్వష్ట్రే) త్వష్ట్ర, అనగా పదార్థవిద్యచే పదార్థముల సూక్ష్మపరచువారికొరకు (ఉష్ట్రాన్) ఒంటెలను (ఆ, లభతే) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనెదరో, వారు ధనధాన్యములను పొందగలుగుదురు.॥౨౮॥

భావార్థము :-యథావతుగా పశుపక్ష్యాదులచే ఉపకారమును పొందువారు సమర్థులై యుందురు.॥౨౮॥

28. Praswan deer should be secured for the wealthy; Gaur deer for the friend; Buffaloes for the most prosperous; forest cows for the guardian of the virtuous; camels for the artisans.

౧౪౦౦. ప్రజాపతయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజాపత్యాదయో దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యాదియే.

౧౪౦౦ ప్రజాపతయే పురుషాన్ హస్తిన ఆ లభతే వాచే
ప్లుషీం శ్చక్షుషే మశకాఞ్ఛ్రోత్రాయ భృఙ్గాః ॥౨౯॥

ప.వి:- ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, పురుషాన్, హస్తినః, ఆ, లభతే, వాచే, ప్లుషీన్, చక్షుషే, మశకాన్, శ్రోత్రాయ, భృఙ్గాః.॥౨౯॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతయే) ప్రజాస్వామినే,(పురుషాన్) (హస్తినః) కుంజరాన్, (ఆ, లభతే) (వాచే) (ప్లుషీన్) జంతువిశేషాన్,(చక్షుషే) (మశకాన్) (శ్రోత్రాయ) (భృంగాః).॥౨౯॥

అన్వయః :-యో మనుష్యః ప్రజాపతయే పురుషాన్ హస్తినో వాచే ప్లుషీంశ్చక్షుషే మశకాఞ్ఛ్రోత్రాయ భృంగా ఆలభతే స బలిష్ఠో దృఢేంద్రియో జాయతే. ॥౨౯॥

భావార్థః :-యే ప్రజారక్షణాయ చతురంగిణీం సేనాం జితేంద్రియతాం చ సమాచరంతి తే శ్రీమంతో భవంతి.॥౨౯॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యుడు (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకుడగు రాజుకొరకు (పురుషాన్) పురుషులను మరియు (హస్తినః)గజములను (వాచే) వాణికొరకు (ప్లుషీన్) ప్లుషియను పేరు గల జీవులను (చక్షుషే) నేత్రములకొరకు (మశకాన్) మశకము-దోమలను మరియు (శ్రోత్రాయ) కర్ణములకొరకు (భృఙ్గాః) భ్రమరము [తుమ్మెద] లను (ఆ, లభతే) పొందువాడు బలశాలి, వీర్యవంతు డగుచున్నాడు. ॥౨౯॥

భావార్థము :- ప్రజారక్షకుడగు నే రాజు చతురంగబలముతో చతుర్దిశలను బలిష్ఠపరచుసైన్యములు మరియు జితేంద్రియత్వమును చక్కగా ఆచరణయందుంచునో యాతడు ధనశాలి మరియు కాంతిమంతుడగును. ॥౨౯॥

29. For the service of the king valiant soldiers and elephants should be secured; white ants for eloquence; mosquitoes for sight, black bees for hearing.

౧౪౦౧. ప్రజాపతయ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రజాపత్యాదయో దేవతాః, నిచృదతిధృతిశ్ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౪౦౧ ప్రజాపతయే చ వాయవే చ గోమృగో వరుణాయారణ్యో మేషో
యమాయ కృష్ణో మనుష్యరాజాయ మర్కటః శార్దూలాయ
రోహిదృషభాయ గవయీ క్షిప్రశ్యేనాయ వర్తికా నీలఙ్గోః
కృమిః సముద్రాయ శిశుమారో హిమవతే హస్తీ ॥౩౦॥

ప.వి:- ప్రజాపతయ ఇతి ప్రజా+పతయే, చ, వాయవే, చ, గోమృగ ఇతి గో+మృగః, వరుణాయ, ఆరణ్యః, మేషః, యమాయ, కృష్ణః, మనుష్యరాజాయేతి మనుష్య+రాజాయ, మర్కటః, శార్దూలాయ, రోహిత్, ఋషభాయ, గవయీ, క్షిప్రశ్యేనాయేతి క్షిప్ర+శ్యేనాయ,

వర్తికా, నీలఙ్గోః, కృమిః, సముద్రాయ, శిశుమారఇతి శిశు+మారః, హిమవతఇ ఇతి హిమ+వతే, హస్తీ.॥30॥

పదార్థః :-(ప్రజాపతయే)ప్రజాపాలకాయ (చ) తత్సంబంధిభ్యః (వాయవే) (చ) తత్సంబంధిభ్యః, (గోమృగః) యో గాం మార్ష్టి శుంధతి సః, (వరుణాయ) (ఆరణ్యః) వనే భవః (మేషః) అవిజాతివిశేషః (యమాయ) న్యాయాధీశాయ (కృష్ణః) కృష్ణగుణవిశిష్టః (మనుష్యరాజాయ) నరేశాయ (మర్కటః) వానరః (శార్దూలాయ) మహాసింహాయ (రోహిత్) రక్తగుణవిశిష్టో మృగః (ఋషభాయ) శ్రేష్ఠాయ సభ్యాయ (గవయీ) గవయస్య స్త్రీ (క్షిప్రశ్యేనాయ) క్షిప్రగామినే శ్యేనాయేవ వర్తమానాయ (వర్తికా) (నీలంగోః) యో నీలం గచ్ఛతి తస్య (కృమిః) క్షుద్రజంతువిశేషః, (సముద్రాయ) (శిశుమారః) బాలహంతా, (హిమవతే) బహూని హిమాని విద్యంతే యస్య తస్మై, (హస్తీ).

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిః ప్రజాపతయే చ వాయవే చ గోమృగో వరుణాయారణ్యో మేషో యమాయ కృష్ణో మనుష్యరాజాయ మర్కటః శార్దూలాయ రోహిదృషభాయ గవయీ క్షిప్రశ్యేనాయ వర్తికా నీలంగోః కృమిః సముద్రాయ శిశుమారో హిమవతే హస్తీ చ సంప్రయోక్తవ్యః.॥30॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా మనుష్యసంబంధ్యుత్తమాన్ ప్రాణినో రక్షంతి తే సాంగోపాంగబలా జాయంతే. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (ప్రజాపతయే) ప్రజాపాలకుడు (చ) మరియు వానికి సంబంధించినవారు(వాయవే) వాయువు (చ) మరియు వాయుసంబంధ పదార్థములకొరకు (గోమృగః) పృథివిని శుద్ధపరచునవి (వరుణాయ) అత్యుత్తమముకొరకు (ఆరణ్యః) వనసంబంధ (మేషః) గొఱ్ఱె (యమాయ) న్యాయాధీశునకై (కృష్ణః) నల్లని జింక (మనుష్యరాజాయ) మనుష్యుల రాజుకొరకు (మర్కటః) వానరము (శార్దూలాయ) పెద్దపులి లేక సింహముకొరకు (రోహిత్) ఎఱ్ఱని లేడి (ఋషభాయ) శ్రేష్ఠుడగు సభ్యమానవునకు (గవయీ) నల్లని యావు లేక తెల్లపాదములుగల లేడి (క్షిప్రశ్యేనాయ) అతివేగముగా నెగిరిపోవు డేగపక్షివంటి దానికొరకు (వర్తికా) బాతు (నీలంగోః) నీలమును పొందునట్టి చిన్న కీటకమునకై (కృమిః) చిన్న కీటకము (సముద్రాయ) సముద్రముకొరకు (శిశుమారః) శిశువులను హింసించు శిశుమారకము మరియు (హిమవతే) అనేక హిమఖండములు గల పర్వతమునకై (హస్తీ) ఏనుగును చక్కగా యుక్తపరచవలెను.॥30॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు మానవసంబంధ ఉత్తమ ప్రాణులను చక్కగా రక్షించునో యాతడు సాంగోపాంగముగ శక్తిమంతుడగును. ॥30॥

30. For swiftness like a king and air Gomriga should be known; a wild ram for an excellent person; a black deer for the Lord of justice; a monkey for the king; a red doe for the tiger; a female Goyal for a civilized person, aquail for the swift falcon; a worm for the Nilangu, a porpoise for the sea; an elephant for the snowy mountain.

౧౪౦౨.మయురిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రాజాపత్యాదయో దేవతాః, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యుదియే.

౧౪౦౨ మయుః ప్రాజాపత్య ఉలో హలిక్ష్ణో వృషదꣳశ స్తే ధాత్రే దిశాం

కఙ్కో ధుఙ్క్షాగ్నేయీ కలవిఙ్కో లోహితాహిః పుష్కరసాదస్తే

త్వాష్ట్రా వాచే క్రుఞ్చః॥౩౦॥

ప.వి:- మయుః, ప్రాజాపత్య ఇతి ప్రాజా+పత్యః, ఉలః, హలిక్ష్ణః, వృషదꣳశꣳ ఇతి వృష+దꣳశః, తే, ధాత్రే, దిశామ్, కఙ్కః, ధుఙ్క్షా, ఆగ్నేయీ, కలవిఙ్కః, లోహితాహిరితి లోహిత+అహిః, పుష్కరసాదꣳ ఇతి పుష్కర+సాదః, తే, త్వాష్ట్రాః, వాచే, క్రుఞ్చః.॥౩౦॥

పదార్థః :- (మయుః) కిన్నరః (ప్రాజాపత్యః) ప్రజాపతిదేవతాకః, (ఉలః) క్షుద్రక్రిమిః (హలిక్ష్ణః) మృగేంద్రవిశేషః (వృషదంశః) మార్జాలః (తే) (ధాత్రే) ధారకాయ (దిశామ్) (కంకః) లోహపృష్ఠః (ధుఙ్క్షా) పక్షివిశేషః (ఆగ్నేయీ) (కలవింకః) చటకః (లోహితాహిః) లోహితశ్చాసావహిశ్చ (పుష్కరసాదః) యః పుష్కరే సీదతి, (తే) (త్వాష్ట్రాః) త్వష్టృదేవతాకాః (వాచే) (క్రుంచః).॥౩౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిః ప్రాజాపత్యో మయురులో హలిక్ష్ణో వృషదంశశ్చ తే ధాత్రే కంకో దిశాం ధుంక్షా ఆగ్నేయీ కలవింకో లోహితాహిః పుష్కరసాదస్తే త్వాష్ట్రా వాచే క్రుంచశ్చ వేదితవ్యాః.॥౩౦॥

భావార్థః :- యే శృగాలసర్పాదీన్ వశం నయంతి తే ధురంధరాస్సంతి.॥౩౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు (ప్రాజాపత్యా) ప్రజాపతి దేవతగల (మయుః) నిందితుడగు కిన్నరమనుష్యుడు మరియు నెవడు (ఉలః) చిన్న కీటకము (హలిక్ష్ణః) విశేషముగ సింహము మరియు (వృషదంశః) మార్జాలములు (తే) మున్నగునవి (ధాత్రే) ధారణ మొనర్చువారికొరకు (కఙ్కః) తెల్లగ్రద్ద

[రాబందు] (దిశామ్) దిశలనిమిత్తము (ధుంక్షా) దుంక్షయను పక్షివిశేషము (ఆగ్నేయీ) అగ్నిదేవతగా గలిగి నట్టి (కలవిఙ్కః) ఊరుపిచ్చుక లేక పావురము (లోహితాహిః) ఎఱ్ఱని సర్పము మరియు (పుష్కరసాదః) చెరువులందుండునట్టి వేవో (తే) అవియన్నియును (త్వాష్ట్రాః) త్వష్ట్ర దేవతగా గలవి, మరియు (వాచే) వాణికొరకు (క్రుఞ్చః) సారసము [బెగ్గురుపక్షి] యని మీరు ఎరుగవలయును.॥30॥

భావార్థము :- శృగాలయు [నక్క]లను సర్పములను మున్నగు వానిని వశమొనర్చుకొనువారు ధురంధరులై యుందురు. ॥30॥

31. A despicable person belongs to the king; the tiny worm, the lion, the cat belong to one given to mental abstraction; the heron belongs to the quarters; the female bird named Dhunksha possesses the qualities of fire; sparrow, red snake, and the bird residing in the tank belong to Twashta (sun), the curlew belongs to speech.

1403.సోమాయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, సోమాదయో దేవతాః, భురిగ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

1403 సోమాయ కులుఙ్గ ఆరణ్యోఽజో నకులః శకా తే పౌష్ణాః

క్రోష్టా మాయోరిన్ద్రస్య గౌరమృగః పిద్వో న్యఙ్కుః కక్కటస్తేఽ

నుమత్యై ప్రతిశ్రుత్కాయై చక్రవాకః ॥31॥

ప.వి:- సోమాయ, కులుఙ్గః, ఆరణ్యః, అజః, నకులః, శకా, తే, పౌష్ణాః, క్రోష్టా, మాయోః, ఇన్ద్రస్య, గౌరమృగ ఇతి గౌర+మృగః, పిద్వః, న్యఙ్కుః, కక్కటః, తే, అనుమత్యా ఇత్యను+మత్యై, ప్రతిశ్రుత్కాయా ఇతి ప్రతి+శ్రుత్కాయై, చక్రవాక ఇతి చక్ర+వాకః.॥31॥

పదార్థః :- (సోమాయ) (కులుంగః) పశువిశేషః (ఆరణ్యః) అరణ్యే భవః, (అజః) ఛాగజాతివిశేషః (నకులః) (శకా) శకః శక్తిమాన్. అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః (తే) (పౌష్ణాః) పుష్టికరసంబంధినః (క్రోష్టా) శృగాలః (మాయోః) శృగాలవిశేషస్య (ఇంద్రస్య) ఐశ్వర్యయుక్తస్య (గౌరమృగః) (పిద్వః) మృగవిశేషః (న్యంకుః) మృగవిశేషః (కక్కటః) అయమపి మృగవిశేషః (తే) (అనుమత్యై) (ప్రతిశ్రుత్కాయై) ప్రతిశ్రావికాయై (చక్రవాకః) పక్షివిశేషః. ॥31॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యది యుష్మాభిః సోమాయ కులుంగ ఆరణ్యోఽజో నకులః శకా చ తే పౌష్ణా మాయోః క్రోష్టేంద్రస్య గౌరమృగో యే పిద్వో న్యంకుః కక్కటస్తే ఽనుమత్యై ప్రతిశ్రుత్కాయై చక్రవాకశ్చ సంప్రయుజ్యతే తర్హి బహుకృత్యం కర్తుం శక్యేత. ॥32॥

భావార్థః :- య ఆరణ్యేభ్యః పశ్వాదిభ్యో ఉప్యుపకారం కర్తుం జానీయుస్తే సిద్ధకార్యా జాయంతే. ॥32॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఒక వేళ మీరు (సోమాయ) సోమునికొరకు (కులుఙ్గః) కులుంగమను పశువిశేషము లేక (ఆరణ్యః) ఆటవిక (అజః) మేక (నకులః) ముంగిస మరియు (శకా) శకమను సమర్థవంతమగు పశువిశేషము (తే) అవి (పౌష్ణాః) పుష్టినొసగు వాని సంబంధము లేక (మాయోః) నక్కజాతివిశేషమునకు (క్రోష్టా) సామాన్యమగు నక్కజాతి (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యవంతునికొరకు (గౌరమృగః) తెల్లని మృగము లేక (పిద్వః) విశేషమృగము (న్యఙ్కుః) ఒక వేరుజాతి మృగము (కక్కటః) కక్కటమను మృగవిశేషములు ఏవి గలవో (తే) అవి (అనుమత్యై) అనుమతికొరకు మరియు (ప్రతిశ్రుత్కాయై) వినినపిదప వినిపించుదానికొరకు (చక్రవాకః) చకోరపక్షి మిథునము చక్కగా వినియోగపరచుకొనినచో అనేక కార్యము లొనర్చుటకు సమర్థులు గాగలుగుదురు. ॥32॥

భావార్థము :- వన్యపశువులచేతను ఉపకారమును పొందుటను ఎరిగినవారు కార్యసిద్ధులు కాగలుగుదురు. ॥32॥

32. An antelope should be had for prosperity; wild goat, mungoose, saka (a strong animal) are meant for the powerful; an ordinary jackal is subservient to a superior jackal; white deer is meant for a wealthy person, Pidva; Nayanku, Kakkat are for Anumati; the chakravaka (ruddy goose) is for the Echo

౧౪౦౪. సారీత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, మిత్రాదయో దేవతాః, భురిగ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౪ సారీ బలాకా శార్గః సృజయః, శయాణ్డకస్తే మైత్రాః।
సరస్వత్యై శారిః పురుషవాక్ శ్వావిద్భౌమీ శార్దూలో వృకః।
పృదాకుస్తే మన్యవే సరస్వతే శుకః పురుషవాక్ ॥33॥

ప.వి:- సారీ, బలాకా, శార్గః, సృజయః, శయాణ్డక ఇతి శయ+ఆండకః, తే, మైత్రాః,

సరస్వత్యై, శారిః, పురుషవాగితి పురుష+వాక్, శ్వావిత్, శ్వావిదితి శ్వా+విత్,భౌమీ, శార్దూలః,

వృకః, పృదాకుః, తే, మన్యవే, సరస్వతే, శుకః, పురుషవాగితి పురుష+వాక్.॥33॥

పదార్థః:-(సౌరీ) సూర్యో దేవతా యస్యాః సా (బలాకా) విశేషపక్షిణీ (శార్గః) శార్గశ్చాతకః. అత్ర ఛాందసో వర్ణలోప ఇతి ఙలోపః (సృజయః) పక్షివిశేషః (శయాండకః) పక్షివిశేషః (తే) (మైత్రాః) ప్రాణదేవతాకాః (సరస్వత్యై) నద్యై (శారిః) శుకీ (పురుషవాక్) శుకః (శ్వావిత్) సేధా, (భౌమీ)పృథివీ దేవతాకాః (శార్దూలః) వ్యాఘ్రవిశేషః (వృకః) చిత్రకః (పృదాకుః) సర్పః (తే) (మన్యవే) క్రోధాయ (సరస్వతే) సముద్రాయ (శుకః) శుద్ధికృత్ పక్షివిశేషః (పురుషవాక్) పురుషస్య వాగివ వాగ్యస్య సః.॥33॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యా సౌరీ సా బలాకా యే శార్గః సృజయః శయాండకశ్చ తే మైత్రాః శారిః పురుషవాక్ సరస్వత్యై శ్వావిత్ భౌమీ శార్దూలో వృకః పృదాకుశ్చ తే మన్యవే శుకః పురుషవాక్ చ సరస్వతే విజ్ఞేయాః.॥33॥

భావార్థః :-యే బలాకాదయః పశుపక్షిణస్తేషాం మధ్యాత్ కేచిత్పాలనీయాః కేచిత్తాడనీయాః సంతీతి వేద్యమ్.॥33॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు (సౌరీ) వేనికి సూర్యుడు దేవతగా గలదో (బలాకా) బకము మరియు (శార్గః) చాతకపక్షి (సృజయః) సృజయమను పేరుగల పక్షి (శయాణ్డకః) శయాండకమను పక్షి (తే) అవి (మైత్రాః) ప్రాణదేవతా సంబంధమైనవి (శారిః) పెంటి చిలుక (పురుషవాక్) పురుషునివలె పలుకు మగచిలుక (సరస్వత్యై) నదులకొరకు (శ్వావిత్) ఏదుపంది (భౌమీ) భూమిదేవతగాగలది (శార్దూలః) కేసరి సింహము (వృకః) తోడేలు (పృదాకుః) సర్పములు ఏవి గలవో (తే) అవి (మన్యవే) క్రోధముకొరకు మరియు (శుకః) శుద్ధియొనర్చు శుకపక్షివిశేషము (పురుషవాక్) మనుష్యుల పలుకులవంటి పలుకులు పలుకగల పక్షి (సరస్వత్యై) సముద్రముకొరకని మీరు చక్కగా తెలిసికొనవలయును.॥33॥

భావార్థము :- బలాక [బకము] మున్నగు పక్షులందు కొన్ని పాలించదగినవి, మరికొన్నితాడన మొనర్చ దగినవని మీరు తెలిసికొనవలెను. ॥33॥

33. The female crane belongs to the sun; Sarga, srijaya, Sayandaka, these three belong to breath, the human - voiced female parrot belongs to the strem; the porcupine belongs to the ground; tiger, wolf, viper belong to anger; the human voiced parrot belongs to the sea.

౧౪౦౫.సుపర్ణ ఇత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, స్వరాట్ శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యాదియే.

౧౪౦౫ సుప్తర్ణః పార్జన్య౩ఆతిర్వాహసో దర్విదా తే వాయవే బృహస్పతయే వాచస్పతయే పైజ్గరాజో౩లజ౩ అన్తరిక్షః ప్లవో మద్గుర్మత్స్యాస్తే నదీపతయే ద్యావాపృథివీయః కూర్మః ॥౩౪॥

ప.వి:- సుపర్ణ ఇతి సు+పర్ణః, పార్జన్యః, ఆతిః వాహసః,దర్విదేతి దర్వి+దా, తే, వాయవే, బృహస్పతయే, వాచః పతయే, పైంగరాజ ఇతి పైంగ+రాజః, అలజః, ఆంతరిక్షః, ప్లవః, మద్గుః, మత్స్యాః, తే నదీపతయ ఇతి నదీ+పతయే, ద్యావాపృథివీయః, కూర్మః.॥౩౪॥

పదార్థః :- (సుపర్ణః) శోభనపతనః (పార్జన్యః) పర్జన్యవద్గుణః (ఆతిః) పక్షివిశేషః (వాహసః) అజగరః సర్పవిశేషః (దర్విదా) కాష్ఠచ్ఛిత్ పక్షివిశేషః (తే) (వాయవే) (బృహస్పతయే)బృహతాం పాలకాయ (వాచః) (పతయే) పాలకాయ (పైంగరాజః) పక్షివిశేషః (అలజః) పక్షివిశేషః (అంతరిక్షః) అంతరిక్షదేవతాకః (ప్లవః) వర్తికా (మద్గుః) జలకాకః (మత్స్యాః) (తే) (నదీపతయే) సముద్రాయ (ద్యావాపృథివీయః) ప్రకాశభూమిదేవతాకః (కూర్మః) కచ్ఛపః॥౩౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యుష్మాభిర్యః సుపర్ణః స పార్జన్యో య ఆతిర్వాహసో దర్విదా చ తే వాయవే పైంగరాజో బృహస్పతయే వాచస్పతయే౩లజ ఆంతరిక్షో యే ప్లవో మద్గుర్మత్స్యాశ్చ తే నదీపతయే యః కూర్మః స ద్యావాపృథివీ యశ్చ విజ్ఞేయాః.॥౩౪॥

భావార్థః:- యే మేఘాదితుల్యగుణాః పశుపక్షివిశేషాః సంతి తే కార్యోపయోగాయ నియోజనీయాః. ॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సుపర్ణః) చక్కగా పతనమగుట మరియు ఎగురుటగల పక్షి (పార్జన్యః) మేఘమువంటి గుణముగల (ఆతిః) ఆతి యను పేరుగల పక్షి (వాహసః) కొండచిలువ సర్పము (దర్విదా) వృక్షకాండముల దొలచు వడ్రంగిపిట్ట ఏవి గలవో (తే) అవి యన్నియును (వాయవే) వాయువు కొరకు (పైజ్గరాజః) పైంగరాజమను నామముగల పక్షి (బృహస్పతయే) గొప్పగొప్ప పదార్థముల మరియు (వాచః, పతయే) వాణిని పాలించువానికొరకు (అలజః) అలజమను పక్షి (అన్తరిక్షః) అంతరిక్షము దేవతాగలది (ప్లవః) జలములందు ఈదుచుండుబాతు (మద్గుః) నీటికాకి మరియు (మత్స్యాః) చేపలు ఏవి గలవో (తే)అవి

యన్నియునను (నదీపతయే) సముద్రముకొరకు మరియు నేది (కూర్మః) తాబేలు గలదో యధి (ద్యావాపృథివీయః) ప్రకాశము, భూమి దేవతలుగా గలదని యెరుగుడు.॥34॥

భావార్థము :-మేఘము మున్నగువానివంటి గుణములుగల విశేష పశుపక్ష్యాదులు ఏవి గలవో వానిని కార్యములయం దుపయోగించవలయును. ॥34॥

34. The eagle belongs to the cloud; the Aati, the serpent, the wood pecker, these are for air; the Paingraja is for Brihaspati; the Alaja belongs to the Firmament; pelican, cormorant, fish, these belong to the ocean; the tortoise belongs to the Heaven and Earth.

౧౪౦౬.పురుషమృగ ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, చంద్రాదయో దేవతాః, విచృచ్ఛక్వరీ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౬ పురుషమృగ శ్చన్ద్రమసో గోధా కాలకా దార్వాఘాటస్తే వనస్పతీనాం

కృకవాకుః సావిత్రో హంసో వాతస్య నాక్రో మకరః

కులీపయస్తేఽకూపారస్య హ్రియై శల్యకః ॥35॥

ప.వి:- పురుషమృగ ఇతి పురుష+మృగః, చంద్రమసః, గోధా, కాలకా, దార్వాఘాటః, దార్వాఘాత ఇతి దారు+ ఆఘాతః, తే, వనస్పతీనామ్, కృకవాకురితి కృక+వాకుః, సావిత్రః, హంసః, వాతస్య, నాక్రః, మకరః, కులీపయః, తే అకూపారస్య, హ్రియై, శల్యకః.॥35॥

పదార్థః :- (పురుషమృగః) యః పురుషాన్ మార్ష్టి స పశువిశేషః (చంద్రమసః) చంద్రస్య (గోధా) (కాలకా) (దార్వాఘాటః) శతపత్రకః (తే) (వనస్పతీనామ్) (కృకవాకుః)కుక్కుటః (సావిత్రః) సవితృ దేవతాకః (హంస) (వాతస్య) (నాక్రః) నక్రాజ్జాతః (మకరః) (కులీపయః) జలజంతువిశేషః (తే) (అకూపారస్య) సముద్రస్య (హ్రియై) లజ్జాయై (శల్యకః) కంటకపక్ష యుక్తః శ్వావిత్. ॥35॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యః పురుషమృగః స చంద్రమసో యే గోధా కాలకా దార్వాఘాటశ్చ తే వనస్పతీనాం యః కృకవాకుః స సావిత్రో యో హంసః స వాతస్య యే నాక్రో మకరః కులీపయశ్చ తేఽకూపారస్య యః శల్యకః స హ్రియై చ విజ్ఞేయాః. ॥35॥

భావార్థః :-యే చంద్రాదిగుణాః పశుపక్షివిశేషాస్తే మనుష్యైర్విజ్ఞేయాః.॥౩౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు (పురుష మృగః) పురుషుల [మనుష్యుల] ను శుద్ధమొనర్చు ఒక విశేష పశువు (చన్ద్రమసః) చంద్రునికొరకు (గోధా) ఉడుము (కాలకా) కాలక మను పక్షి (దార్వాఘాటః) చెట్లుతొలుచు పక్షు లేవి గలవో (తే) అవి (వనస్పతీనామ్) వనస్పతుల సంబంధమగు (కృకవాకుః) కోడిపుంజు (సావిత్రః) సవితాదేవతగా గలది ఏ (హంసః) హంసగలదో యది (వాతస్య) పవనముకొరకు, ఏవి (నాక్రః) నక్రశిశివు (మకరః) మొసలి (కులీపయః) ఏ విశేష జలజంతువులు గలవో (తే) అవి (అకూపారస్య) సముద్రముకొరకు (శల్యకః) ముళ్లపంది. [ఏదుపంది] (హ్రియై) లజ్జకొరకని మీరు గ్రహింపవలయును. ॥౩౫॥

భావార్థము :-చంద్రుడు మున్నగువాని గుణములతో గూడిన పశుపక్ష్యాదులను గూర్చి మనుష్యులు చక్కగా తెలిసికొనవలయును. ॥౩౫॥

35. The buck that purifies men belongs to the moon; iguana, kalakaa, wood pecker, these belong to the trees; the cock belongs to the sun; the swan belongs to air; crocodile, dolphin, and watery birds, these belong to the sea; the porcupine to modesty.

౧౪౦౭. ఏణీత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అశ్విన్యాదయో దేవతాః, నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౭ ఏణ్యహ్నో మణ్డూకో మూషికా తిత్తిరిస్తే సర్పాణాం లోపాశఆశ్వినః కృష్ణో

రాత్ర్యా ఋక్షో జతూః సుషిలీకా త ఇతరజనానాం జహకా వైష్ణవీ ॥౩౬॥

ప.వి:-ఏణీ, అహ్నః, మణ్డూకః, మూషికా, తిత్తిరిః, తే సర్పాణామ్, లోపాశః ఆశ్వినః, కృష్ణః, రాత్ర్యై, ఋక్షః, జతూః సుషిలీకేతి సుషి+లీకా, తే ఇతరజనానామితీతర+జనానామ్, జహకా, వైష్ణవీ.॥౩౬॥

పదార్థ :-(ఏణీ) మృగీ (అహ్నః) దివస్య (మండూకః) (మూషికా) (తిత్తిరిః) (తే) (సర్పాణామ్) (లోపాశః) వనచరపశువిశేషః (ఆశ్వినః) అశ్విదేవతాకః (కృష్ణః) కృష్ణవర్ణః, (రాత్ర్యై) (ఋక్షః) భల్లూకః, (జతూః) (సుషిలీకా) ఏతా చ పక్షివిశేషా (తే) (ఇతర జనానామ్) ఇతరే చ తే జనా ఇతరజనాస్తేషామ్, (జహకా) గాత్రసంకోచినీ (వైష్ణవీ) విష్ణుదేవతాకా.॥౩౬॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యైణీ సాఽహ్నో, యే మణ్డూకో మూషికా తిత్తిరిశ్చ తే సర్పాణాం యో లోపాశః స ఆశ్వినో యః కృష్ణః స రాత్ర్యై య ఋక్షో జతూః సుషిలీకా చ త ఇతరజనానాం యా జహకా సా వైష్ణవీ చ విజ్ఞేయాః.॥౩౬॥

భావార్థః :- యే దినాదిగుణాః పశుపక్షివిశేషాస్తే తత్తద్ గుణతో విజ్ఞేయాః.॥౩౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (ఏణీ) హరిణముగలదో, అది (అహ్నః) పగటికొరకు, ఏ (మణ్డూకః) మండూకము [కప్ప] (మూషికా) మూషికము (తిత్తిరిః) ఆడతిత్తిరి [తీతువు] పక్షిగలవో (తే) అవి (సర్పాణామ్) సర్పములకొరకు (లోపాశః) లోపాశమను ఒకవనచర పశువిశేషము (ఆశ్వినః) అశ్వినిదేవతగాగలది (కృష్ణః) నల్లనివర్ణపుజింక లేవి గలవో అవి (రాత్ర్యై) రాత్రికొరకు (ఋక్షః) ఎలుగుబంటు (జతూః) జతువనను పేరుగలది మరియు (సుషిలీకా) సుశిలీక మను పక్షి (తే) ఇవి యున్నియును (ఇతరజనానామ్) ఇతరమనుష్యులకొరకు మరియు (జహకా) అవయవములను ముడుచుకొను పక్షివిశేషము (వైష్ణవీ) విష్ణుదేవతగాగలవని యెరుగవలెను.॥౩౬॥

భావార్థము :- దినము (పగలు) మున్నగు గుణములుగల పశుపక్ష్యాదుల గుణములను దెలిసికొని వానియుపయోగముల నెరుగవలెను. ॥౩౬॥

36. The black-doe belongs to the day; frog, female -rat, partridge, these belong to the serpents; the jackal belongs to the Aswins, the balck buck to the night; bear, bat, sushilikaa, these belong to the other folk; the pole-cat belongs to vishnu.

౧౪౦౮. అన్యవాప ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, అర్ధమాసాదయో దేవతాః, భురిగ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౪౦౮ అన్యవాపో ఽర్ధమాసానామృశ్యో మయూరః సుపర్ణస్తే గన్ధర్వాణామ

పాముద్రో మాసాఙ్ కశ్యపో రోహిత్ కుణ్డృణాచీ గోలత్తికా

తేఽప్సరసాం మృత్యవే ఽసితః॥౩౭॥

ప.వి:- అన్యవాప ఇత్యన్య+వాపః, అర్ధమాసానామిత్యర్ధ+మాసానామ్, ఋశ్యః, మయూరః, సుపర్ణ ఇతి సు+పర్ణః, తే, గన్ధర్వాణామ్, అపామ్, ఉద్రః, మాసాన్, కశ్యపః, రోహిత్, కుండృణాచీ, గోలత్తికా, తే, అప్సరసామ్, మృత్యవే, అసితః.॥౩౭॥

పదార్థః :- (అన్యవాపః) కోకిలాఖ్యః పక్షివిశేషః (అర్ధమాసానామ్) (ఋశ్యః) మృగవిశేషః, (మయూరః) (సుపర్ణః) పక్షివిశేషః (తే) (గంధర్వాణామ్) గాయకానామ్ (అపామ్) జలానామ్ (ఉద్రః) జలచరః కర్కటాఖ్యః (మాసాన్) మాసానామ్. అత్ర విభక్తివ్యత్యయః. (కశ్యపః) కచ్ఛపః (రోహిత్) మృగవిశేషః (కుండృణాచీ) వనచరీ (గోలత్తికా) వనచరవిశేషః (తే) (అప్సరసామ్) కిరణాదీనామ్ (మృత్యవే) (అసితః) కృష్ణగుణః పశువిశేషః.॥౩౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యుష్మాభిర్యో ఉన్యవాపః సోఽర్ధమాసానాం య ఋశ్యో మయూరః సుపర్ణశ్చ తే గాంధర్వాణామపాం చ య ఉద్రః స మాసాన్ యే కశ్యపో రోహిత్ కుండృణాచీ గోలత్తికా చ తేఽప్సరసాం యోఽసితః స మృత్యవే చ విజ్ఞేయాః.॥౩౭॥

భావార్థః :-యే కాలాదిగుణాః పశుపక్షిణస్త ఉపకారిణః సంతీతి వేద్యమ్. ॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (అన్యవాపః) కోకిలపక్షి గలదో యది (అర్ధమాసానామ్) పక్షములకొరకు (ఋశ్యః) ఋశ్యజాతి మృగము (మయూరః) నెమలి మరియు (సుపర్ణః) చక్కని రెక్కలుగల పక్షివిశేషము గలవో (తే) అవి (గన్ధర్వాణామ్) గాయకులకు (అపామ్) జలములకొరకు (ఉద్రః) ఉద్రమను పేరుగల ఒక జలచరవిశేషము (మాసాన్) మాసములకొరకు (కశ్యపః) తాబేలు (రోహితః) ఒక విశేషమృగము (కుణ్డృణాచీ) కుండ్రుణాచి యను వనచర విశేషము (గోలత్తికా) గోలత్తిక మనుపేరుగల విశేషముగు పశువు జాతివి ఏవి గలవో (తే) అవి (అప్సరసామ్) కిరణములు మున్నగు పదార్థములకొరకు, మరియు (అసితః) నల్లని గుణము గల ఏ విశేష పశువు గలదో యది (మృత్యవే) మృత్యువుకొరకని కొనవలెను. ॥౩౭॥

భావార్థము :-కాలము మున్నగు గుణములు గల ఏ పశుపక్ష్యాదులు గలవో యవి ఉపకారక ప్రాణులని దెలిసికొన వలయును. ॥౩౭॥

37. The cuckoo belongs to the Half Months; antelope, peacock, swan are meant for the musicians; the other is an aquatic being; the tortoise belongs to the Months; doe-antelope kundrirachi, Golattikaa belong to the beam of the sun; the black snake belongs to death.

౧౪౦౯. వర్షాహూరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, వర్షాదయో దేవతాః, స్వరాడ్ జగతీ ఛందః నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మళ్లీ నా విషయమే.

౧౪౦౯ వర్షాహూర్ఋతూనామాఖుః కశో మాన్థాలస్తే పితౄణాం

బలాయాజగరో వసూనాం కపిఞ్జలః కపోతఉ ఉలూకః శశస్తే

నిర్ఋత్యై వరుణాయారణ్యో మేషః॥౩౮॥

ప.వి:- వర్షాహూరితి వర్ష+ ఆహూః, ఋతూనామ్, ఆఖుః, కశః మాన్థాలః, తే పితౄణామ్, బలాయ, అజగరః, వసూనామ్, కపిఞ్జలః, కపోతః, ఉలూకః, శశః, తే, నిర్‌ఋత్యా+ ఇతి నిః+ఋత్యై, వరుణాయ, ఆరణ్యః, మేషః.॥౩౮॥

పదార్థః :-(వర్షాహూః) యా వర్షా ఆహ్వయతి సా భేకీ (ఋతూనామ్) వసంతాదీనామ్, (ఆఖుః) మూషకః (కశః) శాసనీయః (మాంథాలః) జంతువిశేషః (తే) (పితౄణామ్) పాలకానామ్, (బలాయ) (అజగరః) మహాన్సర్పః (వసూనామ్) (కపింజలః) (కపోతః) (ఉలూకః) (శశః) పశువిశేషః (తే) (నిర్‌ఋత్యై) (వరుణాయ) (ఆరణ్యః) అరణ్యే భవః (మేషః) పశువిశేషః.॥౩౮॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యుష్మాభిర్యా వర్షాహూఃసా ఋతూనామాఖుః కశో మాంథాలశ్చ తే పితౄణాం బలాయాజగరో వసూనాం కపింజలః కపోత ఉలూకః శశశ్చ తే నిర్‌ఋత్యై య ఆరణ్యో మేషః స వరుణాయ చ విజ్ఞేయాః.॥౩౮॥

భావార్థః :-యే ఋత్వాదిగుణాః పశుపక్షిణస్తే తద్గుణా విజ్ఞేయాః.॥౩౮॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (వర్షాహూః) వర్షమునాహ్వానించు ఆడమండూకము (ఋతూనామ్) వసంతాది ఋతువులకొరకు (అఖుః) ఎలుక (కశః) నేర్పించదగిన కశనామక పశువిశేషము (మాన్థాలః) మాంథాలమను జంతువిశేషము లేవిగలవో (తే) అవి (పితౄణామ్) పాలనమొనర్చువారికొరకు (బలాయ) బలముకొరకు (అజగరః) కొండచిలువ (వసూనామ్) అగ్ని మున్నగు వస్తువులకొరకు (కపిఞ్జలః) కపింజలమను ఏ (కపోతః) పావురము గలదో (ఉలూకః) గుడ్లగూబ మరియు (శశః) కుందేలు మున్నగునవి ఏవి కలవో (తే) అవి (నిఋృత్యై) నిఋృతికొరకు (వరుణాయ) వరుణునికొరకు (ఆరణ్యః) ఆటవిక సంబంధ (మేషః) గొఱ్ఱెపొట్టేలు అని మీ రెరుగవలయును. ॥౩౮॥

భావార్థము :-ఏవి ఏ ఋతువుల మున్నగు వాని గుణములు గల పశువులుగలవో, అవి ఆ యా ఋతుస్వభావములు గలవిగా నెరుగవలయును. ॥౩౮॥

38. The frog belongs to the seasons; the rat, the kasha, the Manthal, these are the guardians; the python is for strength; Kapinjala is for the Vasus; pigeon, owl, hare are the harbingers of adversity; the wild ram serves as an example for the person trying to remove the foe.

౧౪౧౦. శ్విత్ర ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, ఆదిత్యాదయో దేవతాః, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యాదియే.

౧౪౧౦ శ్విత్ర ఆదిత్యానాముష్ట్రో ఘృణీవాన్ వార్ధ్రీనసస్తే మత్యా॒ అరణ్యాయ
సృమరో రురూ రౌద్రః క్వయిః కుటరుర్దాత్యౌహస్తే
వాజినాం కామాయ పికః॥౩౯॥

ప.విః- శ్విత్రః, ఆదిత్యానామ్, ఉష్ట్రః, ఘృణీవాన్, ఘృణీవానితి ఘృణి+వాన్, వార్ధ్రీనసః, తే, మత్యై, అరణ్యాయ, సృమరః, రురుః, రౌద్రః, క్వయిః, కుటరుః, దాత్యౌహః, తే, వాజినామ్, కామాయ, పికః.॥౩౯॥

పదార్థః:-(శ్విత్రః) విచిత్రః పశువిశేషః (ఆదిత్యానామ్) కాలావయవానామ్ (ఉష్ట్రః) (ఘృణీవాన్) తేజస్విపశువిశేషః (వార్ధ్రీనసః) కంఠే స్తనవాన్మహానజః (తే) (మత్యై) ప్రజ్ఞాయై (అరణ్యాయ) (సృమరః) గవయః (రురుః) మృగవిశేషః (రౌద్రః) రుద్రదేవతాకః (క్వయిః) పక్షివిశేషః (కుటరుః) కుక్కుటః (దాత్యౌహః) కాకః (తే) (వాజినామ్) (కామాయ) (పికః) కోకిలః.॥౩౯॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యః శ్విత్రః స ఆదిత్యానామ్. య ఉష్ట్రో ఘృణీవాన్ వార్ధ్రీనసశ్చ తే మత్యై. యః సృమరః సోఽరణ్యాయ. యో రురుః స రౌద్రః. యే క్వయిః కుటరుర్దాత్యౌహశ్చ తే వాజినామ్. యః పికః స కామాయ చ విజ్ఞేయాః.॥౩౯॥

భావార్థః :- యే ఆదిత్యాదిగుణాః పశుపక్షిణస్తే తత్తత్ స్వభావాః సంతీతి వేద్యమ్.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు ఏ (శ్విత్రః) చిత్ర విచిత్రవర్ణముగల పశువిశేషము అది (ఆదిత్యానామ్) సమయముయొక్క అంగములకొరకు (ఉష్ట్రః) ఒంటె (ఘృణీవాన్) తేజముగల పశువిశేషము (వార్ధ్రీనసః) మెడయందు చన్నులవంటివిగల మేక (తే) అవి యన్నియు (మత్యై) బుద్ధికొరకు (సుమరః) గవయము [పాదములు తెలుపు గల జింక విశేషము] (అరణ్యాయ) వనముకొరకు(రురుః) మృగవిశేషము (రౌద్రః) రుద్రదేవతసంబంధము (క్వయిః) క్వయి యనుపేరుగల పక్షి (కుటరుః) కోడి పుంజు (దాత్యౌహః) కాకులు ఏవి గలవో (తే) అవి (వాజినామ్) అశ్వములకొరకు మరియు ఏ (పికః) కోకిల యున్నదో, అది (కామాయ) కామము [కోరిక] ల కొరికని మీరు చక్కగా దెలిసికొనుడు.॥౩౯॥

భావార్థము :-సూర్యుడు మున్నగు గుణములు గల ఏ యే పశుపక్ష్యాదులుగలవో అవి ఆ యా స్వభావములు గలవిగా నెరుగవలెను. ॥౩౯॥

39. The diverse coloured animal belongs to the Adityas (months) the camel, the Chriniwan, the big goat are for thought; Nil-Gaya is for the forest; the Ruru named deer is Rudra's Kvayi, cock, gallinule possess the qualities of horses; the cuckoo belongs to Passion.

౧౪౧౧. ఖడ్గ ఇత్యస్య ప్రజాపతి ర్ఋషిః, విశ్వేదేవాదయో దేవతాః,శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౧౧ ఖడ్గో వైశ్వదేవః శ్వా కృష్ణః కర్ణో గర్దభస్తరక్షుస్తే రక్షసామిన్ద్రాయ
సూకరః సిꣳహో మారుతః కృకలాసః పిప్పకా శకునిస్తే శరవ్యాయై
విశ్వేషాం దేవానాం పృషతః॥౪౦॥

ప.విః- ఖడ్గః, వైశ్వదేవ ఇతి వైశ్వ+దేవః, శ్వా, కృష్ణః, కర్ణః గర్దభః, తరక్షుః, తే,రక్షసామ్, ఇన్ద్రాయ, సూకరః, సిꣳహః, మారుతః, కృకలాసః, పిప్పకా, శకునిః, తే, శరవ్యాయై, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, పృషతః.॥౪౦॥

పదార్థః :- (ఖడ్గః) తుండశృంగః పశువిశేషః (వైశ్వదేవః) విశ్వేషాం దేవానామయమ్ (శ్వా) కుక్కురః (కృష్ణః) కృష్ణగుణవిశేషః (కర్ణః) దీర్ఘకర్ణః (గర్దభః) పశువిశేషః (తరక్షుః) వ్యాఘ్రః (తే) (రక్షసామ్) (ఇంద్రాయ) విదారకాయ (సూకరః) యః సుష్ఠు శుద్ధిం కరోతి స బలిష్ఠో వరాహః (సింహః) హింసకో వ్యాఘ్రః (మారుతః) మరుద్దేవతాకః (కృకలాసః) సరటః (పిప్పకా) పక్షిణీ (శకునిః) (తే) (శరవ్యాయై) శరవీషు కుశలాయై (విశ్వేషామ్) అఖిలానామ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (పృషతః) మృగవిశేషః.॥౪౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్యః ఖడ్గః స వైశ్వదేవో, యే కృష్ణః శ్వా కర్ణో గర్దభస్త రక్షుశ్చ తే రక్షసాం, యః సూకరః స ఇంద్రాయ, యః సింహః స మారుతో, యే కృకలాసః పిప్పకా శకునిశ్చ తే శరవ్యాయై, యే పృషతాస్తే విశ్వేషాం దేవానాం విజ్ఞేయాః.॥౪౦॥

భావార్థః:-యే సర్వే పశుపక్షిణః సర్వగుణాః సంతి తాన్ విజ్ఞాయ వ్యవహారసిద్ధయే సర్వే మనుష్యా నియోజయంతామితి.॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీకు (ఖడ్గః) ఎత్తైన, పదునైన కొమ్ములు గల ఏ ఖడ్గమృగము గలదో యది (వైశ్వదేవః) సకల విద్వాంసుల (కృష్ణః) నల్లని వర్ణముగల (శ్వా) శ్వానము [కుక్క] (కర్ణః)

పెద్దచెవులుగల (గర్దభః) గాడిద మరియు (తరక్షుః) వ్యాఘ్రమేదో గలవి (తే) అవి యన్నియు (రక్షసామ్) దుష్టహింసకులగు రాక్షసులకొరకు (సూకరః) సూకరము [పంది] (ఇన్ద్రాయ) శత్రువులను విదారపరచునట్టి రాజుకొరకు (సింహః) సింహము (మారుతః) మరుత్తు దేవతగా గలది (కృకలాసః) తొండ [ఊసరవెల్లి] (పిప్పకా) పిప్పకమను ఆడపక్షి (శకునిః) ఒక విధమగు పక్షివిశేషము ఏవి గలవో (తే) అవియన్నియు (శరవ్యాయై) శరవులయందు నేర్పరు లగువారికొరకు (పృషతః) పృషజాతి మృగవిశేషము (విశ్వేషామ్) అవియన్నియును (దేవానామ్) విద్వాంసులకొరకని యెరుగవలయును. ॥40॥

భావార్థము :- ఏ పశుపక్ష్యాదుల సమస్త గుణపూరములై యున్నవియో వానిని దెలిసికొని వ్యవహారమును సిద్ధించుకొను మనుష్యులు నిరంతరము సుఖులై యుందురు. ॥40॥

40. Rhinoceros serves all warriors in preparing their shield; the black dog, the long-eared ass, the hyena are used for protection, against the demons; the boar is for the king who wants to tear asunder the foes, the lion is swift like air; the chameleon, the Pippaka, the vultures are used for making arrows; the spotted antelope is used for preparing mrigshalas (seats of the deer'rs sking) for all the learned people.

అస్మిన్నధ్యాయే పశుపక్షిమృగసరీసృపజలజన్తు కృమ్యాదీనాం గుణవర్ణనాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి బోద్ధవ్యమ్॥

ఈ యధ్యాయమునందు పశుపక్ష్యాదులు, మృగములు, ప్రాకుచు నడచునట్టిసరీసృపములు, సర్పాదులు, వన్యమృగములు, జలచరములు మరియు క్రిమికీటకాదులు మున్నగువాని గుణముల వర్ణన యుండుటచే ఈ యధ్యాయముయొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయమందు చెప్పబడిన అర్థముతో సంగతి గలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభాషితే యజుర్వేదభాష్యే చతుర్వింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదినాల్గవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన పం. లోకములహరి సిద్ధాంతాచార్యులచే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదము నందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లి కృష్ణారెడ్డి' సంపాద కత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఇరువదినాల్గవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

౨౫వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 48 మంత్రములు, 50 ఛందస్సులు, 1010 పదములు, 2499 అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	సాంసారిక పదార్థముల గుణములు	౪-౯,౧౨
2.	పశ్వాది ప్రాణులకు నేర్పుట పాలించుట	౨౬,౨౭
3.	స్వకీయాంగముల రక్షణ	౧-౩,౩౪
4.	పరమేశ్వరుని ప్రార్థన	౧౦,౧౧,౧౩,౧౮,౧౯
5.	యజ్ఞ ప్రశంస	౧౪-౧౬,౧౮,౩౩
6.	బుద్ధిని ఇచ్చుట	౨౧(౪౮)
7.	ధర్మేచ్ఛ	౨౨-౨౫,౨౮-౩౦,౪౭
8.	అశ్వగుణముల వర్ణన, అశ్వశిక్ష (దానికి నడక నేర్పుట)	౩౧-౩౩,౩౫-౩౮,౪౧,౪౨

అథ పంచవింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే అష్టచత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౪౧౨.శాదమిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః। సరస్వత్యాదయో దేవతాః, పూర్వస్య భురిక్ షక్వరీ, ఆదిత్యానిత్యుత్తరస్య నిచృదతి శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ కేన కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. ఎవడేమి చేయవలయును?

౧౪౧౨ శాదం దద్భిరవకాం దన్తమూలైర్మృదం బర్త్స్వైస్తే గాన్దంష్ట్రాభ్యాం సరస్వత్యా అగ్రజిహ్వం జిహ్వాయా ఉత్సాదమవక్రన్దేన తాలు వాజం హనుభ్యామప ఆస్యేన వృషణమాణ్డాభ్యామ్। ఆదిత్యాన్ శ్మశ్రుభిః పన్థానం భ్రూభ్యాం ద్యావాపృథివీ వర్తోభ్యాం విద్యుతం కనీనకాభ్యాం శుక్లాయ స్వాహా కృష్ణాయ స్వాహా పార్యాణి పక్ష్మాణ్యవార్యా ఇక్షవోఽవార్యాణి పక్ష్మాణి పార్యా ఇక్షవః॥౧॥

ప.వి:-శాదమ్, దద్భిరితి దత్+భిః, అవకామ్, దన్తమూలైరితి దన్త+మూలైః, మృదమ్, బర్త్స్వైః, తే, గామ్, దంష్ట్రాభ్యామ్, సరస్వత్యై, అగ్రజిహ్వమిత్యగ్ర+జిహ్వమ్, జిహ్వాయాః, ఉత్సాదమిత్యుత్+సాదమ్, అవక్రన్దేనేత్యవ+క్రన్దేన, తాలు, వాజమ్, హనుభ్యామితి హను+భ్యామ్, అపః, ఆస్యేన, వృషణమ్, ఆణ్డాభ్యామ్ ఆదిత్యాన్, శ్మశ్రుభిరితి శ్మశ్రు+భిః,

పన్థానమ్, భ్రూభ్యామ్, ద్యావాపృథివీ ఇతి ద్యావాపృథివీ, వర్తోభ్యామితి వర్తః+భ్యామ్, విద్యుతమితి వి+ద్యుతమ్, కనీనకాభ్యామ్, శుక్లాయ, స్వాహా, కృష్ణాయ, స్వాహా, పార్యాణి, పక్ష్మాణి, అవార్యాః, ఇక్షవః, అవార్యాణి, పక్ష్మాణి, పార్యాః, ఇక్షవః.॥౧॥

పదార్థః :-(శాదమ్) శీయతేఛినత్తి యస్మింస్తం శాదమ్ (దద్భిః) దంతైః (అవకామ్) రక్షికామ్ (దన్తమూలైః) దంతానాం మూలైః (మృదమ్) మృత్తికామ్ (బర్స్వైః) దంతపృష్ఠైః (తే) తవ (గామ్) వాణీమ్ (దంష్ట్రాభ్యామ్) ముఖహంతాభ్యామ్ (సరస్వత్యై) ప్రశస్తవిజ్ఞానవత్యై వాచే (అగ్రజిహ్వమ్) జిహ్వాయా అగ్రమ్ (జిహ్వాయాః) (ఉత్సాదమ్) ఊర్ధ్వం సీదంతి యస్మింస్తమ్ (అవక్రన్దేన) వికలతారహితేన (తాలు) ఆస్యావయవమ్ (వాజమ్) అన్నమ్ (హనుభ్యామ్) ముఖైకదేశాభ్యామ్ (అపః) జలాని (ఆస్యేన) ఆస్యందంతి క్లేదీభవంతి యస్మింస్తేన(వృషణమ్) వర్షయితారమ్ (అండాభ్యామ్) వీర్యాధారాభ్యామ్ (ఆదిత్యాన్) ముఖ్యాన్ విదుషః (శ్మశ్రుభిః) ముఖాఽభితః కేశైః (పన్థానమ్)మార్గమ్ (భ్రూభ్యామ్) నేత్ర గోలకోర్ధ్వాఽవయవాభ్యామ్ (ద్యావాపృథివీ) సూర్యభూమీ (వర్తోభ్యామ్) గమనాగమనాభ్యామ్ (విద్యుతమ్) తడితమ్ (కనీనకాభ్యామ్) తేజోమయాభ్యాం కృష్ణగోలకతారకాభ్యామ్ (శుక్లాయ) వీర్యాయ (స్వాహా) బ్రహ్మచర్యక్రియయా (కృష్ణాయ) విద్యాకర్షణాయ (స్వాహా) సుశీలతాయుక్తయా క్రియయా (పార్యాణి) పరితుం పూరయితుం యోగ్యాని (పక్ష్మాణి) పరిగ్రహీతుం యోగ్యాని కర్మాణి నేత్రోర్ధ్వలోమాని వా (అవార్యాః) అవారే భవాః (ఇక్షవః) ఇక్షుదండాః (అవార్యాణి) అవారేషు భవాని (పక్ష్మాణి) పరిగ్రహణాని లోమాని వా (పార్యాః) పరితుం పాలయితుం యోగ్యాః (ఇక్షవః) గుడాదినిమిత్తాః.॥౧॥

అన్వయః:- హే జిజ్ఞాసో విద్యార్థిన్! తే దద్భిః శాదం దంతమూలైర్బర్స్వైశ్చావకాం మృదం దంష్ట్రాభ్యాం సరస్వత్యై గాం జిహ్వాయా అగ్రజిహ్వమవక్రందేనోత్సాదం తాలు హనుభ్యాం వాజమాస్యేనాఽప అండాభ్యాం వృషణం శ్మశ్రుభిరాదిత్యాన్ భ్రూభ్యాం పంథానం వర్తోభ్యాం ద్యావాపృథివీం కనీనకాభ్యాం విద్యుతమహం బోధయామి. త్వయా శుక్లాయ స్వాహా కృష్ణాయ స్వాహా పార్యాణి పక్ష్మాణ్యవార్యా ఇక్షవోఽవార్యాణి పక్ష్మాణి పార్యా ఇక్షవశ్చ సంగ్రాహ్యాః.॥౧॥

భావార్థః :-అధ్యాపకాః శిష్యాణమంగాన్యుపదేశేన పుష్టాని కృత్వాఽఽహారవిహారాదికం సంబోధ్య సర్వా విద్యాః ప్రాపయ్యాఖండితం బ్రహ్మచర్యం సేవయిత్వైశ్వర్యం ప్రాపయ్య సుఖినః సంపాదయేయుః.౹౧॥

పదార్థము :- ఉత్తమజ్ఞానము నభిలషించు విద్యార్థీ! (తే)నీవు (దద్భిః) దంతములచే (శాదమ్) కొరుకు, లేక నములు నట్టి వ్యవహారమును (దన్తమూలైః) దంతమూలములతో (బర్స్వైః) దంతముల ప్రక్కలచే (అవకామ్) రక్షణనొనర్చు (మృదమ్) మట్టిని (దంష్ట్రాభ్యామ్) దవడలచే (సరస్వత్యై) విశేషజ్ఞానవంతమగు వాణికొరకు (గామ్) వాణిని (జిహ్వాయాః) నాలుకచే (అగ్రజిహ్వమ్) జిహ్వ [నాలుక] గ్రమున (అవక్రన్దేన) వ్యాకులత్వములేని వ్యవహారముచే (ఉత్సాదమ్) పై భాగముననుండు తాలువును (హనుభ్యామ్) దవడలచే (వాజమ్) అన్నమును (ఆస్యేన) భోజనము మున్నగు పదార్థములను ద్రవింపజేయు ముఖముచే (అపః) జలములను (ఆణ్డాభ్యామ్) వీర్యమును చక్కగా ధారణమొర్చు బీజాండములచే (వృషణమ్) వీర్యమును స్రవింపజేయు అంగమును (శ్మశ్రుభిః)ముఖమునందున్న గడ్డపువెంట్రుకలచే (ఆదిత్యాన్) ముఖ్య విద్వాంసులను (భ్రూభ్యామ్) కనుగ్రుడ్ల పై భాగపు కనుబొమ్మలచే (పన్థానమ్) మార్గమును (వర్త్రోభ్యామ్) రాక పోకలచే (ద్యావాపృథివీ) సూర్యుడు, భూమి మరియు (కనీనకాభ్యామ్) తేజస్సుతోనిండిన నల్లని నక్షత్రములవంటి కనుగ్రుడ్లచే (విద్యుతమ్) విద్యుత్తును నే నెరుగుదును. నీకు (శుక్లాయ) వీర్యముకొరకు (స్వాహా) బ్రహ్మచర్య క్రియద్వారా (కృష్ణాయ) విద్యనాకర్షించుటకై (స్వాహా) ఉత్తమ శీలముతో గూడిన క్రియచే (పార్యాణి) పూర్ణపరచదగిన (పక్ష్మాణి) పరిగ్రహింపదగిన కర్మలను లేక కనురెప్ప వెంట్రుకలను (అవార్యాః) నదీతీరములందు పైరగు (ఇక్షవః) చెరుకుగెడలను (అవార్యాణి) నదీతీరములందు పండు పదార్థములు (పక్ష్మాణి) గ్రహించదగిన వాని రోమములను (పార్యాః) పాలించదగిన (ఇక్షవః) బెల్లము మున్నగు వాని నిమిత్తమగు చెరుకు మున్నగు పదార్థములను చక్కగా గ్రహించవలయును. ౹౧॥

భావార్థము :- అధ్యాపకులు తమ విద్యార్థులకు [శిష్యులకు] ఉపదేశములద్వారా సర్వాంగములను పుష్టివంతముగ నుంచుటకు, ఆహారవిహారాదులందు అతిశ్రద్ధను చక్కగా బోధించుచు, సమస్త విద్యల నవగాహనమొనర్చుకొనుట, అఖండిత బ్రహ్మచర్యము నుత్తమముగా సేవించుట, వానిద్వారా ఉత్తమైశ్వర్యములచే సుఖయుక్తులగుటకు ప్రయత్నము నొనర్చవలయును.౹౧॥

1. Learn from teeth the act of biting; from gums the method of protection; from tooth - sockets the way of pounding; sharpness from fangs. Ise the tongue-tip for a learned utterance; learn the act of uprooting from the tongue, the use of palate by crying slowly; chew food with both the jaws; drink waters with the mouth. Acquire the knowledge of oozing semen from testicles. Recognise the Aditya Brahmcharis from their beard; know the path from eyebrows; know the Sun and Earth from their motion; lightning from the pupils of eyes. Observe celibacy for the protection of semen, acquire knowledge through high character. Objects worth acceptance are worthy of preservation. Objects after one's desire should not be resisted. Don't show disrespect to your own men. Friends and relatives should be fostered.

౧౪౧౩.వాతమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ప్రాణాదయో దేవతాః, భురిగతిశక్వర్యా ఛందసీ, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఊల వయ్యాదియే.

౧౪౧౩ వాతం ప్రాణేనాపానేన నాసికేఽఉపయామమధరేణౌష్ఠేన సదుత్తరేణ ప్రకాశేనాన్తరమనూకాశేన బాహ్యం నివేష్యం మూర్ధ్నా స్తనయిత్నుం నిర్బాధేనాశనిం మస్తిష్కేణ విద్యుతం కనీనకాభ్యాం కర్ణాభ్యాం శ్రోత్రం శ్రోత్రాభ్యాం కర్ణౌ తేదనీమధరకణ్ఠేనాపః శుష్కకణ్ఠేన చిత్తం మన్యాభి రదితిం శీర్ష్ణా నిర్ఋతిం నిర్జర్జల్పేన శీర్ష్ణా సంక్రోశైః ప్రాణాన్ రేష్మాణఀస్తుపేన ॥౭॥

ప.వి:- వాతమ్, ప్రాణేన, అపానేనేత్యప+ అనేన, నాసికే ఇతి నాసికే, ఉపయామమిత్యుప+యామమ్, అధరేణ, ఓష్ఠేన సత్, ఉత్తరేణేత్యుత్+తరేణ, ప్రకాశేనేతి ప్ర+కాశేన, అన్తరమ్, అనూకాశేన, అనూకాశేనేత్యను+కాశేన, బాహ్యమ్, నివేష్యమితి ని+వేష్యమ్, మూర్ధ్నా, స్తనయిత్నుమ్, నిర్బాధేనేతి నిః+బాధేన, అశనిమ్, మస్తిష్కేణ, విద్యుతమితి వి+ద్యుతమ్, కనీనకాభ్యామ్, కర్ణాభ్యామ్, శ్రోత్రమ్, శ్రోత్రాభ్యామ్, కర్ణౌ తేదనీమ్ అధరకణ్ఠేనేత్యధరఽకణ్ఠేన అపః, శుష్కకణ్ఠేనేతి శుష్క + కణ్ఠేన, చిత్తమ్, మన్యాభిః, అదితిమ్, శీర్ష్ణా, నిర్ఋతిమితి, నిః+ఋతిమ్, నిర్జర్జల్పేనేతి, నిః+జర్జల్పేన, శీర్ష్ణా, సంక్రోశైరితి సమ్+క్రోశైః, ప్రాణాన్, రేష్మాణమ్, స్తుపేన.॥౭॥

పదార్థః :-(వాతమ్) వాయుమ్ (ప్రాణేన) (అపానేన) (నాసికే) నాసికాఛిద్రే (ఉపయామమ్) ఉపగతం నియమమ్ (అధరేణ) ముఖాదధస్థేన (ఓష్ఠేన) (సత్)

(ఉత్తరేణ) ఉపరిష్ఠేన (ప్రకాశేన) (అంతరమ్) మధ్యస్థమాభ్యంతరమ్ (అనూకాశేన) అనుప్రకాశేన (బాహ్యమ్) బహిర్భవమ్ (నివేష్యమ్) నిశ్చయేన వ్యాప్తుం యోగ్యమ్ (మూర్ధ్నా) మస్తకేన (స్తనయిత్నుమ్) శబ్దనిమిత్తాం విద్యుతమ్ (నిర్బాధేన) నితరాం బాధేన హేతునా (అశనిమ్) వ్యాపికాం ఘోషయుక్తామ్ (మస్తిష్కేణ) శిరస్థమజ్జాతంతు సమూహేన (విద్యుతమ్) విశేషేణ ద్యోతమానమ్ (కనీనకాభ్యామ్) ప్రదీప్తాభ్యాం కమనీయాభ్యాం (కర్ణాభ్యామ్) శ్రవణసాధకాభ్యామ్ (శ్రోత్రమ్) శృణోతి యేన తత్ (శ్రోత్రాభ్యామ్) శృణోతి యాభ్యాం గోలకాభ్యాం తాభ్యాం (కర్ణౌ) కరోతి శ్రవణం యాభ్యాం తౌ (తేదనీమ్) శ్రవణక్రియామ్ (అధరకంఠేన) అధస్థేన కంఠేన (అపః) జలాని (శుష్కకంఠేన) (చిత్తమ్) విజ్ఞానసాధికామంతఃకరణవృత్తిమ్ (మన్యాభిః) విజ్ఞానక్రియాభిః (అదితిమ్) అవినాశికాం ప్రజ్ఞామ్ (శీర్ష్ణా) శిరసా, (నిర్‌ఋతిమ్) భూమిమ్ (నిర్జర్జల్పేన) నితరాం జర్జరీభూతేన (శీర్ష్ణా) శిరసా (సంక్రోశైః) సమ్యగాహ్వానైః, (ప్రాణాన్) (రేష్మాణమ్) హింసకమ్ (స్తుపేన) హింసనేన.॥౨॥

అన్వయః:-హే జిజ్ఞాసో మదుపదేశగ్రహణేన త్వం ప్రాణేనాపానేన వాతం నాసికే ఉపయామమధరేణౌష్ఠేనోత్తరేణ ప్రకాశేన సదంతరమనూకాశేన బాహ్యం మూర్ధ్నా నివేష్యం నిర్బాధేన సహ స్తనయిత్నుమశనిం మస్తిష్కేణ విద్యుతం కనీనకాభ్యాం కర్ణాభ్యాం కర్ణౌ శ్రోత్రాభ్యాం చ శ్రోత్రం తేదనీమధరకంఠేనాపః శుష్కకంఠేన చిత్తం మన్యాభిరదితిం శీర్ష్ణా నిర్‌ఋతిం నిర్జర్జల్పేన శీర్ష్ణా సంక్రోశైః ప్రాణాన్ ప్రాప్నుహి స్తుపేన హింసనేన రేష్మాణమవిద్యాదిరోగం హింధి.॥౨॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైః ప్రథమవయసి సర్వైః శరీరాదిభిః సాధనైః శరీరాత్మబలే సంసాధనీయే అవిద్యాకుశిక్షాకుశీలాదయో రోగాః సర్వథా హంతవ్యాః.॥౨॥

పదార్థము :-తెలిసికొనగోరు నో జిజ్ఞాసూ! నా యుపదేశమును గ్రహించిన నీవు (ప్రాణేన) ప్రాణము మరియు (అపానేన) అపానవములచే (వాతమ్) వాయువు మరియు (నాసికే) నాసికారంధ్రముల (ఉపయామమ్) ప్రాప్తించిన నియమములను (అధరేణ) క్రింది (ఓష్ఠేన) పెదవిచే (ఉత్తరేణ) పైనున్న (ప్రకాశేన) ప్రకాశరూప పై పెదవిచే (సదన్తరమ్) మధ్యనున్న ముఖము మున్నగుస్థానములను (అనూకాశేన) వెనకనుండి ప్రకాశించు అంగముచే (బాహ్యమ్) బయటనున్న అంగములచే (మూర్ధ్నా) శిరస్సుతో (నివేష్యమ్) నిశ్చయముగా వ్యాప్తమునకు యోగ్యమగు దానిని (నిర్బాధేన) నిరంతరము తాడనముగు కారణమున (స్తనయిత్నుమ్) శబ్దమొనర్చు (అశనిమ్) విద్యుత్తును (కనీనకాభ్యామ్) దీప్తించుచు (కర్ణాభ్యామ్) శబ్దమునువినిపింపజేయు పవనముచే (కర్ణౌ) కర్ణములను (శ్రోత్రాభ్యామ్)శబ్దమును గ్రహించు కర్ణభేదములచే (శ్రోత్రమ్) శ్రవణేంద్రియము [చెవి] (తేదనీమ్) శ్రవణ మొనర్చు క్రియ (అధర కణ్ఠేన) కంఠముయొక్క

దిగువ భాగముచే (ఆపః) జలముల (శుష్కకంఠేన) ఎండిన కంఠముచే (చిత్తమ్) విశేషమగు జ్ఞానమును సాధించు అంతఃకరణముయొక్క నడవడిని (మన్యాభిః) విశేష జ్ఞానక్రియలద్వారా (అదితిమ్) నాశరహితమగు ఉత్తమ బుద్ధిని (శీర్ష్ణా) శిరస్సుతో (నిర్బృతిమ్) భూమిని (నిర్జర్జల్పేన) నిరంతరము జీర్ణమై అన్నివిధములుగ పరిపక్వము చెందిన (శీర్ష్ణా) శిరము మరియు (సంక్రోశైః) ఉత్తమాహ్వానములచే (ప్రాణాన్) ప్రాణములను ప్రాప్తించు గాక! మరియు (స్తుపేన) హింసతో గూడియున్న (రేష్మాణమ్) హింసాత్మకమగు అవిద్య [అజ్ఞానము] మున్నగు రోగములను నాశనమొనర్పుము. ॥౨॥

భావార్థము :- మానవు లెల్లరును మొదటి వయస్సున సర్వశారీరక సాధనములచే శారీరక, ఆత్మిక శక్తులను చక్కగా సాధించుకొనవలెను. మరియు అవిద్య, చెడుశిక్షణ, నిందితస్వభావము మున్నగు రోగములను అన్నివిధముల నష్టమొనర్చుకొనవలెను. ॥౨॥

2. Fill air with thy Pran; empty the nostrils with Apan; with upper and lower lips observe restraint, silence and control; with the light of knowledge purify thy soul; with the practice of cleanliness purify the exterior body; reflect upon God with Thy head; by constant thinking create your doubt to know the truth; understand with thy brain the internal fire; receivefull light with the pupils of thy eyes; advance hearing with thy ears; strengthen thy external ears with the internal organs of hearing; eat food with thy lower throat; drink water with thirsty throat; strengthen thy mind with practices of knowledge; develop indestructible wisdom with thy head; attin to mother Earth through death, with your ragged head; improve your vital breaths through loud roaring remove the disease of ignorance with full might.

౧౪౧౪.మశకానిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః. ఇంద్రాదయో దేవతాః, భురిక్కృతిశ్ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౧౪ మశకాన్కేశై రిన్ద్రగ్ం స్వపసా వహేన బృహస్పతిఙ్ం శకునిసాదేన
కూర్మాఞ్ఛఫైరాక్రమణగ్ం స్థూరాభ్యామృక్షలాభిః కపిఞ్జలాన్ జవం
జఙ్ఘాభ్యా మధ్వానం బాహుభ్యాం జామ్బీలేనారణ్యమగ్నిమతిరుగ్భ్యాం
పూషణం దోర్భ్యా మశ్వినావగ్ంసాభ్యాఙ్ం రుద్రఙ్ం రోరాభ్యామ్ ॥౩॥

ప.వి:- మశకాన్, కేశైః, ఇన్ద్రమ్, స్వపసేతి సు + అపసా, వహేన, బృహస్పతిమ్, శకునిసాదేనేతి శకుని + సాదేన, కూర్మాన్, శఫైః, ఆక్రమణమిత్యా+క్రమణమ్, స్థూరాభ్యామ్,

ఋుక్షలాభిః, కపిఞ్జలాన్, జవమ్, జఙ్ఘాభ్యామ్, అధ్వానమ్, బాహుభ్యామితి బాహు+భ్యామ్, జామ్బీలేన, అరణ్యమ్, అగ్నిమ్, అతిరుగ్భ్యామిత్యతిరుగ్ + భ్యామ్, పూషణమ్, దోర్భ్యామితి దోః+భ్యామ్, అశ్వినౌ, అంసాభ్యామ్ రుద్రమ్, రోరాభ్యామ్.॥3॥

పదార్థః :-(మశకాన్) (కేశైః) శిరస్థైర్వాలైః (ఇంద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (స్వపసా) సుష్ఠుకర్మణా (వహేన) ప్రాపణేన (బృహస్పతిమ్) బృహత్యా వాచః స్వామినం విద్వాంసమ్ (శకునిసాదేన) యేన శకునీన్సాదయతి తేన (కూర్మాన్) కచ్ఛపాన్ (శఫైః) ఖురైః (ఆక్రమణమ్) (స్థూరాభ్యామ్) స్థూలాభ్యామ్ (ఋుక్షలాభిః) గత్యాదానైః (కపింజలాన్) పక్షివిశేషాన్ (జవమ్) వేగమ్,(జంఘాభ్యామ్) (అధ్వానమ్) మార్గమ్ (బాహుభ్యామ్) భుజాభ్యామ్(జాంబీలేన)ఫలవిశేషేణ (అరణ్యమ్)వనమ్(అగ్నిమ్)పావకమ్ (అతిరుగ్భ్యామ్) రుచీచ్ఛాభ్యామ్ (పూషణమ్) పుష్టిమ్ (దోర్భ్యామ్) భుజదండాభ్యామ్ (అశ్వినౌ) ప్రజారాజానౌ (అంసాభ్యామ్) భుజమూలాభ్యామ్ (రుద్రమ్) రోదయితారమ్ (రోరాభ్యామ్) కథనశ్రవణాభ్యామ్.॥3॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యూయం కేశైరింద్రం శకునిసాదేన కూర్మాన్ మశకాన్ స్వపసా వహేన బృహస్పతిం స్థూరాభ్యామృక్షలాభిః కపింజలాఞ్జంఘాభ్యామధ్వానం జవమంసాభ్యాం బాహుభ్యాం శఫైరాక్రమణం జాంబీలేనారణ్యమగ్నిమతిరుగ్భ్యాం పూషణం దోర్భ్యామశ్వినౌ ప్రాప్నుత రోరాభ్యాం రుద్రం చ.॥3॥

భావార్థః:-మనుష్యైర్బహుభిరుపాయైరుత్తమా గుణాః ప్రాపణీయా విఘ్నాశ్చ నివారణీయాః.॥3॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (కేశైః) తలవెంట్రుకలచే (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (శకుని సాదేన) పక్షులను స్థిరముగానుంచు వ్యవహారముచే (కూర్మాన్) తాబేళ్లను మరియు (మశకాన్) దోమలను (స్వపసా) ఉత్తమ కార్యముచే మరియు (వహేన) ప్రాప్తింపజేయుటచే (బృహస్పతిమ్) బృహద్వాణికి అధికారియైన విద్వాంసుని (స్థూరాభ్యామ్) స్థూలమగు (ఋుక్షలాభిః) నడవడి మరియు గ్రహణమొనర్చుట మున్నగు క్రియలద్వారా (కపిఞ్జలాన్) కపింజమను పేరుగల పక్షులను (జఙ్ఘాభ్యామ్) పిక్కలచే (అధ్వానమ్) మార్గము మరియు (జవమ్) వేగమును (అంసాభ్యామ్) భుజముల మూలము, అనగా చంకల (బాహుభ్యామ్) భుజముల (శఫైః) డెక్కల [గిట్టల] చే (ఆక్రమణమ్)నడకను (జాంబీలేన) నేరేడు మున్నగు ఫలములచే (అరణ్యమ్) వనము మరియు (అగ్నిమ్) అగ్నిని (అతిరుగ్భ్యామ్) అత్యంత రుచి, ప్రీతి, మరియు కోరికచే

(పూషణమ్) పుష్టిని మరియు (దోర్భ్యామ్) భుజదండములచే (అశ్వినౌ) ప్రజలు, మరియు రాజును ప్రాప్తించుకొనుడు (రోరాభ్యామ్) చెప్పుట, వినుటద్వారా (రుద్రమ్) ఏడ్పించువానిని ప్రాప్తించుకొనుడు.॥3॥

భావార్థము :- సమస్త మానవులు అనేక ఉపాయములు, ప్రయత్నములద్వారా ఉత్తమ గుణప్రాప్తి, మరియు విఘ్నముల నివృత్తి యొనర్చుకొనవలయును.॥3॥

3. Keep mosquitoes awy with the whisk of hair. Realise soul and God through noble deeds. Approach the learned preceptor in a conveyance. Utilise the setvices of the learned with the allurement of money

Make an attack with full force. Finish journey with stout thighs. Get learned preachers by arranging for their livelihood. Develop speed with arms. Grow fruitful thorny jambir trees in the forest. Kindle fire with care and desire. Ge tstrength through the exercise of arms. Serve the king and subjects with arms and shoulders. Honour a preacher by patient hearing of his sermons.

౧౪౧౫. అగ్నేరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః. అగ్న్యాదయో దేవతాః, స్వరాడ్ధృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః కస్య కా క్రియా కర్తవ్యేత్యాహ. ఎవరే క్రియ యొనర్చవలయును?

౧౪౧౫ అగ్నేః పక్షతిర్వాయోర్నిపక్షతిరిన్ద్రస్య తృతీయా సోమస్య చతుర్థ్యదిత్యై పంచమీన్ద్రాణ్యై షష్ఠీ మరుతాఀ సప్తమీ బృహస్పతేరష్టమ్యర్యమ్ణో నవమీ ధాతుర్దశమీన్ద్రస్యైకాదశీ వరుణస్య ద్వాదశీ యమస్య త్రయోదశీ॥౪॥

ప.వి:- అగ్నేః, పక్షతిః, వాయోః, నిపక్షతిరితి ని+పక్షతిః, ఇన్ద్రస్య, తృతీయా, సోమస్య, చతుర్థీ, అదిత్యై, పఞ్చమీ, ఇన్ద్రాణ్యై షష్ఠీ, మరుతామ్, సప్తమీ, బృహస్పతేః, అష్టమీ, అర్యమ్ణః, నవమీ, ధాతుః, దశమీ, ఇన్ద్రస్య, ఏకాదశీ, వరుణస్య, ద్వాదశీ, యమస్య, త్రయోదశీతి త్రయః+దశీ.॥౪॥

పదార్థః :-(అగ్నేః) పావకస్య (పక్షతిః) పక్షస్య పరిగ్రహస్య మూలమ్ (వాయోః) పవనస్య (నిపక్షతిః) నిశ్చితస్య మూలమ్ (ఇంద్రస్య) సూర్యస్య (తృతీయా) త్రయాణాం పూరణా క్రియా (సోమస్య) చంద్రస్య (చతుర్థీ) చతుర్ణాం పూరణా (అదిత్యై)

అంతరిక్షస్య (పంచమీ) పంచానాం పూరణా (ఇంద్రాణ్యై) ఇంద్రస్య విద్యుద్రూపస్య స్త్రీవ వర్తమానాయై దీప్త్యై (షష్ఠీ) షణ్ణాం పూరణా (మరుతాం) వాయూనామ్ (సప్తమీ) సప్తానాం పూరణా (బృహస్పతేః) బృహతాం పాలకస్య మహత్తత్త్వస్య (అష్టమీ) అష్టానాం పూరణా (అర్యమ్ణః) అర్యాణాం స్వామినాం సత్కర్తుః (నవమీ) నవానాం పూరణా (ధాతుః) ధారకస్య (దశమీ) దశానాం పూరణా (ఇంద్రస్య) ఐశ్వర్యవతః (ఏకాదశీ) ఏకాదశానాం పూరణా (వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్య (ద్వాదశీ) ద్వాదశానాం పూరణా (యమస్య) న్యాయాధీశస్య (త్రయోదశీ) త్రయోదశానాం పూరణా.॥౪॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యుష్మాభిరగ్నేః పక్షతిర్వాయోర్నిపక్షతిరింద్రస్య తృతీయా సోమస్య చతుర్థ్యదిత్యై పంచమీంద్రాణ్యై షష్ఠీ మరుతాం సప్తమీ బృహస్పతేరష్టమ్యర్యమ్ణో నవమీ ధాతుర్దశమీంద్రస్యైకాదశీ వరుణస్య ద్వాదశీ యమస్య త్రయోదశీ చ క్రియాః కర్తవ్యాః.॥౪॥

భావార్థః:- హే మనుష్యా యుష్మాభిః క్రియావిజ్ఞానసాధనైరగ్న్యాదీనాం గుణాన్ విదిత్వా సర్వాణి కార్యాణి సాధనీయాని.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (అగ్నేః) అగ్నిని (పక్షతిః) అన్నివైపులనుండి గ్రహించదగిన వ్యవహారమూలము (వాయోః) వాయువుయొక్క (నిపక్షతిః) నిశ్చితమగు విషయమూలము (ఇన్ద్రస్య) సూర్యుని (తృతీయా) మూడింటిని పూర్ణపరచునట్టి క్రియను (సోమస్య) చంద్రుని (చతుర్థీ) నాలుగింటిని పూర్తి యొనర్చునట్టి (అదిత్యై) అంతరిక్షముయొక్క (పంచమీ) ఐదవ (ఇన్ద్రాణ్యై) మహిళామణివలె నుండు విద్యుద్రూపాగ్నియొక్క జ్వాల, దాని (షష్ఠీ) ఆరవ (మరుతామ్) పవనముల (సప్తమీ) ఏడవ (బృహస్పతేః) గొప్పవానిని పాలనమొనర్చు మహత్తత్త్వముయొక్క (అష్టమీ) ఎనిమిదవ క్రియను (అర్యమ్ణః) యజమానులను సత్కరించు క్రియను (నవమీ) తొమ్మిదవ (ధాతుః) ధారణమొనర్చువాని (దశమీ) పదియవ (ఇన్ద్రస్య) ఐశ్వర్యశాలియొక్క (ఏకాదశీ) పదునొకండవ (వరుణస్య) శ్రేష్ఠమనుష్యుని (ద్వాదశీ) పండ్రెండవ (యమస్య) న్యాయాధీశుడగురాజుయొక్క (త్రయోదశీ) పదమూడవ క్రియ నొనర్చవలెను.॥౪॥

భావార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! మీరు క్రియలయొక్క విశేష జ్ఞానము మరియు సాధనములచే అగ్ని మున్నగు పదార్థముల గుణములను విశేషముగా దెలిసికొని సకల కార్యములను సాధించుకొనవలయును. ॥౪॥

4. The first rib of the right side of the chest is like fire; the second like air; the third like sun; the fourth like moon; the fifth like sky; the sixth like the flash of lightning; the seventh like mind; the eighth like Mahat-Tatva; the ninth like a servant who hounours his master; the tenth like the creator of the world; the eleventh like a glorious person; the twelfth like a noble person; the thirteenth like a just ruler.

౧౪౧౬. ఇంద్రాగ్న్యోరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, స్వరాడ్విక్రుతిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునః కిమర్థా కా భవతీత్యాహ. దేనికొరకేది యున్నది?

౧౪౧౬ ఇన్ద్రాగ్న్యోః పక్షతిః సరస్వత్యై నిపక్షతిర్మిత్రస్య తృతీయాఽపాం చతుర్థీ
నిర్ఋత్యై పఞ్చమ్యగ్నీషోమయోః షష్ఠీ సర్పాణాꣳ సప్తమీ విష్ణోరష్టమీ పూష్ణో
నవమీ త్వష్టుర్దశమీన్ద్రస్యైకాదశీ వరుణస్య ద్వాదశీ యమ్యై త్రయోదశీ ద్యావా
పృథివ్యోర్దక్షిణం పార్శ్వం విశ్వేషాం దేవానాముత్తరమ్ ।౫॥

ప.విః- ఇన్ద్రాగ్న్యోః పక్షతిః, సరస్వత్యై, నిపక్షతిరితి ని+పక్షతిః, మిత్రస్య, తృతీయా, అపామ్, చతుర్థీ, నిర్ఋత్యాఽ ఇతి నిః+ఋత్యై, పఞ్చమీ, అగ్నీషోమయోః, షష్ఠీ, సర్పాణామ్, సప్తమీ, విష్ణోః, అష్టమీ, పూష్ణః, నవమీ, త్వష్టుః, దశమీ, ఇన్ద్రస్య ఏకాదశీ, వరుణస్య, ద్వాదశీ, యమ్యై, త్రయోదశీతి త్రయః +దశీ, ద్యావాపృథివ్యోః, దక్షిణమ్, పార్శ్వమ్, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, ఉత్తరమ్.।౫॥

పదార్థః :- (ఇంద్రాగ్న్యోః) వాయుపావకయోః, (పక్షతిః) (సరస్వత్యై) (నిపక్షతిః) (మిత్రస్య) సఖ్యుః, (తృతీయా) (అపామ్) జలానామ్, (చతుర్థీ)(నిర్ఋత్యై) భూమ్యై, (పంచమీ) (అగ్నీషోమయోః) శీతోష్ణకారకయోర్జలాగ్న్యోః, (షష్ఠీ) (సర్పాణామ్) (సప్తమీ) (విష్ణోః) వ్యాపకస్య, (అష్టమీ) (పూష్ణః) పోషకస్య, (నవమీ) (త్వష్టుః) ప్రదీప్తస్య, (దశమీ) (ఇంద్రస్య) జీవస్య, (ఏకాదశీ) (వరుణస్య) శ్రేష్ఠజనస్య, (ద్వాదశీ) (యమ్యై) యమస్య న్యాయకర్తుః స్త్రియై, (త్రయోదశీ) (ద్యావాపృథివ్యోః) ప్రకాశభూమ్యోః, (దక్షిణమ్) (పార్శ్వమ్) (విశ్వేషామ్) సర్వేషామ్, (దేవానామ్) విదుషామ్, (ఉత్తరమ్).।౫॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యూయమింద్రాగ్న్యోః పక్షతిః సరస్వత్యై నిపక్షతిర్మిత్రస్య తృతీయాఽపాం చతుర్థీ నిర్ఋత్యై పంచమ్యగ్నీషోమయోః షష్ఠీ సర్పాణాం సప్తమీ విష్ణోరష్టమీ

పూష్ణో నవమీ త్వష్టు ర్దశమీంద్రస్యైకాదశీ వరుణస్య ద్వాదశీ యమ్యై త్రయోదశీ చ క్రియా ద్యావాపృథివ్యోర్దక్షిణం పార్శ్వం విశ్వేషాం దేవానావముత్తరం చ విజానీత.॥౫॥

భావార్థః:-మనుష్యైరేతేషాం విజ్ఞానాయ వివిధాః క్రియాః కృత్వా కార్యాణి సాధనీయాని.॥౫॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (ఇన్ద్రాగ్న్యోః) పవనము మరియు అగ్నియొక్క (పక్షతిః) అన్నివైపులనుండి గ్రహణమొనర్చదగిన వ్యవహారమైన మొదటి (సరస్వత్యై) వాణికొరకు (నిపక్షతిః) నిశ్చిత పక్షమూలమగు రెండవ (మిత్రస్య) మిత్రునికై (తృతీయా) మూడవ (అపామ్) జలముయొక్క (చతుర్థీ) నాలుగవ (నిఋత్యై) భూమియొక్క (పఞ్చమీ) ఐదవ (అగ్నీషోమయోః) శీతోష్ణముల నుత్పన్నపరచు అగ్ని మరియు జలము (షష్ఠీ) ఆరవ (సర్పాణామ్) సర్పముల (సప్తమీ) ఏడవ (విష్ణోః) వ్యాపకుడగు పరమేశ్వరుని (అష్టమీ) ఎనిమిదవ (పూష్ణః) పుష్టి యొనర్చువాని (నవమీ) తొమ్మిదవ (త్వష్టు) శ్రేష్ఠమగు దీప్తియైన దానియొక్క (దశమీ) పదియవ క్రియ (ఇన్ద్రస్య) జీవముయొక్క (ఏకాదశీ) పదకొండవ క్రియ (వరుణస్య) శ్రేష్ఠజనుల (ద్వాదశీ) పండ్రెండవ క్రియ (యమ్యై) న్యాయాధీశుని స్త్రీకొరకు (త్రయోదశీ) పదమూడవ క్రియ గలదో ఆ యన్నిటిని (ద్యావాపృథివ్యోః) ప్రకాశము మరియు భూమియొక్క (దక్షిణామ్) దక్షిణ (పార్శ్వమ్) పార్శ్వములను (విశ్వేషామ్) సమస్త (దేవానామ్) విద్వాంసులయొక్క (ఉత్తరమ్) ఉత్తరపార్శ్వమును దెలిసికొనుడు.॥౫॥

భావార్థము :- ఉపర్యుక్త పదార్థముల విశేషజ్ఞానముకొరకు అనేక క్రియల నొనర్చుచు తమ తమ కార్యములను మానవులు సాధించుకొనవలయును. ॥౫॥

5. On the left side of the chest, the first rib is like air and fire; the second like speech; the third like a friend; the fourth like water, the fifth like earth; the sixth like fire and water; the seventh like serpents; the eighth like the All-pervading God; the ninth like the supporter; the tenth like a luminary; the eleventh like the soul; the twelfth like a noble person; the thirteenth like the wife of a judge. The right flank is like the Sun and Earth, the left like all the learned persons.

౧౪౧౭.మరుతామిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, మరుతాదయో దేవతాః, నిచృదతిధృతిశ్ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల ఆ విషయమే.

౧౪౧౭ మరుతాంꣲస్కన్ధా విశ్వేషాం దేవానాం ప్రథమా కీకసా రుద్రాణాం ద్వితీయాదిత్యానాం తృతీయా వాయోః పుచ్ఛమగ్నీషోమయోర్భాసదౌ

క్రుఞ్చౌ శ్రోణిభ్యా మిన్ద్రాబృహస్పతీ ఊరుభ్యాం మిత్రావరుణావల్గాభ్యామా
క్రమణꣳస్థూరాభ్యాం బలం కుష్ఠాభ్యామ్ ॥౬॥

ప. వి:-మరుతామ్, స్కన్ధాః, విశ్వేషామ్, దేవానామ్, ప్రథమా, కీకసా, రుద్రాణామ్, ద్వితీయా, ఆదిత్యానామ్, తృతీయా, వాయోః, పుచ్ఛమ్, అగ్నీషోమయోః, భాసదౌ, క్రుఞ్చౌ, శ్రోణిభ్యామితి శ్రోణి+భ్యామ్, ఇన్ద్రాబృహస్పతీ ఇతీన్ద్రా+బృహస్పతీ, ఊరుభ్యామిత్యూరు+భ్యామ్, మిత్రావరుణౌ, అల్గాభ్యామ్, ఆక్రమణమిత్యా+క్రమణమ్, స్థూరాభ్యామ్, బలమ్, కుష్ఠాభ్యామ్.॥౬॥

పదార్థః :-(మరుతామ్) మనుష్యాణామ్, (స్కంధాః) భుజదండమూలాని, (విశ్వేషామ్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (ప్రథమా) ఆదిమా (కీకసా) భృశం శాసనాని, (రుద్రాణామ్) (ద్వితీయా) తాడనక్రియా, (ఆదిత్యానామ్) అఖండితన్యాయాధీశానామ్ (తృతీయా) న్యాయక్రియా, (వాయోః) (పుచ్ఛమ్) పశోరవయవమ్ (అగ్నీషోమయోః) (భాసదౌ) యౌ భాసం ప్రకాశం దద్యాతాం తౌ, (క్రుంచౌ) పక్షివిశేషౌ (శ్రోణిభ్యామ్) కటిప్రదేశాభ్యామ్ (ఇంద్రాబృహస్పతీ) వాయుసూర్యౌ, (ఊరుభ్యామ్) జానున ఊర్ధ్వాభ్యాం పాదావయవాభ్యామ్ (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణోదానౌ (అల్గాభ్యామ్) అలం గంతృభ్యామ్. అత్ర ఛాందసో వర్ణలోప ఇతి టిలోపః (ఆక్రమణమ్) (స్థూరాభ్యామ్) స్థూలాభ్యామ్. అత్ర కపిలకాదిత్వాల్లత్వవికల్పః (బలమ్) (కుష్ఠాభ్యామ్) నిష్కర్షాభ్యామ్.॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్మరుతాం స్కంధా విశ్వేషాం దేవానాం ప్రథమా కీకసా రుద్రాణాం ద్వితీయాఽఽదిత్యానాం తృతీయా వాయోః పుచ్ఛమగ్నీషోమయోర్భాసదౌ క్రుంచౌ శ్రోణిభ్యామింద్రా బృహస్పతీ ఊరుభ్యాం మిత్రావరుణావల్గాభ్యామాక్రమణం కుష్ఠాభ్యాం స్థూరాభ్యాం బలం చ నిష్పాదనీయమ్.॥౬॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్భుజబలం స్వాంగపుష్టిర్దుష్టతాడనం న్యాయప్రకాశాదీని చ కర్మాణి సదా కర్తవ్యాని. ॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (మరుతామ్) మనుష్యుల (స్కన్ధా)స్కంధము [భుజము] వలె నున్న (విశ్వేషామ్) సమస్త (దేవానామ్) విద్వాంసుల (ప్రథమా) మొదటి క్రియ మరియు (కీకసా) నిరంతరము ప్రబోధించు (రుద్రాణామ్) ఏడ్పించునట్టి విద్వాంసులయొక్క (ద్వితీయా) రెండవదగు తాడన రూప క్రియ (ఆదిత్యానామ్) అఖండిత న్యాయము నొనర్చు విద్వాంసులు (తృతీయా) మూడవదగు న్యాయక్రియ (వాయోః) వాయువు సంబంధమగు (పుచ్ఛమ్) పశువుల పుచ్ఛము [తోక] (అగ్నీషోమయోః) అగ్ని మరియు జల సంబంధమగు (భాసదౌ) ప్రకాశమునిచ్చునట్టి (క్రుఞ్చౌ) ఒక విశేషపక్షి లేక కొంగజాతి (శ్రోణిభ్యామ్) పిరుదులచే (ఇన్ద్రాబృహస్పతీ) వాయువు మరియు సూర్యుడు (ఊరుభ్యామ్) తొడలచే (మిత్రావరుణౌ) ప్రాణవము మరియు ఉదానవము (అల్గాభ్యామ్) పరిపూర్ణముగ నడచునట్టి ప్రాణులచే (ఆక్రమణమ్) నడక (కుష్ఠాభ్యామ్) సారవము (స్థూరాభ్యామ్) స్థూలపదార్థములచే (బలమ్) బలపరాక్రమమును సాధించు కొనవలయును.।౬॥

భావార్థము :-మానవులు తమ అంగపుష్టి మరియు భుజబలములచే దుష్టుల శిక్షించుచు న్యాయ ప్రకాశము మున్నగు సత్కర్మల సదా జేయుచుండవలెను.।౬॥

6. The shoulders of men are like the cantonments in a stte. The foremost function of all learned persons is to preach. To punish the wicked is the second act of awe-inspiring learned persons. To do justice is the third act of justice loving celibate learned persons. The tail of an animal is an instrument of airing. Fire and water give light. Two learned persons of discrimination like two swans are like the buttocks of the state. Air and sun are like things. Pran and udan are like persons walking at full pace. Attack should be made with full certainty. Gain strength from powerful objects.

౧౪౧౮.పూషణమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పూషాదయో దేవతాః, నిచృదష్టిశ్ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౪౧౮ పూషణం వనిష్ఠునాన్ధాహీన్థ్స్థూలగుదయా సర్పాన్ గుదాభిర్విహ్రుత౨

ఆన్త్రైరపో వస్తినా వృషణమాణ్డాభ్యాం వాజినఀ శేపేన ప్రజాఀ రేతసా

చాషాన్ పిత్తేన ప్రదరాన్ పాయునా కూశ్మాఞ్ఛకపిణ్డైః ॥౭॥

ప.వి:- పూషణమ్, వనిష్ఠునా, అన్ధాహీనిత్యన్ధ+అహీన్, స్థూలగుదయేతి స్థూల+గుదయా, సర్పాన్, గుదాభిః, విహ్రుత ఇతి వి+హ్రుతః, ఆన్త్రైః అపః, వస్తినా, వృషణమ్, ఆణ్డాభ్యామ్,

వాజినమ్, శేపేన, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, రేతసా, చాషాన్, పిత్తేన, ప్రదరానితి ప్ర+దరాన్, పాయునా, కూశ్మాన్, శకపిణ్డైరితి శక+పిణ్డైః.॥౭॥

పదార్థః :-(పూషణమ్) పుష్టికరమ్ (వనిష్ఠునా) యాచనేన (అంధాహీన్) అంధాన్ సర్పాన్ (స్థూలగుదయా) స్థూలయా గుదయా సహ, (సర్పాన్) (గుదాభిః) (విహ్రుతః) విశేషేణ కుటిలాన్ (ఆంత్రైః) ఉదరస్థైర్నాడీవిశేషైః (అపః) జలాని (వస్తినా) నాభేరధోభాగేన (వృషణమ్) వీర్యాధారమ్ (ఆండాభ్యామ్) అండాకారాభ్యాం వృషణావయవాభ్యామ్ (వాజినమ్) అశ్వమ్ (శేపేన) లిఙ్గేన (ప్రజామ్) సంతతిమ్ (రేతసా) వీర్యేణ (చాషాన్)భక్షణాని (పిత్తేన) (ప్రదరాన్) ఉదరావయవాన్ (పాయునా) ఏతదింద్రియేణ (కూశ్మాన్) శాసనాని. అత్ర కశధాతోర్మక్ప్రత్యయో౽న్యేషామపీతి దీర్ఘశ్చ (శకపిండైః) శక్తైః సంఘాతైః.॥౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యూయం వనిష్ఠునా పూషణం స్థూలగుదయా సహ వర్తమానానంధాహీన్ గుదాభిః సహితాన్ విహ్రుతఃసర్పానాన్త్రైరపో వస్తినా వృషణమాండాభ్యాం వాజినం శేపేన రేతసా ప్రజాం పిత్తేన చాషాన్ ప్రదరాన్ పాయునా శకపిండైః కూశ్మాన్ నిగృహ్ణీత.॥౭॥

భావార్థః :-యేన యేన యద్యత్కార్యం సిధ్యేత్తేన తేనాంగేన పదార్థేన వా తత్తత్సాధనీయమ్.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (వనిష్ఠునా) యాచనముద్వారా (పూషణమ్) పుష్టియొనర్చు దానిని (స్థూలగుదయా) స్థూలమగు గుదేంద్రియముతో గూడియుండు (అన్ధాహీన్) గ్రుడ్డి సర్పములను (గుదభిః) గుదేంద్రియముతో నుండు (విహ్రుతః) విశేషమగు కుటిల (సర్పాన్) సర్పములను (ఆన్త్రైః) ప్రేవులతో (అపః) జలములను (వస్తినా) నాభి క్రిందిభాగమునుండి (వృషణమ్) అండకోశమును (అణ్డాభ్యామ్) అండములచే (వాజినమ్) అశ్వములను (శేపేన) అంగము మరియు (రేతసా) వీర్యము ద్వారా (ప్రజామ్) సంతానమును (పిత్తేన) పిత్తముద్వారా (చాషాన్) భోజనములను (ప్రదరాన్) ఉదరాంగములను (పాయునా) గుదేంద్రియముచే (శకపిణ్డైః) శక్తులద్వారా (కూశ్మాన్) అభ్యాసములను [విద్యలను] నిరంతరము పొందుడు.॥౭॥

భావార్థము :-ఏ యే దానిచే ఏ యే కార్యముల సాధించదగునో ఆ యా అంగముల లేక పదార్థములచే ఆ యా కార్యములను సాధించుకొనవలయును. ॥౭॥

7. Beg for alms from the wealthy. Catch blind serpents from large intestines; serpents from the entrails and subdue them. Overpower the crooked serpents from the guts. Dischage water through the bladder. Strengthen scrotum with the testicles. Examine the strength of a horse from his penis. Produce progeny with semen. Digest meals with the force of bile. Strengthen your belly by free discharge of Digested food through anus. Obtain the strength of administration through forces.

౧౪౧౯ ఇంద్రస్యేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇంద్రాదయో దేవతాః, నిచృదభికృతిశ్ఛందః, ఋషభః స్వరః.

పునః కస్య కస్య గుణాః పశుషు సంతీత్యాహ. పశువులలో యెవరెవరి గుణములున్నవి?

౧౪౧౯ ఇన్ద్రస్య క్రోడోఽదిత్యై పాజస్యం దిశాం జత్రవోఽదిత్యై భసజ్జీమూ

తాన్ హృదయౌపశేనాన్తరిక్షం పురీతతా నభ ఉదర్యేణ చక్రవాకౌ

మతస్నాభ్యాం దివం వృక్కాభ్యాం గిరీన్ ప్లాశిభిరుపలాన్ ప్లీహ్నా

వల్మీకాన్ క్లోమభిర్గ్లౌభిర్గుల్మాన్ హిరాభిః స్రవన్తీర్హ్రదాన్ కుక్షిభ్యాం

సముద్రముదరేణ వైశ్వానరం భస్మనా॥౮॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, క్రోడః, అదిత్యై, పాజస్యమ్, దిశామ్, జత్రవః, అదిత్యై, భసత్, జీమూతాన్, హృదయౌపశేన, అన్తరిక్షమ్, పురీతతా, పురితతేతి పురి+తతా, నభః, ఉదర్యేణ, చక్రవాకావితి చక్ర+వాకౌ, మతస్నాభ్యామ్, దివమ్,వృక్కాభ్యామ్, గిరీన్, ప్లాశిభిరితి ప్లాశి+భిః, ఉపలాన్, ప్లీహ్నా, వల్మీకాన్, క్లోమభిరితి క్లోమ+భిః గ్లౌభిః గుల్మాన్, హిరాభిః, స్రవంతీః, హ్రదాన్, కుక్షిభ్యామితి కుక్షి+భ్యామ్, సముద్రమ్, ఉదరేణ, వైశ్వానరమ్, భస్మనా.౹౮॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః (క్రోడః) నిమజ్జనమ్ (అదిత్యై) పృథివ్యై (పాజస్యమ్) పాజస్యన్నేషు సాధు (దిశామ్) (జత్రవః) సంధయః (అదిత్యై) దివే ప్రకాశాయ. అదితిర్ద్యౌరితి ప్రమాణాత్, (భసత్) దీపనమ్ (జీమూతాన్) మేఘాన్ అత్ర జేరమ్మాట్

చోదాత్త ఇత్యనేనాయం సిద్ధః, (హృదయౌపశేన) యో హృదయే ఆసమంతాదుపశేతే స హృదయౌపశో జీవస్తేన, (అంతరిక్షమ్) అవకాశమ్ (పురీతతా) హృదయస్థయా నాడ్యా (నభః) ఉదకమ్ (ఉదర్యేణ) ఉదరే భవేన (చక్రవాకా) పక్షివిశేషావివ (మతస్నాభ్యామ్) గ్రీవోభయభాగాభ్యామ్ (దివమ్) ప్రకాశమ్ (వృక్కాభ్యామ్) యాభ్యాం వర్జంతి తాభ్యామ్ (గిరీన్) శైలాన్ (ప్లాశిభిః) ప్రకర్షేణాశనక్రియాభిః (ఉపలాన్) మేఘాన్. ఉపల ఇతి మేఘనామసు...నిఘ. ౧. ౧౦ (ప్లీహ్నా) హృదయస్థావయవేన (వల్మీకాన్) మార్గాన్ (క్లోమభిః) క్లేదనైః (గ్లౌభిః) హర్షక్షయైః (గుల్మాన్) దక్షిణపార్శ్వోదరస్థితాన్ (హిరాభిః) వృద్ధిభిః (స్రవంతీః) నదీః (హ్రదాన్) జలాశయాన్ (కుక్షిభ్యామ్) (సముద్రమ్) (ఉదరేణ) (వైశ్వానరమ్) సర్వేషాం ప్రకాశకమ్ (భస్మనా) దగ్ధశేషేణ నిస్సారేణ.।౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యుష్మాభిః ప్రయత్నేనేంద్రస్య క్రోడోఽదిత్యై పాజస్యం దిశాం జత్రవోఽదిత్యై భసచ్చ విజ్ఞేయాః. జీమూతాన్ హృదయౌపశేన పురీతతాఽంతరిక్షముదర్యేణ నభశ్చక్రవాకౌ మతస్నాభ్యాం దివం వృక్కాభ్యాం గిరీన్ ప్లాశిభిరుపలాన్ ప్లీహ్నా వల్మీకాన్ క్లోమభిర్గ్లౌభిశ్చ గుల్మాన్ హిరాభిః స్రవంతీర్హ్రదాన్ కుక్షిభ్యాం సముద్రముదరేణ భస్మనా చ వైశ్వానరం యూయం విజానీత. ।౮॥

భావార్థః:-యది మనుష్యా అనేకాన్ విద్యాబోధాన్ ప్రాప్య యుక్తాహారవిహారైః సర్వాణ్యంగాని సంపోష్య రోగాన్నివారయేయుస్తర్హి తే ధర్మార్థకామమోక్షానాప్నుయుః.।౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఉత్తమ ప్రయత్నముతో (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తుయొక్క (క్రోడః) మునుగుటను (అదిత్యై) పృథివికొరకు (పాజస్యమ్) ఉత్తమ ఆహారములను (దిశామ్) దిశలయొక్క (జత్రవః) సంధి, అనగా ఒండొంటి కలయిక (అదిత్యై) అఖండ ప్రకాశమునకై (భసత్) జ్వాల. ఈ యన్ని పదార్థములను దెలిసికొనవలెను. మరియు (జీమూతాన్) మేఘములను (హృదయౌపశేన) హృదయకోశమున నిదురించు జీవునిచే (పురీతతా) హృదయస్థ నాడిద్వారా (అన్తరిక్షమ్) హృదయావకాశమును (ఉదర్యేణ) ఉదరమునందు జరుగు వ్యవహారముచే (నభః) జలము మరియు (చక్రవాకౌ) చక్రవాకపక్షుల జంటవలె నున్న పదార్థములను (మత స్నాభ్యామ్) గళముయొక్క ఇరువైపు భాగములచే (దివమ్) ప్రకాశమును (వృక్కాభ్యామ్) అవగుణములను త్యజించు క్రియలద్వారా (గిరీన్) పర్వతములను (ప్లాశిభిః) ఉత్తమ భోజనము మున్నగుక్రియలద్వారా (ఉపలాన్) రెండవ విధములగు మేఘములను (ప్లీహ్నా) హృదయమందుండు ప్లీహమను అంగముచే (వల్మీకాన్) మార్గములను (క్లోమభిః) క్లోమము ఆర్ద్రత్వము (గ్లౌభిః) హర్షము మరియు దుఃఖములచే (గుల్మాన్) ఉదరమందుకుడివైపునుండు గుల్మ మను పదార్థమును (హిరాభిః) అభివృద్ధులచే (స్రవన్తీః) నదులను (హ్రదాన్) చిన్న, పెద్ద జలాశయములను (కుక్షిభ్యాన్) గర్భకోశములచే (సముద్రమ్) మహాజలనిధులగు సముద్రములను (ఉదరేణ) కడుపు (భస్మాన్) భస్మము [బూడిద] చే (వైశ్వానరమ్) సర్వమును ప్రకాశింపజేయు అగ్నిని మీరు చక్కగా దెలిసికొనుడు.।౮॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అనేక విద్యల ప్రాప్తి జేసికొని ఉత్తమ రీతిలో ఉచితాహార విహారాదులచే సర్వాంగములను చక్కగా పుష్టివంతముగ నుంచుకొని రోగములను దరిజేరనీయక పురుషార్థపరులై యుందురో వారు ధర్మార్థకామమోక్షములను చక్కగా పొందగలరు. ॥౭॥

8. People should know the working of the lightning; the best food grain for the earth; the union of the quarters; the continual filling of space with light by the sun. Clouds are like the soul that sleeps in the heart. Pericardium is vast like the atmosphere. Entrails of the belly are like water. Both parts of the neck are like a lovely pair of male and female goose. Sky is like kidneys, Mountains are like the belly;s ducts which receive the meals. Clouds are like the spleen. Paths are refreshing like water. The arteries on the right side of the belly are like pain, pleasure and sorrow. Streams are known for inundation. Both flanks are like lakes. The se is like the belly. The gastric fluid is like the ashes.

౧౪౭౦. విధృతిమిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పూషాదయో దేవతాః, భురిగత్యష్టిశ్ఛందః, గాంధారః స్వరః.

పునః కేన కిం భవతీత్యాహ. దేనిచే నేమగును?

౧౪౭౦ విధృతిం నాభ్యా ఘృతꣳరసేనాపో యూష్ణా మరీచీర్విప్రుడ్భిర్నీహార

మూష్మణా శీనం వసయా ప్రుష్వా అశ్రుభిర్హ్రాదునీర్దూషీకాభిరస్నా రక్షాꣳసి

చిత్రాణ్యఙ్గైర్నక్షత్రాణి రూపేణ పృథివీం త్వచా జుమ్బకాయ స్వాహా॥౯॥

ప.వి:- విధృతిమితి, వి+ధృతిమ్, నాభ్యా, ఘృతమ్, రసేన, అపః, యూష్ణా, మరీచీః, విప్రుడ్భిరితి విప్రుట్+భిః, నీహారమ్, ఊష్మణా, శీనమ్, వసయా, ప్రుష్వాః, అశ్రుభిరిత్యశ్రు+భిః, హ్రాదునీః, దూషీకాభిః, అస్నా, రక్షాꣳసి, చిత్రాణి, అంగైః, నక్షత్రాణి, రూపేణ, పృథివీమ్, త్వచా, జుమ్బకాయ, స్వాహా.॥౯॥

పదార్థః :- (విధృతిమ్) విశేషేణ ధారణామ్ (నాభ్యా) శరీరస్య మధ్యావయవేన (ఘృతమ్) ఆజ్యమ్ (రసేన) (అపః) జలాని (యూష్ణా) క్వథితేన రసేన (మరీచీః) కిరణాన్ (విప్రుడ్భిః) విశేషేణ పూర్ణైః (నీహారమ్) ప్రభాతసమయే సోమవద్వర్తమానమ్ (ఊష్మణా)

ఉష్ణతయా (శీనమ్) సంకుచితం ఘృతమ్ (వసయా) నివాసహేతునా జీవనేన (ప్రుష్వాః) పుష్ణంతి సించంతి యాభిస్తాః (అశ్రుభిః) రోదనైః (హ్రాదునీః) శబ్దానామవ్యక్తోచ్చారణ క్రియాః (దూషీకాభిః)విక్రియాభిః (అస్నా) రుధిరాణి (రక్షాంసి) పాలయితవ్యాని (చిత్రాణి) అద్భుతాని (అఙ్గైః) అవయవైః (నక్షత్రాణి) (రూపేణ) (పృథివీమ్) భూమిమ్ (త్వచా) మాంసరుధిరాదీనాం సంవరకేణేంద్రియేణ (జుంబకాయ) అతివేగవతే (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్. ।౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యూయం నాభ్యా విధృతిం ఘృతం రసేనాపో యూష్ణా మరీచీర్విప్రుడ్భిర్నీహారమూష్మణా శీనం వసయా ప్రుష్వా అశ్రుభిర్హ్రాదునీర్దూషీకాభిశ్చిత్రాణి రక్షాంస్యస్నాఙ్గై రూపేణ నక్షత్రాణి త్వచా పృథివీం విదిత్వా జువ్బకాయ స్వాహా ప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్.।౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్ధారణాదిభిః కర్మభిర్దుర్వ్యసనాని రోగాంశ్చ నివార్య సత్యభాషణాది ధర్మలక్షణాని విచార్య ప్రవర్తనీయమ్.।౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (నాభ్యా) నాభిచే (విధృతిమ్) విశేషముగ ధారణను (ఘృతమ్) నేయిని (రసేన) రసముతో (అపః) జలములను (యూష్ణా) క్వాథము [కాషాయము] గ జేయబడిన రసముచే (మరీచీః) కిరణములను (విప్రుడ్భిః) విశేష పూర్ణపదార్థములచే (నీహారమ్) మంచును (ఊష్మణా) ఉష్ణముచే (శీనమ్) గట్టిపడిన నేతిని (వసయా) నివాసహేతువగు జీవనముతో (ప్రుష్వాః) సేచనమొనర్చు క్రియలచే (అశ్రుభిః) కన్నీటితో (హ్రాదునీః) అస్పష్టముగ నుచ్చరించు శబ్దక్రియలను (దూషీకాభిః) వికారరూప క్రియలతో (చిత్రాణి) చిత్ర విచిత్ర (రక్షాంసి) పాలనమొనర్చదగిన (అస్నా) రుధిరము [రక్తము] మున్నగు పదార్థములను (అఙ్గైః) అంగములు (రూపేణ) రూపముచే (నక్షత్రాణి) తారాగణములను మరియు (త్వచా) రక్తమాంసాదులను కప్పియుంచు చర్మము మున్నగువానిచే (పృథివీమ్) పృథివిని దెలిసికొని (జువ్బకాయ) అతి వేగవంతునికొరకు (స్వాహా) సత్యవాణి ప్రయోగము, అనగా ఉచ్చారణ నొనర్చుడు. ।౯॥

భావార్థము:-మానవులు ధారణాదిక్రియలచే దుష్టాచరణముల మరియు రోగములను నివృత్తపరచుకొని సత్యభాషణము మున్నగు ధర్మలక్షణములను దెలిసికొని మననమొనర్చుచు ఆచరణమందుంచుకొన వలెను.।౯॥

9. Know steady abstrction of the mind from the navel; ghee from curd; waters from decocted juice; sunbeams from fat that strengthens the organs; hoar-forst from bodily heat; coagulated ghee from life that prevails in the body; water-fountain from tears; thunderbolt from the rheum of eyes; objects worth protection from blood; marvellous things from limbs; stars from their beauty; earth from skin that covers the blood and flesh. Use truthful language for an energetic person.

౧౪౨౧. హిరణ్యగర్భ ఇత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, హిరణ్యగర్భో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

అథ పరమాత్మా కీదృశోఽస్తీత్యాహ. పరమాత్మ యెటువంటివాడను విషయము చెప్పబడినది.

౧౪౨౧ హిరణ్యగర్భః సమవర్త్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకఽ ఆసీత్।
స దాధార పృథివీం ద్యాముతేమాం కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౧౦॥

ప.వి:- హిరణ్యగర్భ ఇతి హిరణ్య+గర్భః, సమ్, అవర్త్తత, అగ్రే, భూతస్య, జాతః, పతిః, ఏకః, ఆసీత్, సః, దాధార, పృథివీమ్, ద్యామ్, ఉత, ఇమామ్, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౧౦॥

పదార్థః :-(హిరణ్యగర్భః) హిరణ్యాని సూర్యాదితేజాంసి గర్భే యస్య సః పరమాత్మా, (సమ్) (అవర్త్తత) వర్త్తమాన ఆసీత్ (అగ్రే) భూమ్యాదిసృష్టేః ప్రాక్ (భూతస్య) ఉత్పన్నస్య (జాతః) ప్రాదుర్భూతస్య. అత్ర షష్ఠ్యర్థే ప్రథమా. (పతిః) పాలకః (ఏకః) అసహాయః (ఆసీత్) అస్తి (సః) (దాధార) ధరతి, (పృథివీమ్) ఆకర్షణేన భూమిమ్ (ద్యామ్) ప్రకాశమ్ (ఉత) అపి (ఇమామ్) సృష్టిమ్ (కస్మై) సుఖకారకాయ (దేవాయ) ద్యోతమానాయ (హవిషా) హోతవ్యేన పదార్థేన (విధేమ) పరిచరేమ.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా వయం యో హిరణ్యగర్భో జాతో జాతస్య భూతస్యైకోఽగ్రేపతిరాసీత్ సర్వప్రకాశకోఽవర్త్తత, స పృథివీముత ద్యాం సందాధార య ఇమాం సృష్టిం కృతవాంస్తస్మై కస్మై దేవాయ పరమేశ్వరాయ హవిషా విధేమ తథా యూయమపి విధత్త.॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యేన పరమేశ్వరేణ సూర్యాది సర్వం జగన్నిర్మితం స్వసామర్థ్యేన ధృతం చ తస్యైవోపాసనాం కురుత.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మేమెటుల (హిరణ్యగర్భః) సూర్యుడు మున్నగు తేజోవంతములగు పదార్థము లెవనిలో గలవో యట్టి పరమాత్మ (జాతః) ప్రాదుర్భూతము మరియు (భూతస్య) ఉత్పన్నజగత్తునకు (ఏకః) ఇతర సహాయములేక ఒక్కడు మాత్రమే (అగ్రే) భూమ్యాదుల సృష్టికన్న పూర్వమును (పతిః) పాలనమొనర్చువాడై (ఆసీత్) ఉన్నాడో. మరియు సర్వమును ప్రకాశపరచువాడు (అవర్త్తత) వర్తమానుడై యుండెనో (సః) ఆయన (పృథివీమ్) తన యాకర్షణ శక్తిచే పృథివి (ఉత) మరియు

(ద్యామ్) ప్రకాశమును (సమ్ దాధార) చక్కగా ధారణమొనర్చు చున్నాడో మరియు నెవడు (ఇమామ్) ఈ సృష్టిని రచించియున్నాడో, అట్టి (కస్మై) సుఖప్రదాతయగు (దేవాయ) ప్రకాశవంతుడగు పరమాత్మకై (హవిషా) హోమమొనర్చదగు పదార్థములచే (విధేమ) మే మెట్లు సేవనవిధానమొనర్చు చున్నామో మీ రెల్లరును సేవనవిధానము నాచరించుడు.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏ పరమేశ్వరుడు తన సామర్థ్యముచే సూర్యుడు మున్నగు సమస్త జగమును సృష్టించి ధారణమొనర్చి యున్నాడో ఆతని యుపాసననే యొనర్చుడు. ॥౧౦॥

10. God, the possessor of resplendent planets, existed before the creation of the world. He is the One Lord of all created beings. He sustains the Earth, the sun and the created world. May we worship with devotion, Him, the Illumintor and Giver of pleasure.

౧౪౨౨.యః ప్రాణత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౨౨ యః ప్రాణతో నిమిషతో మహిత్వైక ఇద్రాజా జగతో బభూవ ।
య ఈశే అస్య ద్విపదశ్చతుష్పదః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౧౧॥

ప.వి:- యః, ప్రాణతః, నిమిషత ఇతి ని+మిషతః, మహిత్వేతి మహి+త్వా, ఏకః, ఇత్, రాజా, జగతః, బభూవ, యః, ఈశే, అస్య, ద్విపద ఇతి ద్వి+పదః, చతుష్పదః, చతుః పద ఇతి చతుః+పదః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౧౧॥

పదార్థః:-(యః) సూర్యః (ప్రాణతః) ప్రాణినః (నిమిషతః) చేష్టాం కుర్వతః (మహిత్వా) మహత్వేన (ఏకః) అసహాయః (ఇత్) ఏవ (రాజా) ప్రకాశకః (జగతః) సంసారస్య(బభూవ) భవతి (యః) (ఈశే) ఐశ్వర్యం కరోతి (అస్య) (ద్విపదః) ద్వౌ పాదౌ యస్య తస్య మనుష్యాదేః (చతుష్పదః) చత్వారః పాదా యస్య గవాదేస్తస్య (కస్మై) సుఖకారకాయ (దేవాయ) దీపకాయ (హవిషా) ఆదానేన (విధేమ)సేవేమహి.॥౧౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా వయం యః ప్రాణతో నిమిషతో జగతో మహిత్వైక ఇద్రాజా బభూవ యోఽస్య ద్విపదశ్చతుష్పద ఈశే తస్మై కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ తథా యూయమప్యనుతిష్ఠత.॥౧౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది సూర్యో న స్యాత్తర్హి స్థావరం జఙ్గమం చ జగత్స్వకార్యం కర్తుమసమర్థం స్యాత్. యః సర్వేభ్యో మహాన్ సర్వేషాం ప్రకాశక ఐశ్వర్యప్రాప్తిహేతురస్తి,స సర్వైర్యుక్త్యా సేవనీయః.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (యః) ఏ సూర్యుడు (ప్రాణతః) శ్వాసను గొను ప్రాణులను మరియు (నిమిషతః) చేష్టలొనర్చు వానిని (జగతః) విశ్వమును (మహిత్వా) గొప్పదనముచే (ఏకః) ఇతరసహాయము లేకుండా ఒక్కడు (ఇత్) మాత్రమే (రాజా) ప్రకాశమొనర్చువాడై (బభూవ) ఉండునో (యః) మరియు నెవడు (అస్య) ఇట్టి (ద్విపదః) రెండేసి పాదములు గల మనుష్యులు మరియు (చతుష్పదః) నాలుగేసి పాదములు గల గోవులు మున్నగు పశురూప జగత్తును (ఈశే) ప్రకాశపరచుచున్నాడో, అట్టి (కస్మై) సుఖకారకుడు(దేవాయ) ప్రకాశకుడునగు జగదీశ్వరునికై (హవిషా) గ్రహించదగిన పదార్థములు మరియు వ్యవహారములచే (విధేమ) సేవించుచున్నామో అట్లే మీరును ననుష్ఠించుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ సూర్యుడు లేనిచో స్థావరములగు వృక్షాదులు, జంగమములగు మనుష్యాది జగత్తు తమ తమ కార్యములను నిర్వహించుటకు సమర్థము గాజాలవో, ఎవడు సమస్తమునకన్న గొప్పవాడో, సర్వమును ప్రకాశపరచుటకు మరియు ఐశ్వర్యములకు హేతువై యున్నాడో ఆ జగదీశ్వడే సర్వమునకు యుక్తి (యోగము) తో సేవించదగినవాడు. ॥౧౧॥

11. God by his grandeur is the sole Ruler of the moving world that breathes and slumbers. He is the Lord of men and cattle. May we worship with devotion, Him the Illuminator and Giver of happiness.

౧౪౨౩.యస్యేతస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునః సూర్యవర్ణనవిషయమాహ. సూర్యవర్ణనము.

౧౪౨౩ యస్యేమే హిమవన్తో మహిత్వా యస్య సముద్రꣳ రసయా సహాహుః।
యస్యేమాః ప్రదిశో యస్య బాహూ కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౧౨॥

ప.వి:- యస్య, ఇమే, హిమవన్త ఇతి హిమ+వంతః, మహిత్వేతి మహి+త్వా, యస్య, సముద్రమ్, రసయా, సహ, ఆహుః, యస్య, ఇమాః, ప్రదిశ ఇతి ప్ర+దిశః, యస్య, బాహూ ఇతి బాహూ, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౧౨॥

పదార్థః :-(యస్య) (ఇమే) (హిమవంతః) హిమాలయాదయః పర్వతాః (మహిత్వా) మహత్త్వేన (యస్య) (సముద్రమ్) అంతరిక్షమ్ (రసయా) స్నేహనేవ (సహ) (ఆహుః) కథయంతి,(యస్య) (ఇమాః) (ప్రదిశః) దిశో విదిశశ్చ (యస్య) (బాహూ) భుజవద్వర్త మానాః (కస్మై) సుఖరూపాయ (దేవాయ) కమనీయాయ (హవిషా) హవనయోగ్యేన పదార్థేన (విధేమ) పరిచరేమ.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యస్య సూర్యస్య మహిత్వా మహత్త్వేనేమే హిమవంత ఆకర్షితాః ప్రకాశితాః సంతి యస్య రసయా సహ సముద్రమాహుర్యస్యేమా దిశో యస్య ప్రదిశశ్చ బాహూ ఇవాహుస్తస్మై కస్మై దేవాయ హవిషా వయం విధేమ, ఏవం యూయమపి విధత్త.॥౧౨॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా యః సర్వేభ్యో మహాన్ సర్వప్రకాశకః సర్వేభ్యో రసస్య హర్తా యస్య ప్రతాపేన దిశాముపదిశాంచ విభాగో భవతి స సవితృలోకో యుక్త్యా సేవితవ్యః.॥౧౨॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (యస్య) ఏ సూర్యుని (మహిత్వా) గొప్పదనము వల్ల (ఇమే) ఈ (హిమవన్తః) హిమాలయము మున్నగు పర్వతములు ఆకర్షితము మరియు ప్రకాశితములై యున్నవియో (యస్య) ఎద్దాని (రసయా) స్నేహముతో (సహ) కూడ (సముద్రమ్) చక్కగా జలములు అంతరిక్షమున నిలిచియుండునని (ఆహుః) చెప్పుచున్నారో (యస్య) ఎవనికి (ఇమాః) ఈ దిశలు (యస్య) ఎవనికి (ప్రదిశః) విదిశలను (బాహూ) భుజములవలె నున్నవని చెప్పుచున్నారో అట్టి (కస్మై) సుఖస్వరూప (దేవాయ) మనోహర సూర్యమండలముకొరకు (హవిషా) హోమమొనర్చదగిన పదార్థములచే మే మెట్లు (విధేమ) సేవన విధానము నొనర్చు చున్నామో, అటులనే మీరును విధానమొనర్చుడు.॥౧౨॥

భావార్థము :-ఎవడు సమస్తముకన్న పెద్దవాడో, సర్వమును ప్రకాశపరచువాడో, సకల పదార్థములనుండి రసమును గ్రహించువాడో మరియు ఎవని ప్రతాపముచే దిశలు, విదిశలు విభాజనమగునో అట్టి సూర్యుడు యుక్తితో గూడ సేవించదగినవాడై యున్నాడని తెలిసికొనవలెను. ॥౧౨॥

12. By Whose might, are these snow-clad mountains standing, and men call the atmosphere filled with water, His possession? Whose arms are these heavenly regions? May we worship with devotion, Him the Illuminator and Giver of happiness.

౧౪౨౪.య ఆత్మదా ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరుపాసిత ఈశ్వరః కిం దదాతీత్యాహ. ఉపాసించబడిన పరమాత్మ యేమి ప్రదాన మొనర్చును?

౧౪౨౪ య ఆత్మదా బలదా యస్య విశ్వ ఉపాసతే ప్రశిషం యస్య దేవాః।యస్య

చ్ఛాయాఽమృతం యస్య మృత్యుః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ॥౧౩॥

ప.వి:- యః, ఆత్మదా ఇత్యాత్మ+దాః, బలదా ఇతి బల+దాః, యస్య, విశ్వే, ఉపాసత ఇత్యుప+ ఆసతే, ప్రశిషమితి ప్ర+శిషమ్, యస్య, దేవాః, యస్య, ఛాయా, అమృతమ్, యస్య, మృత్యుః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౧౩॥

పదార్థః :-(యః) (ఆత్మదాః) య ఆత్మానం దదాతి సః (బలదాః) యో బలం దదాతి సః. (యస్య) (విశ్వే) (ఉపాసతే) (ప్రశిషమ్) ప్రశాసనమ్ (యస్య) (దేవాః) విద్వాంసః (యస్య) (ఛాయా) ఆశ్రయః (అమృతమ్) (యస్య) (మృత్యుః) (కస్మై) (దేవాయ) (హవిషా) (విధేమ).॥౧౩॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా య ఆత్మదా బలదా యస్య ప్రశిషం విశ్వే దేవా ఉపాసతే యస్య సకాశాత్ సర్వే వ్యవహారా జాయంతే, యస్య చ్ఛాయాఽమృతం, యస్యాజ్ఞాభంగో మృత్యుస్తస్మై కస్మై దేవాయ వయం హవిషా విధేమ.॥౧౩॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యస్య జగదీశ్వరస్య ప్రశాసనే కృతాయాం మర్యాదాయాం సూర్యాదయో లోకా నియమేన వర్తంతే, యేన సూర్యేణ వినా వర్షా ఆయుఃక్షయశ్చ న జాయతే స యేన నిర్మితస్తస్యైవోపాసనాం సర్వే మిలిత్వా కుర్వంతు.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఎవడు (ఆత్మదాః) ఆత్మజ్ఞానమును ఇచ్చువాడో మరియు (బలదాః) బలము నిచ్చువాడో (యస్య) ఎవని (ప్రశిషమ్) ఉత్తమ శిక్షణ (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులు (ఉపాసతే) సేవించెదరో (యస్య) ఎవని నుండి సమస్త వ్యవహారము ఉత్పన్నమగునో (యస్య) ఎవని (ఛాయా) ఆశ్రయము (అమృతమ్) అమృత స్వరూపమో మరియు (యస్య) ఎవనియాజ్ఞాభంగము (మృత్యుః) మరణము వంటిదో, అట్టి (కస్మై) సుఖస్వరూపుడగు (దేవాయ) స్తుతింపదగిన పరమాత్మ కొరకు [పరమాత్మను గూర్చి] మనము (హవిషా) హోమమొనర్చదగిన పదార్థములచే (విధేమ) సేవన విధాన మొనర్చవలయును. ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! ఏ జగదీశ్వరుని ఉత్తమ శాసనమందు మర్యాదయందు సూర్యాదిలోకములు నియమబద్ధముగా నడచుచున్నవో, ఏ సూర్యుడు లేకున్న జలముల వర్షము మరియు ఆయుక్షయము జరుగ జాలవో, అట్టి సవితృమండలము నెవడు జేసియున్నాడో అతని యుపాసనయే యెల్లరును జేయవలెను. ॥౧౩॥

13. God is the Giver of spiritual force, and physical strength. His Commandments all the learned persons acknowledge. He is the maker of all laws. His supprot is life

immortal and transgression of His Law is death. May we worship with devotion, Him, the Illuminator and Giver of happiness.

౧౪౨౫.ఆ న ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిమేష్టవ్యమిత్యాహ. మానవులు దేని నభిలషించ వలయును?

౧౪౨౫ ఆ నో భద్రాః క్రతవో యన్తు విశ్వతోऽదబ్ధాసో అపరీతాస ఉద్భిదః।

దేవా నో యథా సదమిద్వృధే అసన్నప్రాయువో రక్షితారో దివేదివే ॥౧౪॥

ప.వి:-ఆ, నః, భద్రాః క్రతవః, యన్తు, విశ్వతః, అదబ్ధాసః, అపరీతాస ఇత్యపరి+ ఇతాసః, ఉద్భిద ఇత్యుత్+భిదః, దేవాః, నః, యథా, సదమ్, ఇత్, వృధే, అసన్, అప్రాయువ ఇత్యప్ర+ ఆయువః, రక్షితారః, దివేదివ ఇతి దివే+దివే.॥౧౪॥

పదార్థ :-(ఆ) (నః) అస్మాన్ (భద్రాః) కల్యాణకరాః (క్రతవః) యజ్ఞాః ప్రజ్ఞా వా (యంతు) ప్రాప్నువంతు (విశ్వతః) సర్వతః (అదబ్ధాసః) అహింసితాః (అపరీతాసః) అన్యైరవ్యాప్తాః (ఉద్భిదః) య ఉద్భిందంతి (దేవాః) పృథివ్యాదయ ఇవ విద్వాంసః (నః) అస్మాకమ్ (యథా)(సదమ్) సీదంతి ప్రాప్నువంతి యస్యాం తామ్ (ఇత్) ఏవ (వృధే) వృద్ధయే (అసన్) భవంతు (అప్రాయువః) అనష్టాయుషః (రక్షితారః) రక్షకాః (దివేదివే) ప్రతిదినమ్.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో యథా నోऽస్మాన్విశ్వతో భద్రా అదబ్ధాసోऽపరీతాస ఉద్భిదః క్రతవ ఆ యంతు యథా నః సదం ప్రాప్తా అప్రాయువో దేవా ఇద్దివేదివే వృధే రక్షితారోऽసన్ తథాऽనుతిష్ఠంతు.॥౧౪॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైః పరమేశ్వరస్య విజ్ఞానాద్విదుషాం సంగేన పుష్కలాః ప్రజ్ఞాః ప్రాప్య సర్వతో ధర్మమాచర్య నిత్యం సర్వేషాం రక్షకైర్భవితవ్యమ్. ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (నః) మాకొరకు (విశ్వతః) అన్నివైపులనుండి (భద్రాః) కల్యాణ ప్రదములగు (అదబ్ధాసః) వినాశమునొందనివగు (అపరీతాసః) ఇదివరకెవ్వరును వ్యాప్తపరచనివగు అనగా సకల కార్యములందుత్తమ (ఉద్భిదః) దుఃఖములను నష్టపరచునట్టి (క్రతవః) యజ్ఞము లేక బుద్ధిబలము (ఆ, యన్తు) చక్కగా ప్రాప్తించునో (యథా) ఎట్లు (నః) మాయొక్క (సదమ్) అట్టి స్థితమైన సభను

పొందువారు (అప్రాయువః) క్షీణించనట్టి ఆయువుగల (దేవాః) పృథివి మున్నగు పదార్థములవంటి విద్వాంసులు (ఇత్) మాత్రమే (దివేదివే) ప్రతిదినము (వృధే) వృద్ధికొరకు (రక్షితారః) పాలనమొనర్చువారు (ఆసన్) ఐ యుందురో అట్లు మీరును ఆచరించుడు.॥౧౪॥

భావార్థము :-మానువు లెల్లరును పరమేశ్వరుని విజ్ఞానము మరియు విద్వాంసుల సాంగత్యము బహుళ ప్రజ్ఞలను సాధించిన వారు అన్నివిధములుగ ధర్మము నాచరించుచు సదా రక్షణ దీక్షగలవారివలె ఆచరించ వలయును. ॥౧౪॥

14. May auspicious force of wisdom come to us from every side, continual, unhindered, and as remover of afflictions. May thereby the learned persons, our guardiant, advanced in age, attend our assembly day by day for our gain.

౧౪౨౬. దేవానామిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నవ్విషయమే.

౧౪౨౬ దేవానాం భద్రా సుమతిర్ఋజూయతాం దేవానాఌరాతిరభి నో నివర్తతామ్ ।
దేవానాఌసఖ్యముపసేదిమా వయం దేవా న ఆయుః ప్రతిరన్తు జీవసే॥౧౫॥

ప.వి:-దేవానామ్, భద్రా, సుమతిరితి సు+మతిః, ఋజూయతామ్, ఋజుయతామిత్యృజు +యతామ్, దేవానామ్, రాతిః, అభి, నః, ని, వర్తతామ్, దేవానామ్, సఖ్యమ్, ఉప, సేదిమ, ఆ, వయమ్, దేవాః, నః, ఆయుః, ప్ర, తిరన్తు, జీవసే. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(దేవానామ్) విదుషామ్ (భద్రా) కళ్యాణకరీ (సుమతిః) శోభనా ప్రజ్ఞా (ఋజూయతామ్) సరలీకుర్వతామ్ (దేవానామ్) దాతౄణామ్ (రాతిః) విద్యాదిదానమ్ (అభి) సర్వతః (నః) అస్మాన్ (ని) (వర్తతామ్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (సఖ్యమ్) మిత్రత్వమ్ (ఉప) (సేదిమ) ప్రాప్నుయామ (ఆ) (వయమ్) (దేవాః) విద్వాంసః (నః) అస్మాకమ్ (ఆయుః) ప్రాణధారణమ్ (ప్ర) (తిరంతు) పూర్ణం భోజయంతు (జీవసే) జీవితుమ్. ॥౧౫॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా దేవానాం భద్రా సుమతిరస్మానృజూయతాం దేవానాం రాతిర్నోఽస్మానభినివర్తతాం వయం దేవానాం సఖ్యముపసేదిమ దేవా నో జీవస ఆయుః ప్రతిరంతు తథా యుష్మాన్ ప్రతి వర్తంతామ్. ॥౧౫॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైరాప్తానాం విదుషాం సకాశాత్ ప్రజ్ఞాః ప్రాప్య బ్రహ్మచర్యేణాయుః సంవర్ధ్య సదైవ ధార్మికైః సహ మిత్రతా రక్షణీయా.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (దేవానామ్) విద్వాంసులయొక్క (భద్రా) కల్యాణకారక (సుమతిః) ఉత్తమ బుద్ధి మనకు (ఋజూయతామ్) కఠిన విషయములను సరళమొనర్చుచు (దేవానామ్) ఇచ్చునటువంటి విద్వాంసులయొక్క (రాతిః) విద్యాది పదార్థముల నిచ్చుట (నః) మనకు (అభి,ని,వర్తతామ్) అన్నివైపులనుండి సిద్ధపరచి సమస్త సద్గుణములచే పూర్ణ మొనర్తురుగాక! (వయమ్)మేము (దేవానామ్) విద్వాంసుల (సఖ్యమ్) మిత్రత్వము (ఉపసేదిమ) ఉత్తమరీతిలో పొందుదుముగాక! (దేవాః) విద్వాంసులు (నః) మాకు (జీవసే) జీవనమునకు (ఆయుః) ప్రాణధారణమొనర్చు ఆయుర్దాయమును (ప్రతిరన్తు) సంపూర్ణముగ భోగించునట్లు మీ యెడలను ప్రవర్తింతురుగాక! ॥౧౫॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును సంపూర్ణశాస్త్రవేత్తలు వేదవిద్యావేత్తలునగు విద్వాంసుల సమీపమున ఉత్తమ బుద్ధులను ప్రాప్తిజేసికొని బ్రహ్మచర్యాశ్రమ పాలనముచే ఆయువును వృద్ధిపరచుకొని సదా ధార్మిక విద్వాంసుల యెడ మిత్రత్వముగా నుండుట శ్రేయస్కరము. ॥౧౫॥

15. May the auspicious favour of the learned be ours. May the bounty of the righteous fill us with virtues. May we devoutly seek the friendship of the learned. May they extend our life that we may live.

౧౪౨౭.తాన్పూర్వయేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః. జగతీ ఛందః,. నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నా విషయమే.

౧౪౨౭ తాన్పూర్వయా నివిదా హూమహే వయం భగం మిత్రమదితిం
దక్షమస్రిధమ్ । అర్యమణం వరుణంసోమమశ్వినా సరస్వతీ నః
సుభగా మయస్కరత్ ॥ ౧౬॥

ప.వి:- తాన్, పూర్వయా, నివిదేతి ని+విదా, హూమహే వయమ్, భగమ్, మిత్రమ్, అదితిమ్, దక్షమ్, అస్రిధమ్, అర్యమణమ్, వరుణమ్, సోమమ్, అశ్వినా, సరస్వతీ, నః, సుభగేతి సు+భగా, మయః, కరత్.॥౧౬॥

పదార్థః :-(తాన్) పూర్వోక్తాన్ (పూర్వ్యయా) పూర్వైః స్వీకృతయా (నివిదా) వేదవాచా. నివిదితి వాఙ్నా...విఘం.౧. ౧౧.(హూమహే) స్పర్ధేమహి (వయమ్) (భగమ్) ఐశ్వర్యకారకమ్ (మిత్రమ్) సర్వస్య సుహృదమ్ (అదితిమ్) అఖండితప్రజ్ఞమ్ (దక్షమ్) చతురమ్ (అస్రిధమ్) అహింసనీయమ్ (అర్యమణమ్) ప్రజాయాః పాలకమ్ (వరుణమ్) (శ్రేష్ఠమ్) (సోమమ్) ఐశ్వర్యవంతమ్ (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (సరస్వతీ) సర్వవిద్యాయుక్తా (నః)అస్మభ్యమ్ (సుభగా) సుష్ఠ్వైశ్వర్యా (మయః) సుఖమ్ (కరత్) కుర్యాత్.॥౧౬॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యథా వయం పూర్వ్యయా నివిదా దక్షమర్యమణమస్రిధం భగం మిత్రమదితిం వరుణం సోమమశ్వినా హూమహే యథా సుభగా సరస్వతీ నో యుష్మభ్యం చ మయస్కరత్తథా తాన్ యూయమప్యాహ్వయత కురుత చ.॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యద్యద్వేదోక్తం కర్మ తత్తదేవానుష్ఠేయం, యథా సద్విద్యార్థినః స్పర్ధయా విద్యాం వర్ధయంతి తథైవ సర్వైర్విద్యా వర్ధనీయా. యథా పూర్ణవిద్యా మాతా సంతానాన్ సుశిక్షయా, విద్యాః ప్రాపయ్య వర్ధయతి, తథైవ సర్వైః సర్వస్మై సుఖం దత్వా సర్వే వర్ధనీయాః.॥౧౬॥

పదార్థము :-మానవులారా! ఎట్లు (వయమ్) మేము (పూర్వ్యయా) పూర్వులగు సజ్జనులు స్వీకరించినట్టి (నివిదా) వేదవాణిచే (దక్షమ్) చతురుడు (అర్యమణమ్) ప్రజాపాలకుడు (అస్రిధమ్) వినాశమొనర్పదగనివాడు (భగమ్) ఐశ్వర్యమును గలిగించువాడు (మిత్రమ్) సర్వజనమిత్రుడు (అదితిమ్) అఖండిత బుద్ధి గలవాడు నగునట్టి (వరుణమ్) శ్రేష్ఠమగు (సోమమ్) ఐశ్వర్యశాలి మరియు (అశ్వినా) వృద్ధి పరచువానిని [అధ్యాపకుని] (హూమహే) పరస్పరము ఆశించుచు కోరుచున్నామో, ఎట్లు (సుభగా) చక్కని ఐశ్వర్యవతి (సరస్వతీ) సమస్త విద్యలచే పూర్ణమగు వేదవాణి (నః) మాకొరకు, మీకొరకును (మయః) సుఖములను (కరత్) కలుగ జేయునో, అటులనే (తాన్) అట్టి సజ్జనులను మీరును కోరుడు. మరియు సుఖములను పొందుడు.॥౧౬॥

భావార్థము:-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెల్లరును వేదములం దుపదేశించబడిన కార్యములను చక్కగా అనుష్ఠించవలయును. ఉత్తమ విద్యార్థి ఇతర విద్యార్థి యభివృద్ధిని గాంచి తన విద్యలను గూడ పెంపొందించుకొనునట్లు ఎల్లరును విద్యలను పెంపొందించుకొనవలయును. పరిపూర్ణవిద్యావంతురాలగు మాత తన సంతానములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి, విద్యలను ప్రాప్తింపజేసి,వారిని విద్వాంసులనుగా నొనర్చునట్లు సర్వజనులు, సమస్త ప్రజలకు సకలసుఖములను సకల విధములుగా వృద్ధిపరచవలయును.॥౧౬॥

16. We, through vedic speech, accepted by our ancestors; long through mutual emulation for a teacher and a preacher, honest, guardian of the people, inviolable, giver

of prosperity, friendly, completely wise, noble, and affluent. May auspicious vedic speech grant us all felicity.

౧౪౫౮. తన్న ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కాః కిం కుర్యాదిత్యాహ. మఱల ఎవరు ఏమిచేయువలయునను విషయము చెప్పెను.

౧౪౫౮ తన్నో వాతో మయోభు వాతు భేషజం తన్మాతా పృథివీ
తత్పితా ద్యౌః। తద్గ్రావాణః సోమసుతో మయోభువస్తదశ్వినా
శృణుతం ధిష్ణ్యా యువమ్ ॥౧౭॥

ప.వి:- తత్, నః, వాతః, మయోభ్వితి మయః + భు, వాతు, భేషజమ్, తత్, మాతా, పృథివీ, తత్, పితా, ద్యౌః, తత్, గ్రావాణః, సోమసుత ఇతి సోమ + సుతః, మయోభువ ఇతి మయః + భువః, తత్, అశ్వినా, శృణుతమ్, ధిష్ణ్యా, యువమ్.॥౧౭॥

పదార్థః:-(తత్) (నః) అస్మభ్యమ్ (వాతః) వాయుః (మయోభు) సుఖకారి (వాతు) ప్రాపయతు (భేషజమ్) ఔషధమ్ (తత్) (మాతా) మాన్యప్రదా (పృథివీ) విస్తీర్ణాభూమిః (తత్) (పితా) పాలనహేతుః (ద్యౌః) సూర్యః (తత్) (గ్రావాణః) మేఘాః (సోమసుతః) ఓషధ్యైశ్వర్యోత్పాదకాః (మయోభువః) సుఖం భావుకాః (తత్) (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (శృణుతమ్) (ధిష్ణ్యా) భూమివద్ధర్తారౌ(యువమ్) యువామ్.॥౧౭॥

అన్వయః:-హే అశ్వినా ధిష్ణ్యా యువమస్మాభిరధీతం శృణుతం యథా నో వాతస్తన్మయోభు భేషజం వాతు తన్మాతా పృథివీ తత్పితా ద్యౌర్వాతు తత్సోమసుతో మయోభువో గ్రావాణో వాన్తు తద్యుష్మభ్యమప్యస్తు. ॥౧౭॥

భావార్థః :-యస్య పృథివీవ మాతా, ద్యౌరివ పితా భవేత్స సర్వతః కుశలీభూత్వా సర్వానరోగాన్భృతురాన్ కుర్యాత్.॥౧౭॥

పదార్థము :-(అశ్వినా) అధ్యాపకాధ్యేతలారా! (ధిష్ణ్యా) భూమివలె ధారణమొనర్చువారు (యువమ్) మీ యుభయులును మేము చదివినదానిని (శృణుతమ్) వినుడు, ఎట్లు (నః) మాకొరకు (వాతః) వాయువు (తత్) అట్టి (మయోభు) సుఖముల గలిగించు (భేషజమ్) ఓషధిని (వాతు) లభింపజేయునో (తత్) అట్టి యోషధిని (మాతా) మాన్యతనిచ్చునట్టి (పృథివీ) విస్తారయుక్తమగు భూమి, మరియు (తత్) దానిని (పితా)

పాలనహేతువు (ద్యౌః) సూర్యమండలమును ప్రాప్తించుకొను మరియు (తత్) దానిని (సోమసుతః) ఓషధి మరియు ఐశ్వర్యములనుత్పన్న మొనర్చు (మయోభువః) సుఖభావనము నొనర్చు (గ్రావాణః) మేఘములను ప్రాప్తింపజేయునో (తత్) అట్టి సమస్త వ్యవహారములు మీకును కలుగుగాక॥౧౭॥

భావార్థము :- పృథివిసమమగు తల్లి, సూర్యసమానుడగు తండ్రి గలభాగ్యశాలి సకల విధములుగ కుశలుడు, సుఖవంతుడై యుండి ఎల్లరను ఆరోగ్యవంతులుగ, చతురులుగ నొనర్చవలయును.॥౧౭॥

17. O teachers and preachers, firm like the EArth, ye both hear from us what we have read. May th wind waft to us that pleasant medicine. May respectable Earth and fostering Sun secure it for us. May clouds the producers of herb and givers of joy secure us that medicine!.

౧౪౭౯.తమీశానమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరీశ్వరః కీదృశః కిమర్థం ఉపాసనీయ ఇత్యాహ.

ఈశ్వరు డెటువంటివాడు? ఎందుల కతడు ఉపాసించుటకు తగినావాడు.

౧౪౭౯ తమీశానం జగతస్తస్థుషస్పతిం ధియంజిన్వమవసే హూమహే వయమ్।

పూషా నో యథా వేదసామసద్వృధే రక్షితా పాయురదబ్ధః స్వస్తయే॥౧౮॥

ప.వి:- తమ్, ఈశానమ్, జగతః, తస్థుషః, పతిమ్, ధియంజిన్వమితి ధియమ్+జిన్వమ్, అవసే, హూమహే, వయమ్, పూషా, నః, యథా, వేదసామ్, అసత్,వృధే, రక్షితా, పాయుః, అదబ్ధః, స్వస్తయే.॥౧౮॥

పదార్థః:-(తమ్) (ఈశానమ్) ఈశనశీలమ్ (జగతః) జంగమస్య (తస్థుషః) స్థావరస్య (పతిమ్) పాలకమ్ (ధియఞ్జిన్వమ్) యో ధియం ప్రజ్ఞాం జిన్వతి ప్రీణాతి తమ్ (అవసే) రక్షణాద్యాయ (హూమహే) స్తుమః (వయమ్) (పూషా) పుష్టికర్తా (నః) అస్మాకమ్ (యథా) (వేదసామ్) ధనానామ్ (అసత్) భవేత్ (వృధే) వృద్ధయే (రక్షితా) రక్షణకర్తా (పాయుః) సర్వస్య రక్షకః (అదబ్ధః) అహింసకః (స్వస్తయే) సుఖాయ.॥౧౮॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా వయమవసే జగతస్తస్థుషస్పతిం ధియం జిన్వం తమీశానం హూమహే స యథా నో వేదసాం వృధే పూషా రక్షితా స్వస్తయే పాయురదబ్ధోఽసత్తథా యూయం కురుత స చ యుష్మభ్య మప్యస్తు.॥౧౮॥

భావార్థః :-సర్వే విద్వాంసః సర్వాన్ ప్రత్యేవముపదిశేయుర్యస్య సర్వశక్తిమతో నిరాకారస్య సర్వత్ర వ్యాపకస్య పరమేశ్వరస్యోపాసనం వయం కుర్మస్తమేవ సుఖైశ్వర్యవర్ధకం జానీమస్తస్యైవోపాసనం యూయమపి కురుత తమేవ సర్వోన్నతికరం చ విజానీత.॥౧౮॥

పదార్థము :-మానవులారా! (వయమ్) మేము (అవసే) రక్షణ మున్నగువానికై (జగతః)చరజగత్తు యొక్క (తస్థుషః) అచరజగత్తుయొక్క (పతిమ్)రక్షకుడు (ధియంజిన్వమ్) బుద్ధిని తృప్తిగ, ప్రసన్నముగ మరియు శుద్ధమొనర్చువాడు (తమ్) ఆ (వేదసామ్) ధనానామ్ (అసత్) భవేత్ (వృధే) వృద్ధయే (రక్షితా) రక్షణకర్తా (పాయుః) యఖండిత (ఈశానమ్) సర్వమును వశమునసుంచుకొను సమస్తమునకు స్వామియగు పరమాత్మయొక్క (హూమహే) స్తుతియొనర్చెదము (యథా) ఎట్లు (నః) మాయొక్క (వేదసామ్) ధనముల (వృధే) వృద్ధికొరకు (పుష్టా) పుష్టికర్త మరియు (రక్షితా) రక్షణయొనర్చువాడు (స్వస్తయే) సుఖముకొరకు (పాయుః) సర్వరక్షకుడు (అదబ్ధః) హింసించనివాడై (అసత్) యున్నాడో, అట్లే మీరును యాతని స్తుతి యొనర్చుడు. మరియు నాతడు మీకొరకును రక్షణాదుల జేయువా డగుగాక!॥౧౮॥

భావార్థము :-సమస్తవిద్వాంసులు సకల మానవులకు సర్వశక్తిమంతుడు, సర్వవ్యాపకుడు, నిరాకారుడగు పరమేశ్వరుడు మనందరకు ఉపాసనీయుడై యున్నాడు. మనము సుఖములను ఐశ్వర్యములను వృద్ధిపరచువాడా తడే యని దెలిసికొని ఆతనినెట్లు ఉపాసించెదమో మీరును యట్లే జేయుడు. మరియు సర్వమునున్నత పరచువాడని యెరుగు డని ఉపదేశించవలయును. ॥౧౮॥

18. Him we invoke for aid Who reigns supreme, the ord of all that stnds or moves, and Inspirer of wisdom. May He, the Nourisher of all our Keeper and our Guard Non-violent, promote, the increase of our wealth for our good.

౧౪౩౦. స్వస్తి న ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, స్వరాడ్బృహతీ ఛందః, మధ్యమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిమేష్టవ్యమిత్యాహ. మానవులు దేనిని కోరవలయును?

౧౪౩౦ స్వస్తి న ఇన్ద్రో వృద్ధశ్రవాః స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః ।

స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు॥౧౯॥

ప.వి:- స్వస్తి, నః, ఇన్ద్రః, వృద్ధశ్రవా ఇతి వృద్ధ+శ్రవాః, స్వస్తి, నః పూషా, విశ్వవేదా ఇతి విశ్వ+వేదాః, స్వస్తి, నః, తార్క్ష్యః, అరిష్టనేమిరిత్యరిష్ట +నేమిః, స్వస్తి, నః, బృహస్పతిః, దధాతు.॥౧౯॥

పదార్థః :- (స్వస్తి) సుఖమ్ (నః) అస్మభ్యమ్ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవానీశ్వరః (వృద్ధశ్రవాః) వృద్ధం శ్రవః శ్రవణం యస్య సః (స్వస్తి) (నః) (పూషా) సర్వతః పోషకః (విశ్వవేదాః) విశ్వం సర్వం జగద్వేదో ధనం యస్య సః, (స్వస్తి) (నః) (తార్క్ష్యః) అశ్వ ఇవ. తార్క్ష్య ఇత్యశ్వనా.... నిఘం. ౧. ౧౪. (అరిష్టనేమిః) యోఽరిష్టాని సుఖాని ప్రాపయతి సః. అత్రారిష్టోపపదాణ్ణీఞ్ ప్రాపణే ధాతోరౌణాదికో మిః ప్రత్యయః. (స్వస్తి) (నః) (బృహస్పతిః) బృహతాం మహత్తత్త్వాదీనాం స్వామీ పాలకః (దధాతు). ॥౧౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యో వృద్ధశ్రవా ఇన్ద్రో నః స్వస్తి,యో విశ్వవేదాః పూషా నః స్వస్తి, యస్తార్క్ష్య ఇవారిష్టనేమిః సన్నః స్వస్తి యో బృహస్పతిర్నః స్వస్తి దధాతు, స యుష్మభ్యమపి సుఖం దధాతు.॥౧౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్యథా స్వార్థం సుఖమేష్టవ్యం తథాఽన్యార్థమప్యేషితవ్యం యథా కశ్చిదపి స్వార్థం దుఃఖం నేచ్ఛతి తథా పరార్థమపి నైషితవ్యమ్.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవడు (వృద్ధశ్రవాః) సర్వమునువినువాడో (ఇన్ద్రః) ఆ పరమైశ్వర్యవంతుడగు పరమేశ్వరుడు (నః) మాకొరకు (స్వస్తి) ఉత్తమ సుఖములు ఏవి (విశ్వవేదాః) సమస్తజగత్తులో వేదమే ఎవని ధనమో, అట్టి (పూషా) సకలమును పుష్టి యొనర్చువాడు (నః) మాకొరకు (స్వస్తి) సుఖములను (తార్క్ష్యః) అశ్వములవలె (అరిష్టనేమి) సుఖప్రాప్తిని గలిగించుచు (నః) మాకొరకు (స్వస్తి) ఉత్తమ సుఖమును (బృహస్పతిః) మహత్తత్త్వమునకు స్వామి మరియు పాలకుడును నగు పరమేశ్వరుడు (నః) మాకొరకు (స్వస్తి) ఉత్తమసుఖములను (దధాతు) ధరించుగాక!॥౧౯॥

భావార్థము :-మానవులు తమ సుఖములను గోరునట్లే ఇతరుల సుఖములను గూడ కోరవలయును. ఎవ్వరును తమకు దుఃఖములను గోరుకొననట్లే ఇతరులకును కోరవలదు. ॥ ౧౯॥

19. May the Master of vast knowledge, may Mighty God prosper us. May the Nourisher of all, the Author of all the vedas prosper us.

May He the Giver of all comforts like the horse prosper us. May God the Lord of all the elements of Nature vouchsafe us prosperity.

౧౪౩౧.పృషదశ్వా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః,విద్వాంసో దేవతాః, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః కే కిం కుర్యు రిత్యాహ. ఎవరు ఏమి చేయవలయును?

౧౪౩౧ పృషదశ్వా మరుతః పృశ్నిమాతరః శుభంయావానో విదథేషు జగ్మయః।

అగ్నిజిహ్వా మనవః సూరచక్షసో విశ్వే నో దేవా అవసాగమన్నిహ॥౨౦॥

ప.వి:- పృషదశ్వా ఇతి పృషత్+అశ్వాః, మరుతః, పృశ్నిమాతర ఇతి పృశ్ని+మాతరః, శుభంయావాన ఇతి శుభమ్ + యావానః, విదథేషు, జగ్మయః, అగ్నిజిహ్వా ఇత్యగ్ని+జిహ్వాః, మనవః, సూరచక్షస ఇతి సూర+చక్షసః, విశ్వే, నః, దేవాః, అవసా, ఆ, అగమన్, ఇహ.॥ ౨౦॥

పదార్థః :-(పృషదశ్వాః) పృషతః పుష్ట్యాదినా సంసిక్తాంగా అశ్వా యేషాంతే (మరుతః) మనుష్యాః (పృశ్నిమాతరః) పృశ్నిరంతరిక్షం మాతా యేషాం వాయూనాం తే ఇవ (శుభం యావానః) యే శుభం కల్యాణం యాంతి ప్రాప్నువంతి తే. అత్ర వాచ్ఛందసి సర్వే విధయో భవంతీతి ద్వితీయాయా అలుక్ (విదథేషు) సంగ్రామేషు (జగ్మయః) సంగంతారః (అగ్నిజిహ్వాః) అగ్నిరివ సుప్రకాశితా జిహ్వావాణీ యేషాంతే. జిహ్వేతి వాఙ్నా...నిఘం. ౧. ౧౧ (మనవః) మననశీలాః (సూరచక్షసః) సూర ఐశ్వర్యే ప్రేరణే వా చక్షో దర్శనం యేషాంతే (విశ్వే) సర్వే (నః) అస్మాన్ (దేవాః) విద్వాంసః (అవసా) రక్షణాద్యేన సహ (ఆ) (అగమన్) ప్రాప్నువంతు (ఇహ) అస్మిన్సంసారే వర్తమానసమయే వా. ॥౨౦॥

అన్వయః:-యే పృశ్నిమాతర ఇవ పృషదశ్వా మరుతో విదథేషు శుభంయావానో జగ్మయోఽగ్ని జిహ్వాః సూరచక్షసో విశ్వే దేవా మనవోఽవసా సహ వర్తంతే త ఇహ నోఽస్మానాగమన్. ॥౨౦॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్విదుషాం సంగః సదైవ ప్రార్థనీయో యథాఽస్మిఞ్జగతి సర్వే వాయవః సర్వేషాం జీవనహేతవః సంతి తథాఽత్ర జంగమేషు విద్వాంసః సంతి.॥౨౦॥

పదార్థము :-(పృశ్నిమాతరః) మాన్యత నిచ్చు అంతరిక్షముమాతవంటి వాయువులవలె (పృషదశ్వాః) పుష్ట్యాదులచే సేచనమైన అంగములచే గూడిన అశ్వములుగల (మరుతః) మనుష్యులు మరియు (విదథేషు) సంగ్రామములందు (శుభం యావానః) ఉత్తమ సుఖముల ప్రాప్తించుకొను (జగ్మయః) సాంగత్యము నొనర్చువారు (అగ్నిజిహ్వాః) అగ్నివంటి ప్రకాశమువంటి వాణి గలవారు (సూరచక్షసః) ఐశ్వర్యము మరియు ప్రేరణమందు దర్శనముగువారు అట్టి (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులైన (మనవః) జనులు (అవసా) రక్షణాదులతో గూడ నుండువారెవరో అట్టివారు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున లేక ఈ సమయమున (నః) మా యందరకును (ఆ, అగమన్) ప్రాప్తించెదరుగాక! ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులందరును సదా విద్వాంసుల సాంగత్యముననే యుండి ప్రార్థనాదులనొనర్చవలెను. ఈ విశ్వమునందు సమస్త వాయువు మున్నగు

పదార్థములు సకల మానవుల మరియు సమస్త ప్రాణులకు జీవన హేతువులై యున్నట్లే విద్వాంసులును చేతనులై యున్నారు. ॥౨౦॥

20. Let all the learned persons, stout in body, followers of the mother veda, moving in glory, visitors of battle - fields, fire - tongued, contemplative, brilliant in knowledge like the Sun, come hither for our protection.

౧౪౩౨. భద్రమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవు లేమి చేయవలయును?

౧౪౩౨ భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవా భద్రమ్ పశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః।

స్థిరైరంగైస్తుష్టువాం సస్తనూభిర్వ్యశేమహి దేవహితం యదాయుః॥౨౧॥

ప.వి:- భద్రమ్, కర్ణేభిః, శృణుయామ, దేవాః, భద్రమ్, పశ్యేమ, అక్షభిరిత్యక్ష+భిః, యజత్రాః, స్థిరైః, అంగైః, తుష్టువాంసః, తుష్టువాంస ఇతి తుస్తు+వాంసః, తనూభిః, వి, అశేమహి, దేవహితమితి దేవ+హితమ్, యత్, ఆయుః.॥౨౧॥

పదార్థః:-(భద్రమ్) సత్యలక్షణకరం వచః(కర్ణేభిః) శ్రోత్రైః (శృణుయామ) (దేవాః) విద్వాంసః (భద్రమ్) కల్యాణమ్ (పశ్యేమ) (అక్షభిః) చక్షుర్భిః (యజత్రాః) సంగంతారః (స్థిరైః) దృఢైః (అంగైః) అవయవైః (తుష్టువాంసః) స్తువంతః (తనూభిః) శరీరైః (వి,అశేమహి) ప్రాప్నుయామ (దేవహితమ్) దేవేభ్యో విద్వద్భ్యో హితమ్, (యత్) (ఆయుః) జీవనమ్.॥౨౧॥

అన్వయః:-హే యజత్రా దేవా విద్వాంసో భవత్సంగేన వయం కర్ణేభిర్భద్రం శృణుయామాక్షభిర్భద్రం పశ్యేమ స్థిరైరంగై స్తుష్టువాంసః సంత స్తనూభిర్యద్దేవహిత మాయుస్తద్ వ్యశేమహి.॥౨౧॥

భావార్థః:-యది మనుష్యా విద్వత్సంగేన విద్వాంసో భూత్వా సత్యం శృణుయుః సత్యం పశ్యేయుర్జగదీశ్వరం స్తుయుస్తర్హి తే దీర్ఘాయుషో భవేయుః. మనుష్యైరసత్యశ్రవణం కుదర్శనం మిథ్యా స్తుతిర్వ్యభిచారశ్చ కదాపి నైవ కర్తవ్యః.॥౨౧॥

పదార్థము :-(యజత్రాః) సాంగత్యమొనర్చువారగు (దేవాః) విద్వాంసులారా! మీతోగూడ మేము (కర్ణేభిః) చెవులతో (భద్రమ్) సత్యమునెరుగునట్టి వచనములను (శృణుయామ) విందుముగాక! (అక్షభిః) కన్నులతో (భద్రమ్) శుభములను (పశ్యేమ) చూతుముగాక! (స్థిరైః) దృఢమగు (అఙ్గైః) అవయవములతో (తుష్టువాంసః) స్తుతి యొనర్చుచు (తనూభిః) శరీరములచే (యత్) ఏది (దేవహితమ్) విద్వాంసులకు సుఖముల గలిగించునో అట్టి (ఆయుః) వయస్సును [ఆయువును] (వి, అశేమహి) విశేషముగా పొందుదుముగాక! ౹౹౨౧౹౹

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు విద్వాంసులసేవలోనుండి విద్వాంసులై సత్యమునే వినుచు, సత్యమునే పలుకుచు, సత్యమునే గాంచుచు జగదీశ్వరుని స్తుతించుచుందురో వారు దీర్ఘాయుష్మంతులై యుందురు. మానవులెప్పుడును అసత్యములను వినుట దూషితములను చూచుట, అసత్యమగు స్తుతి, ప్రార్థనలను, ప్రశంసల నొనర్చుచు వ్యభిచారము మున్నగువానిని త్యజించవలెను. ౹౹౨౧౹౹

21. O sociable learned persons, may we with our ears listen to what is good, and with our eyes see what is good!.

With limbs and bodies firm may we extolling God lead a life conducive to the good of the sages.

౧౪౩౩.శతమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునరస్మదర్థం తే కిం కుర్యురిత్యాహ. మనకొఱకు వార లేమి యొనర్చవలయును?

౧౪౩౩ శతమిన్ను శరదో అన్తి దేవా యత్రా నశ్చక్రా జరసం తనూనామ్ ।

పుత్రాసో యత్ర పితరో భవన్తి మా నో మధ్యా రీరిషతాయుర్గన్తోః౹౹౨౨౹౹

ప.వి:- శతమ్, ఇత్, ను, శరదః, అంతి, దేవాః, యత్ర, నః, చక్ర, జరసమ్, తనూనామ్, పుత్రాసః, యత్ర, పితరః, భవంతి, మా, నః, మధ్యా, రీరిషత, రిరిషతేతి రిరిషత, ఆయుః, గన్తోః. ౹౹౨౨౹౹

పదార్థః :-(శతమ్) శతవార్షికమ్ (ఇత్) ఏవ (ను) సద్యః (శరదః) శరదృత్వంతాని, (అంతి) అంతికే (దేవాః) విద్వాంసః (యత్ర) యస్మిన్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (నః) అస్మాకమ్ (చక్ర) కుర్వంతు. అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (జరసమ్) జరాః (తనూనామ్) శరీరాణామ్ (పుత్రాసః) వృద్ధావస్థా జన్యదుఃఖాత్త్రాతారః (యత్ర)

(పితరః) పితర ఇవ వర్తమానాః (భవంతి) (మా) (నః) అస్మాకమ్ (మధ్యా) పూర్ణాయుషో భోగస్య మధ్యే (రీరిషత) ఘ్నత (ఆయుః) జీవనమ్ (గంతోః) గమనమ్. ॥౨౨॥

అన్వయః :- హే దేవా భవదంతి స్థితానాం నోఽస్మాకం యత్ర తనూనాం జరసం శతం శరదః యూయం చక్ర. యత్ర పుత్రాస ఇత్పితరో భవంతి తన్నో గంతోరాయుర్మధ్యా మా రీరిషత. ॥౨౨॥

భావార్థః :- మనుష్యైర్దీర్ఘమష్టచత్వారింశద్వర్షపరిమితం బ్రహ్మచర్యం సదా సేవనీయమ్. యేన పితృషు విద్యమానేషు పుత్రా అపి పితరో భవేయుః. యదా శతవార్షికమాయుర్వ్యతీయాత్తదైవ శరీరాణాం జరాఽవస్థా భవేత్. యది బ్రహ్మచర్యేణ సహ, న్యూనాన్యూనాని పంచవింశతిర్వర్షాణి వ్యతీతాని యుస్తతః పశ్చాదప్యతిమైథునేన యే వీర్యక్షయం కుర్వంతి తర్హి తే సరోగా నిర్బుద్ధయో భూత్వా దీర్ఘాయుషః కదాపి న భవంతి. ॥౨౨॥

పదార్థము :- (దేవాః) ఓ విద్వాంసులారా! మీరు (అన్తి) సమీపమున నున్న (నః) మాయొక్క (యత్ర) ఏ వ్యవహారమునందు (తనూనామ్) శరీరముల (జరసమ్) వృద్ధావస్థ మరియు (శతమ్) నూరు (శరదః) వత్సరములు పూర్ణమగునో అట్టి వ్యవహారములను (ను) శీఘ్రముగ (చక్ర) చేయుడు (యత్ర) ఎచ్చట (పుత్రాసః) వృద్ధాప్యపు దుఃఖములనుండి రక్షణయొనర్చు సంతానములు (ఇత్) మాత్రమే (పితరః) తండ్రివలెనుండి (భవన్తి) యుండెదరో అట్టి (నః) మాయొక్క (గన్తో) నడవడి మరియు (ఆయుః) ఆయువును (మధ్యా) పూర్ణవయస్సును భోగించకుండ మధ్యనే (మా రీరిషత్) నాశనమొనర్చకుము. ॥౨౨॥

భావార్థము :- మానవులు ఎల్లప్పుడు దీర్ఘకాలము, అనగా నలుబదెనిమిది వత్సరముల పర్యంతము బ్రహ్మచర్యమును సేవించవలయును. తల్లిదండ్రులు జీవించియుండగనే పుత్రులు కూడా సంతానవంతులు గావలయును. నూరు సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చిన పిదపనే వృద్ధావస్థగలుగవలయును బ్రహ్మచర్యముతో కనీసము ఇరువదైదు సంవత్సరములు గడచిన తరువాతయును అతిమైథునముద్వారా వీర్యమును నాశమొనర్చు కొనువారు రోగములతో గూడి చురుకైన నిశితబుద్ధిలేనివారలై దీర్ఘాయుష్మంతు లెప్పుడును గాజాలరని మరువవలదు. ॥౨౨॥

22. O learned persons, may we live in your company for a hundred years. LEt not our bodies decay before tht period, in which old age our sons become fathers in turn. Break ye not in the midst our course of fleeting life!

౧౪౩౪. అదితిరిత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ద్యౌరిత్యాదయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః ధైవతః స్వరః.

అథాదితిశబ్దస్యానేకాఽర్థాః సంతీత్యాహ. అదితి శబ్దమున కనేకార్థములున్నవని చెప్పెను.

౧౪౩౪ అదితిర్ద్యౌరదితిరన్తరిక్షమదితిర్మాతా స పితా స పుత్రః ।

విశ్వే దేవా అదితిః పఞ్చ జనా అదితిర్జాతమదితిర్జనిత్వమ్ ॥౨౩॥

ప.వి:- అదితిః, ద్యౌః, అదితిః, అంతరిక్షమ్, అదితిః, మాతా, సః, పితా, సః, పుత్రః, విశ్వే, దేవాః, అదితిః, పఞ్చ, జనాః, అదితిః, జాతమ్, అదితిః, జనిత్వమితి జని+త్వమ్.॥౨౩॥

పదార్థః :-(అదితిః) అఖండితా (ద్యౌః) కారణరూపేణ ప్రకాశః (అదితిః) అవినాశి (అంతరిక్షమ్) ఆకాశమ్ (అదితిః) వినాశరహితా (మాతా) సర్వస్య జగతో జననీ ప్రకృతిః (సః) పరమేశ్వరః (పితా) నిత్యపాలకః (సః) (పుత్రః) ఈశ్వరస్య పుత్ర ఇవావినాశీ (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) దివ్యగుణాదియుక్తాః పృథివ్యాదయః (అదితిః) కారణరూపేణ నాశరహితా (పఞ్చ) ఏతత్సంఖ్యాకాః (జనాః) మనుష్యాః ప్రాణా వా (అదితిః) స్వాత్మరూపేణ నిత్యమ్ (జాతమ్) యత్కించిదుత్పన్నం కార్యమ్ (అదితిః) కారణరూపేణ నిత్యమ్ (జనిత్వమ్) ఉత్పత్స్యమానమ్.॥౨౩॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యుష్మాభిర్ద్యౌరదితిరన్తరిక్షమదితిర్మాతా స పితా స పుత్రశ్చాదితిర్విశ్వే దేవా అదితిః పఞ్చ జనా అదితిర్జాతఞ్జనిత్వఞ్చాదితిరస్తీతి వేద్యమ్ ॥౨౩॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా భవంతో యత కించిత్ కార్యం జగత్ పశ్యంతి తదదృష్ట కారణం విజానంతు. జగన్నిర్మాతారం పరమాత్మానం జీవం పృథివ్యాదీని తత్త్వాని యజ్జాతం యచ్చ జనిష్యతే యా చ ప్రకృతిస్తత్సర్వం స్వరూపేణ నిత్యమస్తి న కదాప్యస్యాభావో భవతి. న చాఽభావాద్భావోత్పత్తిర్భవతీతి విజ్ఞేయమ్.॥౨౩॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (ద్యౌః) కారణరూపప్రకాశము (అదితిః) అఖండితము (అన్తరిక్షమ్) అంతరిక్షము (అదితిః) అవినాశి (మాతా) సర్వజగత్తున కుత్పన్నరూపప్రకృతి (సః) ఆ పరమేశ్వరుడు (పితా) సదా పాలనమొనర్చువాడు మరియు (సః) ఆ (పుత్రః) ఈశ్వరపుత్రునివలె వర్తమానమై యున్న (అదితిః) కారణరూపముచే అవినాశియగు జగత్తు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) దివ్యగుణములు గల పృథివి మున్నగు పదార్థములు (అదితిః) కారణరూపములచే వినాశరహితము (పఞ్చ) ఐదుగురు మనుష్యులు లేక ప్రాణములు (అదితిః) కారణరూపముచే అవినాశి మరియు (జాతమ్) ఉత్పన్నమైన కారణరూపజగత్తు (జనిత్వమ్) ఉత్పన్నము గానున్న దంతయును (అదితిః) కారణరూపముచే నిత్యమై యున్నవని మీరు తెలిసికొనుడు. ॥౨౩॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు ఏ కార్యరూప జగత్తును గాంచుచున్నారో, యది అదృష్టకారణరూపమని యెరుగుడు. జగన్నిర్మాతయగు పరమాత్మ, జీవుడు, పృథివి మున్నగు తత్త్వము లేవి గలవో, ఏవి యుత్పన్నమైనవో లేక ఉత్పన్నము గానున్నవో మరియు నా ప్రకృతి సకల రూపములచే నిత్యమై యున్నది. ఎప్పుడును ఇది అభావము గాజాలదని మరియు అభావమునుండి భావము ఎప్పుడును ఉత్పన్నము గాజాలదనియు మీరు చక్కగా దెలిసికొనవలయును. ।౨౩॥

23. Immortal is the heaven, Immortal is the atmosphere, Matter the mother of all is immortal. Immortal is Father God.

Immortal is the soul that nourishes the body. All divine objects like the Earth are immortal. Five vital breaths are immortal. All that is born and shall be born is immortal because of its immortal cause.

౧౪౩౫.మా న ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, మిత్రాదయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః ధైవతః స్వరః.

పునః కేఽస్మాకం కిన్నకుర్యురిత్యాహ. ఎవరు మాయొక్క యే పనిని చేయకూడదు?

౧౪౩౫ మా నో మిత్రో వరుణో అర్యమాయురిన్ద్ర ఋభుక్షా మరుతః పరిఖ్యన్।
యద్వాజినో దేవజాతస్య సప్తేః ప్రవక్ష్యామో విదథే వీర్యాణి।౨౪॥

ప.వి:- మా, నః, మిత్రః, వరుణః, అర్యమా, ఆయుః, ఇన్ద్రః, ఋభుక్షాః, మరుతః, పరి+ఖ్యన్, యత్, వాజినః, దేవజాతస్యేతి దేవ+జాతస్య, సప్తేః, ప్రవక్ష్యామ ఇతి ప్ర+వక్ష్యామః, విదథే, వీర్యాణి.।౨౪॥

పదార్థః:-(మా) నిషేధే (నః) అస్మాకమ్ (మిత్రః) ప్రాణ ఇవ సఖా (వరుణః) ఉదాన ఇవ శ్రేష్ఠః (అర్యమా) న్యాయాధీశ ఇవ నియంతా (ఆయుః) జీవనమ్ (ఇంద్రః) రాజా (ఋభుక్షాః) మహాంతః (మరుతః) మనుష్యాః (పరిఖ్యన్) వర్జయేయుః (యత్)యాని (వాజినః) వేగవతః (దేవజాతస్య) దేవైర్దివ్యైర్గుణైః ప్రసిద్ధస్య(సప్తేః) అశ్వస్య ((ప్రవక్ష్యామః) ప్రవదిష్యామః (విదథే) యుద్ధే (వీర్యాణి) బలాని ।౨౪॥

అన్వయః:-హే విద్వాంసో యథా మిత్రో వరుణోఽర్యమేంద్రశ్చ ఋభుక్షా మరుతో న ఆయుర్మా పరిఖ్యన్. యేన వయం దేవజాతస్య వాజినః సప్తేరివ విదథే యద్వీర్యాణి ప్రవక్ష్యామస్తాని మా పరిఖ్యన్. తథా యూయమనుపదిశత. ।౨౪॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సర్వే మనుష్యాః స్వేషాం బలాని వర్ధయితుం మిచ్ఛేయుస్తథైవాన్యేషామపి వర్ధయితుమిచ్ఛంతు. ॥౨౪॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (మిత్రః) ప్రాణమువంటి స్నేహితుడు (వరుణః) ఉదానము వంటి శ్రేష్ఠుడు (అర్యమా) న్యాయాధీశునివంటి నియమము లొనర్చువాడు (ఇన్ద్రః) రాజు మరియు (ఋభుక్షాః) మహాత్ములునైన (మరుతః) జనులు (నః) మాయొక్క (ఆయుః) ఆయుర్దాయమును (మా, పరిఖ్యన్) వినాశమొనర్చవలదు. అందువల్ల మేము (దేవజాతస్య) దివ్యగుణములచే ప్రసిద్ధుడు (వాజినః) వేగవంతుడు (సప్తేః) అశ్వమువంటి వీరవరుడునైనవానిని (విదథే) యుద్ధమునందు (యత్) ఏ (వీర్యాణి) బలములను (ప్రవక్ష్యామః) చెప్పబడినవో వానిని వినాశపరచవలదు. ఇట్లని మీరు ఉపదేశించవలెను.॥౨౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులెల్లరును తమ బలములను పెంపొందజూచుకొనునట్లే ఇతరుల బలమును కూడా పెంపొందించుటకు ప్రయత్నించ వలయును.॥౨౪॥

24. Neither the friendly, glorious and just king; nor the noble souls shorten our life; so that we may display our valour in war, like a fleeting, effcient horse.

౧౪౩౬.యన్నిర్ణిజేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవత స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవు లేమి యొనర్చవలయును?

౧౪౩౬ యన్నిర్ణిజా రేక్ణసా ప్రావృతస్య రాతిం గృభీతామ్ముఖతో నయన్తి ।
సుప్రాఙజో మేమ్యద్విశ్వరూప ఇన్ద్రాపూష్ణోః ప్రియమప్యేతి పాథః॥౨౫॥

ప.వి:- యత్, నిర్ణిజా, నిర్ణిజేతి నిః+నిజా, రేక్ణసా, ప్రావృతస్య, రాతిమ్, గృభీతామ్, ముఖతః, నయన్తి, సుప్రాజితి సు+ప్రాఙ్, అజః, మేమ్యత్, విశ్వరూప ఇతి విశ్వ+రూపః, ఇన్ద్రాపూష్ణోః, ప్రియమ్, అపి ఏతి, పాథః.॥౨౫॥

పదార్థః:-(యత్) యే (నిర్ణిజా) సురూపేణ (రేక్ణసా) ధనేన. రేక్ణ ఇతి ధననా.నిఘం. ౨. ౧౦. (ప్రావృతస్య) యుక్తస్య (రాతిమ్) దానమ్ (గృభీతామ్) గృహీతామ్ (ముఖతః) అగ్రతః (నయంతి) ప్రాపయంతి (సుప్రాఙ్) యః సుష్ఠు పృచ్ఛతి సః, (అజః) జన్మాదిరహితః (మేమ్యత్) ప్రాప్నువన్ (విశ్వరూపః) విశ్వం రూపం యస్య సః,

(ఇంద్రాపూష్ణోః) విద్యుద్వాయ్వోః (ప్రియమ్) కమనీయమ్ (అపి) (ఏతి) ప్రాప్నోతి (పాథః) అన్నమ్. ॥౨౫॥

అన్వయః :-యన్మనుష్యా నిర్ణిజా రేక్ణసా ప్రావృతస్య రాతిం గృభీతాం సతీం ముఖతో నయంతి యో మేమ్యత్ సుప్రాఙ్ విశ్వరూపోఽజ ఇంద్రాపూష్ణోః ప్రియం పాథోఽప్యేతి తే స చ సుఖమాప్నువంతి.॥౨౫॥

భావార్థః:-యే ధనం ప్రాప్య సత్కర్మసు వ్యయం కుర్వన్తి తే సర్వాన్ కామానాప్నువంతి.॥౨౫॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ మనుష్యుడు (నిర్ణిజా) చక్కని రూపము మరియు (రేక్ణసా) ధనములచే (ప్రావృతస్య)కూడియున్నవారి (రాతిమ్) ఇవ్వవలసిన లేక (గృభీతామ్) తీసికొనిన వస్తువును (ముఖతః) మొదటనే (నయన్తి) ప్రాప్తింపజేయునో మరియు (మేమ్యత్) ప్రాప్తినొందుచు (సుప్రాఙ్) చక్కగా ప్రశ్నించువాడు (విశ్వరూపః) విశ్వమే ఎవని రూపమో అట్టి (అజః) జన్మమరణాది దోషరహితుడు, అవినాశియగు జీవుడు (ఇన్ద్రాపూష్ణోః) విద్యుత్తు మరియు వాయువు సంబంధమగు (ప్రియమ్) మనోహరమగు (పాథః) అన్నమును (అప్యేతి) అన్నివైపులనుండి పొందుచున్నాడో ఆ మనుష్యుడు మరియు నా జీవుడు సర్వానందములపొందును. ॥౨౫॥

భావార్థము:-ఏ మనుష్యుడు ధనములను ప్రాప్తించుకొని దానిని ఉత్తమ కార్యములందు వ్యయమొనర్చునో యాతడు సకల కామితములను పొందుచున్నాడు. ॥౨౫॥

25. Those who gladly accept the substances offered in charity by a virtuous wealthy person; and the etenal soul, worthy of attainment, a nice questioner, beauty of the world, who eats the charming food prepared through fire and air; derive full enjoyment.

౧౪౩౭ ఏష ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునః కేన సహ కే పాలనీయా ఇత్యాహ.

దేనితోపాటు ఏవి పాలించదగినవి?

౧౪౩౭ ఏష ఛాగః పురో అశ్వేన వాజినా పూష్ణో భాగో నీయతే విశ్వదేవ్యః। అభిప్రియం యత్పురోడాశమర్వతా త్వష్టేదేనꣳ సౌశ్రవసాయ జిన్వతి ॥౨౬॥

ప.వి:- ఏషః, ఛాగః, పురః, అశ్వేన, వాజినా, పూష్ణః, భాగః, నీయతే, విశ్వదేవ్య ఇతి

విశ్వ+దేవ్యః, అభిప్రియమిత్యభి+ప్రియమ్, యత్, పురోడాశమ్, అర్వతా, త్వష్టా, ఇత్, ఏనమ్, సౌశ్రవసాయ, జిన్వతి. ॥౨౬॥

పదార్థః:-(ఏషః) (ఛాగః) ఛేదకః (పురః) పురస్తాత్ (అశ్వేన) (వాజినా) (పూష్ణః) పోషకస్య (భాగః) సేవనీయః (నీయతే) ప్రాప్యతే (విశ్వదేవ్యః) విశ్వేషు సర్వేషు దేవేషు సాధుః (అభిప్రియమ్) సర్వతః కమనీయమ్ (యత్) యమ్ (పురోడాశమ్) (అర్వతా) గంత్రా (త్వష్టా) తనూకర్తా (ఇత్) (ఏనమ్) పూర్వోక్తమ్ (సౌశ్రవసాయ) శోభనం శ్రవః కీర్తిర్యస్య స సుశ్రవాస్తస్య భావాయ (జిన్వతి) ప్రీణాతి.॥౨౬॥

అన్వయః :-విద్వద్భిర్య ఏష పురో విశ్వదేవ్యః పూష్ణో భాగశ్ఛాగో వాజినాఽశ్వేన సహ నీయతే యదభిప్రియం పురోడాశమర్వతా సహ త్వష్టైనం సౌశ్రవసాయేజ్జిన్వతి స సదా పాలనీయః. ॥౨౬॥

భావార్థః:-యద్యశ్వాదిభిః సహాన్యానజాదీన్పశూన్ వర్ధయేయుస్తర్హి తే మనుష్యాః సుఖమున్నయేయుః.॥౨౬॥

పదార్థము :-విద్వాంసులు (ఏషః) ఈ (పురః) మొదట (విశ్వదేవ్యః) సకల విద్వాంసులలో ఉత్తముడు (పూష్ణః) పుష్టియొనర్చువాని (భాగః) సేవించదగిన (ఛాగః) పదార్థములను ఛిన్నాభిన్నమొనర్చు ప్రాణి [మేకపోతు] (వాజినా) వేగవంతమగు (అశ్వేన) అశ్వముతోగూడ (నీయతే) ప్రాప్తించుకొనబడునో మరియు (యత్) ఏది (అభిప్రియమ్) అన్ని విధములుగ మనోహరమగు (పురోడాశమ్) పురోడాశమను పేరుగల యజ్ఞభాగమును (అర్వతా) అందజేయు అశ్వముతోబాటు (త్వష్టా) పదార్థములను సూక్ష్మమొనర్చువాడు (ఏనమ్) పై దెలిపినభాగమును (సౌశ్రవసాయ) ఉత్తమకీర్తిశాలియగుటకై (ఇత్) మాత్రమే (జిన్వతి) ప్రాప్తించుకొని ప్రసన్నుడగునో ఆతడు సదా పాలించ యోగ్యుడగుచున్నాడు.॥౨౬॥

భావార్థము :-అశ్వములు మున్నగు వానితో బాటు ఇతర గోవులు, మేకలను వృద్ధిపరచువారు సకల సుఖముల నభివృద్ధిపరచెదరు. ॥౨౬॥

26. This perishable body made of earth, the home of all organs is created for the enjoyment of the soul. God, for the excellent enjoyment of this active soul, grants this enjoybable object.

౧౪౩౮. యద్హవిష్యమిత్యస్య ప్రజాపతిరృషిః, యజ్ఞో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కేన కే కిం కుర్వంతీత్యాహ. దేనిచే నెవరేమి చేయుదురు?

౧౪౩౮ యద్ధవిష్యమృతుశో దేవయానం త్రిర్మానుషాః పర్యశ్వన్నయన్తి।
అత్రా పూష్ణః ప్రథమో భాగ ఏతి యజ్ఞందేవేభ్యః ప్రతివేదయన్నజః॥౨౬॥

ప.వి:- యత్, హవిష్యమ్, ఋతుశ ఇత్యృతు+శః, దేవయానమితిదేవ+యానమ్, త్రిః, మానుషాః పరి, అశ్వమ్, నయన్తి, అత్ర, పూష్ణః, ప్రథమః, భాగః, ఏతి, యజ్ఞమ్, దేవేభ్యః, ప్రతివేదయన్నితి ప్రతి+వేదయన్, అజః.॥౨౬॥

పదార్థః :-(యత్) యే (హవిష్యమ్)హవిర్భ్యో హితమ్ (ఋతుశః) ఋత్వర్థమ్ (దేవయానమ్) దేవానాం ప్రాపణసాధనమ్ (త్రిః) త్రివారమ్ (మానుషాః) (పరి) సర్వతః (అశ్వమ్) ఆశుగామినమ్ (నయంతి) ప్రాప్నువంతి (అత్ర) అస్మిన్. అత్ర ఋచి తు ను ఘ.... ఇతి దీర్ఘత్వమ్. (పూష్ణః) పుష్టేః (ప్రథమః) ఆదిమః (భాగః) సేవనీయః (ఏతి) ప్రాప్నోతి (యజ్ఞమ్) (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (ప్రతివేదయన్) విజ్ఞాపయన్ (అజః) పశువిశేషః.॥౨౬॥

అన్వయః:-యద్యే మానుషాః ఋతుశో హవిష్యం దేవయానమశ్వం త్రిః పరినయంతి. యోఽత్ర పూష్ణః ప్రథమో భాగో దేవేభ్యో యజ్ఞం ప్రతివేదయన్నజ ఏతి స సదా రక్షణీయః.॥౨౬॥

భావార్థః:-యే ప్రత్యహాహారవిహారాన్ కుర్వంత్యశ్వాజాదిపశుభ్యః సంగతాని కార్యాణి కుర్వంతి తేఽత్యంతం సుఖం లభంతే.॥౨౬॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ (మనుష్యాః) మనుష్యులు (ఋతుశః) ప్రతి ఋతువునకు తగిన (హవిష్యమ్) హోమమునందు ఆహుతి నీయదగిన పదార్థములకు హితకరమైన (దేవయానమ్) దివ్యగుణవంతులగు విద్వాంసులను ప్రాప్తింపజేయు (అశ్వమ్) శీఘ్రగామియగు ప్రాణిని (త్రిః) మూడుసార్లు (పరి, నయన్తి) నలువైపులకు చేర్పించునో లేక (అత్ర) ఈ ప్రపంచములో (పూష్ణః) పుష్టిసంబంధమగు (ప్రథమః) మొదట (భాగః) సేవించదగిన (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకై (యజ్ఞమ్) సత్కారమును (ప్రతివేదయన్) ఎరుగుచున్న (అజః) మేక (ఏతి) ప్రాప్తించుచున్నదో యది సదా రక్షించదగినదై యున్నది.॥౨౬॥

భావార్థము:- ఏ మనుష్యులు ప్రతి ఋతువునందు అనుకూలమగు ఆహారవిహారము లొనర్చుచుందురో మరియు గోవులు, అశ్వములు, మేకలు మున్నగు పశువులను పోషించుచు ఉపకారమును పొందుదురో వా రత్యంత సుఖవంతు లగుదురు.॥౨౬॥

27. Thoughtful persons strengthen this excellent embodied soul, at times in three different stages.

Soul enters this body, the foremost part of the Earth, for doing noble deeds for the sake of spiritual enjoyment.

౧౪౩౯.హోతేత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా,నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః,ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మానవులేమి యొనర్చవలయును?

౧౪౩౯ హోతాఽధ్వర్యురావయా అగ్నిమిన్ధో గ్రావగ్రాభ ఉత శఁస్తా సువిప్రః।

తేన యజ్ఞేన స్వరఙ్కృతేన స్విష్టేన వక్షణా ఆ పృణధ్వమ్ ॥౨౭॥

ప.వి:-హోతా, అధ్వర్యుః ఆవయా ఇత్యా+వయాః, అగ్నిమిన్ధ ఇత్యగ్నిమ్ + ఇన్ధః, గ్రావగ్రాభ ఇతి గ్రావ+గ్రాభః,ఉత, శఁస్తా, సువిప్ర ఇతి సు+విప్రః, తేన యజ్ఞేన స్వరఙ్కృతేనేతి సు+అరఙ్కృతేన, స్విష్టేనేతి సు+ ఇష్టేన,వక్షణాః, ఆ, పృణధ్వమ్. ॥౨౭॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (అధ్వర్యుః) అహింసాయజ్ఞమిచ్ఛుః (ఆవయాః) యేనావ యజంతి సః (అగ్నిమింధః) అగ్నిప్రదీపకః (గ్రావగ్రాభః) యో గ్రావాణం మేఘం గృహ్ణాతి సః (ఉత) (శంస్తా) ప్రశంసకః (సువిప్రః) శోభనా విప్రా మేధావినో యస్మిన్ సః (తేన) (యజ్ఞేన) సంగతేన (స్వరంకృతేన) సుష్ఠ్వలంకృతేన. అత్ర కపిలకాదిత్వాద్రేఫః. (స్విష్టేన) శోభనేనేష్టేన (వక్షణాః) నదీః.వక్షణా ఇతి నదీనా....నిఘుః. ౧. ౧౩. (ఆ) (పృణధ్వమ్) సమంతాత్సుఖయత. ॥౨౭॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా హోతాఽఽవయా అగ్నిమింధో గ్రావగ్రాభః శంస్తోత సువిప్రోఽధ్వర్యుర్యేన స్వరంకృతేన స్విష్టేన యజ్ఞేన వక్షణా అలంకరోతి తథా తేన యూయమప్యాపృణధ్వమ్.॥౨౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సుగంధ్యాదిసుసంస్కృతానాం హవిషాం వహ్నౌ ప్రక్షేపేణ వాయువర్షాజలాదీని శోధయిత్వా నద్యాదిజలాని శోధయంతి తే సదా సుఖయంతి.॥౨౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (హోతా) గ్రహించువాడు లేక (అవయాః) యజ్ఞము, సత్సంగము, దానముల నొనర్చువాడు (అగ్నిమిన్ధః) అగ్నిని ప్రదీప్తపరచువాడు (గ్రావగ్రాభః) మేఘములను గ్రహించువాడు (శంస్తా) ప్రశంసించువాడు (ఉత) మరియు (సువిప్రః) మంచి మంచి బుద్ధిశాలుర నుంచువాడు (అధ్వర్యుః) అహింసా యజ్ఞముల నభిలషించువాడు నగు ఉత్తముడు (స్వరంకృతేన) ఉత్తమముగ సుశోభితపరచబడిన (స్విష్టేన) సుందరభావముతో కోరునట్లు మరియు (యజ్ఞేన) యజ్ఞము మున్నగు ఉత్తమ కార్యములచే (వక్షణాః) నదుల పూర్ణప్రవాహము అనగా యజ్ఞమువల్ల వర్షములు వర్షించి నదులు జలములచే పూర్ణమగునట్లు (తేన) ఆ క్రియచే మీరు (ఆ, పృణధ్వమ్) శ్రేష్ఠముగ సుఖములను భోగించుడు.॥౨౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు సుగంధాది పదార్థములచే శ్రేష్ఠముగ నొనర్చబడిన హోమమునకు యోగ్యపదార్థములను అగ్నియందు హోమ మొనర్చుటచే అది వాయువు, వర్షజలాదులు మున్నగువానిని శోధించి నదీనదాదులను జలములచే పుష్కలము మరియు శుద్ధము నొనర్చును. అట్లు చేయువారు సదా సుఖవంతులై యుందురు. ॥౨౮॥

28. Invoker, atoner, fire-kindler, bringer of rain, sage, scholar-encircled, thou ministering priest, with this well ordered, well - desired sacrifice, fill full the channels of the rivers.

౧౪౪౦.యూపవ్రస్కా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః,యజ్ఞో దేవతా,భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తే కిం కుర్యురిత్యాహ. వా రేమి యొనర్చెదరు?

౧౪౪౦ యూపవ్రస్కా౨ఉత యే యూపవాహాశ్చషాలం యే౨

అశ్వయూపాయ తక్షతి। యే చార్వతే పచనఀ సమ్భరన్త్యుతో

తేషామభిగూర్తిర్న౨ఇన్వతు ॥౨౯॥

ప.వి:- యూపవ్రస్కా ఇతి యూప+వ్రస్కాః,ఉత, యే, యూపవాహా ఇతి యూప+వాహాః,

చషాలమ్, యే, అశ్వయూపాయేతి అశ్వ+యూపాయ, తక్షతి, యే, చ, అర్వతే, పచనమ్,

సవ్భరన్తీతి, సమ్+ భరన్తి, ఉతో ఉ_ఇత్యుతో, తేషామ్, అభిగూర్తిరిత్యభి+గూర్తిః, నః,

ఇన్వతు. ॥౨౯॥

పదార్థః:-(యూపవ్రస్కాః) యూపస్య స్తంభస్య ఛేదకాః (ఉత) అపి (యే) (యూపవాహాః) యే యూపం వహంతి తే (చషాలమ్) యూపావయవమ్ (యే) (అశ్వయూపాయ) అశ్వస్య బంధనార్థాయ స్తంభాయ (తక్షతి) తక్షంతి తనూకుర్వంతి. అత్ర వచనవ్యత్యయేనైకవచనమ్(యే) (చ) (అర్వతే) అశ్వాయ (పచనమ్) పాకసాధనమ్ (సంభరంతి) సమ్యగ్ధరంతి పుష్ణంతి వా (ఉతో) అపి (తేషామ్) (అభిగూర్తిః) అభ్యుద్యమః (నః) అస్మాన్ (ఇన్వతు) వ్యాప్నోతు ప్రాప్నోతు. ॥౨౯॥

అన్వయః :-యే యూపవ్రస్కా ఉతాపి యే యూపవాహా అశ్వయూపాయ చషాలం తక్షతి. యే చార్వతే పచనం సంభరంతి, ఉతో యే ప్రయతంతే తేషామభిగూర్తిర్న ఇన్వతు. ॥౨౯॥

భావార్థః :-యే శిల్పినోఽశ్వబంధనాదీని కాష్ఠవిశేషజాని వస్తూని నిర్మిమతే, యే చ వైద్యా అశ్వాదీనా మౌషధాని సంభారాంశ్చ సంగృహ్ణంతి తే సదోద్యమినః సంతో ఽస్మాన్ ప్రాప్నువంతు. ॥౨౯॥

పదార్థము :-(యే) ఎవరు (యూపవ్రస్కాః) యజ్ఞస్తంభమును కట్టెను నరకి తెచ్చి చేయుదురో (ఉత) మరియు (యే) ఎవరు (యూపవాహాః) యజ్ఞస్తంభమును చేర్చుదురో (అశ్వయుపాయ) అశ్వమును బంధించుటకు (చషాలమ్) స్తంభఖండమును (తక్షతి) నరికి చెక్కుదరో (యే,చ) మరియు నెవరు (అర్వతే) అశ్వముకొరకు (పచనమ్) దాణా మున్నగువానిని పచనమొనర్చెదరో (సమ్భరన్తి) చక్కగా ధారణమొనర్తురో లేక పుష్టపరతురో (ఉతో) మరియు నెవరు ఉత్తమ యత్నము నొనర్చెదరో (తేషామ్) వారియొక్క (అభిగూర్తిః) ఉద్యమ మన్నివిధములుగ (నః) మాకై (ఇన్వతు) వ్యాప్తము, ప్రాప్తము నగుగాక! ॥౨౯॥

భావార్థము :-ఏ దారుక శిల్పులు [కట్టెపని నిపుణులు] మా అశ్వములను బంధించుట మున్నగు కార్యములకై కట్టెలచే విశేషకార్యము లొనర్చెదరో, ఏ వైద్యులు మా అశ్వములు మున్నగు పశువులకు ఓషధాదులు మరియు అలంకారక సామగ్రులను సిద్ధపరచి చేర్చుదురో అట్టివారు ఉద్యమకారులై మాకు ప్రాప్తింతురుగాక! ॥౨౯॥

29. The hewrs of the yajna's post and those who carry it, and those who carve the knob to deck the horse;s stake; and those who prepare the cooking utensils for the steed and those who strive hard, may their perseverance be attained to by us.

౧౪౪౧. ఉప ప్రాగాదిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే కేషాం సకాశాత్ కిం గృహ్ణీయురిత్యాహ.

ఎవరినుండి యేమి గ్రహించవలయును?

౧౪౪౧ ఉప ప్రాగాత్సుమన్మేఽధాయి మన్మ దేవానామాశా ఉప వీతపృష్ఠః।
అన్వేనం విప్రా ఋషయో మదన్తి దేవానాం పుష్టే చకృమా సుబన్ధుమ్ ॥౩౦॥

ప.వి:- ఉప, ప్ర, అగాత్, సుమదితి సు+మత్, మే, అధాయి, మన్మ, దేవానామ్, ఆశాః, ఉప, వీతపృష్ఠ ఇతి వీత+పృష్ఠః, అను, ఏనమ్, విప్రాః, ఋషయః, మదన్తి, దేవానామ్, పుష్టే, చకృమ, సుబన్ధుమితి సు+బంధుమ్. ॥౩౦॥

పదార్థః :- (ఉప) సామీప్యే (ప్ర) (అగాత్) ప్రాప్నుయాత్ (సుమత్) స్వయమ్ (మే) మమ, (అధాయి) ధ్రియతే) (మన్మ) విజ్ఞానమ్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఆశాః) దిశః (ఉప) (వీతపృష్ఠః) వీతం వ్యాప్తం పృష్ఠం యస్య సః (అను) (ఏనమ్) (విప్రాః) మేధావినః (ఋషయః) మంత్రార్థవిదః (మదన్తి) కామయన్తే (దేవానామ్) విదుషామ్ (పుష్టే) పుష్టే జనే (చకృమ) కుర్యామ అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (సుబంధుమ్) శోభనా బంధవో భ్రాతరో యస్య తమ్. ॥౩౦॥

అన్వయః :- యేన సుమత్స్వయం దేవానాం వీతపృష్ఠో యజ్ఞోఽధాయి యేనైతేషాం మే చ మన్మాశాశ్చోపప్రాగాద్యమేనమనుదేవానాం పుష్టే ఋషయో విప్రా ఉపమదంతి తం సుబంధుం వయం చకృమ. ॥౩౦॥

భావార్థః:- యే విదుషాం సకాశాద్విజ్ఞానం ప్రాప్యర్షయో భవంతి, తే సర్వాన్ విజ్ఞానదానేన పోషయంతి. యేఽన్యోన్యస్యో న్నతిం విధాయ సిద్ధకామా భవంతి తే జగద్ధితైషిణో జాయంతే. ॥౩౦॥

పదార్థము :- ఎవడు (సుమత్) స్వయముగా (దేవానామ్) విద్వాంసుల (వీతపృష్ఠః) గడచిన భాగము వ్యాప్తమైన ఉత్తమవ్యవహారములు (అధాయి) ధారణమొనర్చునో లేక దేనిచే వానియొక్క మరియు (మే) నాయొక్క (మన్మ) విజ్ఞానము (ఆశాః) దిశదిశాంతరములకు (ఉప, ప్ర, అగాత్) ప్రాప్తించునో మరియు

(ఏనమ్) ఈ ప్రత్యక్ష వ్యవహారమునకు (అను) అనుకూలము (దేవానామ్) విద్వాంసులమధ్య (పుష్టే) పుష్టిగల బలశాలురకొరకు (ఋషయః) మంత్రముల అర్థములనెరిగినట్టి (విప్రాః) ధీరబుద్ధిగలవారు (ఉప, మదన్తి) సమీపించి ఆనందమును పొందెదరో, అట్టి (సుబన్ధు) ఉత్తమ సోదరులు గలవారిని మేము (చకృమ) ఉత్పన్నపరచెదముగాక! ॥30॥

భావార్థము :-విద్వాంసుల సన్నిధికి చేరి ఉత్తమ జ్ఞానమును పొంది ఋషులగువా రెవరు సర్వజనులకు విజ్ఞానమునందించి విద్వాంసుల నొనర్చెదరో మరియు నెవరు పరస్పరము ఒండొరుల యున్నతికై పరిపూర్ణ కార్యనిపుణులై యుందురో వారు జగమునకు హితమును గలిగించువా రగుదురు. ॥30॥

30. He, who, competent to afford shelter to all, himself comes to me for my welfare, and who fulfils the desires of the learned, is the source of delight on sight to the learned and sages. May we produce amongst the learned such a strong man, having beautiful brothers.

౧౪౪౨.యద్వాజిన ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః,యజ్ఞో దేవతా,త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే కైః కిం కుర్యురిత్యాహ. ఎవరు వేనిచే నేమి యొనర్చవలయును?

౧౪౪౨ యద్వాజినో దామ సన్దానమర్వతో యా శీర్షణ్యా రశనా రజ్జురస్య ।
యద్వా ఘాస్య ప్రభృతమాస్యే తృణꣳ సర్వా తా తే అపి దేవేష్వస్తు॥30॥

ప.వి:- యత్, వాజినః, దామ, సన్దానమితి సమ్+దానమ్, అర్వతః, యా, శీర్షణ్యా, రశనా, రజ్జుః, అస్య, యత్, వా, ఘ, అస్య, ప్రభృతమితి ప్ర+భృతమ్, ఆస్యే, తృణమ్, సర్వా,తా, తే, అపి, దేవేషు, అస్తు.॥30॥

పదార్థః :-(యత్) (వాజినః) ప్రశస్తవేగవతః (దామ) ఉదరబంధనమ్ (సందానమ్) పాదాది బంధనాదీని (అర్వతః) బలిష్ఠస్యాశ్వస్య (యా) (శీర్షణ్యా) శిరసి భవా (రశనా) వ్యాప్నువతీ (రజ్జుః) (అస్య) (యత్) (వా) (ఘ) ఏవ (అస్య) (ప్రభృతమ్) ప్రకర్షేణ ధృతమ్ (ఆస్యే) ముఖే (తృణమ్) ఘాసవిశేషమ్ (సర్వా) సర్వాణి (తా) తాని (తే) తవ (అపి)(దేవేషు) విద్వత్సు, (అస్తు).॥30॥

అన్వయః:-హే విద్వన్! వాజినోఽస్యార్వతో యద్దామ సందానం యా శీర్షణ్యా రశనా రజ్జుర్యద్వాఽస్యాస్యే తృణం ప్రభృతం తా సర్వా తే సంతు.ఏతత్సర్వం ఘ దేవేష్వప్యస్తు. ॥30॥

భావార్థః:-యేఽశ్వాన్ సుశిక్ష్య సర్వావయవబంధనాని సుందరాణి భక్ష్యం భోజ్యం పేయం చ శ్రేష్ఠమౌషధముత్తమం చ కుర్వంతి. తే విజయాదీని కార్యాణి సాద్ధుం శక్నువంతి. ॥30॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (వాజినః) ప్రశస్తవేగవంతమగు (అస్య) ఈ (అర్వతః) బలవంతమగు అశ్వముయొక్క (యత్) ఏ (దామ) ఉదరబంధనము, అనగా ఇరుకుగా మరియు (సన్దానమ్) ముందరి, వెనుక పాదములకుగట్టు బంధనత్రాడు లేక (యా) ఏ (శీర్షణ్యా) శిరస్సునందుగల (రశనా) నోటియందుంచు కళ్లెము సంబంధమగు (రజ్జుః) త్రాడు [కళ్లెము] మున్నగునవి (యత్, వా) లేక ఏ (అస్య) ఈ అశ్వముయొక్క (ఆస్యే) ముఖమునందు (తృణమ్) గడ్డిగాద విశేషము (ప్రభృతమ్) చక్కగా యుంచబడునో (తా) అవి (సర్వా) సకల పదార్థములు (తే) నీది యగుగాక! మరియు ఈ యుక్తసకలపదార్థములు (ఘ) మాత్రము (దేవేషు) విద్వాంసులందు (అపి) కూడా (అస్తు) ఉండును గాక. ॥30॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అశ్వములకు చక్కని శిక్షణనిచ్చి వాని సర్వాంగబంధనములను ఉంచి సుందరముగా, వానికి ఉత్తమ ఆహారపానీయములను మరియు ఉత్తమోత్తమ ఔషధములను సేవింపజేయుదురో వారు శత్రువులను జయించుట మున్నగు కార్యములను సాధించుకొనగలరు. ॥30॥

31. Just as the fleet courser is controlled by halter and his feetropes, the head stall, the bridle and the cords about him, and the grass is put within his mouth to bait him, so should the learne people control their organs and eat nourishing diet.

౧౪౪౩. యదశ్వస్యేత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కథం కే రక్ష్యా ఇత్యాహ.

ఎవరు ఎటుల రక్షించుటకు తగినవారై యున్నారు?

౧౪౪౩ యదశ్వస్య క్రవిషో మక్షికాశ యద్వా స్వరౌ స్వధితౌ రిప్తమస్తి ।

యద్ధస్తయోః శమితుర్యన్నఖేషు సర్వా తా తే అపి దేవేష్వస్తు॥31॥

ప.వి:- యత్, అశ్వస్య, క్రవిషః, మక్షికా, ఆశ, యత్, వా, స్వరౌ, స్వధితావితి స్వ+ధితౌ, రిప్తమ్, అస్తి, యత్, హస్తయోః, శమితుః, యత్, నఖేషు, సర్వా, తా, తే, అపి, దేవేషు, అస్తు. ॥31॥

పదార్థః :-(యత్) యా (అశ్వస్య) ఆశుగామినః (క్రవిషః) గంతుః (మక్షికా) (ఆశ) అశ్నాతి (యత్) యౌ (వా) (స్వరౌ) (స్వధితౌ) వజ్రవద్వర్తమానౌ (రిప్తమ్) ప్రాప్తమ్ (అస్తి) (యత్) (హస్తయోః) (శమితుః) యజ్ఞస్య కర్తుః (యత్) (నఖేషు) (సర్వా) సర్వాణి (తా) తాని (తే) తవ (అపి) (దేవేషు) విద్వత్సు (అస్తు).॥32॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యద్యా మక్షికా క్రవిషోఽశ్వస్యాఽఽశ వా యత్స్వరౌ స్వధితౌ స్తః శమితుర్హస్తయోర్యద్రిప్తం యచ్చ నఖేషు రిప్తమస్తి తాః సర్వా స్తే సంతు. ఏతత్సర్వం దేవేష్వప్యస్తు. ॥32॥

భావార్థః:-మనుష్యైరీదృశాయాం శాలాయామశ్వా బంధనీయా యత్రైషాం రుధిరాదికం మక్షికాదయో న పిబేయుః. యథా యజ్ఞకర్త్రు ర్హస్తయోర్లిప్తం హవిః ప్రక్షాలనాదినా నివారయంతి తథైవాశ్వాదీనాం శరీరే లిప్తాని ధూల్యాదీని నిత్యం నివారయంతు.॥32॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (యత్) ఏ (మక్షికా) ఈగ (క్రవిషః) నడచుచు (అశ్వస్య) త్వరగా నడచునట్టి తురగమును (ఆశ) భుజించునో అనగా దాని మలరక్తాదులను దినునో (వా) లేక (యత్) ఏ (స్వరౌ) స్వరములు (స్వధితౌ) వజ్రమువలె నున్నవియో లేక (శమితుః) యజ్ఞమొనర్చువాని (హస్తయోః) చేతులందు (యత్) ఏ వస్తువు (రిప్తమ్) ప్రాప్తించినదో మరియు (యత్) ఏది (నఖేషు) నఖములందు (అస్తి) ప్రాప్తమైయున్నదో (తాః) ఆ (సర్వాః) సకల పదార్థములు (తే) నీవి యగుగాక! మరియు ఈ సమస్త వ్యవహారములు (దేవేషు) విద్వాంసులందును (అపి) కూడ (అస్తు) అగుగాక!॥32॥

భావార్థము :-మనుష్యులు తమ అశ్వశాలలందు అశ్వమును ఈగలు మున్నగునవి వాని రక్తము మున్నగు వానిని త్రాగకుండునట్లు బంధించవలయును. యజ్ఞమునొనర్చు యాజ్ఞికుని చేతులకు అంటియున్న ఘృతము మున్నగు వానిని కడిగి తొలగించుకొనునట్లు అశ్వము మున్నగు పశువుల శరీరములందు అంటియున్న ధూళి మున్నగువానిని నిత్యము తొలగించు చుండవలెను.॥32॥

32. O men, the fly eateth the flesh and blood of a fast -running horse. The vedic utterances in a yajna are like thunderbolts, part of the oblation adhereth to the sacrificer;s hands and nails. May all this be with ye and the learned!.

౧౪౪౪.యదూవధ్యమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే కిమర్థం కిం న కుర్యు రిత్యాహ. ఎవరు ఎవరికి ఏమి చేయకూడదు?

౧౪౪౪ యదూవధ్యముదరస్యాపవాతి య ఆమస్య క్రవిషో గన్ధో అస్తి।

సుకృతా తచ్ఛమితారః కృణ్వన్తూత మేధం శృతపాకం పచన్తు ॥33॥

ప.వి:- యత్, ఊవధ్యమ్, ఉదరస్య, అపవాతీత్యప+వాతి, యః, ఆమస్య, క్రవిషః, గన్ధః, అస్తి, సుకృతేతి సు+కృతా, తత్, శమితారః, కృణ్వంతు, ఉత, మేధమ్, శృతపాకమితి శృత+పాకమ్, పచన్తు.॥33॥

పదార్థః:-(యత్) (ఊవధ్యమ్) మలీనమ్ (ఉదరస్య) ఉదరస్య సకాశాత్ (అపవాతి) అపగచ్ఛతి (యః)(ఆమస్య) అపరిపక్వస్య (క్రవిషః) భక్షితస్య (గంధః) (అస్తి) (సుకృతా) సుకృతం సుష్ఠు సంస్కృతమ్. అత్రాకారాదేశః (తత్) (శమితారః) శాంతికరాః (కృణ్వంతు) కుర్వంతు (ఉత) అపి (మేధమ్)పవిత్రమ్ (శృతపాకమ్) శృతః పక్వః పాకో యస్య తత్, (పచంతు).॥33॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా ఉదరస్య యదూవధ్యమపవాతి య ఆమస్య క్రవిషో గంధోఽస్తి తచ్ఛమితారః సుకృతా కృణ్వంతూతాపి మేఘం శృతపాకం పచన్తు.॥33॥

భావార్థః:-యే జనా యజ్ఞం కర్తుమిచ్ఛేయుస్తే దుర్గన్ధయుక్తం ద్రవ్యం విహాయ సుగన్ధాదియుక్తం సుసంస్కృతం పాకం కృత్వాఽగ్నౌ జుహుయుస్తే జగద్ధితైషిణో భవన్తి.॥33॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (ఉదరస్య) ఉదరకోశమునుండి (యత్) ఏ (ఊవధ్యమ్) దుర్గంధయుక్త మలాదులు (అపవాతి) బయటికి వెళ్ళునో మరియు (యః) ఏది (ఆమస్య) జీర్ణముగాని అపక్వమగు (క్రవిషః) భుజించిన పదార్థముల (గన్ధః) వాసన (అస్తి) కలదో (తత్) దానిని (శమితారః) శాంతిపరచు, అనగా విశ్రాంతినిచ్చు (సుకృతా) చక్కని ప్రయత్నము (కృణ్వన్తు) చేయవలెను (ఉత) మరియు (మేధమ్) పవిత్ర (శృతపాకమ్) చక్కగా పాకమొనర్చబడినట్లు (పచన్తు) పాకపరతురుగాక।॥33॥

భావార్థము :- యజ్ఞము నొనర్చదలచువారు దుర్గంధయుక్త పదార్థములను తొలగించి సుగంధాదులతో గూడిన చక్కని పాకము మున్నగు వానినే అగ్నియందు హోమమొనర్చవలయును. అట్టి వారే జగత్కల్యాణమును గోరువా రగుదురు.॥33॥

33. Food undigested that out of the belly, and the bad odour rising from the raw half-cooked food should be removed by skilled cooks. LEt the digestive powers of our digest the nice well - cooked food.

౧౪౪౫.యత్తే గాత్రాదిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః, స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కేన కిం నిస్సారణీయమిత్యాహ.

మానవులు దేనిచే నేమి బయటకు లాగవలయును?

౧౪౪౫ యత్తే గాత్రాదగ్నినా పచ్యమానాదభి శూలం నిహతస్యావధావతి ।
మా తద్భూమ్యామాశ్రిషన్మా తృణేషు దేవేభ్యస్తదుశద్భ్యో రాతమస్తు॥౩౪॥

ప.వి:- యత్, తే, గాత్రాత్, అగ్నినా, పచ్యమానాత్, అభి, శూలమ్, నిహతస్యేతి ని+హతస్య, అవధావతీత్యవ +ధావతి, మా, తత్, భూమ్యామ్, ఆ, శ్రిషత్, మా తృణేషు, దేవేభ్యః తత్, ఉశద్భ్యఇ ఇత్యుశత్+భ్యః, రాతమ్, అస్తు.॥౩౪॥

పదార్థః :-(యత్) యదా (తే) తవ (గాత్రాత్) అంగాత్ (అగ్నినా) అంతఃకరణ రూపేణ తేజసా (పచ్యమానాత్) (అభి) (శూలమ్) శు శీఘ్రం లాతి బోధం గృహ్ణాతి యేన తద్వచః. పృషోదరాదిత్వాత్సిద్ధమ్ (నిహతస్య) నిశ్చయేన కృతశ్రమస్య (అవధావతి) గచ్ఛతి (మా) (తత్) (భూమ్యామ్) (ఆ,శ్రితమ్) ఆశ్రయతి (మా) (తృణేషు) దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (తత్) (ఉశద్భ్యః) సత్పురుషేభ్యః (రాతమ్) దత్తమ్ (అస్తు).॥౩౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్య నిహతస్య తే తవాగ్నినా పచ్యమానాద్గాత్రాద్యచ్ఛూలమభ్యవధావతి తద్భూమ్యాం మాఽశ్రిషత్. తత్తృణేషు మాఽ శ్రిషత్, కింతు తచ్ఛోశద్భ్యో దేవేభ్యో రాతమస్తు.॥౩౪॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యాని జ్వరాదిపీడితాన్యంగాని భవేయుస్తాని వైద్యేభ్యో నీరోగాణి కార్యాణి.వైద్యదౌషధం దీయేత తద్రోగిభ్యో హితకరం భవతి.॥౩౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవా (నిహతస్య) నిశ్చయముగ శ్రమించబడిన (తే) నీయొక్క (అగ్నినా) అంతఃకరణరూప తేజస్సుతో (పచ్యమానాత్) పాకమొనర్చబడు (గాత్రాత్) అంగములచే (యత్) ఏ (శూలమ్) శీఘ్రబోధకు హేతువగు వచనము (అభి,అవధావతి) నలుదిశలనుండి బయలుదేరుచున్నదో (తత్) అది (భూమ్యామ్) భూమిపై (మా ఆ, శ్రిషత్) రాదు మరియు (తత్) అది (తృణేషు) తృణములపైకి (మా) రాదు. ఐనను అది (ఉశద్భ్యః) సత్పురుషులగు (దేవేభ్యః) విద్వాంసులకొరకు (రాతమ్) ఇవ్వబడునది (అస్తు) అగుగాక! ॥౩౪॥

భావార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! జ్వరము మున్నగు వానితో పీడింపబడు అంగము లేవి గలవో వానిని వైద్యులచే రోగరహితమొనర్చుకొనవలెను. ఏలన ఆ వైద్యులచే నీయబడు ఔషధములు రోగులకు హితకారకముగ నుండును. ॥౩౪॥

34. whatever word of quick wisdom, comes with certainty and exertion out of thy mouth, seasoned with thy mental fire, waste not that on earth or grass, but give it as instruction to the noble, learned persons.

౧౪౪౬.యే వాజినమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, స్వరాట్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే నిరోద్ధవ్యా ఇత్యాహ. ఎవరిని నిరోధించవలయును?

౧౪౪౬ యే వాజినం పరిపశ్యన్తి పక్వం య ఈంమాహుః సురభిర్నిర్హరేతి। యే చార్వతో మాంసభిక్షాముపాసత ఉతో తేషామభిగూర్తిర్న ఇన్వతు॥౩౫॥

ప.వి:- యే, వాజినమ్, పరిపశ్యన్తీతి పరి+పశ్యన్తి, పక్వమ్, యే, ఈమ్, ఆహుః, సురభిః, నిః, హర, ఇతి, యే, చ, అర్వతః,మాంసభిక్షామితి మాంస+ భిక్షామ్, ఉపాసతఇత్యుప+ ఆసతే, ఉతో ఇత్యుతో, తేషామ్, అభిగూర్తిరిత్యభి+ గూర్తిః, నః, ఇన్వతు.॥౩౫॥

పదార్థః :-(యే) (వాజినమ్) వేగవంతమశ్వమ్ (పరిపశ్యంతి) సర్వతోఽన్వీక్షంతే (పక్వమ్) పరిపక్వస్వభావమ్ (యే) (ఈమ్) ప్రాప్తమ్ (ఆహుః)(సురభిః) సుగంధః (నిః) నితరామ్ (హర) విస్సారయ (ఇతి) (యే) (చ) (అర్వతః) అశ్వస్య (మాంసభిక్షామ్) మాంసయాచనామ్ (ఉపాసతే) (ఉతో) అపి (తేషామ్) అభిగూర్తిః అభ్యుద్యమః (నః) అస్మాన్ (ఇన్వతు) ప్రాప్నోతు.॥౩౫॥

అన్వయః:-యేఽర్వతో మాంసభిక్షాముపాసతే చ యేఽశ్వమీం హంతవ్యమాహు స్తాన్నిర్హర దూరే ప్రక్షిప. యే వాజినం పక్వం పరిపశ్యంతి. ఉతో అపి తేషాం సురభిరభి గూర్తిర్న ఇన్వత్వితి.॥౩౫॥

భావార్థః:-యేఽశ్వాది శ్రేష్ఠానాం పశూనాం మాంసమత్తుమిచ్ఛేయుస్తే రాజాదిభిః శ్రేష్ఠై ర్నిరోద్ధవ్యా యతో మనుష్యాణాముద్యమసిద్ధిః స్యాత్.॥౩౫॥

పదార్థము :-(యే) ఎవడు (అర్వతః) అశ్వము మున్నగువాని (మాంసభిక్షామ్) మాంసమును గోరువానిని (ఉపాసతే) ఉపాసించెదరో [కీర్తించెదరో] (చ) మరియు (యే) ఎవరు అశ్వమును (ఈమ్) పొందినదానిని చంపదగినదని (ఆహుః)చెప్పుదురో, వారిని (నిః, హర) నిరంతరము హరించుము, దూరము దొలగించుము (యే) ఎవరు (వాజినమ్) వేగవంతమగు అశ్వమును (పక్వమ్) చక్కగా శిక్షణనిచ్చి (పరిపశ్యన్తి)

అన్ని విధములుగ జూచుచున్నారో (ఉతో) మరియు (తేషామ్) వారిని (సురభిః) ఉత్తమ సుగంధము (అభిగూర్తిః) అన్నివైపుల ఉద్యమమున (నః) మాకు (ఇన్వతు) ప్రాప్తించి వారి ఉత్తమకార్యములును మాకు లభించుగాక! (ఇతి) ఈ విధముగ హింసను దూరమొనర్చుడు. ॥35॥

భావార్థము :- మానవుల ఉద్యమము సాధించబడుటకై రాజు మున్నగు శ్రేష్ఠపురుషులు అశ్వములు, గోవులు మున్నగు ఉత్తమ ఉపకారక పశువుల మాంసమును దినువారలను, దాని వ్యాపారమొనర్చు వారిని గట్టిగా దండించి నిరోధించవలెను. ॥35॥

35. They who crave for the meat of a horse, and declare the horse fit to be killed should be exterminated.

They who keep the fast horse well trained and disciplined, deserve to be praised by us for the strength of their character and perseverance.

౧౪౪౭. యన్నీక్షణమిత్యస్య గోతమ ఋషిః. యజ్ఞో దేవతా, భురిక్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునః కేన కిం నిరీక్షణీయమిత్యాహ. ఎవరు దేనిని చూడవలయును?

౧౪౪౭ యన్నీక్షణం మాꣳస్పచన్యా ఉఖాయా యా పాత్రాణి యూష్ణ ఆసేచనాని।

ఊష్మణ్యాऽపిధానా చరూణామఙ్కాః సూనాః పరి భూషన్త్యశ్వమ్ ॥36॥

ప.వి:- యత్, నీక్షణమితి ని+ఈక్షణమ్, మాꣳస్పచన్యా ఇతి మాꣳస్పచన్యాః, ఉఖాయాః, యా, పాత్రాణి, యూష్ణః, ఆసేచనానీత్యా+సేచనాని, ఊష్మణ్యా, అపిధానేత్యపి+ధానా, చరూణామ్, అంకాః, సూనాః, పరి, భూషంతి, అశ్వమ్. ॥36॥

పదార్థః :-(యత్)(నీక్షణమ్) నికృష్టం తదీక్షణం దర్శనం చ తత్ (మాంస్పచన్యాః) మాంసం పచంతి యస్యాం తస్యాః (ఉఖాయాః) స్థాల్యాః (యా) యాని, (పాత్రాణి) (యూష్ణః) వర్ధకస్య, (ఆసేచనాని) సమంతాత్ సించంతి యైస్తాని (ఊష్మణ్యా) ఊష్మసు సాధూని, (అపిధానా) ఆచ్ఛాదనాని, (చరూణామ్) పాత్రాణామ్ (అంకాః) లక్షితాః (సూనాః) ప్రసూతాః (పరి) సర్వతః (భూషన్తి) అలంకుర్వంతి (అశ్వమ్). ॥36॥

అన్వయః :-యా ఊష్మణ్యాऽపిధానాऽऽసేచనాని పాత్రాణి యన్మాంస్పచన్యా ఉఖాయా నీక్షణం చరూణామంకాః సూనా యూష్ణోऽశ్వం పరిభూషంతి తాని స్వీకర్తవ్యాని. ॥36॥

భావార్థః:-యంది కేచిదశ్వాదీనామ్ముపకారిణాం పశూనాం శుభానాం పక్షిణాం మాంసాహారం కుర్యుస్తర్హి తేభ్యో దండో యథాఽపరాధం దాతవ్య ఏవ.॥3౬॥

పదార్థము :-(యా) ఎయ్యది (ఊష్మణ్యా) వేసవిలో ఉత్తమమగు (అపిధానా) మూయుటకు [కప్పుటకు] (ఆసేచనాని) తడుపునట్టి (పాత్రాణి) పాత్రలు లేక (యత్) ఏవి (మాంస్పచన్యాః) మాంసమునుడికించునట్టి (ఉఖాయాః) పాత్రలను (నీక్షణమ్) నికృష్టముగా చూచుట మరియు (చరూణామ్) పాత్రల (అఙ్కాః) గుర్తులు వేయబడిన (సూనాః) ప్రసిద్ధ పదార్థములు (యూష్ణః) వృద్ధి పరచువాని (అశ్వమ్) అశ్వమును (పరి, భూషన్తి) అన్ని దిక్కులనుండి సుశోభితమొనర్చిన వన్నియు స్వీకరించదగినవి. ॥3౬॥

భావార్థము :-ఎవరైనా అశ్వము మున్నగు ఉపకార పశువుల మరియు ఉత్తమ పక్షుల మాంసమును తినెదరో వారిని అపరాధము ననుసరించి దండింపవలెను. ॥3౬॥

36. Realisation of soul-force, that ripens our knowledge, the organs of perception which accomplish our knowledge, the Pranas (vital breaths) which serve as a cloak for our life; the signs of exalted character and the rays of knowledge jointly adorn a strong soul.

౧౪౪౦.మాత్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైర్మాంసభక్షణం న కర్తవ్యమిత్యాహ. మానవులు మాంసమును భక్షించగూడదు?

౧౪౪౦ మా త్వాగ్నిర్ధ్వనయీద్ధూమగన్ధిర్మోఖా భ్రాజన్త్యభి విక్త జఘ్రిః।

ఇష్టం వీతమభిగూర్తం వషట్కృతం తం దేవాసః ప్రతి గృభ్ణన్త్యశ్వమ్॥3౭॥

ప.వి:- మా, త్వా, అగ్నిః, ధ్వనయీత్, ధూమగన్ధిరితి ధూమ+గన్ధిః, మా, ఉఖా, భ్రాజన్తీ, అభి, విక్త, జఘ్రిః, ఇష్టమ్, వీతమ్, అభిగూర్తమిత్యభి+గూర్తమ్, వషట్కృతమితి వషట్+కృతమ్, తమ్, దేవాసః, ప్రతి, గృభ్ణన్తి, అశ్వమ్.॥3౭॥

పదార్థః:-(మా)(త్వా) తమ్ (అగ్నిః)పావకః (ధ్వనయీత్) శబ్దయేత్ (ధూమగంధిః) ధూమే గంధో యస్య సః(మా) (ఉఖా) స్థాలీ (భ్రాజంతీ) ప్రకాశమానా (అభి) సర్వతః (విక్త) విజానీత (జఘ్రిః) జిఘ్రతి యస్యాః సా (ఇష్టమ్) అభీప్సితమ్ (వీతమ్) ప్రాప్తమ్ (అభిగూర్తమ్) అభితః కృతోద్యమమ్ (వషట్ కృతమ్) క్రియాసిద్ధమ్ (తమ్) (దేవాసః)

విద్వాంసః (ప్రతి) (గృహ్ణంతి)గృహ్ణంతి(అశ్వమ్)వేగవంతమ్.॥౩౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా దేవాసో యమిష్టం వీతమభిగూర్తంవషట్కృతమశ్వం ప్రతిగృహ్ణంతి తం యూయమభి విక్త, త్వా తం ధూమగంధిరగ్నిర్మా ధ్వనయీత్తం జఘ్రిర్భ్రాజంత్యుఖా మా ధ్వనయీత్.॥౩౭॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యథా విద్వాంసో మాంసాహారిణో నివార్యాఽశ్వాదీనాం వృద్ధిం రక్షాం చ కుర్వంతి. తథా యూయమపి కురుత. అగ్న్యాదివిఘ్నేభ్యః పృథగ్రక్షత.॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (దేవాసః) విద్వాంసులు ఎట్టి (ఇష్టమ్) కోరినదానిని (వీతమ్) (అభిగూర్తమ్) నలుదిశలనుండి ఉద్యమ మొనర్చబడిన (వషట్ కృతమ్) క్రియచే సిద్ధించినట్టి (అశ్వమ్) వేగవంతమగు అశ్వమును (ప్రతిగృహ్ణన్తి) ప్రసిద్ధముగ గ్రహణమొనర్చువారిని మీరు (అభి) అన్నివైపులనుండి (విక్త) తెలిసికొనుడు (త్వా) దానిని (ధూమగన్ధిః) పొగవాసనచే ఏ (అగ్నిః) అగ్ని (మా, ధ్వనయీత్) శబ్దమొనర్చకుండుగాక! (తమ్) దానిని ఏది (జఘ్రిః) వాసనచూచు సాధనము యది (భ్రాజన్తి) ప్రకాశించుచున్న (ఉఖా) పాత్రను (మా) [హింసాయుతముగ అపవిత్రముగ] నొనర్చవలదు.॥౩౭॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! విద్వాంసులగు వారు మాంసాహారులను దూరమొనర్చి గోవులు, అశ్వము మున్నగు పశువుల వృద్ధికి, రక్షణకు శ్రమించునట్లు మీరును నొనర్చుడు. అగ్ని మున్నగు వాని ప్రమాదములనుండి వానిని గాపాడుడు. ॥౩౭॥

37. O men, just as the intelligent persons accept with favour the beloved, offered, persevering, and consecrated horse, so should ye know them in all respects!.

౧౪౪౯.నిక్రమణమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా,విరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౪౯ నిక్రమణం నిషదనం వివర్తనం యచ్చ పడ్వీశమర్వతః।

యచ్చ పపౌ యచ్చ ఘాసిం జఘాస సర్వా తా తే అపి దేవేష్వస్తు॥౩౮॥

ప.వి:- నిక్రమణమితి ని+క్రమణమ్, నిషదనమ్, నిసదనమితి ని+సదనమ్, వివర్తనమితి వి+వర్తనమ్, యత్, చ, పడ్వీశమ్, అర్వతః, యత్, చ, పపౌ, యత్, చ, ఘాసిమ్, జఘాస, సర్వా, తా, తే, అపి, దేవేషు, అస్తు.॥౩౮॥

పదార్థః :-(నిక్రమణమ్) నిరంతరం క్రమంతే యస్మిన్ తత్ (నిషదనమ్) నితరాం సీదంతి యస్మిన్ తత్ (వివర్తనమ్) విశేషేణ వర్తంతే యస్మిన్ తత్ (యత్) (చ) (పడ్వీశమ్) యత్పాదేషు విశతి తత్ (అర్వతః) అశ్వస్య (యత్) (చ) (పపౌ) పిబతి (యత్) (చ) (ఘాసిమ్) అదనమ్ (జఘాస) అత్తి (సర్వా) సర్వాణి (తా) తాని (తే) తవ (అపి) (దేవేషు) దివ్యేషు గుణేషు (అస్తు).॥౩౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యత్తేఽర్వతో నిక్రమణం నిషదనం వివర్తనం యచ్చ పడ్వీశం యచ్చాయం పపౌ యచ్చ ఘాసిం జఘాస తాః సర్వా యుక్త్యా సంతు తద్దేవేష్వప్యస్తు.॥౩౮॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! భవంతోఽశ్వాదీనాం సుశిక్షణేన భక్ష్యపేయదానేన సర్వాణి కార్యాణి సాధ్నువంతు.॥౩౮॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసా! (తే) నీ (అర్వతః) అశ్వముయొక్క (నిక్రమణమ్) వెడలుట (నిషదనమ్) కూర్చుండుట (వివర్తనమ్) విశేషప్రవర్తనము (చ) మరియు (యత్) ఏ (పడ్వీశమ్) పాదములచే ప్రవేశించు మరియు (అర్వన్తమ్) వెడలునట్టి గుఱ్ఱములను (ఆ, యామయన్తి) చక్కగా నియమము నందెవరుంచెదరో, వారి సకలపదార్థములు, కార్యములు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (ప్రియా) ప్రీతినిచ్చునవి యగు గాక!॥౩౮॥

భావార్థము :-అశ్వము మున్నగు పశువులను యథావతుగ రక్షణమొనర్చుచు ఉపకారమును పొందువారు అనేక కార్యసాధనలచే ఉపకారవంతు లగుదురు. ॥౩౮॥

38. The Starting, sitting, rolling and fastening of the horse, his drinking and eating, should all be controlled by intelligent keepers.

౧౪౫౦.యదశ్వాయేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, విరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయ మయ్యదియే.

౧౪౫౦ యదశ్వాయ వాస ఉపస్తృణన్త్యధీవాసం యా హిరణ్యాన్యస్మై।

సన్దానమర్వన్తం పడ్వీశం ప్రియా దేవేష్వా యామయన్తి॥౩౯॥

ప.వి:- యత్, అశ్వాయ, వాసః, ఉపస్తృణంతీత్యుప+స్తృణంతి, అధీవాసమ్ అధివాసమిత్యధి +వాసమ్, యా,హిరణ్యాని, అస్మై, సందానమితి సమ్+దానమ్, అర్వన్తమ్, పడ్వీశమ్, ప్రియా, దేవేషు, ఆ, యామయన్తి, యమయన్తీతి యమయంతి.॥౩౯॥

పదార్థః :-(యత్) (అశ్వాయ) (వాసః) వస్త్రమ్ (ఉపస్తృణంతి) ఆచ్ఛాదయంతి (అధీవాసమ్) ఉపరి స్థాపనీయమ్ (యా) యాని (హిరణ్యాని) హిరణ్యైర్నిర్మితాని ఆభూషణాదీని (అస్మై) (సందానమ్)శిరోబంధనాది (అర్వంతమ్) గచ్ఛంతమ్ (పడ్వీశమ్) పద్భిర్విశంతమ్(ప్రియా)ప్రియాణి (దేవేషు) విద్వత్సు (ఆ) సమంతాత్ (యామయంతి) నియమయంతి.॥౩౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా భవంతోఽస్మా అశ్వాయ యద్వాసోఽధీవాసం సందానం యా హిరణ్యాన్యుపస్తృణంతి యం పడ్వీశమర్వంతమాయామయంతి తాని సర్వాణి దేవేషు ప్రియా సంతు.॥౩౯॥

భావార్థః:-యది మనుష్యా అశ్వాదీన్ పశూన్ యథావద్రక్షయిత్వోపకారం గృహ్ణీయుస్తర్హి బహుకార్యసిద్ధ్యుపకృతాః స్యుః.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (అస్మై) ఈ (అశ్వాయ) అశ్వముకొరకు (యత్) ఏ (వాసః) వస్త్రములు (అధీవాసమ్) పైనకప్పబడియున్నవో (సన్దానమ్) కళ్లెము మున్నగునవి మరియు (యా) ఏ (హిరణ్యాని) సువర్ణనిర్మితములగు ఆభూషణములను (ఉపస్తృణన్తి) కప్పునో లేక ఏ (పడ్వీశమ్) కాళ్లతో ప్రవేశించునో మరియు (అర్వన్తమ్) పోవుచున్న ఏ అశ్వమును (ఆ, యామయన్తి) ఉత్తమరీతిలో నియమము నందుంచువారు అట్టి వారెల్లరును సకల పదార్థములు, కార్యములు (దేవేషు) విద్వాంసులందు (ప్రియ) ప్రీతినిచ్చునవి యగును గాక!॥౩౯॥

భావార్థము :-మానవులు అశ్వము మున్నగు పశువులను యథోచితముగ పోషించుచు ఉపకారము పొందుచున్నచో వారు బహుళ కార్యసిద్ధులగుటయే గాక ఉపకారయుక్తులగుదురు. ॥౩౯॥

39. The robe they spread upon the horse to clothe him, the upper covering and the golden trappings; the halters which restrain the steed, and the heel - ropes, all these are pleasing to the learned.

౧౪౫౧. యత్త ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః; యజ్ఞో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల విషయమదియే.

౧౪౫౧ యత్తే సాదే మహసా శూకృతస్య పార్ష్ణ్యా వా కశయా వా తుతోద ।

స్రుచేవ తా హవిషో అధ్వరేషు సర్వా తా తే బ్రహ్మణా సూదయామి॥౪౦॥

ప.వి:- యత్, తే, సాదే, మహసా, శూకృతస్య, పార్ష్ణ్యా, వా, కశయా, వా, తుతోద, స్రుచేవేతి స్రుచా + ఇవ, తా, హవిషః, అధ్వరేషు, సర్వా, తా, తే, బ్రహ్మణా, సూదయామి.॥40॥

పదార్థః :-(యత్) యతః (తే) తవ (సాదే) స్థిత్యధికరణే (మహసా) మహత్త్వేన (శూకృతస్య) శీఘ్రం శిక్షితస్య. శ్వితి క్షిప్ర నా...నిఘం. 2. 15. (పార్ష్ణ్యా) పార్ష్ణిషు కక్షాసు సాధూని (వా) (కశయా) తాడనసాధనేన (వా) (తుతోద) తద్యాత్ (స్రుచేవ) యథా స్రుచా ప్రేరయంతి తథా (తా) తాని (హవిషః) హోతుమర్హస్య (అధ్వరేషు) అహింసనీయేషు యజ్ఞేషు (సర్వా) సర్వాణి (తా) తాని (తే) తుభ్యమ్ (బ్రహ్మణా) ధనేన (సూదయామి) ప్రాపయామి. ॥40॥

అన్వయః:-హే విద్వఁస్తే సాదే మహసా శూకృతస్య కశయా వా యత్పార్ష్ణ్యా వా తుతోద తా తాన్యధ్వరేషు హవిషః స్రుచేవ కరోషి తా సర్వా తే బ్రహ్మణాఽహం సూదయామి.॥40॥

భావార్థః:-అత్రోపమాఽలంకారః. యథా యజ్ఞసాధనైర్హవీంష్యగ్నౌ ప్రేరయంతి తథైవాశ్వాదీని సుశిక్షారీత్యా ప్రేరయేయుః.॥40॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (సాదే) కూర్చుండు స్థానమున (మహసా) ఆధిక్యత (వా) లేక (శూకృతస్య) శీఘ్రగతిలో శిక్షణ నిచ్చిన అశ్వముయొక్క (కశయా) బెత్తముతో (యత్) ఏ కారణమున (పార్ష్ణ్యా) ప్రక్కటెముకల స్థానము (వా) లేక ప్రక్కలయందు చక్కగా కొట్టుట మున్నగు కార్యము లేక (తుతోద) సాధారణ కొట్టుటద్వారా (తా) ఆ యన్నిటిని (అధ్వరేషు) యజ్ఞములందు (హవిషః) హోమించదగిన పదార్థముల సంబంధము (స్రుచేవ) ఎట్లు స్రుక్కుప్రేరణ నిచ్చునో, అట్లొనర్చు (తా) వానిని (సర్వా) సకల కార్యములు (తే) నీకొరకు (బ్రహ్మణ) ధనములచే (సూదయామి) ప్రాప్తింపజేయు చున్నాను. ॥40॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. యజ్ఞసాధనములచే హోమించదగిన పదార్థములను ఆహుతులనిచ్చునట్లుల అశ్వాది పశువులను చక్కని శిక్షణద్వారా ప్రేరణను గలిగించ వలయును. ॥40॥

40. If one, when seated, with excessive urging with his heel or with his whip distresses a horse; all these woes, as with oblation's ladle at sacrifices, with my might I banish.

౧౪౫౨. చతుస్త్రింశదిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. విషయ మయ్యదియే.

౧౪౫౨ చతుస్త్రిꣳశద్వాజినో దేవబన్ధోర్వ ఙ్క్రీరశ్వస్య స్వధితిస్సమేతి।

అచ్ఛిద్రా గాత్రా వయునా కృణోతు పరుష్పరురనుఘుష్యావిశస్త॥ ౪౧॥

ప.వి:- చతుస్త్రిꣳశదితి చతుః + త్రిꣳశత్, వాజినః, దేవబన్ధోరితి దేవ+బన్ధోః, వఙ్క్రీః, అశ్వస్య, స్వధితిరితి స్వ+ధితిః, సమ్, ఏతి, అచ్ఛిద్రా, గాత్రా, వయునా, కృణోతు, పరుష్పరుః, పరుఃపరురితి పరుః + పరుః, అనుఘుష్యేత్యను + ఘుష్య, వి, శస్త.॥౪౧॥

పదార్థః:-(చతుస్త్రింశత్) శిక్షణాని (వాజినః) వేగవతః (దేవబంధోః) దేవా విద్వాంసో బంధువద్యస్య తస్య (వంక్రీః) కుటిలా గతీః (అశ్వస్య) (స్వధితిః) వజ్ర ఇవ వర్తమానః (సమ్) సమ్యక్ (ఏతి) గచ్ఛతి (అచ్ఛిద్రా) ఛిద్రరహితాని (గాత్రా) గాత్రాణి (వయునా) వయునాని ప్రజ్ఞానాని (కృణోతు) (పరుష్పరుః) మర్మమర్మ (అనుఘుష్య) ఆనుకూల్యేన ఘోషయిత్వా. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (వి) విశేషేణ (శస్త) ఛింత.॥౪౧॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథాఽశ్వశిక్షకో దేవబంధోర్వాజినోఽశ్వస్య చతుస్త్రింశద్వంక్రీః స మేత్యచ్ఛిద్రా గాత్రా వయునా కృణోతు తస్య పరుష్పరురనుఘుష్య స్వధితిరివ రోగాన్ యూయం విశస్త.॥౪౧॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా యథా చతురోఽశ్వశిక్షకశ్చతుస్త్రింశద్విచిత్రా గతీరశ్వం నయతి వైద్య శ్చారోగిణం కరోతి తథైవాన్యేషాం పశూనాం రక్షణేనోన్నతిః కార్యా. ॥౪౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! అశ్వశిక్షకులెట్లు (దేవబన్ధోః) విద్వాంసులను బంధువులుగ గలిగియున్న (వాజినః) వేగవంతమగు (అశ్వస్య) అశ్వముయొక్క (చతుస్త్రింశత్) ముప్పదినాలుగు (వంక్రీః) వంకరటింకర నడకలను (సమ్, ఏతి) చక్కగా ప్రాప్తింతురో మరియు (అచ్ఛిద్రా) ఛేదభేదరహితము (గాత్రా) అంగము మరియు (వయునా) ఉత్తమజ్ఞానములను (కృణోతు) ఒనర్చెదరో, అట్లే దాని (పరుష్పరుః) ప్రతి మర్మస్థానమును (అనుఘుష్య) అనుకూలముగునట్లు ప్రయోగించి (స్వధితిః) వజ్రమువలెనున్న మీరు రోగములను (వి, శస్త) విశేషముగ ఛిన్నాభిన్నమొనర్చుడు. ॥౪౧॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! గుఱ్ఱములకు నేర్పించు చతురులు ముప్పదినాల్గు చిత్రవిచిత్ర నడకలను ఎట్లు వానికి గలుగజేయుదురో మరియు వైద్యులెట్లు ప్రాణులను రోగరహితమొనర్చెదరో అట్లే ఇతరపశువులను సైతము రక్షణద్వార ఉన్నతి నొనర్చుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౪౧॥

41. O people, just as a horse - breaker, whom the wise befriend, under stands the thirty four gaits of horse, and a veterinary assistant with his knowledge renders his organs free from flaw, and fully examines each and every part of his body; so should ye keep away all maladies powerful like a thunderbolt!.

౧౪౫౩. ఏకస్త్వష్టురిత్యస్య గోతమ ఋషిః, యజమానో దేవతా, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునః కథం పశవః శిక్షణీయా ఇత్యాహ. పశువుల కెటుల శిక్ష గఱపవలయును?

౧౪౫౩ ఏకస్త్వష్టురశ్వస్యా విశస్తా ద్వా యన్తారా భవతస్తథ ఋతుః। యా తే గాత్రాణామృతుథా కృణోమి తాతా పిణ్డానాం ప్ర జుహోమ్యగ్నౌ॥౪౨॥

ప.వి:- ఏకః, త్వష్టుః, అశ్వస్య, విశస్తేతి వి+శస్తా, ద్వా, యన్తారా, భవతః, తథా ఋతుః, యా, తే, గాత్రాణామ్, ఋతుథేత్యృతు+థా, కృణోమి, తాతేతి తాతా, పిణ్డానామ్, ప్ర, జుహోమి, అగ్నౌ.॥౪౨॥

పదార్థః :-(ఏకః) అసహాయః (త్వష్టుః) ప్రదీప్తస్య (అశ్వస్య) తురంగస్య. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (విశస్తా) విచ్ఛేదకః (ద్వా) ద్వౌ (యంతారా) నియామకౌ (భవతః) (తథా) తేన ప్రకారేణ (ఋతుః) వసంతాదిః (యా) యాని (తే) తవ (గాత్రాణామ్) అంగానామ్ (ఋతుథా) ఋతోః (కృణోమి) (తాతా) తాని తాని (పిండానామ్) (ప్ర) (జుహోమి) (అగ్నౌ) పావకే. ॥౪౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథైక ఋతుస్త్వష్టురశ్వస్య విశస్తా భవతి. యౌ ద్వా యంతారా భవతస్తథా, యా తే గాత్రాణాం పిండానామృతుథా వస్తూన్యహం కృణోమి తాతాఽగ్నౌ ప్రజుహోమి.॥౪౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽశ్వశిక్షకాః ప్రత్యృత్వశ్వాన్ సుశిక్షయంతి, తథా గురవో విద్యార్థినాం చేష్టాకరణాని శిక్షయంతి. యథాఽగ్నౌ పిండాన్

హుత్వా వాయుం శోధయంతి తథా విద్యాఽగ్నావవిద్యాభ్రమాన్ హుత్వాఽఽత్మనః శోధయంతి. ॥౪౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఏకః) ఒకే (ఋతుః) వసంతము మున్నగు ఋతువులు (త్వష్టుః) శోభాయమానము (అశ్వస్య) అశ్వముయొక్క (విశస్తా) విశేషమగు రూపము మున్నగు భేదముల నేర్పరుచున్నదై యున్నట్లు (ద్వా) రెండు (యన్తారా) నియమ మొనర్చునవి (భవతః) ఎట్లగుచున్నవియో (తథా) అట్లే (యా) ఏ (తే) నీయొక్క (గాత్రాణామ్) అంగములు లేక (పిణ్డానామ్) పిండముల (ఋతుథా) ఋతుసంబంధ పదార్థములను నేను (కృణోమి) చేయుదును (తాతా) వానినన్నిటిని (అగ్నౌ) అగ్నియందు (ప్ర, జుహోమి) హోమమొనర్తును. ॥౪౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. గుఱ్ఱములకు శిక్షణ నిచ్చువారు ఎట్లు ప్రతి ఋతువు ననుసరించి చక్కని శిక్షణ నిత్తురో మరియు గురువు లెట్లు శిష్యులకు క్రియాచరణమును నేర్పుదురో, అగ్నియందాహుతులనిచ్చి వాయువు నెట్లు శుద్ధిపరచుచున్నారో అట్లే విద్యారూపాగ్నియందు అవిద్యారూప భ్రమలను హోమమొనరించి ఆత్మలను శుద్ధిపరచవలయును. ॥౪౨॥

42. O peole, just as spring alone gives beauty to a graceful horse, or two seasons control him; so do I control your organs and livelihood, and give you various objects in diferent seasons, and place all these under the custody of a learned person!.

౧౪౫౪.మాత్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైరాత్మాదయః కథం శోధనీయా ఇత్యాహ.

మానవులు ఆత్మాదిపదార్థముల నెటుల శుద్ధపఱచవలయును?

౧౪౫౪ మా త్వా తపత్ ప్రియ ఆత్మాపియన్తం మా స్వధితిస్తన్వ ఆ తిష్ఠిపత్తే ।
మా తే గృధ్నురవిశస్తాఽతిహాయ ఛిద్రా గాత్రాణ్యసినా మిథూ కః॥౪౩॥

ప.వి:-మా, త్వా, తపత్, ప్రియః, ఆత్మా, అపియన్తమిత్యపి+యన్తమ్, మా, స్వధితిరితి స్వ+ధితిః, తన్వః, ఆ, తిష్ఠిపత్, తిష్ఠిపదితి తిష్ఠిపత్, తే, మా, తే, గృధ్నుః, అవిశస్తేత్యవి+శస్తా, అతిహాయేత్యతి + హాయ, ఛిద్రా, గాత్రాణి, అసినా, మిథూ, కరితి కః.॥౪౩॥

పదార్థః :- (మా) నిషేధే (త్వా) త్వామ్ (తపత్) తపేత్ (ప్రియః) యః ప్రీణాతి

కామయత ఆనందయతి వా (ఆత్మా) స్వస్వరూపమ్ (అపియంతమ్) యోఽప్యేతి తమ్ (మా) (స్వధితిః) వజ్రః (తన్వః) శరీరస్య మధ్యే (అ) (తిష్ఠిపత్) సమంతాత్ స్థాపయేత్ (తే) తవ (మా) (తే) తవ (గృధ్నుః) అభికాంక్షకః (అవిశస్తా)అవిచ్ఛేదకః (అతిహాయ) అత్యంతం త్యక్త్వా (ఛిద్రా) ఛిద్రాణి (గాత్రాణి) అంగాని (అసినా)ఖడ్గేన (మిథూ) మిథః (కః) కుర్యాత్.॥43॥

అన్వయః:-హే విద్వఀస్తే ప్రియం ఆత్మాఽపియంతం త్వా త్వామతిహాయ మా తపత్స్వధితిస్తే తన్వో మా తిష్ఠిపత్తే ఛిద్రా గాత్రాణ్యవిశస్తా గృధ్నుర్మా తిష్ఠిపదసినా మిథూ మా కః.॥43॥

భావార్థః :-సర్వైర్మనుష్యైః స్వ స్వ ఆత్మా శోకే న నిపాతనీయః. కస్యాప్యుపరి వజ్రో న నిపాతనీయః, కస్యాప్యుపకారో న విచ్ఛేదనీయశ్చ.॥43॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీ యొక్క (ప్రియః) ప్రీతిని మరియు ఆనందమును గలిగించు (ఆత్మా) నీ నిజరూపమగు ఆత్మతత్త్వము గూడ (అపియన్తమ్) నిశ్చయముగ ప్రాప్తించుచున్న (త్వా) నిన్ను (అతిహాయ) పూర్తిగావదలి (మా, తపత్) సంతాపము గలిగించకుండుగాక! (స్వధితిః) వజ్రము (తే) నీ యొక్క (తన్వః) శరీరమందు (మా, అ తిష్ఠిపత్) స్థిరపడకుండుగాక! (ఛిద్రా) ఛిన్నాభిన్నము (గాత్రాణి) అంగములను (అ విశస్తా) విశేషముగవిచ్ఛేదనమొనర్చని మరియు (గృధ్నుః) ఆకాంక్షించువాడు (మా) స్థిరపరచనీయకుండుగాక! మరియు (అసినా) ఖడ్గముచే (మిథూ) పరస్పరము (కః) చేష్టయొనర్చ కుండుగాక!॥43॥

భావార్థము :-మానవులెల్లరును తమ యాత్మలను శోకమున ముంచవలదు. ఎవరిపైనను వజ్రమును వదలరాదు. ఎవనియుపకారమును నష్టపరచవలదు. ॥43॥

43. Let not thy God - loving soul torment thee, as it departs from thy body. Let not the hatchet linger in thy body. Let not a greedy, clumsy immolator, cut unduly with sword thy vulnerable limbs.

౧౪౫౫.న వా ఇత్యస్య గోతమ ఋషిః, ఆత్మా దేవతా, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశాని యానాని కర్తవ్యానీత్యాహ.

మానవులెటువంటి రథములను నిర్మించవలయును?

౧౪౫౫ న వాऽఉऽఏతన్మ్రియసే న రిష్యసి దేవాం ఽఇదేషి పథిభిః సుగేభిః।

హరీ తే యుఞ్జా పృషతీఽఅభూతాముపాస్థాద్వాజీ ధురి రాసభస్య॥44॥

ప.వి:-న, వై, ఊంల్ ఇత్యూంల్, ఏతత్, మ్రియసే, న, రిష్యసి, దేవాన్, ఇత్, ఏషి, పథిఽభిః, సుగేభిః, హరీ ఇతి హరీ, తే యుఞ్జా, పృషతీ ఇతి పృషతీ, అభూతామ్, ఉప, అస్థాత్,వాజీ, ధురి, రాసభస్య.॥౪౪॥

పదార్థః :-(న) నిషేధే (వై) నిశ్చయేన (ఉ) ఇతి వితర్కే (ఏతత్) విజ్ఞానం ప్రాప్య (మ్రియసే) (న) (రిష్యసి) హన్సి (దేవాన్) విదుషః (ఇత్) ఏవ (ఏషి) (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుష్ఠు గచ్ఛంతి యేషు తైః (హరీ) హరణశీలౌ (తే) తవ (యుంజా) యోజకౌ (పృషతీ) స్థూలౌ (అభూతామ్) భవేతామ్ (ఉప) (అస్థాత్) ఉపతిష్ఠేత్ (వాజీ) వేగవాన్ (ధురి) ధారణే (రాసభస్య) అశ్వసంబంధస్య.॥౪౪॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యద్యేతద్విజ్ఞానం ప్రాప్నోషి తర్హి న త్వం మ్రియసే న వై రిష్యసి సుగేభిః పథిభిర్దేవానిదేషి, యది తే పృషతీ యుంజా హరీ అభూతాము తర్హి వాజీ రాసభస్య ధుర్యుపాస్థాత్.॥౪౪॥

భావార్థః:-యథా విద్యయా సంయుక్తైర్వాయుజలాగ్నిభిర్యుక్తే రథే స్థిత్వా మార్గాన్సుఖేన గచ్ఛంతి. తథైవాత్మజ్ఞానేన స్వస్వరూపం నిత్యం బుద్ధ్వామరణహింసాత్రాసం విహాయ దివ్యాని సుఖాని ప్రాప్నుయుః.॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఒక వేళ (ఏతత్) నీవు ఈ పూర్వోక్త విజ్ఞానమును పొందినచో (న మ్రియసే) మరణించవు (న, వై, రిష్యసి) చంపవు. కాని (సుగేభిః) సుగమమగు (పథిభిః) మార్గముద్వారా (దేవాన్) విద్వాంసులను (హి) మాత్రమే (ఏషి) పొందగలుగుదువు. ఒక వేళ (తే) నీయొక్క (పృషతీ) స్థూలశరీరముతో గూడిన (యుంజా) యోజకమునొనర్చు అశ్వములు (హరీ) చేర్చునట్టివి (అభూతామ్) అగుగాక! (ఉ,వాజీ) వేగవంతమగుగాక! ఒక అశ్వము (రాసభస్య)అశ్వజాతి సంబంధమగు కంచరమును (ధురీ) ధారణమునకై (ఉప,అస్థాత్) ఉపస్థితమగుగాక! ॥౪౪॥

భావార్థము :- విద్యలను చక్కగా ప్రయోగించి వాయువు, అగ్ని, జలములచే గూడిన రథమునందు స్థిరపడి మార్గమున సుఖముగ పయనించునట్లు ఆత్మజ్ఞానముద్వారా తనస్వరూపమును నిత్యమని యెరిగి హింస, మరణము అను భయములను వదలి దివ్యసుఖములను పొందవలయును. ॥౪౪॥

44. Soul dieth not, not is it injured. PErforming noble acts it attains to godhead. May thy powerful Pran and Apan be yoked through Yoga. May a learned person take up the duty of preaching.

౧౪౩౬.సుగవ్యమిత్యస్య గోతమ ఋషిః ప్రజా దేవతా, స్వరాట్పంక్తిశ్ఛందః, పంచమః స్వరః.
కై రాజ్యోన్నతిః స్యాదిత్యాహ. ఎవరిచే రాజ్యోన్నతి జరుగగలదు?

౧౪౩౬ సుగవ్యం నో వాజీ స్వశ్వ్యం పుంసః పుత్రాఁ౨॥ఽఉత విశ్వా
పుషఁ రయిమ్ । అనాగాస్త్వం నో ఽఅదితిః కృణోతు క్షత్రం
నోఽఅశ్వో వనతాఁ హవిష్మాన్ ॥౪౫॥

ప.వి:- సుగవ్యమితి సు+గవ్యమ్, నః, వాజీ, స్వశ్వ్యమితి సు+అశ్వ్యమ్, పుంసః, పుత్రాన్, ఉత, విశ్వాపుషమ్, విశ్వపుషమితి విశ్వ+పుషమ్, రయిమ్, అనాగాస్త్వమిత్యనాగః +త్వమ్, నః, అదితిః, కృణోతు, క్షత్రమ్, నః, అశ్వః, వనతామ్, హవిష్మాన్.॥౪౫॥

పదార్థః:-(సుగవ్యమ్)సుష్ఠు గోభ్యో హితమ్(నః)అస్మాకమ్ (వాజీ) అశ్వః (స్వశ్వ్యమ్) శోభనేష్వశ్వేషు భవమ్ (పుంసః) పుంస్త్వయుక్తాన్ పురుషార్థినః (పుత్రాన్) (ఉత) అపి (విశ్వాపుషమ్) సమగ్రపుష్టికరమ్ (రయిమ్) ధనమ్ (అనాగాస్త్వమ్) అనపరాధత్వమ్ (నః) అస్మాన్ (అదితిః) కారణరూపేణావినాశినీ భూమిః (కృణోతు) (క్షత్రమ్) రాజ్యమ్ (నః) అస్మాకమ్ (అశ్వః) వ్యాప్తిశీలః (వనతామ్) సంభజతామ్ (హవిష్మాన్) ప్రశస్తాని హవీంషి సుఖదానాని యస్మిన్ సః. ॥౪౫॥

అన్వయః:-యో నో వాజీ సుగవ్యం స్వశ్వ్యఙ్కరోతి యో విద్వాన్ పుంసః పుత్రానుత విశ్వాపుషం రయిం చ ప్రాప్నోతి.యథాఽదితిర్నోఽనాగాస్త్వఙ్కరోతి తథా భవాన్ కృణోతు. యథా హవిష్మానశ్వోనః క్షత్రం వనతాం తథా త్వం సేవస్వ.॥౪౫॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే జితేంద్రియా బ్రహ్మచర్యేణ వీర్యవంతోఽశ్వ ఇవాఽమోఘవీర్యాః పురుషార్థేన ధనం ప్రాప్నువంతో న్యాయేన రాజ్యమున్న యేయుస్తే సుఖినః స్యుః.॥౪౫॥

పదార్థము :-(నః) మాయొక్క (వాజీ) అశ్వము (సుగవ్యమ్)సుందర గోవులకొరకు సుఖస్వరూపము (స్వశ్వ్యమ్) ఉత్తమాశ్వములందు ప్రసిద్ధకార్యమును జేయుచున్న లేక ఏ విద్వాంసుడు (పుంసః) పురుషార్థ

పరులగు (పుత్రాన్) పుత్రులను (ఉత) మరియు (విశ్వాపుషమ్) సంపూర్ణ పుష్టియొనర్చు (రయిమ్) ధనములను పొందునో లేక ఎట్లు (అదితిః) కారణరూపముతో అవినాశియగు భూమి (నః) మాకొరకు (అనాగాస్త్వమ్) అపరాధరహితమగునట్లు జేయుచున్నదో, అట్లు నీవు (కృణోతు) జేయుదువుగాక, లేక (హవిష్మాన్) ప్రశంసిత సుఖమును గలిగించుచున్నట్టి (అశ్వః) వ్యాప్తశీలమగు ప్రాణి (నః) మాయొక్క (క్షత్రమ్) రాజ్యమును (వనతామ్) సేవించునట్లు మీరును సేవించుడు. ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. బ్రహ్మచర్యముచే వీర్యవంతుడు జితేంద్రియుడునై అశ్వమువలె అమోఘవీర్యముగలవాడునై పురుషార్థముచే ధనమును గడించినవాడై న్యాయయుక్తముగ రాజ్యమును ఎవడు అభివృద్ధి పరచునో యాతడు సంపూర్ణ సుఖవంతు డగును. ॥౪౫॥

45. May this learned person bring us all - sustaining riches, wealth in good kine, good horses, and manly offspring. Freedom from sin may Earth vouchsafe us. May this noble soul, the giver of commendable pleasures rule over us.

౧౪౫౭. ఇమా ను కమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, భురిక్శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే శ్రీమంతో భవంతీత్యాహ. ధనవంతు లెవరయ్యెదరు?

౧౪౫౭ ఇమా ను కం భువనా సీషధామేన్ద్రశ్చ విశ్వే చ దేవాః।

ఆదిత్యైరిన్ద్రః సగణో మరుద్భిరస్మభ్యం భేషజా కరత్

యజ్ఞం చ నస్తన్వం చ ప్రజాం చాదిత్యైరిన్ద్రః సహ సీషధాతి॥౪౬॥

ప.వి:-ఇమా, ను, కమ్, భువనా, సీషధామ, సీషధామేతి సీసధామ, ఇన్ద్రః, చ, విశ్వే, చ, దేవాః, ఆదిత్యైః, ఇన్ద్రః, సగణ ఇతి స+గణః, మరుద్భిరితి మరుత్+భిః, అస్మభ్యమ్, భేషజా, కరత్, యజ్ఞమ్, చ, నః, తన్వమ్, చ, ప్రజామితి ప్రఽజామ్, చ, ఆదిత్యైః, ఇంద్రః, సహ, సీషధాతి, సిసధాతీతి సిసధాతి.॥౪౬॥

పదార్థః:-(ఇమా) ఇమాని (ను) సద్యః (కమ్) సుఖమ్ (భువనా) భువనాని (సీషధామ) సాధయేమ (ఇంద్రః) పరమైశ్వర్యవాన్ రాజా (చ) (విశ్వే) సర్వే (చ) (దేవాః) విద్వాంసః సభాసదః (ఆదిత్యైః) మాసైః (ఇంద్రః) సూర్యః (సగణః) గణైః సహ

వర్తమానః (మరుద్భిః) మనుష్యైః సహ (అస్మభ్యమ్) (భేషజా) భేషజాని (కరత్) కుర్యాత్ (యజ్ఞమ్) విద్వత్సత్కారాదికమ్ (చ) (నః) (అస్మాకమ్) (తన్వమ్) శరీరమ్ (చ) (ప్రజామ్) సంతానాదికమ్ (చ) (ఆదిత్యైః) ఉత్తమైర్విద్వద్భిః సహ (ఇంద్రః) ఐశ్వర్యకారీ సభేశః (సహ) (సీషధాతి) సాధయేత్.॥౪౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథేంద్రశ్చ విశ్వే దేవాశ్చేమా విశ్వా భువనా ధరంతి తథా వయం కం ను సీషధామ. యథా సగణ ఇంద్ర ఆదిత్యైః సహ సర్వాంల్లోకాన్ ప్రకాశయతి తథా మరుద్భిః సహ వైద్యోఽస్మభ్యం భేషజా కరత్. యథా ఽఽదిత్యైః సహేంద్రో నో యజ్ఞం చ తన్వం చ ప్రజాం చ సీషధాతి తథా వయం సాధ్నుయామ.॥౪౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యవన్నియమేన వర్తిత్వా శరీరమరోగమాత్మానం విద్వాంసం సంసాధ్య పూర్ణం బ్రహ్మచర్యం కృత్వా స్వయం వృతాం హృద్యాం స్త్రియం స్వీకృత్య, తత్ర ప్రజా ఉత్పాద్య సుశిక్ష్య విదుషీః కుర్వంతి తే శ్రియః పతయో జాయంతే॥౪౬॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజు (చ) మరియు (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) విద్వాంసులు (చ) కూడ (ఇమా) ఈ సర్వ (భువనా) లోకముల నెట్లు ధారణమొనర్చుదురో, అట్లే మనము (కమ్) సుఖములను (ను) శీఘ్రముగా (సీషధామ) సాధించవలెను లేక ఎట్లు (సగణః) తమ సహచరులు మున్నగు వారితో గూడ నున్న (ఇన్ద్రః) సూర్యుడు (ఆదిత్యైః) మాసము [నెల] లతోగూడనుండి సర్వలోకములను ప్రకాశింపజేయునో, అట్లే (మరుద్భిః) మనుష్యులతో గూడ వైద్యులు (అస్మభ్యమ్) మనకొరకు (భేషజా) ఓషధులను (కరత్) చేయవలెను ఎట్లు (ఆదిత్యైః) ఉత్తమ విద్వాంసులతో (సహ) కూడ (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యశాలియగు సభాపతి (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) విద్వాంసుల సత్కారము మున్నగు కార్యములు (చ) మరియు (తన్వమ్) శరీరము (చ) మరియు (ప్రజామ్) సంతానాదులను కూడ (చ) మరియు (సీషధాతి) సాధించెదరో, అట్లే మనము కూడ సాధించవలయును. ॥౪౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యునివంటి నియమము, ఆరోగ్యప్రదమగు శరీరము, విద్వత్తాపూర్ణమగు ఆత్మ, పూర్ణబ్రహ్మచర్యము, స్వయంవరవిధి వివాహముద్వారా హృదయమునకు ప్రీతిని గలిగించు పత్నిని స్వీకరించుట, తద్వారా శ్రేష్ఠ సంతానము నుత్పన్నము చేసి వారికి ఉత్తమ శిక్షణనిచ్చి విద్వాంసులనొనర్చు ధీరులు ధనపతు లగుదురు. ॥౪౬॥

46. Just as the glorious king and all learned persons hold under control these worlds, so should we speedily gain happiness.

Just as the Sun with his satellites, and twelve months manifests all worlds, so should a physician helped by other persons give us medicines. May the king with learned persons regulate our sacrifice, our bodies and our progeny.

౧౪౫౮.అగ్నే త్వమిత్యస్య గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, శక్వరీ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునః కే సత్కర్తవ్యాః సంతీత్యాహ. సత్కరించుటకు తగినవా రెవరు?

౧౪౫౮ అగ్నే త్వన్నో అన్తమ ఉత త్రాతా శివో భవా వరూథ్యః।
వసురగ్నిర్వసుశ్రవా అచ్ఛా నక్షి ద్యుమత్తమꣳ రయిం దాః॥౪౭॥

ప.వి:- అగ్నే, త్వమ్, నః, అంతమః, ఉత, త్రాతా, శివః, భవ, వరూథ్యః, వసుః, అగ్నిః, వసుశ్రవా ఇతి వసు+శ్రవాః, అచ్ఛ, నక్షి, ద్యుమత్తమమితి ద్యుమత్+తమమ్, రయిమ్, దాః.॥౪౭॥

పదార్థః:-(అగ్నే) వేదవిదధ్యాపకోపదేశక! (త్వమ్) (నః) అస్మాకమ్ (అంతమః) నికటస్థః (ఉత) అపి (త్రాతా) పాలకః (శివః) కల్యాణకారీ (భవ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (వరూథ్యః) వరూథేషు గృహేషు సాధుః (వసుః) విద్యాసు వాసయితా (అగ్నిః) పావక ఇవ (వసుశ్రవాః) వసూని ధనాని శ్రవణే యస్య సః (అచ్ఛ) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (నక్షి) ప్రాప్నోషి. ణక్షధాతోరయం ప్రయోగః (ద్యుమత్తమమ్) అతిశయేన ప్రకాశవంతమ్ (రయిమ్) ధనమ్ (దాః) దద్యాః.॥౪౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వమగ్నిరివ నోఽన్తమస్త్రాతా శివ ఉత వరూథ్యో వసుశ్రవా వసుర్భవ. యో ద్యుమత్తమం రయిమస్మభ్యమచ్ఛ దాః. అస్మాన్నక్షి స త్వమస్మాభిః సత్కర్తవ్యోఽసి.॥౪౭॥

భావార్థః:-మనుష్యైః సర్వోపకారిణో వేదాదిశాస్త్రవేత్తారోఽధ్యాపకోపదేశకా విద్వాంసః సదైవ సత్కర్తవ్యాః. తే చ సత్కృతాః సంతః సర్వేభ్యః సదుపదేశాద్యుత్తమగుణాన్ ధనాదికం చ సదా ప్రయచ్ఛేయుః. యేన పరస్పరస్య ప్రీత్యుపకారేణ మహాన్ సుఖలాభః స్యాదితి. ॥౪౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) వేదవేత్తవు, చదివించు, ఉపదేశించు విద్వాంసుడా! నీవు (అగ్నిః) అగ్ని వంటివాడవు (నః) మాయొక్క (అన్తమః) సమీపస్థ (త్రాతా) రక్షకుడవు (శివః) మంగళప్రదుడవు (ఉత) మరియు (వరూథ్యః) గృహములందుత్తమమైన (వసుశ్రవాః) శ్రవణమునందు అనేక ధనము మరియు

(వసుః) విద్యలందు వసింప జేయువాడవు (భవ) అగుము (ద్యుమత్తమమ్) అత్యంతప్రకాశవంతమగు (రయిమ్) ధనములను మాకొరకు (అచ్ఛ,ధాః) విరివిగానిమ్ము. మాకు(నక్షి) ప్రాప్తించుము(త్వమ్) నీవు మాకు సత్కారయోగ్యుడవగుము. ॥౪౭॥

భావార్థము :-సకలజనోపకారి, వేదాదిశాస్త్రములజ్ఞాత, అధ్యాపక ఉపదేశకులగు విద్వాంసులను ఎల్లప్పుడును సత్కరించుట మానవులెల్లరకును యోగ్యము. అట్లు సత్కారమున పొందిన విద్వాంసులు సర్వజనులకు ఉపదేశము మున్నగు సద్గుణములను మరియు శీలసంపదల నీయవలెను. దీనివల్ల పరస్పర ప్రీతి, మరియు ఉపకారములచే గొప్పగొప్ప సుఖములు ప్రాప్తించును. ॥౪౭॥

47. O teacher and preacher, with mastery over the vedas, become near us our protectors, welfarers, givers of knowledge and wealth in our homes. Give us wealth most splendidly renowned. Come nigh unto us, so that we may express reverence unto ye!.

౧౪౫౫.తంత్వేత్యస్య గోతమ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, భురిగ్బృహతీ ఛందః, మధ్యమః, స్వరః.

పునర్మనుష్యైరిహ కథం వర్తితవ్యమిత్యాహ. మానవు లీ జగత్తునం దెట్లు ప్రవర్తింపవయులెను?

౧౪౫౫ తం త్వా శోచిష్ఠ దీదివః సుమ్నాయ నూనమీమహే సఖిభ్యః ।
స నో బోధి శ్రుధీ హవమురుష్యా ణో౽ అఘాయతః సమస్మాత్॥౪౮॥

ప.వి:- తమ్, త్వా, శోచిష్ఠ, దీదివ ఇతి దీది౽వః, సుమ్నాయ, నూనమ్, ఈమహే సఖిభ్య ఇతి సఖి+భ్యః, సః, నః, బోధి, శ్రుధీ, హవమ్, ఉరుష్య, నః, అఘాయతః, అఘయత ఇత్యఘ+యతః, సమస్మాత్.॥౪౮॥

పదార్థః:-(తమ్)(త్వా)త్వామ్ (శోచిష్ఠ) సద్గుణైః ప్రకాశమాన (దీదివః) విద్యాదిగుణైః శోభావన్ (సుమ్నాయ) సుఖాయ (నూనమ్) నిశ్చితమ్ (ఈమహే) యాచామహే (సఖిభ్యః) మిత్రేభ్యః (సః) (నః) అస్మాన్ (బోధి) బోధయ (శ్రుధీ)శృణు (హవమ్) ఆహ్వానమ్ (ఉరుష్య) రక్ష (నః)అస్మాకమ్ (అఘాయతః) ఆత్మనో౽ఘ మాచరతః (సమస్మాత్) అధర్మేణ తుల్యగుణకర్మస్వభావాత్.॥౪౮॥

అన్వయః :-హే శోచిష్ఠ దీదివో విద్వన్ యస్త్వం నో బోధి.తంత్వా సుమ్నాయ సఖిభ్యో నూనం వయ మీమహే. స త్వన్నో హవం శ్రుధి సమస్మాదఘాయత ఉరుష్య చ.॥౪౮॥

భావార్థః :- విద్యార్థినోఽధ్యాపకాన్ ప్రత్యేవం వదేయుర్భవంతో యదస్మాభిరధీతం తత్పరీక్షంతామ్. అస్మాన్ దుష్టాచారాత్ పృథగ్రక్షంతు యతో వయం సర్వైః సహ మిత్రవద్వర్తేమహి.॥౪౮॥

పదార్థము :- (శోచిష్ఠ) ఉత్తమగుణములచే ప్రకాశమానుడా! (దీదివః) విద్య మున్నగు సద్గుణములచే శోభావంతుడవగు విద్వాంసుడా ఏ నీవు (నః) మాకొరకు (బోధి) బోధించెదవో (తమ్) అట్టి (త్వా) నిన్ను (సుమ్నాయ) సుఖములు మరియు (సఖిభ్యః) మిత్రులకొరకు (నూనమ్) నిశ్చయముగ మేము (ఈమహే) యాచించుచున్నాము (సః) అట్టినీవు (నః) మాయొక్క (హవమ్) పిలుపును (శ్రుధి) వినుము (సమస్మాత్) అధర్మములవంటి గుణకర్మస్వభావములు గల (అఘాయతః) ఆత్మయొక్క అపరాధాచరణముల నొనర్చు దుష్టచోరలంపటములనుండి మమ్ము (ఉరుష్య) రక్షించుము. ॥౪౮॥

భావార్థము :- విద్యార్థులు అధ్యాపకులతో నిట్లు కోరవలయును! హే పూజ్య ఆచార్యా! మేము తమ వద్ద అభ్యసించిన విద్యలను పరీక్షించుడు. మరియు మమ్ము దుష్టాచరణమునుండి దూరముంచుడు. అందుచే మేము అందరికి మిత్రులముగనుండుటకు అవకాశముండును. ॥౪౮॥

48. o virtuous learned person, grant us knowledge. We pray unto thee for our happiness and the good of our friends. Listen to our call; and protect us from evil - minded and sinful persons!.

అస్మిన్నధ్యాయే సృష్టిస్థపదార్థగుణవర్ణనం, పశ్వాదిప్రాణినాం శిక్షారక్షణం, స్వాఙ్గరక్షణం, పరమేశ్వరప్రార్థనం, యజ్ఞ ప్రశంసా, ప్రజ్ఞాప్రాపణం, ధర్మేచ్ఛాఽశ్వగుణకథనం తచ్ఛిక్షణమాత్మజ్ఞానధనప్రాపణయోర్విధానం చోక్తమత ఏతదధ్యా యోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సఙ్గతిరస్తీతి వేద్యమ్ ॥౪౮॥

ఈ యధ్యాయమునందు ప్రపంచమందలి పదార్థగుణముల వర్ణనము, పశువులు మున్నగు వానికి శిక్షణనిచ్చుట మరియు పాలించుట, తమ యంగములరక్షణము, పరమేశ్వరప్రార్థనము, యజ్ఞముయొక్క ప్రశంస, బుద్ధిని పొందుట, ధర్మమునందిచ్ఛ, అశ్వలక్షణములు, వానిగుణములు, వానిశిక్షణము, నడక మున్నగునవి నేర్పుట, ఆత్మజ్ఞానము, మరియు ధన ప్రాప్తిని పొందువిధానము చెప్పబడియున్నవి. ఇందువల్ల ఈ యధ్యాయమున చెప్పబడిన యర్థము, వెనకటియధ్యామున జెప్పబడిన యర్థముతో సంబంధము గలదని ఎరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే పఞ్చవింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదియైదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వెంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం.లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్పబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కులప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లె కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఇరువది యైదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతి: శాంతి: శాంతి:.

యజుర్వేదభాష్యము

26వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 26 మంత్రములు, 26 ఛందస్సులు, 457 పదములు, 1061 అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	పురుషార్థ ఫల వర్ణనము	౧
2.	అందరికి వేదపఠన శ్రవణాధికారము	౨
3.	పరమేశ్వర నిరూపణము	3,౧౮
4.	మానవు లేమి చేయవలయును?	౪-౭,౧౯
5.	రాజు సత్కారము	౧౦
6.	రాజకృత్యము	౧౧
7.	రాణీ సదుపకారము	౧౨
8.	సుసంతాన మెటుల తయారగును?	౨౦,౨౪
9.	విద్వాంసుని నిరూపణము	౮,౯,౧3-౧౭,౨౧-౨3,౨౫
10.	సుందర గృహనిర్మాణము	౨౬

అథ షడ్వింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షడ్వింశన్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం॥విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్నఽఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౪౬౦. అగ్నిరిత్యస్య యాజ్ఞవల్క్య ఋషిః. అగ్న్యాదయో దేవతాః. అభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ మనుష్యైస్తత్త్వేభ్య ఉపకారా యథావత్సంగ్రాహ్యా ఇత్యాహ.

మానవులు తత్త్వములతో యథావతుగా నుపకారమును పొందవలయునను విషయము వర్ణించబడెను.

౧౪౬౦ అగ్నిశ్చ పృథివీ చ సన్నతే తే మే సన్నమతామదో వాయుశ్చాన్తరిక్షం చ సన్నతే తే మే సన్నమతామదఽఆదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చ సన్నతే తే మే సన్నమతా మదఽఆపశ్చ వరుణశ్చ సన్నతే తే మే సన్నమతామదః । సప్త సꣳసదో అష్టమీ భూతసాధనీ । సకామాꣳ॥ ఽఅధ్వనస్కురు సంజ్ఞానమస్తు మేఽముమా ॥౧॥

ప.వి:-అగ్నిః, చ, పృథివీ, చ, సన్నతేఽ ఇతి సమ్+ నతే, తే ఇతి తే, మే, సమ్, నమతామ్, అదః, వాయుః, చ, అన్తరిక్షమ్, చ, సన్నతే ఇతి సమ్+నతే, తే ఇతి తే, మే, సమ్, నమతామ్, అదః, ఆదిత్యః, చ, ద్యౌః, చ, సన్నతే ఇతి సమ్+నతే, తే ఇతి తే, మే, సమ్, నమతామ్, అదః, ఆపః, చ, వరుణః చ, సన్నతే ఇతి సమ్+నతే, తే ఇతి తే, మే, సమ్, నమతామ్, అదః, సప్త, సꣳసద ఇతి సమ్+సదః, అష్టమీ, భూతసాధనీతి భూత+సాధనీ, సకామానితి స+కామాన్, అధ్వనః, కురు, సంజ్ఞానమితి సమ్+జ్ఞానమ్, అస్తు, మే, అమునా. ॥౧॥

పదార్థః :-(అగ్నిః)పావకః (చ) (పృథివీ) (చ) (సన్నతే) (తే) (మే) మహ్యమ్, (సమ్) సమ్యక్ (నమంతామ్) అనుకూలం కుర్వాతామ్ (అదః) (వాయుః) (చ) (అన్తరిక్షమ్) (చ) (సన్నతే) అనుకూలే (తే) (మే) మహ్యమ్ (సమ్) (నమంతామ్) (అదః) (ఆదిత్యః) సూర్యః(చ)(ద్యౌః) తత్ప్రకాశః (చ) (సన్నతే) (తే) (మే) మహ్యమ్ (సమ్) (నమంతామ్) (అదః) (ఆపః) జలాని (చ) (వరుణః) తదవయవీ (చ) (సన్నతే) (తే) (మే) మహ్యమ్ (సమ్) (నమంతామ్) (అదః) (సప్త) (సంసదః) సమ్యక్ సీదన్తి యాసు తాః (అష్టమీ) అష్టానాం పూరణా (భూతసాధనీ) భూతానాం సాధికా (సకామాన్) సమానస్తుల్యః కామో యేషాం తాన్ (అధ్వనః) మార్గాన్ (కురు) (సంజ్ఞానమ్) సమ్యగ్జ్ఞానమ్ (అస్తు) (మే) మహ్యమ్ (అమునా) ఏవం ప్రకారేణ.॥౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యథా యే మేఽగ్నిశ్చ పృథివీ చ సన్నతే తే అదః సన్నమతాం యే మే వాయుశ్చాన్తరిక్షం చ సన్నతే స్తస్తే అదః సన్నమంతామ్. యే మే ఆదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చ సన్నతే తే అదః సన్నమంతామ్, యే మే ఆపశ్చ వరుణశ్చ సన్నతే స్తస్తే అదః సన్నమంతామ్. యా అష్టమీ భూతసాధనీ సప్త సంసదః సకామానధ్వనః కుర్యాత్ తథా కురు. అమునా మే సంజ్ఞానమస్తు తథైతత్సర్వం యుష్మాకమప్యస్తు.॥౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యద్యగ్న్యాదిపఞ్చభూతాని యథావద్విజ్ఞాయ కశ్చిత్ప్రయుఞ్జీత తర్హి తాని వర్తమానమందః సుఖం ప్రాపయన్తి. ॥౧॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎట్లు (మే) నాకొరకు (అగ్నిః) అగ్ని (చ) మరియు (పృథివీ) భూమి (చ) కూడ (సన్నతే) అనుకూలములో (తే) అవి (అదః) వీనిని (సన్నమతామ్) అనుకూలమొనర్చుగాక! ఏవి (మే) నాకొరకు (వాయుః) పవనము (చ) మరియు (అన్తరిక్షమ్) ఆకాశము (చ) కూడా (సన్నతే) అనుకూలములో (తే) అవి (అదః) వీనిని (సన్నమతామ్) అనుకూలపరచుగాక! ఏవి(మే) నాకొరకు (ఆదిత్యః) సూర్యుడు (చ) మరియు (ద్యౌః) దాని ప్రకాశము (చ) కూడ (సన్నతే) అనుకూములో (తే) అవి (అదః) వీనికి (సన్నమతామ్) అనుకూలమొనర్చుగాక! ఏవి (మే) నాకొరకు (ఆపః) జలములు (చ) మరియు (వరుణః) జలములు దేనికి అవయవములో అవి (చ) కూడ (సన్నతే) అనుకూలములో (తే) ఆ రెండును (అదః) వీనిని (సన్నమతామ్) అనుకూలపరచుగాక! ఏవి (అష్టమీ) ఎనిమిదవ (భూతసాధనీ) ప్రాణుల కార్యముల సాధింప జేయునట్టి లేక (సప్త) ఏడవ (సంపదః) చక్కగా జనులు స్థిరమైయుండునట్టి ఏ సభ గలదో (సకామాన్) సమానమగు కోరికలుగల (అధ్వనః) మార్గములనేర్పరుతురో అట్లు మీరు (కురు) చేయుడు (అమునా) ఈవిధముగా (మే) నాకొరకు (సంజ్ఞానమ్) ఉత్తమజ్ఞానము (అస్తు) ప్రాప్తించునో అట్లే ఇవన్నియును మీకును ప్రాప్తించుగాక!॥౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్న్యాది పంచతత్త్వములను యథా తథముగ నెరిగినవారు వానిని చక్కగా నుపయోగమొనర్చుకొనినచో నవి వర్తమానమైయున్న అత్యుత్తమ సుఖముల లభింపజేయును. ॥౧॥

1. Fire and Earth are favourable to me; may they be subservient to me in the accomplishment of that aim of mine.

Air and firmament are favourable to me; may they be subservient to me in the accomplishment of that aim of mine. Sun and his light are favourable to me; may they be subservient to me in the accomplishment of that aim of mine. Waters and clouds are favourable to me, may they be subservient to me in the accomplishment of that aim of mine. Out of these seven forces are the mainstay of all beings, the eighth is Earth which keeps every one under its sway. O God make all our paths pleasant and comfortable!.

౧౪౬౧ యథేమామిత్యస్య లౌగాక్షిర్ఋషిః ఈశ్వరో దేవతా, స్వరాడత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథేశ్వరః సర్వేభ్యో మనుష్యేభ్యో వేదపఠనశ్రవణాధికారం దదాతీత్యాహ.

ఈశ్వరుడు సర్వమానవులకు వేదము చదువుటకు, వినుటకు అధికార మొసంగు చున్నాడు.

౧౪౬౧ యథేమాం వాచం కల్యాణీమావదాని జనేభ్యః। బ్రహ్మరాజన్యాభ్యాం
శూద్రాయ చార్యాయ చ స్వాయ చారణాయచ। ప్రియో దేవానాం
దక్షిణాయై దాతురిహ భూయాసమయం మే కామః
సమృధ్యతాముప మాదో నమతు ॥౨॥

ప.వి:- యథా, ఇమామ్, వాచమ్, కల్యాణీమ్, ఆవదానీత్యా+వదాని, జనేభ్యః, బ్రహ్మరాజన్యాభ్యామ్, శూద్రాయ, చ, అర్యాయ, చ, స్వాయ, చ, అరణాయ, ప్రియః, దేవానామ్, దక్షిణాయై, దాతుః, ఇహ, భూయాసమ్, అయమ్, మే, కామః, సమ్, ఋధ్యతామ్, ఉప, మా, అదః, నమతు.॥౨॥

పదార్థః :-(యథా) యేన ప్రకారేణ (ఇమామ్) ప్రత్యక్షీకృతామ్ (వాచమ్) వేదచతుష్టయీం వాణీమ్ (కల్యాణీమ్) కల్యాణనిమిత్తామ్ (ఆవదాని) సమన్తాదుపదిశేయమ్ (జనేభ్యః) మనుష్యేభ్యః (బ్రహ్మరాజన్యాభ్యామ్) బ్రహ్మ బ్రాహ్మణశ్చ రాజన్యః క్షత్రియశ్చ తాభ్యామ్ (శూద్రాయ) చతుర్థవర్ణాయ (చ) (అర్యాయ) వైశ్యాయ. అర్యః స్వామివైశ్యయోరితి పాణినిసూత్రమ్ (చ) (స్వాయ) స్వకీయాయ (చ)(అరణాయ) సల్లక్షణాయ ప్రాప్తాయాన్త్యజాయ (ప్రియః) కమనీయః (దేవానామ్) విదుషామ్ (దక్షిణాయై) దానాయ (దాతుః) దానకర్తుః (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (భూయాసమ్) (అయమ్) (మే) మమ (కామః) (సమ్) (ఋధ్యతామ్) వర్ద్ధతామ్ (ఉప) (మా)· మామ్ (అదః) పరోక్షసుఖమ్ (నమతు) ప్రాప్నోతు.॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథాఽహమీశ్వరో బ్రహ్మరాజన్యాభ్యామర్యాయ శూద్రాయ చ స్వాయ చారణాయ చ జనేభ్య ఇహేమాం కల్యాణీం వాచమావదాని తథా భవన్తోఽప్యావదన్తు. యథాఽహం దాతుర్దేవానాం దక్షిణాయై ప్రియో భూయాసం, మేఽయం కామః సమృధ్యతాం, మాఽద ఉపనమతు తథా భవన్తోఽపి భవన్తు. తద్భవతామప్యస్తు. ॥౨॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలఙ్కారః. పరమాత్మా సర్వాన్మనుష్యాన్ప్రతీదముపదిశతీయం వేదచతుష్టయీ వాక్ సర్వమనుష్యాణాం హితాయ మయోపదిష్టా నాఽత్ర కస్యాప్యనధికారోఽస్తీతి. యథాఽహం పక్షపాతం విహాయ సర్వేషు మనుష్యేషు వర్తమానః సన్ ప్రియోఽస్మి తథా భవన్తోఽపి భవన్తు. ఏవఙ్కృతే యుష్మాకం సర్వే కామాః సిద్ధా భవిష్యన్తీతి.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈశ్వరుడనగు నేను (యథా) ఎట్లు (బ్రహ్మరాజన్యాభ్యామ్) బ్రాహ్మణ క్షత్రియులకొరకు (అర్యాయ) వైశ్యుల (శూద్రాయ) శూద్రుల (చ) మరియు (స్వాయ) వారిస్త్రీలు, సేవకులు మున్నగు (చ) మరియు (అరణాయ) ఉత్తమ లక్షణములతో గూడిన అంత్యజులకొరకు (చ) కూడ (జనేభ్యః) ఈ పై దెలిపిన మనుష్యులందరకొరకు (ఇహ) ఈ విశ్వమునందు (ఇమామ్) ఈ ప్రకటపరచబడిన (కల్యాణీమ్) సుఖములను ప్రసాదించు (వాచమ్) నాలుగువేదముల వాణిని (ఆవదాని) ఉపదేశించుచున్నాను. ఇదేవిధముగ మీరును ఉత్తమరీతిలో ఉపదేశించుచుండుడు. నేనెట్లు (దాతు) దానమొసగువారి సహవాసమున (దేవానామ్) విద్వాంసుల (దక్షిణాయై) దక్షిణ, అనగా దానాదులకొరకు (ప్రియః) మనోహర ప్రియుడను (భూయాసమ్) అగుదునో మరియు (మే) నాయొక్క (ఇయమ్) ఇట్టి (కామః) కామితము [కోరిక] (సమృధ్యతామ్) ఉత్తమముగా వృద్ధియగుగాక! మరియు (మా) నాకు (అదః) ఆ పరోక్షసుఖము ఎట్లు (ఉప, నమతు) ప్రాప్తమగుచున్నదియో, అట్లే మీకును అగును గాక! ఆ కోరికను మరియు సుఖములను మీకును ప్రాప్తమగునుగాక!॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. పరమేశ్వరుడు సమస్తమానవులను గూర్చి ఇట్లుపదేశించుచున్నాడు. ఓ మానవులారా! ఈ చతుర్వేదరూప కల్యాణప్రదమగు వాణిని సకల మానవుల హితమునకై నే నుపదేశించియున్నాను. వీనియందెవ్వరును అనధికారులు గారు. నే నెట్లు పక్షపాతములేక సమస్త మానవులందు వర్తమానమై యుండి ప్రియతముడనై యున్నానో, అట్లే మీరును అగుడు. ఇట్లొనర్చుటచే మీ సకల కార్యములు సిద్ధించగలవు.॥౨॥

2. I do hereby address this slautary speech for the benefit of humanity, for the Brahmanas, the Kshatriyas, the Shudras, the Vaishas, the kinsfolk and the men of lowest position in society.

Dear may I be to the learned and the guerdon -giver in this world, Fulfilled be this desire of mine. May I achieve my aim.

౧౪౬౨. బృహస్పత ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః. ఈశ్వరో దేవతా, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునః స ఈశ్వరః కిం కరోతీత్యాహ.

మరల నా ఈశ్వరుడేమి చేయుచున్నాడను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౬౨ బృహస్పతే అతి యదర్యో అర్హాద్ద్యుమద్విభాతి క్రతుమజ్జనేషు।

యద్దీదయచ్ఛవసఋతప్రజాత తదస్మాసు ద్రవిణం ధేహి చిత్రమ్।

ఉపయామగృహీతోఽసి బృహస్పతయే త్వైష తే

యోనిర్బృహస్పతయే త్వా॥౩॥

ప.వి:- బృహస్పతే, అతి, యత్, అర్యః, అర్హాత్, ద్యుమదితి ద్యు+మత్, విభాతీతి వి+భాతి, క్రతుమదితి క్రతు+మత్, జనేషు, యత్, దీదయత్, శవసా, ఋతప్రజాతేత్యృత +ప్రజాత, తత్, అస్మాసు, ద్రవిణమ్, ధేహి, చిత్రమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ +గృహీతః, అసి, బృహస్పతయే, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, బృహస్పతయే, త్వా.॥౩॥

పదార్థః :-(బృహస్పతే) బృహతాం ప్రకృత్యాదీనాం జీవానాం చ పాలకేశ్వర (అతి) (యత్) (అర్యః) స్వామీశ్వరః. అర్యః స్వామివైశ్యయోః. అర్య ఇతీశ్వరనా....నిఘం. ౨. ౨౨. (అర్హాత్) యోగ్యాత్ (ద్యుమత్) ప్రశస్తప్రకాశయుక్తం మనః (విభాతి) విశేషతయా ప్రకాశతే (క్రతుమత్) ప్రశస్తప్రజ్ఞాకర్మయుక్తమ్ (జనేషు) మనుష్యేషు (యత్) (దీదయత్) ప్రకాశయత్సత్ (శవసా) బలేన (ఋతప్రజాత) ఋతం సత్యం ప్రజాతం యస్మాత్తత్సంబుద్ధౌ (తత్) (అస్మాసు) (ద్రవిణమ్) ధనం యశశ్చ (ధేహి) (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యమ్ (ఉపయామగృహీతః) ఉపగతయమైర్విదితః (అసి) (బృహస్పతయే) బృహత్యా వాచః పాలనాయ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) ప్రమాణమ్ (బృహస్పతయే) బృహతామాప్తానాం పాలకాయ (త్వా) త్వామ్.॥3॥

అన్వయః :-హే బృహస్పతే యస్త్వముపయామగృహీతోఽసి, తం త్వా బృహస్పతయే యస్యైష తే యోనిరస్తి తస్మై బృహస్పతయే త్వా వయం స్వీకుర్మః. హే ఋతప్రజాతార్యస్త్వం జనేష్వర్హాద్యద్ద్యుమత్ క్రతుమదతివిభాతి యచ్ఛవసా దీదయదస్తి తచ్చిత్రం విజ్ఞానం ద్రవిణం చాస్మాసు ధేహి.॥3॥

భావార్థః:-హే మనుష్యా! యస్మాన్మహాన్దయాలుర్న్యాయకార్యణీయాన్కశ్చిదపి పదార్థో నాస్తి యేన వేదావిర్భావద్వారా సర్వే మనుష్యా భూషితా, యేనాద్భుతం విజ్ఞానం ధనం చ విస్తారితం,యో యోగాభ్యాస గమ్యోఽస్తి,స ఏవేశ్వరోఽస్మాభిః సర్వైరుపాసనీయతమోఽస్తీతి విజానీత.॥3॥

పదార్థము :-(బృహస్పతే) మహాప్రకృత్యాది పదార్థముల మరియు జీవులను పాలించునట్టి పరమేశ్వరుడవగు నీవు (ఉపయామగృహీతః) ప్రాప్తించినట్టి నియమములు మున్నగు యోగసాధనములద్వారా దెలిసికొనబడువాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (త్వా) నిన్ను (బృహస్పతయే) గొప్ప వేదవాణిని పాలించుకొరకు మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) ప్రమాణములుగలవో, ఆ (బృహస్పతయే) గొప్పగొప్ప ఆప్తవిద్వాంసులను పాలనమొనర్చువారికై (త్వా) నిన్ను మేము స్వీకరించుచున్నాము. ఓ జగదీశ్వరా! (ఋతప్రజాత) ఎవరిచే సత్యమగు ఉత్తమతత్త్వము ఉత్పన్నమైయున్నదో,అట్టి (అర్యః) పరమాత్మవగు నీవు (జనేషు) మానవులందు (అర్హాత్) యోగ్యమగు కార్యముచే (యత్) ఏ (ద్యుమత్) ప్రశంసనీయ, ప్రకాశయుక్తమగు మనస్సు లేక (క్రతుమత్) ప్రశంసనీయబుద్ధి మరియు కర్మతో గూడిన మనస్సు (అతివిభాతి) విశేషముగ ప్రకాశమానమై యున్నదియో లేక (యత్) ఎయ్యది (శవసా) బలముచే (దీదయత్) ప్రకాశవంతమై యున్నదియో (తత్) అట్టి (చిత్రమ్) ఆశ్చర్యరూప [విచిత్ర] మగు జ్ఞానము (ద్రవిణమ్) ధనము మరియు యశములను (అస్మాసు) మాయందు (ధేహి) స్థాపనమొనర్చుము. ॥3॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవనికన్న గొప్ప దయాళువు న్యాయకారి, అత్యంత సూక్ష్మమగు పదార్థవేదియునను లేదో మరియు నెవడు వేదమును ప్రకాశపరచుటద్వారా మానవులనెల్లరను సుశోభితమొనర్చినాడో, ఎవడు అద్భుతమగు జ్ఞానము, ధనము విశ్వమునందు విస్తృతపరిచియున్నాడో, మరియు నెవడు యోగాభ్యాసముచేతనే పొందదగినవాడో, అట్టిపరమేశ్వరుడే మనందరకు అతిగా ఉపాసించదగినవాడని మీరు ఎరుగుడు. ॥3॥

3. O God, th guardian of mighty material objects and souls, Thou art realised through the practice of yoga. We accept Thee as the Protector of the Vedas, which symbolise The authority, and as the Nourisher of selfless scholars!.

O God, Truth is noble born of Thee. O God Thou adequately kindlest in men splendid refulgent mind, laudable wisdom and effectual active mind!.

Thou existest as a highly resplendent entity through self - force.

Grant us marvellous knowledge, riches and fame.

౧౪౬౩.ఇన్ద్రేత్యస్య రమ్యాక్షీ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతాః, స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ. మరల మానవులేమి చేయవలయునను విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౬౩ ఇన్ద్ర గోమన్నిహా యాహి పిబా సోమఁశతక్రతో విద్యద్భిర్గ్రావభిః సుతమ్। ఉపయామగృహీతోఽసీన్ద్రాయ త్వా గోమత ఏష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వా గోమతే॥4॥

ప.వి:- ఇన్ద్ర, గోమన్నితి గో+మన్, ఇహ, ఆ, యాహి, పిబ, సోమమ్, శతక్రతో ఇతి శత +క్రతో, విద్యద్భిరితి విద్యత్+భిః, గ్రావభిరితి గ్రావ+భిః, సుతమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, గోమత ఇతి గో+మతే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, గోమత ఇతి గో+మతే.॥4॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్ర)విద్వన్ మనుష్య (గోమన్) ప్రశస్తా గావ్వాణీ విద్యతే యస్య తత్సంబుద్ధౌ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఆ) (యాహి) ప్రాప్నుహి (పిబ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ

ఇతి దీర్ఘః (సోమమ్) రసమ్ (శతక్రతో) శతమసంఖ్యః క్రతుః ప్రజ్ఞా యస్య తత్సంబుద్ధౌ (విద్యద్భిః) విద్యమానైః. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్ ((గ్రావభిః) మేఘైః (సుతమ్) నిష్పన్నమ్ (ఉపయామగృహీతః) ఉపయామైర్గృహీతాని జితాని ఇన్ద్రియాణి యేన సః (అసి) (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (గోమతే) ప్రశస్తపృథివీరాజ్య యుక్తాయ (ఏషః) (తే) (యోనిః) నిమిత్తమ్ (ఇన్ద్రాయ) ప్రశస్తైశ్వర్యవతే (త్వా) త్వామ్ (గోమతే) ప్రశస్తవాగ్వతే.॥౪॥

అన్వయః :-హే శతక్రతో గోమన్నిన్ద్ర త్వమిహా యాహి విద్యద్భిర్గ్రావభిః సుతం సోమం పిబ యత స్త్వముపయామగృహీతోఽసి తస్మాత్గోమత ఇన్ద్రాయ త్వా యస్యైష తే యోనిరస్తి తస్మై గోమత ఇన్ద్రాయ త్వా చ వయం సత్కుర్మః.॥౪॥

భావార్థః :-యే వైద్యకశాస్త్రవిద్యాసిద్ధాని మేఘోత్పన్నాన్యౌషధాని సేవన్తే యోగం చాభ్యస్యన్తి తే సుఖైశ్వర్యయుక్తా జాయన్తే.॥౪॥

పదార్థము :-(శతక్రతో) అనేక విధములగు సద్బుద్ధిగల (గోమన్) ప్రశంసితవాణిగల (ఇన్ద్ర) ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (ఆ, యాహి) రమ్ము (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (విద్యద్భిః) విద్యమానమై యున్న (గ్రావభిః) మేఘములచే (సుతమ్) ఉత్పన్నమైన (సోమమ్) సోమవల్లి మున్నగు ఓషధుల రసమును (పిబ) త్రాగుము. దీనిచే నీవు (ఉపయామ గృహీతః) యమనియమాదులచే గ్రహించబడిన అనగా ఇంద్రియములను, జయించిన వాడవై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (గోమతే) ప్రశస్తమగు పృథివీరాజ్యముతో గూడిన ధీరునికొరకు (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమ ఐశ్వర్యములకొరకు (త్వా) నీయొక్క మరియు ఏ (తే) నీ (ఏషః) ఈ (యోనిః) నిమిత్తకారణము గలదో, అట్టి (గోమతే) ప్రశంసితవాణి (ఇన్ద్రాయ) ప్రశంసిత ఐశ్వర్యముతో గూడిన ఉత్తమునికొరకు (త్వా) నిన్ను మేము సత్కరించెదము. ॥౪॥

భావార్థము :-వైద్యవిద్యాసాధకులు మేఘములనుండి ఉత్పన్నమైన ఓషధులను సేవించి యోగాభ్యాస మొనర్చువారు సుఖము మరియు ఐశ్వర్యములను పొందుదురు.॥౪॥

4. O learend person, possessing vast wisdom and knowledge of the vedas, come here, and drink the juice of medicines ripened by clouds. Thou hast controlled thy senses through yamas and niyamas. We accept thee as the master of worldly kingship and grand supremacy. This is thy home of knowledge. We accept thee as protector of vedic speech, and as full of glory!.

౧౩౭౪.ఇన్ద్రేత్యస్య రమ్యాక్షీ ఋషిః, సూర్యో దేవతా, భురిక్త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం క్రియేత ఇత్యాహ.

మఱల మనుష్యులు ఏమి చేయవలయునను విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౬౪ ఇన్ద్రాయాహి వృత్రహన్ పిబా సోమఀశతక్రతో ।
గోమద్భిః గ్రావభిః సుతమ్ । ఉపయామగృహీతో౽సీన్ద్రాయ త్వా
గోమత ఏష తే యోనిరిన్ద్రాయ త్వా గోమతే ॥౮॥

ప.వి:-ఇన్ద్ర, ఆ, యాహి, వృత్రహన్నితి వృత్ర+హన్, పిబ, సోమమ్, శతక్రతో ఇతి శత+క్రతో, గోమద్భిరితి గోమత్+భిః, గ్రావభిరితి గ్రావ+భిః, సుతమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, ఇన్ద్రాయ, త్వా, గోమత ఇతి గో+మతే, ఏషః, తే, యోనిః, ఇన్ద్రాయ, త్వా, గోమత ఇతి గో+మతే. ॥౮॥

పదార్థః :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త (ఆ) సమన్తాత్ (యాహి) గచ్ఛ (వృత్రహన్) యో వృత్రం మేఘం హన్తి స సూర్యస్తద్వత్ (పిబ) అత్ర ద్వ్యచో౽తస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (సోమమ్) ఐశ్వర్యకారకం రసమ్ (శతక్రతో) బహుప్రజ్ఞాకర్మయుక్త (గోమద్భిః)బహవో గావః కిరణా విద్యన్తే యేషు తైః (గ్రావభిః) గర్జనాయుక్తైర్మేఘైః (సుతమ్) నిష్పాదితమ్ (ఉపయామగృహీతః) సునియమైర్నిగృహీతాత్మా (అసి) (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (త్వా) త్వామ్ (గోమతే) బహుధేన్వాదియుక్తాయ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుకాయ (త్వా) త్వామ్ (గోమతే) ప్రశస్తభూమిరాజ్యయుక్తాయ. ॥౮॥

అన్వయః :-హే శతక్రతో వృత్రహన్నిన్ద్ర త్వం గోమద్భిర్గ్రావభిః సహాయాహి సుతం సోమం పిబ. యతస్త్వం గోమత ఇన్ద్రాయోపయామగృహీతో౽సి, తం త్వా యస్యైష తే గోమత ఇన్ద్రాయ యోనిరస్తి తం త్వా చ వయం సత్కుర్యామ. ॥౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. హే మనుష్యా! యథా మేఘహన్తా సూర్యః సర్వస్య జగతో రసం పీత్వా వర్షయిత్వా సర్వం జగత్ప్రీణాతి తథైవ త్వం మహౌషధిరసాన్ పిబ, ఐశ్వర్యోన్నతయే ప్రయతస్వ చ. ॥౮॥

పదార్థము :-(శతక్రతో) గొప్పబుద్ధి మరియు కర్మ యుక్తడవు (వృత్రహన్) మేఘహంతకుడగు సూర్యునివలె శత్రువుల నిర్జించు (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు విద్వాంసుడా! నీవు (గోమద్భిః) ప్రకాశవంతమగు

అనేక కిరణములచే దేదీప్యమగు పదార్థముల (గ్రావభిః) గర్జనములతో గర్జించు మేఘములతో గూడ (ఆ, యాహి) రమ్ము (సుతమ్) ఉత్పన్నమైన (సోమమ్) ఐశ్వర్యప్రదమగు రసమును (పిబ) పానమొనర్చుము. ఏ కారణమున నీవు (గోమతే) పుష్కలముగ క్షీరములనిచ్చు గోవులతో గూడ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యమునకై (ఉపయామ గృహీతః) ఉత్తమ నియమములచే ఆత్మను గ్రహణమొనర్చినవాడవై (అసి) ఉన్నావో, అట్టి (త్వా) నిన్ను మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (గోమతే) ప్రశంసనీయ పృథివీరాజ్యముతో గూడిన (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యము నాకాంక్షించువారికి (యోనిః) గృహమైయున్నదో అట్టి నిన్ను మేము సత్కరించెదము.॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఎట్లు మేఘహంతకుడగు సూర్యుడు విశ్వమంతటినుండి రసమును గ్రాగి వర్షరూపమున జగత్తును ప్రసన్న పరచునో, అట్లే మీరను మహామహోషధీరసముల పానమొనర్చి ఐశ్వర్యోన్నతికై ఉత్తమ ప్రయత్నమొనర్చుడు.॥౫॥

5. O exalted learned person, full of wisdom and deeds, slayer of foes like the cloud - dispeller sun, come, and drink deep the essence of knowledge produced by the knowers of the vedas. Thou hast controlled thy soul by yogic practices. We accept thee as the master of milk - yielding kine and grand supremacy. This is thy home of knowledge. We accept thee as the master of worldly possessions, and desirous of glory.

౧౪౬౨. ఋతావానమిత్యస్య ప్రాదురాక్షిరృషిః. వైశ్వానరో దేవతా, జగతీ ఛందః. నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మఱల మానవులేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౬౨ ఋతావానం వైశ్వానరమృతస్య జ్యోతిషస్పతిమ్। అజస్రం ఘర్మమీమహే।

ఉపయామగృహీతోఽసి వైశ్వానరాయ త్వైష తే యోనిర్వైశ్వానరాయ త్వా।౬॥

ప.వి:- ఋతావానమ్, ఋతవానమిత్యృత+వానమ్, వైశ్వానరమ్, ఋతస్య, జ్యోతిషః, పతిమ్, అజస్రమ్, ఘర్మమ్, ఈమహే, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, వైశ్వానరాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, వైశ్వానరాయ, త్వా.।౬॥

పదార్థః :-(ఋతావానమ్) య ఋతం జలం వనతి సంభజతి తమ్ (వైశ్వానరమ్) విశ్వేషాం నరాణాం మధ్యే రాజమానమ్ (ఋతస్య) జలస్య (జ్యోతిషః) ప్రకాశస్య (పతిమ్) పాలకమ్ (అజస్రమ్) నిరన్తరమ్ (ఘర్మమ్) ప్రతాపమ్ (ఈమహే) యాచామహే

(ఉపయామగృహీతః) సునియమైర్నిగృహీతాన్తఃకరణః (అసి) (వైశ్వానరాయ) విశ్వస్య నాయకాయ (త్వా) (ఏషః) (తే)(యోనిః) గృహమ్(వైశ్వానరాయ)(త్వా)త్వామ్.॥౬॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యథా వయమృతావానం వైశ్వానరమృతస్య జ్యోతిషస్పతిం ఘర్మమజస్రమీమహే తథా యూయమప్యేనం యాచత. యస్త్వం వైశ్వానరాయోపయామగృహీతోఽసి తం త్వా యస్యైష తే యోనిరస్తి తం త్వా చ వైశ్వానరాయ సత్కుర్మస్తథా యూయమపి కురుత.॥౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యోఽగ్నిర్జలాదీని మూర్తాని ద్రవ్యాణి స్వతేజసా భినత్తి నిరన్తరం జలమాకర్షతి చ తం విదిత్వా మనుష్యాః సర్వర్తు సుఖకారకం గృహమలంకుర్యుః.॥౬॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (ఋతువానమ్) జలములను సేవించునట్టిది. (వైశ్వానరమ్) సమస్త మానవులందు ప్రకాశమానమై యున్న (ఋతస్య) జలము (జ్యోతిషః) ప్రకాశముయొక్క (పతిమ్) పాలనమొనర్చు (ఘర్మమ్) ప్రతాపమును (అజస్రమ్) నిరంతరము (ఈమహే) యాచించుచుందుమో, అట్లే మీరును దీనిని యాచించుడు. మీ రెట్లు (వైశ్వానరాయ) విశ్వప్రభువునకై (ఉపయామగృహీతః) చక్కని నియమములద్వారా మనస్సును జయించి (అసి) ఉన్నారో, అట్టి (త్వా) నిన్ను మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ (యోనిః) గృహముగలదో, అట్టి (త్వా) నిన్ను (వైశ్వానరాయ) సమస్త విశ్వహితమునకై సత్కారవంతులుగ నొనర్చుచున్నామో, మీరును అటులనే చేయుడు.॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. అగ్ని, జలము మున్నగు మూర్తివంతమగు పదార్థములను తన తేజముతో ఛిన్నాభిన్నమొనర్చి నిరంతరము జలములను లాగుకొని వర్షింపజేయు సూర్యుని దెలిసికొని మానవులు సకల ఋతువులందును సుఖమును గలిగించునట్టి గృహమును నిర్మించుకొని పూర్ణులైయుండవలెను.॥౬॥

6. We daily pray for the light of knowledge, unto God, the Lord of learning, the leader of humnity, and the Embodiment of Truth. Thou art realised through yogic practices. I accept Thee as the Leader of humnity ! This hearts is Thy home.

I accept Thee as being the Lover of all people.

౧౪౬౬.వైశ్వానరస్యేత్యస్య కుత్సఋషిః, వైశ్వానరోఽగ్నిర్దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కిం కుర్యురిత్యాహ.

మఱల మనుష్యులేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౬౬ వైశ్వానరస్య సుమతౌ స్యామ రాజా హి కం భువనానామభిశ్రీః। ఇతో
జాతో విశ్వమిదం వి చష్టే వైశ్వానరో యతతే సూర్యేణ। ఉపయామ
గృహీతోऽసి వైశ్వానరాయ త్వైష తే యోనిర్వైశ్వానరాయ త్వా॥౭॥

ప.వి:- వైశ్వానరస్య, సుమతావితి సు+మతౌ, స్యామ, రాజా, హి, కమ్, భువనానామ్, అభిశ్రీరిత్యభి+శ్రీః, ఇతః, జాతః, విశ్వమ్, ఇదమ్, వి, చష్టే, వైశ్వానరః, యతతే, సూర్యేణ, ఉపయామ గృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, వైశ్వానరాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, వైశ్వానరాయ, త్వా.॥౭॥

పదార్థః :-(వైశ్వానరస్య) విశ్వస్య నాయకస్య (సుమతౌ) శోభనాయాం బుద్ధౌ (స్యామ) భవేమ (రాజా) ప్రకాశమానః (హి)ఖలు (కమ్) సుఖమ్ (భువనానామ్) (అభిశ్రీః) అభితః సర్వతః శ్రియో యస్య సః (ఇతః) అస్మాత్ కారణాత్ (జాతః) ప్రకటః సన్ (విశ్వమ్) సర్వం జగత్ (ఇదమ్) (వి, చష్టే) ప్రకాశయతి (వైశ్వానరః) విద్యుదగ్నిః (యతతే) (సూర్యేణ) సూర్యమండలేన (ఉపయామగృహీతః) సునియమైః స్వీకృతః (అసి) వైశ్వానరాయ) అగ్నయే (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (వైశ్వానరాయ) అగ్నికార్యసాధనాయ (త్వా) త్వామ్.॥౭॥

అన్వయః :-వయం యథా రాజా భువనానామభిశ్రీః కం హి సాధ్నోతి ఇతో జాతః సన్ విశ్వమిదం విచష్టే. యథా సూర్యేణ సహ వైశ్వానరో యతతే తథా వయం వైశ్వానరస్య సుమతౌ స్యామ. హే విద్వన్ యతస్త్వముపయామగృహీతోऽసి తస్మాద్వైశ్వానరాయ త్వా యస్యైష తే యోనిరస్తి తం త్వా చ వైశ్వానరాయ సత్కరోమి.॥౭॥

భావార్థః:-యథా సూర్యేణ సహ చన్ద్రమా రాత్రిం సుభూషయతి తథా సురాజ్ఞా ప్రజా ప్రకాశితా భవతి విద్వాన్ శిల్పిజనశ్చ వహ్నినా సర్వోపయోగీని కార్యాణి సాధ్నోతి.॥౭॥

పదార్థము :-మేమెట్లు (రాజా) ప్రకాశమానుడు (భువనానామ్) లోకముల మధ్య (అభిశ్రీః) అన్నివైపులనుండి ఐశ్వర్య శోభావంతుడగు సూర్యుడు (కమ్) సుఖములను (హి) కూడ సిద్ధపరచుచున్నాడో (ఇతః) ఈ కారణమున (జాతః) ప్రసిద్ధుడైనాడో (ఇదమ్) ఈ (విశ్వమ్) విశ్వమును (వి, చష్టే)

ప్రకాశమొనర్చుచున్నాడో, ఎట్లు (సూర్యేణ) సూర్యునితో బాటు (వైశ్వానరః) విద్యుద్రూపాగ్ని (యతతే) యత్నమొనర్చునదై యున్నదో, అట్లే మేమును (వైశ్వానరస్య) విశ్వపతియగు పరమేశ్వరుడు లేక ఉత్తమ సభాపతియొక్క (సుమతౌ) అత్యుత్తమముగ దేశకాలపరిస్థితుల నెరుగు కపటము, మోసము, టక్కరితనము లేని బుద్ధియందు (స్యామ) ఉందుముగాక! ఓ విద్వాంసుడా! దేనిచే నీవు (ఉపయామగృహీతః) చక్కని నియమములతో స్వీకృతుడవై (అసి) ఉన్నావో, దానిచే (వైశ్వానరాయ) అగ్నికొరకు (త్వా) నీకు మరియు ఏ (తే) నీ (ఏషః) ఈ (యోనిః) గృహము గలదో, అట్టి (త్వా) నీకును (వైశ్వానరాయ) అగ్నిసాధ్య కార్యమును సాధించుటకొరకు సత్కరించు చున్నాను. ॥౭॥

భావార్థము :-సూర్యునితో పాటు చంద్రుడును రాత్రులను సుశోభితమొనర్చునట్లు ఉత్తమరాజుతో గూడ ప్రజలు సుఖవంతులగుదురు. మరియు విద్వాంసులగు శిల్పులు (ఇంజనీయర్లు) అగ్నిద్వారా సర్వోపయోగ కార్యములను సాధింతురు. ॥౭॥

7. Just as the Sun, filled with the lustre of grandeur, in the midst of illuminated worlds, gives us pleasure, and therefore illuminates this world with his light, just as lightning exerts with the sun, so should we continue in God's grace.

O learned person thou art acceptable through beautiful restraints. I respect thee for thy knowledge of electricity. This is thy home. I respect Thee for thy accomplishing electrical projects!.

౧౪౬౭.వైశ్వానర ఇత్యస్య కుత్స ఋషిః, వైశ్వానరో దేవతా, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కింవత్ కిం కుర్యురిత్యాహ.

మరల మానవులు దేనివలె నేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౬౭ వైశ్వానరో న ఊతయఽఆ ప్ర యాతు పరావతః।
అగ్నిరుక్థేన వాహసా। ఉపయామగృహీతోఽసి వైశ్వానరాయ
త్వైష తే యోనిర్వైశ్వానరాయ త్వా।౮॥

ప.వి:- వైశ్వానరః, నః, ఊతయే, ఆ,ప్ర, యాతు, పరావతః, అగ్నిః, ఉక్థేన, వాహసా,. ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, వైశ్వానరాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, వైశ్వానరాయ, త్వా.।౮॥

పదార్థః :-(వైశ్వానరః) విశ్వేషు నాయకేషు విద్వత్సు రాజమానః (నః) అస్మాకమ్ (ఊతయే) రక్షణాద్యాయ (ఆ) ((ప్ర, యాతు) గచ్ఛతు (పరావతః) దూరదేశాత్ (అగ్నిః) పావకవద్వర్తమానః (ఉక్థేన) ప్రశంసనీయేన (వాహసా) ప్రాపణేన (ఉపయామగృహీతః) విద్యావిచారసంయుక్తః (అసి) (వైశ్వానరాయ) ప్రకాశమానాయ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) తవ (యోనిః) గృహమ్ (వైశ్వానరాయ)(త్వా) త్వామ్. ।౮।।

అన్వయః :-యథా వైశ్వానరః పరావతో న ఊతయ ఆ ప్రయాతు తథాఽగ్నిరుక్థేన వాహసా సహాప్నోతు, యస్త్వం వైశ్వానరాయోపయామగృహీతోఽసి తం త్వా యస్యైష తే వైశ్వానరాయ యోనిరస్తి తం త్వా చ స్వీకుర్మః.।౮।।

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యో దూరదేశాత్స్వప్రకాశేన దూరస్థాన్ పదార్థాన్ ప్రకాశయతి తథా విద్వాంసః స్వసూపదేశేన దూరస్థాన్ జిజ్ఞాసూన్ ప్రకాశయన్తి.।౮।।

పదార్థము :-ఏవిధముగ (వైశ్వానరః) సకలనాయకులందు ప్రకాశవంతుడగు విద్వాంసుడు (పరావతః) దూరమునుండి (నః) మాయొక్క (ఊతయే) రక్షణకొరకు (ఆ, ప్ర,యాతు) ఉత్తమముగా వచ్చునో, అటులనే (అగ్నిః) అగ్నివంటి తేజశ్శాలియగు మనుష్యుడు (ఉక్థేన) ప్రశంసించదగిన (వాహసా) వ్యవహారముతో ప్రాప్తించుగాక! ఏ నీవు (వైశ్వానరాయ) ప్రకాశవంతునికొరకు (ఉపయామగృహీతః) విద్యల ఆలోచనలతో (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నీకు మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఈ గృహము (వైశ్వానరాయ) సమస్తనాయకులందుత్తమునికొరకు (యోనిః) గృహము కలదో, అట్టి (త్వా) నిన్నుకూడ మేము స్వీకరించెదముగాక! ।౮।।

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ దూరప్రదేశమునుండి సూర్యుడు తన ప్రకాశముచే దూరమందుండు పదార్థములను ప్రకాశపరచుచున్నాడో, అదేవిధముగ విద్వాంసులును తమ శ్రేష్ఠమగు చక్కని ఉపదేశములచే దూరస్థజిజ్ఞాసువులను ప్రకాశితమొనర్చవలయును.।౮।।

8. Just as a learned person foremost amongst the leaders comes for our protection from far away, so should a person brilliant like fire come in a commendable conveyance.

We accept thee full of literary thought for a learned person. We accept Thee, whose this house is meant for the leader of the learned.

౧౪౬౮.అగ్నిరిత్యస్య కుత్స ఋషిః, వైశ్వానరో దేవతా,జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః కైః కస్మాత్ కిం యాచనీయమిత్యాహ.

మఱల నెవరు ఎవనినుండి నేమి కోరవలయును?

౧౪౬౮ అగ్నిరృషిః పవమానః పాఞ్చజన్యః పురోహితః। తమీమహే
మహాగయమ్। ఉపయామగృహీతోఽస్యగ్నయే
త్వా వర్చస ఏష తే యోనిరగ్నయే త్వా వర్చసే॥౯॥

ప.వి:- అగ్నిః, ఋషిః, పవమానః, పాఞ్చజన్య ఇతి పాఞ్చ+జన్యః, పురోహిత ఇతి పురః+హితః, తమ్, ఈమహే, మహాగయమితి మహా+గయమ్, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, అగ్నయే, త్వా, వర్చసే, ఏషః, తే, యోనిః, అగ్నయే, త్వా, వర్చసే.॥౯॥

పదార్థః :- (అగ్నిః) పావకవద్విద్యయా ప్రకాశితః (ఋషిః) మన్త్రార్థవేత్తా (పవమానః) పవిత్రః (పాఞ్చజన్యః) పఞ్చానాం పఞ్చసు వా జనేషు సాధుః (పురోహితః) పురస్తాద్ధితకారీ (తమ్) (ఈమహే) యాచామహే (మహాగయమ్) మహాన్తో గయా గృహాణి ప్రజా ధనం వా యస్య తం. గయమితి గృహనా..నిఘం. 3.౪. అపత్యనా....నిఘం. ౨.౨, ధననా..చ నిఘం. ౨.౧౦. (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (అగ్నయే) విదుషే (త్వా) త్వామ్ (వర్చసే) అధ్యాపనాయ (ఏషః) తే) (యోనిః) నిమిత్తమ్ (అగ్నయే) (త్వా) త్వామ్ (వర్చసే) విద్యాప్రకాశాయ.॥౯॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! యః పాఞ్చజన్యః పురోహితః పవమాన ఋషిరగ్నిరస్తి తం మహాగయం యథా వయమీమహే తథా త్వం వర్చసేఽగ్నయే ఉపయామగృహీతోఽసి తస్మాత్ త్వా యస్యైష తే యోని ర్వర్చసేఽగ్నయేఽస్తి తం త్వా చ వయమీమహే తథైతం యూయమపీహధ్వమ్. ॥౯॥

భావార్థః:-సర్వైర్మనుష్యైర్వేదశాస్త్రవిద్భ్యో విద్వద్భ్యః సదా విద్యాప్రాప్తిర్యాచనీయా యేన మహత్త్వం ప్రాప్నుయుః. ॥౯॥

పదార్థము :- ఓ మనుష్యులారా! (పాంచజన్యః) ఐదుగురు మనుష్యుల, లేక పంచప్రాణముల క్రియలందుత్తముడు (పురోహితః) మొదటినుండియే హితమొనర్చువాడు. (పవమానః)పవిత్రమైన (ఋషిః)

మంత్రద్రష్ట [మంత్రార్థవేత్త] (అగ్నిః) అగ్నివలె విద్యాప్రకాశకుడు (తమ్) అట్టి (మహాగయమ్) గొప్పగొప్ప గృహము, సంతానము మరియు ధనవంతులవలె మేము ఎట్లు (ఈమహే) యాచింతుమో, అట్లు నీవు (వర్చసే) చదివించునట్టి (అగ్నయే) విద్వాంసులు గలరో, ఎట్లు (త్వా) నిన్ను మేము ప్రార్థన యొనర్చు చున్నామో అటులనే మీరును చేయుడు. ॥౯॥

భావార్థము :- మానవులెల్లరును వేదవేత్తలగు విద్వాంసులను సదా విద్యాప్రాప్తికై ప్రార్థించవలెను. అందువల్ల సకల మానవులు మహత్త్వమును పొందగలుగుదురు. ॥౯॥

9. We pray to him, the master of five senses and lover of five castes, affectionate to all, pure, the knower of the significance of vedic texts, glowing like fire with the warmth of knowledge; the lord of wealth, offspring and palatial buildings. Thou art imbued with religious laws. I accept thee as a dignified literary person. This is thy home of knowledge. I accept thee as a dignified, literary, religious person.

౧౪౬౯. మహానిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ రాజసత్కారమాహ. ఇపుడు రాజసత్కార విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడుచున్నది.

౧౪౬౯ మహాꣳ ౨॥ఽ ఇన్ద్రో వజ్రహస్తః షోడశీ శర్మ యచ్ఛతు హన్తు

పాప్మానం యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి। ఉపయామగృహీతోఽసి

మహేన్ద్రాయ త్వైష తే యోనిర్మహేన్ద్రాయ త్వా ॥౧౦॥

ప. వి:- మహాన్, ఇన్ద్రః, వజ్రహస్త ఇతి వజ్ర+ హస్తః, షోడశీ, శర్మ, యచ్ఛతు హన్తు, పాప్మానమ్, యః, అస్మాన్, ద్వేష్టి, ఉపయామగృహీత ఇత్యుపయామ+గృహీతః, అసి, మహేన్ద్రాయేతి మహా+ ఇన్ద్రాయ, త్వా, ఏషః, తే, యోనిః, మహేన్ద్రాయేతి మహా+ ఇన్ద్రాయ, త్వా. ॥౧౦॥

పదార్థః :- (మహాన్) బృహత్తమః (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యయుక్తో రాజా (వజ్రహస్తః) వజ్రో హస్తయోర్యస్య సః (షోడశీ) షోడశకలాయుక్తః (శర్మ) శృణ్వన్తి దుఃఖాని యస్మిన్ తద్గృహమ్. శర్మేతి గృహనా...నిఘం. 3.౧౪. (యచ్ఛతు) దదాతు (హన్తు) (పాప్మానమ్)

దుష్టకర్మకారిణమ్ (యః) (అస్మాన్) (ద్వేష్టి) అప్రీతయతి (ఉపయామగృహీతః) (అసి) (మహేన్ద్రాయ) మహద్గుణవిశిష్టాయ (త్వా) త్వామ్ (ఏషః) (తే) (యోనిః) నిమిత్తమ్ (మహేన్ద్రాయ) (త్వా) త్వామ్.॥౧౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా! వజ్రహస్తః షోడశీ మహానింద్రః శర్మ యచ్ఛతు యోఽస్మాన్ ద్వేష్టి తం పాప్మానం హన్తు యస్త్వం మహేన్ద్రాయోపయామగృహీతోఽసి తం త్వా యస్యైష తే మహేన్ద్రాయ యోనిరస్తి తం త్వా చ వయం సత్కుర్యామ.॥౧౦॥

భావార్థః :-హే ప్రజాజనా యో యుష్మభ్యం సుఖం దద్యాత్ దుష్టాన్ హన్యాన్మహైశ్వర్యం వర్ధయేత్స యుష్మాభిః సదా సత్కర్తవ్యః.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (వజ్రహస్తః) హస్తములందు వజ్రము గలవాడు (షోడశీ) షోడశకళలు [పదహారుకళలు] గలవాడు (మహాన్) మహోన్నతుడు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యవంతుడగు రాజు (శర్మ) దుఃఖముల నష్టపరచునట్టి గృహమును (యచ్ఛతు) ఇచ్చుగాక! (యః) ఎవడు (అస్మాన్) మమ్ము (ద్వేష్టి) వైరభావముతో చూచునో, అట్టి (పాప్మానమ్) పాపాత్ముడగు దుష్కర్మలనొనర్చువారిని (హన్తు) చంపివేయుగాక! ఏ నీవు (మహేన్ద్రాయ) మహామహాగుణములతో గూడిన వానికై (ఉపయామగృహీతః) ప్రాప్తించిన నియమములచే గ్రహించబడినవాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (త్వా) నిన్ను మరియు ఏ (తే) నీయొక్క (ఏషః) ఇట్టి (మహేన్ద్రాయ) ఉత్తమ గుణశాలికొరకు (యోనిః) నిమిత్తమైయున్నదో, అట్టి (త్వా) నిన్నును సత్కరింతుముగాక!.॥౧౦॥

భావార్థము:-ఓ ప్రజలారా! దుష్టులను సంహరించి మీకు సుఖములను, ఐశ్వర్యములను పెంపొందజేయువానిని మీరు సదా సత్కరించుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౧౦॥

10. May the mighty, thunder - armed, perfectly virtuous king grant us a comfortable home, may he slay the wicked man who hates us.

Thou art equipped with justice and statesmanship. We accept thee for the extreme supremacy. This is thy kingly palace. We accept thee as a paramount sovereign.

౧౪౭౦.తం వ ఇత్యస్య నోధా గోతమ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా,విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజా కిం కుర్యాదిత్యాహ.

మఱల రాజు యేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౦ తం వో దస్మమృతీషహం వసోర్మన్దానమన్ధసః ।

అభి వత్సన్న స్వసరేషు ధేనవఽఇన్ద్రంగీర్భిర్నవామహే ॥౧౧॥

ప.వి:-తమ్, వః, దస్మమ్, ఋతీషహమ్, ఋతిసహమిత్యృతి+సహమ్,వసోః మన్దానమ్, అన్ధసః, అభి, వత్సమ్, న, స్వసరేషు, ధేనవః, ఇన్ద్రమ్, గీర్భిరితి గీః+ భిః, నవామహే.॥౧౧॥

పదార్థః :-(తమ్) (వః)యుష్మభ్యమ్ (దస్మమ్) దుఃఖోపక్షయితారమ్ (ఋతీషహమ్) గతిసహమ్.అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః (వసోః) ధనస్య (మన్దానమ్) ఆనన్దన్తమ్ (అన్ధసః) అన్నస్య (అభి) సర్వతః వత్సమ్ (న) ఇవ (స్వసరేషు) దినేషు (ధేనవః) గావః (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తమ్ (గీర్భిః)వాగ్భిః(నవామహే)స్తువీమహే. ॥౧౧॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా వయం స్వసరేషు ధేనవో వత్సం న యం దస్మమృతీషహం వసోరన్ధసో మన్దానమిన్ద్రం వో గీర్భిరభి నవామహే తథా తం భవన్తోఽపి సదా ప్రీతిభావేన స్తువన్తు.॥౧౧॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా గావః ప్రతిదినం స్వం స్వం వత్సం పాలయన్తి తథైవ ప్రజారక్షకః పురుషః ప్రజా నిత్యం రక్షేత్, ప్రజాయై ధనధాన్యైః సుఖాని వర్ధయేత్. ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మేము (స్వసరేషు) దినములందు (ధేనవః) గోవులు (వత్సమ్) దూడలనెట్లో (న) అట్లే (దస్మమ్) దుఃఖవినాశకుడు (ఋతీషహమ్) నడవడిని సహించువాడు (వసోః) ధనములను (అన్ధసః) అన్నమును మరియు (మన్దానమ్) ఆనందమును పొందియున్న (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్య వంతుడగు సభాపతి (వః) మీకొరకు (గీర్భిః) వాణులతో (అభి, నవామహే) అన్నివైపుల నుండి స్తుతించునట్లు (తమ్) అట్టి సభాపతిని మీరు సదా ప్రీతిభావముతో స్తుతి యొనర్చుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. గోవులు తమ తమ బిడ్డలగు దూడలను ప్రతిదినము ఎట్లు పోషించుచున్నవియో, అట్లే ప్రజారక్షకుడగు రాజు ప్రజలను సదా రక్షించవలయును. ప్రజలను ధనధాన్యములు, అన్నము మున్నగువానిచే సుఖవంతులుగ నొనర్చవలెను.॥౧౧॥

11. O people, just as cows low to their calves all the day long, so with our songs we glorify for ye, this king the dispeller of affliction, the checker of assault, and the enjoyer of riches and foodgrains!.

౧౪౭౧.యద్వాహిష్ఠమిత్యస్య నోధా గోతమ ఋషిః,అగ్నిర్దేవతా,విరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునః సా రాజ్ఞీ కిం కుర్యాదిత్యాహ.

మఱల నా రాణి యేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౧ యద్వాహిష్ఠన్తదగ్నయే బృహదర్చ విభావసో।

మహిషీవ త్వద్రయిస్త్వద్వాజా ఉదీరతే ॥౧౨॥

ప.వి:- యత్,వాహిష్ఠమ్, తత్, అగ్నయే, బృహత్, అర్చ, విభావసో ఇతి విభా+వసో, మహిషీవేతి మహిషీ+ ఇవ, త్వత్, రయిః, త్వత్, వాజాః, ఉత్, ఈరతే.॥౧౨॥

పదార్థః :-(యత్) (వాహిష్ఠమ్) అతిశయేన వాహయితారమ్ (తత్) (అగ్నయే) పావకాయ (బృహత్) మహత్ (అర్చ) సత్కురు (విభావసో) ప్రకాశితధన (మహిషీవ) యథా రాజ్ఞీ తథా (త్వత్) తవ సకాశాత్ (రయిః) ధనమ్ (త్వత్) (వాజాః) అన్నాదీని (ఉత్) అపి (ఈరతే) ప్రాప్నువన్తి.॥౧౨॥

అన్వయః :-హే విభావసో అగ్నయే యద్ బృహద్వాహిష్ఠమస్తి తదర్చ. తద్వయమప్యర్చేమ మహిషీవ త్వద్రయిస్త్వద్వాజాశ్చోదీరతే తం వయం సత్కుర్యామ.॥౧౨॥

భావార్థః:-యథా రాజ్ఞీ సుఖప్రాపికా మహాధనప్రదా భవతి తథైవ రాజ్ఞః సకాశాత్సర్వే ధనమన్యాన్యుత్తమాని వస్తూని చ ప్రాప్నుయుః.॥౧౨॥

పదార్థము :-(విభావసో) ప్రకాశవంత ధనశాలివగు ఓ విద్వాంసుడా! (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (యత్) ఎట్టి (బృహత్) గొప్పది మరియు (వాహిష్ఠమ్) అత్యంతముగ అందించునదియో, దానిని (అర్చ) సత్కరించుము (తత్) దానిని మేముకూడ సత్కరింతుముగాక! (మహిషీవ) రాణివంటి (త్వత్) నీచే (రయిః) ధనము (త్వత్) నీనుండి (వాజాః) అన్నాదిపదార్థములను కూడ (ఉత్, ఈరతే) లభించుచున్నవియో, అట్టి నిన్ను మేము సత్కరింతుముగాక! ॥౧౨॥

భావార్థము :-రాణి యెట్లు సుఖముల నందించునో, మరియు అనేక ధనముల నిచ్చునదగునో, అట్లే రాజువద్దనుండియు ఎల్లరును ధనాది ఉత్తమోత్తమ పదార్థముల పొందవలెను. ॥౧౨॥

12. O learned people honour the king who is great and giver of extreme comfort. Like the queen, riches and foodstuffs proceed from the King!.

౧౪౭౨. ఏహీత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాడ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యాహ. విద్వాంసు లేమి చేయువలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౨ ఏహ్యూషు బ్రవాణి తేఽగ్న ఇత్థేతరా గిరః। ఏభిర్వర్ధాస ఇన్దుభిః ॥౧౩॥

ప.వి:- ఆ, ఇహి, ఉం౺ఇత్యూ౺, సు,బ్రవాణి, తే, అగ్నే, ఇత్థా, ఇతరాః, గిరః, ఏభిః, వర్ధాసే, ఇన్దుభిరితీన్దు+భిః.॥౧౩॥

పదార్థః:-(ఆ) సమన్తాత్ (ఇహి) ప్రాప్నుహి (ఉ) వితర్కే (సు)శోభనే (బ్రవాణి) ఉపదిశేయమ్ (తే) తుభ్యమ్ (అగ్నే) ప్రకాశితప్రజ్ఞ (ఇత్థా) అస్మాద్ధేతోః (ఇతరాః) త్వయాఽజ్ఞాతాః (గిరః) వాచః (ఏభిః) (వర్ధాసే) వృద్ధో భవ (ఇన్దుభిః) జలాదిభిః.॥౧౩॥

అన్వయః:-హే అగ్నేఽహమిత్థా త ఇతరా గిరః సు బ్రవాణి యతస్త్వమేతా ఏహి ఉ ఏభిరన్దుభిర్వర్ధాసే. ॥౧౩॥

భావార్థః:-యయా శిక్షయా విద్యార్థినో విజ్ఞానేన వర్ధేరన్తామేవ విద్వాంస ఉపదిశేయుః. ॥౧౩॥

పదార్థము :-(అగ్నేః) ప్రకాశితబుద్ధిగల విద్వాంసుడా! నేను (ఇత్థా)ఈ హేతువుచే (తే) నీకొరకు (ఇతరాః) ఎద్దానిని నీవు తెలిసికొనలేదో అట్టి (గిరః) వాణులను (సు, బ్రవాణి) చక్కగా ఉపదేశింతును దీనివల్ల నీ వీ వాణులను (ఆ, ఇహి) చక్కగా పొందుము (ఉ) మరియు (ఏభిః) ఈ (ఇన్దుభిః) జలము మున్నగు పదార్థములచే (వర్ధాసే) వృద్ధిని పొందుము. ॥౧౩॥

భావార్థము :-ఎట్టి శిక్షణద్వారా విద్యార్థులు విజ్ఞానమును వృద్ధి చేసికొనగలరో అట్టి శిక్షణనే విద్వాంసులు ఉపదేశించుట యోగ్యమై యున్నది.॥౧౩॥

13. O wise, learned person, come, here I sing verily other songs to thee, With these praises shalt thou grow strong!.

౧౪౭౩.ఋతవ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, సంవత్సరో దేవతా. భురిగ్బృహతీ ఛన్దః. నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౭౩ ఋతవస్తే యజ్ఞం వితన్వన్తు మాసా రక్షన్తు తే హవిః।
సంవత్సరస్తే యజ్ఞం దధాతు నః ప్రజాం చ పరి పాతు నః॥౧౪॥

ప.వి:-ఋతవః, తే, యజ్ఞమ్, వి, తన్వన్తు, మాసాః, రక్షన్తు, తే, హవిః, సంవత్సరః, తే, యజ్ఞమ్, దధాతు, నః, ప్రజామితి ప్ర+జామ్, చ, పరి, పాతు, నః.॥౧౪॥

పదార్థః :-(ఋతవః) వసన్తాద్యాః (తే) తవ (యజ్ఞమ్) సత్కారాదివ్యవహారమ్ (వి) (తన్వన్తు) విస్తృణన్తు (మాసాః) కార్తికాదయః (రక్షన్తు) (తే) తవ (హవిః) హోతవ్యం వస్తు (సంవత్సరః) (తే) తవ (యజ్ఞమ్) (దధాతు) (నః) అస్మాకమ్ (ప్రజామ్) (చ) (పరి) (పాతు)రక్షతు (నః) అస్మాకమ్.॥౧౪॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్తే యజ్ఞమృతవో వితన్వన్తు తే హవిర్మాసా రక్షన్తు. తే యజ్ఞం నః సంవత్సరో దధాతు. నః ప్రజాం చ పరిపాతు.॥౧౪॥

భావార్థః :-విద్వద్భిర్మనుష్యైః సర్వాభిః సామగ్రీభిర్విద్యావర్ధకో వ్యవహారః సదా వర్ధనీయో న్యాయేన ప్రజాశ్చ పాలనీయాః.॥౧౪॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (యజ్ఞమ్) సత్కారము మున్నగు వ్యవహారములను (ఋతవః) వసంతము మున్నగు ఋతువులు (వి, తన్వన్తు) విస్తృతమగునుగాక! (తే) నీయొక్క (హవిః) హోమించదగిన వస్తువులను (మాసాః) కార్తీకము మున్నగు మాసములు (రక్షన్తు) రక్షించుగాక! (తే) నీ యొక్క (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (నః) మాయొక్క (సంవత్సరః) సంవత్సరములు (దధాతు) పుష్టమొనర్చునుగాక! (చ, నః) మరియు మా (ప్రజామ్) ప్రజలను (పరి, పాతు) అన్ని వైపులనుండి నీవు రక్షించుము. ॥౧౪॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు సమస్త సామగ్రులతో విద్యావర్ధక వ్యవహారములను సదా చేయవలెను. వారు న్యాయయుక్తముగా ప్రజలను రక్షణ జేయుట యోగ్యమై యున్నది. ॥౧౪॥

14. O learned person, the seasons spread thy yajna, the months protect thy offering. May our year srengthen thy yajna. May thou keep our children safe in every way!.

౧౪౨౪.ఉపహ్వర ఇత్యస్య వత్స ఋషిః. విద్వాన్ దేవతా । విరాడ్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడినది.

౧౪౨౪ ఉపహ్వరే గిరీణాం సఙ్గమే చ నదీనామ్ । ధియా విప్రో అజాయత ॥౧౫॥

ప.వి:- ఉపహ్వర ఇత్యు+పహ్వరే, గిరీణామ్, సఙ్గమ ఇతి సమ్+గమే, చ, నదీనామ్, ధియా, విప్రః, అజాయత.॥౧౫॥

పదార్థః :-(ఉపహ్వరే) నికటే (గిరీణామ్) శైలానామ్ (సఙ్గమే) మేలనే (చ) (నదీనామ్) (ధియా) ప్రజ్ఞయా కర్మణా వా (విప్రః) మేధావీ. విప్ర ఇతి మేధావినామ. నిఘం. 3.౧౫ (అజాయత)జాయతే.॥౧౫॥

అన్వయః:-యో మనుష్యో గిరీణాముపహ్వరే నదీనాం చ సఙ్గమే యోగేనేశ్వరం విచారేణ విద్యాం చోపాసీత. స ధియా విప్రో అజాయత. ॥౧౫॥

భావార్థః:-యే విద్వాంసః పర్వత్యైకాన్తే విచారయన్తి తే యోగిన ఇవ ప్రాజ్ఞా భవన్తి.॥౧౫॥

పదార్థము :- ఏ మనుష్యుడు (గిరీణామ్) పర్వతముల (ఉపహ్వరే) సమీపమున (చ) మరియు (నదీనామ్) నదుల (సంగమే) కూడలియందు యోగాభ్యాసముచే పరమేశ్వరుని మనస్సునందుంచుకొని విద్య నుపాసించునో వాడు (ధియా) ఉత్తమబుద్ధి లేక కర్మతో గూడినవాడై (విప్రః) విచారశీలుడు మరియు బుద్ధిశాలి (అజాయత) కాగలడు. ॥౧౫॥

భావార్థము :-ఏ విద్వాంసులు స్వాధ్యాయమొనర్చి ఏకాంతమున గూర్చుండి మనన మొనర్చెదరో వారు యోగులవలె ఉత్తమ బుద్ధిశాలురగుదురు.॥౧౫॥

15. In the solitude of mountains and confluence of streams a sage develops his spiritual force, contemplating of God through yoga.

౧౪౭౫. ఉచ్చేత్యస్య మహీయవ ఋషిః అగ్నిర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౫ ఉచ్చా తే జాతమన్ధసో దివి సద్భూమ్యాదదే । ఉగ్రꣳశర్మ మహి శ్రవః॥౧౬॥

ప.వి:- ఉచ్చా, తే, జాతమ్, అన్ధసః, దివి, సత్, భూమి, ఆ, దదే, ఉగ్రమ్, శర్మ, మహి, శ్రవః.॥౧౬॥

పదార్థః :-(ఉచ్చా) ఉచ్చమ్ (తే) తవ (జాతమ్) నిష్పన్నమ్ (అన్ధసః) అన్నాత్ (దివి) ప్రకాశే (సత్) వర్తమానమ్ (భూమి) అత్ర సుపాం సులుగితి విభక్తేర్లుక్. (ఆ,దదే) గృహ్ణామి (ఉగ్రమ్) ఉత్కృష్టమ్ (శర్మ) గృహమ్ (మహి) మహత్ (శ్రవః) ప్రశంసనీయమ్.॥౧౬॥

అన్వయః:-హే విద్వన్నహం తే యదుచ్చాఽన్ధసో జాతం దివి సదుగ్రం మహి శ్రవః శర్మాదదే తద్ భూమీవ భవతు. ॥౧౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిర్మనుష్యైః సూర్యకిరణవాయుమన్న్యన్నాదియుక్తాని మహాన్త్యుచ్చాని గృహాణి రచయిత్వా తత్ర నివాసేన సుఖం భోక్తవ్యమ్ ॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నేను (తే) మీయొక్క ఏ (ఉచ్చ) ఉన్నత (అన్నసః) అన్నముద్వారా (జాతమ్) ప్రసిద్ధమైన (దివి) ప్రకాశమున (సత్) ఉన్నట్టి (ఉగ్రమ్) ఉత్తమమగు (మహి) గొప్ప (శ్రవః) ప్రశంసనీయ (శర్మ) గృహమును (ఆ, దదే) ఉత్తమముగా గ్రహించుచున్నానో అది (భూమి) పృథివివలె దృఢముగ నుండుగాక!॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులైన వారు సూర్యుని ప్రకాశము మరియు వాయువులు చక్కగా ప్రవేశించుచుండు అన్నాదులతో సమృద్ధమగు గొప్పగృహములందు వసించి సుఖులై యుండవలెను.॥౧౬॥

16. O learned person, ! admire thy house, high in altitude, full of foodstuffs, well ventilated and airy, grand in sight and extremely commendable. May it be durable like the Earth!.

౧౪౭౬.స న ఇత్యస్య మహీయువ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతాః, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౬ స న ఇన్ద్రాయ యజ్యవే వరుణాయ మరుద్భ్యః। వరివోవిత్పరి స్రవ॥౧౭॥

ప.వి:- సః, నః, ఇన్ద్రాయ, యజ్యవే, వరుణాయ, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః వరివోవిదితి వరివః+ విత్, పరి, స్రవ.॥౧౭॥

పదార్థః :-(సః) (నః) అస్మాకమ్ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (యజ్యవే) సంగతాయ (వరుణాయ) శ్రేష్ఠాయ (మరుద్భ్యః) మనుష్యేభ్యః (వరివోవిత్) పరిచరణవేత్తా (పరి) (స్రవ) ప్రాప్నుహి. ॥౧౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్త్స మరుద్భ్యో న ఇన్ద్రాయ యజ్యవే వరుణాయ వరివోవిత్ సంస్త్వం పరిస్రవ.॥౧౭॥

భావార్థః:-యేన విదుషా యావత్సామర్థ్యం ప్రాప్యేత తేన తావతా సర్వేషాం సుఖం వర్ధనీయమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! (సః) అతడే (మరుద్భ్యః) మనుష్యులకొరకు (నః) మా (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యముయొక్క (యజ్యవే) సాంగత్యమునకై (వరుణాయ) శ్రేష్ఠజనులకొరకు (వరివోవిత్) సేవాకర్మలను దెలిసికొనుచు నీవు (పరిస్రవ) సకల దిశలనుండి ప్రాప్తించుము. ॥౧౭॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగు వారు ఎవరెంతెంత సామర్థ్యము నార్జించియున్నారో, వారు తమ సామర్థ్యమును సమస్త మానవుల సుఖమునకై వినియోగించి సర్వప్రజల సుఖమును వృద్ధిపరచదగును. ॥౧౭॥

17. O amiable scholar, fully knownig the duty of service, flow the juice of lerning for the king, respectable sacrificer and us mortals!.

౧౪౭౭. ఏనేత్యస్య మహీయువ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, స్వరాడ్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

ఈశ్వరః కథముపాస్య ఇత్యాహ.

ఈశ్వరు నెటు లుపాసించవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౭ ఏనా విశ్వాన్యర్య ఆ ద్యుమ్నాని మానుషాణామ్ । సిషాసన్తో వనామహే ॥౧౮॥

ప.వి:- ఏనా, విశ్వాని, అర్యః, ఆ, ద్యుమ్నాని, మానుషాణామ్, సిషాసన్తః, సిసాసన్త+ ఇతి సిసా+సన్తః, వనామహే. ॥౧౮॥

పదార్థః :-(ఏనా) ఏనాని (విశ్వాని) సర్వాణి (అర్యః) ఈశ్వరః (ఆ) (ద్యుమ్నాని) ప్రదీప్తాని యశాంసి (మానుషాణామ్) మనుష్యాణామ్(సిషాసన్తః) సేవితుమిచ్ఛన్తః (వనామహే) యాచామహే. ॥౧౮॥

అన్వయః:-యోఽర్యో మానుషాణామేనా విశ్వాని ద్యుమ్నాని శాస్తి తం సిషాసన్తో వయం సుఖాన్యావనామహే. ॥౧౮॥

భావార్థః:-యేనేశ్వరేణ మనుష్యాణాం సుఖాయ ధనాని వేదా భోజ్యాదీని వస్తూని చోత్పాదితాని తస్యైవోపాసనా సర్వైర్మనుష్యైః సదా కర్తవ్యా. ॥౧౮॥

పదార్థము :-(అర్యః) పరమేశ్వరుడు (మానుషాణామ్) మానవులయొక్క (ఏనా) ఈ (విశ్వాని) సమస్త (ద్యుమ్నాని) శోభావంతమగు కీర్తుల నుపదేశించుచున్నాడో నాతని (సిషాసన్తః) సేవించునిచ్ఛతో మేము (ఆ, వనామహే) సుఖములను వాంఛించుచున్నాము. ॥౧౮॥

భావార్థము :- ఏ పరమేశ్వరుడు మానవుల సుఖమునకై వేదజ్ఞాము, ధనము, ఆహార పానయోగ్యములైన పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చి యున్నాడో సమస్తమానవులు సదా యాతననే యుపాసింపదగును. ॥౧౮॥

18. God gives instruction for all these graceful glories of men. Willing to serve God, we pray for pleasures.

౧౪౭౮.అనువీరైరిత్యస్య ముద్గల ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛందః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మరల మానవు లేమి చేయవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౮ అను వీరైరను పుష్యాస్మ గోభిరన్వశ్వైరను సర్వేణ పుష్టైః।

అను ద్విపదాను చతుష్పదా వయన్దేవా నో యజ్ఞమృతుథా నయన్తు ॥౧౯॥

ప.వి:- అను, వీరైః, అను, పుష్యాస్మ, గోభిః, అను,అశ్వైః, అను, సర్వేణ, పుష్టైః, అను, ద్విపదేతి ద్వి+పదా, అను, చతుష్పదా, చతుఃపదేతి చతుః+ పదా, వయమ్, దేవాః నః, యజ్ఞమ్, ఋతుథేత్యృతు+ థా, నయన్తు.॥౧౯॥

పదార్థః :-(అను) (వీరైః) ప్రశస్తబలైః (అను) (పుష్యాస్మ) పుష్టా భవేమ (గోభిః) ధేనుభిః (అను) (అశ్వైః) (అను) (సర్వేణ) పుష్టైః (అను) ద్విపదా) మనుష్యాదినా (అను) (చతుష్పదా) గవాదినా (వయమ్) (దేవాః) విద్వాంసః (నః) అస్మాకమ్ (యజ్ఞమ్) ధర్మ్యంవ్యవహారమ్ (ఋతుథా) ఋతుభిః (నయన్తు) ప్రాపయన్తు.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే విద్వాంసో యథా వయం పుష్టైర్వీరైరను పుష్యాస్మ పుష్టైర్గోభిరనుపుష్యేమ పుష్టైరశ్వైరనుపుష్యేమ, సర్వేణానుపుష్యేమ, ద్విపదాఽనుపుష్యేమ, చతుష్పదానుపుష్యేమ, తథా దేవా నో యజ్ఞమృతుథా నయన్తు.॥౧౯॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్వీరపురుషాన్ పశూంశ్చ సంపోష్యానుపోషణీయమ్, సదా ఋత్వనుకూలో వ్యవహారః కర్తవ్యశ్చ.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! ఎట్లు (వయమ్) మేము (పుష్టైః) పుష్టిగల (వీరైః) ప్రశంసనీయ బలశాలురగు వీరపురుషుల (అనుపుష్యాస్మ) పుష్టిద్వారా పుష్టివంతులమగుదుమో అట్టి పుష్టిచే (గోభిః) గోవులు (అను) పుష్టివంతమగుగాక! బలముగల (అశ్వైః) అశ్వములు మున్నగువాని పుష్టిచే (అను) పుష్టివంతమగుగాక! (సర్వేణ) అన్నివిధములుగ పుష్టిచే (అను) పుష్టివంతమగుగాక! (ద్విపదా) ద్విపాదులగు మనుష్యులు మున్నగు ప్రాణుల పుష్టిచే (అను) పుష్టివంతమగుగాక! (చతుష్పదా) చతుష్పాదులగు గోవులు మున్నగునవి (అను) పుష్టిచే పుష్టివంతమగునట్లే (దేవాః) విద్వాంసులు (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) ధర్మయుక్త వ్యవహారములను (ఋతుథా) ఋతువులద్వారా (నయన్తు) పొందుదురుగాక!॥౧౯॥

భావార్థము :-మానవులు వీరపురుషులను, పశువులను చక్కగా పుష్టివంతమొనర్చినపిదప తాము పుష్టివంతులు గావలయును. మరియు ఎల్లప్పుడును వసంతము మున్నగు ఋతువుల కనుకూలముగ వ్యవహరించ వలయును.॥౧౯॥

19. May we be prosperous with strong, brave sons, strong kine, strong horses, the strength of all, strong quadrupeds and strong men about us. May the learned guide our sacrifice (yajna) season - wise.

౧౪౭౯.అగ్న ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

కథమపత్యాని ప్రశస్తాని స్యురిత్యాహ. సంతాన మెటుల ఉత్తమము కాగలదు?

౧౪౭౯ అగ్నే పత్నీరిహా వహ దేవానాముశతీరుప। త్వష్టారꣳ సోమపీతయే ॥౨౦॥

ప.వి:- అగ్నే, పత్నీః, ఇహ, ఆ, వహ, దేవానామ్ ఉశతీః, ఉప, త్వష్టారమ్, సోమపీతయ ఇతి సోమ+పీతయే.॥౨౦॥

పదార్థః:-(అగ్నే) అధ్యాపకాఽధ్యాపికే వా (పత్నీః) (ఇహ) (ఆ) (వహ) ప్రాపయ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఉశతీః) కామయమానాః (ఉప) (త్వష్టారమ్) దేదీప్యమానమ్ (సోమపీతయే) సోమస్య పానాయ. ॥౨౦॥

అన్వయః:-హే అగ్నే త్వమిహ స్వసదృశాన్ పతీరుశతీర్దేవానాం పత్నీః సోమపీతయే త్వష్టారముపా వహ.॥౨౦॥

భావార్థః:-యది మనుష్యాః కన్యాః సుశిక్ష్య విదుషీః కృత్వా స్వయంవృతాన్ హృద్యాన్ పతీన్ ప్రాపయ్య ప్రేమ్ణా సన్తానానుత్పాదయేయుస్తర్హి తాన్యపత్యాన్యతీవ ప్రశంసితాని భవన్తి.॥౨౦॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అధ్యాపక లేక అధ్యాపికా! నీవు (ఇహ) ఈ గృహస్థాశ్రమమున స్వంతగుణములవంటి గుణశీలురగు పతుల లేక (ఉశతీః) ఆకాంక్షాయుక్తులగు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (పత్నీః) మహిళలను (సోమపీతయే) ఉత్తమ ఓషధీరసముల పానమొనర్చుటకై (త్వష్టారమ్) తేజోవంతుని (ఉప, ఆ, వహ) చక్కగా సమీపమున పొందెదరుగాక!॥౨౦॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యులు కన్యలకు ఉత్తమ శిక్షణనిచ్చి, విదుషీమణులనుగా జేసి, స్వయంవర విధిగా ప్రియపత్నులనుగా నొనర్చుకొని ప్రీతియుక్తముగ శ్రేష్ఠసంతానము నుత్పన్నమొనర్చెదరో అట్టి సంతానములు అత్యంత ప్రశంసనీయమగును.॥౨౦॥

20. O teachress bring thou near thee in this domestic life, for drinking the juice of medicines, husbands full of attributes like thee, and consorts of the learned; and may thy husband invite near him the lustrous scholars!.

౧౪౮౦. అభీత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతాః, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

కే విద్వాంసో భవేయురిత్యాహ. ఎవరు విద్వాంసు లగుదు రను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పడెను.

౧౪౮౦ అభి యజ్ఞం గృణీహి నో గ్నావో నేష్టః పిబ ఋతునా।
త్వꣳహి రత్నధా౨ అసి॥౨౧॥

ప.వి:- అభి, యజ్ఞమ్, గృణీహి, నః, గ్నావః, నేష్టరితి, నేష్టః, పిబ, ఋతునా, త్వమ్, హి, రత్నధా ఇతి రత్న+ధాః, అసి.॥౨౧॥

పదార్థః:- (అభి) ఆభిముఖ్యే (యజ్ఞమ్) ప్రశస్తవ్యవహారమ్ (గృణీహి) స్తుహి (నః) అస్మాకమ్ (గ్నావః) ప్రశస్తవాగ్మిన్. గ్నేతి వాఙ్ నా...నిఘం ౧. ౧౧. (నేష్టః) నేతః (పిబ) (ఋతునా) వసన్తాద్యేన సహ (త్వమ్) (హి) (రత్నధాః) రమణీయవస్తుధర్తా (అసి).॥౨౧॥

అన్వయః:-హే గ్నావో నేష్టస్త్వమృతునా సహ నో యజ్ఞమభి గృణీహి, యతస్త్వం హి రత్నధా అసి తస్మాత్ప్రదోషధిరసాన్ పిబ. ॥౨౧॥

భావార్థః:-యే సుశిక్షితాయా వాచః సఙ్గతం వ్యవహారం జ్ఞాతుమిచ్ఛేయుస్తే విద్వాంసో భవేయుః.॥౨౧॥

పదార్థము :-(గ్నావః) ప్రశస్త వాణి గల (నేష్టః) నాయకా! నీవు (ఋతునా) వసంతము మున్నగు ఋతువులతో గూడ (నః) మాయొక్క (యజ్ఞమ్) ఉత్తమవ్యవహారములను (అభి, గృణీహి) ఎదుటనే స్తుతించుము. ఏలన (త్వం, హి) నీవే (రత్నదాః) ప్రసన్నతకు హేతువైన వస్తువుల ధారణమొనర్చు కర్తవై (అసి) ఉన్నావు. కావున ఉత్తమ ఓషధీరసములను (పిబ) పానమొనర్పుము.॥౨౧॥

భావార్థము :- ఉత్తమ శిక్షణలను పొంది వేదానుకూల వ్యవహారముల నెరుగు నిచ్ఛగల వారు మాత్రమే శ్రేష్ఠ విద్వాంసులగుదురు. ॥౨౧॥

21. O eloquent leader, make our fair dealings worthy of praise. Thou art the giver of wealth. Drink the juice of medicines!.

౧౪౮౧. ద్రవిణోదా ఇత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, సోమో దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునర్విద్వద్భిర్మనుష్యైః కిం కార్యమిత్యాహ.

విద్వాంసులైన మనుష్యు లేమిచేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౧ ద్రవిణోదాః పిపీషతి జుహోత ప్ర చ తిష్ఠత। నేష్ట్రాదృతుభిరిష్యత॥౨౨॥

ప.వి:- ద్రవిణోదా ఇతి ద్రవిణః+దాః పిపీషతి, జుహోత, ప్ర, చ, తిష్ఠత, నేష్ట్రాత్, ఋతుభిరిత్యృతు +భిః ఇష్యత.॥౨౨॥

పదార్థః:-(ద్రవిణోదాః) యో ద్రవిణో ధనం యశో వా దదాతి సః (పిపీషతి) పాతుమిచ్ఛతి (జుహోత) (ప్ర,చ) (తిష్ఠత) ప్రతిష్ఠాం లభధ్వమ్ (నేష్ట్రాత్) వినయాత్ (ఋతుభిః) వసన్తాదిభిః సహ (ఇష్యత) ప్రాప్నుత.॥౨౨॥

అన్వయః:-హే మనుష్యా యథా ద్రవిణోదా ఋతుభిః సహ నేష్ట్రాద్రసం పిపీషతి తథా యూయం రసమిష్యత జుహోత ప్రతిష్ఠత చ. ॥౨౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యా యథా సద్వైద్యాః పథ్యేనోత్తమవిద్యయా స్వయమరోగాః సన్తోఽన్యాన్ రోగాత్ పృథక్కృత్య ప్రశంసాం లభన్తే తథైవ యుష్మాభిరప్యాచరణీయమ్.॥౨౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ద్రవిణోదాః) ధనము లేక యశస్సు నిచ్చువాడు (ఋతుభిః) వసంతాది ఋతువులతో గూడ (నేష్ట్రాత్) వినయముగా రసమును (పిపీషతి) త్రాగదలచునో, అట్లే మీరును రసమును (ఇష్యత) పొందుడు (జుహోత) గ్రహణమొనర్చుడు లేక హవనమొనర్చుడు (చ) మరియు (ప్ర తిష్ఠత) ప్రతిష్ఠను పొందుడు.॥౨౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసుడా! ఉత్తమ వైద్యుడు చక్కని పథ్యభోజనము మరియు ఉత్తమవిద్యలచే స్వయముగా రోగరహితుడై ఇతరుల రోగములను దొలగించి ప్రశంసలను పొందునో అట్లు మీరును ఆలోచనా పుర్వకముగ ఆచరించి, ఇతరుల నాచరిప జేయవలెను. ॥౨౨॥

22. O men, just as the giver of wealth and fame, according to seasons, humbly desires to drink the juice, so should ye procure this juice, perform havan, and attain to glory!.

౧౪౮౨.తవాయమిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా. భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౨ తవాయꣳ సోమస్త్వమేహ్యర్వాఙ్శశ్వత్తమꣳసుమనా అస్య పాహి।

అస్మిన్యజ్ఞే బర్హిష్యానిషద్యా దధిష్వేమం జఠరఽఇన్దుమిన్ద్ర ॥౨౩॥

ప.వి:- తవ, అయమ్, సోమః, త్వమ్, ఆ, ఇహి, అర్వాఙ్ శశ్వత్తమమితి శశ్వత్+తమమ్, సుమనా ఇతి సు+మనాః, అస్య, పాహి, అస్మిన్, యజ్ఞే, బర్హిషి, ఆ, నిషద్య, నిసద్యేతి ని+సద్య, దధిష్వ, ఇమమ్, జఠరే, ఇన్దుమ్, ఇన్ద్ర.॥౨౩॥

పదార్థః :-(తవ) (అయమ్) (సోమః) ఐశ్వర్యయోగః (త్వమ్) (ఆ, ఇహి) సమన్తాత్ప్రాప్నుహి (అర్వాఙ్) ఆభిముఖ్యం ప్రాప్తః (శశ్వత్తమమ్) అతిశయేన శశ్వదనాదిభూతమ్ (సుమనాః) ధర్మకార్యే ప్రసన్నమనాః (అస్య) (పాహి) (అస్మిన్) (యజ్ఞే) సంగన్తవ్యే (బర్హిషి) ఉత్తమే సాధుని(ఆ) (నిషద్య) నితరాం స్థిత్వా. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (దధిష్వ) ధర (ఇమమ్) (జఠరే) ఉదరాగ్నౌ (ఇన్దుమ్) రోగహరౌషధిరసమ్ (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యమిచ్ఛో.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర విద్వన్యస్తవాయం సోమోఽస్తి, తం త్వమేహి సుమనా అర్వాఙ్ సన్నస్య శశ్వత్తమం పాహి. అస్మిన్ బర్హిషి యజ్ఞే నిషద్య జఠర ఇమమిందుం చాదధిష్వ.॥౨౩॥

భావార్థః :-విద్వాంసః సర్వైః సహాభిముఖ్యం ప్రాప్య ప్రసన్నమనసః సన్తః సనాతనం ధర్మం విజ్ఞానఞ్చోపదిశేయుః పథ్యమన్నాది సేవేరన్ సదైవ పురుషార్థే ప్రయతేరꣳశ్చ.॥౨౩॥

పదార్థము :-(ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యముల నాకాంక్షించు విద్వాంసుడా! ఏ (తవ) నీయొక్క (అయమ్) ఏ (సోమః) ఐశ్వర్యయోగముగలదో దానిని (త్వమ్) నీవు (ఆ, ఇహి) చక్కగా ప్రాప్తించుకొనుము (సుమనాః) ధర్మకార్యములందు ప్రసన్నచిత్తము (అర్వాఙ్) ఎదుటనే ప్రాప్తించిన (అస్య) ఈ నీ యాత్మ యొక్క (శశ్వత్తమమ్) అధికతరమగు అనాదిధర్మమును (పాహి) కాపాడుము (అస్మిన్) ఇట్టి (బర్హిషి) ఉత్తమ (యజ్ఞే) పొందదగిన వ్యవహారములందు (నిషద్య) నిరంతరము స్థిరముగనుండి (జఠరే) జఠరాగ్నియందు (ఇమమ్) ఈ ప్రత్యక్ష (ఇన్దుమ్) రోగనాశక ఓషధులరసమును (ఆ, దధిష్వ) ఉత్తమరీతిలో ధారణమొనర్చుము.॥౨౩॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు సర్వజనుల ఎదుటకు చేరి ప్రసన్నచిత్తము గలవారై సనాతనధర్మము మరియు విజ్ఞానము నుపదేశించవలెను. పథ్యాన్నముల భుజించుచు సదా పురుషార్థములందు నిరతులై యుండవలయును. ౹౨౩౹

23. O learned person desirous of supremacy, secure well thy contact with powe.r In the performance of religious deeds, with a tranquil mind, protect this eternal soul of thine. Sitting steadfastly in this yajna, take into thy belly this efficacious medicinal juice!

౧౪౮౩. అమేవేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, జగతీ ఛందః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౩ అమేవ నః సుహవా ఆ హి గన్తన ని బర్హిషి సదతనా రణిష్టన ।

అథా మదస్వ జుజుషాణో అన్ధసస్త్వష్ట ర్దేవేభిర్జనిభిః సుమద్గణః ౹౨౪౹

ప.వి:- అమేవేత్యమా+ఇవ, నః, సుహవా+ ఇతి సు+హవాః, ఆ, హి, గన్తన, ని, బర్హిషి, సదతన, రణిష్టన, అథ, మదస్వ, జుజుషాణః, అన్ధసః, త్వష్టః, దేవేభిః, జనిభిరితి జని+భిః, సుమద్గణ ఇతి సుమత్+గణః. ౹౨౪౹

పదార్థః:-(అమేవ) ఉత్తమం గృహమివ (నః) అస్మాన్ (సుహవాః) శోభనాహ్వానాః (ఆ) (హి) కిల (గన్తన) గచ్ఛత (ని) నితరామ్ (బర్హిషి) ఉత్తమే వ్యవహారే (సదతన) సీదత (రణిష్టన) వదత (అథ) అనంతరమ్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (మదస్వ) ఆనన్ద (జుజుషాణః) ప్రసన్నః సేవమానః (అన్ధసః) అన్నాదేర్మధ్యే (త్వష్టః) దేదీప్యమానః (దేవేభిః) దివ్యగుణైః (జనిభిః) జన్మభిః (సుమద్గణః) సుహర్షగణః. ౹౨౪౹

అన్వయః:-హే త్వష్టో జుజుషాణః సుమద్గణః సంస్త్వం దేవేభిర్జనిభిః సహాఽన్ధసో మదస్వాథాఽమేవాన్యానానన్దయ, హే విద్వాంసః సుహవా యూయమమేవ బర్హిషి న ఆ గన్తన. అత్ర హి నిషదతన రణిష్టన చ. ౹౨౪౹

భావార్థః:-అత్రోపమాలంకారః. యే స్వయముత్తమే వ్యవహారే స్థిత్వాఽన్యాన్ స్థాపయేయుస్తే సదాఽనన్దేయుః. స్త్రీపురుషాః ప్రీత్యా సంయుజ్య యాన్యపత్యాని జనయేయుస్తాని దివ్యగుణాని జాయన్తే. ౹౨౪౹

పదార్థము :-(త్వష్టః) తేజస్వివగు ఓ విద్వాంసుడా! (జుజుషాణః) ప్రసన్నచిత్తముతో గురుజనముల సేవలొనర్చుచు (సుమద్గణః) చక్కని ప్రసన్నమండలిగలిగినసీవు (దేవేభిః) ఉత్తమ గుణములతో (జనిభిః) జన్మములతో గూడ (అన్ధసః) అన్నాది పదార్థముల ప్రాప్తియందు (మదస్వ) ఆనందితుడవు కమ్ము (అథ) ఆ పిదప (అమేవ) ఉత్తమ గృహమువలె ఇతరుల కానందమును గలిగించుము. ఓ విద్వాంసులారా! (సుహవాః) చక్కగా పిలుచువారగు మీరు ఉత్తమ గృహమువలె (బర్హిషి) ఉత్తమ వ్యవహారమున (నః) మాకు (ఆ, గన్తన) ఉత్తమముగా ప్రాప్తించుడు. ఈ స్థానమునందు (హి) నిశ్చితులై (ని, సదతన) నిరంతరము కూర్చుండుడు మరియు (రణిష్టన) చక్కగా నుపదేశింపుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఉత్తమ వ్యవహారములందు స్థిరులైయుండి ఇతరులను స్థిరపరచువారు సదా ఆనందితులై యుందురు. పతీపత్నులు ఉత్కంఠపూర్వకముగ సంయోగమయి సంతానము నుత్పన్నమొనర్చిన అట్టి సంతానము ఉత్తమ గుణములతో గూడినదగును.॥౨౪॥

24. O majestic scholar, serving gladly thy preceptor, in gladsome company, with noble qualities, and with thy mother, sister and wife, be happy in the acquisition of nice foodsutffs!.

Afterwards make others happy like a comfortable house. O learned perople, well invoked establish us in fair dealings, sit near us at ease, and give us good insructions!.

౧౪౮౪.స్వాదిష్ఠయేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, సోమో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౪ స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా పవస్వ సోమ ధారయా।
ఇన్ద్రాయ పాతవే సుతః ॥౨౫॥

ప.వి:- స్వాదిష్ఠయా, మదిష్ఠయా, పవస్వ, సోమ, ధారయా, ఇన్ద్రాయ, పాతవే, సుతః.॥౨౫॥

పదార్థః :-(స్వాదిష్ఠయా) అతిశయేన స్వాదుయుక్తయా (మదిష్ఠయా) అతిశయేనానన్దప్రదయా (పవస్వ) పవిత్రో భవ (సోమ) ఐశ్వర్యయుక్త (ధారయా) ధారణకర్త్ర్యా (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (పాతవే) పాతుం రక్షితుమ్ (సుతః) నిష్పాదితః. ॥౨౫॥

అన్వయః:-హే సోమ! విద్వంస్త్వం య ఇంద్రాయ పాతవే సుతోఽస్తి తస్య స్వాదిష్ఠయా మదిష్ఠయా ధారయా పవస్వ.॥౨౫॥

భావార్థః :- యే విద్వాంసో మనుష్యాః సర్వరోగప్రణాశకమానందప్రదమోషధిరసం పీత్వా శరీరాత్మానౌ పవిత్రయన్తి తే ధనాఢ్యా జాయన్తే.॥౨౫॥

పదార్థము :-(సోమ) ఐశ్వర్యయుక్తుడవు నగునో విద్వాంసుడా! నీవు ఏ (ఇన్ద్రాయ) సంపత్తిని (పాతవే) రక్షణ యొనర్చుటకై (సుతః) తీయబడిన ఉత్తమరసము గలదో, దానిని (స్వాదిష్ఠయా) అతి స్వాదయుక్తముగా (మదిష్ఠయా) అత్యానందమును గలిగించునదియు (ధారయా) ధారణ మొనర్చదగిన క్రియచే (పవస్వ) పవిత్రుడవు అగుము.॥౨౫॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు సమస్త రోగములను నాశమొనర్చునట్టి ఓషధుల రసమును పానమొనర్చి తమ శరీరములు మరియు ఆత్మలను పవిత్రమొనర్చుకొని ధనాఢ్యులగుదురు. ॥౨౫॥

25. O mighty learned fellow, fro thee is this juice pressed, for the protection of riches. Purify thyself with its sweetest and most gladdening flow!.

౧౪౮౫.రక్షోహేత్యస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౫ రక్షోహా విశ్వచర్షణిరభి యోనిమయోహతే। ద్రోణే సధస్థమాసదత్॥౨౬॥

ప.వి:- రక్షోహేతి రక్షః+హా, విశ్వచర్షణిరితి విశ్వ+చర్షణిః, అభి, యోనిమ్, అయః+హతే, ద్రోణే, సధస్థమితి సధ+స్థమ్, ఆ, అసదత్.॥౨౬॥

పదార్థః :-(రక్షోహా) యో రక్షాంసి దుష్టాన్ ప్రాణినో హన్తి సః (విశ్వచర్షణిః) విశ్వస్యాఽఖిలస్య ప్రకాశకః (అభి) అభితః (యోనిమ్) గృహమ్ (అయోహతే) అయసా సువర్ణేన ప్రాప్తే. అయ ఇతి హిరణ్యనా...నిఘం. ౧. ౨ (ద్రోణే) పాత్రవిశేషే (సధస్థమ్) సమానస్థానమ్ (ఆ) (అసదత్) తిష్ఠేత్.॥౨౬॥

అన్వయః:- యో రక్షోహా విశ్వచర్షణిర్విద్వానయోహతే ద్రోణే సధస్థం యోనిమభ్యాసదత్స సర్వం సుఖమాప్నుయాత్. ॥౨౬॥

భావార్థః:- యేఽవిద్యాహన్తారో విద్యాప్రకాశకాః సర్వర్తుసుఖకరేషు సువర్ణాదియుక్తేషు గృహేషు స్థిత్వా విచారం కుర్యుస్తే సుఖినో జాయన్త ఇతి.॥౨౬॥

పదార్థము :-(రక్షోహా) దుష్టప్రాణులను సంహరించునట్టి (విశ్వచర్షణిః) విశ్వమంతటను ప్రకాశపరచునట్టి ఏ విద్వాంసుడు (అయోహతే) సువర్ణముచే లభ్యమైన (ద్రోణే) ద్రోణము [ఇరువది సేర్ల అన్నమునుంచదగిన

పా[త్ర] యందు (సధస్థమ్) సమానస్థితిగల (యోనిమ్) గృహమునందు (అభి,ఆ,అసదత్) ఉత్తమ రీతిలో స్థిరమై యుండునో నాతడు సంపూర్ణ సుఖమును పొందును.॥౨౬॥

భావార్థము :- అవిద్యను నాశనమొనర్చి అజ్ఞానమును దొలగించి విజ్ఞానమును ప్రకాశపరచు విద్వాంసులు సకల ఋతువులందును సుఖమునిచ్చు సువర్ణాదులతో గూడియున్న గృహమున గూర్చుండి ఆలోచన (మనన) మొనర్చువారు సదా సుఖవంతులై యుందురు. ॥౨౬॥

26. The fiend - queller, and the friend of all, in his country attains to reverence and a dignified position, and lives happily in his house filled with gold.

అస్మిన్నధ్యాయే పురుషార్థఫలవర్ణనం సర్వేషాం మనుష్యాణాం వేదపఠనశ్రవణాధికారః పరమేశ్వరవిద్వత్సత్య నిరూపణమగ్న్యాదిపదార్థకథనం యజ్ఞవర్ణనం సుందరగృహనిర్మాణముత్తమస్థానే స్థితిశ్చోక్తాఽత ఏతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు పురుషార్థముయొక్క ఫలము, సమస్త మానవులకు వేదమును చదువుటకు, వినుటకు అధికారము, పరమేశ్వరుడు, విద్వాంసుడు, సత్యనిరూపణము, అగ్ని మున్నగు పదార్థములు, యజ్ఞము, చక్కనిగృహము నిర్మించుట మరియు ఉత్తమ స్థానములందు స్థిరముగుట మున్నగు విషయములు చెప్పబడినవి. కావున ఈ యధ్యాయము యొక్క అర్థము పూర్వాధ్యాయమునందు చెప్పబడిన యర్థముతో సంగతిగలదని గ్రహించ వలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానందసరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే షడ్వింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్ ॥ ౨౬॥

శ్రీ మత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యమహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామివిరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదియారవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు, శిష్యుడునగు 'చతుర్వేదభాష్యానువాదభాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ పీఠాధిపతులునైన 'పం.లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము; పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ.శివసీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కులప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ,ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య 'మల్లా కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువది యారవఅధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

27వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 45 మంత్రములు, 45 ఛందస్సులు, 690 పదములు, 1591 అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	సత్యప్రశంసా విజ్ఞాపనము	౧
2.	ఆప్తుని కర్తవ్యము	౪౩
3.	ఉత్తమగుణముల స్వీకారము	౨
4.	అనిష్ట నివృత్తి	౩,౪
5.	జీవితమును పొడిగించుట	౫
6.	మిత్ర విశ్వాసము	౬
7.	సర్వత్ర కీర్తి పొందుట	౭
8.	ఐశ్వర్యమును పెంచుట	౮
9.	అల్పమృత్యు నివారణము	౯
10.	యజ్ఞ మొనర్చుట (సుఖ ప్రాప్తి)	౧౩
11.	బహుధనధారణము	౨౨
12.	సుందరవాణీగ్రహణము	౧౯
13.	సద్గుణేచ్ఛ	౨౩
14.	అగ్ని ప్రశంసా	౧౧,౧౪-౧౮
15.	విద్యాధనముల వృద్ధి	౧౯,౨౨
16.	కారణవర్ణనము	౨౫,౨౬
17.	ధనపుటుపయోగము	౩౨
18.	పరస్పర రక్షణ	౩౫
19.	వాయుగుణ వర్ణనము	౧౨,౨౩-౨౬,౩౧,౩౨
20.	ఈశ్వరగుణ వర్ణనము	౧౦,౨౦,౨౯,౩౬
21.	శూరవీరకృత్యకథనము	౩౭
22.	ప్రసన్న పఱచుట	౩౦
23.	మిత్రుని రక్షించుట	౪౧,౪౨
24.	విద్వాంసుల ఆశ్రయము	౨౭,౨౮,౩౩,౩౮-౪౦
25.	స్వాత్మరక్షణ	౨౪,౩౫
26.	వీర్యరక్షణ	౪౪
27.	యుక్తాహార విహారములు	౪౫

అథ సప్తవింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే పఞ్చచత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౪౮౬.సమా ఇత్యస్యాగ్నిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథాప్తైః కథమాచరణీయమిత్యాహ. ఆప్తు లెట్లు ప్రవర్తించవలయు నను విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౮౬ సమాస్త్వాగ్నఽఋతవో వర్ధయన్తు సంవత్సరాఽఋషయో యాని సత్యా।

సం దివ్యేన దీదిహి రోచనేన విశ్వా ఆ భాహి ప్రదిశశ్చతస్రః ॥౧॥

ప.వి:- సమాః, త్వా, అగ్నే, ఋతవః, వర్ధయన్తు, సంవత్సరాః, ఋషయః, యాని, సత్యా, సమ్, దివ్యేన। దీదిహి, రోచనేన, విశ్వాః, ఆ, భాహి, ప్రదిశ ఇతి ప్ర + దిశః, చతస్రః ॥౧॥

పదార్థః :-(సమాః) వర్షాణి (త్వా) త్వామ్ (అగ్నే) విద్వన్ (ఋతవః) శరదాదయః (వర్ధయన్తు) (సంవత్సరాః) (ఋషయః) మంత్రార్థవిదః (యాని) (సత్యా) సత్సు సాధూని త్రైకాల్యాబాధ్యాని కర్మాణి (సమ్)(దివ్యేన) అతిశుద్ధేన (దీదిహి) కామయ (రోచనేన) ప్రదీపనేన (విశ్వాః) అఖిలాః (ఆ) సమన్తాత్ (భాహి) ప్రకాశయ (ప్రదిశః) ప్రకృష్టగుణయుక్తా దిశః (చతస్రః) ఏతత్సంఖ్యాప్రమితాః.॥౧॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! సమా ఋతవః సంవత్సరా ఋషయో యాని సత్యా సన్తి తే త్వా వర్ధయన్తు. యథాఽగ్నిర్దివ్యేన రోచనేన విశ్వాశ్చతస్రః ప్రదిశః ప్రకాశయతి తథా విద్యాం సందీదిహి. న్యాయ్యం ధర్మమా భాహి. ॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. ఆప్తైః సర్వదా సత్యా విద్యాః కర్మాణి చోపదిశ్య సర్వేషాం శరీరాత్మారోగ్యపుష్టిర్విద్యాసుశీలే చ వర్ధనీయే. యథా సూర్యః స్వసంనిహితాన్ప్రకాశయతి తథా సర్వే మనుష్యాః సుశిక్షయా సదైవావర్ధయితవ్యాః.॥౧॥

పదార్థము :-ఓ (అగ్నే) విద్వాంసుడా! (సమాః) వర్ష (ఋతవః) శరదాది ఋతువులు (సంవత్సరాః) ప్రభవ, విభవ మున్నగు సంవత్సరములు (ఋషయః) మంత్రార్థముల నెరిగిన విద్వాంసులు మరియు

(యాని) ఏవి (సత్యా) సత్యకర్మలు గలవో, అవి (త్వా) నిన్ను (వర్ధయన్తు) వృద్ధిపరచుగాక! అగ్ని యెట్లు (దివ్యేన) శుద్ధమగు (రోచనేన) ప్రకాశముచే (విశ్వాః) సకల (ప్రదిశః) ఉత్తమగుణములతో గూడిన (చతస్రః) నాలుగుదిశల నెట్లు ప్రకాశపరచునో, అట్లే విద్యయొక్క (సం, దీదిహి) ఉత్తమరీతిని కాంక్షించుము మరియు న్యాయయుక్త ధర్మమును (సం,ఆ,భాహి) శ్రేష్ఠముగ ప్రకాశపరచుము.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఆప్తులగువారు సర్వకాలములయందు సత్యవిద్యలను, ఉత్తమ కర్మలను గూర్చి ఉపదేశించుచు సమస్త శరీరధారుల ఆరోగ్యము, పుష్టి,విద్య, సుశీలత్వములను పెంపొందించవలయును. సూర్యుడు తన సన్ముఖ పదార్థముల నెట్లు ప్రకాశపరచునో, అట్లే సకల మానవులను శిక్షణచే సదా ఆనందితుల నొనర్చవలయును. ॥౧॥

1. O learned person, may years, seasons, knowers of vedic interpretation and all the verities strenghten thee!.

Just as the sun with celestial effulgence illumines all the four efficacious regions so should thou long for knowledge, and manifest justice.

౧౪౮౩.సం చేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, సామిధేన్యో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

విద్వాంస ఏవోత్తమాధికారే యోజనీయా ఇత్యాహ.

విద్వాంసులనే ఉత్తమాధికారమునందు నియుక్తపరచవలయును.

౧౪౮౩ సం చేధ్యస్వాగ్నే ప్ర చ బోధయైనముచ్చ తిష్ఠ మహతే సౌభగాయ।
మా చ రిషదుపసత్తా తే అగ్నే బ్రహ్మాణస్తే యశసః సన్తు మాఽన్యే॥౨॥

ప.వి:- సమ్, చ, ఇధ్యస్వ, అగ్నే, ప్ర, చ, బోధయ, ఏనమ్, ఉత్, చ, తిష్ఠ, మహతే, సౌభగాయ, మా, చ, రిషత్, ఉపసత్తేత్యుప+సత్తా, తే, అగ్నే, బ్రహ్మాణః, తే, యశసః, సన్తు, మా, అన్యే.॥౨॥

పదార్థః :- (సమ్) సమ్యక్ (చ) (ఇధ్యస్వ) ప్రదీప్తో భవ (అగ్నే) అగ్నివద్వర్తమాన (ప్ర) (చ) (బోధయ) (ఏనమ్) జిజ్ఞాసుమ్ (ఉత్) (చ) (తిష్ఠ) (మహతే) (సౌభగాయ) శోభనస్య భగస్యైశ్వర్యస్య భావాయ (మా) (చ) (రిషత్) హింస్యాత్, (ఉపసత్తా) యు ఉపసీదతి సః (తే) తవ (అగ్నే) (బ్రహ్మాణః) చతుర్వేదవిదః (తే) (యశసః) కీర్తేః (సన్తు) (మా) నిషేధే (అన్యే).॥౨॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! త్వం సమిధ్యస్వైవం ప్రబోధయ చ మహతే సౌభగాయ చోత్తిష్ఠ. ఉపసత్తా భవాన్ సౌభగం మా రిషత్. హే అగ్నే! తే బ్రహ్మాణోఽన్యే చ మా సన్తు తే యశస ఉన్నతిం చ మా రిషత్.॥౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే విద్వద్భ్యో భిన్నాజ్ఞానానుత్తమాఽధికారేన యోజయన్తి సదోన్నతయే ప్రయతన్తేఽన్యాయేన కఞ్చిన్న హింసన్తి చ తే కీర్త్యైశ్వర్యయుక్తా భవన్తి.॥౨॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజోవంతుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు (సమ్, ఇధ్యస్వ) చక్కగా ప్రకాశించుము (చ) మరియు (ఏనమ్) ఈ జిజ్ఞాసువులకు (ప్రబోధయ) చక్కని బోధను చేయుము (చ) మరియు (మహతే) గొప్ప) (సౌభగాయ)సౌభాగ్యవంతులగుటకై (ఉత్, తిష్ఠ). ఉద్యమించుము (ఉపసత్తా) సమీపమున గూర్చుండు సౌభాగ్యమును నీవు (మా, రిషత్) చెరచకుము (అగ్నే) ఓ తేజోవంతులు (తే) నీయొక్క (బ్రహ్మాణః) నాలుగు వేదముల నెరిగినవారు (అన్యే) భిన్నబుద్ధిగలవారు (చ) కూడ (మా, సన్తు) కాకుందురు గాక (చ)మరియు (తే) నీవు నీయొక్క (యశసః) యశోకీర్తులయున్నతిని చెరచివేయకుము.॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులకు భిన్నముగ అయోగ్యులను ఉత్తమాధికారములపై నియుక్త మొనర్చనివారు, సదా ఉన్నతికై ప్రయత్నించువారు, అన్యాయముగా ఎవ్వరినికూడ సంక్షోభపరచనివారు కీర్తి, ఐశ్వర్యయుక్తులు, యశోవంతు లగుదురు. ॥౨॥

2. Shine thou, O learned person lustrious like fire, make this seeker after knowledge, rise up erect for great and happy fortune. Be those uninjured who adore thee. Let not thy priests, the knowers of all the four vedas, turn against thee. Don't spoil thy glory and progress!.

౧౪౮౮. త్వామిత్యస్యాగ్నిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

జిజ్ఞాసుభిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. జిజ్ఞాజువు లేమి చేయవలయునను విషయము చెప్పబడెను.

౧౪౮౮ త్వామగ్నే వృణతే బ్రాహ్మణా ఇమే శివో అగ్నే సంవరణే భవా నః ।

సపత్నహా నో అభిమాతిజిచ్చ స్వే గయే జాగృహ్యప్రయుచ్ఛన్॥౩॥

ప.వి:- త్వామ్, అగ్నే, వృణతే, బ్రాహ్మణాః, ఇమే, శివః, అగ్నే, సంవరణ ఇతి సం + వరణే, భవ, నః, సపత్నహేతి సపత్న+హా, నః, అభిమాతిజిదిత్యభిమాతి+జిత్, చ, స్వే, గయే, జాగృహి, అప్రయుచ్ఛన్నిత్య ప్ర+యుచ్ఛన్.॥౩॥

పదార్థః :- (త్వామ్) (అగ్నే) విద్వన్ (వృణతే) స్వీకుర్వన్తి (బ్రాహ్మణాః) బ్రహ్మవిదః (ఇమే) (శివః) మఙ్గలకారీ (అగ్నే) పావకవత్ ప్రకాశమాన (సంవరణే) సమ్యక్ స్వీకరణే (భవ) అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (నః) అస్మాకమ్ (సపత్నహా) శత్రుదోషహన్తా (నః) అస్మాన్ (అభిమాతిజిత్) అభిమానజిత్, (చ) (స్వే) స్వకీయే (గయే) గృహే (జాగృహి) (అప్రయుచ్ఛన్) ప్రమాదమకుర్వన్.॥3॥

అన్వయః :-హే అగ్నే పావకవద్వర్తమాన య ఇమే బ్రాహ్మణాస్త్వాం వృణతే, తాన్ ప్రతి త్వం సంవరణే శివో భవ నోఽస్మాకం సపత్నహా భవ. హే అగ్నేఽప్రయుచ్ఛన్నభిమాతిజిచ్చ త్వం స్వే గయే జాగృహి నో ఽస్మాంశ్చ జాగృతాన్ కురు.॥3॥

భావార్థః :-యథా విద్వాంసో బ్రహ్మ స్వీకృత్య మఙ్గలమాప్నువన్తి. దోషాన్ ఘ్నన్తి తథా జిజ్ఞాసవో బ్రహ్మవిదః ప్రాప్య మఙ్గలాచరణాః సన్తః కుశీలతాం ఘ్నన్త్వాలస్యం విహాయ విద్యామున్నయన్తు చ.॥3॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజస్వివగు ఓ విద్వాంసుడా! అగ్ని సమానముగ నున్నట్టి ఏ (ఇమే) ఈ (బ్రాహ్మణాః) బ్రహ్మవేత్తలు (త్వామ్) నిన్ను (వృణతే) స్వీకరించుచున్నారో వారియెడ నీవు (సంవరణే) చక్కగా స్వీకరించుటయందు (శివః) శుభప్రదాతవు (భవ) అగుము (నః) మాయొక్క (సపత్నహా) శత్రువుల దోషములను హననమొనర్చువాడవు అగుము (అగ్నే) అగ్నివలె ప్రకాశించువాడా! (అప్రయుచ్ఛన్) నిర్లక్ష్యము చేయక (చ) మరియు (అభిమాతిజిత్) అభిమానమును జయించువాడవగు నీవు (స్వే) స్వకీయ (గయే) గృహమునందు (జాగృహి) జాగరూకుడవై యుండుము అనగా అధిక నిద్ర, సోమరితనము మున్నగు వానిని వదలుము (నః) మమ్ము శీఘ్రముగా చైతన్యపరచుము.॥3॥

భావార్థము :- విద్వాంసులగువారు పరబ్రహ్మానుభూతిని ప్రాప్తించుకొని ఆనందశుభములను దోషములను నిర్మూలముగ నాశపరచుకొనునట్లు జిజ్ఞాసువులగువారు బ్రహ్మవేత్తలగు విద్వాంసులను ప్రాప్తించుకొని ఆనందమంగళముల నాచరించుచు కుసంస్కార, నీచస్వభావముల మూలమును ఛేదించి, సోమరితనమునువదలి విద్యల నున్నతపరచు చుండవలెను.॥3॥

3. O learned person, these masters of the vedas elect thee as their leader. Be thou propitious unto them in this election. Remove thou the errors of our foes. O learned personbeing free from sloth and pride, watch in thy house, and keep us also conscious!.

౧౪౮౯.ఇహైవేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజధర్మవిషయమాహ. ఇపుడు రాజధర్మ విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౮౯ ఇహైవాగ్నేఽఅధి ధారయా రయిం మా త్వా ని క్రన్పూర్వచితో నికారిణః।
క్షత్రమగ్నే సుయమమస్తు తుభ్యముపసత్తా వర్ధతాం తేఽఅనిష్టృతః ॥4॥

ప.వి:- ఇహ, ఏవ, అగ్నే, అధి, ధారయ, రయిమ్, మా, త్వా, ని, క్రన్, పూర్వచిత ఇతి పూర్వ+చితః నికారిణ ఇతి ని+కారిణః, క్షత్రమ్, అగ్నే, సుయమమితి సు+యమమ్, అస్తు, తుభ్యమ్। ఉపసత్తేత్యుప+సత్తా, వర్ధతామ్, తే, అనిష్టృతః, అనిస్తృత ఇత్యని+స్తృతః.॥౪॥

పదార్థః :-(ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఏవ) (అగ్నే) విద్యుద్వర్తమాన (అధి) ఉపరిభావే (ధారయ) అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (రయిమ్) శ్రియమ్, (మా) (త్వా) త్వామ్(ని) నీచైః (క్రన్) కుర్యుః (పూర్వచితః) పూర్వైః ప్రాప్తవిజ్ఞానాదిభిర్వృద్ధాః (నికారిణః) నితరాం కర్తుం స్వభావాః (క్షత్రమ్) ధనం రాజ్యం వా (అగ్నే) వినయప్రకాశిత (సుయమమ్) సుష్ఠు యమమా యస్మాత్తత్ (అస్తు) (తుభ్యమ్) (ఉపసత్తా) ఉపసీదన్ (వర్ధతామ్) (తే) తవ (అనిష్టృతః) అనుపహింసితః. ॥౪॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వమిహ రయిం ధారయ పూర్వచితో నికారిణస్త్వామా ని క్రన్. హే అగ్నే! తే సుయమం క్షత్రమస్తు యేనోపసత్తా సన్ననిష్టృతో భూత్వైవ భవానధివర్ధతామ్. తుభ్యం క్షత్రం సుఖదాతృ భవతు.॥౪॥

భావార్థః :-హే రాజన్నేవం వినయం ధరేర్యేన పూర్వవృద్ధా జనాస్త్వాం బహుమన్యేరన్ రాజ్యే సునియమాన్ ప్రవర్తయ, యేన స్వయం స్వరాజ్యం చ విఘ్నవిరహం భూత్వా సర్వతో వర్ధేత భవన్తం సర్వోపరి ప్రజా మన్యేత చ ॥౪॥

పదార్థము :-(అగ్నే) విద్యుత్తువలె వర్తమానమై యున్న విద్వాంసుడా! నీవు (ఇహ) ఈ జగత్తునందు (రయిమ్) లక్ష్మిని (ధారయ) ధారణమొనర్చుము. (పూర్వచితః) మొదటనే పొందిన విజ్ఞానాదులందు శ్రేష్ఠమైనవారు (నికారిణః) నిరంతరము కర్మల నొనర్చు స్వభావముగలవారు (త్వా) నీకు (మా, ని, క్రన్) నీచగతి ప్రాప్తిని గలిగించకుందురుగాక! (అగ్నే) వినయముచే శోభించు ఓ సభాపతీ! (తే) నీయొక్క (సుయమమ్) శ్రేష్ఠనియమములందు నడచుచు, వారు (క్షత్రమ్) ధనము, రాజ్యముగలవారు (అస్తు) అగుదురుగాక! దానిచే (ఉపసత్తా) సమీపమున గూర్చుండి (అనిష్టృతః) హింస మరియు విఘ్నములను పొంద కుండి (ఏవ) నీవు మాత్రము (అధి, వర్ధతామ్) అధికవృద్ధిని పొందుము (తుభ్యమ్) నీ కొరకు రాజ్యధనములు సుఖవంతముగుగాక!॥౪॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! నీవు శ్రేష్ఠనియమములం దుండుము. దీనిచే ప్రాచీన వృద్ధజనులు నిన్నుగొప్పగా నెంచెదరు. రాజ్యమునందు ఉత్తమ నియమములను ప్రవృత్తపరచుము. అందువల్ల నీవు, నీ రాజ్యము విఘ్నరహితమై నల్దిశలలో కీర్తివంతము గాగలదు.॥౪॥

4. O learned person, amass wealth in this world, Let not the old, exalted, learned persons, ever devoted to action, tolerate thy moral degradation!.

O ruler, famous for thy humility, let thy administration be run by just laws. May thy adorers, following non-violence make thee strong. May the State riches make thee happy!.

౧౪౯౦.క్షత్రేణేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాట్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౦ క్షత్రేణాగ్నే స్వాయుః సꣳరభస్వ మిత్రేణాగ్నే మిత్రధేయే యతస్వ।
సజాతానాం మధ్యమస్థా ఏధి రాజ్ఞామగ్నే విహవ్యో దీదిహీహ॥౫॥

ప.వి:-క్షత్రేణ, అగ్నే, స్వాయురితి సు౽ఆయుః, సమ్, రభస్వ, మిత్రేణ, అగ్నే, మిత్రధేయ ఇతి మిత్ర+ధేయే, యతస్వ, సజాతానామితి స+జాతానామ్, మధ్యమస్థా ఇతి మధ్యమ+స్థాః, ఏధి, రాజ్ఞామ్, అగ్నే, విహవ్య ఇతి, వి+హవ్యః, దీదిహి, ఇహ॥౫॥

పదార్థః :-(క్షత్రేణ) రాజ్యేన ధనేన వా (అగ్నే) పావకవత్తేజస్విన్ (స్వాయుః) శోభనం చ తదాయుశ్చ (సమ్) సమ్యక్ (రభస్వ) ఆరంభం కురు (మిత్రేణ) ధార్మికైర్విద్వద్భిర్మిత్రైః సహ (అగ్నే) విద్యావినయప్రకాశక (మిత్రధేయే) మిత్రైర్ధర్త్తవ్యే వ్యవహారే (యతస్వ) (సజాతానామ్) సమానజన్మనామ్(మధ్యమస్థాః)మధ్యే భవా మధ్యమాః పక్షపాతరహితాస్తేషు తిష్ఠతీతి (ఏధి) భవ(రాజ్ఞామ్) ధార్మికాణాం రాజాధిరాజానాం మధ్యే (అగ్నే) న్యాయప్రకాశక (విహవ్యః) విశేషేణ స్తోతుం యోగ్యః (దీదిహి) ప్రకాశితో భవ (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే రాజ్యాధికారే వా.॥౫॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వమిహ క్షత్రేణ సహ స్వాయుః సంరభస్వ. హే అగ్నే! మిత్రేణ సహ మిత్రధేయే యతస్వ. హే అగ్నే! సజాతానాం రాజ్ఞాం మధ్యే మధ్యమస్థా ఏధి. విహవ్యః సన్ దీదిహి చ.॥౫॥

భావార్థః:-రాజా సదా బ్రహ్మచర్యేణ దీర్ఘాయుః సత్యధర్మప్రియైరమాత్యైః సహ మంత్రయితాఽన్యై రాజభిః సహ సుసన్ధిః పక్షపాతం విహాయ న్యాయాధీశః సర్వైః సులక్షణైర్యుక్తః సన్ దుష్టవ్యసనవిరహో భూత్వా ధర్మార్థకామమోక్షాన్ ధైర్యేణ శాన్త్యాఽప్రమాదేన చ శనైశ్శనైః సాధయేత్.॥౫॥

పదార్థము :-(అగ్నే) అగ్నివంటి తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! నీవు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమున లేక రాజ్యాధికారమునందు (క్షత్రేణ) రాజ్యము మరియు ధనముతో గూడ (స్వాయుః) చక్కని యువావస్థయొక్క (సమ్, రభస్వ) ప్రారంభమును ఉత్తమముగా నొనర్చుము (అగ్నే) విద్యావినయములచే శోభించునట్టి ఓ రాజా! (మిత్రేణ) ధర్మాత్ములగు విద్వాంస మిత్రులతో గూడ (మిత్రధేయే) మిత్రులద్వారా ధారణాయోగ్యమగు వ్యవహారమునందు (యతస్వ) ప్రయత్నమొనర్చుము (అగ్నే) న్యాయమును చక్కగా ప్రకాశపరచు ఓ సభాపతీ! (సజాతానామ్) ఏకకాలమందుత్పన్నమైన సమవయస్కులు (రాజ్ఞామ్) ధర్మాత్ములునగు రాజాధిరాజులమధ్య (మధ్యమస్థాః) మధ్యస్థుడవు వాది ప్రతివాదులకు సాక్షివిగా (ఏధి) అగుము (విహవ్యః) విశేషించి స్తుతించదగినవాడవై (దీదిహి) ప్రకాశితుడవగుము. ।౫॥

భావార్థము :-సభాపతియగు రాజు బ్రహ్మచర్యముతో దీర్ఘాయువు, సత్యధర్మములందు ప్రీతిగల మంత్రులతో గూడ ఆలోచించువాడై ఇతర రాజులతో చక్కని సంధిగలిగియుండి పక్షపాతరహితుడై, న్యాయాధీశుడు సకల శుభలక్షణములతో గూడి యుండి దుర్వ్యసనములను దూరపరచి ధర్మ అర్థ కామ మోక్షములను ధైర్యముగా, శాంతియుక్తముగ, ప్రమాదరహితముగా, నిదానముగ సాధించవలెను. ।౫॥

5. O learned person commence thy youth with wealth in this world!.

O king, flowing with knowledge and humility, exert to maintain friendship with the religious, learned friends!.

O justice-loving head of the state, act as an umpire in the midst of your coequal virtuous kings. Be renowned as worthy of praise!.

౧౪౯౧.అతి నిహ ఇత్యస్యాగ్నిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౧ అతి నిహో అతి స్రిధోఽత్యచిత్తిమత్యరాతిమగ్నే।

విశ్వా హ్యగ్నే దురితా సహస్వాథాస్మభ్యꣳసహవీరాꣳరయిన్దాః ॥౬॥

ప.వి:-అతి, నిహః, అతి, స్రిధః, అతి అచిత్తిమ్, అతి, అరాతిమ్, అగ్నే, విశ్వా, హి, అగ్నే, దురితేతి దుః+ ఇతా, సహస్వ, అథ, అస్మభ్యమ్, సహవీరామితి సహ+వీరామ్, రయిమ్, దాః.।౬॥

పదార్థః :-(అతి) అతిశయేన (నిహః) యోఽసత్యం నితరాం జహాతి సః (అతి) (స్రిధః)

దుష్టాచారాన్ (అతి) అతిక్రమ్య (అచిత్తిమ్) అజ్ఞానమ్ (అతి) (అరాతిమ్) అదానమ్. (అగ్నే) తేజస్విన్ సభాపతే (విశ్వా) సర్వాణి (హి) ఖలు (అగ్నే) దృఢవిద్య (దురితా) దుష్టాచరణాని (సహస్వ) (అథ) (అస్మభ్యమ్) (సహవీరామ్) వీరైః సహ వర్తమానాం సేనామ్ (రయిమ్) ధనమ్ (దాః) దద్యాః.॥ ౬॥

అన్వయః:-హే అగ్నే! త్వమతి నిహః సన్ స్రిధోఽతి సహస్వాచిత్తిమత్యరాతిం సహస్వ. హే అగ్నే! త్వం హి విశ్వా దురితాఽతిసహస్వాఽథాఽస్మభ్యం సహవీరాం రయిం చ దాః॥౬॥

భావార్థః :-యే దుష్టాచారత్యాగినః కుత్సితానాం నిరోధకా అజ్ఞానమదానం చ పృథక్ కుర్వాణా దుర్వ్యసనేభ్యః పృథగ్భూతాః సుఖదుఃఖయోః సోఢారో వీరసేనాప్రియా యథాగుణానాం జనానాం యోగ్యం సత్కారం కుర్వన్తః సన్తో న్యాయేన రాజ్యం పాలయేయుస్తే సదా సుఖినో భవేయురితి. ॥ ౬॥

పదార్థము :-(అగ్నే) తేజస్వివగు ఓ సభాపతీ! నీవు (అతి, నిహః) నిశ్చయముగ అసత్యమును వదలినవాడవై (స్రిధః) దుష్టాచారులను (అతి, సహస్వ) అధికముగ సహించుము (అచిత్తిమ్) అజ్ఞానమును (అతి) అతిక్రమించి (అరాతిమ్) దాననిషేధము [లోభత్వము] ను సహనమొనర్చుకుము (అగ్నే) దృఢమగు విద్యలుగల్గి తేజోవంతుడవైన ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (హి) మాత్రమే (విశ్వా) సర్వ (దురితా) దుష్టాచరణములను (అతి) అధికముగ సహించగలవు (అథ) ఆ తరువాత (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు (సహవీరామ్) వీరులగు సైనికులను (రయిమ్) ధనమును (దాః) ఇమ్ము.॥ ౬॥

భావార్థము :-దుష్టాచారములను త్యజించి, కుత్సిత జనుల నదుపునందుంచి, అజ్ఞానము, పిసినారితనమును దూరపరచి, దుర్వ్యసనములను దరిజేరనీయక, సుఖ దుఃఖములను సహించుచు, వీరసైనికులపై ప్రీతి గలిగియుండి, అనుకూలగుణములు గల ప్రజలను సత్కరించుచు న్యాయపరిపాలనమొనర్చు రాజు సదా సుఖవంతుడైయుండును. ॥ ౬॥

6. O king, renouncing unruth, suppress fully the wicked persons, overcome spiritual ignorance, and banish miserliness. O learned person, drive away ll sins; vouchasafe us opulence with an army of heroic soldiers!.

౧౪౯౭.అనాధృష్య ఇత్యస్యాగ్నిరృషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౭ అనాధృష్యో జాతవేదా అనిష్టృతో విరాడగ్నే క్షత్రభృద్దీదిహీహ।
విశ్వా ఆశాః ప్రముఞ్చన్మానుషీర్భియః శివేభిరద్య పరి పాహి నో వృధే ॥౭॥

ప.వి:- అనాధృష్యః, జాతవేదా+ ఇతి జాత+ వేదాః, అనిష్టృతః, అనిస్తృత ఇత్యని +స్తృతః, విరాడితి వి+రాట్, అగ్నే, క్షత్రభృదితి, క్షత్ర+భృత్, దీదిహి, ఇహ, విశ్వాః, ఆశాః, ప్రముఞ్చన్నితి ప్ర+ముఞ్చన్, మానుషీః, భియః, శివేభిః, అద్య, పరి, పాహి, నః, వృధే.॥౭॥

పదార్థః :-(అనాధృష్యః) అన్యైర్ధర్షితుమయోగ్యః (జాతవేదాః) జాతవిద్యః (అనిష్టృతః) దుఃఖాత్పృథగ్భూతః (విరాట్) విశేషేణ రాజమానః (అగ్నే) సుసంగృహీతరాజనీతే (క్షత్రభృత్) యః క్షత్రం రాజ్యం బిభర్తి సః (దీదిహి) కామయ (ఇహ)అస్మిన్ రాజ్యవ్యవహారే (విశ్వాః) సకలాః (ఆశాః) దిశః (ప్రముఞ్చన్) ప్రకర్షేణ ముక్తాః కుర్వన్ (మానుషీః) మనుష్యసంబంధినీః (భియః) రోగదోషాదికాః (శివేభిః) కల్యాణకారిభిః సభ్యైః (అద్య) ఇదానీమ్ (పరి) సర్వతః (పాహి) రక్ష (నః) అస్మాన్ (వృధే) వర్ధనాయ. ॥౭॥

అన్వయః :-హే అగ్నే! యోऽఽద్యేహ మనుషీర్భియో నాశయ శివేభిశ్చ సహానిష్టృతోऽనాధృష్యో జాతవేదా విరాట్ క్షత్రభృదస్తి. స త్వం నో దీదిహి విశ్వా ఆశాః ప్రముఞ్చన్త్వం నో వృధే పరి పాహి.॥౭॥

భావార్థః :- యే రాజరాజపురుషాః ప్రజాః సన్తోష్య మఙ్గలాచరణాః సర్వవిద్యాన్యాయప్రియాః సన్తః ప్రజాః పాలయేయుస్తే సర్వదిక్ ప్రవృత్తకీర్తయః స్యుః.॥౭॥

పదార్థము :-(అగ్నే) శ్రేష్ఠమైన రాజనీతిని సంగ్రహమొనర్చు రాజా! నీవు (అద్య) ఈ సమయమున (ఇహ) నీ వ్యవహారముతో (మానుషీః) మానవసంబంధమగు (భియః) రోగశోకాది భయములను వీడి (శివేభిః) కల్యాణకారులగు సభ్యసజ్జనులతో గూడ (అనిష్టృతః) దుఃఖములకు దూరముగనుండి (అనాధృష్యః) ఇతరుల బెదిరింపులకు లోనుగాక (జాతవేదాః) విద్యలను పొంది (విరాట్) విశేషప్రకాశముతో (క్షత్రభృత్) రాజ్యపాలకుడవై యున్నావు. అట్టి నీవు (నః) మమ్ము (దీదిహి) కోరుకొనుము (విశ్వాః) సకల (ఆశాః) దిశలను (ప్రముఞ్చన్) చక్కగా విముక్తపరచుచు మమ్ము (వృధే) వృద్ధికొరకై (పరిపాహి) అన్నివైపుల నుండి రక్షణ యొనర్చుము. ॥౭॥

భావార్థము :- ఏ రాజు లేక రాజపురుషులు ప్రజలను సంతుష్టపరచుచు సదాచారము గలవారై విద్యలతో గూడిన న్యాయములందు ప్రసన్నచిత్తులైయుండి ప్రజారక్షకులగుదురో, వారు సర్వదిశలందు వ్యాప్తిగలిగిన కీర్తిగలవా రగుదురు. ॥౭॥

7. O king, invincible, full of knowledge, free from misery, refulgent, and an able administrator, be dear to us in this task of government. Illumine all regions. Chase human ills and griefs with the help of philanthropic persons. Guard us for prosperity!.

౧౪౫౩. బృహస్పత ఇత్యస్య ప్రజాపతి ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః

పునస్తమేవ విషయమాహ.

మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౫౩ బృహస్పతే సవితర్బోధయైనꣳ సꣳశితం చిత్సంతరాꣳ సꣳశిశాధి।

వర్ధయైనం మహతే సౌభగాయ విశ్వ ఉ ఏనమను మదన్తు దేవాః॥౮॥

ప.వి:- బృహస్పతే, సవితః, బోధయ, ఏనమ్, సꣳశితమితి సమ్+శితమ్, చిత్, సన్తరామితి సమ్+తరామ్, సమ్, శిశాధి, వర్ధయ, ఏనమ్, మహతే, సౌభగాయ, విశ్వే, ఏనమ్, అను, మదన్తు, దేవాః.॥౮॥

పదార్థః :-(బృహస్పతే) బృహతాం పాలక (సవితః) విద్యైశ్వర్యయుక్త (బోధయ) సచేతనం కురు (ఏనమ్) రాజానమ్ (సంశితమ్) తీక్ష్ణబుద్ధిస్వభావమ్ (చిత్) (సన్తరామ్) అతిశరామ్ (సం, శిశాధి) సమ్యక్ శిక్షస్వ (వర్ధయ) (ఏనమ్) (మహతే) (సౌభగాయ) ఉత్తమైశ్వర్యభావాయ (విశ్వే) సర్వే (ఏనమ్) (అను) పశ్చాత్ (మదన్తు) ఆనన్దన్తు (దేవాః) సుసభ్యా విద్వాంసః. ॥౮॥

అన్వయః :- హే బృహస్పతే! సవితః పూర్ణవిద్యోపదేశక! త్వమేనం సంశితం కుర్వన్ బోధయ సంశిశాధి చిదపి ప్రజాః సన్తరాం శిశాధ్యేనం మహతే సౌభగాయ వర్ధయ విశ్వే దేవా ఏనమను మదన్తు.॥౮॥

భావార్థః :- యో రాజసభోపదేశకః, స ఏతాన్ దుర్వ్యసనేభ్యో నివర్త్య సుశీలాన్ సంపాద్య మహైశ్వర్య వృద్ధయే ప్రవర్తయేత్.॥౮॥

పదార్థము :-(బృహస్పతే) గొప్ప సజ్జనరక్షకా! (సవితః) విద్యా ఐశ్వర్యములచే సంపూర్ణ విద్యలనుపదేశించు నీవు (ఏనమ్) ఈ రాజును (సంశితమ్) తీక్ష్ణబుద్ధి స్వభావము గలవానిగా జేయుచు (బోధయ) చైతన్యవంతునిగ జేయుము. మరియు (సమ్, శిశాధి) ఉత్తమ శిక్షణల నిమ్ము (చిత్) మరియు (సన్తరామ్) ప్రజలను అత్యంత శిక్షణ గలవారిగ నొనర్చుము (ఏనమ్) ఈ రాజును (మహతే) గొప్ప (సౌభగాయ) సౌభాగ్యైశ్వర్యవంతు డగుటకై (వర్ధయ) వృద్ధిపరచుము (విశ్వే) సమస్త (దేవాః) ఉత్తమ సభ్య విద్వాంసులు (ఏనమ్) ఈ రాజ్యమునకు (అను, మదన్తు) అనుకూలమై ప్రసన్నులగుదురు గాక!॥౮॥

భావార్థము :- రాజసభయొక్క ఉపదేశకులు ఈ రాజు, మరియు రాజపురుషుల దుర్వ్యసనములను దొలగించి సుశీలత్వమును గలుగజేసి మహదైశ్వర్యముల వృద్ధికై ప్రవృత్తులుగ నొనర్చవలయును.॥౮॥

8. O learned fellow, the guardian of big persons, excellent preacher of learning, sharpening the intellect of this king, give him knowledge; instruct him well, instruct thoroughly his subjects. Exalt him to great and high felicity. Let all the learned persons rejoice following his good will!.

౧౪౯౪. అముత్రేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, అశ్వ్యాదయో దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథాధ్యాపకోపదేశకైః కిం కార్యమిత్యాహ.

అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు యేమి చేయవలయును?

౧౪౯౪ అముత్రభూయాదధ యద్యమస్య బృహస్పతే అభిశస్తేరముఞ్చః।
ప్రత్యౌహతామశ్వినా మృత్యుమస్మాద్దేవానామగ్నే భిషజా శచీభిః॥౯॥

ప. వి:- అముత్రభూయాదిత్యముత్ర+భూయాత్, అధ, యత్, యమస్య, బృహస్పతే, అభిశస్తే రిత్యభి+శస్తేః, అముఞ్చః, ప్రతి, ఔహతామ్, అశ్వినా, మృత్యుమ్, అస్మాత్, దేవానామ్, అగ్నే, భిషజా, శచీభిః.॥౯॥

పదార్థః :-(అముత్రభూయాత్) పరజన్మని భావినః. అత్రాముత్రోపపదాద్ భూధాతోః క్యప్ (అధ) అథ (యత్) (యమస్య) నియన్తుః (బృహస్పతే) మహతాం పాలక (అభిశస్తేః) సర్వతోఽపరాధాత్ (అముఞ్చః) ముచ్యాః (ప్రతి) (ఔహతామ్) వితర్కేణ సాధ్నుతామ్ (అశ్వినా) అధ్యాపకోపదేశకౌ (మృత్యుమ్) (అస్మాత్) (దేవానామ్) (అగ్నే) సద్వైద్య (భిషజా) ఔషధాని (శచీభిః) కర్మభిః ప్రజ్ఞాభిర్వా.॥౯॥

అన్వయః :- హే బృహస్పతే త్వమముత్రభూయాదభిశస్తేరేవమముఞ్చః. అధ యద్యో యమస్య శాసనే తిష్ఠేత్తస్య మృత్యుమముఞ్చః హే అగ్నే త్వం యథాఽశ్వినా శచీభిర్భిషజా ప్రత్యౌహతాం తథాఽస్మాద్దేవానామారోగ్యం సమ్పాదయ.॥ ౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. త ఏవ శ్రేష్ఠా అధ్యాపకోపదేశకా యేఽత్ర పరత్ర చ సుఖాయ సర్వాన్ సుశిక్షయేయుర్యేన బ్రహ్మచర్యాదీని కర్మాణి సేవయిత్వా మనుష్యా అల్పమృత్యుమానవద్ధహానిం చ వాప్నుయుః.॥౯॥

పదార్థము :-(బృహస్పతే) గొప్పవారి రక్షకుడవగు విద్వాంసుడా! నీవు (అముత్రభూయాత్) పరజన్మమున గలుగు (అభిశస్తేః) అన్నివిధములగు అపరాధములనుండి (అముఞ్చః) విముక్తి నొందుము (అధ) ఆ తరువాత (యత్) ఎవడు (యమస్య) ధర్మాత్ములు, నియమకర్తల శిక్షణయందున్నవాడో వానిని (మృత్యుమ్) మృత్యువునుండి విడిపించుము (అగ్నే) ఓ ఉత్తమ వైద్యవరా! నీ వంటి (అశ్వినా) అధ్యాపక, ఉపదేశకుడు (శచీభిః) కర్మలు లేక బుద్ధులను (భిషజా) రోగనివారక పదార్థములను (ప్రతి ఔహతామ్) విశేష తర్కముద్వారా సాధించునట్లు (అస్మాత్) దీనిద్వార (దేవానామ్) విద్వాంసుల ఆరోగ్యములను సాధించుము.౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎవడు ఇహలోక, పరలోక సుఖముల ప్రాప్తికై సర్వమానవులకు ఉత్తమ శిక్షణములనీయునో వానిద్వారా బ్రహ్మచర్యము మున్నగు శ్రేష్ఠకర్మలను సేవించుచు మానవులు అల్పాయుష్యము, మృత్యువు, దుఃఖములను పొందకుండునట్లు ఉపదేశించువారే శ్రేష్ఠమగు అధ్యాపకోపదేశకులు.౯॥

9. O learned fellow, the guardian of big persons, be free from the fruit of sins in the next birth. Chase death far from him who follows the instructions of the religious and law-abiding persons!.

O skilled physician, just as the teacher and preacher achieve their aim by dint of deeds and wisdom, so shouldst thou skilfully prepare efficacious medicines, whereby thou preservest the health of the people!.

౧౪౯౫. ఉద్వయమిత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, సూర్యోదేవతా, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథేశ్వరోపాసనవిషయమాహ. ఇపు డీశ్వరోపాసన విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౫ ఉద్వయన్తమసస్పరి స్వః పశ్యన్త ఉత్తరమ్।

దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమమ్॥౧౦॥

ప.వి:- ఉత్, వయమ్, తమసః, పరి, స్వరితి స్వః, పశ్యన్తః, ఉత్తరమిత్యుత్+తరమ్, దేవమ్, దేవత్రేతి దేవ+త్రా, సూర్యమ్, అగన్మ, జ్యోతిః, ఉత్తమమిత్యుత్ +తమమ్.॥౧౦॥

పదార్థః :- (ఉత్) ఉత్కృష్టే (వయమ్) (తమసః) అన్ధకారాత్పృథగ్వర్తమానమ్ (పరి) సర్వతః (స్వః) సుఖసాధకమ్ (పశ్యన్తః) ప్రేక్షమాణాః (ఉత్తరమ్) సర్వేషాం లోకానాముత్తారకమ్ (దేవమ్) ద్యోతమానమ్ (దేవత్రా) దేవేషు వర్తమానమ్ (సూర్యమ్) చరాఽచరాత్మానమ్ (అగన్మ) ప్రాప్నుయామ (జ్యోతిః) ప్రకాశమానమ్ (ఉత్తమమ్) అతిశ్రేష్ఠమ్ ॥౧౦॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా వయం తమసః పృథగ్భూతం జ్యోతిః సవితృమణ్డలం పశ్యన్తః స్వరుత్తరం దేవత్రోత్తమం సూర్యం జగదీశ్వరం దేవం పర్యుదగన్మ తథా యూయమపి ప్రాప్నుత. ॥౧౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యమివాఽవిద్యాన్ధకారాత్పృథగ్భూతం స్వప్రకాశం మహాదేవం సర్వోత్కృష్టం సర్వాన్తర్యామిణం పరమాత్మానమేవోపాసతే, తే ముక్తిసుఖమపి లభన్తే. ॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (వయమ్) మేము (తమసః) అంధకారమునకు దూరము [వేరు]గ నున్న (జ్యోతిః) ప్రకాశవంతమగు సూర్యమండలమును (పశ్యన్తః) చూచుచు (స్వః) సుఖసాధకులగు (ఉత్తమమ్) సకల జనులను దుఃఖముల నుండి తరింపజేయునట్టి (దేవత్రా) దివ్యపదార్థముల లేక విద్వాంసులందున్నట్టి (ఉత్తమమ్) అతిశ్రేష్ఠమగు (సూర్యమ్) చరాచరముల ఆత్మ (దేవమ్) ప్రకాశవంతుడగు జగదీశ్వరుని (పరి, ఉత్, అగన్మ) అన్నివైపులనుండి అత్యుత్తమముగ ప్రాప్తించుకొనెదమో అట్లే మీరును ప్రాప్తిజేసికొనుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. సూర్యుడు చీకటిని వలె ఏ మనుష్యులు అవిద్యాంధకారమునుండి దూరముగా (వేరై) యుండి స్వయంప్రకాశకుడు, దేవదేవుడు, సర్వోత్తముడు సర్వాత్మల అంతర్యామి యగు పరమేశ్వరోపాసనయే నొనర్చువారు అవశ్యముగ, నిర్విఘ్నముగ, ప్రీతిపూర్వకముగ ముక్తి సుఖమును పొందగలుగుదురు. ॥౧౦॥

10. Looking upon the sun's light free from darkness, we fully realise God, the Giver of happiness, the Savious of humanity, Omnipresent, Excellent, the Soul of animate and inanimate objects, and Self-Effulgent.

౧౪౯౬. ఊర్ధ్వా ఇత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథాఽగ్నిః కీదృశ ఇత్యాహ. ఇపు డగ్ని యెటులున్నదను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౬ ఊర్ధ్వా అస్య సమిధో భవన్త్యూర్ధ్వా శుక్రా శోచీꣳష్యగ్నేః ।

ద్యుమత్తమా సుప్రతీకస్య సూనోః॥౧౧॥

ప.వి:- ఊర్ధ్వాః, అస్య, సమిధ ఇతి సమ్+ ఇధః, భవన్తి, ఊర్ధ్వా, శుక్రా, శోచీꣳషి, అగ్నేః, ద్యుమత్తమేతి ద్యుమత్+తమా, సుప్రతీకస్యేతి సు+ ప్రతీకస్య, సూనోః ॥౧౧॥

పదార్థః :-(ఊర్ధ్వాః) ఉత్తమాః (అస్య) (సమిధః) సమ్యక్ ప్రదీపికాః (భవన్తి) (ఊర్ధ్వా) ఊర్ధ్వాని (శుక్రా) శుద్ధాని (శోచీంషి) తేజాంసి (అగ్నేః) పావకస్య (ద్యుమత్తమా) అతిశయేన ప్రశస్తప్రకాశయుక్తాని (సుప్రతీకస్య) శోభనాని ప్రతీకాని ప్రతీతికరాణి కర్మాణి యస్య తస్య సూనోః ప్రాణిగర్భవిమోచకస్య.॥౧౧॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యస్యాఽస్య సుప్రతీకస్య సూనోరగ్నేరూర్ధ్వాః సమిధ ఊర్ధ్వా ద్యుమత్తమా శుక్రా శోచీంషి భవన్తి తం విజానీత.॥౧౧॥

భావార్థః :- హే మనుష్యా యోఽయమూర్ధ్వగన్తా సర్వదర్శనహేతుః సర్వేషాం పాలననిమిత్తోఽగ్ని రస్తి, తం విజ్ఞాయ కార్యాణి సతతం సాధ్నుత.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (అస్య) ఈ (సుప్రతీకస్య) చక్కని ప్రఖ్యాతకర్మలతో గూడిన (సూనోః) ప్రాణుల గర్భములను విముక్తపరచు (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (ఊర్ధ్వాః) ఉత్తమమగు (సమిధః) చక్కగా ప్రకాశపరచునట్టి సమిధ మరియు (ఊర్ధ్వాః) పైకి పోవునట్టి (ద్యుమత్తమా) అత్యుత్తమ ప్రకాశముతో గూడిన (శుక్రా) శుద్ధమైన (శోచీంషీ) తేజస్సు (భవన్తి) గలదో దానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౧౧॥

భావార్థము :- మానవులారా! పైకి లేచునట్టి, అందరును చూచుటకు హేతువు, సర్వప్రాణులరక్షణకు నిమిత్తమునగు ఏ యగ్ని గలదో దానిని మీరు దెలిసికొని కార్యములను నిరంతరము సాధించుకొనుడు.॥౧౧॥

11. This fire, the accomplisher of many mighty deeds, the discharger of children from wombs, has splendid faggots as its fuel; and uplifted, lofty and brilliant flames.

౧౪౯౭.తనూనపాదిత్యస్యాఽగ్నిర్ఋషిః, విశ్వేదేవా దేవతాః, ఉష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథ వాయుః కింవత్ కార్యసాధకోఽస్తీత్యాహ. వాయు వెవనివలె కార్యసాధకమై యున్నది?

౧౪౯౭ తనూనపాదసురో విశ్వవేదా దేవో దేవేషు దేవః।

పథో అనక్తు మధ్వా ఘృతేన ॥౧౨॥

ప.వి:- తనూనపాదితి తనూ+నపాత్,అసురః, విశ్వవేదా ఇతి విశ్వ+వేదాః, దేవః, దేవేషు, దేవః, పథః, అనక్తు, మధ్వా, ఘృతేన.॥౧౨॥

పదార్థః :- (తనూనపాత్) యస్తనూషు శరీరేషు న పతతి సః (అసురః) ప్రకాశరహితో వాయుః (విశ్వవేదాః) యో విశ్వం విన్దతి సః (దేవః) దివ్యగుణః (దేవేషు) దివ్యగుణేషు

వస్తుషు (దేవః)కమనీయః (పథః) మార్గాన్ (అనక్తు) (మధ్వా) మధురేణ (ఘృతేన) ఉదకేన సహ.॥౧౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యో దేవేషు దేవోఽసురో విశ్వవేదాస్తనూనపాద్దేవో మధ్వా ఘృతేన సహ పథోఽనక్తు, తం యూయం విజానీత.॥౧౨॥

భావార్థః :-యథా పరమేశ్వరో మహాదేవో విశ్వవ్యాపీ సర్వేషాం సుఖకరోఽస్తి తథా వాయురప్యస్తి నహ్యనేన వినా కశ్చిదపి కుత్రచిద్ గన్తుం శక్నోతి.॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (దేవేషు) ఉత్తమ గుణవంత పదార్థములందు (దేవః) ఉత్తమగుణముగల (అసురః) ప్రకాశరహితమగు వాయువు (విశ్వవేదాః) అందరకును లభించునది (తనూనపాత్) శరీరమునందు పతనము గానిది (దేవః) కామించదగిన (మధ్వా) మధురమగు (ఘృతేన) జలముతో గూడ (పథః) శ్రోత్రాదీంద్రియముల మార్గములను (అనక్తు) ప్రకటపరచుదానిని మీరు చక్కగా తెలిసికొనుడు. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఏవిధముగ పరమేశ్వరుడు సర్వవ్యాపకుడైయుండి సర్వమునకు సుఖకారకుడై యున్నాడో, అట్లే వాయువునునై యున్నది. ఈ వాయువులేక ఎవ్వరును ఎచ్చటికి వెళ్లజాలరు. ॥౧౨॥

12. O men, know air as an object of usefulness amongst the useful objects. devoid of lustre, all - possessing, the protector of bodies, highly desirable, and the sprinkler of paths with sweet water through rain!.

౧౪౫౮.మధ్వేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునః కీదృశా జనాః సుఖినః స్యురిత్యాహ.

మఱల నెటువంటి మనుష్యుడు సుఖవంతుడగునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౫౮ మధ్వా యజ్ఞం నక్షసే ప్రీణానో నరాశꣳసోఽఅగ్నే।
సుకృద్దేవః సవితా విశ్వవారః ॥౧౩॥

ప.వి:- మధ్వా, యజ్ఞమ్, నక్షసే, ప్రీణానః, నరాశꣳసః అగ్నే, సుకృదితి సు+కృత్, దేవః, సవితా, విశ్వవార ఇతి విశ్వఽవారః ॥౧౩॥

పదార్థః :-(మధ్వా) మధురేణ వచనేన (యజ్ఞమ్) సంగతం వ్యవహారమ్ (నక్షసే) ప్రాప్నోషి (ప్రీణానః) కామయమానః (నరాశంసః) యో నరాన్ శంసతి సః (అగ్నే) విద్వన్ (సుకృత్) యః సుష్ఠు కరోతి సః (దేవః) వ్యవహర్తా (సవితా) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుకః (విశ్వవారః) యో విశ్వం వృణోతి సః.॥౧౩॥

అన్వయః :-హే అగ్నే యో నరాశంసః సుకృద్విశ్వవారః ప్రీణానః సవితా దేవస్త్వం మధ్వా యజ్ఞం నక్షసే తం వయం ప్రసాదయేమ.॥౧౩॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా యజ్ఞే సుగన్ధాదిహోమేన వాయుజలే శోధయిత్వా సర్వాన్ సుఖయన్తి, తే సర్వాణి సుఖాని ప్రాప్నువన్తి. ॥౧౩॥

పదార్థము :-(అగ్నే) ఓ విద్వాంసుడా! (నరాశంసః) మనుష్యులను ప్రశంసించువాడవు. (సుకృత్) ఉత్తమ కార్యము లొనర్చువాడవు మరియు (విశ్వవారః) ప్రశంసలను స్వీకరించువాడవు (ప్రీణానః) కోరికలు గలవాడవు (సవితా) ఐశ్వర్యములను కాంక్షించువాడవు (దేవః) వ్యవహారములందు చతురుడవు నగునీవు (మధ్వా) మధురవచనములతో (యజ్ఞమ్) సంగతీకరణవ్యవహారములను (నక్షసే) ఎట్లు పొందుచున్నాడో అట్టి నిన్ను మేము ప్రసన్నపరచెదముగాక!॥౧౩॥

భావార్థము :-మనుష్యులు యజ్ఞమునందు సుగంధాది పదార్థములను హోమమొనర్చినచో దానిచే వాయువు జలము శుద్ధమై సకల ప్రాణులకు సుఖము గలుగును. కావున వారు సకల సుఖములను ప్రాప్తించుకొందురు.। ౧౩॥

13. O learned person, thou art the admirer of persons, doer of noble deeds, worthy of praise, full of ambition, desirous of supremacy, wise in dealings; and a comer to this sacrifice with sweet words!.

౧౪౯౯. అచ్ఛేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, వహ్నిర్దేవతా, భురిగుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

అథాఽగ్నినోపకారో గ్రాహ్య ఇత్యాహ.

ఇపు డగ్నివలన నుపకారమును పొందవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౯౯ అచ్ఛాయమేతి శవసా ఘృతేనేడానో వహ్నిర్నమసా ।
అగ్నిꣳ స్రుచో అధ్వరేషు ప్రయత్సు॥౧౪॥

ప.వి:- అచ్ఛ, అయమ్, ఏతి, శవసా, ఘృతేన, ఈడానః, వహ్నిః నమసా, అగ్నిమ్, స్రుచః, అధ్వరేషు, ప్రయత్స్వితి ప్రయత్ + సు॥౧౪॥

పదార్థః :-(అచ్ఛ) (అయమ్) (ఏతి) గచ్ఛతి (శవసా) బలేన (ఘృతేన) జలేన సహ (ఈడానః) స్తువన్ (వహ్నిః) విద్యాయా వోఢా (నమసా) పృథివ్యాద్యన్నేన (అగ్నిమ్) పావకమ్ (స్రుచః) హోమసాధనాని (అధ్వరేషు) అహింసనీయేషు (ప్రయత్సు) ప్రయత్నసాధ్యేషు వర్తమానేషు.॥౧౪॥

అన్వయః:- హే మనుష్యా యోఽయమీడానో వహ్నిః ప్రయత్స్వధ్వరేషు శవసా ఘృతేన నమసా సహ వర్తమానమగ్నిం స్రుచశ్చాచ్ఛైతి తం యూయం సత్కురుత.॥౧౪॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యోఽగ్నిరిన్ధనైర్జలేన యుక్తో యానేషు ప్రయుక్తః సన్ బలేన సద్యో గమయతి. తం విజ్ఞాయోపకురుత.॥౧౪॥

పదార్థము :-మానవులారా!(అయమ్) ఈ (ఈడానః) స్తుతియొనర్చుచు (వహ్నిః) విద్యలనందజేయు విద్వాంసుడు (ప్రయత్సు) ప్రయత్నముచే సాధించదగిన (అధ్వరేషు) విఘ్నములకు వేరుగనుండు యజ్ఞములందు (శవసా) బలముతో (ఘృతేన) జలము మరియు (నమసా) పృథివి మున్నగు అన్నములతోగూడ నున్నట్టి (అగ్నిమ్) అగ్ని (స్రుచః) హోమమునందు ఘృతాహుతినిచ్చు సాధనము నగు స్రువ [చెమస] మున్నగు వానిని (అచ్ఛ ఏతి) బాగుగా ప్రాప్తించుచున్నాడో అట్టి వానిని లోకులు సత్కరించవలయును.॥౧౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఓ మానవులారా! ఏ యగ్ని ఇంధనములతోను మరియు జలముతోను గలసి యానములందు ప్రయుక్తపరచబడిన శక్తిద్వారా శీఘ్రముగా నడచునో దానిని మీరు చక్కగా దెలిసికొని ప్రయోగించి ఉపకారమును పొందుడు. ॥౧౪॥

14. This extolling learned person, the carrier of knowledge, in non-violent sacrificce attainable through exertion, nicely procures ladles and fire accompanied by corn, water and power.

౧౫౦౦. సయక్షదిత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, వాయుర్దేవతా, స్వరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౦ స యక్షద్యస్య మహిమానమగ్నేః స ఈం మన్ద్రా
సుప్రయసః। వసుశ్చేతిష్ఠో వసుధాతమశ్చ॥౧౫॥

ప.వి:- సః, యక్షత్, అస్య, మహిమానమ్, అగ్నేః, సః, ఈమ్, మన్ద్రా, సుప్రయస ఇతి సు+ప్రయసః, వసుః. చేతిష్ఠః, వసుధాతమ ఇతి, వసు+ధాతమః, చ. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(సః) (యక్షత్) యజేత్సఙ్గచ్ఛేత (అస్య) (మహిమానమ్) మహత్త్వమ్ (అగ్నేః) పావకస్య (సః) (ఈమ్) జలమ్ (మన్ద్రా) ఆనన్దప్రదాని హవీంషి (సుప్రయసః) శోభనాని ప్రయాంసి ప్రీతాన్యన్నాదీని యస్మాత్తస్య (వసుః) వాసయితా (చేతిష్ఠః) అతిశయేన

చేతా సంజ్ఞాతా (వసుధాతమః) యోఽతిశయేన వసూని దధాతి సః (చ)సముచ్చయే.॥౧౫॥

అన్వయః :-స మనుష్యః సుప్రయసోఽస్యాగ్నేర్మహిమానం యక్షత్స వసుశ్చేతిష్ఠో వసుధాతమశ్చ సన్నీం మన్ద్రా యక్షత్. ॥౧౫॥

భావార్థః :-య ఇత్థమగ్నేర్మహత్వం విజానీయాత్సోఽతిధనీ స్యాత్. ॥౧౫॥

పదార్థము :-(సః) ఆ పూర్వోక్తుడగు విద్వాంసుడు (సుప్రయసః) ప్రీతికారకమగు చక్కని అన్నాదులకు హేతువగు (అస్య) ఈ (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (మహిమానమ్) మహిమలను (యక్షత్) సంపూర్ణముగ ప్రాప్తించుగాక! మరియు (సః) ఆ (వసు) నివాసమునకు హేతువునై (చేతిష్ఠః) అతిశయముగ దెలిసికొనినవాడై (చ) మరియు (వసుధాతమః) అత్యధిక ధనమును ధారణమొనర్చువాడై (ఈమ్) జలము మరియు (మన్ద్రా) ఆనందదాయకమైన, హోమముచేయదగిన పదార్థములను పొందునుగాక! ॥౧౫॥

భావార్థము :- ఈ విధముగ అగ్ని యొక్క గొప్పదనమును దెలిసికొనిన విద్వాంసుడు అధిక ధనవంతుడు మరియు ఖ్యాతి గలవాడగును. ॥౧౫॥

15.That learned person, daintily fed, realises the greatness of this fire. He is the best wealth - giver, and wisest protector. He gets water and enjoyable oblations.

౧౫౦౧.ద్వారో దేవీరిత్యస్యాఽగ్నిర్ఋషిః, దేవ్యో దేవతాః, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౧ ద్వారో దేవీరన్వస్య విశ్వే వ్రతా దదన్తేఽ అగ్నేః।
ఉరువ్యచసో ధామ్నా పత్యమానాః॥౧౬॥

ప.వి:- ద్వారః, దేవీః, అను, అస్య, విశ్వే, వ్రతా, దదన్తే, అగ్నేః, ఉరువ్యచస ఇత్యురు+వ్యచసః, ధామ్నా, పత్యమానాః.॥౧౬॥

పదార్థః :-(ద్వారః) ద్వారాణి (దేవీః) దేదీప్యమానాని (అను) (అస్య) (విశ్వే) సర్వే (వ్రతా) సత్యభాషణాదీని (దదన్తే) (అగ్నేః) పావకస్య (ఉరువ్యచసః) బహువ్యాపకస్య (ధామ్నా) స్థానేన (పత్యమానాః) స్వామిత్వం కుర్వాణాః.॥౧౬॥

అన్వయః :- యే విశ్వే పత్యమానా ఉరువ్యచసోఽస్యాగ్నేర్ధామ్నా దేవీర్ద్వారో వ్రతాఽను దదన్తే తే స్వైశ్వర్యా జాయన్తే.॥౧౬॥

భావార్థః:- యేఽగ్నివిద్యాయా ద్వారాణి జానన్తి తే సత్యాచారాః సన్తోఽనుమోదన్తే॥౧౬॥

పదార్థము :- (విశ్వే) సకల (పత్యమానాః) ఆధిపత్యమును నెరపు విద్వాంసులు (ఉరువ్యచస) అనేకములందు వ్యాపకమైయున్న (అస్య) ఈ (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (ధామ్నా) స్థానమునుండి (దేవీః) ప్రకాశము (ద్వారః) ద్వారమున మరియు (వ్రతా) సత్యభాషణము మున్నగు వ్రతముల గూర్చి (అను, దదన్తే) అనుకూలముగా నుపదేశించువారు చక్కని ఐశ్వర్యవంతు లగుదురు.॥౧౬॥

భావార్థము :- అగ్నివిద్యయొక్క ద్వారములను దెలిసికొనువారు సత్యాచరణము నొనర్చుచు అత్యానందమును పొందగలుగుదురు.॥౧౬॥

16. The learned persons, lording over all, with the splendour of that widely expansive fire, expound the vows of truthfulness, and the bright sources of the knowledge of fire.

౧౫౦౨.తే అస్యేత్యస్యాగ్ని ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, విరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౨ తే అస్య యోషణే దివ్యే న యోనా ఉషాసానక్తా ।

ఇమం యజ్ఞమవతామధ్వరం నః ॥౧౭॥

ప.వి:- తే ఇతి తే, అస్య, యోషణే ఇతి యోషణే, దివ్యే ఇతి దివ్యే, న, యోనౌ, ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసానక్తా, ఇమమ్, యజ్ఞమ్, అవతామ్,అధ్వరమ్, నః.॥౧౭॥

పదార్థః :-(తే) (అస్య) (యోషణే) భార్యే వర్తమానే (దివ్యే) దివ్యస్వరూపే (న) ఇవ (యోనౌ) గృహే (ఉషాసానక్తా) రాత్రిన్దివౌ (ఇమమ్) (యజ్ఞమ్) (అవతామ్) రక్షేతామ్ (అధ్వరమ్) అహింసనీయమ్ (నః) అస్మాకమ్.॥౧౭॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాస్తే ఉషాసానక్తాఽస్య యోనౌ దివ్యే యోషణే న నో యమిమ మధ్వరం యజ్ఞమవతాం తం యూయం విజానీత.॥౧౭॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా విదుషీ పత్నీ గృహకృత్యాని సాధ్నోతి తథా వహ్నినా జాతే రాత్ర్యహ్నీ సర్వం వ్యవహారం సాధ్నుతః. ॥౧౭॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! (తే) అట్టి (ఉషాసానక్తా) రాత్రి మరియు పగలు (అస్య) ఈ వ్యక్తి యొక్క (యోనౌ) గృహమునందు (దివ్యే) ఉత్తమ రూపముగల (యోషణే) ఇరువురు మహిళలవలె నుండి

(నః) మాయొక్క ఏ (ఇమమ్) ఈ (అధ్వరమ్) వినాశమొనర్చుదగని (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును ఎవరు (అవతామ్) రక్షించెదరో వారిని మీరు దెలిసికొనుడు.॥౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. విదుషీమణియగు స్త్రీ గృహ సంబంధకార్యముల నెట్లు సాధించునో, అదేవిధముగ అగ్నిద్వారా ఉత్పన్నమైన రాత్రింబవళ్లు సకల వ్యవహారములను సాధించును. ॥౧౭॥

17. May Dawn and Night, like two beautiful consorts, protect in our home this non-violent sacrificial worship of ours.

౧౫౦౩. దైవ్యేత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిగ్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః, స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౩ దైవ్యా హోతారా ఊర్ధ్వమధ్వరం నోऽఅగ్నేర్జిహ్వామభి

గృణీతమ్। కృణుతం నః స్విష్టిమ్ ॥౧౮॥

ప.వి:- దైవ్యా, హోతారా, ఊర్ధ్వమ్, అధ్వరమ్, నః, అగ్నేః, జిహ్వామ్, అభి, గృణీతమ్, కృణుతమ్, నః, స్విష్టిమితి సు + ఇష్టిమ్।౧౮॥

పదార్థః :-(దైవ్యా) దేవేషు విద్వత్సు భవౌ విద్వాంసౌ (హోతారా) సుఖస్య దాతారౌ (ఊర్ధ్వమ్) ప్రాప్తోన్నతిమ్ (అధ్వరమ్) అహింసనీయం వ్యవహారమ్ (నః) అస్మాకమ్ (అగ్నేః) పావకస్య (జిహ్వామ్) జ్వాలామ్ (అభి) (గృణీతమ్) ప్రశంసేతామ్ (కృణుతమ్) కురుతమ్ (నః) (స్విష్టిమ్) శోభనా ఇష్టిర్యస్యా స్తామ్.॥౧౮॥

అన్వయః:- యౌ దైవ్యా హోతారా న ఊర్ధ్వమధ్వరమభిగృణీతం తౌ నః స్విష్టిమగ్నేర్జిహ్వాం కృణుతమ్. ॥౧౮॥

భావార్థః :- యది జిజ్ఞాస్వధ్యాపకావగ్నివిద్యాం జానీయాతాం, తర్హి విశ్వస్యోన్నతిం కుర్యాతామ్.॥౧౮॥

పదార్థము :-(దైవ్యా) విద్వాంసులందు ప్రసిద్ధులగు ఏ ఇరువురు విద్వాంసులు (హోతారా) సుఖప్రదాత (నః) మాయొక్క (ఊర్ధ్వమ్) ఉన్నతమైన (అధ్వరమ్) చెడగొట్టదగని వ్యవహారములను (అభి, గృణీతమ్) సకల విధములుగ ప్రశంసించుచున్నారో, ఆ యిరువురును (నః) మాయొక్క (స్విష్టిమ్) సుందరమగు యజ్ఞముకొరకు (అగ్నేః) అగ్నియొక్క (జిహ్వామ్) జ్వాలలను (కృణుతమ్) సిద్ధపరచెదరు గాక!॥౧౮॥

భావార్థము :- ఏ జిజ్ఞాసువు మరియు అధ్యాపకులు అగ్నివిద్యనెరుగుదురో వారు విశ్వమునకు ఉన్నతిని చేకూర్చవలయును. ॥౧౮॥

18. Ye two learned persons, givers of pleasure, greet with praises this lofty non-violent sacrifice of ours. Conduct well the flame of fire in connection with our beautiful sacrifice.

౧౫౦౪. తిస్రో దేవీరిత్యస్యాఽగ్నిరృషిః, ఇడాదయో లిఙ్గోక్తా దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కీదృశీ వాణీ సేవనీయా ఇత్యాహ.

మఱల మానవులెట్టి వాణిని సేవించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౪ తిస్రో దేవీర్బ్హిరేదꣳసదన్త్విడా సరస్వతీ భారతీ । మహీగృణానా ॥౧౯॥

ప.వి:- తిస్రః, దేవీః, బర్హిః, ఆ, ఇదమ్, సదన్తు, ఇడా, సరస్వతీ, భారతీ, మహీ, గృణానా॥౧౯॥

పదార్థః :-(తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః (దేవీః) కమనీయాః (బర్హిః) అన్తరిక్షమ్ (ఆ) సమన్తాత్ (ఇదమ్) (సదన్తు) ప్రాప్నువన్తు (ఇడా) స్తోతుమర్హా (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానవతీ (భారతీ) సర్వశాస్త్రధారిణీ (మహీ) మహతీ (గృణానా) స్తువన్తీ.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా యూయం యా మహీ గృణానేడా సరస్వతీ భారతీ చ తిస్రో దేవీరిదం బర్హిరాసదన్తు తాః సమ్యగ్విజానీత.॥౧౯॥

భావార్థః:-యే మనుష్యా వ్యవహారకుశలాం సర్వశాస్త్రవిద్యాన్వితాం సత్యాదివ్యవహారధర్త్రీం వాణీం ప్రాప్నుయుస్తే స్తుత్యాః సన్తో మహాన్తో భవేయుః.॥౧౯॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ మీరు (మహీ) గొప్పదైన (గృణానా) స్తుతియొనర్చుచు (ఇడా) స్తుతియొనర్చదగిన (సరస్వతీ) ప్రశస్త విజ్ఞానవంతమగు మరియు (భారతీ) సకల శాస్త్రములను ధారణమొనర్చునట్టి ఏ (తిస్రః) మూడు (దేవీః) దివ్యమగు [కోరదగిన] వాణులు (ఇదమ్) ఈ (బర్హిః) అంతరిక్షమును (ఆ, సదన్తు) ఉత్తమముగా ప్రాప్తించునో అట్టి ముప్విధములగు వాణులను బాగుగా దెలిసికొనుడు. ॥౧౯॥

భావార్థము :- వ్యవహారచతురత్వము, సకల శాస్త్రవిద్యలతో గూడినదియు, సత్యవ్యవహారముల ధారణ మొనర్చునదియు నగు వాణిని పొందిన మానవులు ఎల్లరచే స్తుతించ దగినవారై ఉన్నతులగుదురు. ॥౧౯॥

19. May Ida, Saraswati, Bharati, three mighty forms of eulogy fill this atmosphere.

౧౫౦౫. తన్న ఇత్యస్యాగ్నిర్ఋషిః, త్వష్టా దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

ఈశ్వరాత్ కిం ప్రార్థనీయమిత్యాహ.

ఈశ్వరుని నేమి ప్రార్థించవలయు నను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౫ తన్నస్తురీపమద్భుతం పురుక్షు త్వష్టా సువీర్యమ్ ।

రాయస్పోషం విష్యతు నాభిమస్మే॥ ౨౦॥

ప.వి:- తమ్, నః, తురీపమ్, అద్భుతమ్, పురుక్షు, త్వష్టా సువీర్యమితి సు+వీర్యమ్, రాయః, పోషమ్, వి, స్యతు, నాభిమ్, అస్మే+ఇత్యస్మే.॥౨౦॥

పదార్థః:-(తమ్) ప్రసిద్ధమ్ (నః) అస్మాన్ (తురీపమ్) యత్తూర్ణం సద్య ఆప్నోతి తమ్ (అద్భుతమ్) ఆశ్చర్యగుణకర్మస్వభావమ్ (పురుక్షు) యత్ పురుషు బహుషు క్షియతి వసతి తత్ (త్వష్టా) విద్యయా ప్రకాశిత ఈశ్వరః (సువీర్యమ్) సుష్ఠు బలమ్ (రాయః) ధనస్య (పోషమ్) పుష్టిమ్ (వి,స్యతు) విముఞ్చతు(నాభిమ్) మధ్యప్రదేశమ్ (అస్మే) అస్మాకమ్.॥౨౦॥

అన్వయః :-త్వష్టాఽస్మే నాభిం ప్రతి తురీపమద్భుతం పురుక్షు సువీర్యం తం రాయస్పోషం దదాతు నో దుఃఖాద్విష్యతు చ.॥౨౦॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా యచ్ఛీఘ్రకార్యాశ్చర్యభూతం బహువ్యాపకం ధనం బలం వాస్తి తదర్థాయమీశ్వర ప్రార్థనయా ప్రాప్యానన్దితా భవత.॥౨౦॥

పదార్థము :-(త్వష్టా) విద్యలద్వారా ప్రకాశించు పరమేశ్వరుడు (అస్మే) మాయొక్క (నాభిమ్) మధ్య ప్రదేశము నెడ (తురీయమ్) శీఘ్రత్వమును గలిగించు నట్టి (అద్భుతమ్) ఆశ్చర్యరూప గుణకర్మస్వభావములతో గూడినట్టి (పురుక్షు) అనేక పదార్థములందు వసించు (సువీర్యమ్) శ్రేష్ఠమగు బలముతో (తమ్) గూడినట్టి ప్రసిద్ధమగు (రాయః) ధనము (పోషమ్) పుష్టిని గలిగించుగాక! మరియు (నః) మా దుఃఖములను (వి, స్యతు) విడిపించుగాక! ॥౨౦॥

భావార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు ఏ శీఘ్రకారి, ఆశ్చర్యరూపము, అనేకులందు వ్యాపకమై యుండు ధనము లేక బలము కలదో దానిని మీరు పరమేశ్వర ప్రార్థనద్వారా ప్రాప్తించుకొని ఆనందితులై యుండుడు.॥౨౦॥

20. May God grant us wealth and strength, eagerly obtainable, possessing wondrous merits, powers and qualities; residing in various objects, beautifully mighty; and relieve us of misery.

౧౫౦౬. వనస్పత ఇత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, విరాడుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.
జిజ్ఞాసుః కీదృశో భవేదిత్యాహ. జిజ్ఞాసువు ఎటులుండవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౬ వనస్పతేఽవ సృజా రరాణస్త్మనా దేవేషు ।
అగ్నిర్హవ్యꣳశమితా సూదయాతి ॥౨౧॥

ప.వి:- వనస్పతే, అవ, సృజ, రరాణః, త్మనా, దేవేషు, అగ్నిః, హవ్యమ్, శమితా, సూదయాతి.॥౨౧॥

పదార్థః :-(వనస్పతే) వనస్య సమ్భజనీయస్య శాస్త్రస్య పాలక (అవ) (సృజ). అత్ర ద్వ్యచోఽతస్తిఙ్ ఇతి దీర్ఘః. (రరాణః) రమమాణః (త్మనా) ఆత్మనా (దేవేషు) దివ్యగుణేష్వివ విద్వత్సు (అగ్నిః) పావకః (హవ్యమ్) ఆదాతుమర్హమ్ (శమితా) యజ్ఞసంబన్ధీ (సూదయాతి) సూక్ష్మీకృత్య వాయౌ ప్రసారయతి.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే వనస్పతే యథా శమితాఽగ్నిర్హవ్యం సూదయాతి తథా త్మనా దేవేషు రరాణః సన్ హవ్యమవ సృజ.॥౨౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా దివ్యేష్వన్తరిక్షాదిషు వహ్నీ రాజతే తథా విద్వత్సు స్థితో జిజ్ఞాసుః సుప్రకాశితాత్మా భవతి.॥౨౧॥

పదార్థము :-(వనస్పతే) సేవించదగిన శాస్త్రముల రక్షకుడవునగు జిజ్ఞాసూ! ఎట్లు (శమితా) యజ్ఞ సంబంధమగు (అగ్నిః) అగ్ని (హవ్యమ్) గ్రహించదగిన హోమద్రవ్యములను (సూదయాతి) సూక్ష్మమొనర్చి వాయువునందు వెదజల్లునో, అట్లే (త్మనా) నీ యాత్మద్వారా (దేవేషు) దివ్యగుణముల వంటి విద్వాంసులందు (రరాణః) మనోజ్ఞమై గ్రహించయోగ్యమగు పదార్థములను (అవ, సృజ) ఉత్తమ విధిగా సిద్ధపరచుము.॥౨౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శుద్ధ ఆకాశాదులందు అగ్ని ఎట్లు శోభాయమానముగ నుండునో అదేవిధముగ విద్వాంసులలో స్థిరమైయుండు జిజ్ఞాసువు చక్కని ప్రకాశముతో వెలుగొందగలడు. ॥౨౧॥

21. O investigator, the guardian of religious lore, just as sacrificial fire renders subtle the oblations and diffuses them in the air, so shouldst thou rejoicing thyself in the midst of the learned, explore objects worth acquisition!

౧౫౦౭. అగ్నే స్వాహేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదుష్ణిక్ ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కార్యమిత్యాహ.

మఱల మనుష్యు లేమిచేయువలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౭ అగ్నే స్వాహా కృణుహి జాతవేదఽ ఇన్ద్రాయ హవ్యమ్ ।

విశ్వే దేవా హవిరిదం జుషన్తామ్ ॥౨౨॥

ప.వి:- అగ్నే, స్వాహా, కృణుహి, జాతవేద ఇతి జాత+వేదః, ఇన్ద్రాయ, హవ్యమ్, విశ్వే, దేవాః, హవిః, ఇదమ్, జుషన్తామ్. ॥౨౨॥

పదార్థః :-(అగ్నే) విద్వన్ (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్ (కృణుహి) కురు (జాతవేదః) ప్రకటవిద్య (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (హవ్యమ్) ఆదాతుమర్హమ్ (విశ్వే) సర్వే (దేవాః) విద్వాంసః (హవిః) గ్రాహ్యం వస్తు (ఇదమ్) జుషన్తామ్ సేవన్తామ్. ॥౨౨॥

అన్వయః :-హే జాతవేదోఽగ్నే! త్వమిన్ద్రాయ స్వాహా హవ్యం కృణుహి. విశ్వే దేవా ఇదం హవిర్జుషన్తామ్. ॥౨౨॥

భావార్థః :-యది మనుష్యా ఐశ్వర్యవర్ధనాయ ప్రయతేరంస్తర్హి సత్యం పరమాత్మానం విదుషశ్చ సేవేరన్. ॥౨౨॥

పదార్థము :- (జాతవేదః) విద్యలయందు ప్రసిద్ధుడవు (అగ్నే) విద్వాంసుడవునగు నీవు (ఇన్ద్రాయ) ఉక్త [పై దెలిపిన] ఐశ్వర్యములకై (స్వాహా) సత్యవాణిని మరియు (హవ్యమ్) గ్రహించదగిన పదార్థములను (కృణుహి) ప్రసిద్ధపరచుము (విశ్వే) సకల (దేవాః) విద్వాంసులు (ఇదమ్) ఇట్టి (హవిః) గ్రహించయోగ్యమగు శ్రేష్ఠవస్తువులను (జుషన్తామ్) సేవించుదురుగాక! ॥౨౨॥

భావార్థము :- ఐశ్వర్యముల వృద్ధిపరచుకొనుటకు ప్రయత్నించు మనుష్యులు సత్యపరమాత్మను మరియు విద్వాంసులను సేవించవలెను. ॥౨౨॥

22. O learned person, well - versed in knowledge, for the sake of supremacy, use truthful speech and perform yajna. May all the learned people be benefited with this yajna!.

౧౫౦౮. పీవో అన్నేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా. నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశం సన్తానం సుఖయతీత్యాహ.

ఎటువంటి సంతానము సుఖింపజేయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౮ పీవో॑అన్నా రయివృధః సుమేధాః శ్వేతః సిషక్తి నియుతామభిశ్రీః ।

తే వాయవే సమనసో వితస్థుర్విశ్వేన్నరః స్వపత్యాని చక్రుః ॥౨౩॥

ప. వి:- పీవో॑అన్నేతి పీవః +అన్నా, రయివృధ ఇతి రయి +వృధః, సుమేధా ఇతి సు+మేధాః, శ్వేతః, సిషక్తి, సిసక్తీతి సిసక్తి, నియుతామితి ని+యుతామ్, అభిశ్రీరిత్యభి +శ్రీః, తే, వాయవే, సమనస ఇతి స+మనసః, వి, తస్థుః, విశ్వా, ఇత్, నరః, స్వపత్యానీతి, సు+అపత్యాని, చక్రుః. ॥౨౩॥

పదార్థః:-(పీవో॑అన్నా) పీవాంసి పుష్టికరాణ్యన్నాని యేషు (రయివృధః) యే రయిం వర్ధయన్తి తే (సుమేధాః)శోభనా మేధా ప్రజ్ఞా యేషాన్తే (శ్వేతః) గన్తా వర్ధకో వా (సిషక్తి) సిఞ్చతి (నియుతామ్) నిశ్చితగతీనామ్ (అభిశ్రీః) అభితః శోభా యస్య సః (తే) (వాయవే) వాయువిద్యాయై (సమనసః) సమానవిజ్ఞానాః (వి, తస్థుః) తిష్ఠేయుః (విశ్వా)అఖిలాని (ఇత్) ఏవ (నరః) నాయకాః (స్వపత్యాని) శోభనాని చ తాన్యపత్యాని (చక్రుః) కుర్యుః. ॥౨౩॥

అన్వయః :-యే సమనసో రయివృధః సుమేధా నరః పీవో॑అన్నా విశ్వా స్వపత్యాని చక్రుః. త ఇద్వాయవే వితస్థుర్యదా నియుతామభిశ్రీః శ్వేతో వాయుః సర్వాన్ సిషక్తి తదా స శ్రీమాన్ జాయతే. ॥౨౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వాయుః సర్వేషాం జీవనమూలమస్తి తథోత్తమాన్య పత్యాని సర్వేషాం సుఖనిమిత్తాని జాయన్తే. ॥౨౩॥

పదార్థము :-(సమనసః) సమానజ్ఞానముగల (రయివృధః) ధనములవృద్ధిపరమునట్టి (సుమేధాః) ఉత్తమ బుద్ధిశాలురగు (నరః) ఏ నాయకులు (పీవో అన్నా) పుష్టికారకమగు అన్నము గల (విశ్వా) సమస్త (స్వపత్యాని) చక్కని సంతానమును (చక్రుః) నిర్మించెదరో (తే) వారు (ఇత్) మాత్రమే (వాయవే) వాయువిద్యకొరకు (వి, తస్థుః) విశేషముగ స్థిరపడుదురు. ఎప్పుడు (నియుతామ్) నిశ్చితముగ నడచువారికి (అభిశ్రీః) అన్నివైపులనుండి శోభాయవంతమగు (శ్వేతః) గమనశీలము లేక ఉన్నతి గలుగజేయు వాయువు సమస్తమును (సిషక్తి) సేచనమొనర్చు [తడుపు] చున్నదో యది శోభాయుక్తమగుచున్నది. ॥౨౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా సర్వమునకు వాయువు జీవనాధారమై జీవన మూలమై యున్నదో, అదేవిధముగ ఉత్తమ సంతానము అందరి సుఖమునకు నిమిత్తమై యుండును.॥౨౩॥

23. Persons equally learned, increasers of wealth, exceedingly wise, eaters of invigorating diet, exert to develop their progeny. May they stand firm to acquire the knowledge of air, which being active and developing, full of grace, purifies the men steadfast in their religious path.

౧౫౦౯.రాయ ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కార్యమిత్యాహ.

మఱల మానవులేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౦౯ రాయే ను యం జజ్ఞతూ రోదసీమే రాయే దేవీ ధిషణా ధాతి దేవమ్ ।
అధ వాయుం నియుతః సశ్చత స్వా ఉత శ్వేతం వసుధితిం నిరేకే ॥౨౪॥

ప.వి:- రాయే,ను, యమ్, జజ్ఞతుః,రోదసీ ఇతి రోదసీ, ఇమే ఇతీమే, రాయే, దేవీ, ధిషణా, ధాతి, దేవమ్, అధ, వాయుమ్, నియుత ఇతి ని+యుతః, సశ్చత, స్వాః, ఉత, శ్వేతమ్, వసుధితిమితి వసు+ధితిమ్, నిరేకే.॥౨౪॥

పదార్థః :-(రాయే) ధనాయ (ను) సద్యః (యమ్) (జజ్ఞతుః) జనయతః (రోదసీ) ద్యావాపృథివ్యౌ (ఇమే) ప్రత్యక్షే. అత్ర వాచ్ఛన్దసి సర్వే విధయో భవన్తీతి ప్రకృతిభావాऽభావః (రాయే) ధనాయ (దేవీ) దివ్యగుణా (ధిషణా) ప్రజ్ఞేవ వర్తమానా (ధాతి) దధాతి (దేవమ్) దివ్యం పతిమ్ (అధ) అథ (వాయుమ్)(నియుతః) నిశ్చయేన మిశ్రణాऽమిశ్రణకర్తారః (సశ్చత) ప్రాప్నువన్తి. అత్ర వ్యత్యయః (స్వాః) సవచ్ఛిన్నః (ఉత) (శ్వేతమ్) వృద్ధమ్ (వసుధితిమ్) పృథివ్యాదివసూనాం ధితిర్యస్మాత్తమ్ (నిరేకే) నిర్గతశఙ్కే స్థానే.॥౨౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా ఇమే రోదసీ రాయే యం జజ్ఞతుర్దేవీ ధిషణా యం దేవం రాయే ను ధాతి. అధ నిరేకే స్వా నియుతః శ్వేతముత వసుధితిం వాయుం సశ్చత తం యూయం విజానీత.॥౨౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా భవన్తో బలాదిగుణయుక్తం సర్వస్య ధర్తారం వాయుం విజ్ఞాయ ధనప్రజ్ఞం వర్ధయన్తు యద్యేకాన్తే స్థిత్వాఽస్య ప్రాణస్య ద్వారా స్వాత్మానం పరమాత్మానం చ జ్ఞాతుమిచ్ఛేయుస్తర్హ్యనయోః సాక్షాత్కారో భవతి.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (ఇమే) ఈ (రోదసీ) భూమ్యాకాశములు (రాయే) ధనముకొరకు (యమ్) ఎవ్వానిని (జజ్ఞతుః) ఉత్పన్నమొనర్చునో (దేవీ) ఏ ఉత్తమగుణముగల (ధిషణా) బుద్ధిగలిగియున్నట్టి స్త్రీరత్నము (దేవమ్) ఉత్తమపతిని (రాయే) ధనము (ను) శీఘ్రముగా (ధాతి) ధారణమొనర్చుచున్నదో (అధ) ఆ పిదప (నిరేకే) నిశ్శంక స్థానమునందు (స్వాః) తన సంబంధులు (నియుతః) నిశ్చయముగ కలిపివేయు మరియు వేరుచేయువారు (శ్వేతమ్) వృద్ధుని (ఉత) మరియు (వసుధితిమ్) పృథివి మున్నగు వస్తువుల ధారణకు హేతువగు (వాయుమ్) వాయువును (సశ్చత) ప్రాప్తించుకొందురో దానిని మీరు తెలిసికొనుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! మీరు బలము మున్నగు గుణములు గలిగి సమస్తమును ధారణమొనర్చు వాయువును దెలిసికొని ధనము మరియు బుద్ధిని వృద్ధి పరచుకొనుడు. ఏకాంతమున గూర్చుండి ఈ ప్రాణముద్వారా తన స్వరూపమును మరియు పరమాత్మ స్వరూపమును తెలిసికొనదలచుకొనువారలకు ఈ రెండు ఆత్మసాక్షాత్కారము కాఁగలదు.॥౨౪॥

24. Whomsoever the Firmament and Earth give birth for the acquisition of wealth, and whom the wife accepts eagerly as a husband for wealth's sake; they, in a solitary place, unite and disunite their souls with and from God, and enjoy the vast air, the sustainer of the Earth and heavenly bodies.

౧౫౧౦. ఆప ఇత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, స్వరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౦ ఆపో హ యద్బృహతీర్విశ్వమాయన్ గర్భం దధానా జనయన్తీరగ్నిమ్।

తతో దేవానాꣳ సమవర్త్తతాసురేకః కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ ॥౨౫॥

ప.వి:- ఆపః, హ, యత్, బృహతీః, విశ్వమ్, ఆయన్, గర్భమ్, దధానాః, జనయన్తీః, అగ్నిమ్, తతః, దేవానామ్, సమ్, అవర్త్తత, అసుః, ఏకః, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౨౫॥

పదార్థః :-(ఆపః) వ్యాపికాస్తన్మాత్రాః (హ) ఖలు (యత్) యమ్ (బృహతీః) బృహత్యః (విశ్వమ్) కృతప్రవేశమ్ (ఆయన్) గచ్ఛన్తి (గర్భమ్) మూలం ప్రధానమ్ (దధానాః) ధరన్త్యః సత్యః (జనయన్తీః) ప్రకటయన్త్యః (అగ్నిమ్) సూర్యాద్యాఖ్యమ్ (తతః) తస్మాత్ (దేవానామ్) దివ్యానాం పృథివ్యాదీనామ్ (సమ్) సమ్యక్ (అవర్తత) వర్తయేం (అసుః) ప్రాణః (ఏకః) అసహాయః (కస్మై) సుఖనిమిత్తాయ (దేవాయ) దివ్యగుణాయ (హవిషా) ధారణేన (విధేమ) పరిచరేమ. ॥౨౫॥

అన్వయః :- బృహతీర్జనయన్తీర్యద్విశ్వం గర్భం దధానాః సత్య ఆప ఆయంస్తతోఽగ్నిం దేవానా మేకోఽసుః సమవర్తత తస్మై హ కస్మై దేవాయ వయం హవిషా విధేమ. ॥౨౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా యాని స్థూలాని పఞ్చతత్త్వాని దృశ్యన్తే, తాని సూక్ష్మప్రకృతి కార్యాత్పఞ్చతన్మాత్రాఖ్యాదుత్పన్నాని విజానీత. యేషాం మధ్యే య ఏకః సూత్రాత్మా వాయురస్తి. స సర్వేషాం ధర్తేతి బుధ్యధ్వమ్. యది తద్ద్వార యోగాభ్యాసేన పరమాత్మానం జ్ఞాతుమిచ్ఛేత తర్హి తం సాక్షాద్విజానీత.॥౨౫॥

పదార్థము :- (బృహతీ) మహాన్ పరిమాణము గలిగి (జనయన్తీ) పృథివి మున్నగు వానిని ప్రకట పరచునది (యత్) ఎయ్యది (విశ్వమ్) సర్వమునందు ప్రవేశించియుండి (గర్భమ్) సకలమునకు ప్రధానమూలమ్మైన దానిని (దధానా) ధారణమొనర్చుచు (ఆపః) వ్యాపక జలముల సూక్ష్మమాత్రలు (ఆయన్) ప్రాప్తించునో (తతః) దానిచే (అగ్నిమ్) సూర్యాదిరూపములతో నున్న అగ్ని (దేవానామ్) ఉత్తమ మైన పృథివి మున్నగు పదార్థముల సంబంధము గల (ఏకః) ఒకే అసహాయ (అసుః) ప్రాణము (సమ్, అవర్తత) చక్కగా ప్రవృత్తపరచునో, యది (హ) మాత్రమే (కస్మై) సుఖములకొరకు (దేవాయ) ఉత్తమ గుణములతో గూడిన పరమేశ్వరుని మేము (హవిషా)ధారణమొనర్చుచు (విధేమ) సేవించువారల మగుదుము గాక! ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవ్వైతే కాన్పించునట్టి స్థూలప్రపంచతత్త్వముల సూక్ష్మప్రకృతియొక్క కార్యరూపములగు పంచతన్మాత్రలు ఉత్పన్నమైనవని యెరుగుదురో వీని మధ్య ఒకే ఒక సూత్రాత్మయైన వాయువు గలదో అది సర్వమును ధరించియున్నది. దీనిని దెలిసికొనుడు. ఎవరు ఆ వాయువుద్వారా యోగాభ్యాసముద్వారా పరమాత్మను దెలిసికొనదలతురో వా రా పరమాత్మను సాక్షాత్కారమొనర్చుకొన గలరు.॥౨౫॥

25. When the subtle and primary elements containing the all - prevading matter, the primordial cause of the universe, came into being producing the fiery Sun, there was one God present in all the forces of nature. Let us adore with our devotion the pleasure-giving God.

౧౫౧౧. యశ్చిదిత్యస్య హిరణ్యగర్భ ఋషిః, ప్రజాపతిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కే జనామోదన్త ఇత్యాహ. ఏ మానవు లానందితులగు చున్నారో చెప్పబడెను.

॥౨౬॥ యశ్చిదాపో మహినా పర్యపశ్యద్దక్షం దధానా జనయన్తీర్యజ్ఞమ్।
యో దేవేష్వధి దేవ ఏక ఆసీత్కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ।౨౬॥

ప.వి:- యః, చిత్, ఆపః, మహినా, పర్యపశ్యదితి పరి+అపశ్యత్, దక్షమ్, దధానాః, జనయన్తీః, యజ్ఞమ్, యః, దేవేషు, అధి, దేవః, ఏకః, ఆసీత్, కస్మై, దేవాయ, హవిషా, విధేమ.॥౨౬॥

పదార్థః :- (యః) పరమేశ్వరః (చిత్) (ఆపః) వ్యాప్తిశీలాః సూక్ష్మాస్తన్మాత్రాః (మహినా) స్వస్య మహిమ్నా వ్యాపకత్వేన (పర్యపశ్యత్) సర్వతః పశ్యతి (దక్షమ్) బలమ్ (దధానాః) ధరన్త్యః (జనయన్తీః) ఉత్పాదయన్త్యః (యజ్ఞమ్) సంగతం సంసారమ్ (యః) (దేవేషు) ప్రకృత్యాదిజీవేషు (అధి) ఉపరిభావే (దేవః) దివ్యగుణకర్మస్వభావః (ఏకః) అద్వితీయః (ఆసీత్) అస్తి (కస్మై) సుఖస్వరూపాయ (దేవాయ) సర్వసుఖప్రదాయ (హవిషా) తదాజ్ఞాయోగాభ్యాసధారణేన (విధేమ) సేవేమహి. ॥౨౬॥

అన్వయః :- యో మహినా దక్షం దధానా యజ్ఞం జనయన్తీరాపః సన్తి, తాః పర్యపశ్యద్యో దేవేష్వేకోఽధి ఆసీత్తస్మై చిత్ కస్మై దేవాయ వయం హవిషా విధేమ.॥౨౬॥

భావార్థః :- హే మనుష్యా యే భవన్తః సర్వస్య ద్రష్టారం ధర్తారమద్వితీయమధిష్ఠాతారం పరమాత్మానం జ్ఞాతుం యోగం నిత్యమభ్యస్యన్తి త ఆనన్దితా భవన్తి.॥౨౬॥

పదార్థము :-(యః) ఏ పరమేశ్వరుడు (మహినా) తనవ్యాపకత్వపు మహిమచే (దక్షమ్) బలమును (దధానా) ధారణమొనర్చు (యజ్ఞమ్) సంగత ప్రపంచమును (జనయన్తీ) ఉత్పన్నమొనర్చుచు (ఆపః) వ్యాప్తి శీలమైన సూక్ష్మజలముల మాత్ర గల దానిని (పర్యపశ్యత్) అన్నివైపులనుండి చూచును (యః) ఏ యీశ్వరుడు (దేవేషు) ఉత్తమ గుణములు గల ప్రకృత్యాదుల మరియు జీవులందు (ఏకః) ఒక్కడే (అధి, దేవః) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావయుక్తుడై (ఆసీత్) ఆతడు (చిత్) మాత్రమే (కస్మై) సుఖస్వరూపుడు (దేవాయ) సకల సుఖముల దాత యగు నా పరమేశ్వరుని మేము (హవిషా) అతని ఆజ్ఞాపాలనము మరియు యోగాభ్యాసము ద్వారా (విధేమ) సేవింతుముగాక!॥౨౬॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎవరు సర్వద్రష్ట, ధర్త కర్త, హర్త, అద్వితీయ యధిష్ఠాతయగు పరమాత్మను దెలిసికొనుటకు సదా యోగాభ్యాసమొనర్చుచుందురో వారు అమందానంద భరితులై యుందురు.॥౨౬॥

26. God with His Might sees fully the subtle and primary elements, full of potency, and generators of the universe. He amongst all souls and material objects is the one supreme Lord. Let us adore with knowledge and yoga, Him, Who is the Embodiment and Giver of pleasure.

౧౫౧౭. ప్రయాభిరిత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః పఞ్చమః స్వరః.

విదుషా కథం భవితవ్యమిత్యాహ.

విద్వాంసు లెటులుండవలయునో ఆ విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౭ ప్ర యాభిర్యాసి దాశ్వాꣳసమచ్ఛా నియుద్భిర్వాయవిష్టయే దురోణే।
ని నో రయిꣳసుభోజసం యువస్వ ని వీరం గవ్యమశ్వ్యం చ రాధః॥౨౭॥

ప.వి:- ప్ర, యాభిః, యాసి, దాశ్వాꣳసమ్, అచ్ఛ, నియుద్భిరితి నియుత్+భిః, వాయో ఇతి వాయో, ఇష్టయే, దురోణే, ని, నః, రయిమ్, సుభోజసమితి సు+భోజసమ్, యువస్వ, ని, వీరమ్, గవ్యమ్, అశ్వ్యమ్, చ, రాధః. ॥౨౭॥

పదార్థః :- (ప్ర) (యాభిః) కమనీయాభిః (యాసి) ప్రాప్నోషి (దాశ్వాంసమ్) సుఖస్య దాతారమ్ (అచ్ఛ) అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః (నియుద్భిః) నియన్తైర్గుణైః (వాయో) వాయురివ, వర్తమాన (ఇష్టయే) అభీష్టసుఖాయ (దురోణే) గృహే (ని) నితరామ్ (నః) అస్మాకమ్ (రయిమ్) ధనమ్ (సుభోజసమ్) సుష్ఠు భోజాంసి భోజనాని యస్మాత్తమ్ (యువస్వ) మిశ్రయస్వ (ని) (వీరమ్) ప్రాప్తవిజ్ఞానాదిగుణమ్ (గవ్యమ్) గోభ్యో హితమ్ (అశ్వ్యమ్) అశ్వేభ్యో హితమ్ (చ) (రాధః) ధనమ్.॥౨౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ వాయో వాయురివ త్వం ప్రయాభిర్నియుద్భి రిష్టయేఽచ్ఛ యాసి దురోణే నః సుభోజసం దాశ్వాంసం రయిం నియువస్వ వీరం గవ్యమశ్వ్యం చ రాధో ని యువస్వ.॥౨౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వాయుః సర్వాణి జీవనాదీనీష్టాని కర్మాణి సాధ్నోతి, తథా విద్వానస్మిన్సంసారే వర్తేత.॥౨౭॥

పదార్థము :-(వాయో) ఓ విద్వాంసుడా! వాయువువలె వర్తమానమై యున్న నీవు ((ప్ర, యాభి) శ్రేష్ఠరూపమున కోరదగిన (నియుద్భిః) నియంతగుణములచే (ఇష్టయే) అభీష్టసుఖమునకై (అచ్ఛ, యాసి)చక్కగా ప్రాప్తింతువు. (దురోణే) గృహమునందు (నః) మాయొక్క (సుభోజసమ్) చక్కని

భోగములకొరకు (దాశ్వాంసమ్) సుఖదాతవు (రయిమ్) ధనమును (ని, యువస్వ) నిరంతరము మిశ్రిత మొనర్చుము (వీరమ్) విజ్ఞానాది గుణములను పొందిన (గవ్యమ్) గోవులహితకారివి (చ) మరియు (అశ్వ్యమ్) అశ్వముల హితకారివియగు (రాధః) ధనమును మాకొరకు (ని) నిరంతరము ధరించుము.॥౨౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వాయువు సమస్త ప్రాణులు మున్నగు వాని ఇష్టకర్మలను ఎట్లు సిద్ధియొనర్చునో, అట్లే విద్వాంసులగువారు ఈ ప్రపంచమునందు వర్తించ వలయును.॥౨౭॥

27. O learned person, powerful like the air, we carefully seek thee, full of desirable, noble qualities. Send in our home wealth, worthy of enjoyment and giver of pleasure. Give us a heroic son, and gifts of kine and horses!.

౧౫౧౩.ఆ న ఇత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ.మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౩ ఆ నో నియుద్భిః శతినీభిరధ్వరꣳసహస్రిణీభిరుప యాహి యజ్ఞమ్।
వాయో అస్మిన్త్సవనే మాదయస్వ యూయం పాత స్వస్తిభిః సదా నః॥౨౮॥

ప.వి:- ఆ, నః, నియుద్భిరితి నియుత్+భిః, శతినీభిః, అధ్వరమ్, సహస్రిణీభిః, ఉప, యాహి, యజ్ఞమ్, వాయో ఇతి వాయో, అస్మిన్, సవనే, మాదయస్వ, యూయమ్, పాత, స్వస్తిభిరితి స్వస్తి+భిః, సదా, నః.॥౨౮॥

పదార్థః :-(ఆ) (నః) అస్మాకమ్ (నియుద్భిః) నిశ్చితైర్మిశ్రణామిశ్రణైర్గమనాగమనైః (శతినీభిః) శతం బహూని కర్మాణి విద్యన్తే యాసు తాభిః (అధ్వరమ్) అహింసనీయమ్ (సహస్రిణీభిః) సహస్రాణ్యసంఖ్యా వేగా విద్యన్తే యాసు గతిషు తాభిః (ఉప) (యాహి) ప్రాప్నుహి (యజ్ఞమ్) సంగంతవ్యం వ్యవహారమ్ (వాయో) వాయురివ బలవన్ విద్వన్ (అస్మిన్) (సవనే) ఉత్పత్త్యధికరణే జగతి (మాదయస్వ) ఆనన్దయస్వ (యూయమ్) (పాత) రక్షత (స్వస్తిభిః) సుఖైః సహ (సదా) సర్వస్మిన్ కాలే (నః) అస్మాన్.॥౨౮॥

అన్వయః :-హే వాయో యథా వాయుర్నియుద్భిశ్శతినీభిః సహస్రిణీభిర్గతిభిరస్మిన్త్సవనే నోఽధ్వరం యజ్ఞముపగచ్ఛతి, తథా త్వమేతమాయాహి.మాదయస్వ. హే విద్వాంసో యూయమేతద్విద్యయా స్వస్తిభిర్నః సదా పాత.॥౨౮॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వాంసో యథా వాయవో వివిధాభిర్గతిభిః సర్వాన్ పుష్ణన్తి తథైవ సుశిక్షయా సర్వాన్ పోషయన్తు. ౹౹౨౭౹౹

పదార్థము :-(వాయో) వాయువు వలె బలశాలివగు విద్వాంసుడా! వాయువెట్లు (నియుద్భిః) నిశ్చితముగ కలిసిన లేక వేరుగా రాకపోకలుగల (శతినీభిః) అనేక కర్మలు గల (సహస్రిణీభిః) అతి వేగములు గల గతులతో (అస్మిన్) ఈ (సవనే) ఉత్పత్తికి ఆధారముగు జగమునందు (నః) మా (అధ్వరమ్) చెరపగూడనిదగు (యజ్ఞమ్) సంగతికి యోగ్యమగు వ్యవహారములను (ఉప) సమీపమందే ప్రాప్తించునో అట్లే, నీవు (ఆ యాహి) ఉత్తమవిధిగ మాకు ప్రాప్తించుము. (మాదయస్వ) మరియు ఆనందితులనుగ నొనర్చుము. ఓ విద్వాంసులారా! (యూయమ్) మీరు (స్వస్తిభిః) సుఖములతో గూడ (నః) మమ్ము (సదా) సర్వకాలములందును (పాత) రక్షణను చేయుచుండుడు. ౹౹౨౭౹౹

భావార్థము :-ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. వాయువు వివిధ ప్రకారముల నడకద్వారా సకల పదార్థములను జీవులను పుష్టివంతమొనర్చునట్లు విద్వాంసులగువారు ఉత్తమ శిక్షణచే ఎల్లరను పుష్టిపరచవలెను. ౹౹౨౭౹౹

28. O learned person, powerful like the air, come to our non-violent sacrifice with they hundreds and thousands of instructions. Gladden us in this world. O sages, preserve us evermore with propitious advice!.

౧౫౧౪. నియుత్వానిత్యస్య గృత్సమద ఋషిః. వాయుర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథేశ్వరః కీదృశ ఇత్యాహ. ఇప్పుడీశ్వరు డెటులున్నాడను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౪ నియుత్వాన్ వాయవా గహ్యయఀ శుక్రో అయామి తే ।
గన్తాసి సున్వతో గృహమ్ ౹౹౨౮౹౹

ప.వి:- నియుత్వాన్, వాయో+ ఇతి వాయో, ఆ, గహి, అయమ్, శుక్రః, అయామి, తే, గన్తా, అసి, సున్వతః, గృహమ్. ౹౹౨౮౹౹

పదార్థః :-(నియుత్వాన్) నియన్తా (వాయో) పవన ఇవ (ఆ) (గహి) సమన్తాత్ ప్రాప్నుహి (అయమ్) (శుక్రః) పవిత్రకర్తా (అయామి) ప్రాప్నోమి. (తే) తవ (గన్తా)(అసి)(సున్వతః) అభిషవం కుర్వతః (గృహమ్). ౹౹౨౮౹౹

అన్వయః :-హే వాయో నియుత్వానీశ్వరస్త్వం యథాఽయం శుక్రో గన్తా వాయుః సున్వతో గృహం గచ్ఛతి తథా మామా గహి. యతస్త్వమీశ్వరోఽసి, తస్మాత్తే స్వరూపమహమయామి. ౹౹౨౮౹౹

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వాయుః సర్వశోధకః సర్వత్ర గన్తా సర్వ ప్రియోఽస్తి తథేశ్వరోఽపి వర్తతే. ॥౨౯॥

పదార్థము :- (వాయో) వాయువువలె శీఘ్రగామి (నియుత్వాన్) నియమకర్తవగు పరమేశ్వరా! నీ వెట్లు (అయమ్) ఈ (శుక్రః) పవిత్రకర్త (గన్తా) గమనశీలమగు వాయువు (సున్వతః) రసము లాగుకొనువాని (గృహమ్) గృహమును చేరునో, అట్లే నీవు నాకును (ఆ, గహి) ఉత్తమముగా ప్రాప్తించుము. ఇందుకే నీవు ఈశ్వరుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావుననే (తే) నీయొక్క నిజరూపమును నేను (అయామి) పొందు చున్నాను. ॥౨౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వాయువెట్లు సర్వమును శోధించు, మరియు సర్వత్ర చేరునదై యుండి సర్వమునకు ప్రాణములకన్న ప్రియమై యున్నదో, అట్లే పరమేశ్వరుడును నై యున్నాడు. ॥౨౯॥

29. O God, the Ordainer of Law, just as this purfifying, fast moving air, visits the sacrificer's house, so come upto me. Thou art Providence, hence I realise Thy Nature!.

౧౫౧౫.వాయో శుక్ర ఇత్యస్య పురుమీఢ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, అనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యేణ కిం కార్యమిత్యాహ.

మరల మానవు డేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౫ వాయో శుక్రోఽఅయామి తే మధ్వోఽఅగ్రం దివిష్టిషు ।
ఆ యాహి సోమపీతయే స్పార్హో దేవ నియుత్వతా ॥30॥

ప.వి:- వాయో ఇతి వాయో, శుక్రః, అయామి, తే, మధ్వః, అగ్రమ్, దివిష్టిషు, ఆ, యాహి, సోమపీతయ ఇతి సోమ+పీతయే, స్పార్హః, దేవ, నియుత్వతా. ॥30॥

పదార్థః :- (వాయో) వాయురివ వర్తమాన (శుక్రః) శుద్ధికరః (అయామి) ప్రాప్నోమి (తే) తవ (మధ్వః) మధురస్య (అగ్రమ్) ఉత్తమం భాగమ్ (దివిష్టిషు) దివ్యాసు సంగతిషు (ఆ,యాహి) (సోమపీతయే) సదౌషధిరసపానాయ (స్పార్హః) యం స్పృహయంతి తస్యాఽయమ్ (దేవ) దివ్యగుణసమ్పన్న (నియుత్వతా) వాయునా సహ. ॥30॥

అన్వయః :- హే వాయో! యో వాయురివ శుక్రస్త్వమసి తే మధ్వోఽగ్రం దివిష్టిష్వహ మయామి. హే దేవ! స్పార్హస్త్వం నియుత్వతా సహ సోమపీతయ ఆయాహి. ॥30॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథా వాయుః సర్వాన్ రసగన్ధాదీన్ పీత్వా సర్వాన్ పోషయతి, తథా త్వం సర్వాన్ పుష్ణీహి.॥30॥

పదార్థము :- (వాయో) వాయువువంటి విద్వాంసుడా! (శుక్రః) నీవు శుద్ధకారకుడవై యున్నావు (తే) నీయొక్క (మధ్వః) మధురవచనముల (అగ్రమ్) ఉత్తమ భాగమును (దివిష్టిషు) ఉత్తమ సాంగత్యములందు నేను (అయామి) పొందుదును (దేవ) ఉత్తమ గుణములతో నున్న విద్వాంసుడా! (స్పార్హః) ఉత్తమ గుణముల నభిలషించువాని పుత్రుడవగు నీవు (నియుత్వతా) వాయువుతో గూడ (సోమపీతయే) ఉత్తమ ఓషధీరసమును త్రావుటకొరకు (ఆ, యాహి) ఉత్తమ రీతిలో మమ్ము చేరుము. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు ఓ మానవులారా! వాయువు అన్నిరసముల మరియు గంధము [సౌరభము] ను త్రావుచు సర్వమును పుష్టియొనర్చునట్లు మీరును యెల్లరును పుష్టిపరచుచుండుడు.॥30॥

30. O learned person, powerful like the air, purifier art thou. I imbibe the excellent essence of thy speech in the assemblies of the learned. O well merited scholar, the scion of a lovely father, come thou with grand glory, to drink the Soma juice!.

౧౫౧౬.వాయురిత్యస్యాజమీఢ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ విద్వద్భిః కిం కార్యమిత్యాహ.

ఇపుడు విద్వాంసు లేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౬ వాయురగ్రేగా యజ్ఞప్రీఃసాకం గన్మనసా యజ్ఞమ్ ।
శివో నియుద్భిః శివాభిః ॥31॥

ప.వి:-వాయుః, అగ్రేగా ఇత్యగ్రే+గాః, యజ్ఞ ప్రీరితి యజ్ఞ+ప్రీః, సాకమ్, గన్, మనసా, యజ్ఞమ్, శివః, నియుద్భిరితి నియుత్+భిః, శివాభిః. ॥31॥

పదార్థః :-(వాయుః) పవనః (అగ్రేగాః) యోఽగ్రే గచ్ఛతి సః (యజ్ఞప్రీః) యో యజ్ఞం ప్రీతి పూరయతి సః (సాకమ్) సహ (గన్) గచ్ఛతి (మనసా) (యజ్ఞమ్) (శివః) మఙ్గలమయః (నియుద్భిః) నిశ్చితాభిః క్రియాభిః (శివాభిః) మఙ్గలకారిణీభిః.॥31॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ । యథా వాయుర్నియుద్భిః శివాభిర్యజ్ఞం గన్ తథా శివోఽగ్రేగా యజ్ఞప్రీః సంస్త్వం మనసా సాకం యజ్ఞమాయాహి.॥31॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. అత్రాయాహీతి పదం పూర్వమన్త్రాదను వర్తతే. యథా వాయురనేకైః పదార్థైస్సహ గచ్ఛత్యాగచ్ఛతి తథా విద్వాంసో ధర్మ్యాణి కర్మాణి విజ్ఞానేన ప్రాప్నువన్తు.॥30॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వాయుః) పవనము (నియుద్భిః) నిశ్చితముగ (శివాభిః) మంగళప్రదమగు క్రియలద్వారా (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును (గన్) ప్రాప్తించునో అట్లే (శివః) మంగళ స్వరూపుడవు (అగ్రేగాః) అగ్రగామివి (యజ్ఞప్రీః) యజ్ఞమును పూర్ణమొనర్చునట్టి నీవు మమ్ము (మనసా) మనోవృత్తితో (సాకమ్) కూడ యజ్ఞముతో యుక్తుల నొనర్పుము. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. దీనియందు (ఆ,యాహి అను పదముయొక్క అనువృత్తి పూర్వమంత్రమునుండి వచ్చినది) వాయువు అనేక పదార్థములతో గూడ వచ్చుచు పోవుచున్నట్లు విద్వాంసులు ధర్మముతో గూడిన కర్మలను విజ్ఞానముతో పొందవలయును. ॥30॥

31. O learned person, just as air, with definite propitious motions, comes to the sacrifice, so with noble intentions, as a leader, and nice performer of the yajna, come thou to the yajnashala with a concentrated mind!.

౧౫౧౭.వాయ ఇత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, వాయుర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౧౭ వాయో యే తే సహస్రిణో రథాసస్తేభిరా గహి।

నియుత్వాన్త్సోమపీతయే ॥31॥

ప.వి:-వాయో ఇతి వాయో, యే, తే, సహస్రిణః, రథాసః, తేభిః, ఆ, గహి, నియుత్వాన్ సోమపీతయ ఇతి సోమ + పీతయే ॥31॥

పదార్థః :-(వాయో) పవనవద్వర్తమాన (యే) (తే) తవ (సహస్రిణః) ప్రశస్తాః సహస్రం జనా విద్యన్తే యేషు తే (రథాసః) రమణీయాని యానాని (తేభిః) తైః (ఆ) (గహి) ప్రాప్నుహి (నియుత్వాన్) సమర్థః సన్ (సోమపీతయే) సోమస్య పానాయ ॥31॥

అన్వయః :- హే వాయో వాయురివ వర్తమాన విద్వన్! యే తే సహస్రిణో రథాసః సన్తి తేభిః సహ నియుత్వాన్త్వంస్త్వం సోమపీతయ ఆ గహి. ॥31॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథా వాయోరసంఖ్యా రమణీయా గతయః సన్తి, తథా వివిధాభిర్గతిభిః సమర్థా భూత్వైశ్వర్యం భుఙ్గ్ధ్వమ్. ॥31॥

పదార్థము :-(వాయో) వాయువువలె వర్తమానమై యున్న విద్వాంసుడా! (యే) ఎయ్యది (తే) నీ యొక్క (సహస్రిణః) ప్రశస్తులగు వేలాది మానవులచే గూడి యున్న (రథాసః) చక్కని హోయినిగలిగించు యానములు గలవో (తేభిః) వానితో గూడ (నియుత్వాన్) సమర్థవంతుడవగు నీవు (సోమ పీతయే) సోమము మున్నగు ఓషధుల రసమును పానమొనర్చుటకు (ఆ,గహి) దయచేయుము [రమ్ము].॥32॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! వాయువునకు రమణీయమగు అసంఖ్యాకముగ గతులున్నట్లు అనేక విధములగు గతులచే సమర్థవంతులై ఐశ్వర్యములు ననుభవించుడు.॥32॥

32. O learned person, come thou to us to drink the Som juice, with full force, accompanied by thousands of thy admirers in chariots!.

౨౭।౩౩. ఏకయేత్యస్య గృత్సమద ఋషిః, వాయుర్దేవతా, నిచృత్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల న దే విషయ మీ మంత్రమందుండెను.

౨౭।౩౩ ఏకయా చ దశభిశ్చ స్వభూతే ద్వాభ్యామిష్టయే వింశతీ చ।

తిసృభిశ్చ వహసే త్రింశతా చ నియుద్భిర్వాయవిహ తా వి ముఞ్చ ॥33॥

ప.వి:- ఏకయా, చ, దశభిరితి దశ+భిః, చ, స్వభూత ఇతి స్వ+భూతే, ద్వాభ్యామ్, ఇష్టయే, వింశతీ,చ, తిసృభిరితి తిసృ+భిః, చ, వహసే, త్రింశతా, చ, నియుద్భిరితి నియుత్+భిః, వాయో ఇతి వాయో, ఇహ, తా, వి, ముఞ్చ.॥33॥

పదార్థః :-(ఏకయా) గత్యా (చ) (దశభిః) దశవిధాభిర్గతిభిః (చ) (స్వభూతే) స్వకీయైశ్వర్యే (ద్వాభ్యామ్) విద్యాపురుషార్థాభ్యామ్ (ఇష్టయే) విద్యాసంగతయే (వింశతీ) చత్వారింశత్ (చ) (తిసృభిః) (చ) (వహసే) ప్రాప్నోషి (త్రింశతా) ఏతత్సంఖ్యాకైః (చ) (నియుద్భిః) (వాయో) (ఇహ) (తా) తాని (వి, ముఞ్చ) విశేషేణ త్యజ.॥33॥

అన్వయః :-హే స్వభూతే వాయో! యథా పవన ఇహేష్టయే ఏకయా చ దశభిశ్చ ద్వాభ్యామిష్టయే వింశతీ చ తిసృభిశ్చ త్రింశతా చ నియుద్భిః సహ యజ్ఞం వహతి తథా వహసే. స త్వం తా వి ముఞ్చ.॥33॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వాయురిన్ద్రియైః ప్రాణైరనేకాభిర్గతిభిః పృథివ్యాదిలోకైశ్చ సహ పర్వస్యేష్టం సాధ్నోతి, తథా విద్వాంసోఽపి సాధ్నుయుః. ॥33॥

పదార్థము :-(స్వభూతే) స్వంత ఐశ్వర్యములచే శోభాయవంతుడవు (వాయో) వాయువునలె (ఇహ) ఈ జగమునందు సంగతికొరకు (ఏకయా) ఒక విధమగు గతి (చ) మరియు (దశభిః) పదివిధములగు గతుల (చ) మరియు (ద్వాభ్యామ్) విద్య మరియు పురుషార్థములచే (ఇష్టయే) విద్యాసాంగత్యముకొరకు (వింశతీ) రెండిరువదులు [నలుబది] (చ) మరియు (తిసృభిః) ముప్విధములగు గతులచే (చ) మరియు (త్రింశతా) ముప్పది (చ) మరియు (నియుద్భిః) నిశ్చితమగు నియమములతో గూడ ఎవరు యజ్ఞమును పొందగలుగుదురో, అట్లు (వహసే) పొందుచున్నట్టి నీవు ఓ విద్వాంసుడా! (తా) ఆ యన్నిటిని మాకొరకు (విముఞ్చ) విశేషముగ వదలుము, అనగా ఉపదేశించుము.॥33॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వాయువు, ఇంద్రియములు, ప్రాణము, అనేక గతులతో గూడ పృథివి మున్నగు లోకములయందు సకల ప్రాణుల కోరికలను సాధింపజేయునట్లు విద్వాంసులును సాధింపవలెను. ॥33॥

33. O learned person, resplendent with thy glory, just as air in this world, under set ruler comes to the sacrifice (yajna) with one, ten, two, twenty three and thrity motions, so with knowledge and action, for the applicability of learning expound thou those laws unto us!.

౧౫౧౯. తవ వాయ ఇత్యస్యాఽఙ్గిరస ఋషిః, వాయుర్దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

అథ కింవద్వాయుః స్వీకర్త్తవ్య ఇత్యాహ.

ఇపుడు దేనివలె వాయువును స్వీకరించవలయునను విషయ మీ మంత్రమందుండెను.

౧౫౧౯ తవ వాయవృతస్పతే త్వష్టుర్జామాతరద్భుత ।

అవాంస్యా వృణీమహే ॥34॥

ప. వి:-తవ, వాయోఽఇతి వాయో, ఋతస్పతే,ఋతస్పత ఇత్యృతః+పతే, త్వష్టుః, జామాతః, అద్భుత, అవాంసి, ఆ, వృణీమహే.॥34॥

పదార్థః :-(తవ) (వాయో) బహుబల (ఋతస్పతే) సత్యపాలక (త్వష్టుః) విద్యయా ప్రదీప్తస్య (జామాతః) కన్యాపతివద్వర్త్తమాన (అద్భుత) ఆశ్చర్యకర్మన్ (అవాంసి) రక్షణాదీని (ఆ) (వృణీమహే) స్వీకుర్మహే.॥34॥

అన్వయః :-హే ఋతస్పతే జామాతరద్భుత! వాయో వయం యాని త్వష్టుస్తవాఽవాంస్యావృణీమహే తాని త్వమపి స్వీకురు. ॥34॥

భావార్థః :-యథా జామాతాఽఽశ్చర్యగుణః సత్యసేవకః స్వీకర్తవ్యోఽస్తి తథా వాయురపి వరణీయోఽస్తి. ॥౩౪॥

పదార్థము :-(ఋతస్పతే) ఓ సత్యరక్షకా! (జామాతః) అల్లునివలె (అద్భుత) ఆశ్చర్యరూప కర్మలనొనర్చు (వాయో) అనేక శక్తిమంతుడవగు విద్వాంసుడా! మేమెట్లు (త్వష్టుః) విద్యలచే ప్రకాశితుడవునగు (తవ) నీయొక్క (అవాంసి) రక్షణము మున్నగు కర్మలను (ఆ, వృణీమహే) స్వీకరించుచున్నామో వానిని నీవు గూడ స్వీకరించుము. ॥౩౪॥

భావార్థము :-ఏవిధముగ అల్లుడు ఉత్తమ ఆశ్చర్యగుణములు గలవాడు, సత్యముగు పరమేశ్వరుని సేవకుడునై స్వీకరించ యోగ్యుడగుచున్నాడో, అదేవిధముగా వాయువు కూడ స్వీకరించదగినదై యున్నది. ॥౩౪॥

34. O powerful learned person, Lord of Truth, beloved like a son - in-law, wonderul in deds, renowned for learning, we welcome thy efforts for our protection!.

౧౫౨౦. అభి త్వేత్యస్య వసిష్ఠ ఋషిః, వాయుర్దేవతా, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ రాజధర్మమాహ. ఇపుడు రాజధర్మ విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౦ అభి త్వా శూర నోనుమోఽదుగ్ధాఇవ ధేనవః ।

ఈశానమస్య జగతః స్వర్దృశమీశానమిన్ద్ర తస్థుషః॥౩౫॥

ప.విః- అభి, త్వా, శూర, నోనుమః, అదుగ్ధాఇవేత్యదుగ్ధాః + ఇవ, ధేనవః ఈశానమ్, అస్య, జగతః, స్వర్దృశమితి స్వః+దృశమ్, ఈశానమ్, ఇన్ద్ర, తస్థుషః. ॥౩౫॥

పదార్థః :-(అభి) (త్వా) త్వామ్ (శూర) నిర్భయ (నోనుమః) భృశం సత్కుర్యామ ప్రశంసేమ (అదుగ్ధా ఇవ) అవిద్యమానపయస ఇవ (ధేనవః) గావః (ఈశానమ్) ఈశనశీలమ్ (అస్య) (జగతః) జంగమస్య (స్వర్దృశమ్) సుఖేన ద్రష్టుం యోగ్యమ్ (ఈశానమ్) (ఇన్ద్ర) సభేశ (తస్థుషః) స్థావరస్య. ॥౩౫॥

అన్వయః:-హే శూరేన్ద్ర ధేనవోఽదుగ్ధా ఇవ వయమస్య జగతస్తస్థుష ఈశానం స్వర్దృశమీశానం త్వాఽభినోనుమః. ॥౩౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. హే రాజన్! యది భవాన్ పక్షపాతం విహాయేశ్వరవన్న్యాయాధీశో భవేద్యది కదాచిద్వయం కరమపి న దద్యామ తథాఽప్యస్మాన్ రక్షేత్తర్హి త్వదనుకూలా వయం సదా భవేమ. ॥౩౫॥

పదార్థము :-(శూర) నిర్భయుడవగు (ఇన్ద్ర) ఓ సభాపతే (అదుగ్ధా ఇవ)పాలు లేనట్టి (ధేనవః) గోవులవలె మేము (అస్య) ఈ (జగతః, తస్థుషః) చరాచరజగత్తుయొక్క (ఈశానమ్) నియంత (స్వర్దృశమ్) సంతోషపూర్వకముగ చూడదగిన పరమేశ్వరునివలె (ఈశానమ్) సమర్థుడవు నగు (త్వా) నిన్ను (అభి, నోనుమః) సన్ముఖముగానుండి సత్కరింతుము. మరియు ప్రశంసింతుముగాక! ॥35॥

భావార్థము :-ఇందుపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజా! నీవు పక్షపాతరహితుడవై ఈశ్వరుని వలె న్యాయాధీశుడవై ఎప్పుడైనను మేము పన్నుల నీయజాలకున్నను నువ్వు రక్షించినచో మేము సదా నీ కనుకూలురమై యుండెదము. ॥35॥

35. O fearless king, like unmilked kine, we sing thy praise, as we do unto God, the Lord of all animate and inanimate beings, and most beautiful to look at!

౧౫౨౧.న త్వావానిత్యస్య శమ్యుర్బార్హస్పత్య ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః

ఈశ్వర ఏవోపాసనీయ ఇత్యాహ. ఈశ్వరుడే ఉపాసించదగినవాడను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౧ న త్వావాఀ॥ అన్యో దివ్యో న పార్థివో న జాతో న జనిష్యతే ।

అశ్వాయన్తో మఘవన్నిన్ద్ర వాజినో గవ్యన్తస్త్వా హవామహే ॥36॥

ప.వి:- న, త్వావానితి త్వా+వాన్,అన్యః, దివ్యః, న, పార్థివః, న, జాతః, న, జనిష్యతే, అశ్వాయన్తః అశ్వయన్త ఇత్యశ్వ+యన్తః, మఘవన్నితి మఘ+వన్, ఇన్ద్ర,వాజినః, గవ్యన్తః, త్వా, హవామహే॥36॥

పదార్థః :-(న) (త్వావాన్) త్వత్సదృశః (అన్యః) భిన్నః (దివ్యః) శుద్ధః (న) (పార్థివః) పృథివ్యాం విదితః (న) (జాతః) ఉత్పన్నః (న) (జనిష్యతే) ఉత్పత్స్యతే (అశ్వాయన్తః) ఆత్మనోఽశ్వమిచ్ఛన్తః (మఘవన్) పరమపూజితైశ్వర్య (ఇన్ద్ర) సర్వదుఃఖ విదారక (వాజినః) వేగవన్తః (గవ్యన్తః) గాం వాణీం చక్షాణాః (త్వా) (హవామహే)స్తువీమః. ॥36॥

అన్వయః :-హే మఘవన్నిన్ద్రేశ్వర వాజినో గవ్యన్తోఽశ్వాయన్తో వయం త్వా హవామహే. యతః కశ్చిదన్యః పదార్థో న త్వావాన్ దివ్యో న పార్థివో న జాతో న జనిష్యతే తస్మాద్ భవానేవాఽస్మాకముపాస్యో దేవోఽస్తి. ॥36॥

భావార్థః :-న కోఽపి పరమేశ్వరేణ సదృశః శుద్ధో జాతో వా జనిష్యమాణో వర్తమానో

వాఽస్తి అత ఏవ సర్వైర్మనుష్యైరేతం విహాయాన్యస్య కస్యాప్యుపాసనాఽస్య స్థానే నైవ కార్యా. ఇదమేవ కర్మేహాముత్ర చానన్దప్రదం విజ్ఞేయమ్.॥౩౬॥

పదార్థము :-(మఘవన్) పూజనీయుడైన ఉత్తమైశ్వర్యవంతుడు (ఇన్ద్ర) సర్వదుఃఖనాశకుడవగు పరమేశ్వరా! (వాజినః) వేగవంతమగు (గవ్యన్తః) ఉత్తమ వాణిని బలుకుచు (అశ్వాయన్తః) శీఘ్రత్వమునుగోరుచున్న మేము (త్వా) నీ (హవామహే) స్తుతియొనర్తుము. ఏలన, ఏ కారణమున ఏదైన (అన్యః) ఇతర పదార్థము (న) అట్లు గాక (త్వావాన్) నీవంటి (దివ్యః) శుద్ధమగు (న) అదియునుగాక (పార్థివః) పృథివిపై ప్రసిద్ధమగు (న) అదిగాక (జాతః) ఉత్పన్నమైన (న, జనిష్యతే) పదార్థము మాకు వలదు. ఏలన నీవే మా ఉపాస్యదైవమువై యున్నావు.॥౩౬॥

భావార్థము :- పరమేశ్వరుని వంటి మనుష్యుడుగాని, వస్తువుగాని శుద్ధముగా లేకుండెను, ఉండదు, ఉండబోదు. కావున మానవులెల్లరును ఆతనిని విడిచి అన్యులను, అన్యపదార్థముల ఉపాసనను నాతని స్థానమున ఎప్పుడును జేయవలదు. ఈ కర్మయే ఇహపరలోకములందానందదాయకమని ఎరుగవలెను. ॥౩౬॥

36. O Bounteous Lord, none other pure like Thee, hath been or ever will be born on earth. Desiring enterprise and using nice speech, as men of might we call on Thee!.

౧౫౭౭.త్వామిదిత్యస్య శమ్యుర్బార్హస్పత్య ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజధర్మవిషయమాహ.మరల రాజధర్మ విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౭ త్వామిద్ధి హవామహే సాతౌ వాజస్య కారవః ।

త్వాం వృత్రేష్విన్ద్ర సత్పతిం నరస్త్వాం కాష్ఠాస్వర్వతః ॥౩౭॥

ప.వి:-త్వామ్, ఇత్, హి, హవామహే, సాతౌ, వాజస్య, కారవః, త్వామ్, వృత్రేషు, ఇన్ద్ర సత్పతిమితి సత్ + పతిమ్, నరః, త్వామ్, కాష్ఠాసు, అర్వతః.॥౩౭॥

పదార్థః :-(త్వామ్) (ఇత్) ఏవ (హి) (హవామహే) గృహ్ణీమః (సాతౌ) సంగ్రామే (వాజస్య) విద్యావిజ్ఞానజన్యస్య కార్యస్య (కారవః) కర్తారః (త్వామ్) (వృత్రేషు) ఘనేషు (ఇన్ద్ర) సూర్య ఇవ జగత్పాలక (సత్పతిమ్) సత్యస్య ప్రచారేణ పాలకమ్ (నరః) నేతారః (త్వామ్) (కాష్ఠాసు) దిక్షు (అర్వతః) ఆశుగామినోఽశ్వస్యేవ.॥౩౭॥

అన్వయః :-హే ఇన్ద్ర వాజస్య హి కారవో నరో వయం సాతౌ త్వాం వృత్రేషు సూర్యమివ సత్పతిం త్వామర్వత ఇవ సేనాయాం పశ్యేమ కాష్ఠాసు త్వామిద్ధవామహే. ॥౩౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే సేనాసభేశౌ యువాం సూర్యవన్న్యాయా భయప్రకాశకౌ శిల్పినాం సంగృహీతారౌ సత్యస్య ప్రచారకౌ భవేతమ్.॥౩౭॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) సూర్యుని వలె జగద్రక్షకుడవగు రాజా! (వాజస్య) విద్య లేక విజ్ఞానముద్వారా సంపన్నమగు కార్యమును (హి) మాత్రమే (కారవః) చేయునట్టి (నరః) నాయకుని మేము (సాతౌ) యుద్ధమునందు (త్వామ్) నిన్ను, ఏవిధముగా (వృత్రేషు) మేఘములందు సూర్యుని వలె (సత్పతిమ్) సత్యప్రచారముద్వారా రక్షకుడవునగు (త్వామ్) నిన్ను (అర్వతః) శీఘ్రగామియగు అశ్వములవలె సేనలందు చూతుముగాక! (కాష్ఠాసు) దిశలయందు (త్వామ్) నిన్ను (ఇత్) మాత్రమే (హవామహే) గ్రహణమొనర్తుము గాక! ॥౩౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ సైన్యముల మరియు సభాధ్యక్షులారా! మీ రిరువురు సూర్యునివంటి న్యాయము మరియు అభయమును కనబరచుడు. శిల్పులు (ఇంజనీర్లు) మున్నగు వారిని సంగ్రహపరచుకొనుడు. సత్యప్రచారకులగుడు. ॥౩౭॥

37. O King, the protector of the people, we, the scholars and scientists invoke the alone in war. Just as the Sun is seek after it dispels the clouds, so we see thee in the army active and swift like a horse. We invoke thee in all directions!.

౧౫౨౩.స త్వమిత్యస్య శమ్యుర్బార్హస్పత్య ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, స్వరాడ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

విద్వాన్ కిం కరోతీత్యాహ. విద్వాంసుడేమిచేయు చున్నాడను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౩ స త్వం నశ్చిత్ర వజ్రహస్త ధృష్ణుయా మహ స్తవానో ౨ అద్రివః ।

గామశ్వꣳరథ్యమిన్ద్ర సం కిర సత్రా వాజం న జిగ్యుషే॥౩౮॥

ప.వి:- సః, త్వమ్, నః, చిత్ర, వజ్రహస్తేతి వజ్ర+హస్త, ధృష్ణుయేతి, ధృష్ణు+యా, మహః, స్తవానః, అద్రివ ఇత్యద్రి+వః, గామ్, అశ్వమ్, రథ్యమ్, ఇన్ద్ర, సమ్, కిర, సత్రా, వాజమ్, న, జిగ్యుషే. ॥౩౮॥

పదార్థః :-(సః) పూర్వోక్తః (త్వమ్) (నః)అస్మభ్యమ్ (చిత్ర) ఆశ్చర్యస్వరూప (వజ్రహస్త) (ధృష్ణుయా) ప్రగల్భతయా (మహః) మహత్ (స్తవానః) స్తువన్ (అద్రివః) ప్రశస్తాశ్మమయువస్తుయుక్త (గామ్) వృషభమ్ (అశ్వమ్) (రథ్యమ్) రథస్య వోఢారమ్ (ఇన్ద్ర) (సమ్) (కిర) ప్రాపయ (సత్రా) సత్యమ్ (వాజమ్)విజ్ఞానమ్ (న) ఇవ (జిగ్యుషే) జయశీలాయ ॥౩౮॥

అన్వయః:- హే చిత్ర వజ్రహస్తాద్రివ ఇన్ద్ర ధృష్ణుయా మహః స్తవానః స త్వం జిగ్యుషే నః సత్రా వాజం న గాం రథ్యమశ్వం సంకిర. ॥38॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా మేఘసంబంధీ సూర్యో వృష్ట్యా సర్వాన్ సమ్బధ్నాతి. తథా విద్వాన్ సత్యవిజ్ఞానేన సర్వైశ్వర్యం ప్రకాశయతి. ॥38॥

పదార్థము :-(చిత్ర) ఆశ్చర్యస్వరూపా! (వజ్రహస్త) హస్తమున వజ్రమును ధరించినవాడా! (అద్రివః) ప్రశస్తమగు రాతిచే నిర్మించిన వస్తువులు గలవాడా! (ఇన్ద్ర) శత్రునాశకుడవునగు విద్వాంసుడా! (ధృష్ణుయా) మొండిధైర్యముతో (మహః) గొప్పగా (స్తవానః) స్తుతియొనర్చుచు (సః) పూర్వోక్తమగు (త్వమ్) నీవు (జిగ్యుషే) జయమును సాధించువారికొరకు మరియు (నః) మాకొరకు (సత్రా) సత్యము (వాజమ్) విజ్ఞానము (న) వలె (గామ్) వృషభము మరియు (రథ్యమ్) రథమునకు తగిన (అశ్వమ్) అశ్వమును (సం,కిర) చక్కగా పొందుము.॥38॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. మేఘసంబంధమగు సూర్యుడు వర్షము ద్వారా సమస్తమును సంబద్ధమొనర్చునట్లు విద్వాంసులగువారు సత్యముయొక్క విజ్ఞానముచే అందరియైశ్వర్యములను ప్రకాశపరచెదరు.॥38॥

38. O wonderful learned person, whose hand holds thunderbolt, praised as mighty, possessing a lofty position like the mountain, grant unto us and the conqueror, kine and chariot steeds and even knowledge of truth!.

1324. కయా న ఇత్యస్య వామదేవఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల ఉపరోక్త విషయమే.మరలనదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

1324 కయా నశ్చిత్ర ఆ భువదూతీ సదావృధః సఖా। కయా శచిష్ఠయా వృతా ॥39॥

ప.వి:- కయా, నః, చిత్రః, ఆ, భువత్, ఊతీ, సదావృధ ఇతి సదా+ వృధః సఖా, కయా, శచిష్ఠయా, వృతా ॥39॥

పదార్థః :-(కయా) (నః) అస్మాన్ (చిత్రః) అద్భుతః (ఆ, భువత్) భవేత్ (ఊతీ) రక్షణాది క్రియయా, అత్ర సుపామితి పూర్వసవర్ణాదేశః (సదావృధః) యః సదా వర్ధతే తస్య (సఖా)(కయా)(శచిష్ఠయా)అతిశయితయా క్రియయా(వృతా) యా వర్తతే తయా.॥39॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! చిత్రః సదావృధః సఖాऽऽభువత్కయోతీ నో రక్షేః కయా శచిష్ఠయా వృతాऽస్మాన్నియోజయేః.॥39॥

భావార్థః :- యోఽద్భుతగుణకర్మస్వభావో విద్వాన్ సర్వస్య మిత్రం భూత్వా కుకర్మాణి నివర్త్య సుకర్మభిరస్మాన్ యోజయేత్సోఽస్మాభిః సత్కర్తవ్యః. ॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (చిత్రః) ఆశ్చర్యమగుకర్మలొనర్చువాని (సదావృధః) సదా యభివృద్ధి జెందుచుండువాని (సఖా) మిత్రుడవు (ఆ భువత్) అగుము (కయా) ఏదైనా (ఊతీ) రక్షణ మున్నగు క్రియద్వారా (నః) మమ్ము రక్షించుము (కయా) ఏదోయొక (శచిష్ఠయా) అతి సమీప సంబంధముగల (వృతా) వర్తమాన క్రియచే మమ్ము సంయుక్త మొనర్చుము. ॥౩౯॥

భావార్థము :- ఎవడు ఆశ్చర్య కరమగు గుణకర్మ స్వభావము గల విద్వాంసుడు అందరకు మిత్రుడుగా నున్నాడో మరియు దుష్కర్మలనుండి దూరపరచి శ్రేష్ఠకర్మలతో మనను యుక్తపరచునో అట్టి వానిని మనము సదా సత్కరించవలెను. ॥౩౯॥

39. O wonderful learned person, befriend the ever prospering person. Protect us with thy succour. Yoke us to noble deeds with thy powerful protection!.

౧౫౨౫. కస్త్వేత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇంద్రో దేవతా, నిచృద్ గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౫ కస్త్వా సత్యో మదానాం మంహిష్ఠో మత్సదన్ధసః।
దృఢా చిదారుజే వసు ॥౪౦॥

ప.వి:- కః, త్వా, సత్యః, మదానామ్ మంహిష్ఠః, మత్సత్, అన్ధసః, దృఢా, చిత్, ఆరుజ + ఇత్యా + రుజే, వసు. ॥౪౦॥

పదార్థః :-(కః) సుఖప్రదః (త్వా) త్వామ్ (సత్యః) సత్సు సాధుః (మదానామ్) హర్షాణామ్ (మంహిష్ఠః) అతిశయేన మహత్త్వయుక్తః (మత్సత్) ఆనన్దయేత్ (అన్ధసః) అన్నాత్ (దృఢా) దృఢాని (చిత్) ఇవ (ఆరు జే) సమన్తాద్రోగాయ (వసు) వసూని ద్రవ్యాణి. అత్ర సుపాం సులుగితి జసో లుక్. ॥౪౦॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ ! యః కః సత్యో మంహిష్ఠో విద్వాంస్త్వాన్ధసో మదానాం మధ్యేమత్స దారుజే. ఔషధాని చిదివ దృఢా వసు సంచినుయాత్సోఽస్మాభిః పూజనీయః. ॥౪౦॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యః సత్యప్రియ ఆనన్దప్రదో విద్వాన్ పరోపకారాయ రోగనివారణాయౌషధమివ వస్తూని సంచినుయాత్స ఏవ సత్కారమర్హేత్. ॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసా! ఎవడు (కః) సుఖదాత (సత్యః) శ్రేష్ఠులందుత్తముడు (మంహిష్ఠః) అతిమహత్త్వముగల విద్వాంసుడు (త్వా) నిన్ను (అన్ధసః) అన్నముచే గలిగిన (మదానామ్) ఆనందములందు (మత్సత్) ప్రసన్నపరచుగాక (ఆరుజే) కఠినరోగములకొరకు ఔషధములను ఎట్లు కూర్చుకొనునో (చిత్) ఆ విధముగనే (దృఢా) దృఢమగు (వసు) ద్రవ్యముల సంచయపరచువాడు మా సత్కారమునకు అర్హుడు

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకార మున్నది సత్యమున ప్రీతిగల, ఆనందము నిచ్చు, పరోపకారి, రోగరహితమునకు ఓషధీ సేకరణమొనర్చు వైద్య విద్వాంసుడు సత్కారార్హుడు. ॥౪౦॥

40. O learned person, the giver of happiness, lover of truth, highly dignified, he, who pleases thee with delightful foods; collects medicines for the elimination of disease, and amasses wealth, deserves our adoration!.

౧౪౭౬. అభీషుణ ఇత్యస్య వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, పాదనివృద్ గాయత్రీ ఛందః, షడ్జః స్వరః.
కీదృశా జనా ధనం లభన్త ఇత్యాహ.

ఎటువంటి ప్రజలు ధనమును బడయుదు రను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౭౬ అభీ షు ణః సఖీనామవితా జరితౄణామ్। శతం భవాస్యూతయే ॥౪౧॥

ప.వి:- అభి, సు, నః, సఖీనామ్, అవితా, జరితౄణామ్, శతమ్; భవాసి ఊతయే ॥౪౧॥

పదార్థః :-(అభి) సర్వతః, అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (సు) శోభనే (నః) అస్మాకమ్ (సఖీనామ్) మిత్రాణామ్ (అవితా) రక్షకః (జరితౄణామ్) స్తోతౄణామ్ (శతమ్) (భవాసి) భవేః (ఊతయే) ప్రీత్యాద్యాయ. ॥౪౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యస్త్వం నః సఖీనాం జరితౄణాం చావితోతయే శతం సు భవాసి సోఽభి పూజ్యః స్యాః. ॥౪౧॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః సుహృదాం రక్షకా అసంఖ్యసుఖప్రదా అనాథానాం రక్షణే ప్రవర్త్తన్తే తేఽసంఖ్యం ధనం లభన్తే. ॥౪౧॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఏ నీవు (నః) మాయొక్క (సఖీనామ్) మిత్రులు, (జరితౄణామ్) స్తుతియొనర్చువారి (అవితా) రక్షకుడవు (ఊతయే) ప్రీతి మున్నగువానికొరకు (శతమ్) వందలాది [అనేక] విధములుగ (సు, భవాసి) చక్కని రీతినొనర్చువాడ వగుచున్నావో, ఆ నీవు (అభి) అన్నివైపులనుండి సత్కారయోగ్యుడ వై యున్నావు. ॥౪౧॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు తన మిత్రులరక్షణకై అనేక సుఖములను ఇచ్చువాడగుచు అనాథుల రక్షణయందు ప్రయత్నశీలుడగునోవాడు అనేక ధనములను పొందగలడు. ॥౪౧॥

41. O learned person, thou art the protector of our friends and admirers. For affection's sake appraoch us with hundred aids. Thou art worthy of our reverence!.

౧౪౨౭. యజ్ఞాయజ్ఞేత్యస్య శమ్యుర్ఋషిః, యజ్ఞో దేవతా, బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౪౨౭ యజ్ఞాయజ్ఞా వో౽అగ్నయే గిరాగిరా చ దక్షసే।

ప్రప్ర వయమమృతం జాతవేదసం ప్రియం మిత్రం న శꣳసిషమ్॥౪౨॥

ప.వి:- యజ్ఞాయజ్ఞేతి యజ్ఞా+యజ్ఞా, వః, అగ్నయే గిరాగిరేతి గిరా+గిరా, చ, దక్షసే, ప్రప్రేతి ప్ర+ప్ర, వయమ్, అమృతమ్, జాతవేదసమితి జాత+ వేదసమ్, ప్రియమ్, మిత్రమ్, న, శꣳసిషమ్.॥౪౨॥

పదార్థః :-(యజ్ఞాయజ్ఞా) యజ్ఞే యజ్ఞే, అత్ర సుపాం సులుగిత్యాకారాదేశః. (వః) యుష్మాన్ (అగ్నయే) పావకాయ (గిరాగిరా) వాణ్యావాణ్యా (చ) (దక్షసే) బలాయ (ప్రప్ర) ప్రకర్షేణ (వయమ్) (అమృతమ్) నాశరహితమ్ (జాతవేదసమ్) జాతవిజ్ఞానమ్ (ప్రియమ్) ప్రీతివిషయమ్ (మిత్రమ్) సఖాయమ్ (న) ఇవ (శంసిషమ్) ప్రశంసేయమ్.॥౪౨॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యథా౽హమగ్నయే గిరాగిరా దక్షసే చ యజ్ఞాయజ్ఞా వో యుష్మాన్ ప్రశంసిషమ్. వయం జాతవేదసమమృతం ప్రియం మిత్రం న వో యుష్మాన్ ప్రశంసేమ తథా యూయమప్యాచరత.॥౪౨॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యాః సుశిక్షితయా వాణ్యా యజ్ఞానమష్ఠాయ బలం వర్ధయిత్వా మిత్రవద్విదుషః సత్కృత్య సంగచ్ఛన్తే, తే బహుజ్ఞా ధన్యాశ్చ జాయన్తే.॥౪౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! నే నెట్లు (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (చ) మరియు (గిరాగిరా) ప్రతి వాణితోను (దక్షసే) బలముకొరకు (యజ్ఞాయజ్ఞా) ప్రతి యజ్ఞమునందును (వః) మీయొక్క (ప్రప్ర, శంసిషమ్) ప్రశంసనొనర్చుచున్నానో (వయమ్) మేము (జాత వేదసమ్) జ్ఞాని (అమృతమ్) ఆత్మరూపముచే అవినాశి (ప్రియమ్) ప్రీతివిషయమున (మిత్రమ్) మిత్రుని (న) వలె నీయొక్క ప్రశంసను జేయుదుమో నీవును అట్లే ఆచరించుము.॥౪౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు ఉత్తమ శిక్షిత వాణితో యజ్ఞానుష్ఠానము నొనర్చుచు బలమును పెంపొందించుకొనుచు మిత్రులవంటి విద్వాంసులను సత్కరించుచు సంగతి యొనర్చుచుందురో, వారు మిక్కిలి జ్ఞానముగల ధనవంతులగుదురు. ॥౪౨॥

42. At every sacrifice, sing the glory of God, for the acquisition of strength. LEt us praise the wise and Everlasting God again and again as a well-beloved Friend.

౧౫౨౮.పాహి న ఇత్యస్య భార్గవఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

ఆప్తాః కిం కుర్యురిత్యాహ.

ఆప్త ధర్మాత్ములు యేమిచేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౨౮ పాహి నో అగ్న ఏకయా పాహ్యుత ద్వితీయయా ।

పాహి గీర్భిస్తిసృభిరూర్జాం పతే పాహి చతసృభిర్వసో ॥౪౩॥

ప.వి:- పాహి, నః, అగ్నే, ఏకయా, పాహి, ఉత, ద్వితీయయా, పాహి, గీర్భిరితి గీః+భిః, తిసృభిరితి తిసృ+భిః, ఊర్జామ్, పతే, పాహి, చతసృభిరితి చతసృ+భిః, వసో ఇతి వసో.॥౪౩॥

పదార్థః :- (పాహి) రక్ష (నః) అస్మాన్ (అగ్నే) పావకవద్విద్వన్ (ఏకయా) సుశిక్షయా (పాహి) (ఉత) అపి (ద్వితీయయా) అధ్యాపనక్రియయా (పాహి) (గీర్భిః) వాగ్భిః (తిసృభిః) కర్మోపాసనా జ్ఞానజ్ఞాపికాభిః (ఊర్జామ్) బలానామ్ (పతే) పాలక (పాహి) (చతసృభిః) ధర్మార్థకామమోక్షవిజ్ఞాపికాభిః (వసో) సువాసప్రద.॥౪౩॥

అన్వయః:-హే వసో అగ్నే త్వమేకయా నోఽస్మాన్ పాహి, ద్వితీయయా పాహి. తిసృభిర్గీర్భిః పాహి. హే ఊర్జాం పతే! త్వం నోఽస్మాన్ చతసృభిరుత పాహి.॥౪౩॥

భావార్థః:-ఆప్తా నాన్యదుపదేశాదధ్యాపనాద్వా మనుష్యకల్యాణకరం విజానన్తి, అతోఽహర్నిశమజ్ఞాననుకమ్ప్య సదోపదిశన్త్యధ్యాపయన్తి చ. ॥౪౩॥

పదార్థము :- (వసో) చక్కని ఆవాసమునిచ్చువాడా! (అగ్నే) అగ్నివలె తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! నీవు (ఏకయా) ఉత్తమ శిక్షణ చే (నః) మమ్ము (పాహి) రక్షించుము. (ద్వితీయయా) రెండవదగు అధ్యాపక క్రియద్వారా (పాహి) రక్షించుము (తిసృభిః) జ్ఞానకర్మోపాసనముల నుపదేశించు మూడు (గీర్భిః) వాణులతో (పాహి) కాపాడుము (ఊర్జమ్) బలముల (పతే) రక్షకుడవు నగు నీవు మమ్ము (చతుసృభిః) ధర్మార్థకామ

మోక్షముల విజ్ఞానమును గలిగించునట్టి నాలుగు విధములగు వాణులద్వారా (ఉత) కూడ (పాహి) రక్షణ యొనర్చుము.॥४३॥

భావార్థము :-సత్యవాదులు, ధర్మాత్ములు నగు ఆప్తజనులు ఉపదేశమొనర్చుట మరియు చదివించుట కన్న ఇతర సాధనము లేవియును మానవ కల్యాణమునకు కారణములు గాజాలవని ఎరుగుదురు. వీనిద్వారా ఎల్లప్పుడును అజ్ఞానుల యెడ దయగలవారలైయుండి సదా ఉపదేశములొనర్చుచు వారిని జ్ఞానసంపదలందు అభివృద్ధి పరచు చుందురు.॥४३॥

43. O learned person, bestower of beautiful habitation, and refulgent like fire, protect us with sound advice. Protect us with thy teaching. Protect us with three instructions of action, contemplation, and knowledge. O Lord of power and might, protect us with four counsels of religion, worldly prosperity, affection and final emancipation of soul!.

౧౫౪౫. ఊర్జో నపాతమిత్యస్య శమ్యుర్ఋషిః, వాయుర్దేవతా, స్వరాడ్ బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౪౫ ఊర్జో నపాత్స హినాయమస్మయుర్దాశేమ హవ్యదాతయే।

భువద్వాజేష్వవితా భువద్వృధ ఉత త్రాతా తనూనామ్॥४४॥

ప.వి:- ఊర్జః, నపాతమ్, సః. హిన, అయమ్, అస్మయురిత్యస్మ+యుః, దాశేమ, హవ్యదాతయ ఇతి హవ్య+దాతయే, భువత్, వాజేషు అవితా, భువత్, వృధే, ఉత, త్రాతా, తనూనామ్.॥४४॥

పదార్థః :-(ఊర్జః) పరాక్రమస్య (నపాతమ్) అపాతితారం విద్యాబోధనమ్ (సః)(హిన) హినుు వర్ధయ, అత్ర హి గతౌ వృద్ధౌ చేత్యస్మాల్లోణ్మధ్యమైకవచనే వర్ణవ్యత్యయేన ఉకారస్య అకారః. (అయమ్) (అస్మయుః) యోఽస్మాన్ కామయతే (దాశేమ) స్వీకుర్యామ (హవ్యదాతయే) దాతవ్యానాం దానాయ (భువత్) భవేత్ (వాజేషు) సంగ్రామేషు (అవితా) రక్షితా (భువత్) భవేత్(వృధే) వర్ధనాయ(ఉత) అపి(త్రాతా)(తనూనామ్) శరీరాణామ్.॥४४॥

అన్వయః :-హే విద్యార్థిన్! స త్వమూర్జో నపాతం హిన యతోఽయం భవానస్మయు ర్వాజేష్వవితా భువదుతాపి తనూనాం వృధే త్రాతా భువత్. తతస్త్వాం హవ్యదాతయే వయం దాశేమ.॥४४॥

భావార్థః :- యః పరాక్రమం వీర్యం చ న హన్యాచ్ఛరీరాత్మనోర్వర్ధకః సన్ రక్షకః స్యాదాప్తాస్తస్మై విద్యాం దద్యుః. యోఽస్మాద్విపరీతోఽజితేన్ద్రియో దుష్టాచారీ నిన్దకో భవేత్స విద్యాగ్రహణేఽధికారీ న భవతీతి వేద్యమ్. ॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్యార్థీ! (సః) అట్టినీవు (ఊర్జః) పరాక్రమమును (నపాతమ్) నష్టమొనర్పనట్టి విద్యాబోధనను (హిన) వృద్ధిపరచుము. దీనిచే (అయమ్) ప్రత్యక్షముగ నున్న నీవు (అస్మయుః) మమ్ము కోరువాడవు. మరియు (వాజేషు) సంగ్రామములందు (అవితా) రక్షణయొనర్చువాడ (భువత్) వగుము (ఉత) మరియు (తనూనామ్) శరీరముల (వృధే) వృద్ధిపరచుటకై (త్రాతా) పాలనమొనర్చువాడవు (భువత్) అగువు. ఇందువల్ల నీకు (హవ్యదాతయే) ఈయదగిన పదార్థముల మేమిచ్చుటను (దాశేమ) స్వీకరించుము. ॥౪౪॥

భావార్థము :- బలపరాక్రమములను నష్టపరచక శరీరాత్మల నున్నతి యొనర్చుచు రక్షకుడైయున్నవానికి ఆప్తజనులు విద్యల నీయవలెను. ఎవడు ఇందుకు విపరీతముగ లంపటుడు, దుష్టాచారి, నిందకుడై యున్నాడో, వాడు విద్యాగ్రహణమునకు అధికారి గాజాలడు. దీనిని దెలిసికొనుడు. ॥౪౪॥

44. O student, advance knowledge, the preserver of thy enterprise. Thou art our well-wisher, and helper in battles; he saviour of our bodies for progress. We selet thee as a fit recipient of precious objects!.

౧౫౩౦. సంవత్సర ఇత్యస్య శమ్యుర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృదభికృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౩౦ సంవత్సరోఽసి పరివత్సరోఽసీదావత్సరోఽసీద్వత్సరోఽసి
వత్సరోఽసి । ఉషసస్తే కల్పన్తామహోరాత్రాస్తే కల్పన్తామర్ధమాసాస్తే
కల్పన్తాం మాసాస్తే కల్పన్తామృతవస్తే కల్పన్తాఀసంవత్సరస్తే కల్పతామ్ ।
ప్రేత్యాఽఏత్యై సం చాఞ్చ ప్ర చ సారయ ।
సుపర్ణచిదసి తయా దేవతయాఽఙ్గిరస్వ ధ్రువః సీద ॥౪౫॥

ప.వి:- సంవత్సరః, అసి, పరివత్సర+ ఇతి పరి+వత్సరః, అసి, ఇదావత్సర ఇతీదా+వత్సరః,

అసి, ఇద్వత్సరఇతీత్+వత్సరః, అసి, వత్సరః, అసి, ఉషసః,తే,కల్పన్తామ్, అహోరాత్రాః, తే, కల్పన్తామ్, అర్ధమాసా+ ఇత్యర్ధమాసాః, తే, కల్పన్తామ్, మాసాః, తే, కల్పన్తామ్, ఋతవః, తే, కల్పన్తామ్, సంవత్సరః, తే, కల్పతామ్, ప్రేత్యా ఇతి ప్ర+ ఇత్యై, ఏత్యాఽఇత్యా + ఇత్యై, సమ్, చ, అఞ్చ, ప్ర, చ, సారయ సుపర్ణచిదితి సుపర్ణ+చిత్, అసి, తయా, దేవతయా, అంగిరస్వదిత్యఙ్+గిరః+వత్, ధ్రువః, సీద.॥౪౫॥

పదార్థః :- (సంవత్సరః) సంవత్సర ఇవ నియమేన వర్తమానః (అసి) (పరివత్సరః) వర్జితవ్యో వత్సర ఇవ దుష్టాచారత్యాగీ (అసి) (ఇదావత్సరః) నిశ్చయేన సమంతాద్వర్తమానః సంవత్సర ఇవ (అసి) (ఇద్వత్సరః) నిశ్చితసంవత్సర ఇవ (అసి) (వత్సరః) వర్ష ఇవ (అసి) (ఉషసః) ప్రభాతాః (తే) తుభ్యమ్ (కల్పన్తామ్) సమర్థా భవన్తు (అహోరాత్రాః) రాత్రిదినాని (తే) (కల్పన్తామ్) (అర్ధమాసాః) సితాసితాః పక్షాః (తే) (కల్పన్తామ్) (మాసాః) చైత్రాదయః (తే) (కల్పంతామ్) (ఋతవః) వసన్తాద్యాః (తే) (కల్పన్తామ్) (సంవత్సరః) (తే) (కల్పతామ్) (ప్రేత్యై) ప్రకృష్టేన ప్రాప్త్యై (ఏత్యై) సమన్తాద్గత్యై (సమ్) సమ్యక్ (చ) (అఞ్చ) ప్రాప్నుహి (ప్ర) (చ) (సారయ) (సుపర్ణచిత్) యః శోభనాని పర్ణాని పాలనాని చినోతి సః (అసి) (తయా) (దేవతయా) దివ్యగుణయుక్తయా సమయరూపయా (అంగిరస్వత్) సూత్రాత్మప్రాణవత్ (ధ్రువః) దృఢః (సీద) స్థిరో భవ.॥౪౫॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ జిజ్ఞాసో! వా యతస్త్వం సంవత్సరోఽసి పరివత్సరోఽసీదావత్సరోఽసీద్వత్సరోఽసి వత్సరోఽసి తస్మాత్తే కల్యాణకర్య ఉషసః కల్పన్తాం తే మఙ్గలప్రదా అహోరాత్రాః కల్పన్తాం. తేఽర్ధమాసాః కల్పన్తాం, తే మాసాః కల్పన్తాం తే ఋతవః కల్పన్తాం, తే సంవత్సరః కల్పతాం, త్వం చ ప్రేత్యై సమఞ్చ త్వమేత్యై స్వప్రభావం ప్రసారయ చ యతస్త్వం సుపర్ణచిదసి తస్మాత్తయా దేవతయా సహాఙ్గిరస్వద్ ధ్రువః సీద.॥౪౫॥

భావార్థః :- య ఆప్తా మనుష్యా వ్యర్థం కాలం న నయన్తి, సునియమైర్వర్తమానాః కర్తవ్యాని కుర్వన్తి, త్యక్తవ్యాని త్యజన్తి, తేషాం సుప్రభాతః శోభనా అహోరాత్రా అర్ధమాసా మాసా ఋతవశ్చ గచ్ఛన్తి. తస్మాత్ప్రకర్షగతయే ప్రయత్య సుమార్గేణ గత్వా శుభాన్ గుణాన్ సుఖాని చ ప్రసారయేయుః. సులక్షణయా వాచా పత్న్యా చ సహితా ధర్మగ్రహణేఽధర్మత్యాగే చ దృఢోత్సాహా సదా భవేయురితి.॥౪౫॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! లేక జిజ్ఞాసువా! నీవు (సంవత్సరః) సంవత్సరము వలె నియమముగా (అసి) ఉన్నావు (పరివత్సరః) త్యాజ్యవత్సరము వలె దురాచరణను వదలి (అసి) ఉన్నావు (ఇదావత్సరః) నిశ్చయముగ ఉత్తమ రీతిలో వర్తమానమైయున్న వత్సరమువలె (అసి) ఉన్నావు (ఇద్వత్సరః) నిశ్చిత సంవత్సరము వలె (అసి) ఉన్నావు (వత్సరః) సంవత్సరమువలె (అసి) ఉన్నావు. కావున (తే) నీకొరకు (ఉషసః) కల్యాణ ప్రదమగు ఉషః ప్రభాతవేళ (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతమగు గాక! (తే) నీకొరకు (అహోరాత్రాః) దివారాత్రములు మంగళదాయకములు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (తే) నీకొరకు (అర్ధమాసాః) శుక్లకృష్ణ పక్షములు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (తే) నీకొరకు (మాసాః) చైత్రము మొదలగు మాసములు (కల్పన్తామ్) సమర్తవంతములగు గాక! (తే) నీ కొరకు (ఋతవః) వసంతాది ఋతువులు (కల్పన్తామ్) సమర్థవంతములగుగాక! (తే) నీకొరకు (సంవత్సరః) సంవత్సరములు (కల్పతామ్) సమర్థములగుగాక! (చ) మరియు నీకు (ప్రేత్యై) ఉత్తమ ప్రాప్తికొరకు (సమ్, అఞ్చ) చక్కగా ప్రాప్తించుగాక! (చ) మరియు నీవు (ఏత్యై) చక్కగా వెళ్లుటకై (ప్ర, సారయ) నీ ప్రభావమును విస్తారపరచుము. ఏ కారణమున నీవు (సుపర్ణచిత్) చక్కని రక్షణ సాధనముల సంచయకర్తవై (అసి) ఉన్నావో, దానిచే (తయా) అట్టి (దేవతయా) ఉత్తమ గుణములతో గూడిన సమయ, రూప దేవతతోగూడ (అఙ్గిరస్వద్) సూత్రాత్మయగు ప్రాణవాయువువలె (ధ్రువః) దృఢనిశ్చల శీలుడవై (సీద) స్థిరముగ నుండుము. ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఏ యాప్తులగు మానవులు కాలమును వ్యర్థపరచరో, ఉత్తమ నియమములచే వర్తించుచు కర్తవ్యకర్మలను జేయుచు, త్యజించదగినవానిని వదలివేయుదురో అట్టివారి సంధ్యా ప్రభాత కాలములు, దివారాత్రములు, పక్షములు, మాసములు ఋతువులు సర్వమును ఉత్తమరీతిలో వ్యతీతమగును. కావుననే మానవులెల్లరును ఉత్తమగతులకొరకు ప్రయత్న మొనర్చుచు శ్రేష్ఠమార్గమున నడచుచు శుభగుణముల మరియు సుఖములను విస్తరింపజేసికొనవలెను. సుందర లక్షణములు గల వాణి మరియు పత్నిసహితముగ ధర్మమును గ్రహించి, అధర్మమును త్యజించుటయందు సదాదృఢోత్సాహముగలవారై యుండవలయును. ॥౪౫॥

45. O aspirant after knowledge, thou art the follower or law like the year, renouncer of immorality like the relinquished year, definite like the year, steadfast like the year, and active like the year. Prosper the Dawns! Prosper they Days and Nights! Prosper thy Half-months (months, seasons and Years)!.

Combine them for their going and coming, and send them forward on their ordered courses.

Thou art the collector of the sources of protection. With that divinity lie steady like the vital breath.

అస్మిన్నధ్యాయే సత్యప్రశంసావిజ్ఞాపనం, సద్గుణస్వీకారో, రాజ్యవర్ధనమనిష్టనివారణం, జీవన వృద్ధిర్మిత్రవిశ్వాసః, సర్వత్ర కీర్తికరణమైశ్వర్యవర్ధనమల్పమృత్యునివారణం, శుద్ధికరణం, సుకృతానుష్ఠానం, యజ్ఞకరణం, బహుధనధారణం, స్వామిత్వప్రతిపాదనం, సుహాగ్రహణం, సద్గుణేచ్ఛాఽగ్నిప్రశంసా, విద్యాధనవర్ధనం, కారణవర్ణనం, ధనోప యోగః, పరస్పరేషాం రక్షణం, వాయుగుణవర్ణనమాధారాఽఽధేయ కథనమీశ్వరగుణవర్ణనం, శూరవీరకృత్యకథనం, ప్రసన్నతా

సవప్పాదనం, మిత్రరక్షణం, విద్వదాశ్రయః, స్వాత్మపాలనం వీర్యరక్షణం యుక్తాహారవిహారశ్చోక్తమత ఏత దధ్యాయోక్తార్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి వేద్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు సత్యప్రశంసను దెలిసికొనుట, ఉత్తమ గుణముల స్వీకారము, రాజ్యమును వృద్ధిపరచుట, అరిష్టముదొలగించుట, జీవనమును పెంపొందించుకొనుట, మిత్రునిపై విశ్వాసము, సర్వత్రకీర్తిని వ్యాపింపజేయుట, ఐశ్వర్యమును వృద్ధిపరచుట, అల్పమృత్యువును నివారించుట, శుద్ధి యొనర్చుట, సత్కర్మానుష్ఠానము, యజ్ఞముల నొనర్చుట, విశేషధనముల ధారణమొనర్చుట, యజమానిత్వ (స్వామిత్వ) ప్రతిపాదన, చక్కని వాణిని గ్రహించుట, సద్గుణముల నిచ్చగించుట, అగ్నిప్రశంస, విద్య మరియు ధనములను పెంపొందించుకొనుట, కారణవర్ణనము ధనము యొక్క ఉపయోగము, పరస్పరరక్షణము, వాయువుగుణముల వర్ణనము ఆధారము, ఆధేయముల కథనము, ఈశ్వరగుణవర్ణనము, శూరవీరులకర్తవ్యము, ప్రసన్నతాసంపాదన, మిత్రరక్షణము, విద్వాంసుల ఆశ్రయము, స్వాత్మరక్షణ, వీర్యరక్షణము యుక్తాహారవిహారాదులు మున్నగు విషయములు చెప్పబడియున్నందున ఈయధ్యాయమునచెప్పిన అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయమునందు జెప్పిన అర్థముతో సంగతి గలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమవిద్వత్పరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే సప్తవింశోఽధ్యాయః పూర్తిమగాత్ ॥ ౨ ॥

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువదియేడవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడునునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదము నందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లె కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువది యేడవలధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

28వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 46 మంత్రములు, 46 ఛందస్సులు, 967 పదములు, 2504 అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	హోతృగుణములు	౧-౩౪
2.	రాజపురుషులు	౨-౪,౪౭
3.	సుఖముపొందుట కర్తులు	౫-౮,౧౦,౧౩-౧౪,౨౪-౨౭,౨౯
4.	ఆప్తవైద్యుడు	౯
5.	ధనప్రశంస	౧౮,౩౦,౩౩
6.	సుగృహ నిర్మాణము	౧౯,౨౮,౩౬
7.	విద్వాంసుల కర్తవ్యము	౨౦-౨౩
8.	వాణీగుణములు	౭౭,౩౮
9.	అశ్వినుల గుణములు	౪౧
10.	హోతకర్తవ్యములు	౩,౪౬
11.	యజ్ఞవర్ణనము	౧,౪౬
12.	విద్యుత్ప్రశంస	౩౧,౩౨,౩౪,౩౫,౪౦,౪౨,౪౫

అథాష్టావింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షట్చత్వారింశన్మన్త్రాః సన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥యజు.30.3॥

౧౫౩౧.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రోదేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యైర్యజ్ఞేన కథం బలం వర్ధనీయమిత్యాహ.

మానవులు యజ్ఞమువలన నెట్లు బలమును పెంపొందజేయవలయును?

౧౫౩౧ హోతా యక్షత్సమిధేన్ద్రమిడస్పదే నాభా పృథివ్యాఽ అధి ।

దివో వర్ష్మన్త్సమిధ్యతఽ ఓజిష్ఠశ్చర్షణీసహం వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౧॥

ప.విః- హోతా, యక్షత్, సమిధేతి సమ్+ ఇధా, ఇన్ద్రమ్, ఇడః, పదే, నాభా, పృథివ్యాః, అధి, దివః, వర్ష్మన్, సమ్, ఇధ్యతే, ఓజిష్ఠః, చర్షణీసహమ్, చర్షణీసహమితి చర్షణి+సహమ్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౧॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) యజేత్ (సమిధా) జ్ఞానప్రకాశేన (ఇన్ద్రమ్) విద్యుదాఖ్యమగ్నిమ్ (ఇడః) వాణ్యాః. అత్ర జసాదిషు ఛన్దసి వా వచనమితి యాడభావః. (పదే)ప్రాప్తవ్యే (నాభా)నాభౌమధ్యే (పృథివ్యాః) భూమేః (అధి) ఉపరి (దివః) ప్రకాశస్య (వర్ష్మన్) వర్షకే మేఘమండలే (సమ్) (ఇధ్యతే) ప్రదీప్యతే (ఓజిష్ఠః) అతిశయేన బలీ (చర్షణీసహమ్) యే చర్షణీన్ మనుష్యసమూహాన్ సహన్తే తేషామ్ (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) ఘృతాదికమ్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ(హోతః) యజమాన (యజ) సంగచ్ఛస్వ.॥౧॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతా సమిధేడస్పతే పృథివ్యా నాభా దివోఽధి వర్ష్మన్నిన్ద్రం యక్షత్తేనౌజిష్ఠః సన్ చర్షణీసహం మధ్యే సమిధ్యత ఆజ్యస్య వేతు తథా యజ.॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్వేదమన్త్రైస్సుగన్ధ్యాదిద్రవ్యమగ్నౌ ప్రక్షిప్య మేఘమణ్డలం ప్రాపయ్య జలం శోధయిత్వా సర్వార్థం జలం వర్ధనీయమ్.॥౧॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ యజమానీ! నీ వెట్లు (హోతా) శుభగుణముల గ్రహణమొనర్చువాడవు? (సమిధా) జ్ఞాన ప్రకాశముతో (ఇడః) వాణి సంబంధమగు (పదే) పొందదగిన వ్యవహారమున (పృథివ్యాః) భూమియొక్క (నాభా) మధ్యన మరియు (దివః) ప్రకాశమునకు (అధి)పైన (వర్ష్మన్) వర్షించుమేఘ మండలమున (ఇన్ద్రమ్) విద్యుద్రూపాగ్నిని (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో దానిచే (ఓజిష్ఠః) అధిక బలమును పొంది (చర్షణీసహామ్) మానవసమూహముల సహించు యోధులందు (సమ్, ఇధ్యతే) చక్కగా ప్రకాశించునో మరియు (ఆజ్యస్య) ఘృతాదులను (వేతు) పొందునట్లు (యజ) నీవును సమాగమ మొనర్చు చుండుము.॥౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు వేదమంత్రములతో సుగంధాది పదార్థములను అగ్నియందు హోమమొనర్చి మేఘమండలమునకు చేర్పించి జలవాయువులను శుద్ధపరచి సర్వమునకు బలము చేకూర్చవలెను. ॥౧॥

1. O sacrificer, just as the master of noble qualities, with the display of knowledge, concerning the laudable art of speech, on the earth;s centre, and on the height of heaven, in the midst of thundering clouds, kindles and perceives the fire and electiricty, and as the mightiest of the lords of men, properly manifests himslef and enjoys the butter, so shouldst thou keep company with him!.

౧౫౩౨.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః ఇన్ద్రోదేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

రాజపురుషాః కీదృశాః స్యురిత్యాహ.

రాజపురుషు లెటు లుండవలయు నను విషయము.

౧౫౩౨ హోతా యక్షత్తనూనపాతమూతిభిర్జేతారమపరాజితమ్ ।
ఇన్ద్రం దేవꣳస్వర్విదం పథిభిర్మధుమత్తమైర్నరాశꣳసేన తేజసా
వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౨॥

ప. వి:-హోతా, యక్షత్, తనూనపాతమితి తనూ+నపాతమ్, ఊతిభిరిత్యూతి+భిః, జేతారమ్, అపరాజిత మిత్యపరా+జితమ్, ఇన్ద్రమ్, దేవమ్, స్వర్విదమితి స్వః+విదమ్,

పథిభిరితి పథి+భిః, మధుమత్తమైరితి మధుమత్+తమైః, నరాశంసేన, తేజసా, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౨॥

పదార్థః :-(హోతా) సుఖస్య ప్రదాతా (యక్షత్) సంగచ్ఛేత్ (తనూనపాతమ్) యః శరీరాణి పాతి తమ్ (ఊతిభిః) రక్షాదిభిః (జేతారమ్) జయశీలమ్ (అపరాజితమ్) అన్యైః పరాజేతుమశక్యమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యకారకం రాజానమ్ (దేవమ్) విద్యావినయాభ్యాం సుశోభితమ్ (స్వర్విదమ్) ప్రాప్తసుఖమ్ (పథిభిః) ధర్మ్యైర్మార్గైః (మధుమత్తమైః) అతిశయేన మధురజలాదియుక్తైః (నరాశంసేన) నరైరాశంసితేన (తేజసా) ప్రాగల్భ్యేన (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞేయమ్. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ. (హోతః) (యజ).॥౨॥

అన్వయః :- హే హోతర్భవాన్ యథా హోతోతిభిర్మధు మత్తమైః పథిభిస్తనూనపాతం జేతారమపరాజితం స్వర్విదం దేవమిన్ద్రం యక్షత్ నరాశంసేన తేజసాఽఽజ్యస్య వేతు తథా యజ.॥౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది రాజానః స్వయం న్యాయమార్గేషు గచ్ఛన్తః ప్రజానాం రక్షా విదధ్యుస్తేఽపరాజితారః సన్తః శత్రూణాం విజేతారః స్యుః.॥౨॥

పదార్థము :-(హోతః) గ్రహణమొనర్చు మానవా! నీ వెట్లు (హోతా) సుఖదాత (ఊతిభిః) రక్షణల మరియు (మధుమత్తమైః) అతి మధుర జలములతో నున్న (పథిభిః) ధర్మమార్గములందు (తనూనపాతమ్) శరీరముల రక్షకుడు (జేతారమ్) జయశీలుడు (అపరాజితమ్) శత్రువులచే జయింపబడని వాడు (స్వర్విదమ్) సుఖప్రాప్తిని గలిగించు (దేవమ్) విద్యావినయ శోభితుడు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్య కారకుడగు రాజును (యక్షత్) సేవించగలవో (నరాశంసేన) మానవులచే ప్రశంసించబడిన (తేజసా) ప్రగల్భత్వము [ప్రతిభ] చే (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన విషయమును (వేతు) ప్రాప్తించుకొందువో, అటులనే (యజ) సంగతమొనర్చుము.॥౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజు స్వయముగ రాజ్యమున న్యాయమార్గమున నడచుచు ప్రజారక్షణమొనర్చునో ఆతడు పరాజయ మనునది ఎరుగక శత్రువుల నాశమొనర్చువాడగును. ॥౨॥

2. O sacrificer, just as the peasure-giving person, with due protections and religious paths, rich in valuable advice like sweet water, befriends the mighty king, the guardian of our bodies, the conqueror, unconquered, full of delight, adorned with knowledge and humility, and understands all knowable topics with his well-praised spiritual and moral power; so shouldst thou cultivate friendly intercourse with him!.

౧౫౩౩హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, స్వరాట్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౩౩ హోతా యక్షదిడాభిరిన్ద్రమీడితమాజుహ్వానమమర్త్యమ్।

దేవో దేవైః సవీర్యో వజ్రహస్తః పురన్దరో వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౩॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఇడాభిః ఇన్ద్రమ్, ఈడితమ్, ఆజుహ్వానమిత్యా+జుహ్వానమ్, అమర్త్యమ్, దేవః, దేవైః, సవీర్య ఇతి స+వీర్యః, వజ్రహస్త ఇతి వజ్ర+హస్తః, పురన్దర ఇతి పురమ్+దరః, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః యజ.॥౩॥

పదార్థః:-(హోతా) (యక్షత్) (ఇడాభిః) సుశిక్షితాభిర్వాగ్భిః (ఇన్ద్రమ్) పరమవిద్యైశ్వర్యసమ్పన్నమ్ (ఈడితమ్) ప్రశస్తమ్ (ఆజుహ్వానమ్) స్పర్ధమానమ్ (అమర్త్యమ్) సాధారణైర్మనుష్యైరసదృశమ్ (దేవః) విద్వాన్ (దేవైః) విద్వద్భిః సహ (సవీర్యః) బలోపేతః (వజ్రహస్తః) వజ్రాణి శస్త్రాస్త్రాణి హస్తే యస్య సః (పురన్దరః) యోఽరిపురాణి దృణాతి సః (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానేన రక్షితుం యోగ్యస్య రాజ్యస్య (హోతః) (యజ).॥౩॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతేడాభిరమర్త్యమాజుహ్వానమీడితమిన్ద్రం యక్షద్యథాఽయం వజ్రహస్తః పురన్దరః సవీర్యో దేవో దేవైః సహాజ్యస్యావయవాన్ వేతు తథా యజ.॥౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా రాజరాజపురుషాః పితృవత్ప్రజాః పాలయేయు స్తథైవ ప్రజా ఏతాన్ పితృవత్సేవేరన్. య ఆప్తవిద్వదనుమత్యా సర్వాణి కార్యాణి కుర్యుస్తే ధ్రువం నాప్నుయుః.॥౩॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ గ్రహించువాడా! నీ వెట్లు (హోతా) సుఖదాత (ఇడాభిః) చక్కని శిక్షితవాణితో (అమర్త్యమ్) సాధారణమానవులందు విలక్షణుడు (ఆజుహ్వానమ్) పోటీపడుచు (ఈడితమ్) ప్రశంసనీయ (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ విద్య మరియు ఐశ్వర్యములతోనున్న రాజపురుషుని (యక్షత్) పొందుదువో, ఎట్లు ఈ (వజ్రహస్తః) హస్తములందు శస్త్రాస్త్రములను ధరించిన (పురందరః) శత్రువుల నగరములనుగూల్చు నట్టి (సవీర్యః) బలశాలి (దేవః) విద్వాంసుడు (దేవైః) విద్వాంసులతో గూడ (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానముచే రక్షించదగు రాజ్యాంగముల (వేతు) పొందునో అటులనే (యజ) సమాగమ మొనర్చుము.॥౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఎట్లు రాజు మరియు రాజపురుషులు తండ్రివలె ప్రజలను పాలించెదరో, అదేవిధముగ ప్రజలును వారిని తండ్రివలె సేవించవలెను. ఆప్తవిద్వాంసుల అనుమతితో సమస్త కార్యముల నొనర్చువారు భ్రమలయందు బడజాలరు. ॥3॥

3. O sacrificer, just as the pleasure - giving person, with well - trained modes of speech, wins the king equipped with knowledge and supremacy, above the ordinary run of mankind, full of rivalry against foes, praised and just as he, the thunder - wielder, the breaker - down of the enemies, cities, full of power, learned, performs with the help of the learned, the duties of a ruler, so shouldst thou cultivate friendly inter - course with him!.

1134. హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః రుద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

1134 హోతా యక్షద్బర్హిషీన్ద్రం నిషద్వరం వృషభం నర్యాపసమ్ ।

వసుభీ రుద్రైరాదిత్యైః సయుగ్భిర్బర్హిరాసదద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥4॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, బర్హిషి, ఇన్ద్రమ్, నిషద్వరమ్, నిసద్వరమితి నిసత్+వరమ్, వృషభమ్ నర్యాపసమితి నర్య+అపసమ్, వసుభిరితి వసు+భిః, రుద్రైః, ఆదిత్యైః, సయుగ్భిరితి సయుక్+భిః, బర్హిః, ఆ, అసదత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ. ॥4॥

పదార్థః :- (హోతా) (యక్షత్) (బర్హిషి) ఉత్తమాయాం విద్వత్సభాయామ్ (ఇన్ద్రమ్) నీత్యా సుశోభమానమ్ (నిషద్వరమ్) నిషీదన్తి వరాః శ్రేష్ఠా మనుష్యా యస్య సమీపే తమ్ (వృషభమ్) సర్వోత్కృష్టం బలిష్ఠమ్ (నర్యాపసమ్) నృషు సాధూన్యపాంసి కర్మాణి యస్య తమ్ (వసుభిః) ప్రథమకల్పైః (రుద్రైః) మధ్యకక్షాస్థైః (ఆదిత్యైః) ఉత్తమకల్పైశ్చ విద్వద్భిః (సయుగ్భిః) యే యుఞ్జన్తే తైః (బర్హిః) ఉత్తమాం సభామ్ (ఆసదత్) ఆసీదతి (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) కర్తవ్యస్య న్యాయస్య (హోతః) (యజ). ॥4॥

అన్వయః :- హే హోతర్హోతా యథా సయుగ్భిర్వసుభీ రుద్రైరాదిత్యైః సహ బర్హిషి నిషద్వరం వృషభం నర్యాపసమిన్ద్రం యక్షదాజ్యస్య బర్హిరాసదత్సుఖం వేతు తథా యజ. ॥4॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పృథివ్యాదయో లోకాః ప్రాణాదయో వాయవః కాలావయవాః మాసాః సహ వర్తన్తే తథా యే రాజప్రజాజనాః పరస్పరానుకూల్యే

వర్తిత్వా సభయా ప్రజాపాలనం కుర్యుస్తే శ్రేష్ఠాం ప్రశంసాం ప్రాప్నువన్తి.॥౪॥

పదార్థము :-(హోతః) ఉత్తమ దానమొనర్చు ఓ దాతా! (హోతా) సుఖమును గోరువానితో (సయుగ్భిః) కలిసి యోగమునొనర్చువారితో (వసుభిః) మొదటిశ్రేణికి చెందినవారితో (రుద్రైః) మధ్యమశ్రేణికి చెందినవారితో (ఆదిత్యైః) ఉత్తమ శ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులతో (బర్హిషి) ఉత్తమ విద్వాంసుల సభయందు (నిషద్వరమ్) శ్రేష్ఠుల సన్నిధిలో గూర్చుండు (వృషభమ్) అందరికన్న శ్రేష్ఠబలశాలి (నర్యాపసమ్) మానవుల ఉత్తమ కార్యముల సేవించునట్టి (ఇన్ద్రమ్) నీతిశోభితుడగు రాజును (యక్షత్) పొందుగాక! (ఆజ్యస్య) చేయదగిన న్యాయమును (బర్హిః) ఉత్తమ సభయందు (ఆ, అసదత్) స్థిరమగునట్లు మరియు (వేతు) సుఖమును ప్రాప్తించుకొను నట్లు (యజ) పొందుము.॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ పృథివి మున్నగు లోకములు, ప్రాణము మున్నగు వాయువులు, కాలమున కవయవములగు మాసములు ఎట్లుకలిసి యున్నవో, అట్లే ఏ రాజు మరియు ప్రజలు పరస్పరము అనుకూలవర్తనులై సభద్వారా ప్రజాపాలనమొనర్తురో వారు ఉత్తమ ప్రశంసలను పొందుదురు.॥౪॥

4. O giver of charity, just as a person desirous of happiness, with Vasus, Rudras and Adityas for companions, in the Assembly of the learned, wins the favour of the king, adorned with statesmanship, near whom are seated noble learned advisers, full of power, who appreciates the noble deeds of men, and sits in the court to administer justice, and acquires happiness, so shouldst thou be happy!.

౧౪౩౫. హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా. నిచృదతిజగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునః కీదృశో జనాః సుఖినో భవన్తీత్యాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౪౩౫ హోతా యక్షదోజో న వీర్య్యꣳసహో ద్వార ఇన్ద్రమవర్ద్ధయన్।
సుప్రాయణా అస్మిన్ యజ్ఞే వి శ్రయన్తామృతావృధో ద్వార౭
ఇన్ద్రాయ మీఢుషే వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౫॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఓజః, న, వీర్యమ్, సహః, ద్వారః, ఇన్ద్రమ్, అవర్ద్ధయన్, సుప్రాయణాః, సుప్రాయనా ఇతి సు+ప్రాయనాః అస్మిన్, యజ్ఞే, వి, శ్రయన్తామ్, ఋతావృధః, ఋతవృధ+ ఇత్యృత+వృధః, ద్వారః ఇన్ద్రాయ, మీఢుషే, వ్యన్తు ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౫॥

పదార్థః :- (హోతా) (యక్షత్) (ఓజః) జలవేగః. ఓజ ఇత్యుదకనా...నిఘం. ౧.౧౨ (న) ఇవ (వీర్యమ్) బలమ్ (సహః) సహనమ్ (ద్వారః) ద్వారాణి (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (అవర్ధయన్) వర్ధయన్తు (సుప్రాయణాః) శోభనాని ప్రకృష్టాన్యయనాని యాసు తాః (అస్మిన్) వర్తమానే (యజ్ఞే) సంగన్తవ్యే సంసారే (వి) (శ్రయన్తామ్) సేవన్తామ్ (ఋతావృధః) యా ఋతం సత్యం వర్ధయన్తి తాః (ద్వారః) విద్యావినయద్వారాణి (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్య యుక్తాయ (మీఢుషే) స్నిగ్ధాయ సేచనసమర్థాయ (వ్యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞేయస్య రాజ్యవిషయస్య (హోతః) (యజ).॥౫॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా యాః సుప్రాయణా ద్వార ఓజో న వీర్యం సహ ఇన్ద్రం చావర్ధయన్ తా ఋతావృధో ద్వారో మీఢుష ఇన్ద్రాయాస్మిన్ యజ్ఞే విద్వాంసో విశ్రయన్తామాజ్యస్య వ్యన్తు. హోతా చ యక్షత్తథా యజ.॥౫॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యా అస్మిన్ సంసారే విద్యాధర్మద్వారాణ్యుద్ఘాట్య పదార్థవిద్యాం సంసేవ్యైశ్వర్యం వర్ధయన్తి తేఽతులాని సుఖాని ప్రాప్నువన్తి. ॥౫॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమునొనర్చుజనులారా! ఎట్లు (సుప్రాయణాః) చక్కని అవకాశము గల వారు (ద్వారః) ద్వారము (ఓజః) జలవేగము (న) వలె (వీర్యమ్) బలము (సహః) సహనము మరియు (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (అవర్ధయన్) వృద్ధిపరచి అట్టి (ఋతావృధః) సత్యమును పెంపొందించు (ద్వారః) విద్యావినయముల ద్వారమును (మీఢుషే) మృదువగు వీర్యవంతుడు (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యశాలియగు రాజుకొరకు (అస్మిన్) ఈ (యజ్ఞే) సంగతి యోగ్యమగు జగమునందు విద్వాంసులు (వి, శ్రయన్తామ్) విశేషముగా సేవించవలెను. (ఆజ్యస్య) ఎరుగదగిన రాజ్యసంబధవిషయమును (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొందురో మరియు (హోతా) పొందువారు ఎట్లు (యక్షత్) యజ్ఞమొనర్తురో అట్లే (యజ) యజ్ఞమొనర్చుడు.॥౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు ఈ విశ్వమునందు విద్య మరియు ధర్మము యొక్క ద్వారములను ప్రసిద్ధపరచి పదార్థవిద్యను చక్కగా సేవించి ఐశ్వర్యమును వృద్ధిపరతురో, వారు అతుల సౌఖ్యమును పొందుదురు. ॥౫॥

5. O sacrificer, just as spacious gates, like the fast flow of water, enhance power, lustre and dignity; so should the learned have access to the expedients of knowledge and humility in this sociable world, for the kind, heroic and mighty king. They should learn the art of administration. Hota should perform the yajna, so shouldst thou do!.

౧౫౩౬.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ ఋషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మఱల మానవు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౫౩౬ హోతా యక్షదుషే ఇన్ద్రస్య ధేనూ సుదుఘే మాతరా మహీ ।

సవాతరౌ న తేజసా వత్సమిన్ద్రమవర్ధతాం వీతామాజ్యస్య హోతర్యజ॥౬॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఉషే+ ఇత్యుషే, ఇన్ద్రస్య, ధేనూ ఇతి ధేనూ, సుదుఘే ఇతి సు+దుఘే, మాతరా, మహీ + ఇతి మహీ, సవాతరావితి, స+వాతరౌ, న, తేజసా, వత్సమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధతామ్, వీతామ్, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.।౬॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (ఉషే) ప్రతాపయుక్త (ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః (ధేనూ) దుగ్ధదాత్ర్యౌ గావౌ (సుదుఘే) సుష్ఠు కామప్రపూరికే (మాతరా) మాతృవద్వర్త్తమానే (మహీ) మహత్యౌ (సవాతరౌ) వాయునా సహ వర్తమానౌ (న) ఇవ (తేజసా) తీక్ష్ణప్రతాపేన (వత్సమ్) (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ద్ధేత (వీతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (ఆజ్యస్య) ప్రక్షేప్తుం యోగ్యస్య (హోతః) (యజ).।౬॥

అన్వయః:-హే హోతస్త్వం యథేన్ద్రస్య సుదుఘే మాతరా మహీ ధేనూ సవాతరౌ నోషే భౌతికసూర్యాఽగ్నీ స్తేజసేన్ద్రం వత్సం వీతాం హోతాఽఽజ్యస్య యక్షద్ వర్ధతాం తథా యజ.।౬॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యా యూయం యథా వాయునా ప్రేరితౌ భౌమవిద్యుతావగ్నీ సూర్యలోకతేజో వర్ధయతో యథా ధేనువద్వర్తమానే ఉషే సర్వేషాం వ్యవహారాణా మారంభనివర్తికే భవతస్తథా ప్రయతధ్వమ్.।౬॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ సుఖదాతా! ఎట్లు (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు యొక్క (సుదుఘే) చక్కని కామితములను పూర్ణపరచు (మాతరా) తల్లివంటి (మహీ) గొప్ప (ధేనూ, సవాతరౌ) వాయువుతో క్షీరములనిచ్చు రెండు గోవుల (న) వలె (ఉషే) ప్రతాపవంతమగు భౌతిక మరియు సూర్యరూపాగ్నియొక్క (తేజసా) తీక్ష్ణ ప్రతాపముచే (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యముతో గూడిన (వత్సమ్)బాలకుని (వీతామ్) ప్రాప్తించుచున్నదో, మరియు (హోతా) దాత (ఆజ్యస్య) పారవేయదగు వస్తువుయొక్క (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో, (అవర్ధతామ్) వృద్ధినొందునో, అదేవిధముగ (యజ) నీవు యజ్ఞము నొనర్చుము.।౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఓ మానవులారా! ఏ విధముగా మీరు వాయువుచే ప్రేరేపింపబడిన భౌతికాగ్ని మరియు విద్యుదగ్ని

సూర్యమండలముయొక్క తేజమును పెంపొందించు, దుగ్ధధాత్రీ గోమాతవలె నున్నట్టి ప్రతాపవంతమైన రాత్రింబగళ్లు సమస్తవ్యవహారములను ఆరంభము మరియు నివృత్తి యొనర్చునో అట్లే మీరును ప్రయత్నమొనర్చుడు.౹౬॥

6. O giver of happiness, just as two cows living in the open air, the fulfillers of our noble desires, behaving mother - like, noursih the highly developed calf, like material fire and sun's heart, the two aspects of lightning, and just as Hota performs the yajna with oblations, so shouldst thou do!.

౧౫౩౭.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో గోతమ ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౩౭ హోతా యక్షద్దైవ్యా హోతారా భిషజా సఖాయా హవిషేన్ద్రం
భిషజ్యతః। కవీ దేవౌ ప్రచేతసావిన్ద్రాయ ధత్తఽ ఇన్ద్రియం
వీతామాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౭॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, దైవ్యా, హోతారా, భిషజా, సఖాయా, హవిషా, ఇన్ద్రమ్ భిషజ్యతః కవీఽఇతి కవీ, దేవౌ, ప్రచేతసావితి ప్ర+చేతసౌ, ఇన్ద్రాయ, ధత్తః, ఇన్ద్రియమ్, వీతామ్, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౭॥

పదార్థః :-(హోతా) సుఖప్రదాతా (యక్షత్) (దైవ్యా) దేవేషు విద్వత్సు సాధూ (హోతారా) రోగం నివర్త్య సుఖస్య ప్రదాతారౌ (భిషజా) చికిత్సకౌ (సఖాయా) సుహృదౌ (హవిషా) యథాయోగ్యేన గృహీత వ్యవహారేణ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమిచ్ఛుకం జీవమ్ (భిషజ్యతః) చికిత్సాం కురుతః (కవీ) ప్రాజ్ఞౌ (దేవౌ) వైద్యకవిద్యయా ప్రకాశమానౌ (ప్రచేతసా) ప్రకృష్టవిజ్ఞానయుక్తౌ (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (ధత్తః) దధ్యాతామ్ (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (వీతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (ఆజ్యస్య) విదానాదేః (హోతః) యుక్తాహారవిహారకృత్ (యజ) ప్రాప్నుహి.॥౭॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతాఽఽజ్యస్య యక్షద్దైవ్యా హోతారా సఖాయా కవీ ప్రచేతసా దేవౌ భిషజా హవిషేన్ద్రం భిషజ్యత ఇన్ద్రాయేన్ద్రియం ధత్త, అయుర్వీతాం తథా యజ.॥౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యా యథా సద్వైద్యా రోగిణోఽనుకంప్యౌషధాదినా రోగాన్నివార్యైశ్వర్యాయుషీ వర్ధయన్తి, తథా యూయం సర్వేషు మైత్రీం భావయిత్వా సర్వేషాం సుఖాయుషీ వర్ధయత.॥౭॥

పదార్థము :-(హోతః) యుక్తాహారవిహారముల నొనర్చు ఓ వైద్యవరా! ఎట్లు (హోతా) సుఖముల నొసగు నీవు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన నిదానము మున్నగు విషయములను (యక్షత్) సంగతియొనర్చెదవో (దైవ్యా) విద్వాంసులందుత్తముడు (హోతారా) రోగమును దొలగించి సుఖము నొసగు (సఖాయా) పరస్పరమైత్రి (కవీ బుద్ధిశాలి (ప్రచేతసౌ) ఉత్తమ విజ్ఞానవేత్తలు (దేవౌ) వైద్యవిద్యలచే ప్రకాశితుల (భిషజా) చికిత్సలొనర్చు వైద్యులిరువురు (హవిషా) యథాయోగ్యముగా గ్రహించదగిన వ్యవహారములచే (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యము నాకాంక్షించు జీవునకు (భిషజ్యతః) చికిత్సచేయుదురో (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమ ఐశ్వర్యముకొరకు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (ధత్తః) ధారణమొనర్తురో మరియు ఆయుష్యమును (వీతామ్) పెంపొందించుకొనెదరో (అట్లే) (యజ) నీవును పొందుము.॥౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఎట్లు శ్రేష్ఠవైద్యుడు రోగులపై అతిదయతో ఔషధాది ఉపాయముల, సేవలచే రోగముల నివృత్తియొనర్చి ఆయువు, ఐశ్వర్యముల వృద్ధిపరచునో అటులనే మీరు సకలప్రాణులను మిత్రదృష్టితో జూచుచు ఆయురైశ్వర్యములను పొందుడు. ॥౭॥

7. O physician, regular in thy meals and recreation, just as two physicians, givers of happiness, expert in the diagnosis of physical ills, excellent amongst the learned, dispellers of disease, friendly to each other, wise, full of the knowledge of medical science, experienced in the art of medicine, adepts in medical treatment, treat the ills of the soul, amass wealth for worldly progress, and attain to longevity, so shouldst thou do!.

౧౫౩౮.హోతేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః. ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృజ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౩౮ హోతా యక్షత్తిస్రో దేవీర్న భేషజం త్రయస్త్రిధాతవోఽపస ఇడా

సరస్వతీ భారతీ మహీః। ఇన్ద్రపత్నీర్హవిష్మతీర్వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ ।౮॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, తిస్రః, దేవీః, న, భేషజమ్, త్రయః, త్రిధాతవ ఇతి త్రి+ధాతవః, అపసః, ఇడా, సరస్వతీ, భారతీ, మహీః, ఇన్ద్రపత్నీరితీన్ద్ర+పత్నీః, హవిష్మతీః, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.।౮॥

పదార్థః :- (హోతా) విద్యాయా దాతాఽఽదాతా వా (యక్షత్) (త్రిసః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః (దేవీః) సకలవిద్యాప్రకాశికాః (న) ఇవ (భేషజమ్) ఔషధమ్ (త్రయః) అధ్యాపకోపదేశక వైద్యాః (త్రిధాతవః) త్రయోఽస్థిమజ్జవీర్యాణి ధాతవో యేభ్యస్తే (అపసః) కర్మణాః (ఇడా) ప్రశంసితుమర్హా (సరస్వతీ) బహువిజ్ఞానయుక్తా (భారతీ) సుష్ఠువిద్యాయాధారికా పోషికా వా వాణీ (మహీః) మహతీః పూజ్యాః (ఇన్ద్రపత్నీః) ఇన్ద్రస్య జీవస్య పత్నీః స్త్రీవద్వర్తమానాః (హవిష్మతీః) వివిధవిజ్ఞానసహితాః (వ్యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (ఆజ్యస్య) ప్రాప్తుం యోగ్యస్యాఽధ్యాపనాఽధ్యయనవ్యవహారస్య (హోతః) (యజ).॥౮॥

అన్వయః :- హే హోతర్యథా హోతాఽఽజ్యస్య యక్షత్. యథా త్రిధాతవోఽపసస్త్రయస్త్రిసో దేవీర్న భేషజం మహీ ఇడా సరస్వతీ భారతీ చ హవిష్మతీరిన్ద్రపత్నీర్వ్యన్తు తథా యజ.॥౮॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా ప్రశస్తా విజ్ఞానవతీ సుమేధా చ స్త్రియః స్వసదృశాన్ పతీన్ ప్రాప్య మోదన్తే తథాఽధ్యాపకోపదేశకవైద్యా మనుష్యాః స్తుతివిజ్ఞానయోగధారణాయుక్తాస్త్రివిధా వాచః ప్రాప్యాఽఽనన్దన్తి.॥౮॥

పదార్థము :-(హోతః) సుఖమును గోరువాడెట్లు (హోతా) విద్యలనిచ్చిపుచ్చుకొను అధ్యాపకుల (ఆజ్యస్య) పొందదగిన పెంపొందజేయు వ్యవహారమును (యక్షత్) చేయునో, ఎట్లు (త్రిధాతవః) అస్థికలు, క్రొవ్వు, వీర్యము, ఈమూడు ధాతువులను వృద్ధి జేయునట్టి (అపసః) కర్మలందు చేష్టయొనర్చుచు (త్రయః) అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు వైద్యుడు (త్రిసః) మూడు (దేవీః) సకలవిద్యలను ప్రకాశింపజేయు వాణి (న) వలె (భేషజమ్) ఔషధమును (మహీః) గొప్పగ పూజించదగిన (ఇడా) ప్రశంసించదగిన (సరస్వతీ) గొప్పవిజ్ఞానవతి (భారతీ) చక్కని విద్యలను ధారణము లేక పోషణమొనర్చు (హవిష్మతీః) అనేక విధముల విజ్ఞానముతో గూడ (ఇన్ద్రపత్నీ) జీవాత్మకు పత్నివలెనున్న వాణిని (వ్యన్తు) పొందునో, అట్లే (యజ) అట్టి వాని సంగతిజేయుము.॥౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ప్రశంసిత, విజ్ఞానవతి మరియు ఉత్తమ బుద్ధిగల స్త్రీలు తగిన పతులను గ్రహించి ప్రసన్నురాండ్రగునట్లు అధ్యాపకోపదేశకవైద్యులు స్తుతి, జ్ఞానము, యోగధారణ మను ముప్విధములగు వాణులను పొంది ఆనందితులగుదురు.॥౮॥

8. O aspirant after happiness, just as a teacher, the imparter and recipient of learning, performs the duty of reading and teaching; just as a teacher, a preacher and a physician, developing the three humours, i.e. bone, marrow and semen, engrossed in actions, imbibe Ida, Saraswati and Bharati, the three efficacious and highly venerable speeches, the illuminators of knowledge, full of instructions and protectors of the soul, so shouldst thou cultivate them!.

౧౫౩౯. హోతేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః ఇన్ద్రో దేవతా। నిచృదతిజగతీ ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౩౯ హోతా యక్షత్త్వష్టారమిన్ద్రం దేవం భిషజꣳసుయజం

ఘృతశ్రియమ్। పురురూపꣳసురేతసం మఘోనమిన్ద్రాయ

త్వష్టా దధదిన్ద్రియాణి వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౯॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, త్వష్టారమ్, ఇన్ద్రమ్, దేవమ్, భిషజమ్, సుయజమితి సు+యజమ్, ఘృత శ్రియమితి ఘృత+శ్రియమ్, పురురూపమితి పురు+ రూపమ్। సురేతసమితి సు+రేతసమ్, మఘోనమ్, ఇన్ద్రాయ త్వష్టా, దధత్ ఇన్ద్రియాణి, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౯॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (త్వష్టారమ్) దోషవిచ్ఛేదకమ్ (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యవన్తమ్ (దేవమ్) దేదీప్యమానమ్ (భిషజమ్) వైద్యమ్ (సుయజమ్) సుష్ఠుసంగన్తారమ్ (ఘృతశ్రియమ్) ఘృతేనోదకేన శోభమానమ్ (పురురూపమ్) బహురూపమ్ (సురేతసమ్) సుష్ఠువీర్యమ్ (మఘోనమ్) పరమపూజిత ధనమ్ (ఇన్ద్రాయ) జీవాయ (త్వష్టా) ప్రకాశకః (దధత్) ధరన్ సన్ (ఇన్ద్రియాణి) శ్రోత్రాదీని ధనాని వా (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) జ్ఞాతుం యోగ్యస్య (హోతః) (యజ)॥ ౯॥

అన్వయః:-హే హోతర్యథా హోతా త్వష్టారం సురేతసం మఘోనం పురురూపం ఘృతశ్రియం సుయజం భిషజం దేవమిన్ద్రం యక్షదాజ్యస్యేన్ద్రాయేన్ద్రియాణి దధత్సన్ త్వష్టా వేతు తథా యజ.॥౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యూయమాప్తం రోగనివారకం శ్రేష్ఠౌషధ దాయకం ధనైశ్వర్యవర్ధకం వైద్యం సేవిత్వా శరీరాత్మాఽన్తః కరణేన్ద్రియాణాం బలం వర్ధయిత్వా పరమైశ్వర్యం ప్రాప్నుత.॥౯॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ శుభగుణముల దాతా! ఎట్లు (హోతా) పథ్యాహార విహార కర్త (త్వష్టారమ్) ధాతువుల విషమత్వకారణమున గలుగు దోషముల నష్టమొనర్చు (సురేతసమ్) చక్కని పరాక్రమ శాలి (మఘోనమ్) పరమప్రశస్తమగు ధనాఢ్యుడు (పురురూపమ్) బహురూపవంతుడు (ఘృతశ్రియమ్) జలములతో శోభించువాడు (సుయజమ్) చక్కని సంగతియొనర్చువాడు (భిషజమ్) వైద్యుడు (దేవమ్) తేజస్వీ! (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యవంతుని (యక్షత్) సాంగత్యమొనర్చుచున్నాడో మరియు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన వచనముయొక్క (ఇన్ద్రాయ) ప్రేరకుడగు జీవునికొరకు (ఇన్ద్రియాణి) కర్మములు మున్నగు ఇన్ద్రియములను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (త్వష్టా) తేజశ్శాలియగుచు (వేతు) ప్రాప్తించునో, అట్లే నీవును (యజ) సంగతియొనర్చుము. ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓమానవులారా! మీరు ఆప్తులు, సత్యవాదులు, రోగనివారకులు, శ్రేష్ఠమగు ఔషధములనిచ్చువారు. ధనైశ్వర్యములను పెంపొందజేయు వైద్యవరుల సేవించుచు శరీరము, ఆత్మ, అంతఃకరణము మరియు ఇంద్రియబలమును పెంపొందించుకొని పరమైశ్వర్యములను ప్రాప్తించుకొని సుఖముల ననుభవించుడు.॥౯॥

9. Inculcator of good virtues, just as an abstemious person, befriends a physician, the remover of physical maladies, the possessor of riches, full of many qualities, physically strong, highly social, brilliant, and supreme, and in obedience to the soul, the urger of knowledge, controlling his senses, gains power, so shouldst thou do!.

౧౫౪౦. హోతేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః। బృహస్పతిర్దేవతా। స్వరాడతిజగతీ ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౦ హోతా యక్షద్వనస్పతిꣳ శమితారꣳ శతక్రతుం ధియో

జోష్టారమిన్ద్రియమ్। మధ్వా సమఞ్జన్పథిభిః సుగేభిః స్వదాతి

యజ్ఞం మధునా ఘృతేన వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౧౦॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, వనస్పతిమ్, శమితారమ్, శతక్రతుమితి శత+క్రతుమ్ ధియః, జోష్టారమ్, ఇన్ద్రియమ్, మధ్వా, సమఞ్జన్నితి సమ్+అఞ్జన్, పథిభిరితి పథి+భిః సుగేభిరితి సు+గేభిః, స్వదాతి, యజ్ఞమ్, మధునా, ఘృతేన, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౧౦॥

పదార్థః :- (హోతా) (యక్షత్)(వనస్పతిమ్) వనానాం కిరణానాం స్వామినం సూర్యమ్ (శమితారమ్) యజమానమ్ (శతక్రతుమ్) అసంఖ్యాతప్రజ్ఞమ్ (ధియః) ప్రజ్ఞాయాః కర్మణో వా (జోష్టారమ్) ప్రీతం సేవమానమ్ (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (మధ్వా) మధురేణ విజ్ఞానేన (సమఞ్జన్) సమ్యక్ ప్రకటయన్ (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుఖేన గమనాధికరణైః (స్వదాతి) ఆస్వదేత. అత్ర వ్యత్యయేన పరస్మైపదమ్. (యజ్ఞమ్) సంగతం వ్యవహారమ్ (మధునా) మధురేణ (ఘృతేన) ఆజ్యేనోదకేన వా (వేతు) వ్యాప్నోతు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞేయస్య సంసారస్య (హోతః)దాతర్జన (యజ) ప్రాప్నుహి.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా వనస్పతిమివ శమితారం శతక్రతుం ధియో జోష్టారం యక్షన్మధ్వా సుగేభిః పథిభిరాజ్యస్యేన్ద్రియం సమఞ్జన్ స్వదాతి మధునా ఘృతేన యజ్ఞం వేతు తథా యజ.॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యవద్విద్యాప్రజ్ఞా ధర్మైశ్వర్యప్రాపక ధర్మమార్గైర్గచ్ఛన్తః సుఖాని భుఞ్జీరంస్తేఽన్యేషామపి సుఖప్రదా భవన్తి.॥౧౦॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ దాతా! ఎట్లు (హోతా) యజ్ఞకర్త [యజమాని] (వనస్పతిమ్) కిరణముల స్వామి సూర్యునివలె (శమితారమ్) యజమానుడు (శతక్రతుమ్) అనేక విధములగు బుద్ధిగల (ధియః) బుద్ధి లేక కర్మను (జోష్టారమ్) ప్రసన్నము లేక సేవల నొనర్చు వాని (యక్షత్) సంగతియొనర్చునో (మధ్వా) మధురమగు విజ్ఞానముద్వారా (సుగేభిః) సుఖపూర్వకముగ పయనించుట కాధారమగు (పథిభిః) మార్గముల ద్వారా (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన విశ్వముయొక్క (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (సమఞ్జన్) చక్కగా ప్రకటపరచుచు (స్వదాతి) ఆస్వాదము పొందునో మరియు (మధునా) మధురమగు (ఘృతేన) ఘృతము [నేయి] లేక జలముతో (యజ్ఞమ్) సంగతియోగ్యమగు వ్యవహారమును (వేతు) పొందునో, అట్లే (యజ) నీవును పొందుము.॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు సూర్యుని వలె విద్య, బుద్ధి, ధర్మము మరియు ఐశ్వర్యమును ప్రాప్తింపజేయు ధర్మయుక్త మార్గములందు పయనించుచు సుఖముల ననుభవించుదురో, వారు ఇతరులకును సుఖములను గలిగించువా రగుచున్నారు. ॥౧౦॥

10. O charitably disposed person, just as a performer of yajna, associates with a sacrificer, the provider of shelter like the sun, the master of manifold wisdom, the doer of deeds; and with practical rules of conduct, enjoys the wealth of the world, displayed by him, and performs yajna with savoury butter, so shouldst thou do!.

౧౫౪౧. హోతేత్యస్య ప్రజాపతిర్ఋషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః। ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౧ హోతా యక్షదిన్ద్రꣳస్వాహాజ్యస్య స్వాహా మేదసః స్వాహా

స్తోకానాꣳస్వాహా స్వాహాకృతీనాꣳస్వాహా హవ్యసూక్తీనామ్ ।

స్వాహా దేవా ఆజ్యపా జుషాణా ఇన్ద్ర ఆజ్యస్య వ్యన్తు హోతర్యజ ॥౧౧॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఇన్ద్రమ్, స్వాహా, ఆజ్యస్య, స్వాహా, మేదసః, స్వాహా, స్తోకానామ్, స్వాహా, స్వాహాకృతీనామితి స్వాహా+కృతీనామ్, స్వాహా, హవ్యసూక్తీనామితి హవ్య+సూక్తీనామ్, స్వాహా, దేవాః, ఆజ్యపా ఇత్యాజ్య+పాః, జుషాణాః, ఇన్ద్రః, ఆజ్యస్య, వ్యన్తు, హోతః, యజ.॥౧౧॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (స్వాహా) సత్యాం వాచమ్ (ఆజ్యస్య) జ్ఞాతుమర్హస్య (స్వాహా) సత్యక్రియయా (మేదసః) స్నిగ్ధస్య (స్వాహా) (స్తోకానామ్) అపత్యానామ్(స్వాహా) (స్వాహాకృతీనామ్) సత్యవాక్క్రియయాఽనుష్ఠానానామ్ (స్వాహా) (హవ్యసూక్తీనామ్) బహూని హవ్యానాం సూక్తాని యాసు తాసామ్ (స్వాహా) (దేవాః) (విద్వాంసః) (ఆజ్యపాః) య ఆజ్యం పిబన్తి వాఽఽజ్యేన రక్షన్తి తే (జుషాణాః) ప్రీతాః (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యప్రదః (ఆజ్యస్య) (వ్యన్తు) (హోతః) (యజ).॥౧౧॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథేన్ద్రో హోతాఽఽజ్యస్య స్వాహా, మేదసః స్వాహా, స్తోకానాం స్వాహా, స్వాహాకృతీనాం స్వాహా, హవ్యసూక్తీనాం స్వాహేన్ద్రం యక్షద్యథా స్వాహాఽఽజ్యస్య జుషాణా ఆజ్యపా దేవా ఇన్ద్రం వ్యన్తు తథా యజ.॥౧౧॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే పురుషాః శరీరాత్మాఽపత్యసత్క్రియా విద్యానాం వృద్ధిం చికీర్షన్తి తే సర్వతః సుఖాపన్నా భవన్తి.॥౧౧॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ విద్యాదాత! ఎట్లు (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్యములదాత (హోత) విద్యలందున్నతిని పొందువాడు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొన్నశాస్త్రపు (స్వాహా) సత్యవాణిని (మేదసః)స్నిగ్ధధాతువుయొక్క (స్వాహా) యథార్థ క్రియను (స్తోకానామ్) చిన్నబాలకులయొక్క (స్వాహా) ఉత్తమ ప్రియవాణిని (స్వాహాకృతీనామ్) సత్యవాణి, మరియు క్రియలయొక్క అనుష్ఠానముల (స్వాహా) హోమక్రియను మరియు (హవ్యసూక్తీనామ్)

అధికముగ గ్రహింపదగిన శాస్త్రముల సుందరవచనములతో గూడిన బుద్ధులయొక్క (స్వాహా) ఉత్తమ క్రియలతో (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమును (యక్షత్) పొందెదరో, ఎట్లు (స్వాహా) సత్యవాణియగు (ఆజ్యస్య) స్నిగ్ధ [మృదువు, నున్నని, మెత్తని] వచనములను (జుషాణాః) ప్రసన్నపరచబడిన (ఆజ్యపాః) ఘృతాదులను త్రాగువారు లేక దానిచే రక్షణ యొనరర్చువారునగు (దేవాః) విద్వాంసులు ఐశ్వర్యములను (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుకొందురో, అటులనే (యజ) యజ్ఞము నొనర్చుము.॥౧౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. శరీరము, ఆత్మ, సంతానము, సత్కారము మరియు విద్యలను వృద్ధినొందించదలచెదరో వారు అన్నివైపులనుండి సౌఖ్యవంతులగుదురు.॥౧౧॥

11. O imparter of knowledge, just as a person who acquires learning and prosperity, and grants us affluence, studies the truthful sayings of religious lore, understands the working of oily substances, listens to the excellent lovely words of little children, attends the performance of Homa by persons who speak the truth and act upon it, acquires the active, mighty supremacy of wisdom that emanates from the beautiful teachings of religious books; and just as learned persons, delighted with kind words of truth, and drinking clarified butter attain to greatness, so shouldst thou perform yajna!.

౧౨౪౨.దేవమిత్యస్యాశ్వినా వృషీ ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదతిజగతీ ఛన్దః నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౪౨ దేవం బర్హిరిన్ద్రꣳసుదేవం దేవైర్వీరవత్స్తీర్ణం వేద్యామవర్ధయత్।
వస్తోర్వృతం ప్రాక్తోర్భృతꣳరాయా।
బర్హిష్మతోఽఅత్యగాద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ ॥౧౨॥

ప.వి:- దేవమ్, బర్హిః, ఇన్ద్రమ్, సుదేవమితి సు+దేవమ్, దేవైః, వీరవదితి వీర+వత్, స్తీర్ణమ్, వేద్యామ్, అవర్ధయత్, వస్తోః, వృతమ్, ప్ర, అక్తోః, భృతమ్, రాయా, బర్హిష్మతః, అతి, అగాత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౧౨॥

పదార్థః :-(దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (బర్హిః) అన్తరిక్షమివ. బర్హిత్యన్తరిక్షనా...నిఘం ౧. 3. (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యకారకమ్ (సుదేవమ్) శోభనం విద్వాంసమ్ (దేవైః) విద్వద్భిః (వీరవత్) వీరైస్తుల్యమ్ (స్తీర్ణమ్) కాష్ఠైర్ఘవిషా చాఽఽచ్ఛాదనీయమ్ (వేద్యామ్) హవనాధారే

కుణ్డే (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (వస్తోః) దివే (వృతమ్) స్వీకృతమ్ (ప్ర) (అక్తోః) రాత్రౌ (భృతమ్) ధృతమ్ (రాయా) ధనేన (బర్హిష్మతః) అన్తరిక్షస్య సమ్బన్ధో విద్యతే యేషాం తాన్ (అతి) (ఉల్లఙ్ఘనే) (అగాత్) గచ్ఛతి (వసువనే) ధనానాం సంవిభాగే (వసుధేయస్య) వసూని ధేయాని యస్మింస్తస్య జగతః (వేతు) (యజ).॥౧౨॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యథా బర్హిష్మతోఽత్యగాద్వసుధేయస్య వసువనే వేద్యాం స్తీర్ణం వస్తోర్వృతమక్తోర్భృతం హుతం ద్రవ్యం నైరోగ్యం ప్రావర్ధయత్సుఖం వేతు తథా బర్హిరివ రాయా స వా దేవం దేవైః సహ వీరవద్వర్తమానం సుదేవమిన్ద్రం యజ. ॥౧౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా యజమానో వేద్యాం సమిత్సు చితం హుతఘృతమగ్నిం వర్ధయిత్వాఽన్తరిక్షస్థాని వాయుజలాదీని శోధయిత్వా రోగనివారణేన సర్వాన్ ప్రాణినః ప్రీణయతి తథైవ సజ్జనా జనా ధనాదినా సర్వాన్ సుఖయన్తి.॥౧౨॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (బర్హిష్మతః) అంతరిక్షముతో సంబంధముగల జలము, వాయువును (అతి, అగాత్) ఉల్లంఘించునో (వసుధేయస్య) ధనమును ధారణమొనర్చు జగత్తుయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవించుటకై మరియు (వేద్యామ్) హవనకుండమునందు (స్తీర్ణమ్) సమిధలు, మరియు ఘృతాదులచే రక్షించదగు (వస్తోః) పగటి వేళ (వృతమ్) స్వీకరించబడిన (అక్తోః) రాత్రియందు (భృతమ్) ధారణమొనర్చిన, హవనమొనర్చ బడిన ద్రవ్యముల నిరోగత్వమును (ప్ర, అవర్ధయత్) చక్కగా పెంపొందించునో, మరియు సుఖములను (వేతు) ప్రాప్తిజేసికొనునో, అట్లు (బర్హిః) అంతరిక్షమువలె (రాయా) ధనముతో గూడ (దేవమ్) ఉత్తమగుణశీలురు (దేవైః) విద్వాంసులతో గూడ (వీరవత్) వీరులవలెనున్న (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ ఐశ్వర్యమును గలుగజేయువాడు నగు (సుదేవమ్) ఉత్తమవిద్వాంసుని (యజ) సంగతియొనర్చుకొనుము.॥౧౨॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ యజమానుడు వేదియందలి సమిధలను ఉత్తమరీతిలో హోమమొనర్చి ఘృతాహుతులచే అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి అంతరిక్షమునందలి వాయువు జలములు మున్నగువానిని శుద్ధపరచి రోగనివారణముద్వారా సకల ప్రాణులకు తృప్తిని, సుఖమును గలిగించునట్లే సజ్జనులు ధనాదులచే అందరను సుఖపెట్టవలెను. ॥౧౨॥

12. O learned person, just as an oblation on Homa, performed in the day and at night, transgressing the air and water in the atmosphere, adds to the wealth of the world, and protected in the altr by ghee and fuel, contributes to health, and increases our happiness, so shouldst thou associate with a heroic, dignified man of learning, who is accompanied by well - mannered learned persons possessing riches vast like the space!.

౧౭౪౩.దేవీరిత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ శక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౩ దేవీర్ద్వార ఇన్ద్రꣳసఙ్ఘాతే వీడ్వీర్యామన్నవర్ధయన్।

ఆ వత్సేన తరుణేన కుమారేణ చ మీవతాపార్వాణꣳరేణు

కకాటం నుదన్తాం వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౧౩॥

ప.వి:- దేవీః, ద్వారః, ఇన్ద్రమ్, సఙ్ఘాత ఇతి సమ్+ఘాతే, వీడ్వీః, యామన్, అవర్ధయన్, ఆ, వత్సేన, తరుణేన, కుమారేణ, చ, మీవతా, అప, అర్వాణమ్, రేణుకకాటమితి రేణు+కకాటమ్, నుదన్తామ్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.॥౧౩॥

పదార్థః :-(దేవీః) దేదీప్యమానాః (ద్వారః) ద్వారాణి (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (సంఘాతే) సంబంధే (వీడ్వీః) విశేషేణ స్తోతుం యోగ్యాః (యామన్) యామని మార్గే (అవర్ధయన్) వర్ధయన్తి (ఆ) (వత్సేన) వత్సవద్వర్తమానేన (తరుణేన) యువావస్థేన (కుమారేణ) అకృతవివాహేన (చ) (మీవతా) హింసతా (అప) (అర్వాణమ్) గచ్ఛన్తమశ్వమ్ (రేణుకకాటమ్) రేణుకైరవ్యక్తం కూపమ్ (నుదన్తామ్) ప్రేరయన్తు (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వ్యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (యజ).॥౧౩॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యథా వీడ్వీర్దేవీర్ద్వారో రేణుకకాటం యామన్ వర్జయిత్వా తరుణేన మీవతా కుమారేణ వత్సేన చ సహ వర్తమానమర్వాణ మిన్ద్రమవర్ధయన్, వసువనే సఙ్ఘాతే వసుధేయస్య విఘ్నమపనుదన్తాం వ్యన్తు, తథా యజ. ॥౧౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః హే మనుష్యా యథా పథికా మార్గే వర్తమానం కూపం నివార్య శుద్ధం మార్గం కృత్వా ప్రాణినః సుఖేన గమయన్తి తథా బాల్యావస్థాయాం వివాహాదీన్విఘ్నాన్నివార్య విద్యాం ప్రాపయ్య స్వసన్తానాన్ సుఖమార్గే గమయన్తు.॥౧౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వీడ్వీః) విశేషముగ స్తుతించదగిన (దేవీః) ప్రకాశవంతమగు (ద్వారః) ద్వారము (రేణుకకాటమ్) ధూళితో గూడిన కూపము అనగా చీకటిగా నున్నబావిని (యామన్) మార్గమున వదలి వేసి (తరుణేన) యువకుడు (మీవతా) శూరుడు దుష్టులను అణచివేయుచు (చ) మరియు

(కుమారేణ) బ్రహ్మచారి (వత్సేన) దూడల [లేగ] లవంటి ప్రజలతో వర్తమానమ్మైయుండి (అర్వాణమ్) నడుము అశ్వములవలె (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (ఆ, అవర్ధయన్) వృద్ధిపరమనో (వసువనే) సేవించదగిన ధనము (సజ్ఞాతే) సంబంధములో (వసుధేయస్య) ధనమును ధరించు విశ్వముయొక్క విఘ్నమును (అప, నుదన్తామ్) ప్రేరేపించుచు (వ్యన్తు) పొందునో, అట్లే (యజ) పొందుడు. ॥౧౩॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకార మున్నది. ఓ మానవులారా! మార్గదర్శకుడు మార్గమునకు కూపమును వదలి చక్కని మార్గము నేర్పరచి ప్రాణులను సుఖముగ దారిని చేర్చునో అదేవిధముగ బాల్యావస్థలో వివాహము మున్నగు విఘ్నములను తొలగించి విద్యాప్రాప్తిని గలిగించి తమ సంతానమును సుఖమార్గమున నడిపించవలెను. ॥౧౩॥

13. O learned person, just as excellent, brilliant doors, and a praise worthy, young, heroic boy, making the horse march on a path leaving aside the blind well add to our prestige, so shouldst thou acquiring wealth, and removing all impediments, enjoy this rich world and perform sacrifice!.

౧౪. దేవీత్యస్యాశ్వినావృషీ అహోరాత్రే దేవతే। స్వరాట్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః । పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౪ దేవీ ఉషాసానక్తేన్ద్రం యజ్ఞే ప్రయత్యహ్వేతామ్ । దైవీర్విశః ప్రాయాసిష్టాᳪసుప్రీతే సుధితే వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ॥౧౪॥

ప. వి:- దేవీ ఇతి దేవీ, ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసా+నక్తా, ఇన్ద్రమ్, యజ్ఞే ప్రయతీతి ప్ర+యతి, అహ్వేతామ్, దైవీః, విశః, ప్ర, అయాసిష్టామ్, సుప్రీతే ఇతి సు+ప్రీతే, సుధితే ఇతి సు+ధితే, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ. ॥౧౪॥

పదార్థః :-(దేవీ) దేదీప్యమానే (ఉషాసానక్తా) రాత్రిదినే (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తం యజమానమ్ (యజ్ఞే) సంగంతవ్యే యజ్ఞాదివ్యవహారే (ప్రయతి) ప్రయతన్తే యస్మింస్తత్ర (అహ్వేతామ్) ఆహ్వయతః (దైవీః) దేవానాం న్యాయకారిణాం విదుషామిమాః (విశః) ప్రజాః ((ప్ర) (అయాసిష్టామ్) ప్రాప్నుతః (సుప్రీతే) సుష్ఠు ప్రీతిర్యాభ్యాం తే(సుధితే) సుష్ఠు హితకరే (వసువనే) ధనవిభాగే (వసుధేయస్య)కోషస్య (వీతామ్) వ్యాప్నుతామ్ (యజ). ॥౧౪॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యథా సుప్రీతే సుధితే దేవీ ఉషాసానక్తా ప్రయతి యజ్ఞే

ఇన్ద్రమహ్వేతాం వసుధేయస్య వసువనే దేవీర్విశః ప్రాయాసిష్టం సర్వం జగద్వీతాం వ్యాప్నుతాం తథా యజ.॥౧౪॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథాऽహర్నిశం నియమేన వర్తిత్వా ప్రాణినో వ్యవహారయంతి తథా యూయం నియమేన వర్తిత్వా ప్రజా ఆనన్ద్య సుఖయత. ॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (సుప్రీతే) చక్కని ప్రేమకు హేతువు (సుధితే) ఉత్తమ హితకారి (దేవీ) ప్రకాశవంతమగు (ఉషాసానక్తా) రాత్రింబగళ్లు (ప్రయతి) ప్రయత్నముకొరకు (యజ్ఞే) సంగతి యోగ్యమగు యజ్ఞము మున్నగు వ్యవహారములందు (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యయుక్తుడగు యజమానుడు (అహ్వేతామ్) శబ్దవ్యవహార మొనర్చునో (వసుధేయస్య) ధనమునుంచు కోశాగారముయొక్క (వసువనే) ధనవిభాగమునందు (దైవీః) న్యాయకారులగు విద్వాంసులు ఈ (విశః) ప్రజలను (ప్ర, అయాసిష్టామ్) పొందుచున్నారో మరియు సమస్త ప్రపంచమునకు (వీతామ్) ప్రాప్తించునో అటులనే నీవు (యజ) యజ్ఞమునొనర్చుము. ॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునను వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులారా! ఏవిధముగ పగలు రాత్రులు నియమమునందు నడచుచు ప్రాణులకు శబ్దము మున్నగు వ్యవహారము నొనర్పజేయునో అదేవిధముగ మీరు నియముగా వర్తించుచు ప్రజలకు ఆనందమునిచ్చి సుఖప్రాప్తిని గలిగించుడు.॥౧౪॥

14. O learned person, just s pleasant, lovely and lustrous day and night, goad the sacrificer to action in a yajna, and just as they for proper use of wealth, approach the just and educated persons, nay the whole world, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౪౫.దేవీ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౫ దేవీ జోష్ట్రీవసుధితీ దేవమిన్ద్రమవర్ధతామ్।
అయావ్యన్యాఘా ద్వేషాంసిస్యాన్యా వక్షద్వసు వార్యాణి
యజమానాయ శిక్షితే వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ ॥౧౫॥

ప.వి:- దేవీ ఇతి దేవీ, జోష్ట్రీ, ఇతి జోష్ట్రీ, వసుధితీ ఇతి వసు+ధితీ, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధతామ్, అయావి, అన్యా, అఘా, ద్వేషాంసి, ఆ, అన్యా, వక్షత్, వసు, వార్యాణి,

యజమానాయ, శిక్షిత ఇతి శిక్షితే, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౧౫॥

పదార్థః :-(దేవీ) దేదీప్యమానే (జోష్ట్రీ) సేవమానే (వసుధితీ) ద్రవ్యధారికే (దేవమ్) ప్రకాశస్వరూపమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధయతః (అయావి) పృథక్కురుతః (అన్యా) భిన్నా (అఘా) అన్ధకారరూపా (ద్వేషాంసి) ద్వేషయుక్తాని జన్తుజాతాని (ఆ) (అన్యా) భిన్నా ప్రకాశరూపోషాః (వక్షత్) వహేత్ (వసు) ధనమ్ (వార్యాణి) వారిషూదకేషుసాధనాని (యజమానాయ) పురుషార్థినే (శిక్షితే) కృతశిక్షే సత్యౌ (వసువనే) పృథివ్యాదీనాం సంవిభాగే జగతి (వసుధేయస్య) అన్తరిక్షస్య మధ్యే (వీతామ్) వ్యాప్నుతామ్ (యజ) యజ్ఞం కురు.॥౧౫॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ యథా వసుధితీ జోష్ట్రీ దేవీ ఉషాసనక్తే ద్రం దేవమవర్ధతాన్తయోరన్యాఽఘా ద్వేషాంస్యాయావ్యన్యా చ వసు వార్యాణి చ వక్షత్. యజమానాయ వసుధేయస్య వసువనే శిక్షితే వీతాం తథా యజ.॥౧౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యూయం యథా రాత్రిదినే విభక్తేసతీ మనుష్యాదీనాం సర్వం వ్యవహారం వర్ధయతస్తయో రాత్రిః ప్రాణినః స్వాపయిత్వా ద్వేషాదీన్నివర్తయతి. అన్యద్దినఞ్చ తాన్ ద్వేషాదీన్ ప్రాపయతి సర్వాన్ వ్యవహారాన్ ప్రద్యోతయతి చ తథా యోగాభ్యాసేన రాగాదీన్ నివార్య శాన్త్యాదీన్ గుణాన్ ప్రాప్య సుఖాని ప్రాప్నుత.॥౧౫॥

పదార్థము:- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వసుధితీ) ద్రవ్యమును ధారణమొనర్చునట్టి (జోష్ట్రీ) సకల పదార్థములను సేవనమొనర్చు (దేవీ) ప్రకాశవంతములగు దివారాత్రములు (దేవమ్) ప్రకాశరూపుడగు (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (అవర్ధతామ్) వృద్ధియొనర్చునో, ఆ దివారాత్రముల మధ్య (అన్యా) ఒక (అఘా) అంధకారరూప రాత్రి (ద్వేషాంసి) ద్వేషమొనర్చు జంతువులను (ఆ, అయావి) చక్కగా వేరుపరచును. మరియు (అన్యా) ఆ రెండింటియందు ఒకటి ప్రాతఃకాలరూప ఉషా (వసు) ధనము మరియు (వార్యాణి) ఉత్తమ జలమును (వక్షత్) పొందజేయునో (యజమానాయ) పురుషార్థులగు మానవులకొరకు (వసుధేయస్య) ఆకాశమధ్యన (వసువనే) పృథివి మున్నగువాని విభాగము జరుగు జగత్తునందు (శిక్షితే) మానవులు శిక్షణ గరపునట్టి రాత్రి పగళులు (వీతామ్) వ్యాప్తి జెందునో, అదేవిధముగ నీవు (యజ) యజ్ఞము నొనర్చుము.॥౧౫॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! మీరు ఏవిధముగ దివారాత్రములు విభాగమును పొంది మనుష్యులు మున్నగు సకల ప్రాణుల సమస్త వ్యవహారములను

వృద్ధినొందించునో, వానియందు రాత్రి ప్రాణులను నిద్రయందుంచి ద్వేషాదులను దూరముంచి, పగలు అట్టి ద్వేషాదులను పొంది సకల వ్యవహారములను ప్రకట పరచునో, అదేవిధముగ ప్రాతః కాలమందు యోగాభ్యాసముచే రాగద్వేషాది దోషములను వదలి శాంతి మున్నగు గుణములను ప్రాప్తించుకొని సుఖముల ననుభవించుడు. ॥౧౫॥

15. O learned person, just as lustrous day and night, wealth - givers, engulfing all objects, heighten the radiant sun, and one of them the night drives away hatreds and sins; the other, the Dawn brings boons and treasures; and just as day and night in which me receive education, under the sky on this earth a part of the world, comprehend the active sacrificer, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౪౬.దేవీ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా। భురిగాకృతి ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౪౬ దేవీ ఊర్జాహుతీ దుఘే సుదుఘే పయసేన్ద్రమవర్ధతామ్ । ఇషమూర్జ
మన్యా వక్షత్సగ్ధిꣳసపీతిమన్యా నవేన పూర్వం దయమానే పురాణేన నవ
మధాతామూర్జమూర్జాహుతీ౨ ఊర్జయమానే వసు వార్యాణి
యజమానాయ శిక్షితే వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ ॥౧౬॥

ప.వి:- దేవీఇతి దేవీ, ఊర్జాహుతీ ఇత్యూర్జా +ఆహుతీ, దుఘే, సుదుఘే ఇతి సు+దుఘే, పయసా, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధతామ్, ఇషమ్, ఊర్జమ్, అన్యా, వక్షత్, సగ్ధిమ్, సపీతిమితి స+పీతిమ్, అన్యా, నవేన, పూర్వమ్, దయమానే ఇతి దయమానే, పురాణేన, నవమ్, అధాతామ్, ఊర్జమ్, ఊర్జాహుతీ ఇత్యూర్జా+ ఆహుతీ, ఊర్జయమానే౨ ఇత్యూర్జయమానే, వసు, వార్యాణి, యజమానాయ, శిక్షితే౨ ఇతి శిక్షితే, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౧౬॥

పదార్థః :-(దేవీ) దివ్యగుణప్రాపికే (ఊర్జాహుతీ) బలప్రాణధారికే (దుఘే) సుఖానాం ప్రపూరికే (సుదుఘే) సుష్ఠుకామవర్ధికే (పయసా) జలేన (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధయతః (ఇషమ్) అన్నమ్ (ఊర్జమ్) బలమ్ (అన్యా) రాత్రిః (వక్షత్) ప్రాపయతి (సగ్ధిమ్) సమానం భోజనమ్ (సపీతిమ్) పానేన సహ వర్తమానమ్ (అన్యా) దినాఖ్యా (నవేన) నవీనేన (పూర్వమ్) (దయమానే) రాత్ర్యా (పురాణేన) ప్రాచీనేన స్వరూపేణ (నవమ్)నవీనం స్వరూపమ్ (అధాతామ్) దధ్యాతామ్ (ఊర్జమ్) ప్రాణనమ్ (ఊర్జాహుతీ) బలస్యాదాత్ర్యౌ (ఊర్జయమానే) బలం కుర్వాణే (వసు) ధనమ్ (వార్యాణి) వరితుమర్హాణి కర్మాణి (యజమానాయ) సఙ్గత్యై ప్రవర్తమానాయ జీవాయ (శిక్షితే) విద్వద్భిరుపదిష్టే (వసువనే) ధనదానాధికరణే (వసుధేయస్య) వస్వైశ్వర్యం ధేయం యత్ర తస్యైశ్వరస్య (వీతామ్) వ్యాప్నుతామ్ (యజ) సంగచ్ఛస్వ.॥౧౬॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ యథా వసుధేయస్య వసువనే వర్తమానే విద్వద్భిర్వసు వార్యాణి శిక్షితే రాత్రిదినే యజమానాయ వ్యవహారం వీతాం తథోర్జాహుతీ దేవీ పయసా దుఘే సుదుఘే సత్యావిన్ద్రమవర్ధతాం తయోరన్యా ఇషమూర్జం వక్షదన్యా సపీతిం సగ్ధిం వక్షద్దయమానే సత్యౌ నవేన పూర్వం దయమానేపురాణేన నవమధాతామూర్జయమానే ఊర్జాహుతీ ఊర్జమధాతాం తథా యజ.॥౧౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథా రాత్రిదినే వర్తమాన స్వరూపేణ పూర్వాపరస్వరూపజ్ఞాపికే ఆహారవిహారప్రాపికే వర్త్తేతే, తథాఽగ్నౌ హుతా ఆహుతయః సర్వసుఖప్రపూరికా జాయన్తే. యది మనుష్యాః కాలస్య సూక్ష్మమపి వేలాం వ్యర్థాం నయేయుర్వాయ్వాదిపదార్థాన్న శోధయేయు రదృష్టమనుమానేన న విద్యుస్తర్హి సుఖమపి నాప్నుయుః.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వసుధేయస్య) ఐశ్వర్యధారణ మొనర్చదగిన పరమేశ్వరుని (వసువనే) ధనదానముయొక్క స్థానమున వర్తమానమై యున్న విద్వాంసులు (వార్యాణి) గ్రహణమొనర్చదగిన (వసు) ధనముయొక్క (శిక్షితే) శిక్షణ నిచ్చునట్టి రాత్రిందివములు (యజమానాయ) సంగతికొరకు ప్రవృత్తమైన జీవునికొరకు వ్యవహారములను (వీతామ్) వ్యాప్తపరచునో, అట్లే (ఊర్జాహుతీ) బలమును, ప్రాణమును ధారణమొనర్చు మరియు (దేవీ) ఉత్తమ గుణములను ప్రాప్తింపజేయు రాత్రింబగళ్ళు (పయసా) జలముచే (దుఘే) సుఖముల పూర్ణపరచు, మరియు (సుదుఘే) చక్కని కామితములను వృద్ధిపరచునవగుచు (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (అవర్ధతామ్) వృద్ధిపరచునో, వానినుండి (అన్య) ఒక (ఇషమ్) అన్నము మరియు (ఊర్జమ్) బలమును (వక్షత్) చేర్చుచున్నది. మరియు (అన్య) దినరూప సమయము (సపీతిమ్) ప్రాణదానమొనర్చుటతో బాటు (సగ్ధిమ్) సరియగు వేళకు భోజనమును అందించుచున్నది (దయమానే)

ఆవాగమన గుణముగలిగి ముందు వెనుకలను గల రెండురాత్రులు ప్రవృత్తములై (నవేన) క్రొత్తపదార్థముతో గూడ (పూర్వ్యమ్) ప్రాచీనవము మరియు (పురాణేన) పురాతనముతో గూడ (నవమ్) క్రొత్తస్వరూప వస్తువును (అధాతామ్) ధారణమొనర్చునవియో (ఊర్జయమానే) బలమును గలిగించుచు (ఊర్జాహుతీ) ఆయువును తగ్గించుటచే బలమును దీసికొనునవియగు దినము రాత్రులు (ఊర్జమ్) జీవనము ధారణమొనర్చుచున్నవో, అట్లే నీవు (యజ) యజ్ఞమొనర్చుము. ॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఎట్లు పగలు రాత్రులు తమ వర్తమానరూపమున పూర్వాపర రూపమును దెలియజేయుచు మరియు ఆహార విహారములను ప్రాప్తింపజేయుచున్నవియో, అట్లే అగ్నియందు హోమమొనర్చబడిన ఆహుతులు సకల సుఖముల పూర్తిజేయునవి యగుచున్నవి. ఏ మనుష్యులు కాలముయొక్క సూక్ష్మభాగమును సైతము వ్యర్థపరచెదరో, వాయువు మున్నగు పదార్థములను శుద్ధపరచరో అనుమానములద్వారా అదృష్ట (కాన్పించని) పదార్థము (విషయము)ను తెలిసికొనలేరో వారు సుఖములను కూడ పొందజాలరు.॥౧౬॥

16. O learned person, just as educated persons, in this world, the creation of God, in day and night, comprehend the soul intent upon the acquisition of spiritual knowledge; and just as day and night the retainers of strength and breath, the givers of happiness, gladden us with water, impel our noble ambitions and add to our prosperity, one of which brings food and energy, the other feast and drinks, and just as the outgoing and incoming nights blend the old energy with the new and new with the old, and day and night, the decreasers of life and dissipators of strength, preserve our existence so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౪౭.దేవా ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ। అశ్వినా దేవతే। భురిగ్జగతీ ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మఱల నదే విషయము.

౧౫౪౭ దేవా దైవ్యా హోతారా దేవమిన్ద్రమవర్ధతామ్। హతాఘశంసావాభార్ష్టాం వసు వార్యాణి యజమానాయ శిక్షితౌ

వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ ॥౧౭॥

ప.వి:- దేవా, దైవ్యా, హోతారా, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధతామ్, హతాఘశంసావితి హత + అఘశంసౌ, ఆ, అభార్ష్టామ్, వసు, వార్యాణి, యజమానాయ, శిక్షితౌ, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు + ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౧౭॥

పదార్థః :- (దేవా)సుఖప్రదాతారౌ (దైవ్యా) దేవేషు దివ్యేషు గుణేషు భవౌ (హోతారా) ధర్తారౌ వాయుపావకౌ (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధయతామ్ (హతాఘశంసా) హతా అఘశంసాః స్తేనా యాభ్యాన్తౌ (ఆ) (అభార్ష్టామ్) దహతామ్ (వసు) ధనమ్ (వార్యాణి) వర్తుమర్హాణ్యుదకాని (యజమానాయ) (శిక్షితా) విజ్ఞాపితౌ (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వీతామ్) వ్యాప్నుతామ్ (యజ).॥౧౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్యథా దైవ్యా హోతారా దేవా వాయువహ్నీ ఇన్ద్రం దేవమవర్ధతాం హతాఘశంసా రోగానాభార్ష్టాం యజమానాయ శిక్షితౌ సన్తౌ వసుధేయస్య వసువనే వసు వార్యాణి చ వీతాం తథా యజ.॥౧౭॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యా వాయువిద్యుతౌ సూర్యనిమిత్తే విజ్ఞాయోపయుజ్య ధనాని సఞ్చినుయుస్తర్హి స్తేననాశకాః స్యుః.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దైవ్యా) ఉత్తమగుణములందు ప్రసిద్ధమైన (హోతారా) జగత్తును ధరించు (దేవా) సుఖమునిచ్చువాయువు మరియు అగ్ని (దేవమ్) దివ్యగుణయుక్తములు (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (అవర్ధతామ్) వృద్ధిపరచునో (హతాఘశంసా) చోరులను చంపుటకు హేతువగు రోగములను (ఆ, అభార్ష్టామ్) బాగుగా నష్టమొనర్చునో (యజమానాయ) కర్మలందు ప్రవృత్తమైన జీవునికొరకు (శిక్షితా) హెచ్చరించబడినదో (వసుధేయస్య) సకలైశ్వర్యములకు ఆధారమైన పరమేశ్వరుని (వసువనే) ధనధాన్యముల స్థానమగు జగమునందు (వసు) ధనము మరియు (వార్యాణి) గ్రహించదగిన జలములను (వీతామ్) వ్యాప్తపరచునో, అట్లు నీవు (యజ) యజ్ఞమొనర్చుము.॥౧౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మానవులు సూర్యలోకమునకు నిమిత్తమగు వాయువు మరియు విద్యుత్తును చక్కగా తెలిసికొని ఉపయోగమునకు తెచ్చి ధనములను సంచయ మొనర్చెదరో వారు చోరులను నాశమొనర్చువారగుదురు. ॥౧౭॥

17. O learned person, just as pleasant air and fire, celebrated for their excellent attributes, the sustainers of the world heighte radiant sun's might, exterminate the diseases that kill the sinful thieves, and acting as monitors to the soul, procure us riches and drinkable water in God's wor!d, so shouldst thou perform yajna!.

౧౮॥ దేవీ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ ఇన్ద్రో దేవతా। అతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౮॥౧౮ దేవీస్తిస్రస్తిస్రో దేవీః పతిమిన్ద్రమవర్ధయన్। అస్పృక్షద్భారతీ దివꣳ రుద్రైర్యజ్ఞꣳ సరస్వతీడా వసుమతీ

గృహాన్వసు వనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౧౮॥

ప.వి:– దేవీః తిస్రః, తిస్రః,దేవీః, పతిమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ద్ధయన్, అస్పృక్షత్, భారతీ, దివమ్, రుద్రైః, యజ్ఞమ్, సరస్వతీ, ఇడా, వసుమతీతి వసు+మతీ, గృహాన్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ.॥౧౮॥

పదార్థః :- (దేవీః) దేవ్యః (తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః (తిస్రః) పునరుక్తమతిశయ బోధనార్థమ్ (దేవీః) దివ్యాః క్రియాః (పతిమ్) పాలకమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమివ జీవమ్ (అవర్ద్ధయన్) వర్ద్ధయన్తి (అస్పృక్షత్) స్పృహేత్ (భారతీ) ధారికా (దివమ్) ప్రకాశమ్ (రుద్రైః) ప్రాణైః (యజ్ఞమ్) సఙ్గన్తవ్యం వ్యవహారమ్ (సరస్వతీ) విజ్ఞానయుక్తా వాక్ (ఇడా) ప్రశంసనీయా వాణీ (వసుమతీ) బహూని వసూని ద్రవ్యాణి విద్యన్తే యస్యాం సా (గృహాన్) గృహస్థాన్ గృహాణి వా (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వ్యన్తు) (యజ).॥౧౮॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యా రుద్రైర్భారతీ దివం సరస్వతీ యజ్ఞం వసుమతీడా గృహాన్ధరన్త్యో దేవీ స్తిస్రస్తిస్రో దేవీః పతిమిన్ద్రఞ్చావర్ద్ధయన్. వసుధేయస్య వసువనే గృహాన్ వ్యన్తు. తాస్త్వం యజ భవానస్పృక్షత్. ॥౧౮॥

భావార్థః :- యథా జలాగ్నివాయుగతయో దివ్యాః క్రియాః సూర్యప్రకాశం చ వర్ద్ధయన్తి, తథా యే మనుష్యాః సకలవిద్యాధారికామఖిలక్రియాహేతుం సర్వదోషగుణవిజ్ఞాపికాం త్రివిధాం వాచం విజానన్తి తేఽస్మిన్సర్వద్రవ్యాకరే సంసారే శ్రియమాప్నువన్తి.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎయ్యది (రుద్రైః) ప్రాణములతో (భారతీ) ధారణమొనర్చునది (దివమ్) ప్రకాశమును (సరస్వతీ) విజ్ఞానముతో గూడిన వాణి (యజ్ఞమ్) సంగతియోగ్యమగు వ్యవహారమును (వసుమతీ) అనేక ద్రవ్యములుగల (ఇడా) ప్రశంసనీయ మగు వాణి (గృహాన్) గృహములను లేక గృహస్థులను ధారణమొనర్చుచు (దేవీః,తిస్రః) (తిస్రః, దేవీః) మూడు దివ్యక్రియలు [ఇచ్చట ఆవశ్యకతను హెచ్చరించుటకై పునరుక్తి యున్నది] (పతిమ్) పాలనమొనర్చునట్టి (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని వంటి తేజస్వియగు జీవుని (అవర్ద్ధయన్) వృద్ధినొందించుచున్నవో (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనదానములందు గృహములను (వ్యన్తు) ప్రాప్తించుచున్నవో వానిని మీరు (యజ) ప్రాప్తించుకొనుడు. మరియు (అస్పృక్షత్) అభిలషించుడు. ॥౧౮॥

భావార్థము :- ఏవిధముగ అగ్ని జల వాయువులుగలది ఉత్తమ క్రియల మరియు సూర్య ప్రకాశమును అభివృద్ధినొందించుచున్నదో, ఆవిధముగనే ఏ మనుష్యులు సకల విద్యలను ధారణమొనర్చు సమస్త క్రియలకు

హేతువు మరియు సకల దోషగుణములను హెచ్చరించు మూడు విధములగు వాణిని ఎరుగుచున్నారో వారు ఈ సమస్త ద్రవ్యములకు ఆధారమైన ఈ విశ్వమునందు లక్ష్మిని ప్రాప్తిజేసికొందురు.॥౧౮॥

18. O learned person, Bharati, the speech, uttered through breath, Saraswati, the speech full of wisdom, and Ida, the speech enriched with wealth, and the performer of yajna, occupy the householders. These three divine forms of speech, heighten the might of the lustrous and protecting soul. For gain of wealth they are cherished by the house holders. Aspire after them and may thou master them!.

౧౫౪౯. దేవ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౪౯ దేవ ఇన్ద్రో నరాశꣳసస్త్రివరూథస్త్రిబన్ధురో దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్।
శతేన శితిపృష్ఠానామాహితః సహస్రేణ ప్రవర్తతే మిత్రావరుణేదస్య
హోత్రమర్హతో బృహస్పతి స్తోత్రమశ్వినాధ్వర్యవం
వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౧౯॥

ప.వి:- దేవః, ఇన్ద్రః, నరాశꣳసః, త్రివరూథ ఇతి త్రి+వరూథః, త్రిబన్ధుర ఇతి త్రి+బన్ధురః, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్,శతేన, శితిపృష్ఠానామితి శితి+పృష్ఠానామ్, ఆహిత ఇత్యాహితః, సహస్రేణ, ప్ర, వర్తతే, మిత్రావరుణా, ఇత్, అస్య, హోత్రమ్, అర్హతః, బృహస్పతిః, స్తోత్రమ్, అశ్వినా, అధ్వర్యవమ్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౧౯॥

పదార్థః :-(దేవః) జీవః (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యమిచ్ఛుకః (నరాశంసః) యో నరాన్ ప్రశంసతి స్తౌతి సః (త్రివరూథః) త్రీణి వివిధసుఖప్రదాని వరూథాని గృహాణి యస్య సః (త్రిబన్ధురః) త్రయో బన్ధురా బన్ధనాని యస్య సః (దేవమ్) దేదీప్యమానమ్ (ఇన్ద్రమ్) విద్యుతమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (శతేన) ఏతత్సఙ్ఖ్యాకేన కర్మణా (శితిపృష్ఠానామ్) శితయస్తీక్ష్ణ

గతయః పృష్ఠే యేషాన్తేషామ్ (ఆహితః) సమన్తాద్ధృతః (సహస్రేణ) అసంఖ్యేన పురుషార్థేన (ప్ర, వర్తతే) (మిత్రావరుణా) ప్రాణోదానౌ (ఇత్) ఏవ (అస్య) జీవస్య (హోత్రమ్) అదనమ్ (అర్హతః) (బృహస్పతిః) బృహతాం పాలకో విద్యుద్రూపోఽగ్నిః (స్తోత్రమ్) స్తువన్తి యేన తత్ (అశ్వినా) సూర్యాచన్ద్రమసౌ (అధ్వర్యవమ్) య ఆత్మనోఽధ్వరమిచ్ఛతి తమ్. అత్ర వాచ్ఛన్దసీత్యవ్యపి గుణావాదేశౌ (వసువనే) యో వసూని వనుతే యాచతే తస్మై (వసుధేయస్య) సంసారస్య (వేతు) (యజ).౹౹౧౯౹౹

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా త్రిబన్ధురస్త్రివరూథో నరాశంసో దేవ ఇన్ద్రః శతేనేన్ద్రం దేవమవర్ధయద్యః శితిపృష్ఠానాం మధ్య ఆహితః సహస్రేణ ప్రవర్తతే మిత్రావరుణా స్యేద్ధోత్రమర్హతో వసుధేయస్య బృహస్పతిః స్తోత్రమశ్వినాఽధ్వర్యవం వసువనే వేతు, తథా యజ.౹౹౧౯౹౹

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాస్త్రివిధసుఖకరాణి త్రైకాల్యప్రబన్ధాని గృహాణి రచయిత్వాఽసఙ్ఖ్యం సుఖమవాప్య పథ్యం భోజనంకృత్వా యాచమానాయ యథా యోగ్యం వస్తు దదాతి, తే కీర్తిం లభన్తే.౹౹౧౯౹౹

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (త్రిబన్ధురః) ఋష్యాదిరూపముగల మూడుబంధనములు గల (త్రివరూథః) సుఖదాయకమగు మూడు గృహములకు స్వామి (నరాశంసః) మానవులు స్తుతియొనర్చు మరియు (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యమును కాంక్షించునట్టి (దేవః) జీవాత్మ (శతేన) వందలకొలదికర్మలతో (దేవమ్) ప్రకాశమాన (ఇన్ద్రమ్) విద్యుద్రూపాగ్నిని (అవర్ధయత్) పెంపొందజేయుచున్నాడో, ఎవడు (శితిపృష్ఠానమ్) ఎద్దానివీపుపై గూర్చున్నచో శీఘ్రగమనము జరుగుచున్నదో, అట్టి పశువులమధ్య (ఆహితః చక్కగా) స్థిరమగునో (సహస్రేణ) అసంఖ్యాకవిధములగు పురుషార్థములచే (ప్ర,వర్తతే) ప్రవృత్తమగుచుండునో (మిత్రావరుణా) ప్రాణ, ఉదానవాయువులు (అస్యత్) ఇవిమాత్రమే (హోత్రమ్) భోజనమునకు (అర్హతః) యోగ్యతగల జీవుని సంబంధముగల (వసుధేయస్య) ప్రపంచమందలి (బృహస్పతిః) గొప్పగొప్ప పదార్థముల రక్షకమగు విద్యుద్రూపాగ్ని (స్తోత్రమ్) స్తుతిసాధనమగు (అశ్వినా) సూర్యచంద్రులు మరియు (అధ్వర్యవమ్) స్వయముగ యజ్ఞమును జేయు కోరికగలవారికి (వసువనే) ధనమును కోరువారికొరకు (వేతు) మనోహరముగ జేయుదురో, అట్లే మీరును యొనర్చుడు.౹౹౧౯౹౹

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యులు అనేక విధములగు సుఖములను గలుగజేయు ముప్విధ, అనగా భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలముల ప్రబంధము ఉత్తమముగ గల గృహములను నిర్మించుకొని వానియందు అనేక విధములగు సుఖములను పొందుచు పథ్యకర భోజనముల నొనర్చుచు, యాచించువారికి యథోచితముగ పదార్థములనిచ్చుచుందురో అట్టివారు చక్కని కీర్తిని ప్రాప్తిజేసికొందురు. ౹౹౧౯౹౹

19. O learned person, just as the soul hankering after eminence, praise by men, master of various houses comfortable in all times, the past, present and future, develops brilliant electricity with hundred devices, and seated on the back of fast-moving animals engages himself in the thousand forms of activites; and just as the pran and udan,. the companions of the soul fit to earn living, electricity, the guardian of great projects of the world, laudable sun and moon, and the man willing to perform yajna, are all made serviceable by the soul for helping the aspirant after riches; so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౫౦. దేవ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదతిశక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునర్విద్వాంసః కిం కుర్వన్తీత్యాహ.

విద్వాంసు లేమి చేయుచున్నా రను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౫౦ దేవో దేవైర్వనస్పతిర్హిరణ్యపర్ణో మధుశాఖః సుపిప్పలో దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్। దివమగ్రేణాస్పృక్షదాన్తరిక్షం పృథివీమదృꣳహీద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౨౦॥

ప. వి:-దేవః, దేవైః, వనస్పతిః, హిరణ్యపర్ణ ఇతి హిరణ్య+పర్ణః, మధుశాఖ ఇతి మధు+శాఖః, సుపిప్పల ఇతి సు+పిప్పలః, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్, దివమ్, అగ్రేణ, అస్పృక్షత్, ఆ, అన్తరిక్షమ్, పృథివీమ్, అదృꣳహీత్, వసువన ఇతి వసు+ వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౨౦॥

పదార్థః :-(దేవః) దివ్యగుణప్రదః (దేవైః) దేదీప్యమానైః (వనస్పతిః) కిరణానాం పాలకః (హిరణ్యపర్ణః) హిరణ్యాని తేజాంసి పర్ణాని యస్య సః (మధుశాఖః) మధురాః శాఖా యస్య (సుపిప్పలః) సున్దరఫలః (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) దారిద్ర్యవిదారకమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయతి (దివమ్) ప్రకాశమ్ (అగ్రేణ) పురస్సరేణ (అస్పృక్షత్) స్పృశేత్ (ఆ) సమన్తాత్ (అన్తరిక్షమ్) అవకాశమ్ (పృథివీమ్) భూమిమ్ (అదృంహీత్) ధరేత్ (వసువనే) వసుప్రదాయ జీవాయ (వసుధేయస్య) జగతః (వేతు) (యజ).॥౨౦॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవైః సహ వర్తమానో హిరణ్యపర్ణో మధుశాఖః సుపిప్పలో దేవో వనస్పతిర్దేవమిన్ద్రమవర్ధయదగ్రేణ దివమస్పృక్షదన్తరిక్షం తత్స్థాంల్లోకాన్ పృథివీఞ్చాదృంహీద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు తథా యజ ॥20॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా వనస్పతయో మేఘం వర్ధయన్తి, సూర్యశ్చ లోకాన్ధరతి, తథా విద్వాంసో విద్యాయాచినం విద్యార్థినం వర్ధయన్తి.॥20॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవైః) దివ్యమైన ప్రకాశగుణములతో నున్న (హిరణ్య పర్ణః) సువర్ణమువలె తళుకులీను పర్ణములుగల (మధుః శాఖః) తీయనిశాఖలతో నున్న (సుపిప్పలః) చక్కని ఫలములు గల (దేవః) ఉత్తమగుణముల దాత (వనస్పతిః) సూర్యకిరణములందు జలములను చేర్చి ఉష్ణతగల శాంతిచే కిరణముల రక్షించు వనస్పతి (దేవమ్) ఉత్తమ గుణశాలురు (ఇన్ద్రమ్) దరిద్రమునునాశపరచు మేఘమును (అవర్ధయన్) వృద్ధినొందించెదరో (అగ్రేణ) అగ్రగామి యగుటచే (దివమ్) ప్రకాశమును (అస్పృక్షత్) కోరెదరో (అన్తరిక్షమ్) అవకాశము, దానియందు స్థితమై యున్నలోకముల మరియు (పృథివీమ్) భూమిని (ఆ అదృంహీత్) చక్కగా ధారణమొనర్చెదరో (వసుధేయస్య) విశ్వమందలి (వసువనే) ధనదాతయగు జీవునికొరకు (వేతు) ఉత్పన్నమగునో, అట్లే నీవు (యజ) యజ్ఞము నొనర్చుము.॥20॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా వనస్పతులు పైకి జలములనెక్కించి మేఘములను వృద్ధిపరచునో, సూర్యుడు అన్యలోకములను ధారణమొనర్చునో, అదేవిధముగ విద్వాంసులు విద్యలను కాంక్షించు విద్యార్థులకు విద్యలను పెంపొందింపజేయుదురు.॥20॥

20. O learned person, just as Vanaspati, imbued with fine qualities, with leaves shining like gold, sweet boughs, fair fruit, bestower of praiseworthy benefits, heightens the cloud, the remover of poverty, and full of nice attributes; and being highly important desires light, establishes the Earth and space and grows for the soul, the diffuser of wealth in the world, so shouldst thou perform yajna!.

॥21॥ దేవమిత్యస్యాశ్వినావృషీ, ఇన్ద్రోదేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

॥21॥ దేవం బర్హిర్వారితీనాం దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్। స్వాసస్థమిన్ద్రేణా

సన్నమన్యాబర్హీంష్యభ్యభూద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥21॥

ప.వి:- దేవమ్, బర్హిః, వారితీనామ్, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్, స్వాసస్థమితి సు+ఆసస్థమ్, ఇన్ద్రేణ, ఆసన్నమిత్యా+సన్నమ్, అన్యా, బర్హీంషి, అభి, అభూత్, వసువన ఇతి

వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౨౧॥

పదార్థః :-(దేవమ్) దివ్యమ్(బర్హిః) అన్తరిక్షమ్ (వారితీనామ్) వరణీయానాం పదార్థానాం మధ్యే (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) విద్యుతమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయతి (స్వాసస్థమ్) సుష్ఠ్వాసతే యస్మిన్స్త్రస్తమ్ (ఇన్ద్రేణ) ఈశ్వరేణ (ఆసన్నమ్) సమీపస్థమ్ (అన్యా) అన్యాని (బర్హీంషి) అన్తరిక్షావయవాః (అభి) అభితః (అభూత్) భవేత్ (వసువనే) పదార్థ విద్యాయాచినే (వసుధేయస్య) సర్వద్రవ్యాధారస్య జగతో మధ్యే (వేతు)(యజ).॥౨౧॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవం వారితీనాం మధ్యే వర్తమానం స్వాసస్థమిన్ద్రేణ సహాసన్నమిన్ద్రం బర్హిర్దేవమవర్ధయదన్యా బర్హీంష్యభ్యభూద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు. తథా యజ.॥౨౧॥

భావార్థః:-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యా యూయం యథాఽభివ్యాప్తమాకాశం సర్వాన్ పదార్థానభివ్యాప్నోతి సర్వేషాం సమీపమస్తి. తథేశ్వరస్య సమీపవర్తినం జీవం విజ్ఞాయాఽస్మిన్సంసారే సుపాత్రాయ యాచమానాయ దానం దదత.॥౨౧॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవమ్) దివ్యమైన (వారితీనామ్) గ్రహించదగిన పదార్థములమధ్య నున్నట్టి (స్వాసస్థమ్) చక్కని స్థితికి ఆధారమైన (ఇన్ద్రేణ) పరమేశ్వరునితో (ఆసన్నమ్) సమీపస్థుడై (బర్హిః) ఆకాశము (దేవమ్) ఉత్తమగుణములు గలిగిన (ఇన్ద్రమ్) విద్యుత్తును (అవర్ధయత్) పెంపొందజేయునో (అన్యా) మరియు, (బర్హీంషి) అంతరిక్షముయొక్క అవయవములను (అభి, అభూత్) అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తపరచునో (వసుధేయస్య) అన్నిద్రవ్యముల కాధారమైన ప్రపంచమధ్యన (వసువనే) పదార్థవిద్యలనెరుగు విద్వాంసులకొరకు (వేతు) ఎట్లు ప్రాప్తమగునో, అదేవిధముగ నీవు పొందుము. ॥౨౧॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! మీరు ఏ విధముగా అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తమైయున్న ఆకాశము సమస్త పదార్థములకును వ్యాపించునో మరియు అన్నిటికి అతిసమీపమున నుండునో, అట్లే పరమేశ్వరుని సమీపవర్తియగు జీవుని దెలిసికొని ఈ ప్రపంచమునందు యాచించు సుపాత్రులకు ధనాది పదార్థములను దాన మీయుడు. ॥౨౧॥

21. O learned person, just as the beautiful atmospher, residing in the laudable universe, enjoying the imminence of God the Mainstay of all, heightens the celestial lightning, is ubiquitous, and engages the attention of a scientist in this precious world, so shouldst thou do!.

౧౫౨౨. దేవ ఇత్యస్యాశ్వినావృషీ, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౹౫౭ దేవో అగ్నిః, స్విష్టకృద్దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్। స్విష్టం కుర్వన్త్స్విష్ట

కృత్ స్విష్టమద్య కరోతు నో వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౫౭॥

ప.వి:- దేవః, అగ్నిః, స్విష్టకృదితి స్విష్ట+కృత్, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్, స్విష్టమితి సు+ ఇష్టమ్, కుర్వన్, స్విష్టకృదితి స్విష్ట+కృత్, స్విష్టమితి సు + ఇష్టమ్, అద్య, కరోతు, నః, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౫౭॥

పదార్థః :-(దేవః) దివ్యగుణః (అగ్నిః) పావకః (స్విష్టకృత్) యః శోభనమిష్టం కరోతి సః (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (స్విష్టమ్) శోభనఇచ్ఛ తదిష్టమ్ (కుర్వన్) సమ్పాదయన్ (స్విష్టకృత్) ఉత్తమేఽష్టకారీ (స్విష్టమ్) అతిశయేనాభీప్సితమ్ (అద్య) (కరోతు) (నః) అస్మభ్యమ్ (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వేతు) (యజ). ॥౫౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యథా స్విష్టకృద్దేవోఽగ్నిరిన్ద్రం దేవమవర్ధయద్యథా చ స్విష్టం కుర్వన్ స్విష్టకృత్సన్నగ్నిః స్విష్టం కరోతి తథాఽద్య నః సుఖం కరోతు, ధనం వేతు వసుధేయస్య వసువనే యజ చ. ॥౫౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా గుణకర్మస్వభావైర్విజ్ఞాతః కర్మసు సంప్రయుక్తోఽగ్ని రభీష్టాని కార్యాణి సాధ్నోతి తథా విద్వద్భిర్వర్తితవ్యమ్.॥౫౭॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (స్విష్టకృత్) చక్కని ఇష్టసాధకము (దేవః) ఉత్తమ గుణములు గలదగు (అగ్నిః) అగ్ని (ఇన్ద్రమ్, దేవమ్) ఉత్తమగుణవంతుడగు జీవుని (అవర్ధయత్) వృద్ధియొనర్చునో, మరియు నెట్లు (స్విష్టమ్) చక్కని ఇష్టములను (కుర్వన్) సాధించుచున్న (స్విష్టకృత్) ఉత్తమముగ కోరబడునట్టి అగ్ని (స్విష్టమ్) బాగుగా నభిలషించు కార్యముల సాధించునో, అట్లు (అద్య) నేడు (నః) మాకొరకు సుఖములను (కరోతు) చేయుము (వేతు) ధనములను పొందుము. మరియు (వసుధేయస్య) సమస్త ద్రవ్యములకు ఆధారమైన జగమునందు (వసువనే) పదార్థవిద్య నభిలషించుచు మానవులకు [యాచకులకు] (యజ) దానముల నొనర్చుము.॥౫౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ గుణకర్మ స్వభావముల ననుసరించి తెలిసికొనబడిన కర్మలందు నియుక్తపరచబడిన అగ్ని అభీష్టకార్యముల సాధించునో అట్లు విద్వాంసులును వర్తించవలయును.॥౫౭॥

22. O learned person, just as efficacious fire, with diverse uses, heightens the noble soul, and just as fire accomplishing the desired ambition, being highly serviceable, fulfils our cherished aim, so shouldst thou ever contibute to our happiness, amass wealth, and give monetary help to the scientist in this precious world!.

౧౫౫౩. అగ్నిమిత్యస్యాశ్వినావృషీ, అగ్నిర్దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదేవిషయము.

౧౫౫౩ అగ్నిమద్య హోతారమవృణీతాయం యజమానః పచన్ పక్తీః

పచన్ పురోడాశం బధ్నన్నిన్ద్రాయభాగమ్ । సూపస్థా అద్య దేవో

వనస్పతిరభవదిన్ద్రాయ ఛాగేన। అద్యత్తం మేదస్తః ప్రతి పచ

తాగ్రభీదవీవృధత్పురోడాశేన త్వామద్య౨ ఋషే ॥౨౩॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, అద్య, హోతారమ్, అవృణీత, అయమ్, యజమానః, పచన్, పక్తీః, పచన్, పురోడాశమ్, బధ్నన్, ఇన్ద్రాయ భాగమ్, సూపస్థా ఇతి సు+ ఉపస్థాః, అద్య, దేవః, వనస్పతిః, అభవత్, ఇన్ద్రాయ, ఛాగేన, అద్యత్, తమ్ మేదస్తః, ప్రతి, పచతా, అగ్రభీత్, అవీవృధత్, పురోడాశేన, త్వామ్, అద్య, ఋషే.॥౨౩॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) విద్వాంసమ్(అద్య) ఇదానీమ్(హోతారమ్) (అవృణీత) వృణుయాత్ (అయమ్) (యజమానః) (పచన్) (పక్తీః) పాకాన్(పచన్) (పురోడాశమ్) పాకవిశేషమ్ (బధ్నన్) బద్ధం కుర్వన్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (ఛాగమ్) ఛ్యతి ఛినత్తి రోగాన్ యేన తమ్ (సూపస్థాః) యే సూపతిష్ఠన్తి తే (అద్య) (దేవః) వనస్పతిః వనస్య కిరణసమూహస్య పాలకః సూర్యః (అభవత్) భవేత్ (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (ఛాగేన) ఛేదనేన (అద్యత్) అత్తి (తమ్) (మేదస్తః) మేదసః స్నిగ్ధాత్ (ప్రతి) (పచతా) (అగ్రభీత్) గృహ్ణాతి (అవీవృధత్) (పురోడాశేన) (త్వామ్) (అద్య) (ఋషే) మన్త్రార్థవిత్.॥౨౩॥

అన్వయః :-హే ఋషే విద్వన్ యథాఽయం యజమానోఽద్యేన్ద్రాయ పక్తీః పచన్ పురోడాశం పచఞ్ ఛాగం బధ్నన్నగ్నిం హోతారమవృణీత. యథా వనస్పతిర్దేవ ఇన్ద్రాయ ఛాగే నాద్యాభవన్మేదస్తస్తమద్యత్పచతా సూపస్థాః స్యుస్తథా ప్రత్యగ్రభీత్పురోడాశేనావీవృధత్తథా త్వామద్యాఽహం వర్ధయేయం త్వం చ తథా వర్తస్వ.॥౨౩॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పాకకర్తారశ్శాకాదీని ఛిత్వాభిత్వాఽన్నవ్యఞ్జనాని పచన్తి, తథా సూర్యః సర్వాన్ పచతి. యథా సూర్యో వృష్టిద్వారా సర్వాన్ వర్ధయతి, తథా సేవాది ద్వారా మన్త్రార్థద్రష్టారో విద్వాంసః సర్వైర్వర్ధనీయాః.॥౨౩॥

పదార్థము :-(ఋషే) మంత్రార్థముల నెరుగునట్టి విద్వాంసా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (యజమానః) యజ్ఞమొనర్చునాతడు (అద్య) నేడు (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్య ప్రాప్తికై (పక్తీః) పాకములను (పచన్) వండుచు మరియు (ఛాగమ్) రోగనివారణ మొనర్పగల మేకను (బధ్నన్) బంధించుచు (హోతా) యజ్ఞమొనర్చుటయందు నిపుణుడగు (అగ్నిమ్) తేజస్వియగు విద్వాంసుని (అవృణీత) స్వీకరించునో, ఎట్లు (వనస్పతిః) కిరణసమూహమును రక్షించు (దేవః) ప్రకాశవంతమైన సూర్యమండలమును (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (ఛాగేన) ఛేదనమొనర్చుటతో బాటు (అద్య) ఈ సమయమందు (అభవత్) ప్రసిద్ధమగుచున్న (మేదస్తః) స్నిగ్ధము లేక తేమత్వమునుండి (తమ్) అట్టి హుతపదార్థములను (అద్యత్) భుజించుచున్నదో (పచతా) సమస్తపదార్థములను పచనమొనర్చుచున్న సూర్యునిచే (సూపస్థాః) ఉత్తమముగా సమీపమున చేరునదగునో, అట్లే (ప్రతి, అగ్రభీత్) గ్రహణమొనర్చుచున్నాడు (పురోడాశేన) హోమముకొరకు పాకమొనర్చిన పదార్థవిశేషముతో (అవీవృధత్) అధిక వృద్ధిని ప్రాప్తిజేసికొనునో అట్లే (త్వామ్) మిమ్ము (అద్య) నేను వృద్ధి పరచెదను. మరియు మీరును అటులనే వర్తించుచుండుడు.॥౨౩॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వంటచేయువారు ఏవిధముగా కూరగాయలు మున్నగు వానిని కోసి దంచి అన్నము, శాకము, చారు, రసము మున్నగునవి వండుచున్నారో, అట్లే సూర్యుడు సమస్త పదార్థములను పక్వమొనర్చును. ఏవిధముగ సూర్యుడు వర్షముద్వారా సకల పదార్థములను వృద్ధినొందించునో, అదేవిధముగ సమస్తమానవులును సేవాదులద్వారా మంత్రార్థములను దెలిసికొనిన విద్వాంసులను సేవించుచు పెంపొందించవలెను. ॥౨౩॥

23. O learned person, the knower of the significance of vedic hymns, just as this sacrificer, for the sake of supremacy, now cooks foods and special preparations for Homa, keeps a goat, for the removal of diseases, and honours a learned priest, expert in the performance of yajna; and just as the shining Sun, protector of its rays, for grandeur's sake, becomes eminent at the time of sacrifice, by cutting into pieces and absorbing the oily and wet oblations, which come into contact with it, the ripener of all objects; and just as the Sun accepts all substances put into the fire and grows thereby, so do I exert to make thee prosperous!.

౧౫౨౪.హోతేత్యస్య సరస్వతీ ఋషిః। అగ్నిర్దేవతా। స్వరాడ్జగతీ ఛన్దః। నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౨౪ హోతా యక్షత్సమిధానం మహద్యశః సుసమిద్ధం

వరేణ్యమగ్నిమిన్ద్రం వయోధసమ్। గాయత్రీం ఛన్దఉ

ఇన్ద్రియం త్ర్యవిం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ।౨౪॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, సమిధానమితి సమ్+ఇధానమ్, మహత్, యశః, సుసమిద్ధమితి సు+సమిద్ధమ్, వరేణ్యమ్, అగ్నిమ్; ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్ గాయత్రీమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, త్ర్యవిమితి త్రి+అవిమ్, గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః. యజ.।౨౪॥

పదార్థః :-(హోతా)దాతా (యక్షత్) సఙ్గచ్ఛేత (సమిధానమ్) సమ్యక్ ప్రకాశమానమ్ (మహత్) (యశః) కీర్తిమ్ (సుసమిద్ధమ్) సుష్ఠు ప్రదీప్యమానమ్ (వరేణ్యమ్) వర్త్తుమర్హమ్ (అగ్నిమ్) పావకమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యకారకమ్ (వయోధసమ్) కమనీయాయుర్ధారకమ్ (గాయత్రీమ్) సదర్థాన్ ప్రకాశయన్తీమ్ (ఛన్దః) స్వాతన్త్ర్యమ్ (ఇన్ద్రియమ్) ధనం శ్రోత్రాదీ వా(త్ర్యవిమ్) యా త్రిధాఽవతి తామ్ (గామ్) పృథివీమ్ (వయః) జీవనమ్ (దధత్) ధరన్ (వేతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).।౨౪॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతాగ్నిమివ సమిధానం సుసమిద్ధం వరేణ్యం మహద్యశో వయోధసమిన్ద్రం గాయత్రీం ఛన్ద ఇన్ద్రియం త్ర్యవిం గాం వయశ్చ దధత్సన్యక్షదాజ్యస్య వేతు తథా యజ. ।౨౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే సద్విద్యాదిపదార్థానాం దానం కుర్వన్తి, తేఽతులాం కీర్తిం ప్రాప్య సుఖయన్తి.।౨౪॥

పదార్థము :-(హోతః) విద్యాదులను గ్రహణమొనర్చువాడా! ఎట్లు (హోతా) దాత (అగ్నిమ్) అగ్నివలె (సమిధానమ్) చక్కని ప్రకాశవంతము (సుసమిద్ధమ్) ఉత్తమశోభాయమానము (వరేణ్యమ్) గ్రహింపదగిన

(మహత్) గొప్ప (యశః) కీర్తి (వయోధసమ్) కోరిన ఆయువును ధారణమొనర్పజేయునది (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించునట్టి యోగము (గాయత్రీమ్) సత్యార్థములను ప్రకాశింపజేయునట్టి గాయత్రీ (ఛన్దః) స్వతంత్ర (ఇన్ద్రియమ్) ధనము శ్రోత్రము మున్నగు ఇంద్రియములు (త్ర్యవిమ్) ముస్త్రివిధములు రక్షణ యొనర్చు (గామ్) పృథివి మరియు (వయః) జీవనమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యక్షత్) సంగతియొనర్చెదరో మరియు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానరసమును (వేతు) పొందుచున్నారో, అదేవిధముగ మీరును (యజ) సమాగమమొనర్చుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :- వాచకలుప్తోపమాలంకార మిందుగలదు. సత్యవిద్యమున్నగువానిని దానమొనర్చువారు అతుల కీర్తిని ప్రాప్తిజేసికొని తాము సుఖముల ననుభవించుటయే గాక ఇతరులను గూడ సుఖవంతుల నొనర్చెదరు. ॥౨౪॥

24. O seeker after knowledge, just as a charitably disposed learned person, performs Havan, and preserves the Gayatri verse, brilliant like fire, splendidly graceful, venerable, highly glorious, bestower of beautiful life, bringer of supremacy, expounder of true significance; and retains freedom, wealth, three - fold protecting vedic speech, and longevity, and enjoys the essence of knowledge, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౫౫. హోతేత్యస్య సరస్వతీ ఋషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। భురిగతిజగతీ ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౫౫ హోతా యక్షత్తనూనపాతముద్భిదం యం గర్భమదితిర్దధే

శుచిమిన్ద్రం వయోధసమ్। ఉష్ణిహం ఛన్దఉ ఇన్ద్రియం

దిత్యవాహం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౨౫॥

ప. వి:- హోతా, యక్షత్ తనూనపాతమితి తనూ+నపాతమ్, ఉద్భిదమిత్యుత్+భిదమ్, యమ్, గర్భమ్, అదితిః, దధే, శుచిమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, ఉష్ణిహమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, దిత్యవాహమితి దిత్య+వాహమ్ గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య హోతః, యజ.॥౨౫॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (తనూనపాతమ్) శరీరాదిరక్షకమ్ (ఉద్భిదమ్) యే ఉద్భిద్య జాయతే తమ్ (యమ్) (గర్భమ్) గర్భ ఇవ స్థితమ్ (అదితిః) మాతా (దధే) దధాతి (శుచిమ్) పవిత్రమ్ (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (వయోధసమ్) వయోవర్ధకమ్ (ఉష్ణిహమ్) ఉష్ణిహా ప్రతిపాదితమ్ (ఛన్దః) బలకరమ్ (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్య జీవస్య లిఙ్గమ్ (దిత్యవాహమ్) యో దిత్యాన్ ఖణ్డితాన్ వహతి గమయతి తమ్ (గామ్) వాచమ్ (వయః) కమనీయాన్ (దధత్) (వేతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౨౫॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా తనూనపాతముద్భిదమదితిర్గర్భమివ యం దధే వయోధసం శుచిమిన్ద్రం యక్షదాజ్యస్యోష్ణిహం ఛన్ద ఇన్ద్రియం దిత్యవాహం గాం వయశ్చ దధత్సన్ వేతు తథైతాన్ యజ.॥౨౫॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హేమనుష్యా! భవన్తో యథా మాతా గర్భం జాతం బాలం చ రక్షతి తథా శరీరమిన్ద్రియాణి చ రక్షయిత్వా విద్యాయుషీ వర్ధయన్తు.॥౨౫॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ జ్ఞానయజ్ఞ కర్తా! ఎట్లు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహించు సజ్జనుడు (తనూనపాతమ్) శరీరాదుల రక్షకుడు (ఉద్భిదమ్) శరీరమును భేదించుకొని వెళ్లివచ్చు (గర్భమ్) గర్భమును ఎట్లు (అదితిః) తల్లి ధారణమొనర్చునో అటులనే (యమ్) ఎద్దానిని (దధే) ధరించుచున్నాడో (వయోధసమ్) ఆయుర్వర్ధకుడు (శుచిమ్) పవిత్రమగు (ఇన్ద్రమ్) సూర్యునికి (యక్షత్) హవన పదార్థములను చేర్చునో (ఆజ్యస్య) విజ్ఞానసంబంధమగు (ఉష్ణిహమ్) ఉష్ణిక్ ఛందస్సుచే చెప్పబడిన (ఛన్దః) బలదాయకను నగు (ఇన్ద్రియమ్) జీవుని శ్రోత్రములు మున్నగు ఇంద్రియచిహ్నములు మరియు (దిత్యవాహమ్) ఖండితములను చేర్చునట్టి (గామ్) వాణి (వయః) అతిసుందరమైన పక్షులను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (వేతు) ప్రాప్తించునో, అట్లే ఈ యన్నిటిని నీవును (యజ) పొందుము. ॥౨౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! తల్లి తన గర్భమును ఉత్పన్నమైన శిశువును ఎట్లు రక్షణ యొనర్చునో, అదేవిధముగ మీరు శరీరము, ఇన్ద్రియములను చక్కగా రక్షణయొనర్చుకొనుచు విద్య, మరియు ఆయుర్దాయమును పెంపొందించుకొనుడు. ॥౨౫॥

25. O seeker after knowledge, just as the preserver of noble qualitiecs, preserves him, like a mother preserving he embryo, the protector of the body, the comer - out after splitting the mother;s womb, and sends Homa's oblations to the pure sun, the prolonger of life, and preserving through the divine ushnik verse, the powerful organs of the soul like ear etc., preaching practical wisdom, and rearing handsome birds, enjoys all these nature's gifts, so shouldst thou enjoy them!.

౧౪౪౬. హోతేత్యస్య సరస్వతీ ఋషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః। ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౫౬ హోతా యక్షదీడేన్యమీడితం వృత్రహన్తమమిడాభి
రీడ్యꣳ సహః సోమమిన్ద్రం వయోధసమ్। అనుష్టుభం ఛన్ద
ఇన్ద్రియం పఞ్చావిం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౨౬॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ఈడేన్యమ్, ఈడితమ్ వృత్రహన్తమమితి వృత్రహన్+తమమ్, ఇడాభిః, ఈడ్యమ్,సహః, సోమమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, అనుష్టుభమ్, అనుస్తుభమిత్యను + స్తుభమ్, ఛన్దః ఇన్ద్రియమ్, పఞ్చా విమితి పఞ్చ+అవిమ్, గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ. ॥౨౬॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) సంగచ్ఛేత (ఈడేన్యమ్) స్తోతుమర్హమ్ (ఈడితమ్) ప్రశస్తమ్ (వృత్రహన్తమమ్) అతిశయేన వృత్రస్య మేఘస్య హన్తారం సూర్యమివ (ఇడాభిః) సుశిక్షితాభిర్వాగ్భిః (ఈడ్యమ్) ప్రశంసితుమర్హమ్ (సహః) బలమ్ (సోమమ్) సోమాద్యోషధిగణమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) కమనీయానాం ప్రాణానాం ధారకమ్ (అనుష్టుభమ్) అనుస్తమ్భకమ్ (ఛన్దః) స్వాతన్త్ర్యమ్ (ఇంద్రియమ్) శ్రోత్రాది (పఞ్చావిమ్) యా పఞ్చప్రాణాన్ రక్షతి తామ్ (గామ్) పృథివీమ్ (వయః) కమనీయమ్ వస్తు (దధత్) ధరత్సన్ (వేతు) (ఆజ్యస్య) విజ్ఞాతుమర్హస్య (హోతః) (యజ). ॥౨౬॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథా హోతా వృత్రహన్తమమివేడాభిరీడేన్యమీడితం సహ ఈడ్యం సోమం వయోధసమిన్ద్రం యక్షదిన్ద్రియమనుష్టుభం ఛన్దః పఞ్చావిం గాం వయశ్చాఽఽజ్యస్య మధ్యే దధద్వేతు తథైతాన్ యజ.॥౨౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా న్యాయేన ప్రశస్తగుణేన సూర్యేణోపమితాః ప్రశస్తా భూత్వా విజ్ఞేయాని వస్తూని విదిత్వా స్తుతిర్బలం జీవనం ధనం జితేన్ద్రియతాం రాజ్యం చ ధరన్తి తే ప్రశంసార్హా భవన్తి.॥౨౬॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమునొనర్చు పుణ్యాత్మా! ఎట్లు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహించువాడు (వృత్రహన్తమమ్) మేఘములను అతిగా ఛిన్నాభిన్నమొనర్చు సూర్యుడెట్లో అట్లే (ఇడాభిః) చక్కని

శిక్షితవాణులచే (ఈడేన్యమ్) స్తుతించదగిన (ఈడితమ్) ప్రశంసిత (సహః) బలము (ఈడ్యమ్) ప్రశంసనీయ (సోమమ్) సోమాది ఓషధీగణము (వయోధసమ్) మనోహరప్రాణధారకుడు (ఇన్ద్రమ్) జీవాత్మను (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో మరియు (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదింద్రియములు (ఆనుష్టుభమ్) అనుకూలముగ నద్దగించు దానిని (ఛన్దః) స్వతంత్రతతో (పఞ్చావిమ్) పంచప్రాణములను రక్షణయొనర్చునట్టి (గామ్) పృథివి మరియు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన జగమునందు (వయః) అభీష్టవస్తువును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (వేతు) ప్రాప్తినొందునో అట్లే నీవును ఈ సమస్తముతో (యజ) సంగతమొనర్చుము.॥౨౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు న్యాయముతో గూడ ప్రశంసనీయ గుణములు గలిగిన సూర్యునివలె ప్రశంసనీయుడై విజ్ఞానయోగ్య వస్తువుల తత్త్వములను దెలిసికొని స్తుతి, బలము, జీవనము, ధనము జితేంద్రియత్వము, మరియు రాజ్యమును ధారణమొర్చునో యాతడు ప్రశంసాపాత్రుడై సుఖముల ననుభవించును. ॥౨౬॥

26. O sacrificer, just as a man possessing noble qualities, comes in contact with the Sun, The slayer of clouds, so should he come with instructive words, in contact with adorable, adored power, laudable medicinal herbs, and the soul, the sustainer of beautiful breaths. He enjoys all natures gifts, the organs like ear, sustainable freedom, the Earth, the protector of five breaths and desirabl objects in this knowable world, so shouldst thou enjoy them all!.

౧౫౫౭. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః । ఇంద్రో దేవతా స్వరాడతిజగతీ ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౫౭ హోతా యక్షత్సుబర్హిషం పూషణ్వన్తమమర్త్యꣳసీదన్తం

బర్హిషి ప్రియేఽమృతేన్ద్రం వయోధసమ్ । బృహతీం ఛన్దఽ

ఇన్ద్రియం త్రివత్సం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ.॥౨౭॥

ప. వి:- హోతా, యక్షత్, సుబర్హిషమితి సు+బర్హిషమ్, పూషణ్వన్తమితి పూషణ్+వన్తమ్, అమర్త్యమ్, సీదన్తమ్, బర్హిషి ప్రియే, అమృతా, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, బృహతీమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, త్రివత్సమితి త్రి+వత్సమ్, గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౨౭॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (సుబర్హిషమ్) శోభనం బర్హిరన్తరిక్షముదకం వా యస్య తమ్ (పూషణ్వన్తమ్) బహుపుష్టియుక్తమ్ (అమర్త్యమ్) మృత్యుధర్మరహితమ్ (సీదన్తమ్) తిష్ఠన్తమ్ (బర్హిషి) ఆకాశమివ వ్యాప్తే (ప్రియే)కమనీయే పరమాత్మస్వరూపే (అమృతా) నాశధర్మరహితే. అత్ర విభక్తేరాకారాదేశః (ఇన్ద్రమ్) స్వకీయం జీవస్వరూపమ్ (వయోధసమ్)వ్యాప్తిధరమ్ (బృహతీమ్) (ఛన్దః) (ఇన్ద్రియమ్) (త్రివత్సమ్) త్రయః కర్మోపాసనాజ్ఞానాని వత్సా ఇవ యస్య తమ్. (గామ్) ప్రాప్తవ్యం బోధమ్ (వయః) కమనీయం సుఖమ్ (దధత్) (వేతు) ప్రాప్నోతు (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౨౭॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా స హో తాఽమృతా బర్హిషి ప్రియే సీదన్తమమర్త్యం పూషణ్వన్తం సుబర్హిషం వయోధసమిన్ద్రం యక్షత్స ఆజ్యస్య బృహతీం ఛన్ద ఇన్ద్రియం త్రివత్సం గాం వయశ్చ దధత్సన్ కల్యాణం వేతు తథైతాని యజ.॥౨౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః.యే మనుష్యా శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠం యోగినం సేవన్తే తే సర్వాణ్యభీష్టాని సుఖాని లభన్తే.॥౨౭॥

పదార్థము :-(హోతః) దానములనొనర్చు ఓ దాతా! నీ వెట్లు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహణమొనర్చువాడు (అమృతా) నాశరహితమగు (బర్హిషి) ఆకాశమువలె వ్యాపకుడగు (ప్రియే) కాంక్షించదగిన పరమేశ్వర స్వరూపమునందు (సీదన్తమ్) స్థిరమైన (అమర్త్యమ్) శుద్ధస్వరూపముతో మృత్యురహితుడు (పూషణ్వన్తమ్) మిక్కిలి దృఢశాలి (సుబర్హిషమ్) సుందర అవకాశము లేక జలములు గలవాడు (వయోధసమ్) వ్యాప్తిని ధరించువాడు (ఇన్ద్రమ్) తన జీవన స్వరూపమును (యక్షత్) సాంగత్యపరచునో (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన విజ్ఞాన సంబంధ (బృహతీమ్) బృహతీ (ఛన్దః) ఛందము (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదింద్రియములు (త్రివత్సమ్) జ్ఞాన కర్మోపాసనలే పుత్రులవలె నున్న వేద సంబంధమగు (గామ్) పొందదగిన బోధ మరియు (వయః) మనోహర సుఖమును (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు కల్యాణమును పొందునటులనే వానిని (యజ) సంగతమొనర్చుము. ॥౨౭॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు వేదపాఠి, బ్రహ్మనిష్ఠ, మరియు యోగులగువారి సేవల నొనర్చునో ఆతడు సకల విధములగు అభీష్ట సుఖములను పొందగలడు. ॥౨౭॥

27. O charitably disposed person, just as a virtuous person, becomes united with the soul immortal, vast like space, immersed in the contemplation of the Beautiful God, deathless in its purity, full of strength, enjoyer of space and pure water, extending over all; and attains to happiness preserving celibacy for 36 years like the 36 syllables of Brihati metre, full of knowledge, physical organs vedic lore, having action, worship and knowledge as its sons, and enjoys nice pleasure, so shouldst thou do!.

౧౫౫౮. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। స్వరాట్ శక్వరీ ఛన్దః। ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౫౮ హోతా యక్షద్వ్యచస్వతీః సుప్రాయణా ఋతావృధో ద్వారో దేవీర్హిరణ్యయీర్బ్రహ్మాణమిన్ద్రం వయోధసమ్। పఙ్క్తిం ఛన్ద ఇహేన్ద్రియం తుర్యవాహం గాం వయో దధద్వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౨౮॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, వ్యచస్వతీః, సుప్రాయణాః, సుప్రాయనా ఇతి సు+ప్రాయనాః, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇతి ఋత+ వృధః, ద్వారః, దేవీః, హిరణ్యయీః, బ్రహ్మాణమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, పఙ్క్తిమ్, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్, తుర్యవాహమితి తుర్య+వాహమ్, గామ్, వయః, దధత్, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౨౮॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (వ్యచస్వతీః) గమనాఽవకాశయుక్తాః (సుప్రాయణాః) సుష్ఠు ప్రాయణం ప్రకర్షేణ గమనం యాసు తాః (ఋతావృధః)యా ఋతం యథాయోగ్యం సత్యం వర్ధయన్తి తాః (ద్వారః) ద్వారాణి (దేవీః) దివ్యగుణాః (హిరణ్యయీః) సువర్ణాదిభి రనులిప్తాః (బ్రహ్మాణమ్) చతుర్వేదవిదమ్ (ఇన్ద్రమ్) విద్యైశ్వర్యమ్ (వయోధసమ్) కమనీయానాం విద్యాబోధాదీనాం ధాతారమ్ (పఙ్క్తిమ్) (ఛన్దః) (ఇహ) అస్మిన్ సంసారే (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (తుర్యవాహమ్) యస్తుర్యం చతుర్గుణం భారం వహతి తమ్ (గామ్) (వయః) గమనమ్ (దధత్) (వ్యన్తు) ప్రాప్నువన్తు (ఆజ్యస్య) ప్రాప్తవ్యస్య ఘృతాదిసమ్బన్ధి పదార్థస్య (హోతః) (యజ).॥౨౮॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథేహ హోతా వ్యచస్వతీః సుప్రాయణా ఋతావృధో హిరణ్యయీ ర్దేవీర్ద్వారో వయోధసమ్ బ్రహ్మాణమిన్ద్రం పఙ్క్తిం ఛన్ద ఇన్ద్రియం తుర్యవాహం గాం వయశ్చ దధదాజ్యస్యైతాని యక్షత్ యథా చ జనా వ్యన్తు తథైతాని యజ.॥౨౮॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః మనుష్యా అత్యుత్తమాని సున్దరద్వారాణి సువర్ణాదియుక్తాని గృహాణి రచయిత్వా తత్ర నివాసం విద్యాభ్యాసం చ కుర్యుస్తేఽరోగా జాయన్తే ॥౨౮॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమునొనర్చువాడా! నీవు ఎట్లు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (హోతా) గ్రహణమొనర్చువాడు (వచస్వతీః) వెలుపలికి వచ్చు అవకాశము గలవి (సుప్రాయణాః) చక్కగా బయటికి వచ్చుటకు వీలైనట్టి (ఋతావృధః) సత్యమును పెంపొందించునట్టి (హిరణ్యయీః) బంగారు వర్ణముల చిత్రములు గల (దేవీః) ఉత్తమగుణవంతములగు (ద్వారః) ద్వారములను (వయోధసమ్)కాంక్షించదగిన విద్య మరియు బోధలు మున్నగు వానిని ధారణమొనర్చువారు (బ్రహ్మాణమ్) చతుర్వేదజ్ఞులు (ఇన్ద్రమ్) విద్యారూప ఐశ్వర్యము గల విద్వాంసునకు (పంక్తిమ్) పంక్తి (ఛన్దః) ఛన్దస్సు (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (తుర్యవాహమ్) నాలుగురెట్లు బరువులను మోసికొని పోవునట్టి (గామ్)ఎద్దును మరియు (వయః) గమనమును (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు (ఆజ్యస్య) పొందదగిన ఘృతాది సంబంధమగు ఈ యుక్త పదార్థములను (యక్షత్) సంగతమొనర్చునో మరియు నెట్లు మనుష్యులకు (వ్యన్తు) ప్రాప్తించునో, అట్లే వానిని నీవు (యజ) పొందుము.॥౨౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు చక్కని ద్వారములు గలిగి సువర్ణము మున్నగు పదార్థములచే సకల సౌకర్యములు గలిగిన గృహముల నిర్మాణమొనర్చుకొని అందు నివసించుచు ఉత్తమ విద్యలను అభ్యసించి సుఖించవలయును. ॥౨౮॥

28. O sacrificer, just as in this world, a virtuous person, possesses wide - opening portals, easy to pass through, Yajna strengthening, electroplated and beautiful; nd just as he associates with a learned person, full of knowledge and wisdom, with mastery over the four vedas; and observes Brahmcharya for forty years like the forty syllables of the Pankti metre, has got wealth, strong bulls able to carry, four times the luggage, and vital vigour; and just as he performs Homa with these oblations mixed with ghee, and just as other persons resort to yajna, so shouldst thou perform sacrifice with these oblations!.

౧౫౨౯ హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, అహోరాత్రే దేవతే, నిచృదతిశక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౨౯ హోతా యక్షత్సుపేశసా సుశిల్పే బృహతీ ఉభే నక్తోషాసా

న దర్శతే విశ్వమిన్ద్రం వయోధసమ్। త్రిష్టుభం ఛన్ద ఇహేన్ద్రియం

పష్ఠవాహం గాం వయోదధద్వ్రీతా మాజ్యస్య హోతర్యజ ॥౨౯॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, సుపేశసేతి సు+పేశసా, సుశిల్పే ఇతి సు+శిల్పే, బృహతీఽ ఇతి బృహతీ, ఉభే+ ఇత్యుభే, నక్తోషాసా, నక్తోషసేతి నక్తోషాసా, న, దర్శతే+ ఇతి దర్శతే, విశ్వమ్,

ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, త్రిష్టుభమ్, త్రిస్తుభమితి త్రి+స్తుభమ్, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్, పష్ఠవాహమితి పష్ఠ+వాహమ్, గామ్, వయః, దధత్, వీతామ్, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౨౯॥

పదార్థః :-(హోతా) ఆదాతా (యక్షత్) (సుపేశసా) సున్దరస్వరూపవన్తౌ విద్వాంసావధ్యాపకౌ (సుశిల్పే) సున్దరాణి శిల్పాని యయోస్తే (బృహతీ) మహత్యౌ (ఉభే) ద్వే (నక్తోషాసా) రాత్రిదినే (న) ఇవ (దర్శతే) ద్రష్టవ్యే (విశ్వమ్) సర్వమ్ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (వయోధసమ్) కామనాధారకమ్ (త్రిష్టుభమ్) ఏతచ్ఛన్దోఽర్థమ్ (ఛన్దః) బలమ్ (ఇహ) అస్మిఞ్జగతి (ఇన్ద్రియమ్) (పష్ఠవాహమ్)యః పష్ఠేన పృష్ఠేన వహతి తమ్ (గామ్) వృషమ్ (వయః) (దధత్) (వీతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (ఆజ్యస్య) ప్రాప్తుం యోగ్యస్య ఘృతాదిపదార్థస్య సమ్బన్ధినమ్ (హోతః) (యజ).॥౨౯॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథేహ బృహత్యుభే సుశిల్పే దర్శతే నక్తోషాసా న సుపేశసా విశ్వం వయోధస మిన్ద్రంత్రిష్టుభం ఛన్దో వయ ఇన్ద్రియం పష్ఠవాహం గాం న వీతాం యథాఽఽజ్యస్యైతాని దధత్సన్ హోతా యక్షత్తథా యజ.॥౨౯॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే సకలైశ్వర్యకరాణి శిల్పకర్మాణీహ సాధ్నువన్తి తే సుఖినో జాయన్తే. ॥౨౯॥

పదార్థము :-(హోతః) యజ్ఞమునొనర్చు ఓ యాజ్ఞికుడా! నీ వెట్లు (ఇహ) ఈ జగమునందు (బృహతీ) గొప్పవగు (ఉభే) రెండు (సుశిల్పే) చక్కని శిల్పకార్యములుగల (దర్శతే) దర్శించదగిన (నక్తోషాసా) రాత్రింబవళ్ల (న) వంటి (సుపేశసా) సుందరరూపులగు అధ్యాపకోపదేశకులగు విద్వాంసు లిరువురు (విశ్వమ్) సమస్త (వయోధసమ్) కామితముల కాధారమైన (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమైశ్వర్యములు (త్రిష్టుభమ్) త్రిష్టుపు ఛందస్సు యొక్క అర్థము (ఛన్దః) బలము (వయః) ఆయువు (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదీంద్రియములు మరియు (పష్ఠవాహమ్) వీపుపై బరువును మోసికొని నడచునట్టి (గామ్) ఎద్దులను (వీతామ్) పొందుచున్నావో, ఎట్లు (ఆజ్యస్య) పొందదగిన నేయి మున్నగువాని సంబంధములగు వీనిని (దధత్) ధరించుచు (హోతా) గ్రహించుకర్త (యక్షత్) ప్రాప్తించుకొనునో, అట్లే (యజ) నీవును యజ్ఞమొనర్చుము.॥౨౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. సంపూర్ణ ఐశ్వర్యములను గలిగించు శిల్పకార్యములను సాధించువారు ఈ జగమునందు సౌఖ్యవంతులగుదురు. ॥౨౯॥

29. O sacrificer, just as in this world, like two lofty Day and Night, lovely to look at, in which beautiful works of art and industry are performed; the beautiful teacher and preacher; acquire excellent supremacy, the support of ambition, and celibacy of forty four years like 44 syllables of the Trishtup metre, vitality, longevity, strength of physical organs, and possess bullocks fit to carry luggage on the back, and just as a virtuous person, uses oblations mixed with ghee, so shouldst thou perform Havan!.

౧౫౬౦. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, అశ్వినౌ దేవతే, నిచృదతి శక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౬౦ హోతా యక్షత్ప్రచేతసా దేవానాముత్తమం యశో హోతారా
దైవ్యా కవీ సయుజేన్ద్రం వయోధసమ్ । జగతీం ఛన్ద ఇన్ద్రియ
మనడ్వాహం గాం వయో దధద్వీతామాజ్యస్య హోతర్యజ॥30॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, ప్రచేతసేతి ప్ర+చేతసా, దేవానామ్, ఉత్తమమిత్యుత్+తమమ్, యశః, హోతారా, దైవ్యా, కవీఇ ఇతి కవీ, సయుజేతి స+యుజా, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, జగతీమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, అనడ్వాహమ్, గామ్, వయః, దధత్, వీతామ్, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥30॥

పదార్థః :- (హోతా) (యక్షత్) (ప్రచేతసా) ప్రకృష్టం చేతో విజ్ఞానం యయోస్తౌ (దేవానామ్) విదుషామ్ (ఉత్తమమ్) (యశః) కీర్తిమ్ (హోతారా) దాతారౌ (దైవ్యా) దేవేషు దివ్యేషు కర్మసు సాధూ (కవీ) మేధావినౌ (సయుజా) యౌ సహైవ యుఙ్క్తస్తౌ (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (వయోధసమ్) కమనీయసుఖధారకమ్ (జగతీమ్) (ఛన్దః) (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (అనడ్వాహమ్) శకటవాహకమ్ (గామ్) వృషభమ్ (వయః) విజ్ఞానమ్ (దధత్) (వీతామ్) ప్రాప్నుతామ్ (ఆజ్యస్య) విజ్ఞేయస్య (హోతః) (యజ).॥30॥

అన్వయః :- హే హోతస్త్వం యథా దేవానాం ప్రచేతసా సయుజా దైవ్యా హోతారా కవీ అధ్యాపకాఽధ్యేతారౌ శ్రోతాశ్రావయితారౌ వోత్తమం యశో వయోధసమిన్ద్రం జగతీం ఛన్దో

వయ ఇన్ద్రియ మనడ్వాహం గాం చ వీతాం యథాఽఽజ్యస్య మధ్య వీతాని దధత్ సన్ హోతా యక్షత్తథా యజ.॥30॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యాః పురుషార్థం కుర్యుస్తర్హి విద్యాం కీర్తిం ధనం చ ప్రాప్య మాననీయా భవేయుః.॥30॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ దానమొనర్చుదాతా! ఎట్లు నీవు (దేవానామ్) విద్వాంసుల సంబంధమగు (ప్రచేతసా) శ్రేష్ఠమగు విజ్ఞానవేత్తలు (సయుజా) తన వెంట కలసియుండువారు (దైవ్యా) ఉత్తమ కర్మలందు సాధువులు (హోతారా) దాతలు (కవీ) బుద్ధిశాలురు చదువుట చదివించుట లేక వినుట వినిపించుట యొనర్చు శ్రేష్ఠులు (ఉత్తమమ్) ఉత్తమమగు (యశః)కీర్తిని (వయోధసమ్) అభీష్ట సుఖమును ధరించు (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ ఐశ్వర్యము (జగతీమ్, ఛన్దః) జగతీ ఛన్దస్సు (వయః) విజ్ఞానము (ఇన్ద్రియమ్) ధనము మరియు (అనడ్వాహమ్) బండినిలాగునట్టి (గామ్) ఎద్దులను (వీతామ్) పొందుదురో, ఎట్లు (ఆజ్యస్య) తెలిసికొనదగిన పదార్థములందు ఈ యన్నిటిని (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు (హోతా) గ్రహణమొనర్చువారు (యక్షత్) పొందుచున్నారో నీవును అట్లే (యజ) ప్రాప్తించుకొనుము.॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులు పురుషార్థపరులై ఉత్తమ విద్య మరియు ధనములను ప్రాప్తిజేసుకొని మాననీయులై యుండవలయును. ॥30॥

30. O charitably disposed person, just as intelligent teacher and pupil, highly educated amongst the learned, sociable, doers of good deeds, givers of knowledge, masters of great fame, and desired happiness, acquire grandeur, celibacy of 48 years like the 48 syllables of the Jagati metre, learning, wealth, and bullocks to carry cart, and just as a virtuous person, offers obltions mixed with ghee, so shouldst thou perform Homa!.

౧౫౬౧.హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, వాణ్యో దేవతాః, భురిక్‌ఛక్వరీ ఛన్దః।ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౬౧ హోతా యక్షత్పేశస్వతీస్తిస్రో దేవీర్హిరణ్యయీర్భారతీ

ర్బృహతీర్మహీః పతిమిన్ద్రం వయోధసమ్ । విరాజం ఛన్దఽ

ఇహేన్ద్రియం ధేనుం గాం న వయో దధద్వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥31॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, పేశస్వతీః, తిస్రః, దేవీః హిరణ్యయీః, భారతీః, బృహతీః, మహీః, పతిమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, విరాజమితి వి+రాజమ్, ఛన్దః, ఇహ,

ఇన్ద్రియమ్, ధేనుమ్, గామ్, న, వయః, దధత్ వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥30॥

పదార్థః :- (హోతా) (యక్షత్) (పేశస్వతీః) ప్రశస్తసురూపవతీః (తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాః (దేవీః) దాత్ర్యః (హిరణ్యయీః) హిరణ్యప్రకారాః (భారతీః) ధారికాః (బృహతీః) (మహీః) మహత్వంయుక్తాః (పతిమ్) పాలకమ్ (ఇన్ద్రమ్) రాజానమ్ (వయోధసమ్) చిరాయుర్ధారకమ్ (విరాజమ్) వివిధానాం పదార్థానాం ప్రకాశకమ్ (ఛన్దః) బలకరమ్ (ఇహ) (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రైర్జీవైర్జుష్టం సుఖమ్ (ధేనుమ్) దుగ్ధదాత్రీమ్ (గామ్) (న) ఇవ (వయః)కమనీయమ్ (దధత్) (వ్యన్తు)ప్రాప్నువన్తు (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥30॥

అన్వయః :-హే హోతర్యథేహ యో హోతా తిస్రో హిరణ్యయీః పేశస్వతీర్భారతీర్బృహతీర్మహీ ర్దేవీస్త్రివిధా వాచో వయోధసం పతిమిన్ద్రం విరాజం ఛన్ద వయ ఇన్ద్రియం చ యక్షత్స ధేనుం గాం న వ్యన్తు. తథైతాని దధత్సన్నాజ్యస్య ఫలం యజ.॥30॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యే మనుష్యాః కర్మోపాసనాజ్ఞాన విజ్ఞాపికాం వాణీం విజానన్తి, తే మహతీం కీర్తిం ప్రాప్నువన్తి. యథా ధేనుర్వత్సాన్ తర్పయతి, తథేహ విద్వాంసోఽజ్ఞాన్ బాలకాన్ తర్పయన్తి. ॥30॥

పదార్థము :-(హోతః) ఓ యాజ్ఞికుడా! ఎట్లు (ఇహ) ఈ విశ్వమునందు ఏ (హోతా) శుభగుణగ్రహీత (తిస్రః)మూడు (హిరణ్యయీః) సువర్ణమువంటి ప్రియమగు (పేశస్వతీః) సుందరరూపములు గల (భారతీః) ధారణమొనర్చునట్టి (బృహతీః) గొప్పగంభీరమగు (మహీః) మహాపురుషులచే గ్రహింపబడిన (దేవీః) దానశీలురగు స్త్రీలు ముప్పిధములగు వాణులు (వయోధసమ్) దీర్ఘాయువుగల (పతిమ్) రక్షకుడగు (ఇన్ద్రమ్) రాజు (విరాజమ్) వివిధ పదార్థముల ప్రకాశకుడు (ఛన్దః) విరాట్ ఛందస్సును (వయః) కోరదగిన వస్తువును, మరియు (ఇన్ద్రియమ్) జీవులు సేవించినట్టి సుఖమును (యక్షత్) ప్రాప్తించుకొనునో వాడు (ధేనుమ్) క్షీరములనిచ్చు (గామ్) గోవు (న) వలెనే మాకు ఎట్లు (వ్యన్తు)ప్రాప్తించునో, అదేవిధముగ ఈ యన్నింటిని (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (ఆజ్యస్య) పొందదగినట్టి విజ్ఞాన ఫలమును నీవు (యజ) పొందుము.॥30॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యులు జ్ఞానకర్మోపాసన మరియు విజ్ఞానమును దెలుపునట్టి వాణుల నెరుగుదురో వారు గొప్పకీర్తినిపొందుదురు. ధేనువు ఎట్లు తన దూడ [(లేగ)]ను తృప్తిపరచునో, అదే విధముగ విద్వాంసులు మూర్ఖులు, బాలబుద్ధిగలవారలను తృప్తినొందించి కృతార్థులనొనర్ప గలరు.॥30॥

31. O sacrificer, just as in this world, a virtuous person acquires three kinds of speech precious like gold, and beautiful, namely Bharati, Brihati, Mahi; an aged protecting ruler, a Brahmchari observing vow of celibacy for 33 years, like 33 syllables of the Virat metre, the expositor of various subjects, desired object, and happiness enjoyed by souls and comes in contact with us like a milch cow, so shouldst thou, attaining to all these objects acquire the desireable fruit of knowledge!.

౧౫౫౨. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ ఛక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౬౨ హోతా యక్షత్సురేతసం త్వష్టారం పుష్టివర్ధనం రూపాణి

బిభ్రతం పృథక్ పుష్టిమిన్ద్రం వయోధసమ్ । ద్విపదం ఛన్ద ఇ-

ఇన్ద్రియముక్షాణం గాం న వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥౩౨॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, సురేతసమితి సు+రేతసమ్, త్వష్టారమ్, పుష్టివర్ధనమితి పుష్టి+వర్ధనమ్, రూపాణి, బిభ్రతమ్, పృథక్, పుష్టిమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, ద్విపదమితి ద్వి+పదమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, ఉక్షాణమ్, గామ్, న, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥౩౨॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (సురేతసమ్) శోభనం రేతో వీర్యం యస్య తమ్ (త్వష్టారమ్) దేదీప్యమానమ్ (పుష్టివర్ధనమ్) యః పుష్ట్యా వర్ధయతి తమ్ (రూపాణి) (బిభ్రతమ్) ధరన్తమ్ (పృథక్) (పుష్టిమ్) (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యమ్ (వయోధసమ్) (ద్విపదమ్)ద్వౌ పాదౌ యస్మిన్ తత్ (ఛన్దః) (ఇన్ద్రియమ్) (ఉక్షాణమ్) వీర్యసేచనసమర్థమ్ (గామ్) యువావస్థాస్థం వృషభమ్ (న) ఇవ (వయః) (దధత్) (వేతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ).॥౩౨॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథా హోతా సురేతసం త్వష్టారం పుష్టివర్ధనం రూపాణి పృథక్ బిభ్రతం వయోధసం పుష్టిమిన్ద్రం ద్విపదం ఛన్ద ఇన్ద్రియముక్షాణం గాం న వయో దధత్సన్నాజ్యస్య యక్షద్వేతు తథా యజ.॥౩౨॥

భావార్థః :-అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. హే మనుష్యా యథా వృషభో గా గర్భిణీః కృత్వా పశూన్ వర్ధయతి, తథా గృహస్థాః స్త్రీర్గర్భవతీః కృత్వా ప్రజా వర్ధయేయుః. యది సన్తానేచ్ఛా స్యాత్తర్హి పుష్టిః సంపాదనీయా. యథా సూర్యో రూపజ్ఞాపకోఽస్తి తథా విద్వాన్ విద్యాసుశిక్షే ప్రకాశయతి.॥32॥

పదార్థము :-(హోతః)దానము నొసగు దాత! ఎట్లు (హోతా) శుభగుణములను గ్రహించువాడు (సురేతసమ్) చక్కని పరాక్రమశాలురు (త్వష్టారమ్) ప్రకాశమానులు (పుష్టివర్ధనమ్) పుష్టిని వృద్ధిపరచు (రూపాణి) సుందరరూపములను (పృథక్) వేర్వేరుగా (బిభ్రతమ్) ధారణమొనర్చు (వయోధసమ్) పెద్దవయస్సుగలవారు (పుష్టిమ్) పుష్టితో గూడ (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమ ఐశ్వర్యమును (ద్విపదమ్) రెండుపాదములుగల మనుష్యాదులు (ఛన్దః) స్వతంత్రత (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదింద్రియములు (ఉక్షాణమ్) వీర్యసేచనమందు సమర్థులగు (గామ్) యవ్వనదశయందున్న ఎద్దుకు (న) వలె (వయః) ఆయుష్యమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (ఆజ్యస్య) విజ్ఞాన సంబంధ పదార్థములను (యక్షత్) హోమమొనర్చుచు నాతడు (వేతు) ఎట్లు పొందునో (యజ) అట్లు హోమముచే పొందుము. ॥ 32॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమావాచకలుప్తోపమాలంకారము లున్నవి. ఏవిధముగ వృషభములు గోవులకు గర్భధారణమొనర్చి తమ సంతతిని వృద్ధిపరచునో అదేవిధముగ గృహస్థులు స్వస్త్రీలను గర్భవతులుగ నొనర్చి సంతానమును వృద్ధిపరచవలయును. సంతానమును గోరువారు అవశ్యముగా తమ శరీరాదులను పుష్టిపరచుకొనవలయును. ఏవిధముగ సూర్యుడు రూపములను తెలుపువాడై యున్నాడో, అదేవిధముగ విద్వాంసులు విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షణను ప్రకాశమొనర్చువారు గావలయును.॥32॥

32. O charitably disposed person, just as a virtuous persons protects a man full of glory and vigour, advanced in age, maintaining varied beautiful qualities, strengthener of growth, brilliant, and heroic, and sustains two-footed human beings, liberty, vigour of physical organs, and maintains strength like a full - grown ox, and performs Homa with vedic texts, understanding their significance, so shouldst thou perform Homa!.

౧౫౬౩.హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౬౩ హోతా యక్షద్వనస్పతిꣳ శమితారꣳ శతక్రతుꣳ హిరణ్యపర్ణముక్థినꣳ

రశనాం బిభ్రతం వశిం భగమిన్ద్రం వయోధసమ్। కకుభం ఛన్ద ఇహేన్ద్రియం

వశాం వేహతం గాం వయో దధద్వేత్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥33॥

ప.వి:- హోతా, యక్షత్, వనస్పతిమ్, శమితారమ్, శతక్రతుమితి శత+క్రతుమ్, హిరణ్యపర్ణమితి హిరణ్య+పర్ణమ్, ఉక్థినమ్, రశనామ్, బిభ్రతమ్, వశిమ్, భగమ్, ఇన్ద్రమ్ వయోధసమితి వయః+ధసమ్, కకుభమ్, ఛన్దః, ఇహ, ఇన్ద్రియమ్, వశామ్, వేహతమ్, గామ్, వయః, దధత్, వేతు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥33॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (వనస్పతిమ్) కిరణపాలకం సూర్యమ్ (శమితారమ్) శాన్తికరమ్ (శతక్రతుమ్) బహుప్రజ్ఞమ్ (హిరణ్యపర్ణమ్) హిరణ్యాని తేజాంసి పర్ణాని పాలకాని యస్య తమ్ (ఉక్థినమ్) ఉక్థాని వక్తుం యోగ్యాని ప్రశస్తాని వచనాని యస్య తమ్ (రశనామ్) అఙ్గులిమ్. రశనేత్యఙ్గులినా...నిఘం. 3.౫. (బిభ్రతమ్) ధరన్తమ్ (వశిమ్) వశకర్తారమ్ (భగమ్) సేవనీయమైశ్వర్యమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) ఆయుర్ధారకమ్ (కకుభమ్) స్తమ్భకమ్ (ఛన్దః) ఆహ్లాదకరమ్ (ఇహ) (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (వశామ్) వన్ధ్యామ్ (వేహతమ్) గర్భస్రావికామ్ (గామ్) (వయః) కమనీయం వస్తు (దధత్) (వేతు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) (యజ). ॥33॥

అన్వయః :-హే హోతస్త్వం యథే హాజ్యస్య హోతా శమితారం హిరణ్యపర్ణం వనస్పతిమివ శతక్రతుముక్థినం రశనాం బిభ్రతం వశిం భగం వయోధసమిన్ద్రం కకుభం ఛన్ద ఇన్ద్రియమ్ వశాం వేహతం గాం వయశ్చ దధత్సన్యక్షద్వేతు తథా యజ.॥33॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యాః సూర్యవద్విద్యాధర్మసుశిక్షా ప్రకాశకా ధీమన్తః స్వాఙ్గాని ధరన్తో విద్యైశ్వర్యం ప్రాప్యాఽన్యేభ్యో దదతి తే ప్రశంసామాప్నువన్తి.॥33॥

పదార్థము :-(హోతః) దానమునొనర్చువారెట్లు (ఇహ) ఈ ప్రపంచమునందు (ఆజ్యస్య) నేయి మున్నగు ఉత్తమ పదార్థముల (హోతా) హోమమునొనర్చువాడు (శమితారమ్) శాంతికారకుడు (హిరణ్యపర్ణమ్) తేజోవంతముగ రక్షణనొనర్చువాడు (వనస్పతిమ్) కిరణముల పాలకుడగు సూర్యుని వలె (శతక్రతుమ్) అధిక బుద్ధిగలవాడు (ఉక్థినమ్) ప్రశస్తముగ చెప్పుకొనదగిన వచనములతో గూడ (రశనామ్) అంగుళిత్రేలును (బిభ్రతమ్) ధారణమొనర్చుచు (వశిమ్) వశపరచుకొను (భగమ్) సేవించదగిన ఐశ్వర్యము (వయోధసమ్) ఆయువును ధరించు (ఇన్ద్రమ్) జీవుడు (కకుభమ్) అర్థనిరోధకుడు (ఛన్దః) ప్రసన్నతను గలిగించు (ఇన్ద్రియమ్) ధనము (వశామ్) వన్ధ్య మరియు (వేహతమ్) గర్భపాతమొనర్చునట్టి (గామ్) గోవు మరియు (వయః) అభీష్టవస్తువును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యక్షత్) యజ్ఞమొనర్చునో మరియు (వేతు) కోరునో, అట్లే నీవు (యజ) యజ్ఞమొనర్చుము.॥33॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏమనుష్యులు సూర్యునివలె విద్య, ధర్మము, ఉత్తమ శిక్షణను ప్రకాశపరచుచు తమ యంగములను బుద్ధిమార్గమున ధారణ మొనర్చు విద్య మరియు ఐశ్వర్యములను ఇతరులకును ఇచ్చుచుందురో వారు ప్రశంసాపాత్రు లగుదురు.॥33॥

33. O charitably disposed person, just as in this world, a perfomer of yajna with ghee, like the Sun, the giver of tranquillity, the protector with its light and beams; masters the soul, full of wisdom, uttering commendable words with finger, worthy of control, full or grace, giver of the strength of life; and acquires wealth, the prop of worldly prosperity and giver of felicity, and performs yajna with gladness possessing desired object, and qualities of a barren and calf-slipping cow; so souldst thou perform yajna!.

౧౫౬౪. హోతేత్యస్య సరస్వత్యృషిః, అగ్నిర్దేవతా, అతిశక్వరీ ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మదియే.

౧౫౬౪ హోతా యక్షత్స్వాహాకృతీరగ్నిం గృహపతిం పృథగ్వరుణం భేషజం
కవిం క్షత్రమిన్ద్రం వయోధసమ్। అతిఛన్దసం ఛన్ద ఇన్ద్రియం
బృహదృషభం గాం వయో దధద్వ్యన్త్వాజ్యస్య హోతర్యజ॥34॥

ప. విః- హోతా, యక్షత్, స్వాహాకృతీరితి స్వాహా+కృతీః, అగ్నిమ్, గృహపతిమితి గృహ+పతిమ్, పృథక్, వరుణమ్, భేషజమ్, కవిమ్, క్షత్రమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, అతిఛన్దస మిత్యతి+ఛన్దసమ్, ఛన్దః, ఇన్ద్రియమ్, బృహత్, ఋషభమ్, గామ్, వయః, దధత్, వ్యన్తు, ఆజ్యస్య, హోతః, యజ.॥34॥

పదార్థః :-(హోతా) (యక్షత్) (స్వాహాకృతీః) వాణ్యాదిభిః క్రియాః (అగ్నిం) పావకమివ వర్తమానం (గృహపతిం) గృహస్య పాలకం (పృథక్) (వరుణం) శ్రేష్ఠం (భేషజం) ఔషధమ్ (కవిమ్) మేధావినమ్ (క్షత్రమ్) రాజ్యమ్ (ఇన్ద్రమ్) రాజానమ్ (వయోధసమ్) కమనీయం జీవన ధారకమ్ (అతిఛన్దసమ్) అతిజగత్యాది ప్రతిపాదితమ్ (ఛన్దః) (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాదికమ్ (బృహత్) (ఋషభమ్) అతిశ్రేష్ఠమ్ (గామ్) (వయః) (దధత్) (వ్యన్తు) (ఆజ్యస్య) (హోతః) యజ.॥34॥

అన్వయః :- హే హోతస్త్వం యథా హోతా స్వాహాకృతీ రగ్నిమివ గృహపతిం వరుణం పృథగ్భేషజం వయోధసమిన్ద్రం క్షత్రమతిఛన్దసం ఛన్దో బృహదిన్ద్రియమృషభం గాం వయశ్చ దధత్సన్నాజ్యస్యాహుతిం యక్షద్యథా జనా ఏతాని వ్యన్తు తథా యజ.॥34॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే మనుష్యా వేదస్థాని ఛన్దాంస్యతిఛన్దాంసి చాధీత్యార్థవిదో భవన్తి, తే సర్వావిద్యాః ప్రాప్నువన్తి.॥34॥

పదార్థము :- (హోతః) ఓ యాజ్ఞికుడా! ఎట్లు (హోతా) గ్రహణ మొనర్చువాడు (స్వాహాకృతీః) వాణి మున్నగు వానిచే సిద్ధపరచు క్రియను (అగ్నిమ్) అగ్నివలె నున్న తేజోవంతుడు (గృహపతిమ్) గృహరక్షకుడు (వరుణమ్) శ్రేష్ఠమగు (పృథక్) వేరు (భేషజమ్) ఔషధము (కవిమ్) బుద్ధిశాలి (వయోధసమ్) మనోహరమగు ఆయువును ధారణమొనర్చువానిని (ఇన్ద్రమ్) రాజు (క్షత్రమ్) రాజ్యమును (అతిఛన్దసమ్) అతిజగతీ మున్నగు ఛన్దస్సులతో చెప్పబడిన అర్థమును (ఛన్దః) గాయత్రీ మొదలగు ఛందములను (బృహత్) గొప్ప (ఇన్ద్రియమ్) చెవులు మున్నగు ఇంద్రియములు (ఋషభమ్) అతి ఉత్తమ (గామ్) ఎద్దు మున్నగు వాని (వయః) ఆయుర్వృద్ధికొరకై (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (ఆజ్యస్య) ఘృతాహుతిని (యక్షత్) హోమమొనర్చునో మరియు నెట్లు లోకులు ఈ యన్నిటిని (వ్యన్తు) అభిలషింతురో, అట్లే (యజ) హోమము [యజ్ఞము] ను ఒనర్చుము.॥34॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాంకారము గలదు. ఏమనుష్యులు వేదములందలి గాయత్రి మున్నగు ఛందస్సులు మరియు అతిజగతీ మొదలగు అతి ఛన్దస్సులను చదివి, అర్థము నెరుగుదురో వారందరును విద్యలను పొందగలరు.॥34॥

34. O sacrificer, just as a virotuous person, preserves a householder, brilliant like fire, in which oblations are put with vedic recitations; and associates severally with a noble person, an experienced physician, a sagacious, aged king, and his govenment; and observes prolonged Brhmcharya like the syllables of Atichhandas and Gayatri metres, and possesses the strength of a strong bull, enjoys long life; and performs Homa with ghee oblations, liked by all; so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౬౫. దేవమిత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా జనా వర్ధన్త ఇత్యాహ.

మానవు లెట్లు వృద్ధియగుచున్నా రను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౬౫ దేవం బర్హిర్వయోధసం దేవమిన్ద్రమవర్ధయత్। గాయత్ర్యా ఛన్దసేన్ద్రియం చక్షురిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥35॥

ప.వి:- దేవమ్, బర్హిః, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయత్, గాయత్ర్యా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, చక్షుః, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య,వేతు, యజ.॥35॥

పదార్థః :-(దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (బర్హిః) అంతరిక్షం (వయోధసం) వయోవర్ధకం (దేవం) దివ్యస్వరూపం (ఇన్ద్రమ్) సూర్యమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయతి (గాయత్ర్యా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్య జీవస్య లింగమ్ (చక్షుః) నేత్రమ్ (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) జీవనమ్ (దధత్) ధరత్ (వసువనే) ధనవిభాజకాయ (వసుధేయస్య) ద్రవ్యాऽధారస్య సంసారస్య (వేతు) ప్రాప్నోతు (యజ) సంగచ్ఛస్వ.॥35॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవం బర్హిర్వయోధసమ్ దేవమిన్ద్రమవర్ధయద్యథా చ గాయత్ర్యా ఛన్దసా చక్షురిన్ద్రియం వయశ్చేన్ద్రే దధత్సద్వసుధేయస్య వసువనే వేతు తథా యజ.॥35॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః.యథాऽऽకాశే సూర్యప్రకాశో వర్ధతే తథా వేదేషు ప్రజ్ఞా వర్ధతే. యేऽస్మిన్సంసారే వేదద్వారా సర్వాః సత్యవిద్యా జానీయుస్తే సర్వతో వర్ధేరన్.॥35॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవమ్) ఉత్తమగుణములుగల (బర్హిః) అంతరిక్షము (వయోధసమ్) ఆయుర్వర్ధకము (దేవమ్) ఉత్తమరూపముగల (ఇన్ద్రమ్) సూర్యుని (అవర్ధయత్) పెంపొందించుచున్నదో, అనగా నడచుటకవకాశమిచ్చుచున్నదో మరియు నెట్లు (గాయత్ర్యా, ఛన్దసా) గాయత్రీ ఛందస్సుతో (ఇన్ద్రియమ్) జీవుని చిహ్నమగు (చక్షుః) నేత్రేంద్రియములను మరియు (వయః) జీవితమును (ఇన్ద్రే) జీవమందు (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (వసుధేయస్య) ద్రవ్యమునకాధారమైన ప్రపంచముయొక్క (వసువనే) ధనమును విభాగమొనర్చునట్టి మనుష్యునికొరకు (వేతు) ప్రాప్తించునో, అట్లు సమాగమమొనర్చుము. ॥35॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఆకాశమందు సూర్యుని ప్రకాశము వృద్ధియగునట్లు వేదముల నభ్యసించుటచే బుద్ధివికసించి ప్రకాశించును. ఈ ప్రపంచమునం దెవడు వేదముల నభ్యసించుటద్వారా సమస్త సత్యవిద్యలను దెలిసికొనునో వాడు అన్ని విధముల వృద్ధిజెందును.॥35॥

35. O learned person, just as well - merited space develops the beautiful, life-infusing Sun, and just as a yogi through Gayatri metre establishes in the soul, the power of perceive like an eye, and enjoy long life, and befriends a man, who makes the best use of the riches of this world, the source of all wealth, so shouldst thou perform yajna!.

౧౫౬౬. దేవీరిత్యస్య సరస్వత్యృషిః। ఇన్ద్రో దేవతా। భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః । ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కీదృశాని గృహాణి నిర్మాతవ్యానీత్యాహ.

మానవు లెటువంటి గృహములను నిర్మించుకొనవలయును?

౧౫౬౬ దేవీర్ద్వారో వయోధసꣳశుచిమిన్ద్రమవర్ధయన్। ఉష్ణిహా ఛన్దసేన్ద్రియం
ప్రాణమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౩౬॥

ప.విః- దేవీః, ద్వారః, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, శుచిమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయన్, ఉష్ణిహా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, ప్రాణమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య వ్యన్తు, యజ. ॥౩౬॥

పదార్థః :-(దేవీః) దేదీప్యమానాని (ద్వారః) గమనాగమనార్థాని ద్వారాణి (వయోధసమ్) జీవనధారకమ్ (శుచిమ్) పవిత్రమ్ (ఇన్ద్రమ్) శుద్ధం వాయుమ్ (అవర్ధయన్) వర్ధయన్తి (ఉష్ణిహా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రేణ జీవేన జుష్టమ్ (ప్రాణమ్) (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) కమనీయం ప్రియమ్ (దధత్) ధరన్త్సన్ (వసువనే) ద్రవ్యయాచినే (వసుధేయస్య) ధనాఽఽధారస్య కోషస్య (వ్యన్తు) (యజ).॥౩౬॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవీర్ద్వారో వయోధసం శుచిమిన్ద్రమిన్ద్రియం ప్రాణమిన్ద్రే వసుధేయస్య వసువనేఽవర్ధయన్ వ్యన్తు. తథోష్ణిహా ఛన్దసైతాన్ వయశ్చ దధత్సన్ యజ.॥౩౬॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యాని గృహాణి సన్ముఖద్వారాణి సర్వతో వాయుసఞ్చారీణి సన్తి తత్ర నివాసేన జీవనం పవిత్రతా బలమారోగ్యం చ వర్ధతే తస్మాద్బృహద్ద్వారాణి బృహన్తి గృహాణి నిర్మాతవ్యాని.॥౩౬॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవీః) ప్రకాశవంతమైన (ద్వారః) రాకపోకల కనువగు ద్వారము (వయోధసమ్) జీవనాధారమగు (శుచిమ్) పవిత్రమగు (ఇన్ద్రమ్) శుద్ధవాయువు (ఇన్ద్రియమ్) జీవమునందు సేవించబడిన (ప్రాణమ్) ప్రాణమును (ఇన్ద్రే) జీవునికొరకు (వసుధేయస్య) ధనాధారమగు కోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును యాచించువారికొరకు ఎట్లు (అవర్ధయన్) పెంపొందించునో మరియు (వ్యన్తు) శోభాయమానమగునో, అట్లే (ఉష్ణిహా, ఛన్దసా) ఉష్ణిక్ ఛందస్సుతో ఈ పూర్వోక్త పదార్థములను (వయః)

మరియు కాంక్షించదగిన ప్రియుపదార్థములను (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు (యజ) హవనము నొనర్చుము.॥36॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ గృహమునకు విశాల ద్వారములు గలిగి వాయువు స్వచ్ఛందముగా వచ్చిపోవుటకు అవకాశముండునో దానియందు నివసించినట్లైన ఆయువు, పవిత్రత, బలము, ఆరోగ్యములు పెంపొందుచుండును. కావున అనేక ద్వారములు, గవాక్షములు గలిగిన విశాలమగు గృహములను నిర్మించుకొనవలయును.॥36॥

36. O learned person, just as the lustrious doors of our houses, allow full and free entry of life-infusing, pure air, and develop the breath in the soul, conducive to its welfare, residence in which increases the treasure of one aspiring after riches, and thus thy become graceful, so shouldst thou with vedic verses in Ushnik metre secure these lovely objects and perform Havan!.

1462. దేవీత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇంద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యాః కథం వర్ధేరన్నిత్యాహ. మానవు లెటుల వృద్ధిపొందవలయును?

1462 దేవీ ఉషాసానక్తా దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవీ దేవమవర్ధతామ్।
అనుష్టుభా ఛన్దసేన్ద్రియం బలమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే
వసుధేయస్య వీతాం యజ॥37॥

ప.వి:-దేవీ+ ఇతి దేవీ, ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసా+ నక్తా, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్ వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవీ, దేవమ్, అవర్ధతామ్, అనుష్టుభా, అనుస్తుభేత్యను+స్తుభా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, బలమ్,ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్,యజ.॥37॥

పదార్థః :-(దేవీ) దేదీప్యమానే (ఉషాసానక్తా) రాత్రిదినే ఇవాధ్యాపికాఽధ్యేత్ర్యౌ స్త్రియౌ (దేవమ్) దివ్యగుణమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) (దేవీ) దివ్యా పతివ్రతా స్త్రీ (దేవమ్) దివ్యం స్త్రీ వ్రతం పతిమ్ (అవర్ధతామ్) (అనుష్టుభా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్)

ఇన్ద్రేణ జీవేన సేవితమ్ (బలం) (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) ప్రాణధారణం (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వీతాం) యుజ ॥౩౭॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యథోషాసానక్తేవ దేవీ వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవీ దేవమివావర్ధతాం. యథా చ వసుధేయస్య వసువనే వీతాం తథా వయో దధత్సన్ననుష్టుభా ఛన్దసేన్ద్ర ఇన్ద్రియం బలం యుజ.॥౩౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథా ప్రీత్యా స్త్రీపురుషౌ వ్యవస్థయాఽహోరాత్రౌ చ వర్ధేతే. తథా ప్రీత్యా ధర్మవ్యవస్థయా చ భవన్తో వర్ధన్తామ్. ॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (ఉషాసానక్తా) దివారాత్రములవంటి (దేవీ) చక్కని శోభావంతులైన చదివించు, చదువు ఇరువురు మహిళలు (వయోధసమ్) జీవనధారణము నొనర్చునట్టి (దేవమ్) ఉత్తమగుణములతో గూడిన (ఇన్ద్రమ్) జీవునకు ఎట్లు (దేవీ) ఉత్తమ పతివ్రతయగు స్త్రీ (దేవమ్) ఉత్తమసతీవ్రతుడును, లంపటాది దోషములులేని పతిని పెంపొందజేయునో, అట్లు (అవర్ధతామ్) పెంపొందించవలెను. మరియు నెట్లు (వసుధేయస్య) ధనముల కాధారమగు కోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును అభిలషించువారికొరకు (వీతామ్) ఉత్పత్తి యొనర్చెదరో, అట్లు (వయః) ప్రాణములను ధరించుదానిని (దధత్) పుష్టియొనర్చుచు (అనుష్టుభా, ఛన్దసా) అనుష్టుప్ ఛన్దస్సుతో (ఇన్ద్రే) జీవాత్మ యందు (ఇన్ద్రియమ్) జీవించుటద్వారా సేవించబడిన (బలమ్) శక్తిని (యజ) సంగతమొనర్చు కొనుడు.॥౩౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ ప్రీతిచే సతీపతులు, మరియు వ్యవస్థచే దివారాత్రములు ఎట్లు వృద్ధియగుచుండునో, అదేవిధముగ, ప్రీతి, ధర్మముల వ్యస్థలద్వారా మీరును వర్ధిల్లుడు.॥౩౭॥

37. O learned person just as like Day and Night two ladies, the teachress and the taught, develop the strength-giving and virtuous soul, and just as a wife advances the noble husband, and bears children from one aspiring after treasure and riches; so shouldst thou with vedic verses in Anushtap metre, acquire the strength of soul enjoyed by it throughout life!.

౨౮.౩౮.దేవీత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ స్త్రీపురుషౌ కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

ఇపుడు స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౨౮.౩౮ దేవీ జోష్ట్రీ వసుధితీ దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవీ దేవమవర్ధతామ్ ।

బృహత్యా ఛన్దసేన్ద్రియꣳ శ్రోత్రమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే
వసుధేయస్య వీతాం యజ॥38॥

ప.వి:-దేవీఽఇతిదేవీ, జోష్ట్రీఽఇతి జోష్ట్రీ, వసుధితీ ఇతి వసు+ధితీ, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవీ ఇతి + దేవీ, దేవమ్, అవర్ధతామ్, బృహత్యా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, శ్రోత్రమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥38॥

పదార్థః :-(దేవీ) దేదీప్యమానే (జోష్ట్రీ) ప్రీతిమత్యౌ (వసుధితీ) విద్యాధారికే (దేవమ్) దివ్యగుణం సన్తానం (ఇన్ద్రమ్) అన్నదాతారం (వయోధసం) జీవనధారకం (దేవీ) ధర్మాత్మా స్త్రీ (దేవం) ధర్మాత్మానం పతిం (అవర్ధతాం) (బృహత్యా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియం) ఇన్ద్రేణేశ్వరేణ సృష్టమ్ (శ్రోత్రం) శబ్దశ్రావకం (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) కమనీయం సుఖం (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వీతామ్) వ్యాప్నుతః (యజ).॥38॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా దేవీ జోష్ట్రీ వసుధితీ స్త్రియౌ వయోధసమిన్ద్రం దేవం దేవీ దేవమివ ప్రాప్యావర్ధతామ్. బృహత్యా ఛన్దసేన్ద్రే శ్రోత్రమిన్ద్రియం వీతాం తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధత్సన్ యజ.॥38॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్య! యథాఽధ్యాపికోపదేశికే స్త్రియౌ స్వసంతానానన్యాః కన్యాః స్త్రియశ్చ విద్యాశిక్షాభ్యాం వర్ధయతస్తథా స్త్రీపురుషౌ పరమప్రీత్యా విద్యావిచారేణ స్వసన్తానాన్ వర్ధయేతాం స్వయం చ వర్ధేతామ్.॥38॥

పదార్థము:-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దేవీ) తేజస్వినీ (జోష్ట్రీ) ప్రీతిగల (వసుధితీ) విద్యను ధారణమొనర్చుకొని చదువు, చదివించు ఇరువురుస్త్రీరత్నములు (వయోధసమ్) ఆయుష్మంతులు (దేవమ్) దివ్యగుణయుక్తులు (ఇన్ద్రమ్) అన్నదాత తనసంతానమును మరియు (దేవీ) ధర్మాత్మురాలగు మహిళ (దేవమ్) ధర్మనిష్ఠ గల తన పతిని ప్రాప్తించుకొని (అవర్ధతామ్) ఉన్నతిని పొందునో (బృహత్యా ఛన్దసా) బృహతీ ఛందస్సుచే (ఇన్ద్రే) జీవాత్మయందు (ఇన్ద్రియమ్) ఈశ్వరునిచే రచించబడిన (శ్రోత్రమ్) కర్ణములకు (వీతామ్) వ్యాప్తియగునో, అట్లు (వసుధేయస్య) ధనమునకు ఆధారమగు కోశముయొక్క (వసువనే) ధనము

నభిలషించుటకై (వయః) ఉత్తమ మనోహర సుఖమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యజ) యజ్ఞాదుల నొనర్చుము.॥౩౮॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏ విధముగ చదివించు మరియు ఉపదేశమొనర్చు స్త్రీలు తమ సంతానములను, అన్యకన్యలను, లేక స్త్రీలను విద్యల, మరియు శిక్షణలచే వృద్ధి నొందించెదరో, అదేవిధముగ పతీపత్నులు అన్యోన్యము పరమప్రీతిగలవారై విద్యావిషయక ఆలోచనలతో గూడ తమ సంతానమును వృద్ధిపరచుచు తామును వృద్ధి జెందవలెను.॥౩౮॥

38. O learned person, just as dignified, affectionate ladies, fond of knowledge, advance their virtuous children, the givers of sustenance and preservers of life, and just as a noble wife glorifies her noble husband, and cultivates with vedic verses in Brihati metre, in the soul, the power of hearing created by God, so shouldst thou enjoying happiness, resulting form the due use of wealth, perform Havan!.

౧౫౭౯. దేవీ ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృచ్ఛక్వరీ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్త్తవ్యమిత్యాహ.

మరల మానవు లేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౯ దేవీ ఊర్జాహుతీ దుఘే సుదుఘే పయసేన్ద్రం వయోధసం దేవీ
దేవమవర్ధతామ్। పఙ్క్త్యా ఛన్దసేన్ద్రియఀ శుక్రమిన్ద్రే వయో
దధద్వసువనే వసుధేయస్య వీతాం యజ॥౩౯॥

ప.వి:- దేవీ ఇతి + దేవీ, ఊర్జాహుతీ ఇత్యూర్జా+ ఆహుతీ, దుఘే ఇతి దుఘే, సుదుఘే ఇతి సు + దుఘే, పయసా, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవీ ఇతి + దేవీ, దేవమ్, అవర్ధతామ్, పంక్త్యా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, శుక్రమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥౩౯॥

పదార్థః :-(దేవీ) దాత్ర్యౌ (ఊర్జాహుతీ) సుసంస్కృతాన్నాహుతీ (దుఘే) పూరికే (సుదుఘే) సుష్ఠుకామప్రపూరికే (పయసా) జలవర్షణేన (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్)

(ప్రాణధారిణమ్ (దేవీ) పతివ్రతా విదుషీ స్త్రీ (దేవమ్) స్త్రీవ్రతం విద్వాంసం (అవర్ధతామ్) పంక్త్యా (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) ధనమ్ (శుక్రమ్) వీర్యమ్ (ఇన్ద్రే) జీవే (వయః) కమనీయం సుఖమ్ (దధత్) (వసువనే) ధనసేవినే (వసుధేయస్య) (వీతామ్) (యజ).॥౩౯॥

అన్వయః:-హే విద్వన్ యథా దుఘే సుదుఘే దేవీ ఊర్జాహుతీ పయసా వయోధస మిన్ద్రం దేవీ దేవమివావర్ధతాం పంక్త్యా ఛన్దసా ఇన్ద్రే శుక్రమిన్ద్రియం వీతాం తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధత్సన్ యజ.॥౩౯॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథాఽగ్నౌ ప్రాప్తాఽఽహుతి ర్మేఘమండలం ప్రాప్య పునరాగత్య చ శుద్ధేన జలేన సర్వం జగత్పుష్ణాతి తథా విద్యాగ్రహణ దానాభ్యాం సర్వం పోషయత.॥౩౯॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (దుఘే) పదార్థములను పూర్ణమొనర్చునది మరియు (సుదుఘే) సుందరముగ కామితములను పూర్ణపరచునది (దేవీ) సుగంధమునిచ్చునవి (ఊర్జాహుతీ) చక్కగా సంస్కరింపబడిన రెండు అన్నాహుతులు (పయసా) జలముయొక్క వర్షముచే (వయోధసమ్) ప్రాణధారి (ఇన్ద్రమ్) జీవములను ఎట్లు (దేవీ) పతివ్రతయగు విదుషీమణి (దేవమ్) వ్యభిచారము మున్నగు దోషములులేనివాడగు పతిని వృద్ధిపరచునో, అదేవిధముగ (అవర్ధతామ్) వృద్ధినొందించవలెను. (పంక్త్యా,ఛన్దసా) పంక్తిఛన్దస్సుతో (ఇన్ద్రే) జీవాత్మ నిమిత్తము (శుక్రమ్) పరాక్రమము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును (వీతామ్) పొందునో, అటులనే (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవించువారికొరకు (వయః) చక్కగా గ్రహించబడిన సుఖమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యజ) యజ్ఞకార్యము నొనర్చుము.॥౩౯॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! అగ్నియందు వదలినట్టి ఆహుతులు మేఘమండలమునకు చేరి, మరల తిరిగి శుద్ధపరచబడిన జలములచే సకల విశ్వమును పుష్టిపరచునో విద్యాగ్రహణము మరియు దానములచే అందరను పుష్టిపరచుడు.॥౩౯॥

39. O learned person just as oblations of purified cereals, fillers of objects with juice, accomplishers of aims, full of fragrance, advance through rain water the soul, preserving life, as a devoted, educated wife advances her husband of high moral character; and with the aid of Pankti verses fill the soul with heroism and affluence, so shouldst thou enjoying happiness, resulting from the proper use of wealth, perform Havan!.

౧౫౭౦.దేవా ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, అతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునః స్త్రీపుంసాభ్యాం కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మరల స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౪౦ దేవా దైవ్యా హోతారా దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవా దేవమవర్ధతామ్।
త్రిష్టుభా ఛన్దసేన్ద్రియం త్విషిమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే
వసుధేయస్య వీతాం యజ॥४०॥

ప.వి:- దేవా, దైవ్యా, హోతారా, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవౌ, దేవమ్, అవర్ధతామ్, త్రిష్టుభా, త్రిస్తుభేతి త్రి+స్తుభా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, త్విషిమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వీతామ్, యజ.॥४०॥

పదార్థః:-(దేవా) కమనీయౌ విద్వాంసౌ (దైవ్యా) కమనీయేషు కుశలౌ (హోతారా) దాతారావధ్యాపకోపదేశకౌ (దేవమ్) కామయమానమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) ఆయుర్ధారకమ్ (దేవౌ) శుభగుణాన్ కామయమానౌ మాతాపితరౌ (దేవమ్) కమనీయం పుత్రమ్ (అవర్ధతామ్) వర్ధయతః (త్రిష్టుభా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాది (త్విషిమ్) ప్రకాశయుక్తమ్ (ఇన్ద్రే) స్వాత్మని (వయః) (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వీతామ్) (యజ).॥४०॥

అన్వయః:-హే హోతారా యథా దైవ్యా దేవా వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవౌ దేవమివాఽవర్ధతాం తథా వసుధేయస్య వసువనే వీతామ్. హే విద్వన్! త్రిష్టుభా ఛన్దసేన్ద్రే త్విషిమిన్ద్రియమ్ వయో దధత్సన్ త్వం యజ.॥४०॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽధ్యాపకోపదేశకౌ విద్యార్థిశిష్యౌ మాతాపితరావపత్యాని వర్ధయన్తస్తథా విద్వాంసౌ స్త్రీపురుషౌ వేదవిద్యయా సర్వాన్ వర్ధయేతామ్.॥४०॥

పదార్థము :-(హోతారా) దానశీలురగు అధ్యాపకోపదేశకులారా! ఎట్లు (దైవ్యా) కామించదగిన పదార్థములను నిర్మించుటయందు కుశలురు (దేవా) కోరదగిన ఇరువురు విద్వాంసులు (వయోధసమ్) ఆయుర్దాయమును (దేవమ్) అభిలషించుచు (ఇన్ద్రమ్) ఎట్లు జీవాత్మను (దేవౌ) శుభగుణములగోరునట్టి మాతాపితరులు (దేవమ్) ఇష్టపుత్రులవలె నభివృద్ధిపరచెదరో, అట్లు (అవర్ధతామ్) పెంపొందించవలయును (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవించువారికై (వీతామ్) ప్రాప్తించుకొనుడు. ఓ

విద్వాంసులారా! (త్రిష్టుభా, ఛన్దసా) త్రిష్టుప్ ఛందస్సుద్వారా (ఇన్ద్రే) ఆత్మయందు (త్విషిమ్) ప్రకాశవంతమగు (ఇన్ద్రియమ్) చెవులు, నేత్రములు మొదలగు ఇంద్రియములు మరియు (వయః) సుఖములను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు నీవు (యజ) యజ్ఞము మున్నగు ఉత్తమ కర్మల నొనర్చుము.॥౪౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా చదువుచు, ఉపదేశమొనర్చుచుండు విద్యార్థులకు మరియు శిష్యులకు గురువులు మరియు మాతాపితరులు తమ సంతానమువలె చదివింతురో అదేవిధముగ విద్వాంసు లగు స్త్రీపురుషులు వేదవిద్యలచే ఎల్లరను వృద్ధి నొందించవలయును. ॥౪౦॥

40. O charitably disposed teacher and preacher, just as lovely learned persons fulfillers of our ambitions, develp the wishful and life-preserving soul, as parents develop their son; so should ye associate with a person aspiring after wealth. O learned person, so shouldst thou, with the aid of Trishtup verses, developing the soul's power of hearing and enjoying happiness, perform noble deeds like the yajna!

౧౫౭౧. దేవీరిత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ రాజప్రజాధర్మవిషయమాహ.

ఇపుడు రాజు ప్రజల ధర్మవిషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౧ దేవీ స్తిస్రస్తిస్రో దేవీర్వయోధసం పతిమిన్ద్రమవర్ధయన్। జగత్యా ఛన్ద
సేన్ద్రియꣳశూషమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వ్యన్తు యజ ॥౪౧॥

ప.వి:- దేవీః, తిస్రః, తిస్రః, దేవీః, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, పతిమ్, ఇన్ద్రమ్, అవర్ధయన్, జగత్యా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, శూషమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వ్యన్తు, యజ ॥౪౧॥

పదార్థః :-(దేవీః) దేదీప్యమానా విదుష్యః (తిస్రః) త్రిత్వసంఖ్యాకాః, (తిస్రః) అధ్యాపకోపదేశకపరీక్షిత్ర్యః (దేవీః) అత్రాదరార్థం ద్విరుక్తిః (వయోధసమ్) జీవనధారకమ్ (పతిమ్) పాలకం స్వామినం (ఇన్ద్రమ్) పరమైశ్వర్యవన్తం సమ్రాజమ్ (అవర్ధయన్) వర్ధయేయుః (జగత్యా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) (శూషమ్) బలమ్ (ఇన్ద్రే) స్వాత్మని (వయః) శత్రుబలవ్యాపకమ్ (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వ్యన్తు) వ్యాప్నువన్తు (యజ).॥౪౧॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యథా తిస్రో దేవీస్తిస్రో దేవీర్వయోధసం పతిమిన్ద్రమవర్ధయన్ వ్యన్తు, తథా జగత్యా ఛన్దసేన్ద్రే శూషమిన్ద్రియం వయో దధత్సన్ వసుధేయస్య వసువనే యజ.॥౪౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽధ్యాపకోపదేశకపరీక్షకాః స్త్రీపురుషాః ప్రజాసు విద్యాసదుపదేశాన్ ప్రచారయేయుస్తథా రాజైతేషాం యథావద్రక్షాం కుర్యాదేవం రాజప్రజాజనాః పరస్పరం ప్రీతాః సన్తః సర్వతో వృద్ధిం ప్రాప్నువన్తు.॥౪౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (తిస్రః) (దేవీః) తేజస్వినులగు ముగ్గురు విదుషీమణులు (తిస్రః) మూడు అనగా చదివించు, ఉపదేశించు పరీక్షించు (దేవీః) విదుషీమణులు (వయోధసమ్) జీవధారకుడగు (పతిమ్) భర్తను, రక్షకుడు (ఇన్ద్రమ్) ఉత్తమైశ్వర్యవంతుడగు చక్రవర్తి రాజును (అవర్ధయన్) వృద్ధిపరచవలెనో మరియు (వ్యన్తు) ఎట్లు వ్యాప్తమగునో అట్లు (జగత్యా, ఛన్దసా) జగతీ ఛన్దస్సుచే (ఇన్ద్రే) తనయాత్మయందు (శూషమ్, వయః) శత్రుసైన్యములందు వ్యాప్తమగుచున్న తమ బలము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) చెవులు మున్నగు ఇంద్రియములను (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనదాతకొరకై (యజ) అగ్నిహోత్రము మొదలగు యజ్ఞముల నొనర్చవలయును.॥౪౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ చదివించు, ఉపదేశించు పరీక్షలు గొను విదుషీ, విద్వాంసులు ప్రజలయందు విద్య మరియు శ్రేష్ఠోపదేశములచే ప్రచారమొనర్చుచుందురో, అదేవిధముగ రాజు వీరిని యథావతుగ రక్షణయొనర్చవలయును. ఈ విధముగా రాజపురుషులు మరియు ప్రజాపురుషులు పరస్పరము ప్రసన్నతతో అన్నిదిశలనుండి అభివృద్ధిని సాధించవలయును.॥౪౧॥

41. O learned person, just as Goddesses three, three Goddesses, heighten the king, the protector and possessor of vital force, and pervade every where, so shouldst thou with Jagati verses, developing in thy soul the strength of overpowering the enemy's force, and enhancing the vitality of thy physical organs, perform yajna like the sacrificer, who gives away his treasure and wealth in charity!.

౧౫౭౨.దేవ ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, నిచృదతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

అథ విద్వద్భిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ.

మరల విద్వాంసు లేమి చేయవలయునను విషయ మీమంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౭౨ దేవో నరాశంసో దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవో దేవమవర్ధయత్। విరాజా ఛన్దసేన్ద్రియꣳరూపమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౪౨॥

ప.వి:- దేవః, నరాశంసః, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్। దేవః, దేవమ్, అవర్ధయత్, విరాజేతి వి+రాజా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, రూపమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే వసుధేయస్యేతి వసు +ధేయస్య వేతు, యజ.॥42॥

పదార్థః :- (దేవః) విద్వాన్ (నరాశంసః) యో నరైరాశంస్యతే సః (దేవమ్) దివ్యగుణ కర్మస్వభావమ్ (ఇన్ద్రమ్) రాజానమ్ (వయోధసమ్) చిరంజీవినమ్ (దేవః) విద్వాన్ (దేవమ్) విద్వాంసమ్ (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (విరాజా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) (రూపమ్) (ఇన్ద్రే) (వయః) (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వేతు) (యజ).॥42॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా నరాశంసో దేవో వయోధసమ్ దేవమిన్ద్రం దేవో దేవమివా వర్ధయద్విరాజా ఛన్దసేన్ద్రే రూపమిన్ద్రియం వేతు. తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధత్సన్ యజ.॥42॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వద్భిః కదాచిత్పరస్పరస్మిన్నీర్ష్యయాఽ న్యోఽన్యస్య హానిర్నైవ కార్యా. కిన్తు సదైవ ప్రీత్యా వృద్ధిః సమ్పాదనీయా.॥42॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (నరాశంసః) మనుష్యులచే ప్రశంసించదగిన (దేవః) విద్వాంసుడు (వయోధసమ్) దీర్ఘాయువుగల (దేవమ్) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములు గల (ఇన్ద్రమ్) రాజును ఎట్లు (దేవః) విద్వాంసుడు (దేవమ్) విద్వాంసునివలె (అవర్ధయత్) వర్ధిల్లజేయునో, అటులనే (విరాజాఛన్దసా) విరాట్ ఛందస్సుతో (ఇన్ద్రే) ఆత్మయందు (రూపమ్) చక్కని రూపముగల (ఇన్ద్రియమ్) శ్రోత్రాది ఇంద్రియములను (వేతు) ఎట్లు పొందునో, అట్లు (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవించువారి కొరకు (వయః) అభీష్టసుఖములను (దధత్) ధారణ మొనర్చుచు నీవు (యజ) సత్సంగము లేక దానమును జేయుము.॥42॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసు లెప్పుడును పరస్పరము ఈర్ష్యాద్వేషాదులకు లోనుగాకూడదు. ఒండొరులు హానియొనర్చుకొనవలదు. పరస్పరము ప్రేమతో ఉన్నతి నొందవలయును. ॥42॥

42. O learned person, just as a person praised by all, strengthens the king, advanced in age, and endowed with noble qualities, actions and nature, as an educated person strengthens a pupil hankering after knowledge, and develops in the soul, beauty and power, with verses in varat metre, so shouldst thou, enjoying the desired happiness, perform yajna for one who uses properly his treasure and wealth!.

౧౫౮౩.దేవ ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః ఇన్ద్రో దేవతా। నిచృదతిజగతీ ఛన్దః । నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయ మీ మంత్రమందు చెప్పబడెను.

౧౫౮౩ దేవో వనస్పతిర్దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవో దేవమవర్ధయత్। ద్విపదా

ఛన్దసేన్ద్రియం భగమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥౪౩॥

ప. విః- దేవః, వనస్పతిః, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవః దేవమ్, అవర్ధయత్, ద్విపదేతి ద్వి+పదా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియం, భగమ్, ఇన్ద్రే, వయః. దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥౪౩॥

పదార్థః :-(దేవః) దివ్యగుణః (వనస్పతిః) వనానాం పాలకో వటాదిః (దేవం) దివ్యగుణం (ఇన్ద్రః) ఐశ్వర్యం (వయోధసం) ఆయుర్ధారకం (దేవః) దివ్యః సభ్యః (దేవమ్) దివ్యగుణ స్వభావం విద్వాంసం (అవర్ధయత్) (ద్విపదా) (ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియం) ధనం (భగం) ఐశ్వర్యం (ఇన్ద్రే) (వయః) కమనీయం సుఖం (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వేతు) (యజ).॥౪౩॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యథా వనస్పతిర్దేవో వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవో దేవమివా వర్ధయత్. ద్విపదా ఛన్దసేన్ద్రే భగమిన్ద్రియం వేతు తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధత్సన్ యజ॥౪౩॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. విద్వాంసో మనుష్యా యుష్మాభిర్యథా వనస్పతయః పుష్కలం జలమధస్తాదాకృష్య వాయౌ మేఘమండలే చ ప్రసార్య సర్వానుద్భిజ్జో రక్షన్తి, యథా చ రాజపురుషా రాజపురుషానవన్తి, తథా వర్తిత్వైశ్వర్యమున్నేయమ్.॥౪౩॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వనస్పతిః) వనములరక్షకమగు వృక్షములు మున్నగు (దేవః) ఉత్తమ గుణములుగల (వయోధసమ్) దీర్ఘాయువుగల (దేవమ్) ఉత్తమగుణములతో గూడిన (ఇన్ద్రమ్) ఐశ్వర్యమును (దేవః) ఉత్తమ సభ్యజనులు (దేవమ్) ఉత్తమ స్వభావముగల విద్వాంసులవలె (అవర్ధయత్) పెంపొందించవలయును (ద్విపదా) రెండుపాదములుగల (ఛన్దసా) ఛందస్సుచే (ఇన్ద్రే) ఆత్మయందు (భగమ్) ఐశ్వర్యము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) ధనమును ఎట్లు (వేతు) పొందునో అట్లు (వసుధేయస్య) ధనకోశము

యొక్క (వసువనే) ధనమునిచ్చువారికొరకు (వయః) కోరిన సుఖములను (దధత్) ధరించుచు నీవు (యజ) యజ్ఞమునొనర్చుము. ॥४३॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగ వనస్పతులు పుష్కలజలమును భూమినుండి ఆకర్షించి వాయువును మరియు మేఘమండలమున వ్యాపింపజేసి సమస్త తృణాదులను పెంపొందజేయనో మరియు నెట్లు రాజపురుషులు సకల ప్రజల రక్షణ జేయుదురో, అటులనే మీరును వర్తించి ఐశ్వర్యముల నున్నతి యొనర్చదగును. ॥४३॥

43. O learned person, just as the nice fig-tree, the Forest Sovereign, enhances long-lived, excellent prosperity, like a cultured person conducing to the welfare of another well mannered educated man; so with Dwipada verses, thou shouldst establish fortune and strength in the soul, and enjoying the desire happiness perform yajna for him who gives his treasure in charity!.

१२८४.దేవమిత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల విషయ మదియే.

१२८४ దేవం బర్హిర్వారితీనాం దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవం
దేవమవర్ధయత్। కకుభా ఛన్దసేన్ద్రియం యశ ఇన్ద్రే వయో
దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥४४॥

ప.వి:- దేవమ్, బర్హిః, వారితీనామ్, దేవమ్, ఇన్ద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవమ్, దేవమ్, అవర్ధయత్ కకుభా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, యశః ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసువన ఇతి వసు+వనే, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వేతు, యజ.॥४४॥

పదార్థః :-(దేవం) దివ్యం (బర్హిః) ఉదకం. బర్హిరిత్యుదకనా...నిఘం. १.१२. (వారితీనామ్) అన్తరిక్షస్థ సముద్రాణాం, (దేవం) దివ్యం (ఇన్ద్రమ్) రాజానం (వయోధసం) బహువయోధారకం (దేవమ్) దివ్యగుణం, (దేవమ్) ప్రకాశమానం (అవర్ధయత్) వర్ధయేత్ (కకుభా, ఛన్దసా) (ఇన్ద్రియమ్) ఇన్ద్రస్య జీవస్య లింగం (యశః) కీర్తిం (ఇన్ద్రే) పరమైశ్వర్యే (వయః) (దధత్) (వసువనే) (వసుధేయస్య) (వేతు) (యజ).॥४४॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! యథా వారితీనాం దేవం బర్హిర్వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవం దేవం చావర్ధయత్కకుభా ఛన్దసేన్ద్రే యశ ఇన్ద్రియం వేతు. తథా వసుధేయస్య వసువనే వయో దధద్యజ.॥४४॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యా యథోదకం సముద్రాన్ ప్రపూర్య జన్తూన్ సంరక్ష్య ముక్తాదీని రత్నాని జనయతి తథా ధర్మేణ ధనకోశం ప్రపూర్యాఽన్యాన్ దరిద్రాన్ సంరక్ష్య కీర్తిం వర్ధయత. ॥४४॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వారితీనామ్) అంతరిక్ష సముద్రముయొక్క (దేవమ్) ఉత్తమ (బర్హిః) జలములు (వయోధసమ్) చిరాయువుగల (దేవమ్) ఉత్తమ (ఇన్ద్రియమ్) రాజును మరియు (దేవమ్) ఉత్తమగుణవంతము (దేవమ్) ప్రకాశవంతమునగు ప్రతిప్రాణిని (అవర్ధయత్) వృద్ధిపరచునో (కకుభా, ఛన్దసా) కకుప్ఛందస్సుతో (ఇన్ద్రే) ఉత్తమైశ్వర్యముకొరకు (యశః) కీర్తి మరియు (ఇన్ద్రియమ్) జీవుని చిహ్నరూప శ్రోత్రాదీంద్రియములకు (వేతు) ప్రాప్తించునో, అట్లు (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనమును సేవనమొనర్చుటకై (వయః) అభీష్టసుఖమును (దధత్) ధారణమొనర్చుచు (యజ) యజ్ఞముల నొనర్చు చుండుము.॥४४॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగ జలములు సముద్రమును పూర్ణపరచి ప్రాణులకు ముత్యములు మున్నగు రత్నములను ఉత్పన్న మొనర్చునో, అదేవిధముగ ధర్మముతో ధనకోశములను పూర్ణపరచి ఇతర దరిద్రులకు చక్కని రక్షణను గలిగించుచు కీర్తిని వృద్ధిపరచుడు. ॥४४॥

44. O learned person, just an nice water in the atmospheric ocean, contributes to the welfare of an aged good ruler, and a developed soul develops another soul, so shouldst thou with Kajup verses, for full prospertiy, acquire fame and vital strength, and enjoying the wished for happiness, perform yajna for him who makes proper use of his riches!.

౧౫౭౫. దేవ ఇత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, స్వరాడతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౭౫ దేవో అగ్నిః స్విష్టకృద్దేవమిన్ద్రం వయోధసం దేవో దేవమవర్ధయత్। అతిచ్ఛన్దసా ఛన్దసేన్ద్రియం క్షత్రమిన్ద్రే వయో దధద్వసువనే వసుధేయస్య వేతు యజ॥४५॥

ప.వి:- దేవః, అగ్నిః, స్విష్టకృదితి స్విష్ట+కృత్, దేవమ్, ఇంద్రమ్, వయోధసమితి వయః+ధసమ్, దేవః దేవమ్, అవర్ద్ధయత్, అతిఛన్దసేత్యతి+ఛన్దసా, ఛన్దసా, ఇన్ద్రియమ్, క్షత్రమ్, ఇన్ద్రే, వయః, దధత్, వసుధేయస్యేతి వసు+ధేయస్య, వసువన ఇతి వసు+వనే, వేతు, యజ.॥43॥

పదార్థః :- (దేవః) సర్వజ్ఞః (అగ్నిః) స్వప్రకాశస్వరూప ఈశ్వరః (స్విష్టకృత్) యః శోభనమిష్టం కరోతి సః (దేవమ్) ధార్మికమ్ (ఇన్ద్రమ్) జీవమ్ (వయోధసమ్) ఆయుషో ధర్త్తారమ్ (దేవః) విద్వాన్ (దేవమ్) విద్యార్థినమ్ (అవర్ద్ధయత్) వర్ద్ధయతి (అతిఛన్దసా) అతిజగత్యాదినా (ఛన్దసా) ఆహ్లాదకరేణ (ఇన్ద్రియమ్) జీవేన సేవితమ్ (క్షత్రమ్) రాజ్యమ్ (ఇన్ద్రే) విద్యావినయాన్వితే (వయః)కమనీయం వస్తు (దధత్)(వసుధేయస్య) (వసువనే) (వేతు) వ్యాప్నోతు (యజ).॥43॥

అన్వయః :-హే విద్వన్ యథా స్విష్టకృద్దేవో౽గ్నిర్వయోధసం దేవమిన్ద్రం దేవో దేవమివావర్ద్ధయదతి ఛన్దసా ఛన్దసేన్ద్రే వసుధేయస్య వసువనే వయః క్షత్రమిన్ద్రియం దధత్సన్ వేతు తథా యజ.॥43॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యా యథా పరమేశ్వరేణ దయయా సర్వాన్ పదార్థాన్ ఉత్పాద్య జీవేభ్యః సమర్ప్య జగద్వృద్ధిః కృతా తథా విద్యావినయ సత్సంగపురుషార్థధర్మానుష్ఠానై రాజ్యం వర్ద్ధయత. ॥43॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (స్విష్టకృత్) ఉత్తమ కామితములను సాధింపజేయు (దేవః) సర్వజ్ఞుడు (అగ్నిః) స్వయంప్రకాశస్వరూపుడగు పరమేశ్వరుడు (వయోధసమ్) ఆయుర్ధారకుడు (దేవమ్) ధార్మికుడు నగు (ఇన్ద్రమ్) జీవుని ఎట్లు (దేవః) విద్వాంసులు (దేవమ్) విద్యార్థినివలె (అవర్ద్ధయత్) వృద్ధియొనర్తురో (అతి ఛన్దసా, ఛన్దసా) అతిజగతీ మున్నగు ఆనందకారక ఛన్దస్సులతో (ఇన్ద్రే) విద్యావినయములతో గూడిన రాజు నిమిత్తము (వసుధేయస్య) ధనకోశముయొక్క (వసువనే) ధనదాత కొరకై (వయః) మనోహరవస్తువులను (క్షత్రమ్) రాజ్యము మరియు (ఇన్ద్రియమ్) జీవునిచే సేవించబడిన ఇంద్రియములను (దధత్) ధరాణమొనర్చుచు (వేతు) పొందుదురో, అట్లు (యజ) నీవు యజ్ఞము మున్నగు సత్కర్మల నొనర్చుము.॥43॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులగు ఓ మానవులారా! ఏవిధముగ పరమేశ్వరుడు సంపూర్ణదయ గలిగినవాడై సమస్త పదార్థములను ఉత్పన్నమొనర్చి

ప్రాణులకొరకు సమర్పణమొనర్చి జగత్తును వృద్ధిపరచుచున్నాడో, అదేవిధముగ మీరు విద్య, వినయము, సత్సంగము, పురుషార్థము మరియు ధర్మయుక్తముగా వర్తించుచు రాజ్యము నభివృద్ధినొందించుడు. ॥౪౫॥

45. O learned person, just as the Omniscient God, the Fulfiller of our desires and aims, strengthens the long-lived, virtuous soul, as a teacher strengthens the pupil, so shouldst thou with the pleasant Ati Jagati verses perform yajna, so that thou possessing sway, vital strength, fascinating nature, mayest improve the king full of learning and himility, and giver of charity from his treasure!.

౧౫౭౬. అగ్నిమిత్యస్య సరస్వత్యృషిః, ఇన్ద్రో దేవతా, ఆకృతిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము

౧౫౭౬ అగ్నిమద్య హోతారమవృణీతాయం యజమానః పచన్ పక్తీః
పచన్ పురోడాశమ్బధ్నన్నిన్ద్రాయ వయోధసే ఛాగమ్ । సూపస్థాఽ అద్య
దేవో వనస్పతిరభవదిన్ద్రాయ వయోధసే ఛాగేన అఘుత్తం మేదస్తః
ప్రతి పచతాఽగ్రభీదవీవృధత్పురోడాశేనత్వామద్యఽఋషే॥౪౬॥

ప.వి:- అగ్నిమ్, అద్య, హోతారమ్, అవృణీత, అయమ్, యజమానః, పచన్, పక్తీః పచన్, పురోడాశమ్, బధ్నన్, ఇన్ద్రాయ, వయోధస ఇతి వయః+ధసే, ఛాగమ్, సూపస్థా ఇతి సు+ ఉపస్థాః, అద్య, దేవః, వనస్పతిః, అభవత్, ఇన్ద్రాయ, వయోధసఇతి వయః +ధసే, ఛాగేన, అఘుత్తమ్,మేదస్తః,ప్రతి, పచతా అగ్రభీత్, అవీవృధత్, పురోడాశేన త్వామ్, అద్య, ఋషే.॥౪౬॥

పదార్థః :-(అగ్నిమ్) తేజస్వినమ్ (అద్య) ఇదానీమ్ (హోతారమ్) (అవృణీత) వృణుయాత్ (అయమ్) (యజమానః) యజ్ఞకర్తా (పచన్) (పక్తీః) నానావిధాన్ పాకాన్ పచన్ (పురోడాశమ్) (బధ్నన్) (ఇన్ద్రాయ) పరమైశ్వర్యాయ (వయోధసే) సర్వేషాం జీవనవర్ధకాయ (ఛాగమ్) ఛేదకమ్ (సూపస్థాః) యే సూపతిష్ఠన్తి తే (అద్య) (దేవః) విద్వాన్

(వనస్పతిః) వనానాం పాలకః (అభవత్) భవేత్ (ఇన్ద్రాయ) శత్రువినాశకాయ (వయోధసే) (ఛాగేన) ఛేదనేన (అఘత్తమ్) భుంజీయాతామ్ (మేదస్తః) స్నిగ్ధాత్ (ప్రతి) (పచతా) పరిపక్వభావం ప్రాప్తేన (అగ్రభీత్) గృహ్ణీయాత్ (అవీవృధత్) వర్ద్ధేత (పురోడాశేన) (త్వామ్) (అద్య) (ఋషే) మన్త్రార్థవిత్.॥౪౬॥

అన్వయః:- హే ఋషే యథాఽయం యజమానోఽద్య పక్తీః పచన్పురోడాశం పచన్నగ్నిం హోతారమద్యావృణీత తథా వయోధస ఇన్ద్రాయ ఛాగం బధ్నన్ వృణుహి. యథాఽద్య వనస్పతిర్దేవో వయోధస ఇన్ద్రాయ ఛాగేనోద్యతోఽభవత్తథా సూపస్థా భవన్తు. యథా పచతా పురోడాశేన మేదస్తస్త్వాం ప్రత్యగ్రభీదవీవృధత్తథా హే యజమానహోతారౌ యువాం పురోడాశమఘత్తమ్.॥౪౬॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూదా ఉత్తమాన్యన్నాని వ్యంజనాని చ పక్త్వా భోజయేయుస్తథైతాన్ భోక్తారో విద్వాంసో మానయేయుః. యథాఽజాదయః పశవో ఘాసాదికం భుక్త్వా సమ్యక్ పచన్తి తథైవ భుక్తమన్నం పాచయేయురితి.॥౪౬॥

పదార్థము :-(ఋషే) మంత్రార్థములనెరుగు ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (అయమ్) ఈ (యజమానః) యజ్ఞమునొనర్చుటకు (అద్య) ఈ సమయమున (పక్తీః) నానావిధములగు శాకములను (పచన్) పక్వమొనర్చుము. మరియు (పురోడాశమ్) యజ్ఞమందు హోమమొనర్చు పదార్థములను (పచన్) వండుచు (అగ్నిమ్) తేజస్వియగు (హోతారమ్) హోతను (అద్య) నేడు (అవృణీత) స్వీకరించునట్లు (వయోధసే) అందరిజీవనముల వృద్ధియొనర్చు (ఇన్ద్రాయ) ఉత్తమైశ్వర్యమునకై (ఛాగమ్) ఛేదనమొనర్చగల మేక మున్నగు పశువులను (బధ్నన్) బంధించుచు స్వీకరించుము. ఎట్లు (అద్య) నేడు (వనస్పతిః) వనములరక్షకుడగు (దేవః) విద్వాంసుడు (వయోధసే) ఆయుర్వర్ధకుడు (ఇన్ద్రాయ) శత్రునాశకుడగు రాజుకొరకు (ఛాగేన) ఛేదనముతో నుద్యుతుడు (అభవత్) అగునో, అట్లే ఎల్లరును (సూపస్థాః) చక్కగా సమీపముననుండు వారగుదురో, అట్లు (పచతా) పక్వపరచినట్టి (పురోడాశేన) యజ్ఞపాకముచే (మేదస్తః) మృదుత్వముతో (త్వామ్) నీవు గ్రహింతువుగాక! మరియు ఎట్లు (అవీవృధత్) పెంపొందించునో అటులనే ఓ యజమానీ, హోతా! మీరిరువురును యజ్ఞశేషభాగమును (అఘత్తమ్) భుజించుడు.॥౪౬॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. వంటజేయువా డెట్లు ఉత్తమ అన్నము వ్యంజనములను సిద్ధపరచి భోజనమొనర్పజేయునో, అట్లే భోజనమొనర్చువారును వారిని సత్కరించవలయును. ఏవిధముగా మేకలు మున్నగు పశువులు తృణము మున్నగు ఆకులలములు మేసి చక్కగా జీర్ణమొనర్చుకొనునో అట్లే మీరును భుజించి అన్నాదులను బాగుగా జీర్ణమొనర్చుకొందురుగాక!॥౪౬॥

46. O learned person, the knower of the significance of vedic hymns, just as this sacriticer, cooking different kinds of meals and making special preparations for Homa, honours today a learned priest expet in the performance of yajna, so for the sake of longevity and supremacy, shouldst thou keep a goat, the remover of diseases!.

Just as a learned person, the protector of forests, becomes ready with the help of scholar, the remover of doubts, for serving the king, the advancer of our life and the extirpator of foes, so should all people live together peacefully. Just as the sacrificer, feeds thee with the yajna preparations and greasy substances, and develops thee physically, so should you, the sacrificer and the priest eat yajna remnants.

అత్ర హోతృగుణవర్ణనం వాగశ్విగుణప్రతిపాదనం పున ర్హోతృకృత్య ప్రతిపాదనం। యజ్ఞవర్ణనం। విద్వత్ప్రశంసా చోక్తాऽత ఏతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఈ యధ్యాయమున హోతయొక్క గుణములు, వాణి, అశ్వినుల గుణములు, హోతయొక్క కర్తవ్యములు, యజ్ఞవముయొక్కవ్యాఖ్య, విద్వాంసుల ప్రశంస చెప్పబడినది. కావున ఈ యంధ్యాయంవముయొక్క అర్థవు పూర్వాధ్యాయార్థముతో సంబంధము గలదని ఎరుగవలయును

ఇతి శ్రీమత్పరమ విద్వత్పరిప్రాజకాచార్యేణ శ్రీయుత దయానంద సరస్వతీస్వామి నా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం సుభూషితే యజుర్వేదభాష్యే ద్వితీయోऽధ్యాయః పూర్తిమగాత్

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్య భాషావిభూషిత

యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువది ఎనిమిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశ్లో ఇందూరు మండ

లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,

శిష్యుడునగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ

పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;

పాలమూరు (మహబూబ్నగర్) జనపదమునందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల

గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కళాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ

వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు

లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య

'మల్లె కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన

ఇరువది ఎనిమిదవ అధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

29వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 60మంత్రములు, 61ఛందస్సులు, 1063పదములు, 2714అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	అగ్నినిరూపణము	౧-౪
2.	విద్వన్నిరూపణము	౧౧,౧౪
3.	గృహనిరూపణము	౫,౬
4.	అధ్యాపకోపదేశకుల నిరూపణము	౭-౧౦
5.	వాణీ నిరూపణము	౧౪,౧౫
6.	అశ్వనిరూపణము	౧౬,౨౧
7.	అగ్నినిరూపణము	౧౭,౧౩
8.	విద్వన్నిరూపణము	౨౩,౨౫,౨౮,౩౬
9.	ప్రశస్తపదార్థములు	౧౯,౨౦,౨౪
10.	గృహద్వార నిర్మాణము	౩౦
11.	రాత్రిందివములు	౩౧
12.	శిల్పినిరూపణము	౩౨-౩౪
13.	శోభ	౩౦
14.	శస్త్రాస్త్రనిరూపణము	౩౯-౪౩
15.	సేనానిరూపణము	౨౨,౩౮,౫౨
16.	జ్ఞానుల రక్షణ	౨౯,౩౭,౪౨
17.	జ్ఞానుల నుండి ఉపకార గ్రహణము	౫౩,౫౫,౬౦
18.	విఘ్న నివారణము	౪౯
19.	శత్రుసేనాపరాజయము	౪౪-౪౬
20.	స్వసేనారక్షణ	౪౮-౫౧,౫౪,౫౬,౫౭
21.	పశువుల గుణములు	౫౮,౫౯
22.	యజ్ఞవర్ణన	౩౬,౬౦

అథైకోనత్రింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే షష్టిర్మన్త్రాఃసన్తీతి వేదితవ్యమ్

ఓం విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ । యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥యజు.30.3॥

౧౫౭౭.సమిద్ధ ఇత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః. అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ మనుష్యైరగ్నిజలాదినా కిం సాధ్యమిత్యాహ.మానవులు జలాదుల వలన నేమేమి సిద్ధింప జేయవలెను?

౧౫౭౭ సమిద్ధో అఞ్జన్ కృదరం మతీనాం ఘృతమగ్నే మధుమత్ పిన్వమానః ।

వాజీ వహన్ వాజినం జాతవేదో దేవానాం వక్షి ప్రియమా సధస్థమ్॥౧॥

ప.వి:- సమిద్ధ ఇతి సమ్+ఇద్ధః, అఞ్జన్, కృదరమ్, మతీనామ్, ఘృతమ్, అగ్నే, మధుమదితి మధు+మత్, పిన్వమానః,వాజీ, వహన్, వాజినమ్, జాతవేద ఇతి జాత+వేదః, దేవానామ్, వక్షి, ప్రియమ్, ఆ, సధస్థమితి సధ+స్థమ్.॥౧॥

పదార్థః :-(సమిద్ధః) సమ్యక్ ప్రదీప్తః (అఞ్జన్) వ్యక్తోభవన్ (కృదరమ్) ఉదరమ్ (మతీనామ్) మనుష్యాణామ్ (ఘృతమ్) ఉదకమాజ్యం వా (అగ్నే) అగ్నివద్వర్తమాన (మధుమత్) మధురా బహవో గుణా విద్యన్తే యస్మిన్ తత్ (పిన్వమానః) సేవమానః (వాజీ)వేగవాన్ జనః (వహన్) (వాజినమ్) వేగవన్త మశ్వమ్ (జాతవేదః) జాతప్రజ్ఞ (దేవానామ్) విదుషామ్ (వక్షి)వహసి ప్రాపయసి (ప్రియమ్) ప్రీణన్తి యస్మింస్తత్ (ఆ) సమన్తాత్ (సధస్థమ్) సహస్థానమ్.॥౧॥

అన్వయః :- హే జాతవేదోఽగ్నే విద్వన్ యథా సమిద్ధోఽఞ్జన్నగ్నిర్మతీనాం కృదరం మధుమద్ ఘృతం పిన్వమానో వాజినం వాజీ వహన్నివ దేవానాం సధస్థమావహతి తథా ప్రియం వక్షి ప్రాపయ.॥౧॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యది మనుష్యా జాఠరాగ్నిం ప్రదీప్తం రక్షేయుర్బాహ్యమగ్నిం సంప్రయుఞ్జీరంస్తర్హ్యయమశ్వవద్యానాని దేశాన్తరం సద్యః ప్రాపయేత్.॥౧॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) ఉత్తమబుద్ధి గలవాడా! (అగ్నే) అగ్ని వంటి తేజస్వివగు విద్వాంసుడా! ఎట్లు (సమిద్ధః) చక్కగా మండించిన (అఞ్జన్) ప్రకటమగు అగ్ని (మతీనామ్) మానవుల (కృదరమ్) ఉదరము మరియు (మధువత్) గొప్పశ్రేష్ఠగుణములు గల (ఘృతమ్) జలము లేక ఘృతమును (పిన్వమానః) సేవించుచు ఎట్లు (వాజీ) వేగశాలి యగు మనుష్యుడు (వాజినమ్) శీఘ్రగామియగు అశ్వమును (వహన్) నడుపునో మరియు (దేవానామ్) విద్వాంసుల (సధస్థమ్) వెంటనున్నస్థితిని (ఆ) పొందునో అట్లే (ప్రియమ్) ప్రీతికొరకు నిమిత్తమగు స్థానమును (వక్షి) ప్రాప్తించుకొనుము.॥౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు జఠరాగ్నిని తీవ్రముగ నుంచుకొనుచు బాహ్యాగ్నిని కళాకౌశలములందు వినియోగించునో అట్టి యగ్ని అశ్వతుల్యముగ యానములను దేశాంతరములకు శీఘ్రముగా జేర్చగలదు.॥౧॥

1. O learned person, brilliant like fire, famous for sagacity, just as fire enkindled, manifesting itself, strengthens the belly of men, and enjoying the highly efficacious butte, achieves stability through educated priests, as a skilled rider makes the horse move fast; so shouldst thou attain to the desired abode of pleasure.

౧౫౭౭. ఘృతేనేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౭౭ ఘృతేనాఞ్జన్త్సం పథో దేవయానాన్ప్రజానన్వాజ్యప్యేతు దేవాన్।
అను త్వా సప్తే ప్రదిశః సచన్తాగ్ంస్వధామస్మై యజమానాయ ధేహి॥౨॥

ప.వి:- ఘృతేన, అఞ్జన్, సమ్, పథః, దేవయానానితి దేవ+యానాన్ ప్రజానన్నితి ప్ర+జానన్, వాజీ, అపి, ఏతు, దేవాన్, అను, త్వా, సప్తే, ప్రదిశ ఇతి ప్ర+దిశః, సచంతామ్, స్వధామ్, అస్మై, యజమానాయ, ధేహి.॥౨॥

పదార్థః :- (ఘృతేన) ఉదకేనాన్నేన వా (అఞ్జన్) ప్రకటీభవన్ (సమ్) సమ్యక్ (పథః) మార్గాన్ (దేవయానాన్) దేవా విద్వాంసో యాన్తి గచ్ఛన్తి యేషు తాన్ (ప్రజానన్) ప్రకర్షేణ బుధ్యమాన (వాజీ) వేగవాన్ (అపి) (ఏతు) ప్రాప్నోతు (దేవాన్) విదుషః (అను)(త్వా) త్వామ్ (సప్తే) అశ్వ ఇవ వేగకారక (ప్రదిశః) సర్వా దిశః (సచన్తామ్) సమవయన్తు (స్వధామ్) అన్నమ్ (అస్మై) (యజమానాయ) (ధేహి).॥౨॥

అన్వయః :-హే సప్తేఽశ్వ ఇవ వర్తమాన విద్వన్! యథా వాజ్యప్యగ్ని ర్ఘృతేనాఞ్జన్ దేవయానాన్పథః సమేతు తం ప్రజానన్సం స్త్వం దేవానేహి యేన త్వాఽనుప్రదిశః సచన్తాం త్వమస్మై యజమానాయ స్వధాం ధేహి.॥౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యేఽగ్నిజలాదిప్రయుక్తై ర్యాష్పయానైః సద్యోమార్గాన్ గత్వాఽఽగత్య సర్వాసు దిక్షు భ్రమేయుస్తే తత్ర పుష్కలాన్యన్నాదీని సంప్రాప్య ప్రజ్ఞయా కార్యాణి సాద్ధుం శక్నువన్తి.॥౨॥

పదార్థము :-(సప్తే) అశ్వమువలె వేగముగ వర్తించు ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (వాజీ, అపి) వేగవంతమగు అగ్నియును (ఘృతేన) నేయి లేక జలముతో (అంజన్) ప్రకటితమైన (దేవయానాన్) విద్వాంసులు నడచునట్టి (పథః) మార్గములను (సమ్ ఏతు) చక్కగా ప్రాప్తించుదానిని (ప్రజానన్) బాగుగా నెరుగునట్టి నీవు (దేవాన్) విద్వాంసులను (ఏహి) ప్రాప్తించుకొనుము. దీనిచే (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలముగా (ప్రదిశః) దిశలను మరియు ప్రదిశలను (సచన్తామ్) సంబంధపరతురు (అస్మై) ఈ (యజమానాయ) యజ్ఞమొనర్చువానికై (స్వధామ్) అన్నమును (ధేహి) ధారణమొనర్చుము. ॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ మనుష్యుడు అగ్ని మరియు జలము మున్నగువానితో గూడిన ఆవిరిచే నడచునట్టి శీఘ్రయానములద్వారా మార్గములందు రాకపోకలచే అన్నిదిశ లందును భ్రమణ మొనర్చునో యాతడు అచ్చట, ఇచ్చట, సర్వత్ర పుష్కలముగ అన్నాదులను ప్రాప్తిజేసికొని బుద్ధిద్వారా కార్యమునుసాధించుకొనగలడు. ॥౨॥

2. O learned person, active like the horse, just as fast electiricty, being produced from water, illuminates the paths wherein tread the learned, wielding mastery over it, enjoy thou the company of the wise, whereby thou mayest control all quarters and direc- tions. Bestow thou food on this sacrificer!.

౧౫౭౯. ఈద్య ఇత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౭౯ ఈడ్యశ్చాసి వన్ద్యశ్చ వాజిన్నాశుశ్చాఽసి మేధ్యశ్చ సప్తే।
అగ్నిష్ట్వా దేవైర్వసుభిః సజోషాః ప్రీతం వహ్నిం వహతు జాతవేదాః ॥౩॥

ప.వి:-ఈడ్యః, చ, అసి, వన్ద్యః, చ, వాజిన్, ఆశుః, చ, అసి, మేధ్యః, చ, సప్తే, అగ్నిః, త్వా, దేవైః, వసుభిరితి వసు+భిః, సజోషా ఇతి స+జోషాః, ప్రీతమ్, వహ్నిమ్, వహతు,

జాతవేదా ఇతి జాత+వేదాః ॥3॥

పదార్థః :-(ఈడ్యః)స్తోతుమర్హః (చ) (అసి) (వన్ద్యః) వన్దితుం నమస్కర్తుం యోగ్యః (చ) (వాజిన్) ప్రశస్తవేగవాన్ (ఆశుః) శీఘ్రగామీ (చ) (అసి) (మేధ్యః) సంగమనీయః (చ) (సప్తే) అశ్వ ఇవ పురుషార్థిన్ (అగ్నిః) పావకః (త్వా) త్వామ్ (దేవైః) దివ్యగుణైః (వసుభిః) పృథివ్యాదిభిః సహ (సజోషాః) సమానప్రీతిః (ప్రీతమ్) ప్రశస్తమ్ (వహ్నిమ్) వోఢారమ్ (వహతు) (జాతవేదాః) జాతవిత్తః.॥3॥

అన్వయః :-హే వాజిన్ సప్తే శిల్పిన్ విద్వన్! యతో జాతవేదాః సజోషాః సన్ భవాన్ వసుభిర్దేవైః సహ ప్రీతం వహ్నిమ్ వహతు యం చ త్వా త్వామగ్నిర్వహతు తస్మాత్త్వమీడ్యశ్చాసి వన్ద్యశ్చాసి ఆశుశ్చాసి మేధ్యశ్చాసి.॥3॥

భావార్థః :-యే మనుష్యాః పృథివ్యాదివికారైర్యానాదీని రచయిత్వా తత్ర వేగవన్తం వోఢారమగ్నిం సంప్రయుఞ్జీరంస్తే ప్రశంసనీయా మాన్యాఃస్యుః.॥3॥

పదార్థము :-(వాజిన్) ప్రశస్తమగు వేగశాలీ! (సప్తే) అశ్వమువంటి పురుషార్థీ! మరియు ఉత్సాహవంతమగు శిల్పివగు విద్వాంసుడా! ఏ కారణమున (జాతవేదాః) ప్రసిద్ధభోగములు గలవాడవు (సజోషాః) సమానమగు ప్రేమగల నీవు (వసుభిః) పృథివి మున్నగు (దేవైః) దివ్యగుణములుగల పదార్థములతో గూడ (ప్రీతమ్) ప్రశంసలను పొందిన (వహ్నిమ్) యజ్ఞమందు హోమమొనర్చబడిన పదార్థములను సూక్ష్మరూపమున మేఘమండలమున జేర్చునట్టి అగ్నిని (వహతు) పొందుదునో మరియు ఎయ్యది (త్వా) నిన్ను (అగ్నిః) అగ్నిని చేర్చునో, అందులకే నీవు (ఈడ్యః) స్తుతియోగ్యమై (చ) కూడ (అసి) ఉన్నావు (వన్ద్యః) నమస్కరించదగిన (చ)[వాడవు] కూడ యున్నావు (చ) మరియు (ఆశుః) శీఘ్రగామి (చ) మరియు (మేధ్యః) సాంగత్యమొనర్చదగినవాడవై (అసి) ఉన్నావు. ॥3॥

భావార్థము :- ఏ మానవుడు పృథివి మున్నగు వికారముల [స్థూలముల] యానములు మున్నగు వానిని రచించి వానియందు వేగవంతమగు అగ్ని శక్తిని సంప్రయుక్తపరచునో యాతడు ప్రశంసనీయ మాన్యతను పొందగలడు. ॥3॥

3. O active, enterprising, educated artisan as thou, full of enjoyments and kindness, utilisest adorable fire, by mixing it with serviceable material objects, which takes thee to distant places, hence thou art worthy of praise, veneration, swiftness, and companionshipt!.

౧౫౮౦.స్తీర్ణమిత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్ పంక్తిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౫౮౦ స్తీర్ణం బర్హిః సుష్టరీమా జుషాణోరు పృథు ప్రథమానం పృథివ్యామ్।
దేవేభిర్యుక్తమదితిః సజోషాః స్యోనం కృణ్వానా సువితే దధాతు ॥౪॥

ప.విః- స్తీర్ణమ్, బర్హిః, సుష్టరీమ, సుస్తరీమేతి సు+స్తరీమ, జుషాణా ఉరు, పృథు, ప్రథమానమ్, పృథివ్యామ్, దేవేభిః, యుక్తమ్, అదితిః, సజోషా ఇతి స+జోషాః, స్యోనమ్, కృణ్వానా, సువితే, దధాతు.॥౪॥

పదార్థః :-(స్తీర్ణమ్) సర్వతోఽఙ్గోపాఙ్గైరాచ్ఛాదితం యానమ్ (బర్హిః) అన్తరిక్షముదకం వా (సుష్టరీమ) సుష్ఠుస్తృణీమ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (జుషాణా) సేవమానా (ఉరు)బహు (పృథు) విస్తీర్ణమ్ (ప్రథమానమ్) ప్రఖ్యాతమ్ (పృథివ్యామ్) భూమౌ (దేవేభిః) దివ్యైః పదార్థైః (యుక్తమ్) (అదితిః) నాశరహితా (సజోషాః) సమానైః సేవితా (స్యోనమ్) సుఖమ్ (కృణ్వానా) కుర్వతీ (సువితే) ప్రేరితే (దధాతు).॥౪॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! వయం యథా పృథివ్యామురు పృథు ప్రథమానం స్తీర్ణం బర్హిర్జుషాణా సజోషా దేవేభి ర్యుక్తం స్యోనం కృణ్వానాఽదితిర్విద్యుత్సర్వంసువితే దధాతు తాం సుష్టరీమ తథా త్వం ప్రయతస్వ. ॥౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యా పృథివ్యాదిషు వ్యాప్తాఽఖణ్డితా విద్యుద్వి స్తీర్ణాని కార్యాణి సంపాద్య సుఖం జనయతి తాం కార్యేషు ప్రయుజ్య ప్రయోజనసిద్ధిం సమ్పాదయత.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! మే మెట్లు (పృథివ్యామ్) భూమియందు (ఉరు) చాల (పృథు) విస్తీర్ణము (ప్రథమానమ్) ప్రఖ్యాతిగల (స్తీర్ణమ్) అన్నివైపుల అంగ, ఉపాంగములచే పూర్ణమగు యానమును మరియు (బర్హిః) జలము లేక అంతరిక్షమును (జుషాణా) సేవించునట్టి (సజోషాః) సమానగుణశాలురు సేవించినట్టి (దేవేభిః) దివ్యపదార్థములచే (యుక్తమ్) కూడియున్న (స్యోనమ్) సుఖమును (కృణ్వానా) చేయుచు (అదితిః) నాశరహితమగు విద్యుత్తు సర్వమును (సువితే) ప్రేరణమొనర్చబడిన యంత్రమునందు (దధాతు) ధారణమొనర్చునో దానిని (సుష్టరీమ) చక్కని రీతితో విస్తారమొనర్తుమో అట్లు నీవును ప్రయత్నింపుము. ॥౪॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! పృథివి మున్నగు వానియందు వ్యాపకమైయుండి అఖండితమగు విద్యుత్తు గొప్ప గొప్ప విస్తృతకార్యములను సాధించి

సుఖముల నుత్పన్నపరచుచున్నది. దానిని కార్యములందు ప్రయుక్త మొనర్చుకొని ప్రయోజనములను సాధించుడు.॥౪॥

4. O learned person, just as we nicely expand electricity widely diffused on the earth, famous pervading all parts of coveyances, water and space, enjoyed by the people, present in heavenly bodies, giver of comfort, indestructible, affording seat to all in electic planes, so shouldst thou do!.

౧౫౯౧. ఏతా ఇత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృగ్ద్వారవన్తి గృహాణి స్యురిత్యాహ. ఎట్టి ద్వారములుగల గృహములుండవలయునను విషయము.

౧౫౯౧ ఏతా ఉ వః సుభగా విశ్వరూపా వి పక్షోభిః శ్రయమాణా ఉదాతైః ।

ఋష్వాః సతీః కవషః శుమ్భమానా ద్వారో దేవీః సుప్రాయణా భవన్తు ॥౫॥

ప. వి:- ఏతాః, ఉ ఇత్యూ, వః, సుభగా ఇతి సు+భగాః, విశ్వరూపా ఇతి విశ్వ+రూపాః, వి, పక్షోభిరితి పక్ష+భిః, శ్రయమాణాః, ఉత్, ఆతైః, ఋష్వాః సతీః, కవషాః, శుమ్భమానాః, ద్వారః, దేవీః, సుప్రాయణాః సుప్రాయనా ఇతి సు+ప్రాయనాః, భవంతు.॥౫॥

పదార్థః :-(ఏతాః) దీప్తయః (ఉ) వితర్కే (వః) యుష్మభ్యమ్ (సుభగాః) సుష్ఠైశ్వర్యప్రదాః (విశ్వరూపాః) వివిధరూపగుణాః (వి) (పక్షోభిః) పక్షైః (శ్రయమాణాః) సేవమానాః (ఉత్) ఉత్కృష్టతయా (ఆతైః) సతతం గమకైః (ఋష్వాః) మహత్యః. ఋష్వ ఇతి మహన్నా...నిఘం.3.3 (సతీః) విద్యమానాః (కవషాః) శబ్దం కుర్వాణాః (శుమ్భమానాః) సుశోభితాః (ద్వారః) (దేవీః) దేదీప్యమానాః (సుప్రాయణాః) సుఖేన గమనాధికరణాః (భవన్తు) ॥౫॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యథా వ ఏతాః సుభగా విశ్వరూపా ఋష్వాః కవషాః శుమ్భమానాః సతీర్దేవీ ర్ద్వార ఉదాతైః పక్షోభిః శ్రయమాణాః పక్షిపఙ్క్త్య ఇవ సుప్రాయణా విభవన్తు తాదృశీరు భవన్తో రచయన్తు.॥౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః.హే మనుష్యై రీదృశాని గృహద్వారాణి నిర్మాతవ్యాని యేభ్యో వాయునిరోధో న స్యాద్యథాఽన్తరిక్షేఽనిరుద్ధాః పక్షిణః సుఖేన గచ్ఛన్త్యాగచ్ఛన్తి తథా తేషు గన్తవ్యమాగన్తవ్యం చ.॥౫॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (వః) మీయొక్క (ఏతాః) ఈ దీప్తి (సుభగాః) చక్కని ఐశ్వర్య దాయకము (విశ్వరూపాః) అనేక విధములగు రూపములుగల (ఋష్వాః) గొప్ప ఎత్తు, వెడల్పుగల (కవషాః) మాట్లాడిన శబ్దమును గొప్పగాప్రతిధ్వనింపజేయునట్టి (శుమ్భమానాః) చక్కని శోభతో గూడినది (సతీః) అగుచు (దేవీః) వర్ణములతో మెరుయుచున్నట్టి (ఉత్, ఆతైః) శ్రేష్ఠమగు రూపమున నిరంతరము పయనించుటకు హేతువగు (పక్షోభిః) ఇరువైపులనుండి (శ్రయమాణాః) సేవించబడిన పక్షుల పంక్తులవలె (సుప్రాయణాః) సుఖముగా వెళ్లుటకు ఆధారమగు (ద్వారః) ద్వారములు (వి, భవన్తు) అన్నిదిశలయందు గృహములం దుండునో, అట్లే (ఉ) మీరును నిర్మించుడు. ॥౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విధముగా పక్షులు ఏ యాటంకములు లేక సుఖపూర్వకముగ ఎగురుచుండునో అట్టి విశాల ద్వారములు గవాక్షములు గలిగి, వాయువు మరియు మనుష్యులకు రాకపోకలందెట్టి యాటంకములేని గృహములు నిర్మించవలెను. ॥౫॥

5. May these you doors, beautiful, wearing different colours, lofty, sonorous, lovely, rich in adornment, offer easy passage into houses both right and left, like two rows of birds.

౧౫౮౨. అన్తరేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, మనుష్యా దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౮౨ అన్తరా మిత్రావరుణా చరన్తీ ముఖం యజ్ఞానామభి సంవిదానే।
ఉషాసావాᳪ సుహిరణ్యే సుశిల్పే ఋతస్య యోనావిహ సాదయామి॥ ౬॥

ప. వి:- అన్తరా, మిత్రావరుణా, చరన్తీ ఇతి చరన్తీ, ముఖమ్, యజ్ఞానామ్, అభి, సంవిదానే ఇతి సమ్ + విదానే, ఉషాసా, ఉషసేత్యుషసా, వామ్, సుహిరణ్యే ఇతి సు+ హిరణ్యే, సుశిల్పే ఇతి సు + శిల్పే, ఋతస్య, యోనౌ, ఇహ, సాదయామి. ॥౬॥

పదార్థః :-(అన్తరా) అన్తరౌ (మిత్రావరుణా) ప్రాణోదానౌ (చరన్తీ) ప్రాప్నువత్యౌ (ముఖమ్) (యజ్ఞానామ్) సఙ్గన్తవ్యానామ్ (అభి) పదార్థానామ్ (సంవిదానే) సమ్యగ్విజ్ఞాపికే (ఉషాసా) ప్రాతఃసాయం వేలే (వామ్) యువామ్ (సుహిరణ్యే) సుష్ఠుతేజాయుక్తే (సుశిల్పే) సుష్ఠుశిల్పక్రియా యయోస్తే (ఋతస్య) సత్యస్య (యోనౌ) నిమిత్తే (ఇహ) అస్మిన్ గృహే (సాదయామి) స్థాపయామి.॥ ౬॥

అన్వయః :- హే శిల్పవిద్యాప్రచారకౌ విద్వాంసౌ యథాహమన్తరా మిత్రావరుణా చరన్తీ యజ్ఞానాం ముఖమభిసంవిదానే సుహిరణ్యే సుశిల్పే ఉషసా ఋతస్య యోనావిహ సాదయామి తథా వాం మహ్యం స్థాపయేతమ్.॥ ౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యథా ప్రాతః సాయం వేలే శుద్ధస్థానసేవితే మనుష్యాణాం ప్రాణోదానవత్సుఖకారికే భవతస్తథా శుద్ధదేశే నిర్మితం బహువిస్తీర్ణద్వారం గృహం సర్వథా సుఖయతి.॥౬॥

పదార్థము :- శిల్పవిద్యాప్రచారకులగు విద్వాంసులారా! మీరిరువురును మే మెట్లు (అన్తరా) శరీరములో (మిత్రావరణా) ప్రాణ, ఉదాన వాయువులు (చరన్తీ) వ్యాపించుచు (యజ్ఞానామ్) కలియుటకు యోగ్యమైన పదార్థముల (ముఖమ్) ముఖభాగములను (అభి, సంవిదానే) అన్నివైపులనుండి సమగ్రజ్ఞానమునకు హేతువులు (సుహిరణ్యే) చక్కని తేజముతో గూడిన (సుశిల్పే) ఎవనియందు చక్కని నైపుణ్యము గలదో (ఉషసా) ప్రాతఃస్సాయం సమయములందు (ఋతస్య) సత్యము (యోనౌ) నిమిత్తము (ఇహ) ఈ గృహమునందు (సాదయామి స్థాపనమొనర్తునో, అట్లే (వామ్) మీరిరువురు నాకొరకు స్థాపనమొనర్పుడు.॥౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ ప్రాతః సాయంకాల వేళలందు శుద్ధస్థానమందు సేవించబడిన ప్రాణ ఉదానవాయువులవలె మనుష్యులకు సుఖకారకమై యుండునో అట్లే, శుద్ధప్రదేశములందు నిర్మింపబడిన పెద్దపెద్ద ద్వారములు, గవాక్షములు గల గృహములు అన్నివిధములుగ సౌఖ్యవంతముగ నుండును. ॥౬॥

6. Just as in the body Pran and Udan regulate all its functions, so, both morning and evening tell us of the time of commencement of the yajna. They are beautiful and full of light. I establish them in this house for the sake of truth.

౧౫౮౩. ప్రథమేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, అశ్వినౌ దేవతే, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథాఽధ్యయనాధ్యాపనే కథం స్యాతామిత్యాహ.

ఇపుడు చదువుట, చదివించుట ఎటులుండవలయునను విషయము.

౧౫౮౩ ప్రథమా వాᳪं సరథినా సువర్ణా దేవా పశ్యన్తా భువనాని విశ్వా ।
అపిప్రయం చోదనా వాం మిమానా హోతారా జ్యోతిః ప్రదిశా దిశన్తా ॥౭॥

ప.వి:- ప్రథమా, వామ్, సరథినేతి స+రథినా, సువర్ణేతి సు+వర్ణా, దేవా, పశ్యన్తా, భువనాని,

విశ్వా, అపి+ ప్రయమ్, చోదనా, వామ్, మిమానా, హోతారా, జ్యోతిః, ప్రదిశేతి ప్ర+దిశా, దిశన్తా.॥౭॥

పదార్థః :-(ప్రథమా) ఆదిమౌ (వామ్) యువయోః (సరథినా) రథిభిః సహ వర్తమానౌ (సువర్ణా) శోభనో వర్ణో యయోస్తౌ (దేవా) దేదీప్యమానౌ (పశ్యన్తా) సమీక్షమాణౌ (భువనాని) నివాసాఽధికరణాని (విశ్వా) సర్వాణి (అపిప్రయమ్) ప్రీణామి. వ్యత్యయేన లుఙ్ ప్రయోగోఽయమ్ (చోదనా) ప్రేరణాని కర్మాణి (వామ్) యువామ్ (మిమానా) నిర్మాతారౌ (హోతారా) దాతారౌ (జ్యోతిః) ప్రదీప్తిః ((ప్రదిశా) ప్రకర్షేణ బోధయన్తౌ (దిశన్తా) ఉచ్చారయన్తౌ.॥౭॥

అన్వయః :- హే విద్యార్థినౌ! యౌ ప్రథమా సరథినా సువర్ణా విశ్వా భువనాని పశ్యన్తౌ వాం చోదనా మిమానా జ్యోతిః ప్రదిశా దిశన్తా హోతారా దేవౌ విద్వాంసౌ కుర్యాతాం యథా త్వమహమపి ప్రయన్ తథా వాం యువాం తౌ ప్రాప్నుతమ్.॥౭॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే విద్యార్థినో నిష్కపటత్వేన విదుషః సేవన్తే తే విద్యాప్రకాశం లభన్తే. యది విద్వాంసః కపటాలస్యే విహాయ సర్వాన్ సత్యముపదిశేయుస్తర్హి తే సుఖినః కథం న జాయేరన్.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ ఇరువురు విద్యార్థులారా! ఎట్లు (ప్రథమా) మొదటివారు (సరథినా) రథముగలవారితో నుండువారు (సువర్ణా) చక్కని గౌర [ఎరుపు] వర్ణముగల ఇరువురు విద్వాంసులు (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) నివసించుటకాధారమగు లోకములను (పశ్యన్తా) చూచుచు (వామ్) మీ యుభయుల (చోదనా) ప్రేరణ రూపక కర్మలను (మిమానా) పరీక్షించుచు (జ్యోతిః) ప్రకాశమును ((ప్రదిశా) చక్కగా దెలిసికొనుచు మరియు (దిశన్తా) ఉచ్చరించుచు మిమ్ము (హోతారా) దానశీల (దేవౌ) తేజోవంతులగు విద్వాంసులనుగా జేయుదురో వారిని నే నెట్లు (అపిప్రయమ్) తృప్తిపరచుచున్నానో అదేవిధముగా (వామ్) మీరిరువురును ఆ విద్వాంసులను పొందుడు.॥౭॥

భావార్థము :- ఇందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్యార్థులు నిష్కపటముగ విద్వాంసులను సేవించెదరో వారు విద్యాప్రకాశమును పొందగలరు. ఏ విద్వాంసులు కపటము, సోమరితనమును వదలి ఎల్లరకును సత్యోపదేశమొనర్చెదరో వారు కడు సుఖవంతులగుదురు. ॥౭॥

7. O teacher and preacher, ye both, excellent amongst all, borne on one car, bright coloured, beholding all creatures, de charitable, seers, and spreaders of light!.

I always keep ye happy and contented. Ye both, knowing the vedic rules and ordinances, charitable in disposition, preach the light of knowledge, with your supreme intellect.

౧౫౮౪. ఆదిత్యైరిత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, సరస్వతీ దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౮౪ ఆదిత్యైర్నో భారతీ వష్టు యజ్ఞꣳసరస్వతీ సహ రుద్రైర్న౽ఆవీత్।

ఇడోపహూతా వసుభిః సజోషా యజ్ఞం నో దేవీరమృతేషు ధత్త ।౮॥

ప.వి:- ఆదిత్యైః, నః, భారతీ, వష్టు, యజ్ఞమ్, సరస్వతీ, సహ, రుద్రైః,నః, ఆవీత్, ఇడా, ఉప హూతేత్యుప + హూతా, వసుభిరితి వసు+ భిః,సజోషాఇతి, స+ జోషాః, యజ్ఞమ్, నః, దేవీః, అమృతేషు, ధత్త.।౮॥

పదార్థః :- (ఆదిత్యైః) పూర్ణవిద్యావద్భిః (నః) అస్మభ్యమ్ (భారతీ) సర్వవిద్యాధర్త్రీ సర్వథా పోషికా (వష్టు) కామయతామ్ (యజ్ఞమ్) సంగతం యోగ్యం బోధమ్ (సరస్వతీ) ప్రశస్తవిజ్ఞానవతీ వాక్ (సహ) (రుద్రైః) మధ్యమైర్విద్వద్భిః (నః) అస్మాన్ (ఆవీత్) ప్రాప్నుయాత్ (ఇడా) స్తావికా వాక్ (ఉపహూతా) యథావత్స్పర్ధితా (వసుభిః) ప్రథమకల్పైర్విద్వద్భిః (సజోషాః) సమానైః సేవితాః (యజ్ఞమ్) ప్రాప్తవ్యమానన్దమ్ (నః) అస్మాన్ (దేవీః) త్రివిధా వాణీః (అమృతేషు) నాశరహితేషు జీవాదిపదార్థేషు (ధత్త) ధరత ధత్త వా.।౮॥

అన్వయః :- హే విద్వన్! భవాన్ యా ఆదిత్యైరుపదిష్టోపహూతా భారతీ నో యజ్ఞం సంపాదయతి తయా సహ నో౽స్మాన్వష్టు యా రుద్రైరుపదిష్టా సరస్వతీ నో౽స్మానావీత్, యా సజోషా ఇడా వసుభి రుపదిష్టా సతీ యజ్ఞం సాధ్నోతి. హే జనా ఏతా దేవీరస్మానమృతేషు దధ్యుస్తా యూయమస్మభ్యం ధత్త.।౮॥

భావార్థః :- మనుష్యైరుత్తమమధ్యమనికృష్టానాం విదుషాం సకాశాచ్ఛ్రుతా పఠితా వా విద్యావాణీ స్వీకార్యా. న మూర్ఖాణాం సకాశాత్ సా వాణీ మనుష్యాణాం సర్వదా సుఖసాధికా భవతి.।౮॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (ఆదిత్యైః) పూర్ణవిద్యలుగల ఉత్తమ విద్వాంసులచే ఉపదేశింపబడిన (ఉపహూతా) యథావతుగ స్పర్ధతో గ్రహించబడిన (భారతీ) సకల విద్యలను ధారణ మొనర్చి, సకల విధముల పుష్టినిచ్చు వాణి (నః) మాకొరకు (యజ్ఞమ్) సాంగత్యమున మాకు యోగ్యమైన బోధను సాధించు దాని

(సహ) తోకూడ (నః) మమ్ము (వష్టు) కాంక్షించువారినిగ నొనర్చువు (రుద్రైః) మధ్యశ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులు ఉపదేశించిన (సరస్వతీ) ఉత్తమవిజ్ఞానముతో గూడిన ప్రశస్తమగు వాణి (నః) మాకు (అవీత్) ప్రాప్తమగునో, ఎయ్యది (సజోషాః) ఒకే శ్రేణి విద్వాంసులు సేవించునట్టి (ఇడా) స్తుతికి హేతువగు వాణిని (వసుభిః) ప్రథమశ్రేణికి చెందిన విద్వాంసులు ఉపదేశించిన (యజ్ఞమ్) పొందదగిన ఆనందమును సాధించు ఓ మానవులారా ఇట్టి (దేవీః) దివ్యరూపమగు మూడు విధముల వాణి మమ్ము (అమృతేషు) నాశరహితమగు జీవాత్మ మున్నగు నిత్యపదార్థములందు ధరించుగాక! వానిని మీరును నా కొరకు (ధత్త) ధారణ మొనర్చుడు.॥౮॥

భావార్థము :- మానవులు ఉత్తమ, మధ్యమ, కనిష్ఠ విద్వాంసులచే వినిన మరియు చదివిన విద్య, మరియు వాణిని స్వీకరించుట ఉచితమైయున్నది. మూర్ఖులుచెప్పు వేదముపేర విపరీతార్థముల నెప్పుడును స్వీకరించరాదు. వేదవాణి మానవులకు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును సుఖములను సమకూర్చగలదు.॥౮॥

8. May Brarati, the Speech of the Adityas, illuminate your yajna. May Saraswati, the speech of the Rudras, be our helper. May Ida, the speech invoked in accord by the Vasus give us happiness. May these three Goddesses place us amongst the immortats. .

౧౫౮౫. త్వష్టేత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, త్వష్టా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౮౫ త్వష్టా వీరం దేవకామం జజాన త్వష్టురర్వా జాయత ఆశురశ్వః।
త్వష్టేదం విశ్వం భువనం జజాన బహోః కర్తారమిహ యక్షి హోతః ॥౯॥

ప.విః- త్వష్టా, వీరమ్, దేవకామమితి దేవ+కామమ్, జజాన, త్వష్టుః, అర్వా, జాయతే, ఆశుః, అశ్వః, త్వష్టా, ఇదమ్, విశ్వమ్, భువనమ్, జజాన, బహోః, కర్తారమ్, ఇహ, యక్షి హోతరితి హోతః.॥౯॥

పదార్థః :- (త్వష్టా) విద్యాదిసద్గుణైః ప్రకాశమానః (వీరమ్) (దేవకామమ్) యో దేవాన్ విదుషః కామయతే తమ్ (జజాన) జనయతి (త్వష్టుః) ప్రదీప్తాచ్ఛిక్షణాత్ (అర్వా) శీఘ్రంగన్తా (జాయతే) (ఆశుః) తీవ్రవేగః (అశ్వః) తురఙ్గః (త్వష్టా) స్వాత్మప్రకాశితః (ఇదమ్) (విశ్వమ్) సర్వమ్ (భువనమ్) లోకజాతమ్ (జజాన) జనయతి (బహోః)

బహువిధస్య సంసారస్య (కర్తారమ్) (ఇహ) అస్మిన్‌సంసారే (యక్షి) యజసి సఙ్గచ్ఛసే (హోతః) ఆదాతః. ॥౯॥

అన్వయః :- హే హోతస్త్వం యథా త్వష్టా విద్వాన్ దేవకామః వీరం జజాన, యథా త్వష్టురాశు రర్వాశ్వో జయతే, యథా త్వష్టేదం విశ్వం భువనం జజాన. తం బహోః కర్తార మిహయక్షి, తథా వయమపి కుర్యామ.॥౯॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యే విద్యాకామాన్మనుష్యాన్విదుషః కుర్య్యర్యః సద్యోజాతశిక్షోఽశ్వ ఇవ తీవ్రవేగేన విద్యాః ప్రాప్నోతి. యథా బహువిధస్య సంసారస్య స్రష్టేశ్వరః సర్వాన్వ్యవస్థాపయతి. తథాఽధ్యాపకాఽధ్యేతారో భవన్తు.॥౯॥

పదార్థము :-(హోతః) గ్రహణమొనర్చువాడా! నీ వెట్లు (త్వష్టా) విద్య మరియు ఉత్తమగుణములతో శోభించు విద్వాంసుడు (దేవకామమ్) విద్యార్థులను కోరువాడు (వీరమ్) వీరవరుని (జజాన) ఉత్పన్నమొనర్చునో, ఎట్లు (త్వష్టుః) ప్రకాశరూప శిక్షణచే (ఆశుః) శీఘ్రగామి (అర్వా) వేగవంతమునగు (అశ్వః) అశ్వము (జాయతే) ఉండునో, ఎట్లు (త్వష్టా) తనరూపముచే ప్రకాశమానుడగు పరమేశ్వరుడు (ఇదమ్) ఇట్టి (విశ్వమ్) సమస్త (భువనమ్) లోకలోకాంతరములను (జజాన) ఉత్పన్నపరచునో, అట్టి (బహోః) బహువిధములగు విశ్వమును (కర్తారమ్) రచించునట్టి పరమాత్మను (ఇహ) ఈ జగమునందు (యక్షి) పూజించెదవో, అటులే మేమును పూజించెదముగాక! ॥౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులు విద్యలనుకాంక్షించు వారిని విద్వాంసులనుగ నొనర్చవలయును. శీఘ్రముగా శిక్షణనీయబడిన వేగవంతమగు అశ్వమువలె తీక్ష్ణత్వముతో విద్యలను పొందునో మరియు ఎట్లు అనేక విధముల ప్రపంచ మును నిర్మించిన పరమేశ్వరుడు ఈ యన్నిటి వ్యవస్థ నొనర్చునట్లు అధ్యాపకులు, విద్యార్థులు జేయవలెను.॥౯॥

9. Just as a learned person, produces a broad son devoted to scholars; just as a horse learns thorugh instruction how to run fast and remain active; just as Self-Effulgent God brings to life this universe; so shouldst thou Priest worship God, th Creator of the world!.

౧౫౮౬. అశ్వ ఇత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్య ఋషిః, సూర్యో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౮౬ అశ్వో ఘృతేన త్మన్యా సమక్తఽఉప దేవాఁ॥ఽఋతుశః పాథఽఏతు। వనస్పతిర్దేవలోకం ప్రజానన్నగ్నినా హవ్యా స్వదితాని వక్షత్ ॥౧౦॥

ప.వి:- అశ్వః, ఘృతేన, త్మన్యా, సమక్త ఇతి సమ్+అక్తః, ఉప, దేవాన్, ఋతుశ

ఇత్వృతు+శః, పాథః, ఏతు, వనస్పతిః, దేవలోకమితి దేవ+లోకమ్, ప్రజానన్నితి ప్ర+జానన్, అగ్నినా, హవ్యా, స్వదితాని, వక్షత్.॥౧౦॥

పదార్థః :- (అశ్వః) ఆశుగామి వహ్నిః (ఘృతేన) ఉదకేన (త్మన్యా) ఆత్మనా. అత్రాకారలోపో విభక్తేర్యాదేశశ్చ. (సమక్తః) సమ్యక్ ప్రకటయన్ (ఉప) (దేవాన్) దివ్యాన్ వ్యవహారాన్ (ఋతుశః) ఋతావృతౌ (పాథః) అన్నం (ఏతు) ప్రాప్నోతు (వనస్పతిః) వనానాం కిరణానాం పాలకః సూర్యః (దేవలోకమ్) దేవానాం విదుషాం లోకం దర్శకం వ్యవహారం (ప్రజానన్) ప్రకర్షేణ విదన్సన్ (అగ్నినా) పావకేన (హవ్యా) అత్తుమర్హాణి (స్వదితాని) ఆస్వాదితాని (వక్షత్) వహేత్ ప్రాపయేత్.॥౧౦॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! దేవలోకం ప్రజానన్సన్ యథా ఘృతేన సంయోజితోఽశ్వస్త్మన్యా ఋతుశో దేవాన్సమక్తః సన్ పాథ ఉపైతు. అగ్నినా సహ వనస్పతిః స్వదితాని హవ్యా వక్షత్తథా త్మన్యా వర్తస్వ. ॥౧౦॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే విద్వాంసో మనుష్యాః! యథా సూర్య ఋతూన్ విభజ్యోత్తమాని సేవితవ్యాని వస్తూని జనయతి తథోత్తమానధమాన్ విద్యార్థినో విద్యాశ్చాఽవిద్యాశ్చ పృథక్ పరీక్ష్య సుశిక్షితాన్ సంపాదయన్తు, అవిద్యాశ్చ నివర్తయన్తు. ॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (దేవలోకమ్) ఎల్లరకును మార్గమును జూపునట్టి విద్వాంసుల మార్గమును (ప్రజానన్) చక్కగానెరుగుచు ఎట్లు (ఘృతేన) జలముతో గలిపినట్టి (అశ్వః) శీఘ్రగామియగు అగ్ని(త్మన్యా) ఆత్మద్వారా (ఋతుషః) ప్రతి ఋతువునందును (దేవాన్) ఉత్తమ వ్యవహారములను (సమక్తః) చక్కగా ప్రకటపరచుచు (పాథః) అన్నమును (ఉప, ఏతు) సమీపముగా పొందునో (అగ్నినా) అగ్నితో గూడ (వనస్పతిః) కిరణముల రక్షకుడగు సూర్యుడు (స్వదితాని) స్వాదిష్టమగు (హవ్యా) భుజించదగిన అన్నమును (వక్షత్) ప్రాప్తించుకొనునో అదేవిధముగ మీరును ఆత్మతో వర్తించుడు. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ విద్వాంసులారా! ఏవిధముగ సూర్యుడు ఋతువులను విభాజనమొనర్చి శ్రేష్ఠమైన సేవించదగిన వస్తువులనుత్పన్నమొనర్చునో అదేవిధముగ ఉత్తమ అధమ విద్యార్థులను మరియు విద్య అవిద్యలను వేరు వేరుగా పరీక్షించి ఉత్తమ శిక్షితులనుగా జేయవలయును. మరియు అవిద్య [అజ్ఞానము]ను దొలగించవలయును. ॥౧౦॥

10. O learned person, knowing well the path of the sages, the benfactors of humanity; just as fast -moving, fire, coupled with water, itself, in different seasons, performing useful deeds, gives us food, and just as the Sun, the protector or rays, carries away our sweet oblations, so shouldst thou deal properly with thy soul!.

౧౫౮౭. ప్రజాపతేరిత్యస్య బృహదుక్థో వామదేవ్యఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవులేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౫౮౭ ప్రజాపతేస్తపసా వావృధానః సద్యో జాతో దధిషే యజ్ఞమగ్నే ।
స్వాహాకృతేన హవిషా పురోగా యాహి సాధ్యా హవిరదన్తు దేవాః ॥౧౧॥

ప.వి:- ప్రజాపతేరితి ప్రజా+పతేః, తపసా, వావృధానః, వవృధానఇతి వవృధానః, సద్యః, జాతః, దధిషే, యజ్ఞం, అగ్నే, స్వాహాకృతేనేతి స్వాహా+కృతేన, హవిషా, పురోగాఽ ఇతి పురః+గాః, యాహి, సాధ్యా, హవిః, అదన్తు, దేవాః ॥౧౧॥

పదార్థ :- (ప్రజాపతేః) ప్రజాయాః పాలకస్య (తపసా) ప్రతాపేన (వావృధానః) వర్ధమానః (సద్యః, జాతః) శీఘ్రం ప్రసిద్ధః సన్ (దధిషే) ధరసి (యజ్ఞం) (అగ్నే) పావకవద్వర్తమాన విద్వన్! (స్వాహాకృతేన) సుష్ఠుసంస్కారక్రియయా నిష్పాదితేన (హవిషా) దాతుమర్హేణ (పురోగాః) అగ్రగణ్యా అగ్రగామినో వా (యాహి) ప్రాప్నుహి (సాధ్యా) సాధనసాధ్యాః (హవిః) అత్తవ్యమన్నం (అదన్తు) భుఞ్జతాం (దేవాః) విద్వాంసః.॥౧౧॥

అన్వయః :- హే అగ్నే! త్వం సద్యో జాతః ప్రజాపతేస్తపసా వావృధానః స్వాహాకృతేన హవిషా యజ్ఞం దధిషే యే పురోగాః సాధ్యా దేవా హవిరదన్తు తాన్యాహి ప్రాప్నుహి.॥౧౧॥

భావార్థః :- యే మనుష్యాః సూర్యవత్ప్రజాపాలకా ధర్మేణ ప్రాప్తస్య పదార్థస్య భోక్తారో భవన్తి తే సర్వోత్తమా గణ్యన్తే.॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (అగ్నే) అగ్నివలె తేజోవంతుడా! నీవు (సద్యః) శీఘ్రముగా (జాతః) ప్రసిద్ధముగు (ప్రజాపతేః) ప్రజాపాలకుడగు పరమేశ్వరుని (తపసా) ప్రతాపముచే (వావృధానః) వృద్ధియగుచు (స్వాహాకృతేన) చక్కని సంస్కారరూప క్రియద్వారా సిద్ధించిన (హవిషా) హోమమునందాహుతి నీయదగిన పదార్థములచే (యజ్ఞమ్) యజ్ఞమును ధరించుచున్నావు! ఏది (పురోగాః) ముఖ్యులు లేక ప్రధానమైన వారు (సాధ్యా) సాధనలతో సాధించదగిన (దేవాః) విద్వాంసలు (హవిః) గ్రాహ్యాన్నమును (అదన్తు) భుజింతురో దానిని (యాహి) నీవును పొందుము.॥౧౧॥

భావార్థము :- సూర్యునివలె ప్రజారక్షకులు, ధర్మయుక్తముగా ప్రాప్తించిన పదార్థములను భుజించు మానవులు సర్వోత్తములుగా నెంచబడుదురు.॥౧౧॥

11. O learned person, brilliant like fire, progressing and soon attaining to fame, through God's grace, thou guardest the sacrifice with consecrated offering. Go unto those leading sages, who, achieving success through their accomplishments, eat our oblations!.

౧౨౮౮. యదక్రన్ద ఇత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, యజమానో దేవతా, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౨౮౮ యదక్రన్దః ప్రథమం జాయమాన ఉద్యన్త్సముద్రాదుత వా పురీషాత్। శ్యేనస్య పక్షా హరిణస్య బాహూ ఉపస్తుత్యం మహి జాతం తే అర్వన్ ॥౧౨॥

ప.వి:- యత్, అక్రన్దః, ప్రథమమ్, జాయమానః, ఉద్యన్నిత్యుత్+యన్, సముద్రాత్, ఉత, వా, పురీషాత్, శ్యేనస్య, పక్షా, హరిణస్య, బాహూ ఇతి బాహూ, ఉపస్తుత్యమిత్యుప+స్తుత్యమ్, మహి, జాతమ్, తే, అర్వన్. ॥౧౨॥

పదార్థః :- (యత్) యదా (అక్రన్దః) శబ్దం కురుషే (ప్రథమమ్) (జాయమానః) (ఉద్యన్) ఉదయం ప్రాప్నువన్ (సముద్రాత్) అన్తరిక్షాత్. సముద్ర ఇత్యన్తరిక్షనా..నిఘం ౧.౩. (ఉత) అపి (వా) (పురీషాత్) పాలకాత్ పరమాత్మనః (శ్యేనస్య) పక్షిణః (పక్షా) పక్షౌ (హరిణస్య) హర్తుం శీలస్య వీరస్య (బాహూ) భుజౌ (ఉపస్తుత్యం) ఉపగతస్తుతివిషయం (మహి) మహత్కర్మ (జాతమ్) (తే) తవ (అర్వన్) అశ్వ ఇవ వేగవద్విద్వన్.॥౧౨॥

అన్వయః :- హే అర్వన్ విద్వన్! యత్సముద్రాదుత వా పురీషాత్ప్రథమం జాయమానో వాయురివోద్యం స్త్వమక్రన్ద స్తదా తే హరిణస్య బాహూ శ్యేనస్య పక్షేవ ఏతత్ మహి జాతముపస్త్యుత్యం భవతి.॥౧౨॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథాఽన్తరిక్షాత్ప్రకటో వాయుః కర్మాణి కారయతి తథా శుభాన్గుణాన్ యూయం స్వీకురుత. యథా పశూనాం మధ్యేఽశ్వో వేగవానస్తి తథా శత్రూణాం నిగ్రహే వేగవన్తః శ్యేన ఇవ వీరసేనా ప్రగల్భా భవత యద్యేవం కురుత తర్హి సర్వం యుష్మాకం ప్రశంసితం స్యాత్. ॥౧౨॥

పదార్థము :- (అర్వన్) అశ్వమువలె వేగవంతుడవగు విద్వాంసుడా! (యత్) ఎప్పుడు (సముద్రాత్) అంతరిక్షము (ఉత, వా) లేక (పురీషాత్) రక్షకుడగు పరమాత్మచే (ప్రథమమ్) మొదట (జాయమానః)

ఉత్పన్నమైన వాయువువలె (ఉద్యన్) ఉదయించినట్టి (అక్రన్దః) శబ్దమొనర్చుచున్నావో, అపుడు (హరిణస్య) హరించువాడవు. వీరుడవునగు (తే) నీయొక్క (బాహూ) భుజములు (శ్యేనస్య) శ్యేనపక్షియొక్క (పక్షా) రెక్కలవలె బలవముగలిగియున్నవి. ఇట్టి (మహి) మహత్కర్మ (జాతమ్) ప్రసిద్ధమై (ఉపస్తుత్యమ్) సమీపమందున్న స్తుతి విషయమై యున్నది. ॥౧౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రములో వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా అంతరిక్షమునుండి ఉత్పన్నమైనవాయువు కర్మలనొనర్చుచున్నదో అదేవిధముగ మనుష్యుల శుభగుణములను మీరు గ్రహణమొనర్చుడు. ఎట్లు పశువులందు తురగము త్వరగామి యైయున్నదో అట్లే శత్రువులను నిరోధించుటలో వేగవంతమగు శ్యేన పక్షివలె వీరపురుషులసైన్యములు గలవారగుచు దృఢసాహసవంతులగుడు. ఇట్లొనర్చిన కర్మలన్నియును శుభప్రదములు, ప్రశంసితములగును. ॥౧౨॥

12. O learned person, active like a horse, when thou roarest with full splendour, like air created in the beginning by God from the atmosphere, and the arms of thy hero become strong like eagle - pinions, thou deservest applause for this glaring great deed!.

౧౩. యమేనేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౩. యమేన దత్తం త్రిత ఏనమాయునగిన్ద్ర ఏణం ప్రథమో అధ్యతిష్ఠత్।

గన్ధర్వో అస్య రశనామగృభ్ణాత్సూరాదశ్వం వసవో నిరతష్ట ॥౧౩॥

ప.వి:- యమేన, దత్తమ్, త్రితః, ఏనమ్, ఆయునక్, ఆయునగిత్యాయునక్, ఇంద్రః, ఏనమ్, ప్రథమః, అధి, అతిష్ఠత్, గన్ధర్వః, అస్య, రశనామ్, అగృభ్ణాత్, సూరాత్, అశ్వమ్, వసవః, నిః, అతష్ట. ॥౧౩॥

పదార్థః :- (యమేన) నియన్త్రా వాయునా (దత్తమ్) (త్రితః) త్రిభ్యః పృథివీజలాన్తరిక్షేభ్యః (ఏనమ్) వహ్నిం (ఆయునక్) యునక్తి (ఇన్ద్రః) విద్యుత్ (ఏనమ్) అత్ర ఛాన్దసం ణత్వమ్ (ప్రథమః) విస్తీర్ణః ప్రఖ్యాతః (అధి) (అతిష్ఠత్) ఉపరి తిష్ఠతి (గన్ధర్వః) గోః పృథివ్యా ధర్తా (అస్య) సూర్యస్య (రశనామ్) రశనావత్కిరణగతిం (అగృభ్ణాత్) గృహ్ణాతి (సూరాత్) సూర్యాత్ (అశ్వమ్) ఆశుగామినం వాయుం (వసవః) విద్వాంసః (నిః)(అతష్ట) తక్ష్ణోతి తనూకరోతి. ॥౧౩॥

అన్వయః :- హే వసవో యం ఇన్ద్రస్త్రితో యమేన దత్తమేనమాయునగేనం ప్రాప్య ప్రథమోఽధ్యతిష్ఠద్,గన్ధర్వః సన్నస్య రశనామగృభ్ణాదస్మాత్సూరాదశ్వం నిరతష్ట తం యూయం విస్తారయత.॥౧౩॥

భావార్థః :-హే మనుష్యా! ఈశ్వరేణేహ యస్మిన్ పదార్థే యాదృశీ పదార్థరచనా కృతా తాం యూయం విద్యయా సంవిత్తైతాం సృష్టివిద్యాం గృహీత్వాఽనేకాని సుఖాని సాధ్నుత చ.॥౧౩॥

పదార్థము :-(వసవః) ఓ విద్వాంసుడా! ఏ (ఇన్ద్రః) విద్యుత్తు (త్రితః) పృథివి, జలము, ఆకాశములచే (యమేన) నియమకర్తయగు వాయువు (దత్తమ్) ఇచ్చియున్న,అనగా ఉత్పన్నమొనర్చిన (ఏనమ్) ఈ యగ్నిని (ఆయునక్) యుక్తమొనర్చునో (ఏనమ్) దీనిని పొంది (ప్రథమః) విస్తీర్ణము, ప్రఖ్యాతము నగు విద్యుత్తు (అధ్యతిష్ఠత్) అన్నిటికి పైన స్థితమై యున్నదో (గన్ధర్వః) పృథివిని ధరించుచు (అస్య) ఈ సూర్యుని (రశనామ్) త్రాడువలె కిరణముల గతిని (అగృభ్ణాత్) గ్రహణమొనర్చుచున్నదో, ఇట్టి (సూరాత్) సూర్యరూపమునుండి (అశ్వమ్) శీఘ్రగామియగు వాయువును (నిరతష్ట) సూక్ష్మపరచు మన్నదో, దానిని నీవు విస్తృతపరచుము.॥౧౩॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఈశ్వరుడీ ప్రపంచమందలి ఏ పదార్థమునందు దేనిని సృష్టించినాడో దానిని మీరు విద్యద్వారా తెలిసికొనుడు. మరియు ఈ సృష్టివిద్యను గ్రహించి అనేక సుఖములను సాధించుడు.॥౧౩॥

13. O learned person, air creates electricity from the Earth, water and space, and yokes it to useful ends. In conjunction with air, diffused, renowned electiricty assumes sway every where. It receives the rays of the Sun, the protector of the earth; and makes subtle with the Sun, the fast moving air!.

౧౫౯౦. అసీత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, విరాట్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౯౦ అసి యమోఽఅస్యాదిత్యోఽఅర్వన్నసి త్రితో గుహ్యేన వ్రతేన।

అసి సోమేన సమయా విపృక్తఽఆహుస్తే త్రీణి దివి బన్ధనాని ॥౧౪॥

ప.వి:-అసి, యమః, అసి, ఆదిత్యః, అర్వన్, అసి, త్రితః, గుహ్యేన, వ్రతేన, అసి, సోమేన, సమయా, విపృక్త ఇతి వి+పృక్తః, ఆహుః. తే, త్రీణి, దివి బన్ధనాని.॥౧౪॥

పదార్థః :-(అసి) (యమః) నియన్తా న్యాయాధీశ ఇవ (అసి) (ఆదిత్యః) సూర్యవద్వి

ద్యయా ప్రకాశితః (అర్వన్) వేగవాన్ వహ్నిరివ వర్తమాన జన (అసి) ((త్రితః) త్రిభ్యః (గుహ్యేన) గుప్తేన ((వ్రతేన) శీలేన (అసి) (సోమేన) ఐశ్వర్యేణ (సమయా) సమీపే (విపృక్తః) విశేషేణ సమ్పృక్తః (ఆహుః) కథయన్తి (తే) తవ ((త్రీణి) (దివి) ప్రకాశే (బన్ధనాని).॥౧౪॥

అన్వయః :- హే అర్వన్! యతస్త్వం గుహ్యేన వ్రతేన త్రితో యమ ఇవాస్యాదిత్య ఇవాసి విద్వన్నివాసి సోమేన సమయా విపృక్తోఽసి తస్య తే దివి త్రీణి బన్ధనాన్యాహుః.॥౧౪॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యుష్మాభిర్న్యాయాదీశాదిత్య సోమాదిగుణైర్భవితవ్యమ్ యథాఽస్య సంసారస్య మధ్యే వాయుసూర్యాకర్షణైర్బన్ధనాని సన్తి తథైవ పరస్పరస్య శరీరవాఙ్మనఆకర్షణైః ప్రేమబన్ధనాని కర్తవ్యాని.॥౧౪॥

పదార్థము :- (అర్వన్) వేగవతియగు అగ్నివంటి వాడా! (గుహ్యేన) గుప్తమైన (వ్రతేన) స్వభావము మరియు (త్రితః) జ్ఞానకర్మోపాసనలచే గూడిన (యమః) నియమకర్తయగు న్యాయాధీశునివలె (అసి) ఉన్నావు. (ఆదిత్యః) సూర్యునివంటి విద్యాప్రకాశమువలె (అసి) ఉన్నావు. విద్వాంసునివంటి వాడవై (అసి) ఉన్నావు. (సోమేన) ఐశ్వర్యమునకు (సమయా) సమీపమున (విపృక్తః) విశేషసంబంధము గలవాడై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి (తే) నీయొక్క (దివి) ప్రకాశమందు ((త్రీణి) మూడు (బంధనాని) బంధనములను, అనగా ఋషిఋణము, దేవఋణము, పితృఋణముల బంధనములను (ఆహుః) చెప్పుచున్నారు.॥౧౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా మీరు న్యాయాధీశులగు సూర్యచంద్రాదుల గుణములు గలవారై యుండదగి యున్నది. ఏవిధముగ ఈ జగమునందు వాయువు, సూర్యుల ఆకర్షణముల బంధనములు గలవో, అదేవిధముగ పరస్పరము శరీరము, వాణి, మనస్సు యొక్క ఆకర్షణములచే ప్రేమబంధనము నొనర్చుడు.॥౧౪॥

14. O man, full of force like fire, by mysterious nature; thou art coupled with action, contemplation and knowledge; thou art disciplined like a just ruler; thou art resplendent with knowledge like the Sun; thou art like a learned person; thou art specially united with grandeur. They say there are three bonds in the spread of knowledge that hold thee.

౧౫౯౧. త్రీణీత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, భురిక్పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౫౯౧ త్రీణి తఽఆహుర్దివి బన్ధనాని త్రీణ్యప్సు త్రీణ్యన్తః సముద్రే।

ఉతేవ మే వరుణ శ్ఛన్త్స్యర్వన్యత్రా తఽఆహుః పరమం జనిత్రమ్॥౧౫॥

ప.వి:- త్రీణి, తే, ఆహుః, దివి, బన్ధనాని, త్రీణి, అప్స్విత్యప్+సు, త్రీణి, అన్తరిత్యన్తః,

సముద్రే, ఉతే వేత్యుత+ ఇవ, మే,వరుణః, ఛన్త్సి, అర్వన్, యత్ర, తే, ఆహుః, పరమమ్, జనిత్రమ్.॥౧౫॥

పదార్థః :- (త్రీణి) (తే) తవ (ఆహుః) కథయన్తి (దివి) విద్యాప్రకాశే (బన్ధనాని) (త్రీణి) (అప్సు) ప్రాణేషు (త్రీణి) (అన్తః) మధ్యే (సముద్రే) అన్తరిక్షే (ఉతేవ) యథోత్ప్రేక్షణం (మే) మమ (వరుణః) శ్రేష్ఠః (ఛన్త్సి) అర్చసి. ఛన్దతీత్యర్చతికర్మా....నిఘం. 3.౧౪. (అర్వన్) విజ్ఞానయుక్త (యత్ర) యస్మిన్ జన్మని (తే) తవ. అత్ర ఋచితునుఘేతి దీర్ఘః। (ఆహుః) (పరమమ్) ప్రకృష్టం (జనిత్రమ్).॥౧౫॥

అన్వయః :- హే అర్వన్ విద్వన్! యత్ర దివి తే త్రీణి బన్ధనాని విద్వాంస ఆహుర్యత్రాప్సు త్రీణి యత్రాన్తర్మధ్యే సముద్రే చ త్రీణి బన్ధనాన్యాహుస్తే చ పరమం జనిత్రమాహుః. యేన వరుణః సన్ విదుషః ఛన్త్స్యుతేవ తాని మే సన్తు. ॥౧౫॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! ఆత్మమనః శరీరై(ర్బ్ర)హ్మచర్యేణ విద్యాసు నియతా భూత్వా విద్యాసుశిక్షే సఞ్చినుత. ద్వితీయం విద్యాజన్మ ప్రాప్యార్చితా భవత. యేన యేన సహ యావాన్ స్వస్య సంబన్ధోऽస్తి తం విజానీత. ॥౧౫॥

పదార్థము :-(అర్వన్) విజ్ఞానవంతుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! (యత్ర) ఎట్టి (దివి) విద్యాప్రకాశము నందు (తే) నీయొక్క (త్రీణి) మూడు (బన్ధనాని) బంధనములు విద్వాంసులను గురించి (ఆహుః) చెప్పుచున్నారో, ఎచ్చట (అప్సు) ప్రాణములందు (త్రీణి) మూడింటి (అన్తః) మధ్యన మరియు (సముద్రే) అంతరిక్షమునందు (త్రీణి) త్రివిధ బంధనములను (ఆహుః) చెప్పుదురో మరియు (తే) నీయొక్క (పరమమ్) ఉత్తమ (జనిత్రమ్) జన్మను చెప్పుచున్నారో, దేనిచే (వరుణః) శ్రేష్ఠులగు విద్వాంసులను (ఛన్త్సి) సత్కారమొనర్తురో (ఉతేవ) నిర్లక్ష్యమువలె వారెల్లరును (మే) నా వా రగుదురు గాక!॥౧౫॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! ఆత్మ, మనస్సు శరీరమునందు బ్రహ్మచర్యముతో గూడ విద్యలందు నియతులై యుండి విద్య మరియు ఉత్తమ శిక్షలను సంచయ మొనర్చుకొనుడు. రెండవవిద్యాజన్మను పొంది పూజనీయులగుడు. ఏ యే దానితో మనకెంతెంత సబంధము గలదో దానిని దెలిసికొనుడు.॥౧౫॥

15. O learned person, the sages say, there are three bonds in the spread of knowledge that hold thee; three bonds in the control of breath, three bonds in the atmosphere that cause rain; they speak of thy sublimest birth, and thou payest homage to those noble learned souls; may they all be connected with me through deliberation!.

౧౬-౨౦.ఇమేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరశ్వరక్షణేన కిం సాధ్యమిత్యాహ. మానవులు గుఱ్ఱములనుంచుటవలన నేమిసాధించవచ్చును?

౧౫౯౭ ఇమా తే వాజిన్నవమార్జనానీమా శఫానాం సనితుర్నిధానా ।

అత్రా తే భద్రా రశనా ఽఅపశ్యమృతస్య యా ఽఅభిరక్షన్తి గోపాః॥౧౬॥

ప.వి:-ఇమా, తే, వాజిన్, అవమార్జనానీత్యవ+మార్జనాని, ఇమా, శఫానామ్, సనితుః, నిధానేతి ని+ధానా, అత్ర, తే, భద్రాః, రశనాః, అపశ్యమ్, ఋతస్య, యాః, అభిరక్షన్తీత్యభి+రక్షన్తి, గోపాః.॥౧౬॥

పదార్థః:-(ఇమా)ఇమాని ప్రత్యక్షాణి (తే) తవ (వాజిన్)అశ్వఇవ వేగాదిగుణ సేనాధీశ! (అవమార్జనాని) శుద్ధికరణాని (ఇమా) ఇమాని (శఫానామ్) ఖురాణాం (సనితుః) రక్షణాని యమస్య (నిధానా) నిధానాని స్థానాని (అత్ర) అస్మిన్ సైన్యే. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (తే) తవ (భద్రాః) శుభకరీః (రశనాః)రజ్జవః (అపశ్యమ్) పశ్యామి (ఋతస్య) యథార్థం. అత్ర కర్మణి షష్ఠీ (యాః) (అభిరక్షన్తి) సర్వతః పాన్తి (గోపాః) పాలికాః. ॥౧౬॥

అన్వయః :-హే వాజిన్! యథాఽహం తే తవేమాశ్వస్యావమార్జనానీమా శఫానాం సనితుర్ని ధానాఽపశ్యమత్ర తేఽశ్వస్య యా భద్రా గోపా రశనా ఋతస్యాభిరక్షన్తి తా అపశ్యం తథా త్వం పశ్య.॥౧౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే స్నానేశ్వాదీనాం శుద్ధిం తచ్ఛఫానాం రక్షణాయాయసో నిర్మితస్య యోజనమన్యాని రశనాదీని చ సంయోజ్య సుశిక్ష్య రక్షన్తి తే యుద్ధాదిషు కార్యేషు కృతసిద్ధయో భవన్తి. ॥౧౬॥

పదార్థము :-(వాజిన్) అశ్వమువంటి వేగాది గుణములతో గూడిన ఓ సేనాధీశా! నే నెట్లు (తే) నీయొక్క (ఇమా) ఈ ప్రత్యక్ష అశ్వములయొక్క (అవమార్జనాని) శుద్ధిక్రియల మరియు (ఇమా) దీని (శఫానామ్) డెక్కలను (సనితుః) ఉంచునియమముల (నిధానా) స్థానములను (అపశ్యమ్) చూచుచుందునో (అత్ర) ఈ సైన్యములందు (తే) మీ హయముయొక్క (యాః) ఏ (భద్రాః) చక్కని శుభప్రదములు (గోపాః) ఉపద్రవములనుండి రక్షణ యొనర్పగల (రశనాః) కళ్లెపుత్రాడు (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (అభిరక్షన్తి) రక్షణను అన్నివైపులనుండి నే నెట్లు చూచుచున్నానో, అట్లే నీవును శ్రద్ధతో చూడుము.॥౧౬॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్నానములద్వారా తమ అశ్వములు

మున్నగు వాని శుద్ధి మరియు వాని గిట్టల రక్షణకొరకు లోహముతో నిర్మించబడిన నాడములను స్థాపనమొనర్చి, కళ్లెపు(త్రాడు మున్నగు సామగ్రులను సంయుక్తపరచుకొని చక్కని శిక్షణనిచ్చువారు యుద్ధము మున్నగు కార్యములందు విజయమును సాధించుకొనగలడు.॥౧౬॥

16. O enterprising commander of the army, just as I look after the bathing procedures of these horses of yours, and the places for the protection of their hooves; just as in this army, I see the auspicious reins of thy horses, which save us from misfortune, and direct their right usage, so shoulst thou see!.

౧౫౯౩. ఆత్మానమిత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః; అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

యానరచనేన కిం కార్యమిత్యాహ. యానరచనతో నేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౫౯౩ ఆత్మానం తే మనసారాదజానామవో దివా పతయన్తం పతంగమ్ ।
శిరో ఽఅపశ్యం పథిభిః సుగేభిరరేణుభిర్జేహమానం పతత్రి ॥౧౭॥

ప.వి:-ఆత్మానమ్, తే, మనసా, ఆరాత్, అజానామ్, అవః, దివా, పతయన్తమ్, పతఙ్గమ్, శిరః, అపశ్యమ్, పథిభిరితి పథి+భిః, సుగేభిరితి సు+గేభిః, అరేణుభిరిత్యరేణు+భిః, జేహమానమ్, పతత్రి. ॥౧౭॥

పదార్థః :-(ఆత్మానం) (తే) తవ (మనసా) విజ్ఞానేన (ఆరాత్) నికటే (అజానామ్) జానామి (అవః) అధస్తాత్ (దివా) అన్తరిక్షేణ సహ (పతయన్తమ్) పతన్తం గచ్ఛన్తం సూర్యం ప్రతి (పతఙ్గమ్) (శిరః) దూరాచ్ఛిర ఇవ లక్ష్యమాణం (అపశ్యమ్) (పథిభిః) మార్గైః (సుగేభిః) సుఖేన గమనాధికరణైః (అరేణుభిః) అవిద్యమానా రేణవో యేషు తైః (జేహమానమ్) ప్రయత్నేన గచ్ఛన్తం (పతత్రి) పతనశీలమ్.॥౧౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్నహం యథా మనసారాదవో దివా పతఙ్గం ప్రతిపతయన్తం తే పతత్రి శిర ఆత్మానమజానామ్ అరేణుభిః సుగేభిః పథిభిర్జేహమానం పతత్రి శిరో ఽపశ్యం తథా త్వం పశ్య.॥౧౭॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా యథాయం సర్వేభ్యో వేగవత్తమం సద్యో గమయితారం వహ్నిమివ చాత్మానం పశ్యత సంప్రయుక్తైరగ్న్యాదిభిస్సుహితేషు యానేషు స్థిత్వా జలస్థలాన్తరిక్షేషు ప్రయత్నేన గచ్ఛతాఽఽగచ్ఛత యథా శిర

ఉత్తమాఙ్గమస్తి తథైవ విమానయానముత్తమం మన్తవ్యమ్.॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నే నెట్లు (మనసా) విజ్ఞానముచే (ఆరాత్) సమీపమున (అవః) క్రిందినుండి (దివా) ఆకాశముతో గూడ (పతయన్తమ్) నడచుచు (తే) నీ (ఆత్మానమ్) ఆత్మస్వరూపమును (అజానామ్) ఎరుగుచున్నానో మరియు (అరేణుభిః) ధూళిలేని నిర్మల (సుగేభిః) సుఖముగా నడువదగిన (పథిభిః) మార్గములద్వారా (జేహమానమ్) ప్రయత్నపూర్వకముగా వెళ్లుచు (పతత్రి) పక్షివలె ఎగురునట్టి (శిరః) దూరమునుండి శిరమువలె గుండ్రముగా గాన్పించు విమానము మున్నగు యానములను (అపశ్యమ్) ఎట్లు చూచుచున్నానో నీవు కూడ నట్లే చూడుము.॥౧౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులారా! వేగమంతము, శీఘ్రముగా నడచునట్టి అగ్నివంటి మీ యాత్మను జూడుడు. సంప్రయుక్తపరచినట్టి అగ్ని మున్నగు వానితోగూడ యానములందు గూర్చుండి జల, స్థల, ఆకాశములందు ప్రయత్నపూర్వకముగ పోవుచు వచ్చుచునుండుడు. ఎట్లు శిరము ఉత్తమమైనదో, అట్లే, విమానయానమును ఉత్తమమని ఎంచుడు. ॥౧౭॥

17. O learned person I recognise thy soul going high up from below, like the Sun in heaven. Just as I see the aeroplanes from far, and round like the head, soaring striving upward by paths unsoiled by dust, and pleasant to travel, so shouldst thou see!.

౧౨౯౮. అత్రేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ శూరవీరాః కిం కుర్వన్త్విత్యాహ. ఇపుడు శూరవీరు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౨౯౮ అత్రా తే రూపముత్తమమపశ్యం జిగీషమాణమిష ఆ పదే గోః।

యదా తే మర్తో అను భోగమానడాదిద్ గ్రసిష్ఠ ఓషధీరజీగః ॥౧౮॥

ప.విః- అత్ర, తే, రూపమ్ః, ఉత్తమమిత్యుత్+తమమ్, అపశ్యమ్, జిగీషమాణమ్, ఇషః, ఆ, పదే, గోః, యదా, తే, మర్తః, అను, భోగమ్, ఆనట్, ఆత్, ఇత్, గ్రసిష్ఠః, ఓషధీః, అజీగరిత్యజీగః.॥౧౮॥

పదార్థః :- (అత్ర) అస్మిన్ వ్యవహారే. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (తే) తవ (రూపమ్) (ఉత్తమమ్) (అపశ్యం) పశ్యేయం (జిగీషమాణమ్) శత్రూన్ విజయమానం (ఇషః) అన్నాని (ఆ) సమన్తాత్ (పదే) ప్రాపణీయే (గోః) పృథివ్యాః (యదా) (తే) తవ (మర్తః) మనుష్యః (అను) ఆనుకూల్యే (భోగమ్) (ఆనట్) వ్యాప్నోతి. ఆనడితి వ్యాప్తికర్మా

నిఘం.౨.౧౮ (ఆత్) అనన్తరం (ఇత్) ఏవ (గ్రసిష్ఠః) అతిశయేన గ్రసితా (ఓషధీః) (అజీగః) నిగలసి.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే వీర! తే జిగీషమాణముత్తమం రూపం గోః పదేఽత్ర ఇషశ్చాఽఽపశ్యం, తే మర్త్తో యదా భోగమానట్ తదాఽఽదిద్ గ్రసిష్ఠః సంస్త్వమోషధీరన్వజీగః.॥౧౮॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యథోత్తమాని పశ్వాదీని సేనాఙ్గాని విజయకరాణి స్యుస్తథా శూరవీరా విజయహేతవో భూత్వా భూమిరాజ్యే భోగాన్ ప్రాప్నువన్తు.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ వీరుడా! (తే) నీ యొక్క (జిగీషమాణమ్) శత్రువులను జయించుచు (ఉత్తమమ్) ఉత్తమ (రూపమ్) రూపము మరియు (గోః) పృథివియొక్క (పదే) పొందదగిన (అత్ర) ఈ వ్యవహారము నందు (ఇషః) అన్నమును (ఆ,అపశ్యమ్) బాగుగాచూచునో (అనట్) వ్యాప్తిజెందునో, అపుడు (ఆత్) దీని (ఇత్) వెంటనే (గ్రసిష్ఠః) బాగుగాభుజించునట్టి నీవు (ఓషధీః) ఓషధులను (అను,అజీగః) అనుకూలమును బట్టి భుజించుచుండుము.॥౧౮॥

భావార్థము :- ఉత్తమమగు అశ్వములు మొదలగు సేనాంగములు విజయమును పొందునవిగా నగునట్లు శూరవీరులు విజయమునకు హేతువులునై భూమి రాజ్యమునందు భోగములను ప్రాప్తించుకొందురు గాక!॥౧౮॥

18. O brave person, I behold thy form matchless in beauty, eager to win foes and the food produced here from the Earth. Whenever a man brings thee thy eatables, thou, then, being the most voracious eater, swallowest medicines!.

౧౯. అను త్వేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, మనుష్యో దేవతా, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైః కథం రాజప్రజాకార్యాణి సాధనీయానీత్యాహ.

మానవులెట్లు రాజప్రజా కార్యములను సాధించవలయును?

౧౯. అను త్వా రథోఽ అను మర్యోఽ అర్వన్ను గావో ఽను భగః

కనీనామ్। అను వ్రాతాసస్తవ సఖ్యమీయురను దేవా మమిరే వీర్య్యన్తే॥౧౯॥

ప.విః- అను, త్వా, రథః, అను, మర్యః, అర్వన్, అను, గావః, అను, భగః, కనీనామ్, అను, వ్రాతాసః, తవ, సఖ్యమ్, ఈయుః, అను,దేవాః, మమిరే,వీర్యమ్, తే.॥౧౯॥

పదార్థః :-(అను) పశ్చాదానుకూల్యే వా (త్వా) త్వాం (రథః)యానాని (అను) (మర్యః) మనుష్యః (అర్వన్) అశ్వ ఇవ వర్తమాన (అను) (గావః)(అను) (భగః) ఐశ్వర్యం

(కనీనామ్) కమనీయానాం జనానాం (అమ) (వ్రాతాసః) మనుష్యాః. వ్రాతా ఇతి మనుష్యనా...నిఘం. ౨.౩. (తవ) (సఖ్యమ్) మిత్రస్య భావం వా (ఈయుః) ప్రాప్నుయుః (అను) (దేవాః) విద్వాంసః (మమిరే) మిమయుః (వీర్యమ్) పరాక్రమం బలం (తే) తవ.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే అర్వన్ విద్వన్! తే కనీనాం మధ్యే వర్తమానా దేవా వ్రాతాసోఽనువీర్యమనుమమిరే తవ సఖ్యం చాన్వీయుస్త్వాను రథో త్వాను మర్త్యో త్వాను గావో త్వాఽను భగశ్చ భవతు. ॥౧౯॥

భావార్థః :- యది మనుష్యాః సుశిక్షితా భూత్వాఽన్యాన్సుశిక్షితాన్కుర్యుస్తేషాం మధ్యాదుత్తమాన్సభాసదః సమ్పాద్య సభాసదాం మధ్యాదత్యుత్తమం సభేశం స్థాపయిత్వా రాజప్రజాప్రధానపురుషాణామేకానుమత్యా రాజకార్యాణి సాధయేయుస్తర్హి సర్వేషామనుకూలా భూత్వా సర్వాణి కార్యాణ్యలం కుర్యుః.॥౧౯॥

పదార్థము :-(అర్వన్) అశ్వమువలె వేగవంతుడవగు ఓ విద్వాంసుడా! (తే) నీయొక్క (కనీనామ్) శోభాయవంతులగు మానవుల మధ్యనున్న (దేవాః) విద్వాంసులగు (వ్రాతాసః) మనుష్యులు (అనువీర్యమ్) బలపరాక్రమముల కనుకూలముగ (అనుమమిరే) ఊహించవలెను. వారు (తవ) నీయొక్క (సఖ్యమ్) మిత్రత్వమును (అను, ఈయుః) అనుకూలముగ పొందుదురుగాక! (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలముగ (రథః) విమానము మున్నగు యానములు (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలములుగ లేక వెంటనుండు (మర్త్యః) సాధారణమనుష్యులు (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలముగ లేక నీ వెనుక (గావః) గోవులు మరియు (త్వా) నీకు (అను) అనుకూలమగు (భగః) ఐశ్వర్యము కలుగుగాక!॥౧౯॥

భావార్థము :-మానవులు ఉత్తమ శిక్షణగలవారై ఇతరులను ఉత్తమ శిక్షణ గలవారినిగ నొనర్చవలెను. వారినుండి ఉత్తములను సభాసదులుగ, మరియు నా సభాసదులనుండి అత్యుత్తముని సభాపతిగ నెన్నుకొనవలెను. రాజప్రజలందలి ముఖ్యులును ఏకాభిప్రాయముగ రాజకార్యమును సాధించుకొనునప్పుడు అందరును పరస్పరము అనుకూలముగ నుండి సర్వకార్యములను పూర్తిచేసికొనవలెను. ॥౧౯॥

19. O learned person, when the learned amongst the graceful persons, long for thy friendship, and educated persons favourably measure thy vigour, the aeroplanes, ordinary run of mankind, kine and supremacy follow thee!.

౧౫౯౬. హిరణ్యశృఙ్గ ఇత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరగ్న్యాదిపదార్థగుణవిజ్ఞానేన కిం సాధ్యమిత్యాహ.

మానవులు అగ్న్యాదిపదార్థములయొక్క గుణజ్ఞానమువలన నేమిసాధించవలెను?

౧౫౯౬ హిరణ్య శృఙ్గోఽయోఽఅస్య పాదా మనోజవాఽఅవరఽఇన్ద్రఽ
ఆసీత్। దేవాఽఇదస్య హవిరద్యమాయన్యోఽఅర్వన్తం
ప్రథమోఽఅధ్యతిష్ఠత్ ॥౨౦॥

ప.వి:- హిరణ్యశృఙ్గ ఇతి హిరణ్య+శృఙ్గః, అయః, అస్య, పాదాః, మనోజవా ఇతి మనః+జవాః, అవరః, ఇన్ద్రః, ఆసీత్, దేవాః, ఇత్, అస్య, హవిరద్యమితి హవిః+అద్యమ్, ఆయన్, యః, అర్వన్తమ్, ప్రథమః, అధ్యతిష్ఠ దిత్యధి+అతిష్ఠత్.॥౨౦॥

పదార్థః :-(హిరణ్యశృఙ్గః) హిరణ్యాని తేజాంసి శృఙ్గాణీవ యస్య సః (అయః) సువర్ణమ్. అయ ఇతి హిరణ్య నా...నిఘం.౧.౨. (అస్య) (పాదాః) పద్యన్తే గచ్ఛన్తి యైస్తే (మనోజవాః) మనసో జవో వేగ ఇవ జవో వేగో యేషాన్తే (అవరః) నవీనః (ఇన్ద్రః) పరమైశ్వర్య హేతుర్విద్యుదివ సభేశః (ఆసీత్) భవేత్ (దేవాః) విద్వాంసః సభాసదః (ఇత్) ఏవ (అస్య) (హవిరద్యమ్) దాతుమర్హమత్తుం యోగ్యం చ (ఆయన్) ప్రాప్నుయుః (యః) (అర్వన్తమ్) అశ్వవత్ప్రాప్నువన్తం వహ్నిం (ప్రథమః) ఆదిమః (అధ్యతిష్ఠత్) ఉపరి తిష్ఠేత్.॥౨౦॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యోఽవరో హిరణ్యశృఙ్గ ఇన్ద్ర ఆసీద్యః ప్రథమోఽర్వన్తమయశ్చాధ్యతిష్ఠదస్య పాదా మనోజవాః స్యుర్దేవా అస్య హవిరద్యమిదాయన్ తం యూయమాశ్రయత.॥౨౦॥.

భావార్థః :-యే మనుష్యా అగ్న్యాదిపదార్థానాం గుణకర్మస్వభావాన్ యథావజ్జానీయుస్తే బహూన్యద్భుతాని కార్యాణి సాద్ధుం శక్నుయుః. యే ప్రీత్యా రాజకార్యాణి ప్రాప్నుయుస్తే సత్కారం యే నాశయేయుస్తే దణ్డం చావశ్యం ప్రాప్నుయుః.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఎవడు (అవరః) నవ్యమైన (హిరణ్యశృఙ్గః) బంగారు శృంగము వంటి తేజస్సుగల (ఇన్ద్రః) ఉత్తమైశ్వర్యవంతుడు, విద్యుత్తు వంటి సభాపతి (ఆసీత్) ఉండునో ఎవడు (ప్రథమః) మొదటి (అర్వన్తమ్) అశ్వమువలె మార్గమును ప్రాప్తించుకొను అగ్ని మరియు (అయః) సువర్ణమునకు (అధ్యతిష్ఠత్) అధిష్ఠాత అనగా అగ్నిని గలిసి యున్న యానముపై కూర్చుండి నడుపువాడై యుండునో (అస్య) అట్టి రాజు (పాదాః) పాదములు (మనోజవాః) మనోవేగము గలవి, అనగా కాలితో నడచు కార్యము విమానాదులచే తీసికొను (దేవాః) విద్వాంసులగు సభాసదులు (అస్య) ఈ రాజుయొక్క

(హవిరద్యమ్) ఈయదగిన, భుజించదగిన అన్నమును (ఇత్ ఆయన్) మాత్రమే పొందునో ఆయనను మీరు తెలిసికొనుడు.॥20॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అగ్ని మున్నగు పదార్థముల గుణకర్మ స్వభావములను యథావతుగ దెలిసికొందురో వారు అనేక అద్భుతకార్యములను సాధించెదరో వారి సత్కారములను ఎవరు నష్టమొనర్చెదరో వారు తప్పక దండనాపాత్రులగుదురు.॥20॥

20. O people, know that the head of the state should be sharp and brilliant like horns, and lustrous like lightning. Like a horse marching on his path, the king should be the first lord of fire and gold. His feet should possess the velocity of mind. The members of his Cabinet should receive their maintenance allowance from him!

౧౫౫౭. ఈర్మాన్తాస ఇత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, మనుష్యా దేవతాః, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కీదృశా రాజపురుషా విజయమాప్నువన్తీత్యాహ.

ఎటువంటి రాజపురుషులు విజయము పొందుచున్నారను విషయము.

౧౫౫౭ ఈర్మాన్తాసః సిలికమధ్యమాసః సఀశూరణాసో దివ్యాసో౩ అత్యాః ।
హఀసా౩ ఇవ శ్రేణిశో యతన్తే యదాక్షిషుర్దివ్యమజ్మమశ్వాః॥21॥

ప.వి:- ఈర్మాన్తాస ఇతీర్మ+అన్తాసః, సిలికమధ్యమాస ఇతి సిలిక+మధ్యమాసః, సమ్, శూరణాసః, దివ్యాసః, అత్యాః, హఀసా౩ ఇవేతి హఀసాః+ ఇవ, శ్రేణిశ ఇతి శ్రేణి+శః, యతన్తే, యత్, ఆక్షిషుః, దివ్యమ్, అజ్మమ్, అశ్వాః.॥21॥

పదార్థః :-(ఈర్మాన్తాసః) ఈర్మః ప్రేరితః స్థితిప్రాన్తో యేషాన్తే (సిలికమధ్యమాసః) సిలికః సంలగ్నో మధ్యదేశో యేషాం తే (సమ్) (శూరణాసః) సద్యో రణో యుద్ధవిజయో యేభ్యస్తే (దివ్యాసః) ప్రాప్తదివ్యశిక్షాః (అత్యాః) సతతగామినః (హంసా ఇవ) హంసవద్ గన్తారః (శ్రేణిశః) బద్ధపఙ్క్తయః (యతన్తే) (యత్) యే (ఆక్షిషుః) ప్రాప్నుయుః (దివ్యమ్) శుద్ధమ్ (అజ్మమ్) అజన్తి గచ్ఛన్తి యస్మిన్తం మార్గమ్ (అశ్వాః) ఆశుగామినః. ॥21॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యద్యే౩గ్న్యాదయ ఇవేర్మాన్తాసః సిలికమధ్యమాసః శూరణాసో దివ్యాసో౩ త్యా అశ్వాః శ్రేణిశో హంసా ఇవ యతన్తే దివ్యమజ్మం సమాక్షిషుస్తాన్ యూయం ప్రాప్నుత.॥21॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యేషాం రాజపురుషాణాం సుశిక్షితా దివ్యగతయో విజయహేతవస్సద్యో గామినః ప్రేరణామనుగన్తారో హంసవద్ గతయోऽశ్వా అగ్న్యాదయః పదార్థా ఇవ కార్యసాధకాః సన్తి తే సర్వత్ర విజయమాప్నువన్తి. ॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా!(యత్) అగ్ని మున్నగు పదార్థముల వలె నేవి (ఈర్మాన్తాసః) ప్రేరణమొనర్చబడిన కూర్చుండు స్థానములుగల (సిలికమధ్యమాసః) గద మున్నగు వానిచే దగిలియున్న మధ్యస్థానము గలవి (శూరణాసః) యుద్ధమునందు శీఘ్రముగ విజయమును గలిగించుటకు హేతువగు (దివ్యాసః) ఉత్తమ శిక్షితములగు (అత్యాః) నిరంతరము నడచు (అశ్వాః) త్వరగాములగు తురగములు (శ్రేణిశః) పంక్తులుగా జేరి (హంసా ఇవ) హంసల వలె (యతన్తే) ప్రయత్నమొనర్తునో, మరియు (దివ్యమ్) శుద్ధమైన (అజ్మమ్) మార్గమున (సమ్, ఆక్షిషుః) వ్యాప్తమగునో వానిని మీరు పొందుడు.॥౨౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజపురుషుల అశ్వములు చక్కని శిక్షణ, ఉత్తమగతి గలవిగ నుండునో మరియు అగ్ని మున్నగు వానివలె కార్యసాధకములో అవి సర్వత్ర విజయమును పొందును. ॥౨౧॥

21. O men possess horses fiery in spirit, with attractive places to sit on, thin bellied, qucik conquerors of battles, well trained, fast in motion, putting forth their strength like swans in lengthened order, and treading on pure paths!.

౧౫౫౮. తవేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, వాయవో దేవతాః, విరాట్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

మనుష్యైరనిత్యం శరీరం ప్రాప్య కిం కార్య మిత్యాహ.

మానవు లనిత్య శరీరమును పొంది యేమిచేయవలెను?

౧౫౫౮ తవ శరీరం పతయిష్ణ్వర్వన్తవ చిత్తం వాతఽఇవ ధ్రజీమాన్।

తవ శృఙ్గాణి విష్ఠితా పురుత్రారణ్యేషు జర్భురాణా చరన్తి॥౨౨॥

ప. వి:- తవ, శరీరమ్, పతయిష్ణు, అర్వన్, తవ, చిత్తమ్, వాత ఇవేతి వాతః+ ఇవ, ధ్రజీమాన్, తవ, శృఙ్గాణి, విష్ఠితా, విష్ఠితేతి వి+స్థితా, పురుత్రేతి పురు+త్రా, అరణ్యేషు, జర్భురాణా, చరన్తి.॥౨౨॥

పదార్థః :-(తవ) (శరీరమ్) (పతయిష్ణు) పతనశీలమ్ (అర్వన్) అశ్వ ఇవ వర్తమాన (తవ) (చిత్తమ్) అన్తఃకరణమ్ (వాత ఇవ) వాయువత్ (ధ్రజీమాన్) వేగవాన్ (తవ)

(శృఙ్గాణి) శృఙ్గాణీవోచ్ఛ్రితాని సేనాఙ్గాని (విష్ఠితా) విశేషేణ స్థితాని (పురుత్రా) పురుషు బహుషు (అరణ్యేషు) జఙ్గలేషు (జర్భురాణా) భృశం పోషకాని ధారకాణి (చరన్తి) గచ్ఛన్తి.॥22॥

అన్వయః :-హే అర్వన్ వీర! యస్య తవ పతయిష్ణు శరీరం తవ చిత్తం వాత ఇవ ధ్రజీమాన్ తవ పురుత్రారణ్యేషు జర్భురాణా విష్ఠితా శృఙ్గాణి చరన్తి స త్వం ధర్మమాచర.॥22॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యే మనుష్యా అనిత్యేషు శరీరేషు స్థిత్వా నిత్యాని కార్యాణి సాధ్నువన్తి తేఽతులం సుఖమాప్నువన్తి. యే వనస్థాః పశవ ఇవ భృత్యాః సేనాశ్చ వర్తన్తే తేఽశ్వవత్సద్యోగామినో భూత్వా శత్రూన్ విజేతుం శక్నువన్తి.॥22॥

పదార్థము :- (అర్వన్) అశ్వమువంటి వేగవంతుడవగు వీరుడా! (తవ) నీయొక్క (పతయిష్ణు) నాశవంతమగు (శరీరమ్) శరీరము (తవ) నీయొక్క (చిత్తమ్) అంతఃకరణ వృత్తి (వాత ఇవ) వాయువువలె (ధ్రజీమాన్) వేగవంతమగు, అనగా శీఘ్రముగా దూరస్థ విషయముల తత్త్వమునెరుగు (తవ) నీయొక్క (పురుత్రా) అనేక (అరణ్యేషు) అడవులందు (జర్భురాణా) శీఘ్రముగా ధారణ, పోషణము నొనర్చునట్టి (విష్ఠితా) విశేషముగా స్థిరమై యున్న (శృఙ్గాణి) శృంగములవలె ఉన్నతమగు సేనాంగములు (చరన్తి)చరించునట్టి నీవు ధర్మము నాచరించుము. ॥22॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. అనిత్యశరీరములందుండియును నిత్యకార్యముల సాధించువారు అతుల సుఖములను పొందుదురు. వన్యపశువుల వంటి భృత్యులు మరియు సేనలు గలిగి అశ్వమువలె త్వరగామియైనవాడు శత్రువులను జయించుటకు సమర్థుడగును.॥22॥

22. O brave person, thy body is mortal, but thy spirit is swift like the wind in motion. Thy soldiers are spread abroad in all directions, and being stout and strong move about in many wildernesses; follow thou the path of virtue!.

౧౫౫౯. ఉప ప్రేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, మనుష్యా దేవతాః, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

కీదృశా విద్వాంసో హితైషిణ ఇత్యాహ.

విద్వాంసు లెటుల హితైషు లగుచున్నారను విషయ మీ మంత్రమందుండెను.

౧౫౫౯ ఉప ప్రాగాచ్ఛసనం వాజ్యర్వా దేవద్రీచా మనసా దీధ్యానః।

అజః పురో నీయతే నాభిరస్యాను పశ్చాత్కవయో యన్తి రేభాః ॥23॥

ప.వి:- ఉప, ప్ర, అగాత్, శసనమ్, వాజీ, అర్వా, దేవద్రీచా, మనసా, దీధ్యానః, అజః, పురః, నీయతే, నాభిః, అస్య, అను, పశ్చాత్, కవయః, యన్తి, రేభాః.॥౨౩॥

పదార్థః :-(ఉప) సామీప్యే (ప్ర) (అగాత్) గచ్ఛన్తి (శసనమ్) శంసన్తి హింసన్తియస్మిన్ స్తద్యుద్ధమ్ (వాజీ) వేగవాన్ (అర్వా) గన్తాఽశ్వః (దేవద్రీచా) దేవానఞ్చతా ప్రాప్నువతా (మనసా) (దీధ్యానః) దీప్యమానః సన్ (అజః) క్షేపణశీలః (పురః) (నీయతే) (నాభిః) మధ్యభాగః (అస్య) (అను) ఆనుకూల్యే (పశ్చాత్) (కవయః) మేధావినః(యన్తి) ప్రాప్నువన్తి (రేభాః) సర్వవిద్యాస్తోతారః. రేభ ఇతి స్తోతృనా...నిఘం. 3.౧౬. ॥౨౩॥

అన్వయః :-యో దీధ్యానోఽజో వాజ్యర్వా దేవద్రీచా మనసా శసనముప ప్రాగాత్ విద్వద్భిరస్య నాభిః పురో నీయతే తం పశ్చాత్ రేభాః కవయః అనుయన్తి. ॥౨౩॥

భావార్థః :-యే విద్వాంసో దివ్యేన విచారేణ తురఙ్గాన్ సుశిక్ష్యాగ్న్యాదీన్సంసాధ్యైశ్వర్యం ప్రాప్నువన్తి తే జగద్ధితైషిణో భవన్తి.॥౨౩॥

పదార్థము :-(దీధ్యానః)చక్కని ప్రకాశవంతము (అజః) విసరివేయు (వాజీ) వేగవంతము (అర్వా) చురుకుదనము గల అశ్వము (దేవద్రీచా) విద్వాంసులను పొందుచు (మనసా)మనస్సుతో (శసనమ్) హింసతో గూడిన యుద్ధమును (ఉప, ప్ర, అగాత్) ఏది చక్కగా సమీపమున ప్రాప్తించుచున్నదో, విద్వాంసులద్వారా (అస్య) దీనియొక్క (నాభిః) మధ్యభాగము, అనగా వీపు (పురః) ముందు (నీయతే) పొందబడుచున్నదో, అనగా దానిపై స్వారియొనర్చెదరో, దానిని (పశ్చాత్) ఆ తురువాత (రేభాః) సమస్త విద్యలను స్తుతించు (కవయః) బుద్ధిశాలురు (అను, యన్తి) అనుకూలముగ పొందుచున్నారు.॥౨౩॥

భావార్థము :- ఏ విద్వాంసులు ఉత్తమాలోచనలద్వారా అశ్వములకు ఉత్తమ శిక్షణ నిచ్చి అగ్ని మున్నగు పదార్థములను సాధించుకొని ఐశ్వర్యములను పొందుచున్నారో వారు జగత్తునకు హితైషులగుదురు. ॥౨౩॥

23. The beautiful, lustrous, active fast, dexterous horse, in the company of the learned, merrily goes to the battle-field, The valiant ride on its abck, and the wise singing the praise of knowledge follow it.

౧౬౦౦.ఉప ప్రేత్యస్య భార్గవో జమదగ్నిర్ఋషిః, మనుష్యో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః

కే జనా రాజ్యం శాసితుమర్హన్తీత్యాహ. ఏ జనులు రాజ్యశాసనము చేయుట కర్హు లను విషయము.

౧౬౦౦ ఉప ప్రాగాత్పరమం యత్సధస్థ మర్వాఁ౨॥ అచ్ఛా పితరం మాతరం చ। అద్యా దేవాఞ్జుష్టతమో హి గమ్యా౨

అథాశాస్తే దాశుషే వార్యాణి ॥౨౪॥

ప.వి:- ఉప, ప్ర, అగాత్, పరమమ్, యత్, సధస్థమితి సధ+స్థమ్, అర్వాన్, అచ్ఛ, పితరమ్, మాతరమ్, చ, అద్య, దేవాన్, జుష్టతమ ఇతి జుష్ట+తమః, హి, గమ్యాః, అథ, ఆ, శాస్తే, దాశుషే, వార్యాణి.॥౨౪॥

పదార్థః :- (ఉప) (ప్ర) (అగాత్) ప్రాప్నోతి (పరమమ్) (యత్) యః (సధస్థమ్) సహస్థానమ్ (అర్వాన్) జ్ఞానీ జనః. అత్ర నలోపాభావశ్ఛాన్దసః. (అచ్ఛ) సమ్యక్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (పితరమ్) జనకమ్ (మాతరమ్) జననీమ్ (చ) (అద్య) ఇదానీమ్. అత్ర నిపాతస్య చేతి దీర్ఘః. (దేవాన్) విదుషః (జుష్టతమః) అతిశయేన సేవితః (హి) ఖలు (గమ్యాః) ప్రాప్నుహి (అథ) (ఆ) సమన్తాత్ (శాస్తే) ఇచ్ఛతి (దాశుషే) దాత్రే (వార్యాణి) స్వీకార్యాణి భోగ్యవస్తూని.॥౨౪॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యద్యోఽర్వాన్ జుష్టతమస్సన్ పరమం సధస్థం పితరం మాతరం దేవాంశ్చాద్యా శాస్తేఽథ దాశుషే వార్యాణ్యుపప్రాగాత్ తం హి త్వమచ్ఛ గమ్యాః.॥౨౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే న్యాయవినయాభ్యాం పరోపకారాన్ కుర్వన్తి తే ఉత్తమం ఉత్తమం జన్మ శ్రేష్ఠాన్పదార్థాన్ విద్వాంసం పితరం విదుషీః మాతౄశ్చ ప్రాప్య విద్వద్భక్తా భూత్వా మహత్సుఖం ప్రాప్నుయుస్తే రాజ్యమనుశాసితుం శక్నుయుః.॥౨౪॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! (యత్) ఏ (అర్వాన్) జ్ఞాని (జుష్టతమః) గొప్పగాసేవించబడినవాడై (పరమమ్) ఉత్తమ (సధస్థమ్) స్నేహితుల స్థానమున (పితరమ్)తండ్రిని (మాతరమ్) తల్లిని (చ) మరియు (దేవాన్) విద్వాంసులను (అద్య) ఈ సమయమున (ఆ,శాస్తే) అధికముగా కాంక్షించునో (అథ) ఆ తురువాత (దాశుషే) దాతలకొరకు (వార్యాణి) స్వీకరించ మరియు భుజించదగిన పదార్థములను (ఉప, ప్ర, అగాత్) గౌరవముగా సమీపముననే పొందుచున్నాడో (హి) అటులనే (అచ్ఛా, గమ్యాః) మీరును చక్కగా పొందుడు.॥౨౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. న్యాయము, వినయములతో గూడ ఎవరు పరోపకారమొనర్చుచుందురో, వారు ఉత్తమోత్తమ జన్మలను, శ్రేష్ఠపదార్థములను, విద్వాంసులగు తల్లిదండ్రులను పొందినవారై విద్వాంసులను సేవించుచు గొప్ప సుఖములను పొందుచున్నారు. అట్టి వారే రాజ్యపరిపాలనకు అర్హులై యుందురు. ॥౨౪॥

24. The learned person, who being highly respected, longs for the eminent position of friends, educated father and mother and the sages, and exceedingly acquires eatables for the donor, deserves to be loved by all.

౧౬౦౧. సమిద్ధ ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
ధార్మికాః కిం కుర్వన్తీత్యాహ. ధార్మికు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౬౦౧ సమిద్ధోఽఅద్య మనుషో దురోణే దేవో దేవాన్యజసి జాతవేదః ।
ఆ చ వహ మిత్రమహశ్చికిత్వాన్త్వం దూతః కవిరసి ప్రచేతాః ॥౨౫॥

ప.వి:- సమిద్ధ ఇతి సమ్ + ఇద్ధః, అద్య, మనుషః, దురోణే, దేవః, దేవాన్, యజసి, జాతవేద ఇతి జాత+వేదః, ఆ, చ, వహ, మిత్రమహ ఇతి మిత్ర+మహః, చికిత్వాన్, త్వమ్, దూతః, కవిః, అసి, ప్రచేతా ఇతి ప్ర+చేతాః. ॥౨౫॥

పదార్థః :- (సమిద్ధః) సమ్యక్ ప్రకాశితః (అద్య) ఇదానీమ్ (మనుషః) మననశీలః (దురోణే) గృహే (దేవః) విద్వాన్ (దేవాన్) విదుషో దివ్యగుణాన్ వా (యజసి) జఙ్గచ్ఛసే (జాతవేదః) ప్రాప్తప్రజ్ఞ (ఆ) (చ) (వహ) ప్రాప్నుహి (మిత్రమహః) మిత్రాణి మహయతి పూజయతి తత్సంబుద్ధౌ (చికిత్వాన్) విజ్ఞానవాన్ (త్వమ్) (దూతః) యో దునోతి తాపయతి దుష్టాన్సః (కవిః) క్రాన్తప్రజ్ఞో మేధావీ (అసి) (ప్రచేతాః) ప్రకృష్టశ్చేతః సంజ్ఞానమస్య సః. ॥౨౫॥

అన్వయః :- హే జాతవేదో మిత్రమహో విద్వం స్త్వమద్య సమిద్ధోఽగ్నిరివ మనుషో దేవః సన్ యజసి చికిత్వాన్దూతః ప్రచేతాః కవిర్దురోణేఽసి స త్వం దేవాంశ్చావహ. ॥౨౫॥

భావార్థః :- యథాఽగ్నిర్దీపాదిరూపేణ గృహాణి ప్రకాశయతి తథా ధార్మికా విద్వాంసః స్వాని కులాని ప్రదీపయన్తి. యే సర్వైః సహ మిత్రవద్వర్తన్తే త ఏవ ధార్మికాః సన్తి ॥౨౫॥

పదార్థము :-(జాతవేదః) ఉత్తమవిద్యలను పొందినట్టి (మిత్రమహః) మిత్రులను సత్కరించు విద్వాంసుడా! ఏ (త్వమ్) నీవు (అద్య) ఈ సమయమున (సమిద్ధః) చక్కగా ప్రకాశించు అగ్నివలె (మనుషః) మననశీలుడవు (దేవః) విద్వాంసుడవునై (యజసి) సంగతి యొనర్చుచున్నావో (చ) మరియు (చికిత్వాన్) విజ్ఞానవంతుడవు (దూతః) దుష్టులకు దుఃఖములను గలిగించువాడవు (ప్రచేతాః) ఉత్తమచైతన్యము గల (కవిః) సర్వవిషయములందును సాటిలేని బుద్ధి గలిగినవాడవై (అసి) ఉన్నావు. అట్టి నీవు (దురోణే) గృహమందు (దేవాన్) విద్వాంసులను లేక ఉత్తమ గుణములను (ఆ,వహ) చక్కగా పొందుము. ॥౨౫॥

భావార్థము:- అగ్ని, దీపము మున్నగు వాని రూపములో గృహముల నెట్లు ప్రకాశితమైనదై యున్నదియో, అదేవిధముగ ధార్మిక విద్వాంసులు తమ వంశములను ప్రకాశపరచెదరు. అందరియెడల మిత్రులవలె వర్తించువారు ధర్మాత్ములైయుండెదరు. ॥౨౫॥

25. O wise person, respecter of friends, thou, this day, kindled like the illuminated fire, walkest in their company, as rellective, literary person. Rich in intellect, tormentor of the wicked, highly conscious, possessing unobstructed knowledge of all subjects, cultivate fully noble vitues in the house!

౧౬౦౨. తనూనపాదిత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౦౨ తనూనపాత్పథ ఋతస్య యానాన్మధ్వా సమఞ్జన్త్స్వదయా సుజిహ్వ ।
మన్మాని ధీభిరుత యజ్ఞమృన్ధన్దేవత్రా చ కృణుహ్యధ్వరం నః ॥౨౬॥

ప. వి:- తనూనపాదితి తనూ+నపాత్, పథః, ఋతస్య, యానాన్, మధ్వా, సమఞ్జన్నితి సమ్+అఞ్జన్, స్వదయ, సుజిహ్వేతి సు+జిహ్వ, మన్మాని, ధీభిః, ఉత, యజ్ఞమ్, ఋన్ధన్, దేవత్రేతి దేవ+త్రా, చ, కృణుహి, అధ్వరమ్, నః. ॥౨౬॥

పదార్థః :- (తనూనపాత్) యస్తనూర్విస్తృతాన్ పదార్థాన్ న పాతయతి తత్సమ్బుద్ధౌ (పథః) (ఋతస్య) సత్యస్య జలస్య వా (యానాన్) యాంతి యేషు తాన్ (మధ్వా) మాధుర్యేణ (సమఞ్జన్) సమ్యక్ ప్రకటీకుర్వన్ (స్వదయ) ఆస్వాదయ. అత్ర సంహితాయామితి దీర్ఘః. (సుజిహ్వ) శోభనా జిహ్వా వాగ్వా యస్య తత్సమ్బుద్ధౌ (మన్మాని) యానాని (ధీభిః) ప్రజ్ఞాభిః కర్మభిర్వా (ఉత) అపి (యజ్ఞమ్) సఙ్గమనీయం వ్యవహారమ్ (ఋన్ధన్) సంసాధయన్ (దేవత్రా) దేవేషు విద్వత్సు స్థిత్వా (చ) (కృణుహి) కురు (అధ్వరమ్) అహింసనీయమ్ (నః) అస్మాకమ్. ॥౨౬॥

అన్వయః :- హే సుజిహ్వ తనూనపాత్! త్వమృతస్య యానాన్పథోఽగ్నిరివ మధ్వా సమఞ్జన్స్వదయ ధీభిర్మన్మాన్యుత నోఽధ్వరం యజ్ఞమృన్ధన్దేవత్రా చ కృణుహి. ॥౨౬॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. ధార్మికైర్మనుష్యైః పథ్యౌషధసేవనేన

సుప్రకాశితైర్భవితవ్యమ్. ఆప్తేషు విద్వత్సు స్థిత్వా ప్రజ్ఞాః ప్రాప్యాహింసాఖ్యో ధర్మః సేవితవ్యః. ॥౨౬॥

పదార్థము :-(సుజిహ్వ) చక్కని జిహ్వ లేక వాణితో గూడిన (తనూనపాత్) విస్తారముగు పదార్థములను పారవేయనట్టి విద్వాంసుడా! నీవు (ఋతస్య) సత్యము లేక జలమునందు (యానాన్) నడచునట్టి (పథః) మార్గములను అగ్నివలె (మధ్వా) మాధుర్యము, అనగా కోమల భావముచే (సమఞ్జన్) ఉత్తమముగా నొనర్చుచు (స్వదయ) ఆస్వాదించుము, అనగా ప్రసన్నపరచుము (ధీభిః) బుద్ధిచే లేక కర్మలచే (మన్మాని) యానములను (ఉత) మరియు (నః) మాయొక్క (అధ్వరమ్) నష్టపరచరాని మరియు (యజ్ఞమ్) సంగతమొనర్చదగిన వ్యవహారము లను (ఋధ్నన్) చక్కగా సాధించుచు (చ) కూడ (దేవత్రా) విద్వాంసులయందు స్థితిమంతుడవై (కృణుహి) చేయుచుండుము. ॥౨౬॥

భావార్థము :-ధర్మాత్ములగు వారు పథ్యకర ఔషధపదార్థములను సేవించి శ్రేష్ఠులుగ రాణించవలెను. ఆప్తవిద్వాంసుల సేవలు చక్కగా నొనర్చుచుండవలయును. చక్కని బుద్ధులను పొంది అహింసారూపధర్మమును సేవించవలయును. ॥౨౬॥

26. O fair -tongued, preserver of various objects, make pleasant for all, the commendable paths of rectitude, with thy sweet sermon and excellent exposition. Develop the society and philosophical subjects with thy holy thoughts, and strengthen our innocuous worship through learned persons!.

౧౯౦౩.నరాశంసస్యేత్యస్య జగదిగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవత స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౯౦౩ నరాశంసస్య మహిమానమేషాముప స్తోషామ యజతస్య యజ్ఞైః।
యే సుక్రతవః శుచయో ధియన్ధాః స్వదన్తి దేవాఉభయాని హవ్యా ॥౨౭॥

ప.వి:- నరాశంసస్య, మహిమానమ్, ఏషామ్, ఉప, స్తోషామ, యజతస్య, యజ్ఞైః, యే, సుక్రతవ ఇతి సు+క్రతవః, శుచయః, ధియన్ధా ఇతి ధియమ్+ధాః, స్వదన్తి, దేవాః, ఉభయాని, హవ్యా. ॥౨౭॥

పదార్థః :-(నరాశంసస్య) నరైః ప్రశంసితస్య (మహిమానమ్) మహత్త్వమ్ (ఏషామ్) (ఉప) (స్తోషామ) ప్రశంసేమ. లేట్ ఉత్తమబహువచనే రూపమ్.(యజతస్య) సఙ్గన్తుం

యోగ్యస్య (యజ్ఞైః) సఙ్గాదిలక్షణైః (యే) (సుక్రతవః) శోభనప్రజ్ఞాకర్మాణః (శుచయః) పవిత్రాః (ధియన్ధాః) యే శ్రేష్ఠాం ప్రజ్ఞాముత్తమం కర్మ దధతి తే (స్వదన్తి) భుఞ్జతే (దేవాః) విద్వాంసః (ఉభయాని) శరీరాత్మ సుఖకరాణి (హవ్యా) హవ్యాని అత్తుమర్హాణి. ॥౨౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా యథా వయం యే సుక్రతవః శుచయో ధియన్ధా దేవా ఉభయాని హవ్యా స్వదన్త్యేషాం యజ్ఞైర్నరాశంసస్య యజతస్య వ్యవహారస్య మహిమానముపస్తోషామ తథా యూయమపి కురుత. ॥౨౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యే స్వయం శుద్ధాః ప్రాజ్ఞా వేదశాస్త్రవిదో న భవన్తి తే ఽన్యాన పివిదుషః పవిత్రాన్కర్తుం న శక్నువన్తి. యేషాం యాదృశా గుణా యాదృశాని కార్మణి స్యుస్తాని ధర్మాత్మభిర్యథావత్ప్రశంసితవ్యాని. ॥౨౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మే మెట్లు (యే) ఏ (సుక్రతవః) శ్రేష్ఠమగు బుద్ధులు మరియు కర్మలు గల (శుచయః) పవిత్రమగు (ధియన్ధాః) శ్రేష్ఠమగు ధారణవతి యగు బుద్ధి మరియు కర్మను ధారణ మొనర్చునట్టి (దేవాః) విద్వాంసులు (ఉభయాని) శరీరము మరియు ఆత్మ రెండింటికి సుఖమును గలిగించు (హవ్యా) భుజించదగిన పదార్థములను (స్వదన్తి) భుజింతుమో (ఏషామ్) ఈ విద్వాంసుల (యజ్ఞైః) సత్సంగము అనెడి యజ్ఞములచే (నరాశంసస్య) మనుష్యులచే ప్రశంసనీయ (యజతస్య) సంగతియొనర్చదగిన వ్యవహారముల (మహిమానమ్) గొప్పదనమును (ఉపస్తోషామ్) సమీపమున ప్రశంసింతుమో, అట్లే మీరును నొనర్చుచుండుడు. ॥౨౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. స్వయముగా ఎవరు పవిత్రులు, బుద్ధిశాలురు, వేదశాస్త్రవేత్తలు నై యుండరో, వారు ఇతరులను విద్వాంసులు, పవిత్రులుగ నొనర్చజాలరు. ఎవని గుణ కర్మ స్వభావములు ఎట్లుండునో వానిని ధర్మాత్ములు యథార్థముగ ప్రశంసించవలెను. ॥౨౭॥

27. To these the pure, the most wise, the though - inspiring learned persons, who enjoy good conducive both to body and soul, who are worthy of veneration, respected by the people, and full of greatness, we offer admiration with deeds of devotion.

౧౬౦౪. ఆజుహ్వాన ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, స్వరాడ్బృహతీ ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౦౪ ఆజుహ్వానఽఈడ్యో వన్ద్యశ్చాయాహ్యగ్నే వసుభిః సజోషాః। త్వం
దేవానామసి యహ్వ హోతా సఽఏనాన్యక్షీషితో యజీయాన్॥౨౮॥

ప.వి:- ఆజుహ్వాన ఇత్యా+జుహ్వానః, ఈడ్యః, వన్ద్యః, చ, ఆ, యాహి, అగ్నే, వసుభిరితి వసు+భిః సజోషా ఇతి స+జోషాః, త్వమ్, దేవానామ్, అసి, యహ్వ, హోతా, సః, ఏనాన్, యక్షి, ఇషితః, యజీయాన్ ॥౨౮॥

పదార్థః:-(ఆజుహ్వానః) సమన్తాత్ స్పర్ధమానః (ఈడ్యః) ప్రశంసితుం యోగ్యః (వన్ద్యః) నమస్కరణీయః (చ) (ఆ) (యాహి) ఆగచ్ఛ (అగ్నే) పావకవత్పవిత్ర విద్వన్! (వసుభిః) వాసహేతుభూతైర్విద్వద్భిస్సహ (సజోషాః) సమాన ప్రీతిసేవినః (త్వమ్) (దేవానామ్) విదుషామ్ (అసి) (యహ్వ) మహాగుణవిశిష్ట. యహ్వ ఇతి మహన్నామ...నిఘం. 3.3. (హోతా)దాతా (సః) (ఏనాన్) (యక్షి) సఙ్గచ్ఛ (ఇషితః) ప్రేరితః (యజీయాన్) అతిశయేన యష్టా సంగన్తా.॥౨౮॥

అన్వయః :- హే యహ్వాగ్నే! యస్త్వం దేవానాం హోతా యజీయానసి. ఇషితః సన్నేనాన్ యక్షి స త్వం వసుభిః సహ సజోషా ఆజుహ్వాన ఈడ్యో వన్ద్యశ్చైతానాయాహి.॥౨౮॥

భావార్థః :- యది మనుష్యాః పవిత్రాత్మనాం ప్రశంసితానాం విదుషాం సఙ్గేన స్వయం పవిత్రాత్మానో భవేయుస్తే ధర్మాత్మానః సన్తః సర్వత్ర సత్కృతాః స్యుః.॥౨౮॥

పదార్థము :- (యహ్వ) మహా ఉత్తమగుణములతో గూడిన (అగ్నే) అగ్నివలె పవిత్రశాలివగు ఓ విద్వాంసుడా! ఏ (త్వమ్) నీవు (దేవానామ్) విద్వాంసులందు (హోతా) దానశీలుడవు (యజీయాన్) అతిగా కలిసియుండువాడవై (అసి) ఉన్నావో అట్టి (ఇషితః) ప్రేరణ మొనర్చబడిన (ఏనాన్) ఈ విద్వాంసుల (యక్షి) సాంగత్యమొనర్చుము (సః) అయితే నీవు (వసుభిః) నివసించుటకు హేతువగు విద్వాంసులతో గూడ (సజోషాః) సమానమగు ప్రీతిని నిర్వహించువారు (ఆజుహ్వానః) స్పర్ధ, ఈర్ష్యలు లేని (ఈడ్యః) ప్రశంసనీయులు (చ) మరియు (వన్ద్యః) నమస్కరించదగిన ఈ విద్వాంసుల వద్దకు (ఆ,యాహి) వచ్చుచు నుండుము.॥౨౮॥

భావార్థము :- ఏ మానవులు, పవిత్రాత్ములు ప్రశంసితులగు విద్వాంసుల సాంగత్యముచే స్వయముగా పవిత్రాత్ములైనచో వారు సర్వత్ర సత్కారమును పొందగలరు. ॥౨౮॥

28. O learned person, full of noble qualities, amongst scholars, thou art charitable and companionable. Walk in the company of these prompt scholars. Being lovely towards the learned, deserving praise and adoration, go near them!.

౧౬౦౫. ప్రాచీనమిత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అన్తరిక్షం దేవతా, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬.౦౫ ప్రాచీనం బర్హిః ప్రదిశా పృథివ్యా వస్తోరస్యా వృజ్యతేఽఅగ్రేఽఅహ్నామ్।
వ్యు ప్రథతే వితరం వరీయో దేవేభ్యోఽఅదితయే స్యోనమ్॥౪॥

ప.వి:- ప్రాచీనమ్, బర్హిః, ప్రదిశేతి ప్ర+దిశా, పృథివ్యాః, వస్తోః, అస్యాః, వృజ్యతే, అగ్రే,అహ్నామ్, వి. ఊఽఇత్యూఽఇ, ప్రథతే, వితరమితి వి+తరమ్, వరీయః, దేవేభ్యః, అదితయే, స్యోనమ్.॥౪॥

పదార్థః :-(ప్రాచీనమ్) ప్రాక్తనమ్ (బర్హిః) అన్తరిక్షవద్ వ్యాపకం బ్రహ్మ (ప్రదిశా) ప్రకృష్టయా దిశా నిర్దేశేన (పృథివ్యాః) భూమేః (వస్తోః) దినాత్ (అస్యాః) (వృజ్యతే) త్యజ్యతే (అగ్రే) ప్రాతఃసమయే (అహ్నామ్) దినానామ్ (వి) (ఉ) (ప్రథతే)ప్రకటయతి (వితరమ్) విశేషేణ సన్తారకమ్ (వరీయః) అతిశయేన వరణీయం వరమ్ (దేవేభ్యః) విద్వద్భ్యః (అదితయే) అవినాశినే (స్యోనమ్) సుఖమ్. ॥౪॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యదస్యాః పృథివ్యా మధ్యే ప్రాచీనం బర్హిర్వస్తోర్వృజ్యతే అహ్నామగ్రే దేవేభ్య ఉ అదితయే వితరం వరీయః స్యోనం విప్రథతే తద్యూయం ప్రదిశా విజానీత ప్రాప్నుత చ. ॥౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యే విద్వద్భ్యః సుఖం దద్యుస్తే సర్వోత్తమం సుఖం లభేరన్! యథాఽఽకాశం సర్వాసు దిక్షు పృథివ్యాదిషు చ వ్యాప్తమస్తి తథా జగదీశ్వరః సర్వత్ర వ్యాప్తోస్తి యే తమీదృశం పరమాత్మానం ప్రాతరుపాసతే తే ధర్మాత్మానః సన్తో విస్తీర్ణసుఖా జాయన్తే.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎయ్యది (అస్యాః) ఈ (పృథివ్యాః) భూమిపైన (ప్రాచీనమ్) సనాతనము (బర్హిః) అంతరిక్షము వంటి వ్యాపకుడగు బ్రహ్మ (వస్తోః) పగటి ప్రకాశమునందు (వృజ్యతే) వేరగుచు (అహ్నామ్) దినముల (అగ్రే,) ప్రారంభము ప్రాతఃకాలమందు (దేవేభ్యః) విద్వాంసుల (ఉ) మరియు (అదితయే) అవినాశి యగు ఆత్మకొరకు (వితరమ్) విశేషించి దుఃఖములనుండి తరింపజేయునట్టి (వరీయః) అతిశ్రేష్ఠమగు (స్యోనమ్) సుఖములను (వి, ప్రథతే) విశేషించి ప్రకట మొనర్చునో దానిని మీరు (ప్రదిశా) వేదశాస్త్రముల నిర్దేశముతో తెలిసికొనుడు మరియు ప్రాప్తి జేసికొనుడు.॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. విద్వాంసులకు సుఖముల నొసగు వారు సర్వోత్తమ సుఖములను పొందగలరు. ఎట్లు ఆకాశము సర్వదిశలందును మరియు

పృథివ్యాదులందును వ్యాప్తమై యున్నదో అట్లే జగదీశ్వరుడు సర్వత్రా వ్యాప్తమైయున్నాడు. ఇట్టి పరమేశ్వరు నెవరు ప్రాతః సాయంకాలములందు ఉపాసించెదరో వారు ధర్మాత్ములై విశేష సుఖములందు విహరించు వారగుదురు. ॥౨౯॥

29. O men, in this world, the immortal God, All - pervading like space, beyond the light of day, early in the morning before dawn, grants to the learned and immortal soul happiness that removes miseries and is most excellent. Know and realise Him following the instructions of the vedas!

౧౬౦౬. వ్యచస్వతీరిత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, స్త్రియో దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః స్త్రీపురుషౌ కిం కుర్యాతామిత్యాహ.

మరల స్త్రీపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౬౦౬ వ్యచస్వతీరుర్వియా వి శ్రయన్తాం పతిభ్యో న జనయః శుమ్భమానాః ।

దేవీర్ద్వారో బృహతీర్విశ్వమిన్వా దేవేభ్యో భవత సుప్రాయణాః॥30॥

ప.వి:- వ్యచస్వతీః, ఉర్వియా, వి, శ్రయన్తామ్, పతిభ్య ఇతి పతి+భ్యః, న, జనయః, శుమ్భమానాః, దేవీః, ద్వారః, బృహతీః, విశ్వమిన్వా ఇతి విశ్వమ్+ ఇన్వాః, దేవేభ్యః, భవత, సుప్రాయణాః, సుప్రాయనా ఇతి సు+ప్రాయనాః.॥30॥

పదార్థః :-(వ్యచస్వతీః) శుభగుణేషు వ్యాప్తివంతీః (ఉర్వియా) బహుత్వేన (వి) (శ్రయన్తామ్) సేవన్తామ్ (పతిభ్యః) గృహీతపాణిభ్యః (న) ఇవ (జనయః) జాయాః (శుమ్భమానాః) సుశోభాయుక్తాః (దేవీః) దేదీప్యమానాః (ద్వారః) ద్వారోఽవకాశరూపాః (బృహతీః) మహతీః (విశ్వమిన్వాః) విశ్వవ్యవహారవ్యాపిన్యః (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యః (భవత) (సుప్రాయణాః) సుష్ఠుప్రకృష్టమయనం గృహం యాసు తాః.॥30॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యథా ఉర్వియా వ్యచస్వతీర్బృహతీర్విశ్వమిన్వాః సుప్రాయణా దేవీర్ద్వారో నేవ పతిభ్యో దేవేభ్యః శుమ్భమానా జనయః సర్వాన్ స్వస్వపతీన్ విశ్రయన్తాం తథా యూయం సర్వవిద్యాసు వ్యాపకా భవత.॥30॥

భావార్థః :- అత్రోపమావాచకలుప్తోపమాలంకారౌ. యథా వ్యాపికా దిశోఽవకాశప్రదానేన

సర్వేషాం వ్యవహారసాధకత్వేనానన్దప్రదాః సన్తి తథైవ పరస్పరస్మిన్ప్రీతాః స్త్రీపురుషా దివ్యాని సుఖాని లబ్ధ్వాఽన్యేషాం హితకరాః స్యుః.॥30॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! ఎట్లు (ఉర్వియా) ఉత్తమ గుణములందాధిక్యతగల (వ్యచస్వతీః) వ్యాప్తిగల (బృహతీః) మహా (విశ్వమిన్వాః) సమస్త వ్యవహారములందు వ్యాప్తమైన (సుప్రాయణాః) ఉత్తమ గృహములు గలిగిన (దేవీః) ఆభూషణములచే ప్రకాశించు (ద్వారః) ద్వారములకు (న) సమముగు అవకాశముగల (పతిభ్యః) పాణిగ్రహణముచే వివాహమొనర్చుకొనిన (దేవేభ్యః) ఉత్తమ గుణవంతులగు పతులకొరకు (శుమ్భమానాః) ఉత్తమ శోభావంతముగ (జనయః) సమస్త మహిళారత్నములు తమతమ పతులను (వి, శ్రయన్తామ్) విశేషముగ సేవింతురో అట్లే మీరును సమస్త విద్యలందు వ్యాపకులు (భవత) అగుడు.॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమా మరియు వాచకలుప్తోపమాలంకారములు గలవు. ఏ విధముగా వ్యాపకమైయున్న దిశలు అవకాశమిచ్చునవి మరియు అన్నిటి వ్యవహారములకు సాధకములగుటచే ఆనందమునిచ్చునవి యగుచున్నవియో అదేవిధముగ పరస్పరము ప్రసన్నముగ నుండు సతీపతులు ఇతరులకును హితకారులుగా నుండుట శ్రేయస్కరము. ॥30॥

30. O men, learn all sciences, just as wives, highly cultured and virtuous, well experienced in all domestic dealings, dwellers in nice houses, decorated with ornaments, tall like doors, deck their beauty for their noble husbands, and serve them!.

౧౬౦౭. ఆ సుష్వయన్తీత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, స్త్రియో దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ రాజప్రజా ధర్మమాహ. ఇపుడు రాజప్రజాధర్మవిషయము.

౧౬౦౭ ఆ సుష్వయన్తీ యజతేఽఉపాకేఽఉషాసానక్తా సదతాం ని యోనౌ ।

దివ్యే యోషణే బృహతీ సురుక్మేఽఅధి శ్రియఀ శుక్రపిశం దధానే ॥31॥

ప.వి:- ఆ, సుష్వయన్తీ, సుష్వయన్తీ ఇతి సు+స్వయన్తీ, యజతే ఇతి యజతే, ఉపాకే+ ఇత్యుపాకే, ఉషాసానక్తా, ఉషసానక్తేత్యుషసానక్తా, సదతామ్, ని, యోనౌ, దివ్యేఽఇతి దివ్యే, యోషణేఽఇతి యోషణే, బృహతీఽఇతి బృహతీ, సురుక్మే ఇతి సు+రుక్మే, అధి, శ్రియమ్, శుక్రపిశమితి శుక్ర+పిశమ్, దధానే ఇతి దధానే. ॥31॥

పదార్థః :- (అ) సమన్తాత్ (సుష్వయన్తీ) సుష్ఠు శయానే ఇవ. అత్ర వర్ణవ్యత్యయేన పస్య స్థానే యః. (యజతే) సఙ్గచ్ఛతే (ఉపాకే) సన్నిహితే (ఉషాసానక్తా) రాత్రిదినే (సదతామ్) గచ్ఛతః (ని) నితరామ్ (యోనౌ) కాలాఖ్యే కారణే (దివ్యే) దివ్యగుణకర్మస్వభావే (యోషణే) స్త్రియావివ (బృహతీ) మహాన్త్యౌ (సురుక్మే) సుశోభమానే (అధి) ఉపరి (శ్రియమ్) శోభాం లక్ష్మీం వా (శుక్రపిశమ్) శుక్రం భాస్వరం పిశం తద్విపరీతం కృష్ణం చ (దధానే) ధారయన్త్యౌ.॥30॥

అన్వయః :- హే విద్వన్ ! యది దివ్యే యోషణే ఇవ సురుక్మే బృహతీ అధిశ్రియం శుక్రపిశం చ దధానే సుష్వయన్తీ ఉపాకే ఉషాసానక్తా యోనౌ న్యా సదతాం తే భవాన్ యజతే తర్హ్యతులాం శ్రియం ప్రాప్నుయాత్. ॥30॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యాః! యథా కాలేన సహ వర్తమానే రాత్రిదినే పరస్పరేణ సమ్బద్ధే విలక్షణస్వరూపేణ వర్తేతే తథా రాజప్రజే పరస్పరం ప్రీత్యా వర్తేయాతామ్.॥30॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఒకవేళ (దివ్యే) ఉత్తమగుణ కర్మస్వభావములుగల (యోషణే) ఇరువురు మహిళల వలె (సురుక్మే) సుందర శోభావంతమగు (బృహతీ) గొప్ప (అ) అధికమగు (శ్రియమ్) శోభ మరియు లక్ష్మిని (శుక్రపిశమ్) ప్రకాశాంధకార రూపములను (దధానే) ధరించుచు (సుష్వయన్తీ) నిద్రించుచున్నవారివలె (ఉపాకే) సమీపస్థులగు (ఉషాసానక్తా) దివారాత్రములు (యోనౌ) కాలరూపకారణమునందు (ని, ఆ, సదతామ్) నిరంతరము ఉత్తమరీతిలో నడచునో వానిని (యజతే) సంగతమొనర్చుచున్నట్లైన మీరును అతుల శుభములను ప్రాప్తించుకొనువా రగుదురు. ॥30॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము కలదు. ఓ మానవులారా! ఏవిధముగా కాలముతో గూడియుండు దివారాత్రములు ఒండొంటిచే సంబంధముగల విలక్షణ స్వరూపముచే వర్తించుచున్నవియో ఆదేవిధముగ రాజు మరియు ప్రజలు పరస్పరము ప్రీతితో వర్తించవలెను.॥30॥

31. O learned person, acquire prosperity by properly using day and night, that move continuously in the wheel of time, each close to each, seated at their stations, assuming light and darkness, lofty, fair and radiant beauty like two women!.

౧౬౦౮. దైవ్యేత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, అర్షీ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

అథ శిల్పిభిః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. ఇపుడు శిల్పులు యేమిచేయవలెనను విషయము.

౧౬౦౮ దైవ్యా హోతారా ప్రథమా సువాచా మిమానా యజ్ఞం మనుషో యజధ్యై

ప్రచోదయన్తా విదథేషు కారూ ప్రాచీనం జ్యోతిః ప్రదిశా దిశన్తా ॥31॥

ప.వి:- దైవ్యా, హోతారా, ప్రథమా, సువాచేతి సు+వాచా, మిమానా, యజ్ఞమ్, మనుషః, యజధ్యై, ప్రచోదయన్తేతి ప్ర+చోదయన్తా, విదథేషు. కారూఽఇతి కారూ, ప్రాచీనమ్, జ్యోతిః, ప్రదిశేతి ప్ర+దిశా దిశన్తా.॥32॥

పదార్థః :-(దైవ్యా) దేవేషు కుశలౌ (హోతారా) దాతారౌ (ప్రథమా) ప్రఖ్యాతౌ (సువాచా) ప్రశస్తవాచౌ (మిమానా) విదధతౌ (యజ్ఞమ్) సంగతిమయమ్. (మనుషః) మనుష్యాన్) (యజధ్యై) యష్టుమ్ (ప్రచోదయన్తా) ప్రేరయన్తౌ (విదథేషు) విజ్ఞానేషు (కారూ) శిల్పినౌ (ప్రాచీనమ్) ప్రాక్తనమ్ (జ్యోతిః) శిల్పవిద్యాప్రకాశమ్ (ప్రదిశా) వేదాదిశాస్త్రప్రదేశేన నిర్దేశేన ప్రమాణేన (దిశన్తా) ఉపదిశన్తౌ.॥32॥

అన్వయః :-హేమనుష్యాః! యౌ దైవ్యా హోతారా ప్రథమా సువాచా మిమానా యజ్ఞం యజధ్యై మనుషో విదథేషు ప్రచోదయన్తా ప్రదిశా ప్రాచీనం జ్యోతిర్దిశన్తా కారూ భవేతాం తాభ్యాం శిల్పవిజ్ఞానశాస్త్ర మధ్యేయమ్. ॥32॥

భావార్థః :-అత్ర కారుశబ్దే ద్వివచనమధ్యాపకహస్తక్రియా శిక్షకాభిప్రాయమ్. యే శిల్పినః స్యుస్తే యావద్విజానీయుస్తావత్సర్వమన్యేభ్యః శిక్షయేయుః. యత ఉత్తరోత్తరం విద్యాసన్తతిర్వర్ధేత. ॥32॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! ఎవరు (దైవ్యా) విద్వాంసులలో కుశలురు (హోతారా) దానశీలురు (ప్రథమా) ప్రసిద్ధులు (సువాచా) ప్రశంసనీయ వాణియుక్తులు (మిమానా) విధానవంతులు (యజ్ఞమ్) సంగతిరూపయజ్ఞమును (యజధ్యై) చేయుటకు (మనుషః) మనుష్యులను (విదథేషు) విజ్ఞానములందు (ప్రచోదయన్తా) ప్రేరణనొనర్చుచు (ప్రదిశా) వేదశాస్త్రప్రమాణములచే (ప్రాచీనమ్) సనాతనమైన (జ్యోతిః) శిల్పవిద్యాప్రకాశమును (దిశన్తా) ఉపదేశమొనర్చుచు (కారూ) ఇరువురు శిల్పులు [ఇంజనీర్లు] ఉందురో, వారిద్వారా శిల్పవిజ్ఞానశాస్త్రమభ్యసించవలెను.॥32॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున 'కారూ' శబ్దమునందు అధ్యాపకుడు, హస్తకలా శిక్షకుడు ఈ యిరువురు శిల్పుల అభిప్రాయమున్నది. శిల్పియగువాడు తానెంత శిల్పకళను ఎరుగునో దానినంతయును ఇతర శిష్యుల కుపదేశించవలయును. అందువల్ల ఉత్తరోత్తరా శిల్పవిద్యాసంతతి అభివృద్ధిచెందగలదు. ॥32॥

32. O men, learn fine arts from two skilled persons, who are competent amongst the learned, charitable disposed, well - known, sweet - voiced, executors of projects, inducers of men in scientfic knowledge, and acts of sacrifie, preachers of the doctrines of the vedas, and expounders of mechanical knowledge!.

౧౬౦౯. ఆ న ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, వాగ్దేవతా, భురిక్ పఙ్క్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౦౯ ఆ నో యజ్ఞం భారతీ తూయమేత్విడా మనుష్వదిహ చేతయన్తీ।
తిస్రో దేవీర్బర్హిరేదఀ స్యోనఀ సరస్వతీ స్వపసః సదన్తు ॥33॥

ప.వి:- ఆ,నః, యజ్ఞమ్, భారతీ, తూయమ్, ఏతు, ఇడా, మనుష్వత్, ఇహ, చేతయన్తీ, తిస్రః, దేవీః, బర్హిః, ఆ, ఇదమ్, స్యోనమ్, సరస్వతీ, స్వపస+ ఇతి సు+అపసః, సదన్తు.॥33॥

పదార్థః :-(ఆ) సమన్తాత్ (నః) అస్మభ్యమ్ (యజ్ఞమ్) శిల్పవిద్యాప్రకాశమయమ్ (భారతీ) ఏతద్విద్యా ధారికా క్రియా (తూయమ్) వర్ధకమ్ (ఏతు) ప్రాప్నోతు (ఇడా) సుశిక్షితా మధురా వాక్ (మనుష్వత్) మానవవత్ (ఇహ) అస్మిన్ శిల్పవిద్యా గ్రహణవ్యవహారే (చేతయన్తీ) ప్రజ్ఞాపయన్తీ (తిస్రః) (దేవీః) దేదీప్యమానాః (బర్హిః) ప్రవృద్ధమ్ (ఆ) (ఇదమ్) (స్యోనమ్) సుఖకారకమ్ (సరస్వతీ) విజ్ఞానవతీ ప్రజ్ఞా (స్వపసః) సుష్ఠ్వపాంసి కర్మాణి యేషాన్తాన్ (సదన్తు) ప్రాపయన్తు.॥33॥

అన్వయః :-హే మనుష్యా! యా భారతీ ఇడా సరస్వతీహ నస్తూయం యజ్ఞం మనుష్వచ్చేతయన్త్యస్మానైతు. ఇమాస్తిస్రో దేవీరిదం బర్హిః స్యోనం స్వపసోఽస్మా నా సదన్తు. ॥33॥

భావార్థః :-అత్ర శిల్పవ్యవహారే సుష్ఠూపదేశక్రియావిధిజ్ఞాపనం విద్యాధారణం చేష్యతే యదీమాః తిస్రోఽతీర్మనుష్యా గృహ్ణీయుస్తర్హి మహత్సుఖమశ్నువీరన్.॥33॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (భారతీ) శిల్పవిద్యను ధరించు క్రియను (ఇడా) చక్కని శిక్షిత మధురవాణి (సరస్వతీ) విజ్ఞానవంతమగు బుద్ధిని (ఇహ) ఈ శిల్పవిద్యయొక్క గ్రహణరూప వ్యవహారమునందు (నః) మమ్ము (తూయమ్) వృద్ధివంతమైన (యజ్ఞమ్) శిల్పవిద్యా ప్రకాశరూప యజ్ఞమును (మనుష్వత్) మనుష్యునివలె (చేతయన్తీ) బోధపరచునదై మాకు (ఆ,ఏతు) అన్నివైపులనుండి లభించుగాక! ఈ పూర్వోక్తమగు (తిస్రః) మూడు (దేవీః) ప్రకాశవంతమగు (ఇదమ్) ఇట్టి (బర్హిః) గొప్పదగు (స్యోనమ్) సుఖకారక కార్యమును (స్వపసః) శ్రేష్ఠకర్మవంతులమగు మాకు (ఆ,సదన్తు) చక్కగా ప్రాప్తింపజేయుడు.॥33॥

భావార్థము :-ఈ శిల్పవ్యవహారమున చక్కని ఉపదేశము క్రియావిధిని బోధించుట మరియు విద్యాధారణము అభీష్టమై యున్నది. ఒక వేళ ఈ మూడు విధులను మనుష్యులు గ్రహించినచో గొప్పసుఖముల ననుభవించగలరు.॥33॥

33. May Bharati, Ida, Saraswati in this mechanical work, come unto us from all sides, speedily expounding the secrets of mechanical science, like a thoughtful person. May these three intellectual forces, guide us, the performers of nice enterprises, in this mighty project, the source of comfort.

౧౬౧౦. య ఇమ ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౦ యఽఇమే ద్యావాపృథివీ జనిత్రీ రూపైరపిꣳశద్భువనాని విశ్వా ।

తమద్య హోతరిషితో యజీయాన్దేవం త్వష్టారమిహ యక్షి విద్వాన్ ॥౩౪॥

ప.వి:- యః, ఇమే ఇతీమే, ద్యావాపృథివీఽ ఇతి ద్యావాపృథివీ, జనిత్రీఽ ఇతి జనిత్రీ, రూపైః, అపిꣳశత్, భువనాని, విశ్వా, తమ్, అద్య, హోతః, ఇషితః, యజీయాన్, దేవమ్, త్వష్టారమ్, ఇహ, యక్షి, విద్వాన్. ॥౩౪॥

పదార్థః :-(యః) విద్వాన్ (ఇమే) ప్రత్యక్షే (ద్యావాపృథివీ) విద్యుద్భూమి (జనిత్రీ) అనేక కార్యోత్పాదికే (రూపైః) విచిత్రాభిరాకృతిభిః (అపింశత్) అవయువయతి (భువనాని) లోకాన్ (విశ్వా) విశ్వాని సర్వాన్ (తమ్) (అద్య) ఇదానీమ్ (హోతః) ఆదాతః (ఇషితః) ప్రేరితః (యజీయాన్) అతిశయేన యష్టా సఙ్గన్తా (దేవమ్) (త్వష్టారమ్) వియోగ సంయోగాదికర్తారమ్ (ఇహ) అస్మిన్ వ్యవహారే (యక్షి) సఙ్గచ్ఛసే (విద్వాన్) సర్వతో విద్యాప్తః. ॥౩౪॥

అన్వయః :-హే హోతర్యో యజీయానిషితో విద్వాన్యథేశ్వర ఇహ రూపైరిమే జనిత్రీద్యావాపృథివీ విశ్వా భువనాన్యపింశత్ తథా తం త్వష్టారం దేవమద్య త్వం యక్షి తస్మాత్సత్కర్తవ్యోఽసి. ॥౩౪॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. మనుష్యైర్యస్యాం సృష్టౌ పరమాత్మనో రచనావిశేషాన్ విజ్ఞాయ తథైవ శిల్పవిద్యా సంప్రయోజ్యా. ॥౩౪॥

పదార్థము :-(హోతః) గ్రహణమొనర్చు మానవా! (యః) నీవు (యజీయాన్) అతిగా సత్సంగ మొనర్చువాడవు (ఇషితః) ప్రేరణమొనర్చబడిన (విద్వాన్) అన్నిదిశలనుండి విద్యలను గ్రహించు విద్వాంసునివలె పరమేశ్వరుడు (ఇహ) ఈ వ్యవహారమునందు (రూపైః) చిత్రవిచిత్ర ఆకారములతో (ఇమే) ఈ (జనిత్రీ)

అనేక కార్యముల నుత్పన్నమొనర్చు (ద్యావాపృథివీ) విద్యుత్తు మరియు పృథివి మున్నగు (విశ్వా) సమస్త (భువనాని) లోకములకు (అపింశత్) అవయువరూపమునిచ్చునో, అట్లే (తమ్) అట్టి (త్వష్టారమ్) సంయోగవియోగముల, అనగా ఉత్పత్తి, ప్రలయము నొనర్చు (దేవమ్) పరమేశ్వరుని (అద్య) నేడు నీవు (యక్షి) సంగతమొనర్చు చున్నావు. కావున నీవు సత్కారార్హుడవై యున్నావు.॥౩౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచక లుప్తోపమాలంకారము గలదు. మానవులీ సృష్టియందు పరమాత్ముని రచనా విశేషములను చక్కగా దెలిసికొని అదేవిధముగ శిల్పవిద్యను ప్రయోగించదగును.॥౩౪॥

34.O seeker after knowledge, extremely fond of companionship, urged, receiving education from every where, thou deservest homage, as thou always rememberest that God, Who, in this world, creates different spheres, these Earth and Sun, the progenitors of various actions and brings about the creation and dissolution of the universe!.

౧౬౧౧.ఉపావసృజేత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

ప్రత్యృతు హోతవ్యమిత్యాహ.

ప్రతి ఋతువునందు హోమము చేయవలయునను విషయము.

౧౬౧౧ ఉపావసృజ త్మన్యా సమఞ్జన్దేవానాం పాథఽఋతుథా హవీꣳషి।

వనస్పతిః శమితా దేవోఽఅగ్నిః స్వదన్తు హవ్యం మధునా ఘృతేన ॥౩౫॥

ప.వి:- ఉపావసృజేత్యుప+అవసృజ, త్మన్యా, సమఞ్జన్నితి సమ్+అఞ్జన్, దేవానామ్, పాథః, ఋతుథేత్యృతు+థా, హవీꣳషి, వనస్పతిః, శమితా, దేవః, అగ్నిః, స్వదన్తు, హవ్యమ్, మధునా, ఘృతేన.॥౩౫॥

పదార్థః :-(ఉపావసృజ) యథావద్దేహిః (త్మన్యా) ఆత్మనా (సమఞ్జన్) సమ్యక్ మిశ్రీకుర్వన్ (దేవానామ్) విదుషాం (పాథః) భోగ్యమన్నాదికమ్ (ఋతుథా) ఋతౌ (హవీంషి) ఆదాతవ్యాని (వనస్పతిః) కిరణానాం స్వామీ (శమితా) శాన్తికరః (దేవః) దివ్యగుణోపేతః (అగ్నిః) పావకః (స్వదన్తు) ప్రాప్నువన్తు (హవ్యమ్) అత్తవ్యమ్ (మధునా) మధురాదిరసేన (ఘృతేన) ఘృతాదినా.॥౩౫॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం దేవానాం పాథో మధునా ఘృతేన సమఞ్జన్ త్మన్యా హవీంషి ఋతుథోపావసృజ తేన త్వయా దత్తం హవ్యం వనస్పతిః సమితాదేవోఽగ్నిశ్చ స్వదన్తు.॥౩౫॥

భావార్థః :- మనుష్యైః శుద్ధానాం పదార్థానామృతావృతౌ హోమః కర్తవ్యో యేన తద్ధుతం ద్రవ్యం సూక్ష్మం భూత్వా క్రమేణాగ్నిసూర్యమేఘాన్ ప్రాప్య వృష్టిద్వారా సర్వోపకారి స్యాత్.॥35॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (దేవానామ్) విద్వాంసులు (పాథః) భుజించదగిన అన్నాదులను (మధునా) మృదుమధురాది రసయుక్తమగు (ఘృతేన) నేయి మున్నగు వానితో (సమఞ్జన్) చక్కగా కలుపుచు (త్మన్యా) నీ యాత్మచే (హవీంషి) స్వీకరించ, భుజించదగిన పదార్థములను(ఋతుథా) ప్రతిఋతువునందును (ఉపావసృజ) యథావతుగ నీయుము అనగా హోమమొనర్చుము. నీవు సమర్పించినట్టి (హవ్యమ్) భుజించదగిన పదార్థములను (వనస్పతిః) కిరణముల స్వామియగు సూర్యుడు (శమితా) శాంతికర్త (దేవః) ఉత్తమ గుణవంతములగు మేఘములు మరియు (అగ్నిః) అగ్ని (స్వదన్తు) పొందునుగాక, అనగా హవనమొనర్చిన పదార్థములు ఆతనిని చేరుగాక!॥35॥

భావార్థము :- మానవులు విశుద్ధపదార్థములను ప్రతిఋతువునందును హోమమొనర్చవలయును. అందువలన హవ్యద్రవ్యములు సూక్ష్మరూపమున క్రమముగ అగ్ని, సూర్యుడు, మేఘములను పొంది వర్షముద్వారా ఎల్లరకుపకారకము లగును. ॥35॥

35. O learned person, put into fire, at different seasons with devotion, in the form of oblations, eatables mixed with honey and butter, fit to be taken by the learned. May the Sun, cloud and fire receive thy oblations!.

౧౬౧౨.సద్య ఇత్యస్య జమదగ్నిర్ఋషిః, అగ్నిర్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృగ్జనః సర్వానానన్దయతీత్యాహ.

మానవుడెట్లు సమస్తమున కానందము కలుగజేయుచున్నాడను విషయము.

౧౬౧౨ సద్యో జాతో వ్యమిమీత యజ్ఞమగ్నిర్దేవానామభవత్పురోగాః।

అస్య హోతుః ప్రదిశ్యృతస్య వాచి స్వాహాకృతꣳహవిరదన్తు దేవాః॥36॥

ప.వి:- సద్యః, జాతః, వి, అమిమీత, యజ్ఞమ్, అగ్నిః, దేవానామ్, అభవత్, పురోగా ఇతి పురః+గాః, అస్య, హోతుః, ప్రదిశీతి ప్ర+దిశి, ఋతస్య, వాచి, స్వాహాకృతమితి స్వాహా+కృతమ్, హవిః, అదంతు,దేవాః.॥36॥

పదార్థః :- (సద్యః) శీఘ్రమ్ (జాతః) ప్రకటీభూతః సన్ (వి) విశేషేణ (అమిమీత) మిమీతే (యజ్ఞమ్) అనేకవిధవ్యవహారమ్ (అగ్నిః) విద్యాప్రకాశితో విద్వాన్ (దేవానామ్) విదుషామ్ (అభవత్) భవతి (పురోగాః) అగ్రగామీ (అస్య) (హోతుః) అదాతుః (ప్రదిశి) ప్రదిశన్తి యయా తస్యామ్ (ఋతస్య) సత్యస్య (వాచి)వాణ్యామ్ (స్వాహాకృతమ్) సత్యేన నిష్పాదితం కృతహోమం వా (హవిః)అత్తవ్యమన్నాదికమ్ (అదన్తు) భుఞ్జతామ్ (దేవాః) విద్వాంసః. ॥36॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యస్సద్యో జాతోఽగ్నిర్హోతుర్ఋతస్య ప్రదిశి వాచి యజ్ఞం వ్యమిమీత దేవానాం పురోగా అభవదస్య స్వాహాకృతం హవిర్దేవా అదన్తు తం సర్వోపరి విరాజమానం మన్యధ్వమ్.॥36॥

భావార్థః :- అత్ర వాచక లుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యః సర్వేషాం ప్రకాశకానాం మధ్యే ప్రకాశకోఽస్తి తథా యో విద్వత్సు విద్వాన్సర్వోపకారీ జనో భవతి స ఏవ సర్వేషామానన్దస్య భోజయితా భవతి.॥36॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సద్యః) శీఘ్రముగ (జాతః) ప్రఖ్యాతముగు (అగ్నిః) విద్యచే ప్రకాశించు విద్వాంసుడు (హోతుః) గ్రహణమొనర్చువాని (ఋతస్య) సత్యముయొక్క (ప్రదిశి) నిర్దేశించునాని (వాచి) వాణియందు (యజ్ఞమ్) అనేక విధములగు వ్యవహారములను (వి,అమిమీతి) విశేషముగ నిర్మాణమొనర్చును. మరియు (దేవానామ్) విద్వాంసులందు (పురోగాః) అగ్రగామి (అభవత్) అగును (అస్య) దీని (స్వాహాకృతమ్) సత్యవ్యవహారము సాధించిన లేక హోమమొనర్చిన పిదప మిగిలియున్న (హవిః) భుజించదగిన అన్నాదులను (దేవాః) ఏ విద్వాంసులు (అదన్తు)భుజించెదరో, వారిని సర్వోన్నతుడై యున్న విద్వాంసునిగా నెంచుము. ॥36॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా సూర్యుడు సమస్త ప్రకాశక పదార్థములమధ్య ప్రకాశమానుడై యున్నాడో, అదేవిధముగ ఏ విద్వాంసుడు అందరికీ ఉపకారవంతుడగు చున్నాడో, ఆతడే ఎల్లరకును ఆనందము ననుభవింపజేయువా డగుచున్నాడు.॥36॥

36. The enlightened person, who speedily attains to fame, and manages different transactions, with truth-imbued of words of a learned fellow, and precedes scholars, and the remnants of whose properly performed homa are eaten by the learned, deserves all round veneration.

౧౬౧౩.కేతుమిత్యస్య మధుఛన్దా ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః

ఆప్తాః కీదృశా ఇత్యాహ. ఆప్తు లెటులుందురను విషయము.

౧౬౧౩ కేతుం కృణ్వన్నకేతవే పేశో మర్యా అపేశసే।
సముషద్భిరజాయథాః॥౩౭॥

ప.వి:- కేతుమ్, కృణ్వన్, అకేతవే, పేశః, మర్యాః, అపేశసే, సమ్, ఉషద్భిరిత్యుషత్ + భిః, అజాయథాః.॥౩౭॥

పదార్థః :-(కేతుమ్) ప్రజ్ఞామ్. కేతురితి ప్రజ్ఞా నా...నిఘం. ౩.౯. (కృణ్వన్) కుర్వన్ (అకేతవే) అవిద్యమాన ప్రజ్ఞాయ జనాయ (పేశః) హిరణ్యమ్ పేశ ఇతి హిరణ్యనా...నిఘం.౧.౨. (మర్యాః) మనుష్యాః (అపేశసే) అవిద్యమానం పేశః సువర్ణం యస్య తస్మై నరాయ (సమ్) సమ్యక్ (ఉషద్భిః) య ఉషన్తి హవి ర్దహన్తి తైర్యజమానైః (అజాయథాః). ॥౩౭॥

అన్వయః :-హే విద్వన్! యథా మర్యా అపేశసే పేశో ఽ కేతవే కేతుం కుర్వన్తి తైరుషద్భిః సహ ప్రజ్ఞాం శ్రియం చ కృణ్వన్ సద్భిస్త్వం సమజాయథాః.॥౩౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. త ఏవ ఆప్తా యే స్వాత్మవదన్యేషామపి సుఖమిచ్ఛన్తి తేషామేవ సంగేన విద్యాప్రాప్తి రవిద్యాహానిః శ్రియో లాభో దరిద్రతాయా వినాశశ్చ భవతి.॥౩౭॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసుడా! ఎట్లు (మర్యాః) మానవులు (అపేశసే) సువర్ణములేనివారికి (పేశః) సువర్ణమును మరియు (అకేతవే) బుద్ధిలేనివారికి (కేతుమ్) బుద్ధిని గలిగించెదరో, అట్టి (ఉషద్భిః) హోమమొనర్చు యజమానులకు నీవు కూడ బుద్ధి మరియు ధనమును (కృణ్వన్) కలిగించుచు (సమ్, అజాయతాః) చక్కగా ప్రసిద్ధిని పొందుము.॥౩౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. తన ఆత్మవలె ఇతరుల సుఖమును గోరువారే ఆప్తులు. అట్టివారి సాంగత్యముచేతనే విద్యాప్రాప్తి మరియు అవిద్యను దూరపరచుట, ధనలాభము, దరిద్రనాశమును గలుగ గలదని దలపవలయును. ॥౩౭॥

37. O men, making the illiterate, literate, the poor, rich, shine, with the beams of knowledge.

౧౬౧౪. జీమూతస్యేవేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, విద్వాన్దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పీరా రాజపురుషాః కిం కుర్యురిత్యాహ. వీరులై రాజపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౬౧౪ జీమూతస్యేవ భవతి ప్రతీకం యద్వర్మీ యాతి సమదాముపస్థే।

అనావిద్ధయా తన్వా జయ త్వꣳస త్వా వర్మణో మహిమా పిపర్తు॥౩౮॥

ప.వి:- జీమూతస్యేవేతి జీమూతస్య+ ఇవ, భవతి, ప్రతీకమ్, యత్, వర్మీ, యాతి, సమదామితి స+మదామ్, ఉపస్థ ఇత్యుప+ స్థే, అనావిద్ధయా, తన్వా, జయ, త్వమ్, సః, త్వా, వర్మణః,మహిమా, పిపర్తు.॥౩౮॥

పదార్థః :- (జీమూతస్యేవ) యథా మేఘస్య (భవతి) (ప్రతీకమ్) యేన ప్రత్యేతి తల్లిఙ్గమ్ (యత్) (వర్మీ) కవచవాన్ (యాతి) ప్రాప్నోతి (సమదామ్) సహ మదేన హర్షేణ వర్తన్తే యత్ర యుద్ధేషు తేషామ్ (ఉపస్థే) సమీపే (అనావిద్ధయా) అప్రాప్తక్షతయా (తన్వా) శరీరేణ (జయ) (త్వమ్) (సః) (త్వా) త్వామ్ (వర్మణః) రక్షణస్య (మహిమా) మహత్త్వమ్ (పిపర్తు) పాలయతు.॥౩౮॥

అన్వయః :-యద్యో వర్మ్యనావిద్ధయా తన్వా సమదాముపస్థే ప్రతీకం యాతి స జీమూతస్యేవ విద్యుద్భవతి. హే విద్వన్! యత్త్వా వర్మణో మహిమా పిపర్తు స త్వం శత్రూన్ జయ.॥౩౮॥

భావార్థః :-అత్రోపమాలంకారః. యథా మేఘస్య సేనా సూర్యప్రకాశమావృణోతి తథా కవచాదినా శరీరమావృణుయాత్. యథా సమీపస్థయోః సూర్యమేఘయోః సంగ్రామో భవతి తథైవ వీరై రాజపురుషై ర్యోద్ధవ్యమ్. సర్వతో రక్షాపి విధేయా.॥౩౮॥

పదార్థము :-(యత్) ఏ (వర్మీ) కవచధారియగు యోధుడు (అనావిద్ధయా) ఏ మాత్రము గాయము తగలనట్టి (తన్వా) శరీరముతో (సమదామ్) ఆనందముగా పాల్గొనిన యుద్ధముల (ఉపస్థే) సమీపమున (ప్రతీకమ్) నిశ్చయించుకొనిన చిహ్నమును (యాతి) ప్రాప్తించునో (సః) అట్టి వాడు (జీమూతస్యేవ) మేఘములందు విద్యుదున్నట్లు (భవతి) ఉండును. ఓ విద్వాంసుడా! ఏ (త్వా) నీకు (వర్మణః) రక్షణమునకు (మహిమా) మహత్త్వము (పిపర్తు) పాలించునో అట్టి (త్వమ్) నీవు శత్రువులను (జయ) జయించుము.॥౩౮॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ మేఘసమూహములు సూర్యప్రకాశమును కప్పివేయునో, అదేవిధముగ శరీరమును కవచము మున్నగువానితో రణమునందు కప్పియుంచవలయును. ఏవిధముగా సమీపస్థమేఘములు మరియు సూర్యునియందు సంగ్రామము జరుగునో అదే విధముగా వీరులగు రాజపురుషులు యుద్ధము మరియు రక్షణనుకూడ యొనర్చుకొనుట తప్పనిసరియై యున్నది.॥౩౮॥

38. The warrior's look is like the thunderous ram-cloud, when, armed with mail, he seeks the lap of battle. Be thou victorious with unwounded body, and let the strength of thy armour save thee.

౧౬౧౫. ధన్వనేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౫ ధన్వనా గా ధన్వనాజిం జయేమ ధన్వనా తీవ్రాః సమదో జయేమ ।
ధనుః శత్రోరపకామం కృణోతి ధన్వనా సర్వాః ప్రదిశో జయేమ ॥౩౯॥

ప.వి:- ధన్వనా, గాః, ధన్వనా, ఆజిమ్, జయేమ, ధన్వనా, తీవ్రాః, సమద ఇతి స+మదః, జయేమ, ధనుః, శత్రోః, అపకామమిత్యప+ కామమ్, కృణోతి, ధన్వనా, సర్వాః, ప్రదిశ ఇతి ప్ర+దిశః, జయేమ.॥౩౯॥

పదార్థః :-(ధన్వనా) ధనురాదిశస్త్రాస్త్రవిశేషేణ (గాః) పృథివీః (ధన్వనా) (ఆజిమ్) సఙ్గ్రామమ్. ఆజావితి సఙ్గ్రామనా...నిఘం.౨.౧౭. (జయేమ) (ధన్వనా) శతఘ్న్యాదిభిః శస్త్రాస్త్రైః (తీవ్రాః) తీవ్రవేగవతీః శత్రూణాం సేనాః (సమదః) మదేన సహ వర్తమానాః (జయేమ) (ధనుః) శస్త్రాస్త్రమ్ (శత్రోః) అరేః (అపకామమ్) అపగతశ్చాసౌ కామశ్చ తమ్ (కృణోతి) కరోతి (ధన్వనా) (సర్వాః) (ప్రదిశః) దిశోపదిశః (జయేమ).॥౩౯॥

అన్వయః :- హే వీరాః! యథా వయం యద్ధనుః శత్రోరపకామం కృణోతి. తేన ధన్వనా గా ధన్వనాఽఽజిం చ జయేమ. ధన్వనా తీవ్రాః సమదో జయేమ. ధన్వనా సర్వాః ప్రదిశో జయేమ. తథా యూయమప్యేతేన జయత.॥౩౯॥

భావార్థః :- యది మనుష్యా ధనుర్వేదవిజ్ఞానక్రియాకుశలా భవేయుస్తర్హి సర్వత్రైవ తేషాం విజయః ప్రకాశేత యది విద్యావినయశౌర్యాదిగుణైర్భూగోలైకరాజ్యమిచ్ఛేయుస్తర్హి కిమప్యశక్యం న స్యాత్.॥౩౯॥

పదార్థము :- ఓ వీరపురుషులారా! మే మెట్లు (ధనుః) అస్త్ర శస్త్రములచే (శత్రోః) శత్రువుల (అపకామమ్) కామితములను భంగము (కృణోతి) చేయుదుమో అట్లే (ధన్వనా) ధనుస్సులు మున్నగు విశేష అస్త్రశస్త్రములచే (గాః) భూములను మరియు (ధన్వనా) పై దెలిపిన శస్త్రాస్త్ర విశేషములలో (ఆజిమ్) సంగ్రామమును (జయేమ) జయించవలెను (ధన్వనా) పిరంగులు మున్నగు అస్త్రశస్త్రములతో (తీవ్రాః)

తీవ్రవేగవంతముగ (సమదః) ఆనందమునందు మునిగియున్న శత్రుసైన్యములను (జయేమ) జయించవలెను (ధన్వనా) ధనువులచే (సర్వాః) సమస్త (ప్రదిశః) దిశలు, ప్రదిశలను (జయేమ) జయించునట్లే మీరును ధనురాదులచే శత్రువులను జయించుడు.॥౩౯॥

భావార్థము:- ధనుర్వేద విజ్ఞాన క్రియలందు కుశలురగువారు తమ విజయము నంతట ప్రకాశింప జేయుదురు. విద్య, వినయము, శూరత్వము మున్నగు సద్గుణములచే విలసిల్లువారు భూగోళమంతటిని ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యముగ పాలించవలయుననుకొన్న వారికది అశక్య విషయముగాదు.॥౩౯॥

39. With military weapons let us win the earth, with them the battle, with cannon let us win the ease-loving army of our foes. War-like weapons destroy the ambitions of the foeman. Armed with the bow may we subdue all regions.

౧౬౧౬ వక్ష్యన్తీవేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, నిచృత్త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౬ వక్ష్యన్తీవేదాగనీగన్తి కర్ణం ప్రియఙ్సఖాయం పరిషస్వజానా ।

యోషేవ శిఙ్క్తే వితతాధి ధన్వఞ్జ్యా ఇయఙ్సమనే పారయన్తీ ॥౪౦॥

ప.వి:- వక్ష్యన్తీవేతి వక్ష్యన్తీ + ఇవ, ఇత్, ఆగనీగన్తి, కర్ణమ్, ప్రియమ్, సఖాయమ్ పరిషస్వజానా, పరిషస్వజానేతి పరి+సస్వజానా, యోషేవేతి యోషా+ ఇవ, శిఙ్క్తే, వితతేతి వి+తతా, అధి, ధన్వన్, జ్యా, ఇయమ్, సమనే, పారయన్తీ.॥౪౦॥

పదార్థః :-(వక్ష్యన్తీవ) యథా వదిష్యన్తీ విదుషీ స్త్రీ తథా (ఇత్) ఏవ (ఆగనీగన్తి) భృశం బోధం ప్రాపయన్తి (కర్ణమ్) శ్రుతస్తుతిమ్ (ప్రియమ్) కమనీయమ్ (సఖాయమ్) సుహృద్వద్వర్తమానమ్ (పరిషస్వజానా) పరితః సర్వతః సంగం కుర్వాణా (యోషేవ) స్త్రీ (శిఙ్క్తే) శబ్దయతి (వితతా) విస్తృతా (అధి) ఉపరి (ధన్వన్) ధన్వని (జ్యా) ప్రత్యఞ్చా (ఇయమ్) (సమనే) సఙ్గ్రామే (పారయన్తీ) విజయం ప్రాపయన్తీ. ॥౪౦॥

అన్వయః :-హే వీరాః! యేయం వితతా ధన్వన్నధి జ్యా వక్ష్యన్తీవేదాగనీగన్తి కర్ణం ప్రియం సఖాయం పతిం పరిషస్వజానా యోషేవ శిఙ్క్తే సమనే పారయన్తీ వర్తతే తాన్నిర్మాతుం బద్ధుం చాలయితుం చ విజానీత.॥౪౦॥

భావార్థః :-అత్ర ద్వ్యుపమాలంకారౌ. యది మనుష్యా ధనుర్జ్యాదిశస్త్రాస్త్రరచనసమ్బన్ధ చాలనక్రియా విజ్ఞాయేరన్ తర్హీమాముపదేశికాం మాతరమివ సుఖప్రదాం పత్నీం విజయసుఖం చ ప్రాప్నుయుః.॥౪౦॥

పదార్థము :- ఓ వీరులారా! ఏ (ఇయమ్) ఈ (వితతా) విస్తారయుక్తమగు (ధన్వన్) ధనువులయందు (అధి) పైన బిగించినట్టి (జ్యా) అల్లెత్రాటిని (వక్ష్యన్తీవ) చెప్పుటకు సిద్ధమైనట్టి విదుషీరత్నము వలె (ఇత్) మాత్రమే (ఆగనీగన్తి) శీఘ్రముగా బోధించుము. ఎట్లు (కర్ణమ్) ఎవనిస్తుతి వినవలయునో (ప్రియమ్) ప్రియమైన (సఖాయమ్) మిత్రునివలెనున్న పతిని (పరిషస్వజానా) అన్ని దిశలనుండి సంగతమొనర్చుచు (యోషేవ) స్త్రీలు పలుకుచున్నట్లు (శింక్తే) శబ్దమొనర్చు (సమనే) సంగ్రామములందు (పారయన్తీ) విజయమును గలిగించుదానిని నిర్మించుట ధరించుట, ప్రయోగించుట నెరుగుము.॥౪౦॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున రెండుపమాలంకారములు గలవు. ఏ మనుష్యుడు ధనువుయొక్క ప్రత్యంచము [అల్లెత్రాడు] మొదట సమస్తాస్త్రశస్త్రముల రచన మరియు ప్రయోగసంబంధ క్రియలను ఎరుగునో, యాతడు ఉపదేశించు తల్లివలె, సుఖమొసగు పత్నివలె విజయసుఖమును పొందగలుగును. ॥౪౦॥

40. This bow string strained on the bow whispers like a woman, and preserves us in the combat, as a wife, fain to speak, offerin advice, embraces her affectionate, praise worthy husband.

౧౬౧౭.త ఆచరన్తీ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౭ తేऽఆచరన్తీ సమనేవ యోషా మాతేవ పుత్రం బిభృతాముపస్థే। అప
శత్రూన్విధ్యతాᳬసంవిదానేऽఆర్త్నీऽఇమే విష్ఫురన్తీऽఅమిత్రాన్ ॥౪౧॥

ప.విః- తేऽఇతి తే, ఆచరన్తీ ఇత్యా+చరన్తీ సమనేవేతి సమనా + ఇవ యోషా, మాతేవేతి మాతా +ఇవ, పుత్రమ్, బిభృతామ్, ఉపస్థ ఇత్యుప+స్థే, అప, శత్రూన్, విధ్యతామ్, సంవిదానే ఇతి సమ్+విదానే, ఆర్త్నీ ఇత్యార్త్నీ, ఇమేऽ ఇతీమే, విష్ఫురన్తీ, విస్ఫురన్తీ ఇతి వి+స్ఫురన్తీ, అమిత్రాన్.॥౪౧॥

పదార్థః :- (తే) ధనుర్జ్యే (ఆచరన్తీ) సమంతాత్ప్రాప్నువత్యౌ (సమనేవ) సమ్యక్ ప్రాణ

ఇవ (ప్రియా (యోషా) విదుషీ స్త్రీ (మాతేవ) జననీవ (పుత్రమ్) సన్తానమ్ (బిభృతామ్) ధరేతామ్ (ఉపస్థే) సమీపే (అప) దూరీకరణే (శత్రూన్) అరీన్ (విధ్యతామ్) తాడయేతామ్ (సంవిదానే) సమ్యగ్విజ్ఞాననిమిత్తే (ఆర్త్నీ) ప్రాప్యమాణే (ఇమే) (విష్ఫురన్తీ) విశేషేణ చాలయన్త్యౌ (అమిత్రాన్) మిత్రభావరహితాన్.॥౪౧॥

అన్వయః :-హే వీరాః! యే యోషా సమనేవ పతిం మాతేవ పుత్రం బిభృతాముపస్థే ఆచరన్తీ శత్రూనప విధ్యతామిమే సంవిదానే ఆర్త్నీ అమిత్రాన్ విష్ఫురన్తీ వర్త్తేతే తే యథావత్ సంప్రయుఙ్గ్ధ్వమ్.॥౪౧॥

భావార్థః :-అత్ర ద్వావుపమాలంకారౌ. యథా హృద్యా స్త్రీ పతిం విదుషీ చ మాతా పుత్రం సమ్పోషయతస్తథా ధనుర్జ్యే సంవిదితక్రియే శత్రూన్ పరాజిత్య వీరాన్ ప్రసాదయతః.॥౪౧॥

పదార్థము :-ఓ వీరులారా! రెండుధనుస్సుల ప్రత్యంచము [అల్లెత్రాడు] (యోషా) విదుషీమణి (సమనేవ) ప్రాణములవంటి చక్కని పతికి ప్రియమైన స్వపత్నివలె మరియు (మాతేవ) మాత ఏవిధముగ (పుత్రమ్) తన సంతానమును (బిభృతామ్) ధారణమొనర్చునో, అట్లే (ఉపస్థే) సమీపమందు (ఆచరన్తీ) చక్కగా ప్రాప్తించినట్టి (శత్రూన్) శత్రువులను (అప, విధ్యతామ్) దూరమువరకు తరిమికొట్టునో (ఇమే) ఇట్టి (సంవిదానే) ఉత్తమ విజ్ఞానముకొరకు (ఆర్త్నీ) ప్రాప్తించినట్టి (అమిత్రాన్) శత్రువులను (విష్ఫురన్తీ) విశేషముగ నష్టపరచు చున్నవియో (తే) ఆ రెండింటిని యథావత్తుగా చక్కగా ప్రయోగించుము అనగా వానిని ఉపయోగమునకు దెమ్ము.॥౪౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున రెండుపమాలంకారములు గలవు. ఏవిధముగ ఆర్ద్రహృదయరాలగు ప్రియమైన పత్ని తన పతిని మరియు విదుషీరత్నమగు మాత తన సంతానమును చక్కగా పుష్టి యొనర్చెదరో అదేవిధముగా చక్కగా ప్రసిద్ధకార్యమును నెరవేర్చు ధనువుయొక్క రెండు ప్రత్యంచములు శత్రువులను పరాజయమొనర్చి వీరులను ప్రసన్నులుగ నొనర్చగలవు. ॥౪౧॥

41. Just as a learned wife behaves towards her husabnd, and a mother towards her child, so these two bow - strings, well procured, togehter beat the foes, and in unison soatter asunder, the foes who hate us.

౧౬౧౮.బహ్వీనామిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః, స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౮ బహ్వీనాం పితా బహురస్య పుత్రశ్చిశ్చాకృణోతి సమనావగత్య।
ఇషుధిః సఙ్కాః పృతనాశ్చ సర్వాః పృష్ఠే నినద్ధో జయతి ప్రసూతః ॥౪౨॥

ప.వి:- బహ్వీనామ్, పితా, బహుః, అస్య, పుత్రః చిశ్చా, కృణోతి, సమనా, అవగత్యేత్యవ + గత్య, ఇషుధిరితీషు+ధిః, సఙ్కాః, పృతనాః, చ, సర్వాః, పృష్ఠే, నినద్ధ ఇతి ని+ నద్ధః జయతి, ప్రసూత ఇతి ప్ర+సూతః. ॥42॥

పదార్థః :- (బహ్వీనామ్) జ్యానామ్ (పితా) పితృవద్రక్షకః (బహుః) బహుగుణః (అస్య) (పుత్రః) సన్తాన ఇవ సమ్బద్ధః (చిశ్చా)చిశ్చిశ్చేతి శబ్దం (కృణోతి) కరోతి (సమనా) సంగ్రామాన్. అత్రాకారాదేశః (అవగత్య) (ఇషుధిః) ఇషవో ధీయన్తే యస్మిన్సః (సంకాః) సమవేతా వికీర్ణా వా (పృతనాః) సేనాః (చ) (సర్వాః) (పృష్ఠే) పశ్చాద్భాగే (నినద్ధః) నిశ్చయేన నద్ధో బద్ధః (జయతి) (ప్రసూతః) ఉత్పన్నః. ॥42॥

అన్వయః :-హే వీరాః! యో బహ్వీనాం పితేవాస్య బహుః పుత్ర ఇవ పృష్ఠే నినద్ధ ఇషుధిః ప్రసూతః సన్ సమనావగత్య చిశ్చా కృణోతి యేన వీరః సర్వాః సంకాః పృతనాశ్చ జయతి తం యథావద్రక్షత. ॥42॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథాఽనేకాసాం కన్యానాం బహూనాం పుత్రాణాం చ పితాఽపత్యశబ్దైః సంకీర్ణో భవతి తథైవ ధనుర్జ్యేషుధయః సంమిలితా అనేకవిధశబ్దాన్ జనయన్తి. యస్య వామహస్తే. ధనుః పృష్ఠే ఇషుధిర్యో దక్షిణేన హస్తేనేషుం నిఃసార్య ధనుర్జ్యయా సంయోజ్య విముచ్యాఽభ్యాసేన శీఘ్రకారిత్వం కరోతి స ఏవ విజయీ భవతి.॥42॥

పదార్థము :-వీరులారా! (బహ్వీనామ్) అనేక ప్రత్యంచము [అల్లెత్రాడు]లను (పితా) తండ్రి వలె నుంచువాడు (అస్య) ఈ తండ్రియొక్క (బహుః) అనేకగుణములు గల (పుత్రః) పుత్రులవంటి సంబంధముగల (పృష్ఠే) వెనుక భాగమునందు (నినద్ధః) నిశ్చితముగ బంధించబడిన (ఇషుధిః)బాణములనుంచు అమ్ముల పొది, లేక ధనుస్సులను (ప్రసూతః) ఉత్పన్నమైన (సమనా) సంగ్రామములను (అవగత్య) ప్రాప్తించి (చిశ్చా) చిం, చిం, చిం వంటి శబ్దమును (కృణోతి) చేయునో (చ) మరియు ఎద్దానిచే వీరులు (సర్వాః) సమస్త (సంకాః) కూడియున్న లేక వ్యాపించియున్న (పృతనాః) సేనలను (జయతి) జయించుదురో అట్టి దానిని యథావతుగ రక్షించుడు.॥42॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా అనేక మంది పుత్రులు, పుత్రికలుగల తల్లిదండ్రులు అపత్య [సంతానవంతులు] అను శబ్దముతో గూడియుందురో అట్లే ధనువు ప్రత్యంచములు బాణములతో గూడి అనేక విధములగు శబ్దములనుత్పన్నమొనర్చునో, ఎవరు ఎడమచేతియందు

ధనుస్సు, వీపుపై అమ్ములపొది, కుడిచేతితో బాణమును దీసి ధనువుయొక్క వింటినారితో సంధించి వదలు అభ్యాసమును శీఘ్రముగ వేయుశక్తిని పెంచుకొందురో అట్టి వారే విజయవంతులగుదురు. ॥౪౨॥

42. With many a son, father of many daughters, he clangs and clashes as he goes to battle, with the quiver slung on the back, the born hero, vanquishes all the scattered arimes.

౧౬౧౯. రథ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౧౯ రథే తిష్ఠన్నయతి వాజినః పురో యత్రయత్ర కామయతే సుషారథిః ।
అభీశూనాం మహిమానం పనాయత మనః పశ్చాదను యచ్ఛన్తి రశ్మయః ॥౪౩॥

ప. వి:- రథే, తిష్ఠన్, నయతి, వాజినః, పురః, యత్రయత్రేతి యత్ర+యత్ర, కామయతే, సుషారథిః, సుసారథిరితి సు+సారథిః, అభీశూనామ్, మహిమానమ్, పనాయత, మనః, పశ్చాత్, అను, యచ్ఛన్తి, రశ్మయః. ॥౪౩॥

పదార్థః :-(రథే) రమణీయే భూజలాన్తరిక్షగమకే యానే (తిష్ఠన్) (నయతి) గమయతి (వాజినః) అశ్వానగ్న్యాదీన్వా (పురః) అగ్రే (యత్రయత్ర) యస్మిన్యస్మిన్ప్రశ్నావే దేశే వా (కామయతే) (సుషారథిః) శోభనశ్చాసౌ సారథిశ్చాఽస్వానామగ్న్యాదీనాం వా నియన్తా (అభీశూనామ్) అభితః సద్యో గన్తౄణామ్ (మహిమానమ్) మహత్త్వమ్ (పనాయత) ప్రశంసత (మనః) (పశ్చాత్) (అను) (యచ్ఛన్తి) నిగృహ్ణన్తి (రశ్మయః) రజ్జవః కిరణా వా. ॥౪౩॥

అన్వయః :- హే విద్వాంసః! సుషారథీ రథే తిష్ఠన్ యత్రయత్ర కామయతే. తత్ర తత్ర వాజినః పురో నయతి. యేషాం మనః సుశిక్షితం హస్తగతా రశ్మయః పశ్చాదశ్వాననుయచ్ఛన్తి తేషామభీశూనాం మహిమానం యూయం పనాయత. ॥౪౩॥

భావార్థః :-యది రాజరాజపురుషాః సామ్రాజ్యం ధ్రువం విజయం చేచ్ఛేయుస్తర్హి సుశిక్షితానమాత్యానశ్వాద్యన్యా చాలయిత్రీ అలంసామగ్ర్యధ్యక్షాఇన్ప్రాఽప్రాణి శరీరాత్మ బలం చావశ్యం సమ్పాదయేయుః. ॥౪౩॥

పదార్థము :- ఓ విద్వాంసులారా! (సుషారథిః) చతురుడగు సారథి అశ్వములను లేక అగ్న్యాదులను నియమమునందుంచువాడు (రథే) రమణ మొనర్పదగిన పృథివి, జలములు, ఆకాశమునందు నడచునట్టి యానములందు (తిష్ఠన్) కూర్చుండియుండి (యత్ర యత్ర) ఏ యే సంగ్రామములందు లేక దేశములందు (కామయతే) పోగోరునో ఆ యా ప్రదేశములకు (వాజినః) అశ్వముల లేక వేగవంతవములగు అగ్న్యాది పదార్థములను (పురః) ముందుగా (నయతి) నడుపును. ఎవని (మనః) మనస్సు ఉత్తమముగ శిక్షితము మరియు (రశ్మయః) కళ్లెపుత్రాడు లేదా కిరణములు హస్తగతములై యున్నవో (పశ్చాత్) వెనక నుండి గుఱ్ఱములను లేక అగ్న్యాదులను (అను,యచ్ఛన్తి) అనుకూలముగ నిగ్రహమొనర్చునో అట్టి (అభీశూనామ్) అన్నివైపులనుండి శీఘ్రముగ నడచువారి (మహిమానమ్) మహత్త్వమును మీరు (పనాయత) ప్రశంసించుడు. ॥౪౩॥

భావార్థము :- ఏ రాజు రాజపురుషులు సామ్రాజ్యమును నిశ్చలమగు విజయమును కోరినట్లైనచో చక్కని శిక్షణ, అనుభవము గల మంత్రి, అశ్వాదులు, నడిపించునట్టి ఇతర సామగ్రిని అధ్యక్షులను, అస్త్రశస్త్రములు మరియు శరీరాత్మలబలమును అశవ్యముగా సాధించుకొనవలెను. ॥౪౩॥

43. The skilful driver, sitting in the conveyance, guides his horses in the front, in whichever direction he likes. Just as mind keeps the organs under control, so reins from behind, control the horse. See and admire the strength of these controlling reins.

౧౬౨౦. తీవ్రానిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరలనదే విషయము.

౧౬౨౦ తీవ్రాన్ఘోషాన్కృణ్వతే వృషపాణయోఽశ్వా రథేభిః సహ వాజయన్తః।
అవక్రామన్తః ప్రపదైరమిత్రాన్ క్షిణన్తి శత్రూఁ౧॥౨ రనపవ్యయన్తః ॥౪౪॥

ప.వి:- తీవ్రాన్, ఘోషాన్, కృణ్వతే, వృషపాణయ ఇతి వృష+పాణయః, అశ్వాః, రథేభిః, సహ, వాజయన్తః, అవక్రామన్త ఇత్యవ+క్రామన్తః, ప్రపదైరితి ప్ర+పదైః, అమిత్రాన్, క్షిణన్తి, శత్రూన్, అనపవ్యయన్త ఇత్యనప + వ్యయన్తః. ॥౪౪॥

పదార్థః :- (తీవ్రాన్) తీక్ష్ణాన్ (ఘోషాన్) శబ్దాన్ (కృణ్వతే) కుర్వన్తి (వృషపాణయః) రక్షకా వృషా బలిష్ఠా వృషభాదయ ఉత్తమాః ప్రాణినః పాణివద్యేషాం తే (అశ్వాః) ఆశుగమయి తారః (రథేభిః) రమణీయై ర్యానైః (సహ) (వాజయన్తః) వీరాదీన్ సద్యో గమయన్తః

(అవక్రామన్తః) ధర్షయన్తః (ప్రపదైః) ప్రకృష్టైః పాదగమనైః (అమిత్రాన్) మిత్రభావరహితాన్ (క్షిణన్తి) క్షయం ప్రాపయన్తి (శత్రూన్) అరీన్ (అనపవ్యయన్తః) అపవ్యయంవం ప్రాపయన్తః.॥౪౪॥

అన్వయః :- హే వీరాః! యే వృషపాణయో రథేభిః సహ వాజయన్తః ప్రపదైరమిత్రానవ క్రామన్తోఽశ్వాస్తీవ్రాన్ ఘోషాన్కృణ్వతేఽనపవ్యయన్తః సన్తః శత్రూన్ క్షిణన్తి తాన్ యూయం ప్రాణవత్పాలయత.॥౪౪॥

భావార్థః :- యది రాజపురుషా హస్త్యశ్వవృషభాదీన్భృత్యానధ్యక్షాంశ్చ సుశిక్ష్యానేకవిధాని యానాని నిర్మాయ శత్రూన్ విజేతుమభిలషన్తి తర్హి తేషాం ధ్రువో విజయో భవతి. ॥౪౪॥

పదార్థము :- ఓ వీరులారా! (వృషపాణయః) ఎవనికి శక్తివంతమగు వృషభాది ఉత్తమప్రాణులు హస్తముల వలె రక్షణయొనర్చునవియై యుండునో (రథేభిః) రమణమొనర్చదగిన యానములతో (సహ) కూడ (వాజయన్తః) వీరులు మున్నగువారిని త్వరగానడిపించునట్టి (ప్రపదైః) మార్గములందుత్తమ నడకలతో (అమిత్రాన్) మిత్రులుగానట్టి దుష్టులను (అవక్రామన్తః) బెదిరించుచు (అశ్వాః) శీఘ్రముగా నడిపించదగు అశ్వములు (తీవ్రాన్) ఉగ్రమగు (ఘోషాన్) శబ్దములను (కృణ్వతే) చేయునో మరియు (అనపవ్యయన్తః) వ్యర్థముగా వ్యయమొనర్చని యోధులు (శత్రూన్) వైరులను (క్షిణన్తి) క్షీణింపజేయుదురో, వారిని మీరు ప్రాణములను వలె సంరంక్షించుడు.॥౪౪॥

భావార్థము :- ఏ రాజు తన గజాశ్వవృషభాదులను, భృత్యులు మరియు అధ్యక్షులు మున్నగు వారిని చక్కని శిక్షణద్వారా అనేక విధములగు యానములనిర్మించుకొని శత్రువుల జయించదలచునో, అతడు నిశ్చల దృఢముగా విజయమును సాధించగలడు.॥౪౪॥

44. Warriors with arms in hand, conveying soldiers swiftly along coveyances, trample upon the foes devoid of friendship, with their forefeet.

Fst running horses neigh loudly. Soldiers not burdening their master economically, destroy their foes.

౧౬౨౧. రథవాహనమిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౨౧ రథవాహనం హవిరస్య నామ యత్రాయుధం నిహితమస్య వర్మ।
తత్రా రథముప శగ్మం సదేమ విశ్వాహా వయం సుమనస్యమానాః ॥౪౫॥

ప.వి:- రథవాహనమ్, రథవాహనమితి రథ+వాహనమ్, హవిః, అస్య, నామ, యత్ర, ఆయుధమ్, నిహితమితి, ని+హితమ్, అస్య, వర్మ, తత్ర, రథమ్, ఉప, శగ్మమ్, సదేమ, విశ్వాహా, వయమ్, సుమనస్యమానా ఇతి సు+మనస్యమానాః ॥౪౫॥

పదార్థః :- (రథవాహనమ్) రథాన్వహన్తి గమయన్తి యేన తత్ (హవిః) ఆదాతవ్యాగ్నీన్ధన జలకాష్ఠధాత్వాది (అస్య) యోద్ధుః (నామ) (యత్ర) యానే (ఆయుధమ్) భుశుండి శతఘ్న్యసిధనుర్బాణశక్తిపద్మపాశాది (నిహితమ్) ధృతమ్ (అస్య) యోద్ధుః (వర్మ) కవచమ్ (తత్ర) తస్మిన్. అత్ర ఋచితును... ఇతి దీర్ఘః. (రథమ్) రమణసాధనం యానమ్ (ఉప) (శగ్మమ్) సుఖమ్ శగ్మమితి సుఖ...నా నిఘం.౩.౬.(సదేమ)ప్రాప్నుయామ (విశ్వాహా) సర్వేష్వహస్సు (వయమ్) (సుమనస్యమానాః) సుష్ఠు విచారయన్తః.॥౪౫॥

అన్వయః :-హే వీరా! అస్య యత్ర రథవాహనం హవిరాయుధమస్య వర్మ చ నామ చ నిహితం తత్ర సుమనస్యమానా వయం శగ్మం రథం విశ్వాహోప సదేమ.॥౪౫॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యస్మిన్యానేఽగ్న్యాదిరశ్వాదిశ్చ యుజ్యతే తత్ర యుద్ధ సామగ్రీః సంస్థాప్య నిత్యమన్వీక్ష్య స్థిత్వా సువిచారేణ శత్రుభిః సహ సంయుధ్య నిత్యం సుఖం ప్రాప్నుత. ॥౪౫॥

పదార్థము :- ఓ వీరవరులారా! (అస్య) ఈ యోధుని (యత్ర) ఏ వాహనము (రథవాహనమ్) విమానము మున్నగు యానములను నడపునట్టి (హవిః) గ్రహించదగిన అగ్ని, ఇంధనము, జలము, కాష్ఠములు, మరియు ధాతువు మున్నగు సామగ్రిని (ఆయుధమ్) ఫిరంగి, భుషుండీ, ఖడ్గము, ధనుర్బాణములు, శక్తి, పద్మపాశము మున్నగు శస్త్రాస్త్రములు (అస్య) ఈ యోధుని (వర్మ) కవచము (నామ) నామము [పేరు] (నిహితమ్) స్థిరపరచి యున్నవియో (తత్ర) ఆ యానములందు (సుమనస్యమానాః) చక్కనియాలోచనములతో (వయమ్) మేము (శగ్మమ్) సుఖముగ నా (రథమ్) రమణయోగ్యమగు యానమును (విశ్వాహా) ఎల్లప్పుడు (ఉప, సదేమ) సమీపముననే పొందెదముగాక! ॥౪౫॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ యానమునందు అగ్న్యాదులు, అశ్వాదులు, సంయుక్త పరచబడినవో దానియందు యుద్ధసామగ్రినుంచి, సదా దానిని సరిచూచుకొనుచు, దానియందు కూర్చుండి పవిత్రసంకల్పముతో శత్రువులతో చక్కగా యుద్ధమొనర్చి నిత్యవిజయసుఖమును ప్రాప్తించుకొనుడు. ॥౪౫॥

45. Let us honour that aeroplane, each day that passes, with hearts full of joy, in which are laid necessary ingredients for propelling it, and gun, cannon, shield, bow, arrow, armour and military equipment of this wrrior.

౧౬౨౨.స్వాదుషꣳసద ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౨౨ స్వాదుషꣳసదః పితరో వయోధాః కృచ్ఛ్రేశ్రితః శక్తీవన్తో గభీరాః। చిత్ర
సేనాఽ ఇషుబలాఽఅమృధ్రాః సతోవీరాఽఉరవో వ్రాతసాహాః॥౪౬॥

ప.వి:- స్వాదుషꣳసదః, స్వాదుసꣳసద ఇతి స్వాదు+సꣳసదః, పితరః, వయోధా ఇతి వయః + ధాః, కృచ్ఛ్రేశ్రిత ఇతి కృచ్ఛ్రే+శ్రితః, శక్తీవన్తః, శక్తీవన్త ఇతి శక్తీ+వన్తః, గభీరాః, చిత్రసేనా ఇతి చిత్ర+సేనాః, ఇషుబలా ఇతీషు+బలాః అమృధ్రాః, సతోవీరా ఇతి సతః+వీరాః, ఉరవః. వ్రాతసాహాః, వ్రాతసహా ఇతి వ్రాత + సాహాః. ॥౪౬॥

పదార్థః :- (స్వాదుషꣳసదః) యే స్వాదుషు భోజ్యాద్యన్నేషు సమ్యక్ సీదన్తి తే (పితరః) పాలనక్షమాః (వయోధాః) యే దీర్ఘం వయో జీవనం దధతి తే (కృచ్ఛ్రేశ్రితః) యే కృచ్ఛ్రే కష్టేశ్రితః కష్టం సేవమానాః (శక్తీవన్తః) సామర్థ్యయుక్తాః. అత్ర ఛన్దసీర ఇతి వత్వమ్. (గభీరాః) అగాధాశయాః (చిత్రసేనాః) అద్భుతసైన్యాః (ఇషుబలాః) ఇషుభిః శస్త్రాస్త్రైస్సహ బలం సైన్యం యేషాన్తే (అమృధ్రాః) అకోమలాఙ్గా దృఢాఙ్గాః (సతోవీరాః) సతో విద్యమానస్య సైన్యస్య మధ్యే వీరాః ప్రాప్తయుద్ధవిద్యాశిక్షాః (ఉరవః) విశాలజఘనోరస్కాః (వ్రాతసాహాః) యే వ్రాతాన్ వీరాణాం సమూహాన్సహన్తే తే.॥౪౬॥

అన్వయః :-హే యోద్ధారో వీరా యూయం యే స్వాదుషంసదో వయోధాః కృచ్ఛ్రేశ్రితః శక్తీవన్తో గభీరాశ్చిత్రసేనా ఇషుబలా అమృధ్రా ఉరవో వ్రాతసాహాః సతోవీరాః పితరః స్యుస్తానాశ్రిత్య యుద్ధం కురుత. ॥౪౬॥

భావార్థః :-తేషామేవ సదా విజయో రాజ్యశ్రీః ప్రతిష్ఠా దీర్ఘమాయుర్బలం విద్యాశ్చ భవన్తి యే స్వాధిష్ఠాతౄణామాప్తానాం శాసనే తిష్ఠన్తి.॥౪౬॥

పదార్థము :- యుద్ధమొనర్చగల వీరులారా! మీరు (స్వాదుషంసదః) భుజించదగిన అన్నాదిపదార్థములను చక్కగా సేవించువారు (వయోధాః) అధికవయోవృద్ధులు (కృచ్ఛ్రేశ్రితః) ఉత్తమకార్యములను సాధించుచు కష్టమొనర్చువారు (శక్తీవన్తః) సామర్థ్యము గలవారు (గభీరాః) మహాశయులు (చిత్రసేనాః) ఆశ్చర్యగుణములు గల

సేనలుగలవారు (ఇషుబలాః) శస్త్రాస్త్రములు గలిగినసైన్యము గల (అమృధ్రాః) దృఢకాయులు (ఉరవః) విశాలమగు వక్షము మరియు తొడలుగల (వ్రాతసాహాః) వీరసమూహముల సహించువారు (సతోవీరాః) నిలిచియున్నసేనలమధ్య యుద్ధవిద్యలశిక్షణను పొందినవీరులు (పితరః) పాలన మొనర్చు రాజపురుషుల నాశ్రయించి యుద్ధముల నొనర్చుడు.॥౪౬॥

భావార్థము :- తమ అధిష్ఠాతలు, ఆప్తులు, సత్యవాదులు సజ్జనులగువారి శిక్షణమందు స్థిరమైయుండు వారే సదా విజయము రాజశ్రీ, ప్రతిష్ఠ, అధికవయస్సు బలము విద్యలను ప్రాప్తించుకొనగలరు.॥౪౬॥

46. Let our rulers, be pertakers of savoury food, long-lived, patient in adversity, powerful, deep-minded, armed with wondrous army, strong in arrows, robust, possessors of long legs and broad chests, invincible, and conquerors of numerous hosts.

౧౬౭౩. బ్రాహ్మణాస ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, ధనుర్వేదాఽధ్యాపకా దేవతాః, విరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

కే సత్కర్తవ్యా ఇత్యాహ. ఎవరిని సత్కరించవలయునను విషయము.

౧౬౭౩ బ్రాహ్మణాసః పితరః సోమ్యాసః శివే నో ద్యావాపృథివీఽఅనేహసా ।
పూషా నః పాతు దురితాదృతావృధో రక్షా మాకిర్నోఽ
అఘశꣳసఽఈశత॥౪౭॥

ప.వి:- బ్రాహ్మణాసః, పితరః, సోమ్యాసః, శివేఽఇతి శివే, నః, ద్యావాపృథివీఽఇతి ద్యావాపృథివీ, అనేహసా, పూషా, నః, పాతు, దురితాదితి దుః+ఇతాత్, ఋతావృధః, ఋతవృధ ఇత్యృత+వృధః, రక్ష, మాకిః, నః, అఘశꣳస ఇత్యఘ+శꣳసః, ఈశత.॥౪౭॥

పదార్థ ః:-(బ్రాహ్మణాసః) వేదేశ్వరవిదః (పితరః) పాలకాః (సోమ్యాసః) యే సోమగుణాన ర్హన్తి తే (శివే) కల్యాణకరే (నః) అస్మభ్యమ్ (ద్యావాపృథివీ) ప్రకాశభూమీ (అనేహసా) అవినాశినౌ (పూషా) పుష్టికరః (నః) అస్మాన్ (పాతు) (దురితాత్) దుష్టాన్యాయా చరణాత్ (ఋతావృధః) య ఋతం సత్యం వర్ధయన్తి తే (రక్ష). అత్ర ద్వ్యచోతస్తిఙ ఇతి దీర్ఘః. (మాకిః) నిషేధే (నః) అస్మాన్ (అఘశంసః) పాపప్రశంసీ స్తేనః (ఈశత) సమర్థో భవేత్. ॥౪౭॥

అన్వయః :- హే మనుష్యాః! యే సోమ్యాస ఋతావృధః పితరో బ్రాహ్మణాసో విద్వాంసో నః కల్యాణకరా అనేహసా ద్యావాపృథివీ చ శివే భవతః. పూషా పరమాత్మా నో దురితాత్ పాతు యతో నో హింసితు మఘశంసో మాకి రీశత తాన్ రక్ష. స్తేనాఞ్జహి.॥౪౭॥

భావార్థః :- హే మనుష్యాః! యే విద్వాంసో యుష్మాన్ ధర్మే కృత్యే ప్రవర్త్య దుష్టాచారాత్ పృథక్ రక్షన్తి, దుష్టాచారిణాం బలం నిరున్ధన్త్య స్మాకం పుష్టిఞ్చ జనయన్తి తే సదా సత్కర్తవ్యాః.॥౪౭॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (సోమ్యాసః) ఉత్తమానందకర గుణములకు దగినవారు (ఋతావృధః) సత్యమును వృద్ధిపరచువారు (పితరః) రక్షకులు (బ్రాహ్మణాసః) వేదము మరియు పరమేశ్వరు నెరిగినట్టి విద్వాంసులు (నః) మాకు శభములను గలిగించువారు (అనేహసా) కారణముచే అవినాశి (ద్యావాపృథివీ) పృథివి మరియు ప్రకాశములు (శివే) కల్యాణప్రదము లగుగాక! (పూషా) పుష్టిని గలిగించు పరమాత్మ (నః) మమ్ము (దురితాత్) దుష్ట అన్యాయాచరణమునుండి (పాతు) రక్షించుగాక! అందుచే (నః) మమ్ము హింసించుటకు (అఘశంసః) పాపములను ప్రశంసించు చోరులు (మాకిః, ఈశతః) సమర్థులుగాకుందురు గాక. విద్వాంసులను నీవు (రక్ష) రక్షించుము, చోరులను చంపివేయుము.॥౪౭॥

భావార్థము :- మానవులారా! ఏ విద్వాంసులు మిమ్ము ధర్మయుక్త కర్తవ్యములయందు ప్రవృత్తులనుగా జేసి, దుష్టాచరణములనుండి దూరమొనర్చి, దుష్టాచారుల బలమును నష్టపరచి, మిమ్ము బలపరచెదరో వారు సదా సత్కారార్హులు. ॥౪౭॥

47. May virtuous people, promoters of truth, protectors, knowers of God and the vedas, and the Heaven and Earth indestructible in nature, conduce to our welfare, May God, the Nourisher, save us from sinful conduct, guard us, and let not the evil-wisher master us.

౨౯.౪౮.సుపర్ణమిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునః రాజధర్మమాహ. మరల రాజధర్మ విషయము.

౨౯.౪౮ సుపర్ణం వస్తే మృగో అస్యా దన్తో గోభిః సంనద్ధా పతతి ప్రసూతా ।
యత్రా నరః సం చ వి చ ద్రవన్తి తత్రాస్మభ్యమిషవః శర్మ యంసన్॥౪౮॥

ప.విః- సుపర్ణమితి సు+పర్ణమ్, వస్తే, మృగః, అస్యాః, దన్తః, గోభిః, సన్నద్ధేతి సమ్+నద్ధా. పతతి, ప్రసూతేతి ప్ర+సూతా, యత్ర, నరః. సమ్, చ, వి, చ, ద్రవన్తి, తత్ర అస్మభ్యమ్,

ఇషవః, శర్మ, యంసన్. ॥48॥

పదార్థః :- (సుపర్ణమ్) శోభనాని పర్ణాని పాలనాని పూరణాని యస్య తం రథాదికమ్ (వస్తే) ధరతి (మృగః) యో మార్ష్టి కస్తూర్యా సః (అస్యాః) (దన్తః) దామ్యతే జనైః సః (గోభిః) ధేనుభిస్సహ (సన్నద్ధా) సమ్యగ్బద్ధా (పతతి) (ప్రసూతా)ప్రేరితా సతీ (యత్ర) యస్యామ్. అత్ర ఋచితును... ఇతి దీర్ఘః. (నరః) నాయకాః (సమ్) సమ్యక్ (చ) (వి)విశేషేణ (చ) (ద్రవన్తి) గచ్ఛన్తి (తత్ర) (అస్మభ్యమ్) (ఇషవః) బాణాద్యాః శస్త్రవిశేషాః (శర్మ) సుఖమ్ (యంసన్) యచ్ఛన్తు దదతు.॥48॥

అన్వయః:- హే వీరా యత్ర సేనాయాం నరో నాయకాః స్త్యర్యా సుపర్ణం వస్తే యత్ర గోభిస్సహ దన్తో మృగ ఇవ ఇషవో ధావన్తి యా సన్నద్ధా ప్రసూతా శత్రుషు పతతి. ఇతస్తతశ్చాస్యా వీరాః సంద్రవన్తి వి ద్రవన్తి చ తత్రాస్మభ్యం భవన్తః శర్మ యంసన్. ॥48॥

భావార్థః:- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే రాజపురుషా యుష్మాభిః శత్రుభిరప్రధర్షిణీ హృష్టా పుష్టా సేనా సంపాదనీయా తస్యాం సుపరీక్షితా యోద్ధారోఽధ్యక్షాశ్చ రక్షణీయాస్తైః శస్త్రాస్త్రప్రక్షేపణేషు కుశలై ర్జనై ర్విజయః ప్రాప్తవ్యః.॥48॥

పదార్థము :- ఓ వీరులారా! (యత్ర) ఏ సేనయందు (నరః) నాయకులుందురో, ఎయ్యది (సుపర్ణమ్) సంపూర్ణముగ చక్కని రక్షణ సాధనములు గల యా రథాదులు (వస్తే) ధరించియుండునో మరియు నెచ్చట (గోభిః) గోవుల సహితముగ (దన్తః) అణచివేయబడిన (మృగః) కస్తూరిచే గుబాళించు [కస్తూరి] మృగమువలె (ఇషవః) బాణములు మున్నగు శస్త్రవిశేషములు నడచునో, ఎయ్యది (సన్నద్ధా) చక్కగా గోష్ఠి కూర్చబడిన (ప్రసూతా) ప్రేరణగలిగించిన శత్రువులందు (పతతి) పడుచున్నదో (చ) మరియు ఇచ్చట (అస్యాః) ఈ సేనయొక్క వీరపురుషులు (సమ్, ద్రవన్తి) చక్కగా నడచెదరో (చ) మరియు (వి) విశేషముగ పరుగెత్తెదరో (తత్ర) అట్టి సైన్యమునందు (అస్మభ్యమ్) మాకొరకు మీరు (శర్మ) సుఖములను (యంసనే) ఈయుడు.॥48॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమునందు వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజపురుషులారా! మీరు శత్రువుల బెదిరింపులకు భయపడని శక్తి వంతము, హృష్టపుష్టముగల సేనలను సిద్ధపరచుడు, అందు చక్కగా పరీక్షింపబడిన యోధుడగు నాయకుని నియమించుడు. మీ అస్త్ర శస్త్రముల ప్రయోగించుటయందు నేర్పరులగువారిచే విజయమును ప్రాప్తింపజేసికొనుడు.॥48॥

48. O brave soldiers give us protection in the army, where there are commanders, adequate transport arrangements, where arrows and weapons are used swiftly like a deer, controlled with cow leather strings, which pounces upon the enemy forcibly, duly persuaded, and its warriors run together or go hither and thither in different directions!.

౧౬-౨౫. ఋజీత ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయవలయు నను విషయము.

౧౬-౨౫ ఋజీతే పరి వృఙ్ధి నోఽశ్మా భవతు నస్తనూః ।

సోమోఽఅధి బ్రవీతు నోఽదితిః శర్మ యచ్ఛతు॥౪౬॥

ప. విః- ఋజీతే, పరి, వృఙ్ధి, నః, అశ్మా, భవతు, నః, తనూః, సోమః, అధి, బ్రవీతు, నః, అదితిః శర్మ, యచ్ఛతు.॥౪౬॥

పదార్థః :-(ఋజీతే) సరలే వ్యవహారే (పరి) సర్వతః (వృఙ్ధి) వర్తయ (నః) అస్మాకమ్ (అశ్మా) యథా పాషాణః (భవతు) (నః) అస్మాకమ్ (తనూః) శరీరమ్ (సోమః) ఓషధిరాజః (అధి)(బ్రవీతు)(నః)అస్మభ్యమ్ (అదితిః) పృథివీ (శర్మ) గృహం సుఖం వా (యచ్ఛతు) దదాతు.॥౪౬॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వమృజీతే నోఽస్మాకం శరీరాద్రోగాన్ పరివృఙ్గ్ధి యతో నస్తనూరశ్మా భవతు యః సోమోఽస్తితం యా చాదితిరస్తి తే భవాన్నోఽధి బ్రవీతు నః శర్మ చ యచ్ఛతు.॥౪౬॥

భావార్థః :-యది మనుష్యా బ్రహ్మచర్యౌషధపథ్యసునియమసేవనేన శరీరాణి రక్షేయుస్తర్హి తేషాం శరీరాణి ద్దృఢాని భవేయుర్యథా శరీరాణాం పార్థివాది గృహమస్తి తథా జీవస్యేదం గృహమ్.॥౪౬॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసా! నీవు (ఋజీతే) సరళ వ్యవహారమునందు (నః) మా శరీరముల నుండి వ్యాధులను (పరి, వృఙ్గ్ధి) అన్నివైపులనుండి తొలగించుము. అందువల్ల (నః) మాయొక్క (తనూః) శరీరములు (అశ్మా) శిలవలె దృఢముగ (భవతు) అగుగాక! ఏది (సోమః) ఉత్తమ ఓషధిగలదో మరియు ఏ (అదితిః) పృథివి గలదో, ఆ రెండింటిని గూర్చి నీవు (అధి,బ్రవీతు) అధికారమును ఉపదేశించుము. మరియు (నః) మాకొరకు (శర్మ) సుఖము లేక గృహమును (యచ్ఛతు) ఈయుము.॥౪౬॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు బ్రహ్మచర్యము, ఔషధము, పథ్యము, మరియు శ్రేష్ఠనియమముల సేవనముచే శరీరరక్షణ మొనర్చుకొనునో ఆతని శరీరము దృఢమగును. ఎట్లు శరీరమునకు పృథివిమున్నగు పంచభూతములనిర్మిత మగు గృహమున్నదో, అదేవిధముగ జీవునకు ఈ శరీరము గృహమైయున్నది.॥౪౬॥

49. O learned person, drive straight awy diseases from our body, so that it may be strong like stone. Give us instructions about efficacious medicine and Earth, and grant us happiness!.

౨౯.౫౦. ఆజఙ్ఘన్తీత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, విరాడనుష్టుప్ ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునా రాజధర్మమాహ. మరల రాజధర్మ విషయము.

౨౯.౫౦ ఆ జఙ్ఘన్తి సాన్వేషాం జఘనాఀ౩॥ఉప జిఘ్నతే ।

అశ్వాజని ప్రచేతసోఽశ్వాన్త్సమత్సు చోదయ ॥౫౦॥

ప.వి:- ఆ, జఙ్ఘన్తి, సాను, ఏషామ్, జఘనాన్, ఉప, జిఘ్నతే,అశ్వాజనీత్యశ్వ+జని, ప్రచేతస ఇతి ప్ర+చేతసః. అశ్వాన్, సమత్స్వితి సమత్+సు, చోదయ.॥౫౦॥

పదార్థః :-(ఆ) సమన్తాత్ (జఙ్ఘన్తి) భృశం ఘ్నన్తి తాడయన్తి (సాను) అవయవమ్ (ఏషామ్) అశ్వాదీనామ్ (జఘనాన్) యూనః (ఉప) (జిఘ్నతే) ఘ్నన్తి గమయన్తి (అశ్వాజని) యా అశ్వాన్ జనయతి సుశిక్షితాన్ కరోతి తత్సమ్బుద్ధౌ (ప్రచేతసః) శిక్షయా ప్రకర్షేణ విజ్ఞాపితాన్ (అశ్వాన్) తురఙ్గాన్ (సమత్సు) సఙ్గ్రామేషు (చోదయ) ప్రేరయ. ॥౫౦॥

అన్వయః :- హే అశ్వాజని విదుషి రాజ్ఞి యథా వీరా ఏషాం సాను ఆజఙ్ఘన్తి. జఘనానుప జిఘ్నతే తథా త్వం సమత్సు ప్రచేతసోఽశ్వాఞ్చోదయ.॥౫౦॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా రాజా రాజపురుషాశ్చయానాశ్వచాలన యుద్ధవ్యవహారాన్ జానీయుస్తథా తత్స్త్రియోఽపి విజానన్తు ॥౫౦॥

పదార్థము :- (అశ్వాజని) అశ్వములకు శిక్షణనిచ్చు ఓ విదుషీ రాణీ! వీరవరు లెటుల (ఏషామ్) ఈ అశ్వాదుల (సాను) అవయవములను (ఆ, జఙ్ఘన్తి) ఉత్తమముగా శీఘ్రముగా దండించెదరో (జఘనాన్) యువ్వనులను (ఉపజిఘ్నతే) సమీపమునుండి నడింపిచెదరో అట్లే నీవు (సమత్సు) సంగ్రామములందు (ప్రచేతసః) శిక్షణద్వారా విశేషచైతన్య పరచిన (అశ్వాన్) అశ్వములకు (చోదయ) ప్రేరణనిమ్ము.॥౫౦॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా రాజు మరియు రాజపురుషులు విమానాదులను, రథములను, అశ్వములను నడుపుట మరియు యుద్ధవ్యవహారములను తెలిసికొనెదరో, అటులనే వారి పత్నులును ఎరిగియుండవలయును. ॥౫౦॥

50. O Queen, who trainest horses, just as heroes, whip sharply the back of these horses, and lead young soldiers, so shouldst thou drive sagacious chargers in the battles!.

౧౬౨౭.అహిరివేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, మహావీరః సేనాపతిర్దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.
పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౨౭ అహిరివ భోగైః పర్యేతి బాహుం జ్యాయా హేతిం పరిబాధమానః। హస్త
ఘ్నో విశ్వా వయునాని విద్వాన్పుమాన్పుమాంసం పరి పాతు విశ్వతః ॥౫౧॥

ప.వి:- అహిరివేత్యహిః+ఇవ, భోగైః, పరి ఏతి, బాహుమ్, జ్యాయాః, హేతిమ్, పరిబాధమాన ఇతి పరి + బాధమానః, హస్తఘ్న ఇతి హస్త+ఘ్నః, విశ్వా, వయునాని, విద్వాన్ పుమాన్, పుమాంసమ్, పరి, పాతు, విశ్వతః.॥౫౧॥

పదార్థః :-(అహిరివ) మేఘ ఇవ గర్జన్. అహిరితి మేఘనా...నిఘం. ౧.౧౦.(భోగైః) (పరి) సర్వతః (ఏతి) ప్రాప్నోతి (బాహుమ్) బాధకం శత్రుమ్ (జ్యాయాః) ప్రత్యఞ్చాయాః (హేతిమ్) బాణమ్ (పరిబాధమానః) సర్వతో నివారయన్ (హస్తఘ్నః) యో హస్తాభ్యాం హన్తి సః (విశ్వా) సర్వాణి (వయునాని) విజ్ఞానాని (విద్వాన్) (పుమాన్) పురుషార్థీ (పుమాంసమ్) పురుషార్థినమ్ (పరి) సర్వథా (పాతు) రక్షతు (విశ్వతః) సంసారే భవాద్విఘ్నాత్.॥౫౧॥

అన్వయః :- హే మనుష్యా! యో హస్తఘ్నో విద్వాన్ పుమాన్ భవాన్ జ్యాయా హేతిం ప్రక్షిప్య బాహుం పరి బాధమానః పుమాన్సం విశ్వతః పరి పాతు సోఽహిరివ భోగైర్విశ్వా వయునాని పర్యేతి.॥౫౧॥

భావార్థః :- అత్రోపమాలంకారః. యో విద్వాన్ బాహుబలః శస్త్రాస్త్రప్రక్షేపణవిచ్ఛత్రూన్ని వారయన్పురుషార్థేన సర్వాన్ సర్వస్మాద్రక్షన్ మేఘవత్సుఖభోగవర్ధకః స్యాత్స సర్వాన్ మనుష్యాన్ విద్యాః ప్రాపయితుం సమర్థో భవేత్. ॥౫౧॥

పదార్థము :- ఓ మానవా! (హస్తఘ్నః) హస్తములతో చంపువాడవు (విద్వాన్) విద్వాంసుడవు (పుమాన్) పురుషార్థివి యగు నీవు (జ్యాయాః) ప్రత్యంచము [వింటినారి, అల్లెత్రాటి] చే (హేతిమ్) శరప్రయోగ మొనర్చి (బాహుమ్) బాధలను గలిగించు శత్రువులను (పరిబాధమానః) అన్నివైపులనుండి తొలగించుచు (పుమాంసమ్) పురుషార్థవంతుల (విశ్వతః) అన్ని విధములుగ (పరిపాతు) నలుదిశల నుండి రక్షణనొనర్చుము (అహిరివ) మేఘమువలె గర్జించుచు నీవు (భోగైః) ఉత్తమభోగముల సహితముగ (విశ్వా) సకల (వయునాని) విజ్ఞానములను (పరి, ఏతి) అన్నివైపులనుండి పొందుచుండెదవు.॥౫౧॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున ఉపమాలంకారము గలదు. ఏ విద్వాంసుడు భుజబలముగలవాడు, అస్త్రశస్త్రప్రయోగములనెరిగినవాడు, శత్రువులనిర్జించువాడు, పురుషార్థముచే ఎల్లరను రక్షించుచు మేఘమువలె సుఖభోగములను వర్షింపజేయువాడో, ఆతడే సర్వమానవులకు విద్యను గలిగించుటకు సమర్థుడగును. ।౫౧॥

51. May the energetic learned person, discharging arrow from the bow-string, and extirpating the opposing foe from all sides, protect the virile-person, in every way, and thundering like a cloud with his armies, acquire all sorts of worldly knowledge.

౧౬౫౨. వనస్పత ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, సువీరో దేవతా, భురిక్ పంక్తిశ్ఛన్దః, పంచమః స్వరః.

పునా రాజప్రజాధర్మవిషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౨ వనస్పతే వీడ్వఙ్గో హి భూయా౽ అస్మత్సఖా ప్రతరణః సువీరః ।
గోభిః సన్నద్ధో౽అసి వీడయస్వాస్థాతా తే జయతు జేత్వాని॥ ౫౨॥

ప.వి:- వనస్పతే, వీడ్వఙ్గ ఇతి వీడు + అఙ్గః, హి, భూయాః అస్మత్సఖేత్యస్మత్౽సఖా, ప్రతరణ ఇతి ప్ర+తరణః, సువీర ఇతి, సు+వీరః, గోభిః, సన్నద్ధ ఇతి సమ్+నద్ధః, అసి, వీడయస్వ, ఆస్థాతేత్యా+స్థాతా, తే, జయతు, జేత్వాని. ।౫౨॥

పదార్థః :-(వనస్పతే) కిరణానాం రక్షకః సూర్య ఇవ వనాదీనాం పాలక విద్వన్ రాజన్! (వీడ్వఙ్గః) ప్రశంసితాఙ్గః (హి)(భూయాః) భవేః (అస్మత్సఖా) అస్మాకం మిత్రమ్ (ప్రతరణః) శత్రుబలస్యోల్లఙ్ఘకః (సువీరః) శోభనా వీరా యస్య సః (గోభిః) పృథివ్యాదిభిః (సన్నద్ధః) తత్పరః సమ్బద్ధః (అసి) (వీడయస్వ) దృఢాన్ కురు (ఆస్థాతా) సమన్తాత్ స్థిరః సేనాపతిః (తే) తవ (జయతు) (జేత్వాని) జేతుం యోగ్యాని శత్రుసైన్యాని. ।౫౨॥

అన్వయః :-హే వనస్పతే! త్వమస్మత్సఖా ప్రతరణః సువీరో వీడ్వఙ్గో హి భూయాః. యతో గోభిః సన్నద్ధో౽స్యతో౽స్మాన్ వీడయస్వ త ఆస్థాతా వీరో జేత్వాని జయతు. ।౫౨॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా సూర్యేణ కిరణానాం కిరణైః సూర్యస్య నిత్యః సమ్బన్ధో౽స్తి తథా రాజసేనాప్రజానాం సమ్బన్ధో భవితుం యోగ్యః. యది సేనేశాదయో జితేంద్రియాః శూరవీరాః స్యుస్తర్హి సేనాః ప్రజా అపి తాదృశ్యో భవేయుః. ।౫౨॥

పదార్థము :- (వనస్పతే) కిరణముల రక్షకుడగు సూర్యునివలె వనాదులరక్షకుడవు, విద్వాంసుడవునగు ఓ రాజా! నీవు (అస్మత్సఖా) మారక్షకుడవు, మిత్రుడవు (ప్రతరణః) శత్రుబలము లక్ష్యపెట్టనివాడవు

(సువీరః) ఉత్తమ వీరపురుషులతో గూడినవాడవు (వీడ్వఙ్గః) ప్రశంసనీయముగు అవయవములు గలిగినవాడవు (హి) నిశ్చయముగ (భూయాః) అగుము. ఆ కారణముననే నీవు (గోభిః) పృథివ్యాదులతోగూడ (సన్నద్ధః) సంబంధమున తత్పరుడవై (అసి) ఉన్నావు. కావున మమ్ము (వీడయస్వ) దృఢవంతులుగ నొనర్చుము (తే) నీయొక్క (ఆస్థాతా) యుద్ధమునందు ఉత్తమముగ స్థిరమై యుండు వీరుడగు సేనాపతి (జేత్వాని) జయించదగిన శత్రువులను (జయతు) జయించుగాక! ॥౫౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగ సూర్యునితో కిరణములకు మరియు కిరణములతో సూర్యునకు నిత్యసంబంధముండునో అదేవిధముగ రాజు, సేనలు, మరియు ప్రజల సంబంధము గలిగి యుండదగును. సేనాపతి మున్నగువారు జితేంద్రియులు శూరవీరులైరేని, సేనలు, ప్రజలును జితేంద్రియులై యుందురు. ॥౫౨॥

52. O king powerful like the Sun, be our friend, conqueror of foes, yoked with brave, victorious heroes, firm and strong in body!.

Thou art the possessor of varios parts of Earth, make us strong. May thy commander - in - chief win foes deserving defeat.

౧౬౨౯. దివ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరో దేవతాః, విరాడ్జగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునర్మనుష్యైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల మానవు లేమి చేయువలయునను విషయము.

౧౬౨౯ దివః పృథివ్యాః పర్యోజ ఉద్భృతం వనస్పతిభ్యః పర్యాభృతꣳ సహః ।
అపామోజ్మానం పరి గోభిరావృత మిన్ద్రస్య వజ్రꣳ హవిషా రథం యజ ॥౫౩॥

ప. వి:- దివః పృథివ్యాః, పరి, ఓజః, ఉద్భృతమిత్యుత్+భృతమ్, వనస్పతిభ్య ఇతి వనస్పతి+భ్యః, పరి, ఆభృతమిత్యా+భృతమ్, సహః, అపామ్, ఓజ్మానమ్, పరి, గోభిః, ఆవృతమిత్యా+వృతమ్, ఇన్ద్రస్య, వజ్రమ్, హవిషా, రథమ్, యజ. ॥౫౩॥

పదార్థః :-(దివః) సూర్యాత్ (పృథివ్యాః) భూమేః (పరి) (ఓజః) పరాక్రమమ్ (ఉద్భృతమ్) ఉత్కృష్టతయా ధృతమ్ (వనస్పతిభ్యః) వటాదిభ్యః (పరి) (ఆభృతమ్) సమన్తాత్ పోషితమ్ (సహః) బలమ్ (అపామ్) జలానాం సకాశాత్ (ఓజ్మానమ్) పరాక్రమ యుక్తం రసమ్ (పరి) (గోభిః) కిరణైః (ఆవృతమ్) ఆచ్ఛాదితమ్ (ఇన్ద్రస్య) సూర్యస్య (వజ్రమ్) కులిశమివ (హవిషా) ఆదానేన (రథమ్) యానమ్ (యజ). ॥౫౩॥

అన్వయః :-హే విద్వంస్త్వం దివః పృథివ్యా ఉద్భృతమోజః పరి యజ వనస్పతిభ్య ఆభృతం సహః పరి యజ. అపాం సకాశాదోజ్మానం పరి యజ. ఇన్ద్రస్య గోభిరావృతం వజ్రం రథం హవిషా యజ.॥౫౩॥

భావార్థః :-మనుష్యైః పృథివ్యాదిభ్యో భూతేభ్యస్తజ్జాయాః సృష్టేశ్చ సకాశాద్ బలపరాక్రమౌ వర్ధనీయౌ తద్యోగేన చ విమానాదీని యానాని నిర్మాతవ్యాని.॥౫౩॥

పదార్థము :-ఓ విద్వాంసుడా! నీవు (దివః) సూర్యుడు మరియు (పృథివ్యాః) పృథివిద్వారా (ఉద్భృతమ్) ఉత్కృష్టతతో ధారణ మొనర్చిన (ఓజః) పరాక్రమమును (పరి, యజ) అన్ని వైపులనుండి ఈయుము (వనస్పతిభ్యః) వటవృక్షము మున్నగు వనస్పతులచే (ఆభృతమ్) చక్కగా పుష్టపరచబడిన (సహః) బలమును (పరి) సకల దిశలనుండియును ఇమ్ము (అపామ్) జలసంబంధముతో (ఓజ్మానమ్) పరాక్రమవంతమగు రసమును (పరి) నలుదిశలనుండి ఈయుము (ఇన్ద్రస్య) సూర్యుని (గోభిః) కిరణములనుండి (ఆవృతమ్) కలిసి మెరయుచున్నట్టి (వజ్రమ్) వజ్రమువంటి (రథమ్) యానమును (హవిషా) గ్రహణముతో సంగతపరచుము.॥౫౩॥

భావార్థము :-మానవులు పృథివి మున్నగు మహాభూతములతో మరియు వానిచే ఉత్పన్నమైన సృష్టిసంబంధముతో బలపరాక్రమములను వృద్ధిపరచుకొనవలెను. మరియు వాని యోగముతో విమానాది యానములను నిర్మించవలెను.॥౫౩॥

53. O learned person, give us the vitality possessed by the Sun and Eath, the strength of trees, the vitalising juice of waters. Fill thy car with warlike weapons shining like the sun's rays!.

౧౬౩౦. ఇన్ద్రస్యేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరో దేవతా, నిచృత్త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౦ ఇన్ద్రస్య వజ్రో మరుతామనీకం మిత్రస్య గర్భో వరుణస్య నాభిః।
సేమాం నో హవ్యదాతిం జుషాణో దేవ రథ ప్రతి హవ్యా గృభాయ ॥౫౪॥

ప.వి:- ఇన్ద్రస్య, వజ్రః, మరుతామ్, అనీకమ్, మిత్రస్య, గర్భః, వరుణస్య, నాభిః, సః, ఇమామ్, నః, హవ్యదాతిమితి హవ్య+దాతిమ్, జుషాణః, దేవ, రథ, ప్రతి, హవ్యా, గృభాయ.॥౫౪॥

పదార్థః :- (ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః (వజ్రః) నిపాతః (మరుతామ్) మనుష్యాణామ్ (అనీకమ్) సైన్యమ్ (మిత్రస్య) సఖ్యుః (గర్భః) అన్తస్థ ఆశయః (వరుణస్య) శ్రేష్ఠస్య (నాభిః) ఆత్మనో మధ్యవర్తీ విచారః (సః) (ఇమామ్) ప్రత్యక్షామ్ (నః) అస్మాన్ (హవ్యదాతిమ్) దాతవ్యానాం దానమ్ (జుషాణః) సేవమానః (దేవ) దివ్యవిద్య (రథ) రమణీయస్వరూప (ప్రతి) (హవ్యా) ఆదాతుమర్హాణి వస్తూని (గృభాయ) గృహాణ.॥౫౪॥

అన్వయః :-హే దేవ! రథేమాం హవ్యదాతిం జుషాణస్సు త్వం య ఇన్ద్రస్య వజ్రో మరుతామనీకం మిత్రస్య గర్భో వరుణస్య నాభిరస్య తం నోఽస్మాన్ హవ్యా చ ప్రతి గృభాయ.॥౫౪॥

భావార్థః :-యేషాం మనుష్యాణాం సేనాఽతిశ్రేష్ఠా విద్యుద్విద్యా మిత్రాశయ ఆప్తవిచారో విద్యాదిదానఞ్చ స్వీకృతాని సన్త్యన్యేభ్యో దేయాని చ తే సర్వతో మఙ్గలావృతాః స్యుః.॥౫౪॥

పదార్థము :-(దేవ) ఉత్తమ విద్యావంతుడవు (రథ) రమణీయ స్వరూపుడవగు విద్వాంసుడా (ఇమామ్) ఈ (హవ్యదాతిమ్) ఈయదగిన పదార్థముల దానమును (జుషాణః) సేవించుచు (సః) పైన దెలిపిన నీవు (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు (వజ్రః) పాతము [పడుట] (మరుతామ్) మానవుల (అనీకమ్) సేన (మిత్రస్య) మిత్రుల (గర్భః) అంతఃకరణముయొక్క ఆశయము, మరియు (వరుణస్య) శ్రేష్ఠుని (నాభిః) ఆత్మయొక్క మధ్య వర్తిత్వాలోచనలను (నః) మరియు మమ్మును (హవ్య) గ్రహించదగిన పదార్థములను (ప్రతి గృభాయ) ప్రతిగ్రహించుము [స్వీకరించుము]. ॥౫౪॥

భావార్థము :-ఏ మనుష్యుల సేనలు అతిశ్రేష్ఠములు, విద్యుద్విద్యలు, మిత్రుల ఆశయములను, ఆప్తులగు సత్యవక్తల ఆలోచనములను మరియు విద్యాదులదానములను స్వీకరించుచు, ఇతరులకును ఇచ్చుచుండునో అవి అన్నివైపులనుండి శుభములను విజయములను పొందునవిగానుండును. ॥౫౪॥

54. O beautiful, highly educated person accepting gifts we offer, know the significance of the fall of lightning, realise the force of the army of men, the inner feelings of friends, the promptings of the soul of the virtuous, and enjoy our company, and all acceptable objects!.

౧౬౩౧. ఉపశ్వాసయేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వీరా దేవతాః, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౧ ఉప శ్వాసయ పృథివీముత ద్యాం పురుత్రా తే మనుతా విష్ఠిత ఞ్జగత్।

స దున్దుభే సజూరిన్ద్రేణ దేవైర్దూరాద్దవీయోఽఅప సేధ శత్రూన్॥౫౫॥

ప. వి:- ఉప, శ్వాసయ, పృథివీమ్, ఉత, ద్యామ్, పురుత్రేతి పురు+ త్రా, తే, మనుతామ్, విష్ఠితమ్, విష్ఠితమితి వి+ స్థితమ్, జగత్, సః, దున్దుభే, సజూరితి సజూః, ఇన్ద్రేణ, దేవైః, దూరాత్, దవీయః, అప, సేధ, శత్రూన్. ॥౫౫॥

పదార్థః :- (ఉప) (శ్వాసయ) ప్రాణయ (పృథివీమ్) అన్తరిక్షమ్ (ఉత) అపి (ద్యామ్). విద్యుత్ప్రకాశమ్ (పురుత్రా) బహువిధమ్ (తే) తవ (మనుతామ్) విజానాతు (విష్ఠితమ్) వ్యాప్తమ్ (జగత్) (సః) (దున్దుభే) దున్దుభిరివ గమ్భీరగర్జన! (సజూః) సంయుక్తః (ఇన్ద్రేణ) ఐశ్వర్యేణ యుక్తైః (దేవైః) దివ్యైర్విద్వద్భిర్గుణైర్వా (దూరాత్) (దవీయః) అతిదూరమ్ (అప) (సేధ) దూరీకురు (శత్రూన్). ॥౫౫॥

అన్వయః :- హే దున్దుభే! సత్వమిన్ద్రేణ దేవైః సజూర్దూరాచ్ఛత్రూన్ దవీయోపసేధ పురుత్రా పృథివీముత ద్యాముపశ్వాసయ భవాన్ తాభ్యాం విష్ఠితం జగన్మనుతాం తస్య తే రాజ్యమానన్దితం స్యాత్. ॥౫౫॥

భావార్థః :- యే మనుష్యా విద్యుద్విద్యాజైరస్త్రైః శత్రూన్ దూరే ప్రక్షిప్యైశ్వర్యేణ విదుషో దూరాదాహూయ సత్కృత్య రన్తరిక్షవిద్యుద్భ్యాం వ్యాప్తం సర్వం జగద్విజ్ఞాయ వివిధా విద్యాః క్రియాః సాధయేయుస్తే జగదానన్దయితారః స్యుః. ॥౫౫॥

పదార్థము :-(దున్దుభే) భేరివలె గర్జించువాడా! (సః) నీవు (ఇన్ద్రేణ) ఐశ్వర్యవంతుడవు (దేవైః) ఉత్తమ విద్వాంసులతో లేక శ్రేష్ఠగుణములతో (సజూః) సంయుక్తముగ (దూరాత్) దూరమునుండియును (దవీయః) అతిదూరమునగల (శత్రూన్) శత్రువులను (అపసేధ) తరిమివేయుము (పురుత్రా) అనేక విధములగు (పృథివీమ్) ఆకాశమును, పృథివి (ఉత) మరియు (ద్యామ్) విద్యుత్ప్రకాశమును (ఉపశ్వాసయ) సమీపముననే జీవనధారణ మొనర్పజేయుము. నీవు అంతరిక్షము మరియు విద్యుత్తు చే (విష్ఠితమ్) వ్యాప్తమైయున్న (జగత్) సంసారమును (మనుతామ్) తెలిసికొనుము అట్టిచో (తే) నీ రాజ్యము ఆనందితమగును. ॥౫౫॥

భావార్థము :- ఏ మానవులు విద్యుద్విద్యచే సిద్ధపరచబడిన అస్త్రములచే శత్రువులను నాశమొనర్చి దూరస్థవిద్వాంసులను పిలుచుకొని ఐశ్వర్యములతో సత్కరించెదరో అంతరిక్షము మరియు విద్యుత్తుతో వ్యాప్తమైయున్న సర్వజగత్తును దెలిసికొని అనేక విధములగు విద్యలు మరియు క్రియలను సాధించెదరో వారు ప్రపంచమును ఆనందపరచు వారగుదురు. ॥౫౫॥

55. O commander, thundering aloud like the drum, being full of supremacy, with the help of the learned, drive thou afar, yea, very far, our foemen, Grant life to the denizens

of the Earth, and persons exalted like Heaven. Regqrd the world as pervaded with space and lightning. May thy rule give thee pleasure!.

౧౬౩౨. ఆక్రన్దయేత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వాదయితారో వీరా దేవతాః, భురిక్ త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః

రాజపురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. రాజపురుషు లేమి చేయవలయునను విషయము.

౧౬౩౨ ఆ క్రన్దయ బల మోజో న ఆధా ని ష్టనిహి దురితా బాధమానః।

అప ప్రోథ దున్దుభే దుచ్ఛునా ఇత ఇన్ద్రస్య ముష్టిరసి వీడయస్వ ॥౫౬॥

ప. వి:- ఆ, క్రన్దయ, బలమ్, ఓజః, నః, ఆ, ధాః, నిః, స్తనిహి, దురితేతి దుః+ ఇతా, బాధమానః, అప, ప్రోథ, దున్దుభే, దుచ్ఛునాః, ఇతః, ఇన్ద్రస్య, ముష్టిః, అసి, వీడయస్వ. ॥౫౬॥

పదార్థః :-(ఆ) (క్రన్దయ) సమన్తాదాహ్వాయ రోదయ వా (బలమ్) (ఓజః) పరాక్రమమ్ (నః) అస్మభ్యమ్ (ఆ) (ధాః) ధేహి (నిః) నితరామ్(స్తనిహి) విస్తృణీహి (దురితా) దుష్టాని వ్యసనాని (బాధమానః) నివారయన్ (అప) (ప్రోథ) పరి ప్రాప్నుహి (దున్దుభే) దుందుభిరివ గర్జితసేన! (దుచ్ఛునాః) దుష్టాః శ్వాన ఇవ వర్తమానాః (ఇతః) సేనాయాః (ఇన్ద్రస్య) విద్యుతః (ముష్టిః) ముష్టిరివ (అసి) (వీడయస్వ) దృఢయ. ॥౫౬॥

అన్వయః :-హే దున్దుభే! దురితా బాధమానస్త్వం నో బలమాక్రన్దయౌజ ఆధాః సైన్యం ని ష్టనిహి యే దుచ్ఛునాస్తానపాక్రన్దయ యతస్త్వం ముష్టిరసి తస్మాదిత ఇన్ద్రస్య వీడయస్వ సుఖాని ప్రోథ. ॥౫౬॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః శ్రేష్ఠాః సత్కర్తవ్యా దుష్టా రోదనీయాః సర్వేషాం దుర్వ్యసనాని దూరీకారయిత్వా సుఖాని ప్రాప్తవ్యాని. ॥౫౬॥

పదార్థము :- (దున్దుభే) భేరివలె గర్జించునట్టి సేనలు గల ఓ సేనాధిపతీ! (దురితా) దుర్వ్యసనములను (బాధమానః) వదలివేయుచు నీవు (నః) మా నిమిత్తము (బలమ్) బలమును (ఆ, క్రన్దయ) అందించుము (ఓజః) పరాక్రమమును (ఆ, ధాః) శ్రేష్ఠరూపమున ధారణ మొనర్పుము, సైన్యములను (నిష్టనిహి) విస్తృత పరచుము (దుచ్ఛునాః) దుష్టశునకముల వలె నుండువారిని (అప) వికృతరూపమున నేడ్పించుము. ఈ కారణమున నీవు (ముష్టిః) పిడికిళ్లవంటి ప్రబంధకర్తవునై (అసి) ఉన్నావు. కావున (ఇతః) ఈ సైన్యములతో (ఇన్ద్రస్య) విద్యుత్తు అంగవములను (వీడయస్వ) దృఢపరచుము మరియు సుఖములను (ప్రోథ) పూర్ణమొందించుము. ॥౫౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు దుష్టులనేడ్పించుచు శ్రేష్ఠులను సత్కరించవలెను. మరియు సకల జనుల దుర్వ్యసనములను దొలగించి సుఖప్రాప్తిని గలిగించవలెను. ॥౫౬॥

56. O coomander, whose army thunders like the war drum, drive away all dangers, fill us full of vigour, gain supremacy, expand the army, make those weep, who behave like depraved dogs, let thy administration be well knit like the fist, make efficient arrangements for electricity in the army, and enjoy all comforts!

౧౬౩౩. ఆమూరిత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, వాదయితారో వీరా దేవతాః, భురిక్పంక్తిశ్ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౩ ఆమూరజ ప్రత్యావర్తయేమాః కేతుమద్దున్దుభిర్వావదీతి ।
సమశ్వపర్ణాశ్చరన్తి నో నరో౽స్మాకమిన్ద్ర రథినో జయన్తు॥౫౭॥

ప.వి:- ఆ, అమూః, అజ, ప్రత్యావర్తయేతి ప్రతి+ ఆవర్తయ, ఇమాః, కేతుమదితి కేతుమత్, దున్దుభిః, వావదీతి, సమ్, అశ్వపర్ణా ఇత్యశ్వ+పర్ణాః, చరన్తి, నః, నరః, అస్మాకమ్, ఇన్ద్ర, రథినః, జయన్తు. ॥౫౭॥

పదార్థః :- (ఆ) సమన్తాత్ (అమూః) శత్రుసేనాః (అజ) ప్రక్షిప (ప్రత్యావర్తయ) (ఇమాః) స్వసేనాః (కేతుమత్) కేతః ప్రశస్తా ధ్వజా యాసు తాః. అత్ర స్త్రీప్రత్యయస్య లుక్. (దున్దుభిః) (వావదీతి) (సమ్) (అశ్వపర్ణాః) అశ్వానాం పర్ణాని పాలనాని యాసు సేనాసు తాః (చరన్తి) గచ్ఛన్తి (నః) అస్మాన్ (నరః) నాయకాః (అస్మాకమ్) (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యయుక్త (రథినః) ప్రశస్తరథయుక్తా వీరాః (జయన్తు). ॥౫౭॥

అన్వయః :- హే ఇన్ద్ర! త్వమమూరాజ ఇమాః కేతుమత్ ప్రత్యావర్తయ. యథా దున్దుభిర్వావదీతి తథా నో౽శ్వపర్ణాః సఞ్చరన్తి. యే౽స్మాకం రథినో నరః శత్రూఞ్జయన్తు తే సత్కృతాః స్యుః. ॥౫౭॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలఙ్కారః. యే రాజపురుషాః శత్రుసేనా నివర్తయితుం స్వసేనా యోధయితుం సమర్థాః స్యుస్తే సర్వత్ర శత్రూఞ్జేతుం శక్నుయుః. ॥౫౭॥

పదార్థము :- (ఇన్ద్ర) పరమైశ్వర్యశాలివగు రాజపురుషా! నీవు (అమూః) శత్రుసైన్యములను (ఆ, అజ) దూరముగా తరిమివేయుము (కేతుమత్) ధ్వజముగల (ఇమాః) ఈ మనసైన్యమును (ఆవర్తయ) తిరిగి

తీసికొని రమ్ము. ఎట్లు (దున్దుభిః) భేరి (వావదీతి) అత్యంతముగ మ్రోగునో (అస్మాకమ్) మాయొక్క (రథినః) ప్రశంసనీయ రథిక వీరులను (నరః) శత్రునాయకులను (జయన్తు) ఎవరు జయించెదరో వారు బాగుగా సత్కరించబడెదరు గాక! ॥౫౭॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏ రాజపురుషులు శత్రుసైన్యములను పరాజయపరచి స్వంతసైన్యములను యుద్ధమొనర్చుటకు సమర్థవంతమొనర్చెదరో వారు సర్వత్ర శత్రువులపై విజయమును సాధించెదరు. ॥౫౭॥

57. O commander, drive thither away the troops of the enemy, and bring back ours safe after victory. Let our cavalry march forth, in accompaniment with the beating of war-drums. Let our car-warriors be triumphant!.

౧౬౩౪. ఆగ్నేయ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

అథ కీదృశాః పశవః కింగుణా ఇత్యాహ. ఏ పశువు లెటువంటి గుణములుగలవి?

౧౬౩౪ ఆగ్నేయః కృష్ణగ్రీవః సారస్వతీ మేషీ బభ్రుః సౌమ్యః పౌష్ణః శ్యామః
శితిపృష్ఠో బార్హస్పత్యః శిల్పో వైశ్వదేవ ఐన్ద్రో ఽరుణో మారుతః
కల్మాష ఐన్ద్రాగ్నః సꣳహితో ఽధోరామః సావిత్రో వారుణః
కృష్ణ ఏకశితిపాత్పేత్వః ॥౫౮॥

ప.వి:- ఆగ్నేయః, కృష్ణగ్రీవ ఇతి కృష్ణ+గ్రీవః, సారస్వతీ, మేషీ, బభ్రుః సౌమ్యః పౌష్ణః, శ్యామః, శితిపృష్ఠ ఇతి శితి+పృష్ఠః, బార్హస్పత్యః, శిల్పః, వైశ్వదేవ ఇతి వైశ్వ + దేవః, ఐన్ద్రః, అరుణః, మారుతః, కల్మాషః, ఐన్ద్రాగ్నః, సꣳహిత ఇతి సమ్+హితః, అధోరామ ఇత్యధః +రామః, సావిత్రః,వారుణః, కృష్ణః, ఏకశితిపా దిత్యేక+శితిపాత్, పేత్వః.॥౫౮॥

పదార్థః :- (ఆగ్నేయః) అగ్నిదేవతాకః (కృష్ణగ్రీవః) కృష్ణా గ్రీవా యస్య సః (సారస్వతీ) సరస్వతీదేవతాకా (మేషీ) (బభ్రుః) ధూమ్రవర్ణః (సౌమ్యః) సోమదేవతాకః (పౌష్ణః) పూషదేవతాకః (శ్యామః) శ్యామవర్ణః (శితిపృష్ఠః) కృష్ణపృష్ఠః (బార్హస్పత్యః) బృహస్పతిదే

వతాకః. (శిల్పః) నానావర్ణః (వైశ్వదేవః) విశ్వదేవదేవతాకః (ఐన్ద్రః) ఇన్ద్రదేవతాకః (అరుణః) రక్తవర్ణః (మారుతః) మరుద్దేవతాకః (కల్మాషః) శ్వేతకృష్ణవర్ణః (ఐన్ద్రాగ్నః) ఇన్ద్రాగ్నిదైవత్యః (సంహితః) దృఢాఙ్గః (అధోరామః) అధఃక్రీడీ (సావిత్రః) సవితృదేవతాకః (వారుణః) వరుణదైవత్యః (కృష్ణః) (ఏకశితిపాత్) ఏకః శితిః పాదోఽస్య (పేత్వః) పతనశీలః.।౫౮॥

అన్వయః:- హే మనుష్యాః! యూయం య ఆగ్నేయః స కృష్ణగ్రీవో యా సారస్వతీ సా మేషీ యః సౌమ్యః స బభ్రుర్యః పౌష్ణః స శ్యామో, బార్హస్పత్యః స శితిపృష్ఠో యో వైశ్వదేవః స శిల్పో య ఐన్ద్రః సోఽరుణో యో మారుతః స కల్మాషః య ఐన్ద్రాగ్నః స సంహితో, యః సావిత్రః సోఽధోరామో య ఏకశిపాత్పేత్వః కృష్ణః స వారుణ శ్చేత్యేతాన్ విజానీత.।౫౮॥

భావార్థః :-హే మనుష్యాః! యుష్మాభిర్యద్యద్దైవత్యా యే యే పశవో విఖ్యాతాస్తే తత్తద్గుణా ఉపదిష్టాః సన్తీతి వేద్యమ్.।౫౮॥

పదార్థము :-ఓ మానవులారా! మీరు (ఆగ్నేయః) అగ్ని దేవతగల, అనగా అగ్నియొక్క గుణములతో గూడియున్న యా (కృష్ణగ్రీవః) నల్లనికంఠము గల ఏ పశువు (సారస్వతీ) సరస్వతి, అనగా వాణివంటి గుణములుగల (మేషీ) గొఱ్ఱె (సౌమ్యః) చంద్రుని గుణములుగల యా (బభ్రుః) ధూమ్రవర్ణముగల పశువు ఎయ్యది (పౌష్ణః)పుష్టి మున్నగు గుణములుగలది (శ్యామః) శ్యామవర్ణముగల పశువు ఏది (బార్హస్పత్యః) మహా ఆకాశాదుల పాలనాది గుణములుగల (శితిపృష్ఠః) నల్లని వీపుగల పశువు ఏది (వైశ్వదేవః) సకల విద్వాంసుల గుణములుగల యది (శిల్పః) అనేక వర్ణములతో గూడిన, ఎయ్యది (ఐన్ద్రః) సూర్యగుణములుగల యట్టి (అరుణః) ఎఱ్ఱనివర్ణముగల ఏది (మారుతః) వాయువుగుణములుగల అది (కల్మాషః) కల్మాష [కరక (ఖాకి)] వర్ణములతో గూడిన ఏది (ఐన్ద్రాగ్నః) సూర్యాగ్నుల గుణములుగల యది (సంహితః) లావు, దృఢమైన అంగములుగలది (సావిత్రః) సూర్యగుణములుగల యది (అధోరామః) క్రింద దిరుగుచుండు పక్షి ఏది (ఏకశితిపాత్) ఒక పాదమునలుపుగలిగి (పేత్వః) ఎగురునట్టి మరియు (కృష్ణః) నల్లని వర్ణముతో గూడిన యది (వారుణః) జలము శాంత్యాది గుణములు గలిగియుండునో ఈ విధముగా ఈ యన్నిటిని బాగుగా దెలిసికొనుము.।౫౮॥

భావార్థము :- ఓ మానవులారా! ఏ యే దేవతగుణములు గల ఏ యే పశుపక్ష్యాదులు విఖ్యాతములై యున్నవో అవి ఆ యా గుణముల యుపదేశమొనర్చబడె వని మీరు తెలిసికొనుట యోగ్యమైయున్నది. ।౫౮॥

58. The balck necked nimal is ferocious like fire; the ewe is milk like speech; the brown animal is calm and pleasant like the Moon; the dusky animal is strong in body; the black - backed animal is fiery like the Sun; the dappled animal possesses various qualities; the red animal is full of heat like the Sun; the black and white coloured animal is fast like the air; the strong bodied animal possesses the qualities of the Sun and fire; the bird that flies low is furious like the Sun; the black coloured bird with one foot is calm and peaceful like water.

౧౬౩౫. అగ్నయ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, భురిగతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౫ అగ్నయేఽనీకవతే రోహితాఞ్జిరనడ్వా నధోరామౌ సావిత్రౌ పౌష్ణౌ
రజతనాభీ వైశ్వదేవౌ పిశఙ్గౌ తూపరౌ మారుతః, కల్మాషఽఆగ్నేయః
కృష్ణోఽజః సారస్వతీ మేషీ వారుణః పేత్వః॥౫౮॥

ప.వి:- అగ్నయే, అనీకవత ఇత్యనీక+వతే, రోహితాఞ్జిరితి రోహిత+అఞ్జిః, అనడ్వాన్, అధోరామావిత్యధః + రామౌ, సావిత్రౌ, పౌష్ణౌ, రజతనాభీ ఇతి, రజత+నాభీ, వైశ్వదేవావితి వైశ్వ+దేవౌ, పిశఙ్గౌ, తూపరౌ, మారుతః, కల్మాషః, ఆగ్నేయః, కృష్ణః, అజః, సారస్వతీ, మేషీ, వారుణః, పేత్వః.॥౫౮॥

పదార్థః :- (అగ్నయే) విజ్ఞానాదిగుణప్రకాశాయ (అనీకవతే) ప్రశస్తసేనాయుక్తాయ (రోహితాఞ్జిః) రోహితాః రక్తా అఞ్జయో అక్షణాని యస్య సః (అనడ్వాన్) వృషభః (అధోరామౌ) అధోభాగే శ్వేతవర్ణౌ (సావిత్రౌ) సవితృగుణౌ (పౌష్ణౌ) పూషదైవత్యౌ (రజతనాభీ) రజతవర్ణనాభియుక్తౌ (వైశ్వదేవౌ) (పిశఙ్గౌ)పీతవర్ణౌ (తూపరౌ) అవిద్యమానశృఙ్గౌ (మారుతః) మరుద్దైవత్యః (కల్మాషః) (ఆగ్నేయః) అగ్నిదైవత్యః (కృష్ణః) (అజః)(సారస్వతీ)వాక్గుణః (మేషీ) (వారుణః)జలగుణః (పేత్వః) శీఘ్రగామీ.॥౫౮॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యూయం యేఽనీకవతేఽగ్నయే రోహితాఞ్జిరనడ్వాన్ సావిత్రావధోరామౌ పౌష్ణౌ రజతనాభీ వైశ్వదేవౌ తూపరౌ పిశఙ్గౌ మారుతః కల్మాషః ఆగ్నేయః. కృష్ణోఽజః సారస్వతీ మేషీ వారుణః పేత్వశ్చాస్తి తాన్యథాగుణం సంప్రయోజయ.॥౫౮॥

భావార్థః :-అత్ర పశూనాం యావన్తో గుణా ఉక్తాస్తే సర్వే గుణా ఏకస్మిన్నగ్నౌ సంహితాః సన్తీతి వేద్యమ్.॥౫౮॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (అనీకవతే) ప్రశంసనీయసైన్యములు గలవాడునగు (అగ్నయే) విజ్ఞానాది గుణములు గలిగిన సేనాపతికొరకు (రోహితాఞ్జిః) ఎఱుపుచిహ్నములుగల (అనడ్వాన్) ఎద్దులు

(సావిత్రౌ) సూర్యగుణములు గలవి (అధోరామౌ) క్రింది భాగమున శ్వేతవర్ణముగలవి (పౌష్ణౌ) పుష్టి మున్నగు గుణములతో గూడినవి (రజతనాభీ) వెండివంటి వర్ణముగల నాభి గలవి (వైశ్వదేవౌ) సమస్తవిద్వాంసుల సంబంధముగలవి (తూపరౌ) శృంగములు [కొమ్ములు] లేనివి (పిశఙ్గా) పసుపు వర్ణము గల రెండు పశువులు (మారుతః) వాయుదేవతగా గలవి (కల్మాషః) కరక [ఖాకీ] వర్ణముగలవి (ఆగ్నేయః) అగ్నిదేవతగలవి (కృష్ణః, అజః) నల్లని మేక (సారస్వతీ) వాణియొక్క గుణములు గలవి (మేషీ) గొఱ్ఱె మరియు (వారుణః) జలముల గుణముగలవి (పేత్వః) ఏ శీఘ్రగామి పశువులు గలవో ఆ యన్నిటిని వానిగుణముల ననుసరించి కార్యములందు వినియోగించుడు. ॥౫౯॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున పశువులగుణములెన్ని తెలుపబడినవో అవి ఒక్క అగ్నియందే చేరియున్నవి. ఈ విషయమును తెలిసికొనవలయును. ॥౫౯॥

59. A red - marked ox is strong and strenuous like the learned commander of the army; animals with white spots below are active like the Sun; animals with silvery navel are full of force; yellow hornless animals are imbued with many qualities; balck and white animal is swift like air; the balck - faced he - goat is ferocious like fire; the ewe is sweet like speech; the fast running animal is fast like water.

౧౬౩౬. అగ్నయ ఇత్యస్య భారద్వాజ ఋషిః, అగ్న్యాదయో దేవతాః, పూర్వస్య విరాట్ ప్రకృతిః,

వైరాజాభ్యామిత్యుత్తరస్య ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

కీదృశా జనాః కార్యాణి సాద్ధుం శక్నువన్తీత్యాహ.

ఎటువంటి మానవులు కార్యములను సాధించగల రను విషయము.

౧౬౩౬ అగ్నయే గాయత్రాయ త్రివృతే రాథన్తరాయాష్టాకపాలఽఇన్ద్రాయ త్రైష్టుభాయ పఞ్చదశాయ బార్హతాయైకాదశకపాలో విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో జాగతేభ్యః సప్త దశేభ్యో వైరూపేభ్యో ద్వాదశకపాలో మిత్రావరుణాభ్యామానుష్టుభాభ్యామేక విꣳశాభ్యాం వైరాజాభ్యాం పయస్యా బృహస్పతయే పాఙ్క్తాయ త్రిణవాయ శాక్వ రాయ చరుః సవిత్రఽఔష్ణిహాయ త్రయస్త్రిꣳశాయ రైవతాయ ద్వాదశకపాలః ప్రాజాపత్యశ్చరురదిత్యై

విష్ణుపత్న్యై చరురగ్నయే వైశ్వానరాయ ద్వాదశ
కపాలో౽నుమత్యా౽అష్టాకపాలః॥౬౦॥

ప.వి:- అగ్నయే, గాయత్రాయ, త్రివృత ఇతి త్రి+వృతే, రాథన్తరాయేతి, రాథమ్ +తరాయ, అష్టాకపాల ఇత్యష్టా+కపాలః, ఇన్ద్రాయ, త్రైష్టుభాయ, త్రైస్తుభాయేతి త్రై+స్తుభాయ, పఞ్చదశాయేతి పఞ్చ+దశాయ బార్హతాయ, ఏకాదశకపాల ఇత్యేకాదశ+కపాలః, విశ్వేభ్యః, దేవేభ్యః, జాగతేభ్యః, సప్తదశేభ్య ఇతి సప్త+దశేభ్యః, వైరూపేభ్యః, ద్వాదశకపాల ఇతి ద్వాదశ+కపాలః, మిత్రావరుణాభ్యామ్, ఆనుష్టుభాభ్యామ్, ఆనుస్తుభాభ్యా మిత్యాను +స్తుభాభ్యామ్। ఏకవింశాభ్యామిత్యేక, వింశాభ్యామ్, వైరాజాభ్యామ్, పయస్యా, బృహస్పతయే, పాఙ్క్తాయ, త్రిణవాయ, త్రినవాయేతి త్రి+నవాయ, శాక్వరాయ, చరుః సవిత్రే, ఔష్ణిహాయ, త్రయస్త్రింశాయేతి త్రయః+త్రింశాయ,రైవతాయ, ద్వాదశకపాల ఇతి ద్వాదశ + కపాలః ప్రాజాపత్య ఇతి ప్రాజా + పత్యః, చరుః, అదిత్యై, విష్ణుపత్న్యా ఇతి విష్ణు+ పత్న్యై, చరుః, అగ్నయే, వైశ్వానరాయ, ద్వాదశ కపాల ఇతి ద్వాదశ+కపాలః, అనుమత్యా ఇత్యను+మత్యై, అష్టాకపాల ఇత్యష్టా+కపాలః.॥౬౦॥

పదార్థః :-(అగ్నయే) పావకాయ (గాయత్రాయ) గాయత్రాదిఛన్దోవిజ్ఞాపితాయ (త్రివృతే) యస్త్రిభిః సత్వరజస్తమోగుణైర్యుక్తస్తస్మై (రాథన్తరాయ) యో రథైః సముద్రాదీంస్తరతి తస్మై (అష్టాకపాలః) అష్టసు కపాలేషు సంస్కృతః (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యాయ (త్రైష్టుభాయ) త్రిష్టుప్ఛందసా ప్రఖ్యాతాయ (పఞ్చదశాయ) పఞ్చ దశ చ యస్మిన్ సన్తి తస్మై (బార్హతాయ)

బృహతాం సవృద్ధినే (ఏకాదశకపాలః) ఏకాదశసు కపాలేషు సంస్కృతః పాకః (విశ్వేభ్యః) సమస్తేభ్యః (దేవేభ్యః) దివ్యగుణేభ్యో జనేభ్యః (జాగతేభ్యః) జగతీబోధితేభ్యః (సప్తదశేభ్యః) ఏతత్సఙ్ఖ్యయా సంఖ్యాతేభ్యః (వైరూపేభ్యః) వివిధస్వరూపేభ్యః (ద్వాదశకపాలః) ద్వాదశసు కపాలేషు సంస్కృతః (మిత్రావరుణాభ్యామ్) ప్రాణోదానాభ్యామ్ (అనుష్టుభాభ్యామ్) (ఏకవింశాభ్యామ్) ఏతత్సఙ్ఖ్యాయుక్తాభ్యామ్ (వైరాజాభ్యామ్) విరాట్ఛన్దోజ్ఞాపితాభ్యామ్ (పయస్యా) పయసి జలే కుశలౌ (బృహస్పతయే) బృహతాం పాలకాయ (పాఙ్క్తాయ) పఙ్క్తిషు సాధవే (త్రిణవాయ) త్రిభిః కర్మోపాసనా జ్ఞానైః స్తుతాయ (శాక్వరాయ) శక్తిజాయ (చరుః) పాకః (సవిత్రే) ఐశ్వర్యోత్పాదకాయ (ఔష్ణిహాయ) ఉష్ణిగ్బోధితాయ (త్రయస్త్రింశాయ) ఏతత్సఙ్ఖ్యాతాయ (రైవతాయ) ధనసవృద్ధినే (ద్వాదశకపాలః) ద్వాదశసు కపాలేషు సంస్కృతః (ప్రాజాపత్యః) ప్రజాపతిదేవతాకః (చరుః) స్థాలీపాకః (అదిత్యై) అఖణ్డితాయా అన్తరిక్షరూపాయై (విష్ణుపత్న్యై) విష్ణునా వ్యాపకేన పాలితాయై (చరుః) పాకః (అగ్నయే) విద్యుద్రూపాయ (వైశ్వానరాయ) విశ్వేషు సర్వేషు నరేషు రాజమానాయ (ద్వాదశకపాలః) (అనుమత్యై)యానుమన్యతే తస్యై (అష్టాకపాలః) అష్టసు కపాలేషు సంపాదితః.॥౬౦॥

అన్వయః:-హే మనుష్యాః! యుష్మభిస్త్రివృతే రాథన్తరాయ గాయత్రాయాగ్నయేఽష్టాకపాలః, పఞ్చదశాయ త్రైష్టుభాయ బార్హతాయేన్ద్రాయైకాదశకపాలో విశ్వేభ్యో జాగతేభ్యః సప్తదశేభ్యో వైరూపేభ్యో దేవేభ్యో ద్వాదశకపాల అనుష్టుభాభ్యామేకవింశాభ్యాం వైరాజాభ్యాం మిత్రావరుణాభ్యాం పయస్యా బృహస్పతయే పాఙ్క్తాయ త్రిణవాయ శాక్వరాయ చరురౌష్ణిహాయ త్రయస్త్రింశాయ రైవతాయ సవిత్రే ద్వాదశకపాలః. ప్రాజాపత్యశ్చరురదిత్యై విష్ణుపత్న్యై చరుర్వైశ్వానరాయాగ్నయే ద్వాదశకపాలోఽనుమత్యా అష్టా కపాలశ్చ నిర్మాతవ్యః.॥౬౦॥

భావార్థః:-యేఽగ్న్యాదిప్రయోగాయాష్టవిధాదీని యన్త్రాణి నిర్మిమీరంస్తే సృష్టైర్వ్యక్తైః పదార్థైరనేకాని కార్యాణి సాద్ధుం శక్నుయురితి.॥౬౦॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! మీరు (త్రివృతే) సత్వరజస్తమోగుణములు అను నీ మూడింటితో (రాథన్తరాయ) రథములు, అనగా జలయానములద్వారా సముద్రాదులను తరించునది (గాయత్రాయ) గాయత్రీ ఛందస్సు ద్వారా బోధించబడిన (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (అష్టాకపాలః) ఎనిమిది మట్టి పాత్రలందు సంస్కరించబడినవి (పంచదశాయ) పదునైదు విధములగు (త్రైష్టుభాయ) త్రిష్టుప్ ఛందస్సుతో ప్రఖ్యాతమైనవి (బార్హతాయ) పెద్దవారితో సంబంధముంచునట్టి (ఇన్ద్రాయ) ఐశ్వర్యముకొరకు (ఏకాదశకపాలః) పదునొకండు పాత్రలందు సంస్కరించబడిన పాకము (విశ్వేభ్యః) సమస్తమును (జాగతేభ్యః) జగతీఛందస్సుతో

హెచ్చరించబడిన (సప్తదశేభ్యః) పదునేడవది (వైరూపేభ్యః) అనేక విధముల రూపములుగల (దేవేభ్యః) దివ్యగుణశాలురగు మనుష్యులకొరకు (ద్వాదశకపాలః) పండ్రెండు పాత్రలందు సంస్కారమొనర్చబడిన పాకము (అనుష్టుభాభ్యామ్) అనుష్టుప్ఛందస్సుతో ప్రకాశితమైన (ఏకవింశాభ్యామ్) ఇరువదొకటవ (వైరాజాభ్యామ్) విరాట్ ఛందస్సు ద్వారా ఉపదేశించబడిన (మిత్రావరుణాభ్యామ్) ప్రాణోదానములకు (పయస్యా) జలక్రియలందు కుశలురగు విద్వాంసులు (బృహస్పతయే) పెద్దవారి [గొప్పభక్తుల] రక్షకుడు (పాంక్తాయ) పంక్తులందుశ్రేష్ఠుడు (త్రిణవాయ) జ్ఞానకర్మ ఉపాసనలచే స్తుతించబడిన (శాక్వరాయ) శక్తిద్వారా ప్రకటితుడైన వానికొరకు (చరుః) పాకవిశేషము (ఔష్ణిహాయ) ఉష్ణిక్ ఛందస్సుచే జాగ్రత్తపరచబడిన (త్రయ స్త్రింశాయ) ముప్పదిమూడవ (రైవతాయ) ధనముతో సంబంధముగలవాడు (సవిత్రే) ఐశ్వర్యము నుత్పన్నమొర్చువారికొరకు (ద్వాదశకపాలః) పండ్రెండు పాత్రములందు సంస్కరించబడిన (ప్రాజాపత్యః) ప్రజాపతి దేవతగల (చరుః) నోరు వెడల్పు పాత్రయందు పాకమొనర్చబడిన అన్నము (అదిత్యై) అఖండితము (విష్ణుపత్న్యై) సర్వవ్యాపకుడగు పరమేశ్వరునిచే రక్షితమగు అంతరిక్షరూపమునకై (చరుః) పాకము (వైశ్వానరాయ) సకల మానవులందు ప్రకాశమైయున్న (అగ్నయే) విద్యుద్రూపాగ్నికొరకు (ద్వాదశకపాలః) పండ్రెండు పాత్రలందు పక్వమైయున్న మరియు (అనుమత్యై) తరువాత విశ్వసించువానికొరకు (అష్టాకపాలః) ఎనిమిది పాత్రలయందు సిద్ధపరచి పాకమొనర్చవలయును. ॥౬౦॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు అగ్ని మున్నగు వానిని ప్రయోగపరచుటకై ఎనిమిది విధములగు యంత్రాదులను సిద్ధపరచుకొనెదరో వారు అట్టి ప్రసిద్ధ పదార్థములచే అనేక కార్యములను సాధించుకొన గలరు. ॥౬౦॥

60. To the fiery soul possessing th qualities of Sativa, Rajas and Tamas, the crosser of ocean by means of ships, expounded in Gayatri metre, should be offered the food cooked in eight pot-herds.. To the highly strong soul, well-verse in fiften kinds of Trishtup metre, be offered the food cooked in eleven pot-herds. To the divine porsons, endowed with diverse qualities, as described in all the seventeenfold Jagati metre, should be offered the food cooked in twelve potherds. To Pran and Udan delineated in Anushtup and twentyone fold virat metres, should be offered a mess of curdled milk. To the protectors of the great, sublime in assemblies, renowned in action, contemplation and knowledge, celebrated for strength should be offered special food. To the man acquiring supremacy, coupled with thirty three kinds of wealth, mentioned in Ushnik metre, should be offered the food cooked in twelve pot-herds. To father and mother should be offered the food prepared in the cooking pot; the same be offered to the entire space protected by the All-pervading God. To the brilliant amongst all men, shining like lightning, be offered the food cooked in twelve pot-herbs. For the follower, refined food should be prepared in eight pot-herds.

అస్మిన్నధ్యాయే అగ్నివిద్వద్గృహప్రాణాపానాఽధ్యాపకోపదేశకవాగశ్వాగ్నివిద్వత్ప్రశంసనీయపదార్థగృహద్వార రాత్రిదినశిల్పిశ్రీశస్త్రాస్త్రసేనాజ్ఞాని రక్షా పృష్ట్యుపకారగ్రహణవిఘ్నవివారణశత్రుసేనాపరాజయస్వసేనాసంగరక్షణ పశుగుణయజ్ఞానాం నిరూపణాదేతదర్థస్య పూర్వాధ్యాయోక్తార్థేన సహ సంగతిరస్తీతి బోధ్యమ్.

ఈ యధ్యాయమునందు అగ్ని, విద్వాంసులు, గృహములు, ప్రాణాపానములు, అధ్యాపకోపదేశకులు, వాణి, అశ్వములు, ప్రశస్త పదార్థములు, గృహద్వారములు, పగలు, రాత్రి, శిల్పము, శోభ, శస్త్రాస్త్రములు, సైన్యములు, జ్ఞానుల రక్షణ, సృష్టిద్వారా ఉపకారమును పొందుట, విఘ్ననివారణము, శత్రుపరాజయము, స్వంతసైన్యముల సంగతము, మరియు రక్షణము, పశువుల గుణములు, యజ్ఞనిరూపణములుండుటచే ఈ ధ్యాయము యొక్క అర్థమునకు పూర్వాధ్యాయమందు చెప్పబడిన అర్థముతో సంబంధముగలదని యెరుగవలయును.

ఇతి శ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యాణాం పరమవిదుషాం శ్రీ విరజానంద సరస్వతీస్వామినాం శిష్యేణ పరమహంసపరివ్రాజకాచార్యేణ శ్రీమద్దయానంద సరస్వతీస్వామినా విరచితే సంస్కృతార్యభాషాభ్యాం విభూషితే సుప్రమాణయుక్తే యజుర్వేదభాష్యే ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః సంపూర్ణః.

శ్రీ మత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య మహర్షిదయానందసరస్వతీస్వామి విరచిత సంస్కృతార్యభాషావిభూషిత
యజుర్వేదభాష్యమునందలి ఇరువది తొమ్మిదవ అధ్యాయమునకు ఆర్యావర్తమునందలి ఆంధ్రప్రదేశస్థ ఇందూరు మండ
లాంతర్గత బీబీపేట కాపురస్థులైన స్వ. లోకా లక్ష్మయ్య, వేంకమాంబార్యులద్వితీయపుత్రుడు,
శిష్యుడుననగు 'చతుర్వేద భాష్యానువాద భాస్కర' బిరుదాంకితులు, వేదగిరి ప్రథమ
పీఠాధిపతులునైన 'పం. లోకమలహరి సిద్ధాంతాచార్యుల'చే నొనర్చబడిన ఆంధ్రానువాదము;
పాలమూరు (మహబూబ్‌నగర్) జనపదము నందలి కొందుర్గు మండలాంతర్గత రావిర్యాల
గ్రామవాస్తవ్యులు స్వ. శివనీలమ్మబుగ్గారెడ్డి గార్ల పుత్రుండు, కలాప్రపూర్ణ, వేదతత్త్వ
వేత్త పండిత గోపదేవశాస్త్రి దర్శనాచార్యుల శిష్యుండు, వేదగిరి స్థాపకు
లునైన సిద్ధాంతాలంకార, విద్యాభూషణ, ఆర్షవిద్యావినోద ఆచార్య
'మల్లెల కృష్ణారెడ్డి' సంపాదకత్వమున పరిష్కరింపబడిన
ఇరువదితొమ్మిదవఅధ్యాయము సమాప్తము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

యజుర్వేదభాష్యము

30వ అధ్యాయము - విషయసూచిక

ఇందులో 22మంత్రములు, 23ఛందస్సులు, 438పదములు, 1408అక్షరములు

క్ర.సం.	విషయము	మంత్రములు
1.	ఈశ్వరునేమి ప్రార్థించవలయును?	౧-౪
2.	ఈశ్వరుని వలె రాజు కూడ చేయవలయు నను విషయము	౫
3.	రాజపురుషులేమి చేయవలయును?	౬-౨౨

అథ త్రింశోఽధ్యాయః

అస్మిన్నధ్యాయే ద్వావింశతిర్మన్త్రాఃసన్తీతివేదితవ్యమ్.

ఓం.విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ। యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥య.30.3॥

౧౬౩౭.దేవేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, సవితా దేవతా, త్రిష్టుప్ ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

తత్రాదావీశ్వరాత్కిం ప్రార్థనీయ మిత్యాహ. ఈశ్వరు నేమి ప్రార్థించవలయును?

౧౬౩౭ దేవ సవితః ప్ర సువ యజ్ఞం ప్ర సువ యజ్ఞపతిం భగాయ।

దివ్యో గన్ధర్వః కేతపూః కేతన్నః పునాతు వాచస్పతిర్వాచన్నః స్వదతు॥౧॥

ప.వి:- దేవ, సవితరితి సవితః,ప్ర, సువ,యజ్ఞమ్, ప్ర, సువ, యజ్ఞపతిమితి యజ్ఞ+పతిమ్, భగాయ, దివ్యః, గన్ధర్వః, కేతపూరితి కేత+పూః, కేతమ్, నః, పునాతు, వాచః, పతిః, వాచమ్, నః, స్వదతు.॥౧॥

పదార్థః :-(దేవ) దివ్యస్వరూప (సవితః) సకలైశ్వర్యయుక్త జగదుత్పాదక (ప్ర) ప్రకర్షేణ (సువ) సంపాదయ (యజ్ఞమ్) రాజధర్మాఖ్యమ్ (ప్ర) (సువ) ఉత్పాదయ (యజ్ఞపతిమ్) యజ్ఞస్య రాజ్యస్య పాలకమ్ (భగాయ) ఐశ్వర్యయుక్తాయ ధనాయ. భగ ఇతి ధననా.॥.నిఘం ౨.౧౦. (దివ్యః) దివి శుద్ధస్వరూపే భవః (గన్ధర్వః) యో గాం పృథివీం ధరతి సః (కేతపూః) యః కేతం విజ్ఞానం పునాతి సః (కేతమ్) ప్రజ్ఞానమ్. కేత ఇతి ప్రజ్ఞానా.॥.నిఘం.3.౯(నః) అస్మాకమ్ (పునాతు) పవిత్రయతు (వాచస్పతిః) వాణ్యాః పాలకః (వాచమ్) వాణీమ్ (నః) అస్మాకమ్ (స్వదతు) ఆస్వాదయతు. ॥౧॥

అన్వయః :- హే దేవ సవితర్జగదీశ్వర! త్వం యో దివ్యో గన్ధర్వః కేతపూ రాజా నః కేతం పునాతు యో వాచస్పతిర్నో వాచం స్వదతు తం యజ్ఞపతిం భగాయ ప్రసువ యజ్ఞఞ్చ ప్రసువ.॥౧॥

భావార్థః:-యో విద్యాశిక్షావర్ధకః శుద్ధగుణకర్మస్వభావో రాజ్యం పాతుం యథాయోగ్యైశ్వర్యవర్ధకో ధార్మికాణాం పాలకః పరమేశ్వరోపాసకః సకలశుభగుణాఢ్యో భవేత్స ఏవ రాజా భవితుం యోగ్యో భవతి. ॥౧॥

పదార్థము :-(దేవ) దివ్యస్వరూపుడవు (సవితః) సకలైశ్వర్యయుక్తుడవు, జగత్తునుత్పన్న పరచినవాడవగు ఓ జగదీశ్వరా (దివ్యః) శుద్ధస్వరూపమునందున్న (గన్ధర్వః) పృథివిని ధరించువాడు (కేతపూః) విజ్ఞానమును పవిత్రపరచు రాజు (నః) మాయొక్క (కేతమ్) బుద్ధిని (పునాతు) పవిత్రపరచుగాక! మరియు నే (వాచః) వాణియొక్క (పతిః) రక్షకుడు(నః)మాయొక్క (వాచమ్) వాణిని (స్వదతు) మృదువుమధురము కోమలత్వము, ప్రియమ్మైనదిగ నొనర్చునో, అట్టి (యజ్ఞపతిమ్) రాజ్యరక్షకుడగు రాజునకు (భగాయ) ఐశ్వర్యయుక్త ధనము కొరకు (ప్ర,సువ) ఉత్పన్నమొనర్చుము. మరియు (యజ్ఞమ్)రాజధర్మరూప యజ్ఞమును కూడ (ప్ర, సువ) సిద్ధపరచుము.॥౧॥

భావార్థము :-ఏ విద్వాంసుడు విద్య మరియు శిక్షణలను వృద్ధిపరచి శుద్ధ గుణ కర్మ స్వభావములతో గూడిన రాజ్యమును రక్షణ యొనర్చుటకు యథాయోగ్యముగ ఐశ్వర్యములను పెంపొందించువాడు, ధర్మాత్ముల రక్షకుడు, పరమేశ్వరుని ఉపాసించువాడు మరియు సమస్త శుభగుణములతో శోభించువాడు మాత్రము రాజ్యపాలనమొనర్చుటకు యోగ్యుడు. ॥౧॥

1. O Divine God, create for wealth and supremacy, the king, who is glorious, the protector of the Earth, the purifier of knowledge, the cleanser of our wisdom, the master of speech, who renders our speech sweet, smooth, mild and lovely. Make his rule successful!.

౧౬౩౮.తత్సవితురిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, సవితా దేవతా, నిచృద్గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౮ తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।

ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥౨॥

ప.విః- తత్, సవితుః, వరేణ్యమ్, భర్గః, దేవస్య, ధీమహి, ధియః,యః,నః, ప్రచోదయాదితి ప్ర+చోదయాత్.॥౨॥

పదార్థః :-(తత్) (సవితుః) సమగ్రస్య జగదుత్పాదకస్య సర్వైశ్వర్యప్రదస్య (వరేణ్యమ్) వర్త్తుమర్హమత్యుత్తమమ్ (భర్గః) భృజ్జన్తి దుఃఖాని యస్మాత్తత్ (దేవస్య) సుఖప్రదాతుః (ధీమహి) ధరేమ (ధియః) ప్రజ్ఞాః కర్మాణి వా (యః) (నః) అస్మాకమ్ (ప్రచోదయాత్) ప్రేరయేత్.॥౨॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యో నో ధియః ప్రచోదయాత్ తస్య సవితుర్దేవస్య యద్వరేణ్యం భర్గో యథా వయం ధీమహి తథా తదర్యామపి దధేధ్వమ్.॥౨॥

భావార్థః:-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథా పరమేశ్వరో జీవానశుభాచరణాన్నివర్త్య శుభాచరణే ప్రవర్తయతి తథా రాజాపి కుర్యాత్. యథా పరమేశ్వరే పితృభావం కుర్వన్తి తథా రాజన్యపి కుర్యు ర్యథా పరమేశ్వరో జీవేషు పుత్రభావమాచరతి తథా రాజాపి ప్రజాసు పుత్రభావమాచరేత్. యథా పరమేశ్వరః సర్వదోషక్లేశాఽన్యాయేభ్యో నివృత్తోఽస్తి తథైవ రాజాపి భవేత్.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా! (యః) ఏ (నః) మాయొక్క (ధియః) బుద్ధులు లేక కర్మలను (ప్రచోదయాత్) ప్రేరణనిచ్చునో, అట్టి (సవితుః) సమస్త జగత్తును ఉత్పన్నమొనర్చిన, సకలైశ్వర్యముల మరియు (దేవస్య) సుఖములను ప్రసాదించు పరమేశ్వరుని, ఏ (వరేణ్యమ్) గ్రహణమొనర్చదగిన అత్యుత్తమ (భర్గః) దుఃఖములను నాశమొనర్చునట్టి యా శుద్ధస్వరూపమును మే మెట్లు (ధీమహి) ధారణ మొనర్చెదమో, అట్లే (తత్) ఆ పరమేశ్వరుని శుద్ధస్వరూపమును మీరును ధారణ మొనర్చుడు.॥౨॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఏవిధముగా పరమేశ్వరుడు జీవులను అశుభాచరణములనుండి దూరముగ నుంచి శుభాచరణములందు ప్రవృత్తుల నొనర్చునో, అదేవిధముగ రాజుగూడ చేయవలయును. ప్రాణు లేవిధముగ పరమేశ్వరునియందు పితృభావము నుంచునో అనగా నాతనిని తండ్రిగా విశ్వసించునో, అటులనే రాజును కూడ నెంచవలయును. ఏ రీతిగా పరమేశ్వరుడు జీవులందు పుత్రభావమును ఆచరించునో అటులనే రాజయును ప్రజలను కన్నబిడ్డలుగా పాలించవలయును. ఏవిధముగా పరమేశ్వరుడు సకల దోషములు, క్లేశములు, అన్యాయములచే నివృత్తుడైయున్నాడో, రాజుగూడ అట్లే యుండవలెను. ॥౨॥

2. LEt us adore the supremacy of that divine God, the Creator of the universe, Self-illumined, and Sublime. We invoke Him to direct our understanding aright.

౧౬౩౯. విశ్వానీత్యస్య నారాయణ ఋషిః, సవితా దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౩౯ విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరా సువ యద్భద్రం తన్న ఆ సువ ॥౩॥

ప.వి:- విశ్వాని, దేవ, సవితః, దురితానీతి దుః+ఇతాని, పరా, సువ, యత్, భద్రమ్, తత్, నః, ఆ, సువ ॥౩॥

పదార్థః :-(విశ్వాని) సమగ్రాని (దేవ) దివ్యగుణకర్మస్వభావ (సవితః) ఉత్తమగుణకర్మస్వభావేషు ప్రేరక పరమేశ్వర (దురితాని) దుష్టాచరణాని దుఃఖాని వా (పరా) దూరార్థే (సువ) గమయ (యత్) (భద్రమ్) భజనీయం ధర్మ్యాచరణం సుఖం వా (తత్) (నః) (అస్మభ్యమ్) (ఆ) సమన్తాత్ (సువ) జనయ.॥౩॥

అన్వయః :-హే దేవ సవితస్త్వమస్మద్విశ్వాని దురితాని పరా సువ యద్భద్రం తన్న ఆ సువ.॥3॥

భావార్థః :-అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. యథోపాసితో జగదీశ్వరస్స్వభక్తాన్ దుష్టాచారాన్నివర్త్య శ్రేష్ఠాచారే ప్రవర్తయతి తథా రాజాఽపి ప్రజా అధర్మాన్నివర్త్య ధర్మే ప్రవర్తయేత్ స్వయమపి తథా స్యాత్.॥3॥

పదార్థము :-(దేవ) ఉత్తమ గుణ కర్మ స్వభావములతో నుండి (సవితః) ఉత్తమ గుణకర్మ స్వభావములందు ప్రేరణనిచ్చు ఓ పరమేశ్వరా! నీవు మాయొక్క (విశ్వాని) సర్వ (దురితాని) దుష్టాచరణములను మరియు దుఃఖములను (పరా, సువ) దూరమొనర్చుము. మరియు (యత్) ఏవి(భద్రమ్) కల్యాణ ప్రదములు ధర్మాచరణములు మరియు సుఖములు గలవో (తత్) వానిని (నః) మాకొరకు (ఆ, సువ) ఉత్తమముగా నుత్పన్నమొనర్చుము.॥3॥

భావార్థము :-ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాంకారము గలదు. ఏవిధముగ ఉపాసించబడిన పరమేశ్వరుడు తన భక్తులను దురాచారములనుండి దొలగించి శ్రేష్ఠాచారములందు ప్రవృత్తపరమనో, అదేవిధముగ రాజుగూడ ప్రజలను అధర్మమునుండి నివృత్తులుగ నొనర్చి ధర్మమునందు ప్రవృత్తులుగ నొనర్చవలెను. మరియు తాను కూడ నుండవలయును.॥3॥

3. O God full of noble attributes, actions and nature, send far away al vices and calamities, and grant us virtues!.

౧౬౪౦. విభక్తారమిత్యస్య మేధాతిథిర్ఋషిః, సవితా దేవతా, గాయత్రీ ఛన్దః, షడ్జః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౦ విభక్తారగ్ంహవామహే వసోశ్చిత్రస్య రాధసః। సవితారం నృచక్షసమ్ ॥4॥

ప.వి:- విభక్తారమితి వి+భక్తారమ్, హవామహే, వసోః చిత్రస్య రాధసః, సవితారమ్, నృచక్షసమితి నృ+చక్షసమ్ ॥4॥

పదార్థః :-(విభక్తారమ్) విభాజయితారమ్ (హవామహే) ప్రశంసేమ (వసోః) సుఖానాం వాసహేతోః (చిత్రస్య) అద్భుతస్య (రాధసః) ధనస్య (సవితారం) జనయితారమ్ (నృచక్షసమ్) నృణాం ద్రష్టారమ్ పరమాత్మానమ్. ॥4॥

అన్వయః :-హే మనుష్యాః! యం వసోశ్చిత్రస్య రాధసో విభక్తారం సవితారం నృచక్షసం వయం హవామహే తం యూయమప్యాహ్వయత. ॥4॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే రాజన్! యథా పరమేశ్వరః స్వస్వకర్మానుకూలం సర్వజీవేభ్యః ఫలం దదాతి తథా భవానపి దదాతు. యథా జగదీశ్వరో యాదృశం యస్య కర్మ పాపం పుణ్యం యావచ్చాఽస్తి తావదేవ తాదృశం తస్మై దదాతి. తథా త్వమపి యస్య యావద్వస్తు యాదృశం కర్మ చ తావత్తాదృశం చ తస్మై దేహి. యథా పరమేశ్వరః పక్షపాతం విహాయ సర్వేషు జీవేషు వర్తతే తథా త్వమపి భవ.॥౪॥

పదార్థము :- ఓ మానవులారా!(వసోః) సుఖముల నివాసమునకు హేతువు (చిత్రస్య) ఆశ్చర్యస్వరూపుడు (రాధసః) ధనములను (విభక్తారమ్) విభాజనమొనర్చువాడు (సవితారమ్) సర్వోత్పాదకుడు (నృచక్షసమ్) సర్వమానవులందు అంతర్యామిస్వరూపమున నుండి సకలకర్మలను జూచువాడు నగు పరమాత్మను మే మెట్లు (హవామహే) ప్రశంసించుచున్నామో మీరును యట్లే చేయుడు. ॥౪॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ రాజా! ఏవిధముగ పరమేశ్వరుడు తమ తమ కర్మల ననుసరించి జీవులకు ఫలము నిచ్చుచుండునో, నీవును అట్లే ఇమ్ము. జగదీశ్వరుడెట్లు వారివారి పాపపుణ్యముల ననుసరించి ఫలములనిచ్చునట్లు నీవును యొనర్చుము. పరమేశ్వరుడెట్లు పక్షపాతరహితుడై సకల జీవులందును వర్తించుచుండునో నీవును అదేవిధముగా వర్తించుచుండుము. అధర్మము, అన్యాయములను సదా దూరమునందే యుంచి ధర్మన్యాయములను ఆచరించుము. ॥౪॥

4. We praise God, the Procurer of comforts, the Distributor of wondrous wealth, the Creator, and the Seer of men.

౩౦.౫. బ్రహ్మణ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, స్వరాడతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

ఈశ్వరవద్రాజ్ఞాపి కర్తవ్యమిత్యాహ. ఈశ్వరునివలె రాజుకూడ చేయవలయు నను విషయము.

౩౦.౫ బ్రహ్మణే బ్రాహ్మణం క్షత్రాయ రాజన్యం మరుద్భ్యో వైశ్యం తపసే
శూద్రం తమసే తస్కరం నారకాయ వీరహణం పాప్మనే క్లీబమాక్ర యా
యాఽ అయోగూం కామాయ పుంశ్చలూమతిక్రుష్టాయ మాగధమ్ ॥౫॥

ప.వి:- బ్రహ్మణే, బ్రాహ్మణమ్, క్షత్రాయ, రాజన్యమ్, మరుద్భ్య ఇతి మరుత్+భ్యః, వైశ్యమ్, తపసే, శూద్రమ్, తమసే, తస్కరమ్, నారకాయ, వీరహణమ్, వీరహనమితి వీర+హనమ్,

పాప్మనే, క్లీబమ్, ఆక్రయాయా ఇత్యా+క్రయాయై, అయోగూమ్, కామాయ, పుంశ్చలూమ్, అతిక్రుష్టాయేత్యతి+క్రుష్టాయ, మాగధమ్.॥౨॥

పదార్థః :-(బ్రహ్మణే) వేదేశ్వరవిజ్ఞానప్రచారాయ (బ్రాహ్మణమ్) వేదేశ్వరవిదమ్ (క్షత్రాయ) రాజ్యాయ పాలనాయ వా (రాజన్యమ్) రాజపుత్రం (మరుద్భ్యః)పశ్వాదిభ్యః ప్రజాభ్యః (వైశ్యమ్) విక్షు ప్రజాసు భవమ్ (తపసే) సన్తాపజన్యాయ సేవనాయ (శూద్రమ్) ప్రీత్యా సేవకం శుద్ధికరమ్ (తమసే) అన్ధకారాయ ప్రవృత్తమ్ (తస్కరమ్) చోరమ్ (నారకాయ)నరకే దుఃఖబన్ధనే భవాయ కారాగారాయ (వీరహణమ్) యో వీరాన్ హన్తి తమ్ (పాప్మనే) పాపాచరణాయ పవృత్తం (క్లీబమ్) నపుంసకమ్ (ఆక్రయాయై) ఆక్రమన్తి ప్రాణినో యస్యాం తస్యై హింసాయై ప్రవర్తమానం (అయోగూం) అయసా శస్త్రవిశేషేణ సహ గన్తారమ్ (కామాయ) విషయసేవనాయ ప్రవృత్తాం (పుంశ్చలూమ్) పుంభిః సహ చలితచిత్తాం వ్యభిచారిణీమ్ (అతికుష్టాయ) అత్యన్తనిన్దనాయ ప్రవర్తకమ్ (మాగధమ్) నృశంసమ్. ॥౨॥

అన్వయః:- హే పరమేశ్వర రాజన్! వా త్వమత్ర బ్రహ్మణే బ్రాహ్మణం క్షత్రాయ రాజన్యం మరుద్భ్యో వైశ్యం తపసే శూద్రం సర్వతోజనయ దూరే గమయ తమసే తస్కరం నారకాయ వీరహణం పాప్మనే క్లీబమాక్రయాయా అయోగూం కామాయ పుంశ్చలూమతిక్రుష్టాయ మాగధఞ్చ దూరే గమయ. ॥౨॥

భావార్థః :-హే రాజన్! యథా జగదీశ్వరో జగతి పరోపకారాయ పదార్థాన్ జనయతి దోషాన్నివారయతి తథా త్వమిహ రాజ్యే సజ్జనానుత్కర్షయ దుష్టాన్ నిఃసారయ దణ్డయ తాడయ చ యతః శుభగుణానాం ప్రవృత్తిర్దుర్వ్యసనానాఞ్చ నివృత్తిః స్యాత్.॥౨॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీ వీ జగత్తునందు (బ్రహ్మణే) వేదము మరియు ఈశ్వరజ్ఞాన ప్రచారముకొరకు (బ్రాహ్మణమ్) వేదము మరియు ఈశ్వరుని దెలిసికొనువారిని (క్షత్రాయ) రాజ్యరక్షణమునకై (రాజన్యమ్) రాజపుత్రులను (మరుద్భ్యః) పశువులు మున్నగు ప్రజలకొరకు (వైశ్యమ్) ప్రజలయందు ప్రసిద్ధుడైనవారిని (తపసే) దుఃఖము [సంతాపము]లచే నుత్పన్నమగువాని సేవలకొరకు (శూద్రమ్) ప్రేమతో సేవించు మరియు శుద్ధిపరచు శూద్రులను అన్ని దిశలనుండి ఉత్పన్నమొనర్పుము (తమసే) అంధకారమునందు ప్రవృత్తుడగు (తస్కరమ్) చోరుని (నారకాయ) దుఃఖబంధనములకై యున్న కారాగారమునకై (వీరహాణమ్) వీరులను హింసించునట్టి (పాప్మనే) పాపాచరణమున ప్రవృత్తుడై యున్న (క్లీబమ్) నపుంసకుని (ఆక్రయాయై) ప్రాణులు భయపడి పారిపోవునట్టి హింసనిమిత్తము ప్రవృత్తులైయున్న (అయోగూమ్) లోహపు ఆయుధ విశేషములతో దిరుగుచుండు వారిని (కామాయ) విషయాసక్తురాలై

దిరుగుదానిని (పుంశ్చలూమ్) చంచలచిత్తురాలై పురుషులతో గూడ దిరుగు వ్యభిచార స్త్రీని మరియు (అతిక్రుష్టాయ) అధికముగా నిందల నొనర్పుటకై దిరుగుచుండు (మాగధమ్) భటులను దూరమొనర్పుము.॥౫॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! ఏవిధముగా జగదీశ్వరుడు ప్రపంచమునందు పరోపకారముకొరకు పదార్థముల నుత్పన్నమొనర్చి దోషములను నివృత్తమొనర్చునో అదేవిధముగ నీవు రాజ్యమునందు సజ్జనుల నుత్పన్నమొనర్చుచు దుష్టులను వేరుపరచి బాగుగా దండించుము. ఇందువల్ల శుభగుణముల ప్రవృత్తి, దుర్వ్యసనముల నివృత్తి జరుగుచుండును. ॥౫॥

5. O God create a Brahmana, who knows the veda and God, for progpagating the knowledge of God and the veda; a Kshatriya prince for the safety of kingdom; a vaisha for rearing the cattle; a Shudra for hard labour and service. Cast side the thief, who steals in darkness; the destoryer of heroes, who passes his days in jail, the eunuch mentally disposed to licentiousness, the dacoit bent on looting and harming people; the harlot full of lust; and the bard disposed to abuse!.

౧౬౪౨.నృత్తాయేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, పరమేశ్వరో దేవతా, నిచృదష్టిశ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునా రాజపురుషైః కిం కర్తవ్యమిత్యాహ. మరల రాజపురుషు లేమి చేయవలయును?

౧౬౪౨ నృత్తాయ సూతం గీతాయ శైలూషం ధర్మాయ సభాచరం
నరిష్ఠాయై భీమలం నర్మాయ రేభꣳహసాయ కారిమానన్దాయ స్త్రీషఖం
ప్రమదే కుమారీపుత్రం మేధాయై రథకారం ధైర్యాయ తక్షాణమ్॥౬॥

ప.వి:- నృత్తాయ, సూతమ్, గీతాయ, శైలూషమ్, ధర్మాయ, సభాచరమితి సభా+చరమ్, నరిష్ఠాయై, భీమలమ్, నర్మాయ, రేభమ్, హసాయ, కారిమ్, ఆనన్దాయేత్యానన్దాయ, స్త్రీషఖమ్, స్త్రీసఖమితి స్త్రీ+సఖమ్, ప్రమద ఇతి ప్ర+మదే, కుమారీపుత్రమితి కుమారీ+పుత్రమ్, మేధాయై, రథకారమితి రథ+కారమ్, ధైర్యాయ, తక్షాణమ్.॥౬॥

పదార్థః :-(నృత్తాయ) నృత్యాయ (సూతమ్) క్షత్రియాద్ బ్రాహ్మణ్యాం జాతమ్ (గీతాయ) గానాయ (శైలూషమ్) గాయనమ్ (ధర్మాయ) ధర్మరక్షణాయ (సభాచరమ్) యః సభాయాం చరతి తమ్ (నరిష్ఠాయై) అతిశయితా దుష్టా నరాః సన్తి యస్యాం తస్యై

ప్రవృత్తం (భీమలం) యో భీమాన్ భయంకరాన్ లాత్యాదదాతి తమ్ (నర్మాయ) కోమలత్వాయ (రేభమ్) స్తోతారమ్. రేభ ఇతి స్తోతృనామ...నిఘం.3.౧౬ (హసాయ) హసనాయ ప్రవృత్తమ్ (కారిమ్) ఉపహాసకర్తారమ్ (ఆనన్దాయ) (స్త్రీషఖమ్) స్త్రియా మిత్రం పతిమ్ (ప్రమదే) ప్రమాదాయ ప్రవృత్తమ్ (కుమారీపుత్రమ్) వివాహాత్పూర్వం వ్యభిచారేణోత్పన్నమ్ (మేధాయై) ప్రజ్ఞాయై (రథకారమ్) విమానాదిరచకం శిల్పినమ్ (ధైర్యాయ) (తక్షాణం) తనూకర్తారమ్.॥ ౬॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర రాజన్ వా త్వం నృత్తాయ సూతం గీతాయ శైలూషం ధర్మాయ సభాచరం నర్మాయ రేభమానన్దాయ స్త్రీషఖం మేధాయై రథకారం ధైర్యాయ తక్షాణమాసువ నరిష్ఠాయై భీమలం హసాయకారిం ప్రమదే కుమారీపుత్రం పరాసువ. ॥ ౬॥

భావార్థః :- రాజపురుషైః పరమేశ్వరోపదేశేన రాజాజ్ఞయా చ సర్వే శ్రేష్ఠా ధార్మికా జనా ఉత్సాహనీయా హాస్యభయప్రదా నివారణీయా అనేకాః సభాః నిర్మాయ సర్వా వ్యవస్థాః శిల్పవిద్యోన్నతిశ్చ కార్యా.॥ ౬॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేదా రాజా! నీవు (నృత్తాయ) నృత్యమొనర్చుటకై (సూతమ్) క్షత్రియునిచే బ్రాహ్మణవనిత కుత్పన్నమైన సూతుని (గీతాయ) గానమొనర్చుటకొరకు (శైలూషమ్) పాడునట్టి నటుని (ధర్మాయ) ధర్మరక్షణమునకు (సభాచరమ్) సభయందు పరామర్శించు సభాపతిని (నర్మాయ) కోమలత్వము కొరకు (రేభమ్) స్తుతియొనర్చువారిని (ఆనందాయ) ఆనందము ననుభవించుటకు (స్త్రీషఖమ్) స్త్రీ తో మిత్రత్వము నుంచు పతిని (మేధాయై) బుద్ధికొరకు (రథకారమ్) విమానాదులను నిర్మించు శిల్పులను (ధైర్యాయ) ధైర్యముకొరకు (తక్షాణమ్) సున్నితముగు పనిని జేయు వడ్రంగి నుత్పన్నపరచుము (నరిష్టాయై) అతి దుష్టనరుల గోష్ఠికొరకు ఉద్యుతుడైన (భీమలమ్) భయంకర విషయములను గ్రహించువారిని (హసాయ) నవ్వుటకొరకు ప్రవృత్తుడైన (కారిమ్) ఎగతాళి యొనర్చువారిని, మరియు (ప్రమదే) ప్రమాదముకొరకు ప్రవృత్తుడగు (కుమారీ పుత్రమ్) వివాహమునకు పూర్వమే వ్యభిచారముద్వారా ఉత్పన్నమైన వానిని దూరమున నుంచుము.॥ ౬॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు పరమేశ్వరుని యుపదేశము మరియు రాజాజ్ఞచే సర్వశ్రేష్ఠ ధర్మాత్ములకు ఉత్సాహముగలిగించుచు, ఇచ్ఛకములు, ఎగతాళి, భయము మున్నగునవి గలుగజేయువారిని, వివాహాత్పూర్వమే కన్యకు జారునిద్వారా జన్మించిన వారిని అనేక సభలయందు చర్చించి దూరముగ నుంచవలెను. మరియు సర్వవ్యవస్థలు, శిల్పవిద్యల నున్నతమొనర్చవలయును. ॥ ౬॥

6. O God, create for dance a bard; for song public dancer; for duty one who administers justice; for sweetness a panegyrist; for pleasure a wife-lover husband; for dexterity a car-builder; for firmness a carpenter.

Cast aside, a debauchee who indulges in conversation with the dissolute; a ridiculs fond of derioson; an aillegitimate virgin's son addicted to carelessness.

౧౬౪౩. తపస ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, నిచృదష్టి శ్ఛన్దః, మధ్యమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౩ తపసే కౌలాలం మాయాయై కర్మారగ్ం రూపాయ మణికారగ్ం శుభే వపగ్ం శరవ్యాయా౨ ఇషుకారగ్ం హేత్యై ధనుష్కారం కర్మణే జ్యాకారం దిష్టాయ రజ్జుసర్జం మృత్యవే మృగయుమన్తకాయ శ్వనినమ్ ॥౭॥

ప.వి:- తపసే, కౌలాలమ్, మాయాయై, కర్మారమ్, రూపాయ, మణికారమితి మణి+కారమ్, శుభే, వపమ్, శరవ్యాయై, ఇషుకారమితీషు+కారమ్, హేత్యై, ధనుష్కారమ్, ధనుఃకారమితి ధనుః+కారమ్, కర్మణే, జ్యాకారమితి జ్యా +కారమ్, దిష్టాయ, రజ్జు సర్జమితి రజ్జు+ సర్జమ్, మృత్యవే, మృగయుమితి మృగ+యుమ్, అన్తకాయ, శ్వనినమితి శ్వ+నినమ్. ॥౭॥

పదార్థః :-(తపసే) తపనాయ (కౌలాలమ్) కులాలపుత్రమ్ (మాయాయై) ప్రజ్ఞావృద్ధయే. మాయేతి ప్రజ్ఞానా. నిఘం. ౩.౯. (కర్మారమ్) యః కర్మాణ్యలంకరోతి తమ్ (రూపాయ) సురూపనిర్మాపకాయ (మణికారమ్) యో మణీన్ కరోతి తమ్ (శుభే) శుభాచరణాయ (వపమ్) యో వపతి క్షేత్రాణి కృషీవల ఇవ విద్యాదిశుభాన్ గుణాగ్ంస్తమ్ (శరవ్యాయై) శరాణాం నిర్మాణాయ (ఇషుకారమ్) య ఇషూన్ బాణాన్ కరోతి తమ్ (హేత్యై) వజ్రాదిశస్త్రనిర్మాణాయ (ధనుష్కారమ్) యో ధనురాదీని కరోతి తమ్ (కర్మణే) క్రియాసిద్ధయే (జ్యాకారమ్) యో జ్యాం ప్రత్యఞ్చాం కరోతి తమ్ (దిష్టాయ) దిశత్యతిసృజతి యేన తస్మై (రజ్జుసర్జమ్) యో రజ్జూః సృజతి తమ్ (మృత్యవే) మృత్యుకరణాయ ప్రవృత్తమ్ (మృగయుమ్) య ఆత్మనో మృగాన్ హన్తుమిచ్ఛతి తం వ్యాధమ్ (అన్తకాయ) యో అన్తం కరోతి తస్మై హితకరమ్ (శ్వనినమ్) బహుశ్వపాలమ్. ॥౭॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర నరేశ! వా త్వం తపసే కౌలాలం మాయాయై కర్మారం రూపాయ మణికారం శుభే వపం శరవ్యాయై ఇషుకారం హేత్యై ధనుష్కారం కర్మణే జ్యాకారం దిష్టాయ రజ్జుసర్జమాసువ. మృత్యవే మృగయుమన్తకాయ శ్వనినం పరాసువ. ॥౭॥

భావార్థః :- రాజపురుషైర్యథా పరమేశ్వరేణ సృష్టౌ రచనావిశేషా దర్శితాస్తథా శిల్పవిద్యయా సృష్టిదృష్టాన్తేన చ రచనావిశేషాఃకర్తవ్యాః. హింసకాః శ్వపాలినశ్చాండాలాదయో దూరే నివాసనీయాః.॥౭॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేదా రాజా! నీవు (తపసే) మట్టిపాత్రలను కాల్చుతాపమును సహించుటకు (కౌలాలమ్) కుమ్మరివానిపుత్రుని (మాయాయై) బుద్ధినివృద్ధిపరచుటకై (కర్మారమ్) శోభావంతమగు ఉత్తమకార్యము లొనర్చుటకొరకు (రూపాయ) సుందర స్వరూపముచేయువానికొరకు (మణికారమ్) మణిని చేయువానిని (శుభే) శుభాచరణముకొరకు (వపమ్)కృషీవలుడు పొలమునందు వలె విద్యమొదలగు శుభగుణములను విత్తువానిని (శరవ్యాయై) బాణములను సిద్ధపరచుటకు (ఇషుకారమ్) బాణములు జేయువానిని (హేత్యై) వజ్రము మున్నగు ఆయుధములను నిర్మించుటకొరకు (ధనుష్కారమ్) ధనుష్యాదులనునిర్మించువానిని (కర్మణే) క్రియాసిద్ధికొరకు (జ్యాకారమ్) ప్రత్యంచము [వింటినారిని, అల్లెత్రాడు]లను సిద్ధపరచువానిని (దిష్టాయ) మరియు ఇంకా ఇతరములను సిద్ధపరచుటకొరకు (రజ్జుసర్జమ్) త్రాళ్లనుత్పన్నమొనర్చువాని నుత్పన్నమొనర్చుడు (మృత్యవే) హత్యలొనర్చు (మృగయుమ్) కిరాతకుని (అన్తకాయ) అంతమొనర్చు [చంపు] వారికి హితమొనర్చునట్టి (శ్వనినమ్) అనేక శునకములను పెంచువానిని దూరమునందు నివసింపజేయుము. ॥౭॥

భావార్థము :- ఏ విధముగా పరమేశ్వరుడు రచనా విశేషములను తన సృష్టియందు జూపుచున్నాడో అదేవిధముగ శిల్పవిద్యచే మరియు సృష్టి దృష్టాంతముచే విశేషరచనలను రాజపురుషులు చేసి చూపవలయును. హింసకులను మరియు కుక్కలను పోషించు చండాలురను గ్రామమునకు దూరమునందు నివసింపజేయవలయును.॥౭॥

7. O God, create for penance a potter's son; for sharpening intellect an artfificer; for beauty a jeweller; for welfare a sower; for arrows a maker of shafts; for destructive weapons a bowyer; for victory a bowstring maker; for control a ropemaker. Cast aside a hunter bent on murder; and a dog-rearer the helper of the murderer!.

౧౬౪౪.నదీభ్య ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాంసో దేవతాః, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౪ నదీభ్యః పౌఞ్జిష్ఠమృక్షీకాభ్యో నైషాదం పురుషవ్యాఘ్రాయ

దుర్మదం గన్ధర్వాప్సరోభ్యో వ్రాత్యం ప్రయుగ్భ్యఽఉన్మత్తᳪ

సర్పదేవజనేభ్యోఽప్రతిపదమయ్యేభ్యః కితవమీర్యతాయాఽ

అకితవం పిశాచేభ్యో విదలకారీం యాతుధానేభ్యః కణ్టకీకారీమ్॥౮॥

ప. వి:- నదీభ్యః, పౌఞ్జిష్ఠమ్, ఋక్షీకాభ్యః, నైషాదమ్, నైసాదమితి నై+సాదమ్, పురుష వ్యాఘ్రాయేతి పురుష+వ్యాఘ్రాయ, దుర్మదమితి దుః+మదమ్, గన్ధర్వాప్సరోభ్య ఇతి గన్ధర్వాప్సరః+భ్యః, వ్రాత్యమ్, ప్రయుగ్భ్య ఇతి ప్రయుక్+భ్యః, ఉన్మత్త మిత్యుత్ +మత్తమ్, సర్వదేవజనేభ్య ఇతి సర్వ+దేవజనేభ్యః, అప్రతిపద మిత్యప్రతి + పదమ్, అయేభ్యః,కితవమ్, ఈర్యతాయై, అకితవమ్, పిశాచేభ్యః, విదలకారీమితి విదల+కారీమ్, యాతుధానేభ్య ఇతి యాతు+ధానేభ్యః, కంటకీకారీమితి, కణ్టకీ+కారీమ్.॥౮॥

పదార్థః :-(నదీభ్యః) సరిద్వినాశాయ ప్రవృత్తం (పౌఞ్జిష్ఠమ్) పుక్కసం (ఋక్షీకాభ్యః) యా ఋషా గతీః కుర్వన్తి తాభ్యః ప్రవృత్తం (నైషాదం) నిషాదస్య పుత్రం (పురుషవ్యాఘ్రాయ) వ్యాఘ్రఇవ పురుషస్తస్మై హితం (దుర్మదమ్)దుర్గతో దుష్టో మదోఽభిమానం యస్య తం (గన్ధర్వాప్సరోభ్యః) గన్ధర్వాశ్చాప్సరసశ్చ తాభ్యః ప్రవృత్తం (వ్రాత్యం) అసంస్కృతం (ప్రయుగ్భ్యః) యే ప్రయుఞ్జతే తేభ్యః ప్రవృత్తం (ఉన్మత్తం) ఉన్మాదరోగిణం (సర్వదేవజనేభ్యః) సర్వాశ్చ దేవజనాశ్చ తేభ్యో హితం (అప్రతిపదమ్) అనిశ్చితబుద్ధిం (అయేభ్యః) య అయ్యన్తే ప్రాప్యన్తే పదార్థాస్తేభ్యః ప్రవృత్తం (కితవమ్) ద్యూతకారిణం (ఈర్యతాయై) కమ్పనాయ ప్రవృత్తం (అకితవం) అద్యూతకారిణం (పిశాచేభ్యః) పిశితానష్టాఽఽశా యేషాం తే పిశాచాః, అథవా పిశితమమయమీభూతం సరక్తం వా మాంసమాచామన్తి భక్షయన్తీతి పిశాచాః. ఉభయథా పృషోదరాదిత్వాత్సిద్ధిః. (విదలకారీమ్) యా విగతాన్ దలాన్ కరోతి తామ్ (యాతుధానేభ్యః) యాన్తి యేషు తే యాతవో మార్గాస్తేభ్యో ధనం యేషాన్తేభ్యః ప్రవృత్తమ్ (కణ్టకీకారీమ్) యా కంటకీం కరోతి తామ్.॥౮॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర నృప వా త్వం నదీభ్యః పౌఞ్జిష్ఠమృక్షీకాభ్యో నైషాదం పురుషవ్యాఘ్రాయ దుర్మదం గన్ధర్వాప్సరోభ్యో వ్రాత్యం ప్రయుగ్భ్య ఉన్మత్తం సర్వదేవజనేభ్యోఽప్రతిపదమయేభ్యః కిత వమీర్యతాయా అకితవం పిశాచేభ్యో విదలకారీం యాతుధానేభ్యః కణ్టకీకారీం పరాసువ.॥౮॥

భావార్థః :-హే రాజన్! యథా పరమేశ్వరో దుష్టేభ్యో మహాత్మనో దూరే వాసయతి దుష్టాః పరమేశ్వరాదద్దూరే వసన్తి తథా త్వం దుష్టేభ్యో దూరే వస దుష్టాంశ్చ స్వతో దూరే వాసయ సుశిక్షయా సాధూన్ సమ్పాదయ వా.॥౮॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేదా రాజా! నీవు (నదీభ్యః) నదులను పాడుచేయుటకు ఉద్యుక్తులైన (పౌఞ్జిష్ఠమ్) అధములను (ఋక్షీకాభ్యః) నడచునట్టిస్త్రీలకొరకు ప్రవృత్తుడగు (నైషాదమ్) నిషాదపుత్రుని (పురుషవ్యాఘ్రాయ) వ్యాఘ్రమువలె హింసకునకు హితమొనర్చు (దుర్మదమ్) దుష్టాభిమానిని (గంధర్వాప్సరోభ్యః) గాననృత్యములొనర్చు స్త్రీలకొరకు ప్రవర్తించు (వ్రాత్యమ్) సంస్కారహీనుడగు మనుష్యుని (ప్రయుగ్భ్యః) ప్రయోగమొనర్చువారికొరకు ప్రవర్తించు (ఉన్మత్తమ్) ఉన్మాదరోగముగలవానిని (సర్పదేవజనేభ్యః) సర్పము మరియు మూర్ఖులకు హితకారియగు (అప్రతిపదమ్) సంశయాత్ముని (అయేభ్యః) ప్రాప్తించుకొనదగు పదార్థములకు ప్రవృత్తుడగు (కితవమ్) జూదరిని (ఈర్యతాయై) కంపనముకొరకై ప్రవృత్తుడైయున్న (అకితవమ్) జూదమాడనివారిని (పిశాచేభ్యః) దుష్టాచారము లొనర్చుటచే ఆశలు నష్టపరచు కొన్నవారిని లేక రక్తముతో నున్న పచ్చిమాంసమును దినుటకు ప్రవృత్తురాలైయున్న (విదలకారీమ్) వేరువేరు ముక్కలుగాజేయు స్త్రీని మరియు (యాతు ధానేభ్యః) మార్గములనుండి ధనము వచ్చుదానికై ప్రవృత్తురాలగు (కణ్టకీకారీమ్) ముండ్లను నాటుదానిని వేరుగా దూరముంచుము.॥౮॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! ఏవిధముగ పరమేశ్వరుడు దుష్టులనుండి మహాత్ములను దూరముగ నుంచునో, దుష్టులు పరమేశ్వరునికి దూరమున నుందురో అదేవిధముగా నీవు దుష్టులనుండి దూరముగ నుండుము. నీ నుండి దుష్టులను దూరమందుంచుము. చక్కని శిక్షణనిచ్చి శ్రేష్ఠులుగ నొనర్చుము.॥౮॥

8. O God, cast aside the vile man who pollutes rivers; Nishada's son, hankering after libidionous women; a degrded arrogant man, friend of a person harmful like a tiger; an uneducated person attached to low dancing and singing women; the demented, given to the application of magical rites; an untrustworhty person who befriends the serpents and the fools; a gambler who acquires wealth by unlawful means; a non-gambler who creates unnecessary excitement; a woman who creates split amongst the Pishachas, the thorny woman who favours the freebooters!.

౧౬౪౫.సన్ధయ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః, స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౫ సన్ధయే జారం గేహాయోపపతిమార్త్యై పరివిత్తం నిర్‌ృత్యై పరివివిదానమరాద్ధ్యా ఏదిధిషుః పతిం నిష్కృత్యై పేశస్కారీꣳ సంజ్ఞానాయ స్మరకారీం ప్రకామోద్యాయోపసదం వర్ణాయానురుధం బలాయోపదామ్॥౯॥

ప. వి:- సన్ధయ ఇతి సమ్+ధయే, జారమ్, గేహాయ, ఉపపతిమిత్యుప + పతిమ్, ఆర్త్యాఽఽ ఇత్యా+ఋత్యై, పరివిత్తమితి పరి+విత్తమ్, నిరృత్యా ఇతి నిః+ఋత్యై, పరివివిదానమితి పరి+వివిదానమ్, అరాధ్యై, ఏదిధిషుఃపతిమిత్యేదిధిషుః +పతిమ్, నిష్కృత్యై, నిఃకృత్యా ఇతి నిః + కృత్యై, పేశస్కారీమ్, పేశః కారీమితి పేశః+కారీమ్, సంజ్ఞానాయేతి సమ్+జ్ఞానాయ, స్మరకారీమితి స్మర+కారీమ్, ప్రకామోద్యాయేతి ప్రకామ + ఉద్యాయ, ఉపసదమిత్యుప+సదమ్ వర్ణాయ, అనురుధమిత్యను+రుధమ్, బలాయ, ఉపదామిత్యుప + దామ్.॥౯॥

పదార్థః :- (సన్ధయే) పరస్త్రీసమాగమనాయ ప్రవర్తమానమ్ (జారమ్) వ్యభిచారిణమ్ (గేహాయ) గృహపత్నీసఙ్గమాయ ప్రవృత్తమ్ (ఉపపతిమ్) యః పత్యుః సమీపే వర్తతే తమ్ (ఆర్త్యై) కామపీడాయై ప్రవృత్తమ్ (పరివిత్తమ్) కృతవివాహే కనిష్ఠే బన్ధావ వివాహితం జ్యేష్ఠమ్ (నిరృత్యై) పృథివ్యై ప్రవృత్తమ్. నిరృతిరితి పృథివీనా ...నిఘం. ౧.౧ (పరివివిదానమ్) అప్రాప్తదాయే జ్యేష్ఠే ప్రాప్తదాయం కనిష్ఠమ్ (అరాధ్యై) అవిద్యమాన సంసిద్ధయే ప్రవృత్తమ్ (ఏదిధిషుః పతిమ్) అకృతివివాహాయాం జ్యేష్ఠాయాం పుత్ర్యామూఢాకనిష్ఠా తస్యాః పతిమ్. (నిష్కృత్యై) ప్రాయశ్చిత్తాయ ప్రవర్తమానమ్ (పేశస్కారీమ్) రూపకర్త్రీమ్ (సఞ్జ్ఞానాయ) సమ్యక్ జ్ఞానమ్ కామప్రబోధనం తస్మై ప్రవృత్తామ్ (స్మరకారీమ్) యా స్మరం కామం కరోతి తాం దూతికామ్ (ప్రకామోద్యాయ) యః ప్రకృష్టైః కామైరుద్యత స్తస్మై (ఉపసదమ్) యః సమీపే సీదతి తమ్ (వర్ణాయ) స్వీకరణాయ ప్రవృత్తమ్ (అనురుధమ్) యోఽనురుణద్ధి తమ్ (బలమ్) బలవృద్ధయే (ఉపదామ్) ఉప సమీపే దీయతే తామ్.॥౯॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర సభేశ రాజన్! వా త్వం సన్ధయే జారం గేహాయోపపతిమార్త్యై పరివిత్తం నిరృత్యై పరివివిదానమరాధ్యై ఏదిధిషుః పతి నిష్కృత్యై పేశస్కారీం సఞ్జ్ఞానాయ స్మరకారీం ప్రకామోద్యాయోప సదం, వర్ణాయానురుధం బలయోపదాం పరాసువ.॥౯॥

భావార్థః :- హే రాజన్! యథా పరమేశ్వరో జారాదీన్ దుష్టాన్ దణ్డయతి తథా త్వమేతాన్ దణ్డయ. యథేశ్వరః పాపత్యాగినోఽనుగృహ్ణాతి తథా త్వం ధార్మికాననుగృహాణ.॥౯॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేదా సభాపతివగు రాజా! నీవు (సన్దయే) పరస్త్రీగమనమునకై ప్రవృత్తుడగు (జారమ్) వ్యభిచారిని (గేహాయ) గృహపత్ని సంగమమునకై ప్రవృత్తుడగు (ఉపపతిమ్) భర్తగలిగియున్న నామెతో వ్యభిచరించువానిని (ఆర్త్యై) కామపీడితుడై ప్రవర్తించు (పరివిత్తమ్) తమ్ముని వివాహమై వివాహముకాని జ్యేష్ఠుని (నిఋృత్యై) పృథివికొరకు [భూమికొరకు] ప్రవృత్తుడగు వానిని (పరివివిదానమ్) జ్యేష్ఠుడు తన భాగమును పొందుటకు పూర్వమే,. భాగముపంచుకొనిన చిన్నతమ్ముని (ఆరాధ్యై) లేని పదార్థములను సాధించుటకై ప్రవర్తించువానిని (ఏదిధిషుపతిమ్) జ్యేష్ఠపుత్రికకు వివాహముగాకుండనే వివాహితురాలగు చిన్నకుమార్తె పతిని (నిష్కృత్యై) ప్రాయశ్చిత్తముకొరకు ప్రవృత్తురాలగు (పేశస్కారీమ్) విశేషరూపమున శృంగారించుకొను వ్యభిచారిణిని (సమ్ జ్ఞానాయ) ఉత్తమకామధేవును మేల్కొలుపుటకు ప్రవృత్తురాలగు (స్మరకారీమ్) కామదేవుని చైతన్యపరచి కూర్చున్నట్టి [కుంటెన] దూతికను (ప్రకామోద్యాయ) ఉత్కృష్టకార్యములచే ఉద్యుతుడైన వానికై (ఉపసదమ్) కూడియుండు వానిని (వర్ణాయ) స్వీకరించుటకు ప్రవృత్తుడైన (అనురుధమ్) వెనుకనుండి నిలుపుచేయు [ఆటంకపరచు] వానిని (బలాయ) బలమును వృద్ధిపరచుటకై (ఉపదామ్) కానుకలను [లంచములను] తొలగించి వేయుము.।౯॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! పరమేశ్వరుడెట్లు జారులు మున్నగు దుష్టజనులను దండించునో అట్లే నీవును వారిని దండించుము. ఏవిధముగ జగదీశ్వరుడు పాపకర్మలను త్యజించువారిపై కృపను చూపునో అట్లే ధార్మికులపై అనుగ్రహము నుంచుము.।౯॥

9. O God, cast aside a lover, who cohabits with anothers, wife; a paramour having illicit connection with a domesitc woman; an unmarried elder brother suffering from the pangs of passion; younger brother who has married before his elder to inherit his father's property; the husband of a younger sister whose elder sister has not been married, for ulterior motives of greed; a licentions dorned woman who pretends for penance; a lustful go between woman bent on arousing passions; a by-sitter for garrulity, an obstinate man who insists upon acceptance; and him who offers presents in the shape of bribe, to gain strength.

౧౬౪౬.ఉత్సాదేభ్య ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవాతా, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః. స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౬ ఉత్సాదేభ్యః కుబ్జం ప్రముదే వామనం ద్వార్భ్యః స్రామగ్ంస్వప్నాయాన్ధ

మధర్మాయ బధిరం పవిత్రాయ భిషజం ప్రజ్ఞానాయ నక్షత్రదర్శమా శిక్షా

యై ప్రశ్నినముపశిక్షాయా౨ అభిప్రశ్నినం మర్యాదాయై ప్రశ్నవివాకమ్॥౧౦॥

ప.వి:- ఉత్సాదేభ్య ఇత్యుత్+సాదేభ్యః కుబ్జమ్ ప్రముద ఇతి ప్ర+ముదే,వామనమ్, ద్వార్భ్య ఇతి ద్వాః+ భ్యః, స్రామమ్, స్వప్నాయ, అన్ధమ్, అధర్మాయ, బధిరమ్, పవిత్రాయ, భిషజమ్, ప్రజ్ఞానాయేతి ప్ర+జ్ఞానాయ, నక్షత్రదర్శమితి నక్షత్ర+దర్శమ్, ఆశిక్షాయా ఇత్యా+ శిక్షాయై, ప్రశ్నినమ్, ఉపశిక్షాయా ఇత్యుప+ శిక్షాయై అభిప్రశ్నినమిత్యభి+ప్రశ్నినమ్, మర్యాదాయై, ప్రశ్నవివాకమితి ప్రశ్న+వివాకమ్.॥౧౦॥

పదార్థః :-(ఉత్సాదేభ్యః) నాశేభ్యః ప్రవృత్తమ్ (కుబ్జమ్) వక్రాఙ్గమ్ (ప్రముదే) ప్రకృష్టానన్దాయ (వామనమ్) హ్రస్వాఙ్గమ్ (ద్వార్భ్యః) సవర్ణేభ్య ఆచ్ఛాదనేభ్యః ప్రవృత్తమ్ (స్రామమ్) సతతం ప్రస్రవితజలనేత్రమ్ (స్వప్నాయ) నిద్రాయై (అన్ధమ్) (అధర్మాయ) ధర్మాచరణరహితాయ (బధిరమ్) శ్రోత్రవికలమ్ (పవిత్రాయ) రోగనివారణేన శుద్ధికరణాయ (భిషజమ్) వైద్యమ్ (ప్రజ్ఞానాయ) ప్రకృష్టజ్ఞానవర్ధనాయ(నక్షత్రదర్శమ్) యో నక్షత్రాణి పశ్యత్యేతైర్దర్శయతి వా తమ్ (ఆశిక్షాయై) సమన్తాద్విద్యోపాదానాయ (ప్రశ్నినమ్) ప్రశస్తాః ప్రశ్నా విద్యన్తే యస్య (ఉపశిక్షాయై) ఉపవేదాదివిద్యోపాదానాయ (అభిప్రశ్నినమ్) అభితః బహవః పశ్నా విద్యన్తే యస్య తమ్ (మర్యాదాయై) న్యాయాఽన్యాయవ్యవస్థాయై (ప్రశ్నవివాకమ్) యః ప్రశ్నాన్ వివేచయతి తమ్. ॥౧౦॥

అన్వయః :-హే పరమేశ్వర రాజన్! త్వముత్సాదేభ్యః కుబ్జం ప్రముదే వామనం ద్వార్భ్యః స్రామం స్వప్నాయాఽన్ధమధర్మాయ బధిరం పరాసువ. పవిత్రాయ భిషజం ప్రజ్ఞానాయ నక్షత్రదర్శమాశిక్షాయై ప్రశ్నినముపశిక్షాయా అభిప్రశ్నినం మర్యాదాయై ప్రశ్నవివాకమాసువ.॥౧౦॥

భావార్థః :-హే రాజన్! యథేశ్వరః పాపాచరణఫలప్రదానేన కుబ్జవామనస్రవితజలనేత్రాన్ధబధిరాన్ మనుష్యాదీన్ కరోతి భిషగ్జ్యోతిర్విదధ్యాపకపరీక్షకప్రశ్నోత్తరవివేచకేభ్యః శ్రేష్ఠకర్మఫలదానేన పవిత్రతా ప్రజ్ఞావిద్యాగ్రహణాధ్యాపనపరీక్షాప్రశ్నోత్తరకరణసామర్థ్యఞ్చ దధాతి, తథైవ త్వం యేన యేనాఙ్గేన నరా విచేష్టన్తే తస్య తస్యాఙ్గస్యోపరి దణ్డనిపాతనేన వైద్యాదీనాం ప్రతిష్ఠాకరణేన చ రాజధర్మం సతతమున్నయ.॥౧౦॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (ఉత్సాదేభ్యః) నాశమొందించుటకు ప్రవృత్తుడగు (కుబ్జమ్) గూనివానిని (ప్రముదే) ప్రబల ఆనందమునకు (వామనమ్) కురుచ (పొట్టి) వానిని (ద్వార్భ్యః) ఆచ్ఛాదనమునకు (స్రామమ్) కన్నులనుండి నిరంతరము నీరుకారుచుండు వానిని (స్వప్నాయ) నిద్రించుటకొరకు (అన్ధమ్) గ్రుడ్డివారిని మరియు (అధర్మాయ) ధర్మాచరణరహితుని (బధిరమ్) చెవిటి వానిని వేరుగనుంచుము. మరియు (పవిత్రాయ) రోగనివృత్తికొరకు (భిషజమ్) వైద్యుని (ప్రజ్ఞానాయ) ఉత్తమ జ్ఞానము నభివృద్ధిపరచుటకు (నక్షత్రదర్శమ్) నక్షత్రముల జూచుటకు లేక వీని ఉత్తమ విషయములను దెలుపునట్టి గణితజ్ఞుడగు జ్యోతిష్కుని (ఆశిక్షాయై) ఉత్తమ రీతిలో విద్యాగ్రహణముకొరకు (ప్రశ్నినమ్) ప్రశంసనీయ ప్రశ్నకర్తను (ఉపశిక్షాయై) ఉపవేదాది విద్యలను పొందుటకై (అభిప్రశ్నినమ్) అన్నివైపులనుండి అనేక ప్రశ్నలు వేయువానిని మరియు (మర్యాదాయై) న్యాయాన్యాయముల వ్యవస్థకొరకు (ప్రశ్నవివాకమ్) ప్రశ్నవివేచనమొనర్చి సమాధానమొసగువారి నుత్పన్నమొనర్చుము. ॥౧౦॥

భావార్థము :- ఓ రాజా! పరమేశ్వరుడెట్లు పాపాచరణమునకు ఫలరూపమున అవిటి, కుంటి, గ్రుడ్డి, పొట్టి (మరుగుజ్జు) కన్నులనుండి నీరుగారు, పుసులుకట్టు కంటి రోగస్థుని, చెవుడు మున్నగు అవలక్షణములను మనుష్యులకు గలిగించునో మరియు శ్రేష్ఠకర్మల ఫలితముగ వైద్యుడు, అధ్యాపకుడు, ఉపదేశకుడు, జ్యోతిష్కుడు పరీక్షకుడు, మరియు ప్రశ్నోత్తరముల వివేచనముకొరకు పవిత్రత, బుద్ధి, విద్యాగ్రహణము, చదువుట, చదివించుట పరీక్షలొనర్చుట మరియు ప్రశ్నోత్తరముల నొనర్చు సామర్థ్యమును గలిగించు చున్నాడో అదే విధముగ నీవును మానవు లే యే యంగములచే ధర్మవిరద్ధముగు పాపకర్మల నొనర్తురో, ఆ యా యంగములపై దండనము మున్నగు వాని ప్రయోగ మొనర్చుచు వైద్యాదుల ప్రతిష్ఠనొనర్చుచు రాజధర్మమును సదా చక్కగా నుత్పన్నమొనర్చుము. ॥౧౦॥

10. O God, keep aside a hunch-back bent on destruction; a dwarf given to carnal pleasures; a blear-eyed man as a gate keeper; a blind man for sleep; and a deaf man devoid of righteousness. O God create a physician for purifying our body with the eradication of disease; an astronomer for the advancement of knowledge and inquistive man full of craving for knowledge; an extra inqusitive man for desire of extra knowledge; and a question - solver fro establshing moral law!.

౧౬౪౭. అర్మేభ్య ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, స్వరాడతిశక్వరీ ఛన్దః, పఞ్చమః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౭ అర్మేభ్యో హస్తిపం జవాయాశ్వపం పుష్ట్యై గోపాలం వీర్యాయా ।
విపాలం తేజసేఽజపాలమిరాయై కీనాశం కీలాలాయ సురాకారం ।
భద్రాయ గృహపꣳ శ్రేయసే విత్తధమాధ్యక్ష్యాయానుక్షత్తారమ్ ॥౧౧॥

ప.వి:- అర్మేభ్యః, హస్తిపమితి హస్తి+పమ్, జవాయ, అశ్వపమిత్యశ్వ + పమ్, పుష్ట్యై గోపాలమితి గో+పాలమ్, వీర్యాయ, అవిపాలమిత్యవి+పాలమ్,తేజసే, అజపాలమిత్యజ +పాలమ్, ఇరాయై, కీనాశమ్, కీలాలాయ, సురాకారమితి సురా+కారామ్, భద్రాయ, గృహపమితి గృహ+పమ్ శ్రేయసే, విత్తధమితి విత్త+ధమ్, ఆధ్యక్ష్యాయేత్యాధి+అక్ష్యాయ, అనుక్షత్తారమిత్యను+క్షత్తారమ్.॥౧౧॥

పదార్థః :-(అర్మేభ్యః) ప్రాపకేభ్యః (హస్తిపమ్) హస్తీనాం పాలకమ్ (జవాయ) వేగాయ (అశ్వపమ్) అశ్వానాం రక్షకం శిక్షకమ్ (పుష్ట్యై) రక్షణాయ (గోపాలమ్) గవాం పాలకమ్ (వీర్యాయ) వీర్యవృద్ధయే (అవిపాలమ్) అవీనాం రక్షకమ్ (తేజసే) తేజోవర్ధనాయ (అజపాలమ్) అజానాం రక్షకమ్ (ఇరాయై) అన్నాదివృద్ధయే. ఇరేత్యన్ననా...నిఘం ౨.౭ (కీనాశమ్) కృషీబలమ్ (కీలాలాయ) అన్నాయ. కీలాల ఇత్యన్ననా...నిఘం ౨.౭ (సురాకారమ్) సోమనిష్పాదకమ్ (భద్రాయ) కల్యాణాయ (గృహపమ్) గృహాణాం రక్షకమ్ (శ్రేయసే) ధర్మార్థకామప్రాప్తయే (విత్తధమ్) యో విత్తం ధనం దధాతి తమ్ (ఆధ్యక్ష్యాయ) అధ్యక్షాణాం భావాయ (అనుక్షత్తారమ్) సారథ్యనుకూలమ్.॥౧౧॥

అన్వయః :-హే ఈశ్వర రాజన్! వా త్వమర్మేభ్యో హస్తిపం జవాయాఽశ్వపం పుష్ట్యై గోపాలం వీర్యాయాఽవిపాలం తేజసేఽజపాలమిరాయై కీనాశం కీలాలాయ సురాకారం భద్రాయ గృహపం శ్రేయసే విత్తధమాధ్యక్ష్యాయాఽనుక్షత్తారమాసువ.॥౧౧॥

భావార్థః:-రాజపురుషైః సుశిక్షితాన్ హస్తిరక్షకాదీన్ సఙ్గృహ్య తైర్బహవో వ్యవహారాః సాధనీయాః. ॥౧౧॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (అర్మేభ్యః) ప్రాప్తింపజేయువారికొరకు (హస్తిపమ్) ఏనుగుల రక్షకుని (జవాయ) వేగముకొరకు (అశ్వపమ్) గుఱ్ఱముల రక్షకుని, శిక్షకుని (పుష్ట్యై) పుష్టిని గలిగించుటకై (గోపాలమ్) గోవులను పాలించువారిని (వీర్యాయ) వీర్యవృద్ధికొరకు (అవిపాలమ్) గొఱ్ఱెలకాపరులను (తేజసే) తేజోవృద్ధికై (అజపాలమ్) మేకల మందలను పాలించువారిని (ఇరాయై) అన్నాదులను పెంపొందించుటకై (కీనాశమ్) కర్షకులను (కీలాయ) అన్నము నిమిత్తము (సురాకారమ్) సోమ ఓషధులనుండి రసమును దీయువారిని మరియు (భద్రాయ) కల్యాణమునకై (గృహపమ్) గృహరక్షకులను

(శ్రేయసే) ధర్మార్థకామితముల ప్రాప్తికొరకు (విత్తధమ్) ధనధారణమొనర్చువారిని (అధ్యక్షాయ) అధ్యక్షుల స్వత్వమునకై (అనుక్షత్తారమ్) అనుకూలమగు సారథిని సాధించుకొనవలయును. ॥౧౧॥

భావార్థము :- రాజపురుషుల ఉత్తమశిక్షిత అశ్వగజాదుల నుంచువారిని గ్రహించి వీరిచే అనేక వ్యవహారములను సాధించవలయును. ॥౧౧॥

11. O God, create an elephant-keeper for deep walking; a horse-keeper for speed; a cowherd for nourishment; a shepherd for manliness; a goatherd for enhancing keenness, a ploughman for growing more food; a preparer of Soma for obtaining essence of medicines and food; a house-guard for weal; a possessor of wealth for well-being; and an obedient attendant for supervision!.

౧౬౪౮. భాయ్యై ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, విద్వాన్ దేవతా, విరాట్పంక్తిః ఛన్దః, గాంధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౮ భాయ్యై దార్వాహారం ప్రభాయా౽అగ్న్యేధం బ్రధ్నస్య విష్టపాయాభిషేక్తారం వర్షిష్ఠాయ నాకాయ పరివేష్టారం దేవలోకాయ పేశితారం మనుష్య లోకాయ ప్రకరితారగ్ం సర్వేభ్యో లోకేభ్య౽ఉపసేక్తారమవ౽ ఋత్యై వధాయోపమన్థితారం మేధాయ వాసః పల్పూలీం ప్రకామాయ రజయిత్రీమ్ ॥౧౨॥

ప. వి:- భాయ్యై, దార్వాహారమితి దారు+ఆహారమ్, ప్రభాయా ఇతి ప్ర+భాయై, అగ్న్యేధమిత్యగ్ని+ఏధమ్, బ్రధ్నస్య, విష్టపాయ, అభిషేక్తారమ్, అభిసేక్తారమిత్యభి+సేక్తారమ్, వర్షిష్ఠాయ, నాకాయ, పరివేష్టారమితి పరి+వేష్టారమ్, దేవలోకాయేతి దేవ+లోకాయ, పేశితారమ్, మనుష్యలోకాయేతి, మనుష్య+లోకాయ, ప్రకరితారమితి ప్ర+కరితారమ్, సర్వేభ్యః, లోకేభ్యః ఉపసేక్తారమిత్యుప+సేక్తారమ్, అవ౽ఋత్యా ఇత్యవ+ ఋత్యై, వధాయ,

ఉపమన్థితారమిత్యుప+మన్థితారమ్, మేధాయ వాసఃపల్పూలీమితి వాసః+పల్పూలీమ్, ప్రకామాయేతి ప్ర+కామాయ, రజయిత్రీమ్. ॥౧౨॥

పదార్థః :-(భాయై) దీప్త్యై (దార్వాహారమ్) యో దారూణి కాష్ఠాన్యాహరతి తమ్ (ప్రభాయై) (అగ్న్యేధమ్)అగ్నిశ్చైధశ్చ తత్ (బధ్నస్య)అశ్వస్య. బ్రధ్న ఇత్యశ్వనా.. నిఘం.౧.౧౪(విష్టపాయ) విశన్తి యత్ర తస్మై మార్గాయ (అభిషేక్తారమ్) అభిషేకకర్తారమ్ (వర్షిష్ఠాయ) అతివృద్ధాయ శ్రేష్ఠాయ (నాకాయ) అవిద్యమానదుఃఖాయ (పరివేష్టారమ్) పరివేషణకర్తారమ్ (దేవలోకాయ) దేవానాం దర్శనాయ (పేశితారమ్) విద్యావయవవేత్తారమ్ (మనుష్యలోకాయ) మనుష్యత్వదర్శనాయ (ప్రకరితారమ్) విక్షేప్తారమ్ (సర్వేభ్యః) (లోకేభ్యః) సంహతేభ్యః (ఉపసేక్తారమ్) ఉపసేచనకర్తారమ్ (అవఋత్యై) విరుద్ధప్రాప్తయే (వధాయ) హననాయ ప్రవృత్తమ్ (ఉపమన్థితారమ్) సమీపే విలోడితారమ్ (మేధాయ) సఙ్గమాయ (వాసఃపల్పూలీమ్) వాససాం శుద్ధికరీమ్ (ప్రకామాయ) ప్రకృష్టకామనాసిద్ధయే (రజయిత్రీమ్) వివిధరాగకారిణీమ్.॥౧౨॥

అన్వయః :- హే జగదీశ్వర రాజన్ వా త్వం భాయై దార్వాహారం ప్రభాయా అగ్న్యేధం, బ్రధ్నస్య విష్టపాయాభిషేక్తారం వర్షిష్ఠాయ నాకాయ పరివేష్టారం దేవలోకాయ పేశితారం మనుష్యలోకాయ ప్రకరితారం సర్వేభ్యో లోకేభ్య ఉపసేక్తారం మేధాయ వాసః పల్పూలీం, ప్రకామాయ రజయిత్రీమాసువ. అవఋత్యై వధాయోపమన్థితారం పరాసువ.॥౧౨॥

భావార్థః :-రాజపురుషాదిమనుష్యైరీశ్వరసృష్టేః సకాశాత్సర్వాః సామగ్ర్యో గ్రాహ్యాస్తాభిః శరీరబలం విద్యాన్యాయ ప్రకాశో మమత్సుఖం రాజ్యాభిషేకాః దుఃఖవినాశో విద్వత్సఙ్గో మనుష్య స్వభావో వస్త్రాదిపవిత్రతా నిష్పాదనీయా విరోధశ్చ త్యక్తవ్యః. ॥౧౨॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (భాయై) దీప్తికొరకు (దార్వాహారమ్) వంటచెరుకుల [ఇన్ధనముల]ను చేర్చువానిని (ప్రభాయై) కాంతి శోభలకొరకు (అగ్న్యేధమ్) అగ్ని మరియు ఇన్ధనములను (బ్రధ్నస్య) అశ్వముల (విష్టపాయ) మార్గములకొరకు (అభిషేక్తారమ్) అభిషేకము, రాజతిలకము నొనర్చువారిని (వర్షిష్ఠాయ) అతిశ్రేష్ఠము (నాకాయ) సకలదుఃఖరహితమగు సుఖవిశేషముల నిమిత్తము (పరివేష్టారమ్) వర్ధన చేయువారిని (దేవలోకాయ) విద్వాంసుల దర్శనమునకై (పేశితారమ్) విద్యల అంగాంగముల నెరుగువారిని (మనుష్యలోకాయ) మానవత్వమును జూచుటకై (ప్రకరితారమ్) విక్షేపమొనర్చువారిని (సర్వేభ్యః) సమస్త (లోకేభ్యః) లోకములకొరకు (ఉపసేక్తారమ్) ఉపసేచనమొనర్చువారిని (మేధాయ) సంగమముకొరకు (వాసః పల్పూలీమ్) వస్త్రములను నిర్మించుటకై ఉపయోగకర ఓషధులను

మరియు (ప్రకామాయ) ఉత్తమ కామితముల సాధనకొరకు (రజయిత్రీమ్) ఉత్తమ వర్ణముల [రంగుల] ను గలిగించు ఓషధుల నుత్పన్నము మరియు ప్రకటమొనర్పుము (అవబుత్యై) విరుద్ధమును గలిగించు (వధాయ) చంపుటకు ప్రయత్నమొనర్చు (ఉపమన్థితారమ్) తాడనాదులచే బాధలను గలిగించు దుష్టులను తరిమివేయుము.॥౧౨॥

భావార్థము :- రాజపురుషులు మున్నగువారు ఈశ్వరరచిత సృష్టినుండి సకల సామగ్రులను గ్రహించి వానిద్వారా శారీరకబలము, న్యాయప్రకాశము, మహాసుఖములను వృద్ధిపరచుకొనవలయును. రాజ్యాభిషేకము, దుఃఖవినాశము, విద్వాంసుల సాంగత్యముల నొనర్చుచు మానవుల స్వభావమును దెలిసికొనుచుండవలయును. వస్త్రాదుల పవిత్రతను సాధించుచు విరోధమును త్యజించవలెను.॥౧౨॥

12. O God create a wood -bringer for Light; a fire - kindler for brightness; a besprinkler for horse's path; a high steward for highest happiness, a master of all sorts of knowledge, for the sight of the learned; a distributor of knowledge, for the benefit of humanity; a magnanimous person who contributes to the happiness of all, a washer-woman for cleanliness; an affectionate wife for domestic happiness. O God, cast aside a wicked person bent on teasing murdering, and offering opposition!.

౧౬౪౯.ఋతయ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, ఈశ్వరో దేవతా, కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౪౯ ఋతయే స్తేనహృదయం వైరహత్యాయ పిశునం వివిక్త్యై క్షత్తారమౌ
పద్రష్ట్ర్యాయానుక్షత్తారం బలాయానుచరం భూమ్నే పరిష్కన్దం
ప్రియాయ ప్రియవాదినమరిష్ట్యా ఽఅశ్వసాదꣳ స్వర్గాయ లోకాయ
భాగదుఘం వర్షిష్ఠాయ నాకాయ పరివేష్టారమ్ ॥౧౩॥

ప.వి:- ఋతయే, స్తేనహృదయమితి స్తేన+హృదయమ్, వైరహత్యాయేతి వైర+హత్యాయ, పిశునమ్, వివిక్త్యా ఇతి వి+విక్త్యై, క్షత్తారమ్, ఔపద్రష్ట్ర్యాయేత్యౌప+ద్రష్ట్ర్యాయ, అనుక్షత్తారమిత్యను+క్షత్తారమ్, బలాయ, అనుచరమిత్యను+చరమ్ భూమ్నే, పరిష్కన్దమ్, పరిష్కన్దమితి పరి +స్కన్దమ్ ప్రియాయ, ప్రియవాదినమితి ప్రియ+వాదినమ్, అరిష్ట్యై,

అశ్వసాదమిత్యశ్వ+సాదమ్, స్వర్గాయేతి స్వః+గాయ, లోకాయ, భాగదుఘమితి భాగ +దుఘమ్, వర్షిష్ఠాయ, నాకాయ, పరివేష్టారమితి పరి+వేష్టారమ్.॥13॥

పదార్థః :-(ఋతయే) హింసాయై ప్రవృత్తమ్ (స్తేనహృదయమ్) చోరస్య హృదయమివ హృదయమస్య తమ్ (వైరహత్యాయ) వైరం హత్యా చ యస్మిన్ కర్మణి తస్మై ప్రవర్తమానమ్ (పిశునమ్) విరుద్ధసూచకమ్ (వివిక్త్యై) వివేకాయ (క్షత్తారమ్) క్షతాత్త్రారకం ధర్మాత్మానమ్ (ఔపద్రష్ట్ర్యాయ) ఉపద్రష్టృత్వాయ (అనుక్షత్తారమ్) (బలాయ) (అనుచరమ్) (భూమ్నే) బహుత్వాయ (పరిష్కన్దమ్) సర్వతో రేతసః సేక్తారమ్ (ప్రియాయ) ప్రీత్యై (ప్రియవాదినమ్) (అరిష్ట్యై) కుశలప్రాప్తయే (అశ్వసాదమ్) యోఽశ్వాన్ సాదయంతి తమ్ (స్వర్గాయ) సుఖవిశేషాయ (లోకాయ) దర్శనాయ సఙ్ఘాతాయ వా (భాగదుఘమ్) యో భాగాన్ దోగ్ధి ప్రపిపర్తి తమ్ (వర్షిష్ఠాయ) అతిశయేన వృద్ధాయ (నాకాయ) అవిద్యమానదుఃఖాయాఽఽనన్దాయ (పరివేష్టారమ్) పరితః సర్వతో వ్యాప్తవిద్యం విద్వాంసమ్. ॥13॥

అన్వయః :-హే పరమాత్మన్ హే రాజన్! వా త్వమృతయే స్తేనహృదయం, వైరహత్యాయ పిశునం పరాసువ. వివిక్త్యై క్షత్తారమౌపద్రష్ట్ర్యాయానుక్షత్తారం, బలాయాఽనుచరం భూమ్నే పరిష్కన్దం ప్రియాయ ప్రియవాదినమరిష్ట్యై అశ్వసాదం స్వర్గాయ లోకాయ భాగదుఘం. వర్షిష్ఠాయ నాకాయ పరివేష్టార మాసువ.॥13॥

భావార్థః :-రాజాదిమనుష్యై ర్దుష్టసఙ్గం విహాయ శ్రేష్ఠసఙ్గం విధాయ వివేకాదీన్యుత్పాద్య సుఖయితవ్యమ్. ॥13॥

పదార్థము :-ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (ఋతయే) హింసయొనర్చుటకు ప్రయత్నించు (స్తేన హృదయమ్) చోరునివంటి మోసకారియగు కపటుని (వైరమత్యాయ) వైరము మరియు హత్యాసంబంధమగు కర్మలందు ప్రవృత్తుడై యున్న (పిశునమ్) నిందకుని వేరుగ నుంచుము (వివిక్త్యై) వివేకమొనర్చుటకై (క్షత్తారమ్) తాడనము [కొట్టుట, దండనము] నుండి రక్షణయొనర్చు ధర్మాత్ముని (ఔపద్రష్ట్ర్యాయ) ఉపద్రష్టయగుటకు (అనుక్షత్తారమ్) ధర్మాత్ముల కనుకూలవర్తులను (బలాయ) బలముకొరకు (అనుచరమ్) సేవకులను (భూమ్నే) సృష్ట్యాధిక్యతకొరకు (పరిష్కన్దమ్) అన్నివైపులనుండి వీర్యసేచన మొనర్చువారిని (ప్రియాయ) ప్రీతికొరకు (ప్రియవాదినమ్) ప్రియవాదిని (పరిష్ట్యై) కుశల ప్రాప్తికొరకు (అశ్వసాదమ్) అశ్వములనడుపువాని [సారథి] ని (స్వర్గాయ) సుఖవిశేషములను (లోకాయ) చూచుటకు లేక సంచయమొనర్చుటకు (భాగదుఘమ్) అంశములను పూర్ణ మొనర్చువారిని (వర్షిష్ఠామ్) అతిశ్రేష్ఠమగు (నాకాయ) సమస్త దుఃఖరహితమగు ఆనందము కొరకు (పరివేష్టారమ్) అన్నివైపులనుండి వ్యాప్తమైన విద్యలుగల విద్వాంసుని ప్రకటపరచుము.॥13॥

భావార్థము :-రాజు మున్నగు ఉత్తములు దుష్టసాంగత్యమును త్యజించి శ్రేష్ఠుల సాంగత్యమున నుండి వివేకాదుల నుత్పన్న మొనర్చి సుఖవంతులై యుండవలెను.॥౧౩॥

13. O God cast aside, a theievish hearted man bent on violence, a slanderer bent on homicide. O God create, a religious -minded man for discrimination; an ascetic as a wise counsellor; a servant for strenth; an observer of celibacy for plenty of progeny; a sweet speaker for affection; a cavalier for safety; a collecor of taxes for enjoying full happiness; a talented man spreading knowledge for highest happiness!.

౧౬౫౦.మన్యవ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరో దేవతే, నిచృదత్యష్టి శ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౦ మన్యవే౨యస్తాపం క్రోధాయ నిసరం యోగాయ యోక్తారఙ్

శోకాయా౨భిసర్తారం క్షేమాయ విమోక్తార ముత్కూలనికూలేభ్య

స్త్రిష్ఠినం వపుషే మానస్కృతఙ్ శీలాయాఞ్జనీకారీం

నిరృత్యై కోశకారీం యమాయాసూమ్ ॥౧౪॥

ప.వి:- మన్యవే, అయస్తాపమిత్యయః+తాపమ్, క్రోధాయ, నిసరమితి ని+సరమ్, యోగాయ, యోక్తారమ్, శోకాయ, అభిసర్తారమిత్యభి+సర్తారమ్, క్షేమాయ, విమోక్తారమితి వి+మోక్తారమ్, ఉత్కూల నికూలేభ్య ఇత్యుత్కూల +నికూలేభ్యః, త్రిష్ఠినమ్, త్రిష్ఠినమితి త్రి+ష్ఠినమ్, వపుషే, మానస్కృతమ్, మానః కృతమితి మానః+కృతమ్, శీలాయ, ఆఞ్జనీకారీమిత్యాఞ్జనీ+కారీమ్, నిరృత్యా ఇతి నిః+ఋత్యై, కోశకారీమితి కోశ+కారీమ్, యమాయ, అసూమ్.॥౧౪॥

పదార్థః :-(మన్యవే) ఆన్తర్యక్రోధాయ ప్రవృత్తమ్ (అయస్తాపమ్)లోహసువర్ణ తాపకమ్ (క్రోధాయ) బాహ్యకోపాయ ప్రవృత్తమ్ (నిసరమ్) యో నిశ్చితం సరతి గచ్ఛతి తమ్

(యోగాయ) యుఞ్జన్తి యస్మిన్ త్రిస్తస్మై (యోక్తారమ్) యోజకమ్ (శోకాయ) (అభిసర్తారమ్) అభిముఖ్యే గన్తారమ్ (క్షేమాయ) రక్షణాయ (విమోక్తారమ్) దుఃఖాద్విమోచకమ్ (ఉత్కూల నికూలేభ్యః) ఊర్ధ్వనీచతటేభ్యః (త్రిష్ఠినమ్) యే త్రిషు జలస్థలాన్తరిక్షేషు తిష్ఠన్తి తే త్రిష్ఠా బహవస్త్రిష్ఠా విద్యన్తే యస్య తమ్ (వపుషే) శరీరహితాయ (మానస్కృతమ్) మనస్కృతేషు విచారేషు కుశలమ్ (శీలాయ) జితేన్ద్రియత్వాదిశీలినే (ఆఞ్జనీకారీమ్) ఆఞ్జనీః ప్రసిద్ధాః క్రియాః కర్త్తుం శీలం యస్యాస్తామ్ (నిర్‌ఋత్యై) భూమ్యై (కోశకారీమ్) యా కోశం కరోతి తామ్ (యమాయ) దణ్డదానాయ ప్రవృత్తమ్ (అసూమ్) యాఽస్యతి ప్రక్షిపతి తామ్.॥౧౪॥

అన్వయః:-హే జగదీశ్వర రాజన్ వా త్వం మన్యవేఽయస్తాపం క్రోధాయ నిసరం శోకాయాభిసర్తారం యమాయాసూం పరాసువ. యోగాయ యోక్తారం క్షేమాయ విమోక్తారముత్కూలనికూలేభ్యస్త్రిష్ఠినం. వపుషే మానస్కృతం శీలాయాఽఽఞ్జనీకారీం నిర్‌ఋత్యై కోశకారీమాసువ.॥౧౪॥

భావార్థః :- హే రాజాదయో మనుష్యా యే తప్తం లోహమివ క్రుద్ధా అన్యేషాం పరి తాపకా ధర్మనియమానాం వినాశకాః స్యుస్తాన్ దణ్డయిత్వా యోగాభ్యాసకర్త్రాదీన్ సత్కృత్య సర్వత్ర యానగమకాన్ సఙ్గృహ్య యథావత్ సుఖం యుష్మాభిర్వర్ధనీయమ్.॥౧౪॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక ప్రజాపతివగు నో రాజా! నీవు (మన్యవే) ఆంతర్య [గుప్తమైన] క్రోధముకొరకు ప్రవృత్తుడైన (ఆయస్తాపమ్) లోహము లేక సువర్ణమును కాచు [తపింపజేయు] వారిని (క్రోధాయ) బాహ్య [బయటి, పైపై] క్రోధమున ప్రవృత్తుడైన (నిసురమ్) నిశ్చితముగ నడచువానిని (శోకాయ) దుఃఖముకొరకు ప్రవృత్తుడైన (అభిసర్తారమ్) ఎదుటనడచువానిని మరియు (యమాయ) దండించుటకై ప్రవృత్తురాలగు (ఆసూమ్) క్రోధముతో హస్తములను అటు నిటు యాడించు స్త్రీని దూరమొనర్చుము (యోగాయ) యోగాభ్యాసముకొరకు (యోక్తారమ్) యోగమొనర్చువారిని (క్షేమాయ) రక్షించుటకొరకు (విమోక్తారమ్) దుఃఖములనుండి విముక్తపరచువారిని (ఉత్కూల నికూలేభ్యః) పైకి, క్రిందికి, అంచులపైకి ఎక్కించుట, దించుటకొరకు (త్రిష్ఠినమ్) జల, స్థల, ఆకాశములందు ఉండునట్టి విమానములు మున్నగు యానములతో నున్నవానిని (వపుషే) శరీర హితమునకై (మానస్కృతమ్) మానసికముగ జేయబడిన ఆలోచనలయందు ప్రవీణుడగు వానిని (శీలాయ) జితేంద్రియత్వము మున్నగు ఉత్తమ స్వభావముగలవారి కొరకు (అంజనీకారీమ్) ప్రసిద్ధ క్రియలనొనర్చుస్వభావముగల స్త్రీని మరియు (నిఋృత్యై) భూమికొరకు (కోశకారీమ్) కోశమును సంచయమొనర్చు మహిళను ఉత్పన్నము లేక ప్రకటితము నొనర్చుము.॥౧౪॥

భావార్థము :-రాజు మున్నగు మానవులారా! కాలినలోహమువంటి క్రోధముచే ఇతరులకు దుఃఖమును గలిగించు మరియు ధర్మనియమములను భంగపరచువారిని బాగుగా దండించియు, యోగాభ్యాసమొనర్చువారిని చక్కగా సత్కరింపవలయును. వాహనములను నడుపువారిని చక్కగా పోషించవలెను. ॥౧౪॥

14. O God drive away, a mentally angray man, blazing like red hot iron; an invader full of ire; an assailant destined for grief; an embarrassed barren woman bent on violence!.

O God create a yogi for the practice of yoga; an alleviator of sufferings for welfare; a mechanic skilled in running ships; car and aeroplanes for going to high and low places; a thoughtful person for welfare of the body; a well-behaved wife of noble deeds for a Brahmachari, a wealthy lady for acquiring land!.

౧౬౫౧. యమాయేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరౌ దేవతే, విరాట్ కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౧ యమాయ యమసూమథర్వభ్యోఽవతోకాꣳ సంవత్సరాయ పర్యాయిణీం

పరివత్సరాయావిజాతామిదావత్సరాయాతీత్వరీమిద్వత్సరాయా

తిష్కద్వరీం వత్సరాయ విజర్జరాꣳ సంవత్సరాయ పలిక్నీ

మృభుభ్యోఽజిన సన్ధꣳ సాధ్యేభ్య శ్చర్మమ్నమ్ ॥౧౫॥

ప. వి:- యమాయ యమసూమితి యమ+సూమ్, అథర్వభ్య ఇత్యథర్వ+భ్యః, అవతోకామిత్యవ+తోకామ్, సంవత్సరాయ, పర్యాయిణీమ్, పర్యాయినీమితి పరి+ఆయినీమ్, పరివత్సరాయేతి పరి+వత్సరాయ, అవిజాతామిత్యవి+జాతామ్, ఇదావత్సరాయ, అతీత్వరీమిత్యతి+ఇత్వరీమ్, ఇద్వత్సరాయేతీత్+వత్సరాయ, అతిష్కద్వరీమ్, అతిష్కద్వరీమిత్యతి+స్కద్వరీమ్, వత్సరాయ, విజర్జరామితి వి+జర్జరామ్ సంవత్సరాయ, పలిక్నీమ్, ఋభుభ్య ఇత్యృభు+భ్యః, అజినసన్ధ మిత్యజిన+సన్ధమ్, సాధ్యేభ్యః చర్మమ్నమితి చర్మ+మ్నమ్. ॥౧౫॥

పదార్థః :-(యమాయ) నియన్త్రే (యమసూమ్) యా యమాన్ నియన్త్రీన్ సూతే తామ్ (అథర్వభ్యః) అహింసకేభ్యః (అవతోకామ్) నిరపత్యామ్ (సంవత్సరాయ) (పర్యాయిణీమ్) పరితః కాలక్రమజ్ఞామ్ (పరివత్సరాయ) ద్వితీయవర్షనిర్ణయాయ (అవిజాతామ్) అప్రసూతాం బ్రహ్మచారిణీమ్ (ఇదావత్సరాయ) ఇదావత్సర స్తృతీయస్తత్ర కార్యసంపాదనాయ. అత్ర వర్ణవ్యత్యయః. (అతీత్వరీమ్) అతిగమనశీలామ్ (ఇద్వత్సరాయ) పఞ్చమాయ వర్షాయ (అతిష్కద్వరీమ్) అతి శయేన యా స్కన్దతి జానాతి తామ్. (వత్సరాయ) సామాన్యాయ (విజర్జరామ్) విశేషేణ జర్జరీ భూతామ్ (సంవత్సరాయ) చతుర్థాయానువత్సరాయ. అత్రానోః పూర్వపదస్యలోపః. (పలిక్నీమ్)శ్వేతకేశామ్ (ఋభుభ్యః) మేధావిభ్యః (అజినసన్ధమ్) జేతుమయోగ్యాన్ సందధాతి తమ్. అత్ర జి ధాతోః కర్మణి నక్ ఉ3. 2 (సాధ్యేభ్యః) యే సాద్ధుం యోగ్యాస్తేభ్యః (చర్మమ్నమ్) యశ్చర్మ విజ్ఞానం మ్నాత్యభ్యస్యతి తమ్.॥15॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర రాజన్ వా త్వం యమాయ యమసూమథర్వభ్యోఽవతోకాం సంవత్సరాయ పర్యాయిణీం పరివత్సరాయావిజాతా మిదావత్సరాయాతీత్వరీ మిద్వత్సరా యాతిష్కద్వరీం వత్సరాయ విజర్జరాం సంవత్సరాయ పలిక్నీ మృభుభ్యోఽజినసన్ధం, సాధ్యేభ్య శ్చర్మమ్నమాసువ.॥15॥

భావార్థః :- ప్రభవాదిషష్టి సంవత్సరేషు పఞ్చ పఞ్చ కృత్వా ద్వాదశ యుగాని భవన్తి. ప్రత్యేక యుగే క్రమేణ సంవత్సపరివత్సరేదావత్సరానువత్సరే ద్వత్సరాః పఞ్చసఞ్జ్ఞా భవన్తి తాన్ సర్వకాలావయవమూలాన్ విశేషతయా యాః స్త్రియో యథా వద్విజ్ఞాయ వ్యర్థన్న నయన్తి తాః సర్వార్థసిద్ధి మాప్నువన్తి.॥15॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (యమాయ) నియమకర్తకొరకు (యమసూమ్) నియంతల నుత్పన్నమొనర్చు మహిళను (అథర్వభ్యః) అహింసకులకొరకు (అవతోకామ్) బయటికి వెడలిపోయిన సంతానము గలస్త్రీ (సంవత్సరాయ) ప్రథమ సంవత్సరముకొరుకు (పర్యాయిణీమ్) అన్నివైపులనుండి కార్యముయొక్క క్రమమునెరుగు స్త్రీని (పరివత్సరాయ) రెండవసంవత్సరపు నిర్ణయముకొరకు (అవిజాతామ్) బ్రహ్మచారిణియగు కుమారిని (ఇదావత్సరాయ) మూడవ ఇదావత్సరమున కార్యసాధనమునకు (అతీత్వరీమ్) అతిగా నడుచునట్టి స్త్రీని (ఇద్వత్సరాయ) ఐదవ ఇద్వత్సరజ్ఞానముకొరకు (అతిష్కద్వరీమ్) అతిశయముగ నెరుగు నామెను (వత్సరాయ) సామాన్య సంవత్సరముకొరకు (విజర్జరామ్) వృద్ధస్త్రీని (సంవత్సరాయ) నాలుగవ అనువత్సరముకొరకు (పలిక్నీమ్) తెల్లని వెంట్రుకలు గల స్త్రీని (ఋభుభ్యః) బుద్ధిశాలురకొరకు (అజినసన్ధమ్) జయించశక్యముగాని వీరులతో సంబంధమునుంచుకొను వానిని (సాధ్యేభ్యః) సాధింపదగిన కార్యములకొరకు (చర్మమ్నమ్) విజ్ఞానశాస్త్రము నేర్వగల చతురమతుల నుత్పత్తి చేయుము. ॥15॥

భావార్థము :- ప్రభవ మొదలుకొని అరువది సంవత్సరములందు ఐదేసిచొప్పున విభజన మొనర్చిన పంద్రెండు యుగములగు చున్నది. అట్టి ప్రతి యుగమునందును క్రమముగ సంవత్సరము, పరివత్సరము ఇదావత్సరము, అనువత్సరము ఇద్వత్సర మను సంజ్ఞలుగలవు. ఈ సర్వకాలముల అవయవములన్నిటి మూలసంవత్సరములను విశేషించి ఏ స్త్రీలు యథావతుగ దెలిసికొని వ్యర్థముగా పోగొట్టుకొనరో వారు సకల ప్రయోజనములను సాధించుకొనగలరు.॥౧౫॥

15. O God, for administration create a woman who gives brith to rulers; for the harmless physicians a woman who has miscarried; for the Samvatsar, first year, a woman who gives birth to male and female child alternately; for the Parivatsar, second year, a celibate virgin; for the Idvatsar, 3rd year, one who is fond of roaming; for the Idvatsar, fifth year, one who is highly learned; for one year, and ailing woman; for four years, one with greay hair, for the wise, a friend of the invincible, and for executive projects, men of skill and proficiency!.

౧౬.౩౦.సరోభ్య ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరా దేవతే, విరాట్ కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬.౩౦ సరోభ్యో ధైవరముపస్థావరాభ్యో దాశం వైశన్తాభ్యో బైన్దం నడ్వలాభ్యః శౌష్కలం పారాయ మార్గారమవారాయ కైవర్తం తీర్థేభ్య ఆన్దం విషమేభ్యో మైనాలꣳ స్వనేభ్యః పర్ణకం గుహాభ్యః కిరాతꣳ సానుభ్యో జమ్భకం పర్వతేభ్యః కిమ్పూరుషమ్ ॥౧౬॥

ప.వి:- సరోభ్య ఇతి సరః +భ్యః, ధైవరమ్, ఉపస్థావరాభ్య ఇత్యుప+స్థావరాభ్యః, దాశమ్, వైశన్తాభ్యః, బైన్దమ్, నడ్వలాభ్యః, శౌష్కలమ్, పారాయ, మార్గారమ్, అవారాయ కైవర్తమ్, తీర్థేభ్యః, ఆన్దమ్, విషమేభ్య ఇతి వి+సమేభ్యః, మైనాలమ్, స్వనేభ్యః, పర్ణకమ్, గుహాభ్యః, కిరాతమ్, సానుభ్య, ఇతి సాను+ భ్యః జమ్భకమ్, పర్వతేభ్యః,కిమ్పూరుషమ్, కిమ్పురుషమితి కిమ్+పురుషమ్.॥౧౬॥

పదార్థః:-(సరోభ్యః) తడాగేభ్యస్తారణాయ (ధైవరమ్) ధీవరస్యాపత్యమ్ (ఉపస్థావరాభ్యః) ఉపస్థితాభ్యోఽవరాభ్యో నికృష్టక్రియాభ్యః (దాశమ్) దాశత్యస్మై తమ్ (వైశన్తాభ్యః) వేశన్తా అల్పజలాశయాస్తా ఏవ తాభ్యః (బైన్దమ్) నిషాదస్యాపత్యమ్ (నడ్వలాభ్యః) నడావిద్యన్తే యాసు భూమిషు తాభ్యః (శౌష్కలమ్) యఃశుష్కలైరర్మత్స్యైర్జీవతి తమ్ (పారాయ) మృగకర్మసమాప్త్యర్థం ప్రవృత్తమ్ (మార్గారమ్)యో మృగాణామరిర్వ్యాధ స్తస్యాపత్యమ్ (అవారాయ) అర్వాచీన మాగమనాయ (కైవర్తమ్) జలే నౌకాయాః పరావారయోగమకమ్ (తీర్థేభ్యః) తరన్తి యైస్తీర్యన్తే వా తేభ్యః (ఆన్దమ్) బన్ధితారమ్ (విషమేభ్యః) వికట దేశేభ్యః (మైనాలమ్) యో మైనం కామదేవమలతి వారయతి తం జితేన్ద్రియమ్ (స్వనేభ్యః) శబ్దేభ్యః (పర్ణకమ్) యః పర్ణేషు పాలనేషు కుత్సిత స్తమ్ (గుహాభ్యః) కన్దరాభ్యః (కిరాతమ్) జనవిశేషమ్ (సానుభ్యః) శైలశిఖరేభ్యః (జమ్భకమ్) యో జమ్భయతి నాశయతి తమ్. (పర్వతేభ్యః) గిరిభ్యః (కిమ్పూరుషమ్) జాఙ్గలం కుత్సితం మనుష్యమ్.॥౧౬॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర రాజన్ వా! త్వం సరోభ్యో ధైవరముపస్థావరాభ్యో దాశం వైశన్తాభ్యో బైన్దం, నడ్వలాభ్యః శౌష్కలం విషమేభ్యోమైనాలమవారాయ కైవర్తం తీర్థేభ్య ఆన్దమాసువ. పారాయ మార్గారం, స్వనేభ్యః పర్ణకం గుహాభ్యః కిరాతం సానుభ్యో జమ్భకం, పర్వతేభ్యః కిమ్పూరుషం పరాసువ.॥౧౬॥

భావార్థః:-మనుష్యా ఈశ్వరగుణకర్మస్వభావానుకూలైః కర్మభిర్ధీవరాదీన్ సంరక్ష్య, వ్యాధాదీన్ పరిత్యజ్యోత్తమం సుఖం ప్రాప్నువన్తు.॥౧౬॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (సరోభ్యః) గొప్ప చెరువులకొరకు (ధైవరమ్) నావికుని తనయుని (ఉపస్థావరాభ్యః) సమీపస్థ నికృష్టక్రియలకొరకు (దాశమ్) దాసుని [సేవకుని] (వైశన్తాభ్యః) చిన్నచిన్న జలాశయముల ప్రబంధముకొరకు (బైన్దమ్) నిషాదునిసంతానమును (నడ్వలాభ్యః) కీసరగడ్డియున్న చవిటి భూమికై (శౌష్కలమ్) చేపలతో జీవించువానిని (విషమేభ్యః) వికటదేశములకొరకు (మైనాలమ్) కామదేవుని అరికట్టువానిని (అవారాయ) తనవైపునకు వచ్చుటకై (కైవర్తమ్) నావలను జలములందు ఈవలావలి తీరములకు చేర్చువానిని (తీర్థేభ్యః) తరించు సాధనములకొరకు (ఆన్దమ్) బంధించువాని నుత్పన్నమొనర్చుము (పారాయ) జింకలు, లేళ్లు మున్నగువాని చేష్టలను సమాప్తపరచు వానిని (మార్గారమ్) వ్యాధుని [వేటకాని] పుత్రుని (స్వనేభ్యః) శబ్దములకొరకు (పర్ణకమ్) రక్షించుటయందు నిందితుడగు భిల్లుని (గుహాభ్యః) గుహలకొరకు (కిరాతమ్) పక్షులను గొట్టువానిని (సానుభ్యః) శిఖరములపై నుండుటకు ప్రవృత్తుడగు (జమ్భకమ్) నాశమొనర్చువానిని మరియు (పర్వతేభ్యః) పర్వతములనుండి (కిమ్పూరుషమ్) కుత్సితులగు ఆటవికులను దూరమొనర్చుము. ॥౧౬॥

భావార్థము :- మానవులు పరమేశ్వరుని గుణ కర్మ స్వభావముల కనుకూలమగు కర్మలచే డోలీలు జలములు మోసెడు క్షుద్రజాతులను రక్షణ యొనర్చుచు కిరాతకులు మున్నగు హింసకులను శిక్షించుచు ఉత్తమ సుఖములను పొందవలెను. ॥౧౬॥

16. O God, create the son of a fisherman for crossing ponds; a paid servant for menial service; the son of a Nishada for managin small tanks; a dry fish clearer for reed-beeds a celibate who controls passions for uneven impassable places; a boatsman for crossing watery places; an engineer for constructing bridges over rivers!

O God, drive away a hunter's son bent upon killing deer; a contemptible Bhil for sounds; a Kirata for caverns; a destructive savage for living on mountain - heights; a wild man for living in mountains!.

౧౬౫౩.బీభత్సాయా ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరౌ దేవతే, విరాట్ ధృతిశ్ఛన్దః, ఋషభః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౩ బీభత్సాయై పౌల్కసం వర్ణాయ హిరణ్యకారం తులాయై వాణిజం

పశ్చా దోషాయ గ్లావినం విశ్వేభ్యో భూతేభ్యః సిధ్మలం భూత్యై

జాగరణ మభూత్యై స్వపన మార్త్యై జనవాదినం వ్యృద్ధ్యాఽ

అపగల్భꣳ సꣳశరాయ ప్రచ్ఛిదమ్.॥౧౭॥

ప.వి:- బీభత్సాయై, పౌల్కసమ్, వర్ణాయ, హిరణ్యకారమితి హిరణ్య+కారమ్, తులాయై, వాణిజమ్, పశ్చాదోషాయేతి పశ్చా+దోషాయ, గ్లావినమ్, విశ్వేభ్యః. భూతేభ్యః సిధ్మలమ్, భూత్యై, జాగరణమ్, అభూత్యై, స్వపనమ్, ఆర్త్యై ఇత్యా + ఋత్యై, జనవాదినమితి జన+వాదినమ్, వ్యృద్ధ్యా ఇతి వి+ఋద్ధ్యై, అపగల్భ మిత్యప+గల్భమ్, సꣳశరాయేతి సమ్+శరాయ, ప్రచ్ఛిదమితి ప్ర+చ్ఛిదమ్ ॥౧౭॥

పదార్థః:-(బీభత్సాయై) భర్త్సనాయ ప్రవృత్తమ్. (పౌల్కసమ్) పుక్కసస్యాన్త్యజస్యాఽ

పత్యమ్. అత్ర పృషోదరాదిత్వాదభీష్టసిద్ధిః (వర్ణాయ) సురూప సంపాదనాయ (హిరణ్యకారమ్) సువర్ణకారం సూర్యం వా (తులాయై) తోలనాయ (వాణిజమ్) వణిగపత్యమ్ (పశ్చాదోషాయ) పశ్చాద్దోషదానాయ ప్రవృత్తమ్ (గ్లావినమ్) అహర్షితారమ్ (విశ్వేభ్యః) సర్వేభ్యః (భూతేభ్యః) (సిధ్మలమ్) సిధ్మాః సుఖసాధకావిద్యన్తే యస్య తమ్ (భూత్యై) ఐశ్వర్యాయ (జాగరణమ్) జాగృతిమ్ (అభూత్యై) అనైశ్వర్యాయ (స్వపనమ్) నిద్రామ్ (ఆర్త్యై) పీడా నివృత్తయే (జనవాదినమ్) ప్రశస్తా జనవాదా విద్యన్తే యస్య తమ్ (వృద్ధ్యై) విగతా చాసౌ బుద్ధిశ్చ వ్యృద్ధి స్తస్యై (అపగల్భమ్) ప్రగల్భతారహితమ్ (సంశరాయ) సమ్యగ్హింసనాయ ప్రవృత్తమ్ (ప్రచ్ఛిదమ్) యః ప్రచ్ఛినత్తి తమ్.॥౧౭॥

అన్వయః :- హే ఈశ్వర వా రాజన్! త్వం బీభత్సాయై పౌల్కసం. పశ్చాదోషాయ గ్లావినమ భూత్యై స్వపనం వ్యృద్ధ్యా అపగల్భం సంశరాయ ప్రచ్ఛిదం పరాసువ. వర్ణాయ హిరణ్యకారం. తులాయై వాణిజం విశ్వేభ్యో భూతేభ్యః సిధ్మలం భూత్యై జాగరణమార్త్యై జనవాదిన మాసువ.॥౧౭॥

భావార్థః:- యే మనుష్యా నీచసఙ్గం త్యక్త్వోత్తమసఙ్గం కుర్వన్తి తే సర్వవ్యవహారసిద్ధ్యైశ్వర్య వన్తో జాయన్తే. యేఽ నలసాః సన్తః సిద్ధయే యతంతే తే సుఖం యే చాఽలసాస్తే చ దారిద్ర్య మాప్నువన్తి. ॥౧౭॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా లేక రాజా! నీవు (బీభత్సాయై) బెదరించుటకు భయపెట్టుటకు నుద్యుక్తుడైన (పౌల్కసమ్) వానిని (పశ్చాదోషాయ) చాటుగా దోషమునాపాదించబూను (గ్లావినమ్) సంతోషము నష్టపరచువానిని (అభూత్యై) దారిద్ర్యమునకు సమర్థమగు (స్వపనమ్) నిద్రను(వృద్ధ్యై) సంపదలను నాశపరచుటకు ప్రవృత్తుడగు (అపగల్భమ్) ప్రగల్భములేని వానిని (సంశరాయ) బాగుగచంపుటకు ప్రవృత్తుడగు (ప్రచ్ఛిదమ్) అధికచ్ఛేదనమొనర్చువానిని వేరుగా నుంచుము. మరియు (వర్ణాయ) సుందరరూపము నొనర్చుటకు (హిరణ్యకారమ్) స్వర్ణకారుని లేక సూర్యుని (తులాయై) తూచుటకొరకు (వాణిజమ్) వణిజ పుత్రుని (విశ్వేభ్యః) సమస్త (భూతేభ్యః) ప్రాణిసముదాయమునకు (సిధ్మలమ్) సుఖములసాధించిపెట్టువారు సహాయముగాగలవానిని (భూత్యై) ఐశ్వర్యము గలుగుటకు (జాగరణమ్) ప్రబోధకుని మరియు (ఆర్త్యై) పీడానివృత్తికొరకు (జనవాదినమ్) మానవులకు ప్రశంసించదగినట్టి వాదవివాద మొనర్చు ఉత్తములను ఉత్పన్నము లేక ప్రకటమొనర్చుము. ॥౧౭॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యులు నీచాత్ముల సాంగత్యమును వదలివేసి ఉత్తముల సాంగత్యమునొనర్చెదరో వారు సకల వ్యవహారములను సాధించుటద్వారా ఐశ్వర్యవంతులగుదురు. మరియు నెవరు అలసత్వమును వదలి కామితమును సాధించుటకై ప్రయత్నమొనర్తురో వారు సుఖవంతులగుదురు. అలసులగు వారు దరిద్రత వల్ల బాధల ననుభవించెదరు. ॥౧౭॥

17. O God drive away a sweeper's son bent on ferocity; a dissatisfied person giver to back-biting; a slothful person destined for poverty; a shameless person bent on losing wealth; a destroyer and splitter bent on violence!.

O God create a goldsmith for beautifying ornaments; A merchant for exact weighing; a bringer of happiness for all human beings with his assistants; a watchful man for prosperity; an eloquent debater for alleviation of suffering!

౧౬౫౨.అక్షరాజా యేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరా దేవతే, నిచృత్ప్రకృతిశ్ఛన్దః, ధైవతః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౨ అక్షరాజాయ కితవం కృతాయాదినవదర్శం త్రేతాయై కల్పినం ద్వాపరా
యాధి కల్పిన మాస్కన్దాయ సభాస్థాణుం మృత్యవే గోవ్యచ్ఛ మన్తకాయ
గోఘాతం క్షుధే యో గాం వికృన్త న్తం భిక్షమాణఉప తిష్ఠతి దుష్కృ
తాయ చరకాచార్యం పాప్మనే సైలగమ్ ॥౧౮॥

ప.వి:- అక్షరాజాయేత్యక్ష+రాజాయ, కితవమ్, కృతాయ, ఆదినవదర్శమిత్యాది నవ+దర్శమ్, త్రేతాయై, కల్పినమ్, ద్వాపరాయ, అధికల్పినమిత్యధి+కల్పినమ్, ఆస్కన్దాయేత్యా+స్కన్దాయ, సభాస్థాణుమితి, సభా+స్థాణుమ్, మృత్యవే, గోవ్యచ్ఛమితి గో+వ్యచ్ఛమ్, అన్తకాయ, గోఘాతమితి గో+ఘాతమ్, క్షుధే, యః, గామ్, వికృన్తన్తమితి వి+కృన్తన్తమ్, భిక్షమాణః, ఉపతిష్ఠతీత్యుప+తిష్ఠతి, దుష్కృతాయ, దుఃకృతాయేతి దుః+కృతాయ, చరకాచార్యమితి చరక + ఆచార్యమ్, పాప్మనే, సైలగమ్.॥౧౮॥

పదార్థః :-(అక్షరాజాయ) యేఽక్షైః క్రీడన్తి తేషాం రాజా తస్మై హితమ్ (కితవమ్) ద్యూతకారిణమ్ (కృతాయ) (ఆదినవదర్శమ్) య ఆదౌ నవాన్ పశ్యతి తమ్ (త్రేతాయై) త్రయాణాం భవాయ (కల్పినమ్) కల్పః ప్రశస్తం సామర్థ్యం విద్యతే యస్య తమ్

(ద్వాపరాయ) ద్వాపరో యస్మిన్తస్మై (అధికల్పినమ్) అధిగతసామర్థ్య యుక్తమ్ (ఆస్కన్దాయ) సమన్తాచ్ఛోషణాయ (సభాస్థాణుమ్) సభాయాం స్థితమ్ (మృత్యవే) మారణాయ (గోవ్యచ్ఛమ్) గోషు విచేష్టితారమ్ (అన్తకాయ) నాశాయ (గోఘాతమ్) గవాం ఘాతకమ్ (క్షుధే) (యః) (గామ్) ధేనుమ్ (వికృన్తన్తమ్) విచ్ఛేదయన్తమ్ (భిక్షమాణః) (ఉపతిష్ఠతి) (దుష్కృతాయ) దుష్టాచారాయప్రవృత్తమ్ (చరకాచార్యమ్) చరకాణాం భక్షకాణామాచార్యమ్ (పాప్మనే) పాపాత్మనే హితమ్ (సైలగమ్) సీలాఙ్గస్య దుష్టస్యాపత్యం సైలగమ్.॥౧౮॥

అన్వయః :-హే జగదీశ్వర వా రాజన్! త్వమక్షరాజాయ కితవం మృత్యవే గోవ్యచ్ఛమన్తకాయ గోఘాతం క్షుధే యో గాం ఛినత్తి తం వికృన్తన్తం యో భిక్షమాణ ఉపతిష్ఠతి దుష్కృతాయ తం చరకాచార్యం పాప్మనే సైలగం పరాసువ. కృతాయాఽఽదినవదర్శం త్రేతాయై కల్పినం ద్వాపరాయాఽధికల్పినమాస్కన్దాయ సభాస్థాణు మాసువ. ॥౧౮॥

భావార్థః:-యే జ్యోతిర్విదాదిసత్యాచరణాన్ సత్కుర్వన్తి దుష్టాచారాన్ గోఽఘ్నాదీన్ తాడయన్తి తే రాజ్యం కర్తుం శక్నువన్తి.॥౧౮॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (అశ్వరాజాయ) పాచికలతో నాడువారిలో ప్రధానియైనవానిని (కితవమ్) జూదమాడువానిని (మృత్యవే) హత్య యొనర్చుటకు (గోవ్యచ్ఛమ్) గోవుల యెడ నీచముగా వర్తించు వానిని (అన్తకాయ) నాశముకొరకు (గోఘాతమ్) గోవులను చంపువానిని (క్షుధే) ఆకలికొరకు (యః) ఎవడు (గామ్) గోవులను చంపునో, వానిని (వికృన్తన్తమ్) కోయుచుండువానిని, ఎవడు (భిక్షమాణః) భిక్షమునెత్తుచు (ఉపతిష్ఠతి) సమీపించుచున్నాడో (దుష్కృతాయ) దుష్టాచరణమునకై ప్రవృత్తుడగునో అట్టి (చరకాచార్యమ్) భక్షణమొనర్చువారి గురువును (పాప్మనే) పాపులహితకారి యగు (సైలగమ్) దుష్టుని పుత్రుని దూరమున నుంచుము (కృతాయ) చేసినదానికొరకు (ఆదినవదర్శమ్) ఆదియందు క్రొత్తవారిని చూచువానిని (త్రేతాయై) మూడగుటకై (కల్పినమ్) ప్రశంసనీయ సామర్థ్యముగలవానిని (ద్వాపరాయ) ఎవరికి ఇటు ఇద్దరి సంబంధముగలదో, వానిని (అధికల్పినమ్) అధికతరముగు సామర్థ్యవంతుని (ఆస్కన్దాయ) చక్కగా ఎండించుటకై (సభాస్థాణుమ్) సభయందు స్థిరముగువానిని ప్రకటము లేక ఉత్పన్నము నొనర్చుము. ॥౧౮॥

భావార్థము :- ఏ మనుష్యుడు జ్యోతిష్యాది సత్యాచారులను సత్కరించుచు, దురాచారులు, గోహంతకులు మున్నగు వారిని కఠినముగ దండించునో, యాతడు రాజ్యమొనర్చుటకు సమర్థుడగుచున్నాడు. ॥౧౮॥

18. O God drive away a gambler, friend of the dice-king; a person with evil designs for murdering cows; a cow - killer for gallows; one who for hunger goes begging to a man who is cutting up a cow; a leader of meat eaters bent on misdeed; the son of a depraved person, befriending a sinner!.

O God, create a wise person who soon realizes the shortcomings in the acts performed; a person who is fit in childood, youth and old age; one endowed with capability for this world and the next; a leader of the Assembly for drying up the resources of the enemy!.

౧౬౫౫. ప్రతిశ్రుత్కాయా ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః రాజేశ్వరౌ దేవతే, భురిగ్ధృతిశ్ఛన్దః ఋషభః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౫ ప్రతిశ్రుత్కాయా ఉ_అర్తనం ఘోషాయ భషమన్తాయ బహువాదిన

మనన్తాయ మూకఙ్శబ్దాయాడమ్బరా ఘాతం మహాసే

వీణావాదం క్రోశాయతూణ వధ్మ మవరస్పరాయ శఙ్ఖధ్మం

వనాయ వనపమన్యతో ఉ_రణ్యాయ దావపమ్ ॥౧౯॥

ప.వి:- ప్రతిశ్రుత్కాయా ఇతి ప్రతి+శ్రుత్కాయై, అర్తనమ్, ఘోషాయ, భషమ్, అన్తాయ, బహువాదిన మితి బహు+వాదినమ్, అనన్తాయ, మూకమ్, శబ్దాయ, ఆడమ్బరాఘాత మిత్యాడమ్బర+ఆఘాతమ్, మహాసే, వీణావాద మితి వీణా+వాదమ్, క్రోశాయ, తూణవధ్మమితి తూణవ+ధ్మమ్, అవరస్పరాయ, అవరస్పరాయేతి అవరః+పరాయ, శఙ్ఖధ్మమితి శఙ్ఖ +ధ్మమ్, వనాయ, వనపమితి వన+పమ్, అన్యతోరణ్యాయేత్యన్యతః + అరణ్యాయ, దావపమితి దావ+పమ్.॥౧౯॥

పదార్థః :-(ప్రతిశ్రుత్కాయై) ప్రతిజ్ఞాత్ర్యై (అర్తనమ్) ప్రాపకం (ఘోషాయ) (భషం) పరిభాషకం (అన్తాయ) సమీపాయ సమీపస్థాయ వా (బహువాదినమ్) (అనన్తాయ) నిఃసీమాయ (మూకమ్) అవాచమ్ (శబ్దాయ) ప్రవృత్తం (ఆడమ్బరాఘాతమ్) ఆడమ్బరస్యాఘాతకం కోలాహలకర్తారం (మహసే) మహతే (వీణావాదం) వాద్యవిశేషమ్

(క్రోశాయ) రోదనాయ ప్రవృత్తం (తూణవధ్మం) యస్తూణవం ధమతి తమ్ (అవరస్పరాయ) యోఽవరేషాం పరస్తస్మై (శఙ్ఖధ్మమ్) యః శఙ్ఖాన్ ధమతి తమ్ (వనాయ) (వనపమ్) జఙ్గలరక్షకమ్ (అన్యతోఽరణ్యాయ) అన్యతోఽరణ్యాని యస్మిన్ దేశే తద్వినాశాయ ప్రవృత్తం. (దావపమ్) వనదాహకమ్.॥౧౯॥

అన్వయః :-హే పరమేశ్వర! రాజన్ వా త్వం ప్రతిశ్రుత్కాయా అర్తనం ఘోషాయ భషమన్తాయ బహువాదిన మనన్తాయ మూకం మహసే వీణావాదమవరస్పరాయ శఙ్ఖధ్మం వనాయ వనపమాసువ. శబ్దాయాడమ్బరాఘాతం క్రోశాయ తూణవధ్మమన్యతోరణ్యాయ దావపమ్పరాసువ. ॥౧౯॥

భావార్థః:-మనుష్యైః స్వకీయైః స్త్రీపురుషాదిభిరధ్యాపన సంవాదాది వ్యవహారాః సాధనీయాః.॥౧౯॥

పదార్థము .:- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (ప్రతిశుత్కాయై) ప్రతిజ్ఞయొనర్చువానికొరకు (అర్తనమ్) ప్రాప్తిగలిగించువానిని (ఘోషాయ) చాటించుటకై (భషమ్) అన్నివైపులనుండి చెప్పువానిని (అన్తాయ) సమీపస్థుడు లేక మర్యాదస్థునికొరకు (బహువాదినమ్) అధికముగ మాట్లాడు వానిని (అనంతాయ) మర్యాదారహితుని కొరకు (మూకమ్) మూగవానిని (మహసే) గొప్పవానికై (వీణావాదమ్) వైణికు [వీణావాయించువాని]ని (అవరస్పరాయ) క్రింది శత్రువులకొరకు (శఙ్ఖధ్మమ్) శంఖమును పూరించువానిని మరియు (వనాయ) వనముకొరకు (వనపమ్) అరణ్యములను రక్షించువానిని ఉత్పన్నము లేక ప్రకటనమొనర్చుము. (శబ్దాయ) శబ్దమొనర్చుటకు ప్రవర్తించు (ఆడమ్బరాఘాతమ్) గందరగోలమొనర్చువానిని (క్రోశాయ) దూషించుట [తిట్టుట] కొరకు ప్రవృత్తుడైన (తూణవధ్మమ్) తూర్యనాదము [వాద్యవిశేషము] నొనర్చువానిని (అన్యతోరణ్యాయ) ఈశ్వరసృష్టియందలి వన ప్రదేశములకు హానిగలిగించు (దావపమ్) వనముల గాల్చి వేయువారిని దూరమొనర్చుము.॥౧౯॥

భావార్థము :-మనుష్యులు తమ స్త్రీపురుషులు మున్నగువారితో గూడ చదువుట, చదివించుట, సంవాద మొనర్చుట మున్నగు వ్యవహారములను సాధించవలెను.॥౧౯॥

19. O God, create a man of iron determination for the implementation of vew; a loud - voiced man for proclamation; a comprehensive speaker for establishing propriety of conduct; a mute for unending lawless discussion; a lute-player for great festivals; a conch - blower, for calling neighbouring and distant people; a forest - guard, for the protection of forest; and drive away a creator of uproar bent un uttering frightening sounds; a flute-blower intending singing songs of lamentation; a forest burner contemplating the destruction of jungles!.

౧౬౦౫.నర్మాయేత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరౌ దేవతే, భురిగతిజగతీ ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౮౯. నర్మాయ పుꣳశ్చలూꣳహసాయ కారిం యాదసే శాబల్యాం
గ్రామణ్యం గణకమభిక్రోశకం తాన్మహసే వీణావాదం
పాణిఘ్నం తూణవధ్మం తాన్నృత్తాయానన్దాయ తలవమ్ ॥౨౦॥

ప.వి:- నర్మాయ, పుంశ్చలూమ్, హసాయ, కారిమ్, యాదసే, శాబల్యామ్, గ్రామణ్యమ్, గ్రామణ్య మితి గ్రామ+న్యమ్, గణకమ్, అభిక్రోశకమిత్యభి+ క్రోశకమ్, తాన్, మహసే వీణావాదమితి వీణా+వాదమ్, పాణిఘ్నమితి పాణి+ ఘ్నమ్ తూణవధ్మమితి తూణవ+ ధ్మమ్, తాన్, నృత్తాయ, ఆనన్దాయేత్యా+ నన్దాయ, తలవమ్.॥౨౦॥

పదార్థః :- (నర్మాయ) క్రీడాయై ప్రవృత్తామ్ (పుంశ్చలూమ్) వ్యభిచారిణీం స్త్రియమ్ (హసాయ) హసనాయ ప్రవృత్తమ్ (కారిమ్) విక్షేపకమ్ (యాదసే) జలజన్తవే ప్రవృత్తామ్ (శాబల్యామ్) శబలస్య కర్బురవర్ణస్య సుతామ్(గ్రామణ్యమ్) గ్రామస్య నాయకమ్ (గణకమ్) గణితవిదమ్ (అభిక్రోశకమ్) యోఽభితః క్రోశతి ఆహ్వయతి తమ్ (తాన్) (మహసే) పూజనాయ (వీణావాదమ్) (పాణిఘ్నమ్) యః పాణిభ్యాం హన్తి తమ్ (తూణవధ్మమ్) యస్తూణవం ధమతి తమ్ (తాన్) (నృత్తాయ) నర్తనాయ (ఆనన్దాయ) (తలవమ్) యో హస్తాది తలాని వాతి హినస్తి తమ్.॥౨౦॥

అన్వయః :- హే పరమేశ్వర రాజన్ వా త్వం నర్మాయ పుంశ్చలూం హసాయ కారీం, యాదసే శాబల్యాం పరాసువ.గ్రామణ్యం గణకమభిక్రోశకం తాన్మహసే వీణావాదం పాణిఘ్నం తూణవధ్మం తాన్నృత్తాయాఽఽనన్దాయ తలవమాసువ.॥౨౦॥

భావార్థః :-మనుష్యైర్హాస్యవ్యభిచారాదిదోషాంస్త్యక్త్వా గానవాదిత్ర నృత్యాది కర్మణాం శిక్షాం ప్రాప్యానందితవ్యమ్.॥౨౦॥

పదార్థము :- ఓ జగదీశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (నర్మాయ) క్రీడకొరకు ప్రవృత్తురాలైన (పుంశ్చలూమ్) వ్యభిచారిణిస్త్రీని (హసాయ) నవ్వుటకు ప్రవృత్తుడగు (కారిమ్) మతిభ్రమగల పిచ్చివానిని మరియు (యాదసే) జలజంతువులను చంపుటకు ప్రవృత్తురాలగు (శాబల్యామ్) పలువర్ణములు గలవాని కన్యను

దూరమొనర్చుము (గ్రామణ్యమ్) గ్రామాధికారి (గణకమ్) జ్యోతిష్కుని మరియు (అభిక్రోశకమ్) అన్నివైపులనుండి పిలుచువానిని (తాన్) వీరందరను (మహసే) సత్కారార్థము (వీణావాదమ్) వీణావాద్యపరుని [వైణికుని] (పాణిఘ్నమ్) హస్తములతో వాద్యములను వాయించు మరియు (తూణవధ్మమ్) తూణవము [వేణువు] అనువాద్యమును వాయించు (తాన్) ఆ యందరను (నృత్తాయ) నృత్యమొనర్చుటకు మరియు (ఆనందాయ) ఆనందముకొరకు (తలవమ్) తాళములు మున్నగు వానిని ఉత్పన్నము మరియు ప్రసిద్ధము నొనర్చుము. ॥౨౦॥

భావార్థము :- మానవులు అపహాస్యము మరియు వ్యభిచారము మున్నగు దోషములను వదలి నృత్యగాన వాద్యాదుల శిక్షణలను పొంది ఆనందితులై యుండవలయును. ॥౨౦॥

20 O God, drive away a harlot fond of pastime; a strange mad man inclined to laughter; the daughter of a man with spotty skin bent on killing aquatic creatures; create for reverence, the following a headman, a mathematcician, a watchman, Create a lute-player, a player on musical instcuments with hands, a flutist for dance; and a hand clapper for pleausre!

౧౬౫౮. అగ్నయ ఇత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరౌ దేవతే, భురిగత్యష్టిశ్ఛన్దః, గాన్ధారః స్వరః.

పునస్తమేవ విషయమాహ. మరల నదే విషయము.

౧౬౫౮ అగ్నయే పీవానం పృథివ్యై పీఠ సర్పిణం వాయవే చాణ్డాల మన్తరిక్షాయ
వꣳశనర్తినం దివే ఖలతిꣳసూర్యాయ హర్యక్షం నక్షత్రేభ్యః కిర్మిరం
చన్ద్రమసే కిలాసమహ్నే శుక్లం పిఙ్గాక్షꣳరాత్ర్యై కృష్ణం పిఙ్గాక్షమ్ ॥౨౧॥

ప.వి:- అగ్నయే, పీవానమ్, పృథివ్యై, పీఠసర్పిణమితి పీఠ +సర్పిణమ్, వాయవే, చాణ్డాలమ్, అన్తరిక్షాయ, వꣳశనర్తినమితి వꣳశ+నర్తినమ్, దివే, ఖలతిమ్, సూర్యాయ, హర్యక్షమితి హరి+అక్షమ్, నక్షత్రేభ్యః, కిర్మిరమ్, చన్ద్రమసే, కిలాసమ్, అహ్నే, శుక్లమ్, పిఙ్గాక్షమితి పిఙ్గ+అక్షమ్, రాత్ర్యై, కృష్ణమ్, పిఙ్గాక్షమితి పిఙ్గ+అక్షమ్. ॥౨౧॥

పదార్థః :- (అగ్నయే) పావకాయ (పీవానమ్) స్థూలమ్ (పృథివ్యై) (పీఠసర్పిణమ్) పీఠేన సర్పితుం శీలం యస్య తమ్ (వాయవే) వాయుస్పర్శాయ (చాణ్డాలమ్) (అన్తరిక్షాయ)

సూర్య పృథివ్యోర్మధ్యస్థాయాఽఽకాశాయ (వంశనర్తినమ్) వంశే నర్తితుం శీలం యస్య తమ్ (దివే)క్రీడాయై ప్రవృత్తమ్ (ఖలతిమ్) నిర్బాలశిరస్కమ్ (సూర్యాయ) (హర్యక్షమ్) హరీణాం వానరాణామక్షిణీ ఇవాక్షిణీ యస్య తమ్ (నక్షత్రేభ్యః) క్షత్రాణాం విరోధాయ ప్రవృత్తేభ్యః (కిర్మిరమ్) కర్బురవర్ణమ్ (చన్ద్రమసే) (కిలాసమ్) ఈషచ్ఛ్వేతవర్ణమ్ (అహ్నే) (శుక్లమ్) శుద్ధమ్ (పిఙ్గాక్షమ్) పిఙ్గే పీతవర్ణేఽక్షిణీ యస్య తమ్ (రాత్ర్యై) కృష్ణమ్) కృష్ణవర్ణమ్ (పిఙ్గాక్షమ్) పీతాక్షమ్.॥౨౧॥

అన్వయః :-హే పరమేశ్వర! రాజన్ వా త్వమగ్నయే పీవానం పృథివ్యై పీఠసర్పిణమన్తరిక్షాయ వంశనర్తినం, సూర్యాయ హర్యక్షం, చన్ద్రమసే కిలాసమహ్నే శుక్లం పిఙ్గాక్షమాసువ. వాయవే చాణ్డాలం దివే ఖలతిం నక్షత్రేభ్యః కిర్మిరం రాత్ర్యై కృష్ణం పిఙ్గాక్షం పరాసువ.॥౨౧॥

భావార్థః :-అగ్నిర్హి స్థూలం దగ్ధుం శక్నోతి న సూక్ష్మం పృథివ్యాం పీఠసర్పిణః సతతం విచరన్తి నేతరే విహంగమాశ్చాణ్డాలస్య శరీరాగతో వాయుర్దుర్గన్ధత్వాన్న సేవనీయ ఇత్యాది.॥౨౧॥

పదార్థము :- ఓ పరమేశ్వరా! లేక రాజా! నీవు (అగ్నయే) అగ్నికొరకు (పీవానమ్) స్థూలపదార్థమును (పృథివ్యై) పృథివికొరకు (పీఠసర్పిణమ్) కాళ్లులేక ప్రాకుచు నడచు సర్పాదులను (అన్తరిక్షాయ) ఆకాశము మరియు పృథివికి మధ్య అంతరిక్షమున ఆడుటకొరకు (వంశనర్తినమ్) వెదురు గడలతో నాట్యము మున్నగునవి చేయు వారిని (సూర్యాయ) సూర్యతాప ప్రకాశములు లభించుటకై (హర్యక్షమ్) వానరమువంటి చిన్నకన్నులుగల శీతల ప్రాంతమువారిని (చంద్రమసే) చంద్రునివలె ఆనందము నిచ్చుటకు (కిలాసమ్) కొద్దిగా తెలుపువర్ణము గలవారు మరియు (అహ్నే) పగటికొరకు (శుక్లమ్) శుద్ధమగు (పింగాక్షమ్) పసుపు వర్ణపు నేత్రములు గలవారి నుత్పన్నమొనర్చుము (వాయవే) వాయుస్పర్శకొరకు (చాణ్డాలమ్) పాకి [భంగి] వానిని (దివే) క్రీడకొరకు ప్రవృత్తుడగు (ఖలతిమ్) ఖర్వాటుని [బట్టతలవానిని] (నక్షత్రేభ్యః) రాజ్యవిరోధముకొరకు ప్రవృత్తులగువారికొరకు (కిర్మిరమ్) చిత్రవర్ణము గలవారిని మరియు (రాత్ర్యై) అంధకారముకొరకు ప్రవృత్తులైన (కృష్ణమ్) నలుపువర్ణపు (పింగాక్షమ్) పసుపువర్ణపు నేత్రములు [పిల్లికండ్లు] గల వారిని దూరమొనర్చుము.॥౨౧॥

భావార్థము :- అగ్ని స్థూలపదార్థములను దహించి వేయగలదు కాని సూక్ష్మపదార్థములను గాల్చలేదు. భూమిపై నిరంతరము సర్పాదులు దిరుగును గాని పక్ష్యాదులు గావు. పాకీవాని శరీరమునుండి వచ్చుగాలి దుర్గంధముతో గూడి యున్నందున సేవించ దగినదైయుండదు. ఇట్టి తాత్పర్యమే ఇందు గలదని ఎరుగ వలెను. ॥౨౧॥

21. O God, create bulky substances for fire; serpents to crawl on earth; a pole - dancer for mid-air; a monkey-like green - eyed man for the Sun; a whitish person for giving pleasure like the Moon; a white yellow - eyed man for day, and drive away an impure person who emits foul air from his body; a bald prone to jest and joke; a spotty man who is bent upon opposing the rlers; a black man with yellow eyes who prefers darkness!.

౧౬౨౮. అథైతా నిత్యస్య నారాయణ ఋషిః, రాజేశ్వరౌ దేవతే, నిచృత్కృతిశ్ఛన్దః, నిషాదః స్వరః.

పున స్తమేవ విషయ మాహ. మరల విషయ మదియే.

౧౬౨౮ అథైతానష్టౌ విరూపానాలభతేఽతిదీర్ఘం చాతిహ్రస్వం చాతిస్థూలం చాతికృశం చాతిశుక్లం చాతికృష్ణం చాతికుల్వం చాతిలోమశఞ్చ। అశూద్రాఽఅబ్రాహ్మణా స్తే ప్రాజాపత్యాః మగధః పుంశ్చలీ కితవః క్లీబోఽశూద్రాఽఅబ్రాహ్మణాస్తేప్రాజాపత్యాః ॥౨౨॥

ప.వి:- అథ, ఏతాన్, అష్టౌ, విరూపానితి వి+రూపాన్, ఆ, లభతే, అతిదీర్ఘమిత్యతి+దీర్ఘమ్, చ, అతి హ్రస్వమిత్యతి+హ్రస్వమ్, చ, అతిస్థూలమిత్యతి+స్థూలమ్, చ, అతికృశమిత్యతి +కృశమ్, చ, అతిశుక్లమిత్యతి+శుక్లమ్, చ, అతికృష్ణ మిత్యతి కృష్ణమ్, చ, అతికుల్వమిత్యతి +కుల్వమ్, చ, అతిలోమశమిత్యతి+లోమశమ్, చ, అశూద్రాః, అబ్రాహ్మణాః, తే, ప్రాజాపత్యా ఇతి ప్రాజా+పత్యాః, మాగధః, పుంశ్చలీ, కితవః, క్లీబః, అశూద్రాః, అబ్రాహ్మణాః, తే, ప్రాజాపత్యాఇతి ప్రాజా+పత్యాః.॥౨౨॥

పదార్థః :-(అథ) ఆనన్తర్యే (ఏతాన్) పూర్వోక్తాన్ (అష్టౌ) (విరూపాన్) వివిధస్వరూపాన్ (ఆ) సమన్తాత్. (లభేతే) ప్రాప్నోతి (అతిదీర్ఘమ్) అతిశయేన దీర్ఘం (చ) (అతిహ్రస్వమ్) అతిశయేన హ్రస్వం (చ)(అతిస్థూలమ్) (చ) (అతికృశమ్) (చ) (అతిశుక్లమ్) (చ) (అతికృష్ణమ్) (చ) (అతికుల్వమ్) లోమరహితం (చ) (అతిలోమశమ్) అతిశయేన లోమయుక్తం (చ) (అశూద్రాః) న శూద్రా అశూద్రాః (అబ్రాహ్మణాః) న బ్రాహ్మణాః అబ్రాహ్మణాః (తే) (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపతి దేవతాకాః (మాగధః) నృశంసః (పుంశ్చలీ) యా పుంభిశ్చలితచిత్తా వ్యభిచారిణీ (కితవః) ద్యూతశీలః (క్లీబః) నపుంసకః (అశూద్రాః)

అవిద్యమానః శూద్రో యేషాన్తే (అబ్రాహ్మణాః) అవిద్యమానో బ్రాహ్మణో యేషాన్తే (తే) (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపతేరిమే తే.॥22॥

అన్వయః :- హే రాజానో యథా విద్వానతిదీర్ఘం చాతిహ్రస్వం చాతిస్థూలం చాతికృశం చాతిశుక్లం చాతికృష్ణం చాతికుల్వం చాతిలోమశం చైతాన్విరూపానష్టావాలభతే తథా యూయమప్యాలభధ్వమ్. అథ యేఽశూద్రా అబ్రాహ్మణాః ప్రాజాపత్యాః సన్తి తే ఉప్యాలభేరన్. యో మాగధో యా పుంశ్చలీ కితవః క్లీబోఽశూద్రా అబ్రాహ్మణాస్తే దూరే వాసనీయాః. యే ప్రాజాపత్యా స్తే సమీపే నివాసనీయాః.॥22॥

భావార్థః :- అత్ర వాచకలుప్తోపమాలంకారః. హే మనుష్యా! యథా విద్వాంసః సూక్ష్మమహత్పదార్థాన్ విజ్ఞాయ యథాయోగ్యం వ్యవహారం సాధ్నువన్తి తథాఽన్యేపి సాధ్నువన్తు. సర్వైఃప్రజాపతేరీశ్వరస్యోపాసనా నిత్యం కర్తవ్యా ఇతి.॥22॥

పదార్థము :- ఓ రాజులారా! విద్వాంసుడెటుల (అతిదీర్ఘమ్) చాల ఉన్నతమైనది (చ) మరియు (అతిహ్రస్వమ్) చాలచిన్నది (చ) మరియు (అతిస్థూలమ్) చాల లావైనది (చ) మరియు (అతికృశమ్) మిక్కిలి సన్ననిది (చ) మరియు (అతిశుక్లమ్) చాల తెల్లనిది (చ) మరియు (అతికృష్ణమ్) చాల నల్లనిది (చ) మరియు (అతికుల్వమ్) లోమరహితము [వెంట్రుకలు] (చ) మరియు (అతిలోమశమ్) చాల రోమములు [వెంట్రుకలు] కలదానిని (చ) మరియు (ఏతాన్) ఇట్టి (విరూపాన్) అనేక విధములగు రూపములు గల (అష్టౌ) ఈ యెనిమిదింటిని (ఆ, లభతే) ఎట్లు బాగుగా పొందుచున్నాడో, మీరును అట్లే పొందుడు (అథ) దీని తరువాత ఎవరు (అశూద్రాః) శూద్రులు గానివారో (అబ్రాహ్మణాః) బ్రాహ్మణులు కానివారో (ప్రాజాపత్యాః) ప్రజాపతిదేవతగలవారో (తే) వారు కూడ ప్రాప్తించెదరు గాక! మరియు నెవరు (మాగధః) మానవులలో నిందింతులు, ఎవరు (పుంశ్చలీ) వ్యభిచారి, వ్యభిచారిణులు (కితవః) జూదరులు (క్లీబః) నపుంసకులు [కొజ్జాలు] (అశూద్రాః) ఎవరు అశూద్రులో మరియు (అబ్రాహ్మణాః) బ్రాహ్మణులు గారో, వారిని దూరమున నివసింప జేయువలయును. మరియు నెవరు (ప్రాజాపత్యాః) రాజు మరియు ఈశ్వరసంబంధము గలవారో (తే) వారు సమీపమున నివసించు నేర్పాటు చేయవలెను.॥22॥

భావార్థము :- ఈ మంత్రమున వాచకలుప్తోపమాలంకారము గలదు. ఓ మానవులరా! ఏవిధముగ విద్వాంసులు స్థూల, సూక్ష్మ(చిన్న, పెద్ద) పదార్థములను తెలిసికొని యథాయోగ్యముగ వ్యవహారములను సాధించుచున్నారో, ఆవిధముగానే ఇతర మనుష్యులెల్లరును ఆచరించవలయును. మానవులెల్లరును ప్రజారక్షకుడగు పరమేశ్వరుని రాజుయొక్క ఆజ్ఞలను సేవనము, మరియు ఉపాసనమును సదా యొనర్చుచుండ వలయును. ॥22॥

22. O kings, just as a leanred man comes in contact with the eight following variform men one too tall, one too short, one too stout, one too thin, one too white, one too black, one too bald, one too hairy, so should ye do!.

వేదగిరిపై 'వేదపీఠ, వేదమందిర, వేదాశ్రమ' నిర్మాణం

నాలుగు వేదములలోని మంత్రములను సంపూర్ణముగా శిలలపై చెక్కించి వేదమందిరము నిర్మించుట

వేదగిరి, తూంపల్లి గ్రా॥, కొందుర్గు మం॥, మహబూబ్‌నగర్ జి॥

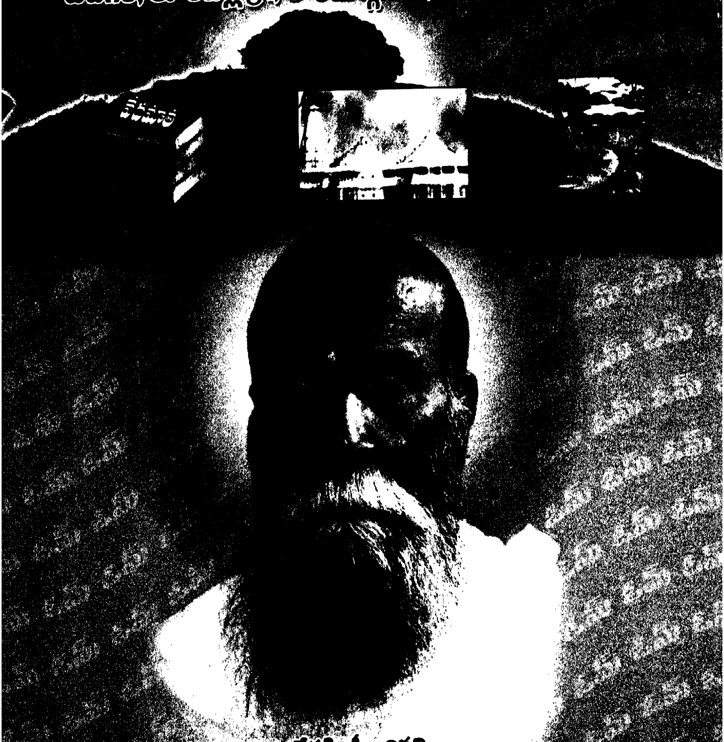

వేదగిరి పీఠాధిపతి

వేదభాష్యానువాదభాస్కర బిరుదాంకితులు, శతాధిక గ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ పండిత లోక మలహరి సిద్ధాంతాచార్య